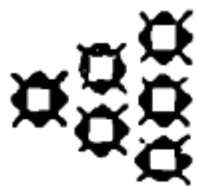
੧ ਓ

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਹਾਇ ॥

ਰੋਜੀ ਪ੍ਰੀਤਮ

ਲੇਖਕ ਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ

ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਕੰਵਲ ਸਮਾਨ ਨੈਨ, ਕੋਇਲ ਸੇ ਮੀਠੇ ਬੈਨ;
ਮੁਖੜੇ ਕੀ ਤਾਬ ਜੋ ਸਮਾਨ ਆਫਤਾਬ ਏ
ਕਾਲੇ ਕਾਲੇ ਕੇਸ, ਕਾਲੀ ਘਟਾ ਕੇ ਸਮਾਨ ਹੈਂ,
ਸ਼ੇਰ ਜਿਉਂ ਮੁਛਹਿਰੇ, ਹੋਂਠ ਪੰਖੜੀ ਗੁਲਾਬ ਏ
ਗਲੇ ਸੋਹੇ ਮਾਲਾ, ਮੋਤੀਓਂ ਸੇ ਅਧਿਕ ਆਹਲਾ,
ਸਵੇਤ ਚੋਗਾ; ਸਵੇਤ ਜੋੜਾ ਸੋਭਦਾ ਜਨਾਬ ਏ
ਸ਼ੀਸ ਦਸਤਾਰ ਹੈ, ਕੈਲਾਸ਼ ਕੀ ਚੋਟੀ ਸਮ;
ਰਾਮ ਪੁਰੀ ਜੋਬਨ, ਲਾ-ਜਵਾਬ, ਲਾ-ਜਵਾਬ ਏ

ਗਿਆਨੀ ਪ੍ਰੈਸ: ਈਸਟ ਆਜ਼ਾਦ ਨਗਰ, ਦਿੱਲੀ-੫੧

ੴ

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਹਾਇ ॥

ਰੋਜ਼ੀ ਪ੍ਰੀਤਮ

ਲੇਖਕ

ਮਾਸਟਰ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ

ਉਹਨਾਂ ਮਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ
ਜਿਹੜੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ
ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਰਖਦੇ ਹਨ ਅਤੇ
ਧਰਮ ਤੇ ਮਨੁਖ ਮਾਤਰ
ਦੇ ਭਲੇ ਦੇ ਚਾਹਵਾਨ
ਹਨ ।

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ੁਭ ਉਪਦੇਸ਼

- ਜਿਥੇ ਨਾਮ ਹੈ ਸਭੇ ਸੁਖ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।
- ਭਜਨ ਕਰੋਗੇ, ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹੋਗੇ ਮਨ ਸ਼ੁਧ ਹੋਵੇਗਾ ।
- ਕੂਕਿਓ ! ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰੋ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਕਾਮਨਾਵਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋ ਜਾਣਗੀਆਂ ।
- ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਮਾਲਾ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦੇ; ਅਸੀਂ ਨਹਾ ਕੇ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦੇ; ਸਤਿਗੁਰ ਪਾਸੋਂ ਸਿਦਕ ਮੰਗੋ ।
- ਜਿੰਨਾ ਜਿੰਨਾ ਸਤਿਗੁਰ ਨੂੰ ਭੁਲੋਗੇ ਦੁਖ ਪਾਉਗੇ ।
- ਆਦਿ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ੧੦੦ ਪਤਰਿਆਂ ਦਾ ਪਾਠ ਰੋਜ਼ ਕਰਿਆ ਕਰੋ ਮਨ ਭਟਕਣ ਤੋਂ ਰੁਕ ਜਾਵੇਗਾ ।
- ਸਮਾਂ ਆਵੇਗਾ ਨ ਕੋਈ ਅਕਾਲੀ ਵਖਰਾ ਰਹਿਣਾ ਏ, ਨ ਕਾਂਗ੍ਰਸੀ ਵਖਰਾ ਰਹਿਣਾ ਏ, ਨ ਕੋਈ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਸਭ ਮਿਲ ਕੇ ਰਾਜ ਕਰਨ ਗੇ ।
- ਜਿਸ ਰਸਤੇ ਟੁਰੇ ਹੋਏਓ, ਜਿਹੜੀ ਬੇੜੀ ਚੜੇ ਹੋਏਓ, ਉਸੇ ਤੇ ਸਵਾਰ ਰਹੋ ਪਰ ਘੰਟਾ ਜ਼ਰੂਰ ਕਢੋ, ਭਜਨ ਕਰੋ, ਦਾਨ ਕਰੋ ਭੁਖੇ ਨੂੰ ਰੋਟੀ ਜ਼ਰੂਰ ਦਿਓ ।

ਕਿੱਥੇ ਕੀ ?

ਕੁਝ ਆਪਣੇ ਵਲੋਂ

ਅਜ ਦੇ ਪਾੜਿਆਂ ਅਤੇ ਪੜ੍ਹਿਆਂ ਲਿਖਿਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਸਾਹਿਤ ਰਚਨਾਂ ਦਾ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੀ ਕਿਸੇ ਨੁਕਰੇ ਥਾਂ ਦੇਣ ਸਮੇਂ ਕੇਵਲ ਕਠਨਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਭਾਸਣੀ ਸਗੋਂ ਅਸੰਭਵਤਾ ਦੀ ਜਿਲਣ ਵਿਚ ਫਸਣ ਜਿਨਾਂ ਭੈ ਲਗਣਾ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਇਕ ਜਬਾਨ ਹੋ ਕਹਿਣਾ ਹੈ, ਕਿ ਇਹ ਮਨੌਕਲਪਤ ਕਥਾਵਾਂ ਹਨ। ਇਹ ਭੰਗ ਦੇ ਬੂਟੇ ਦੀ ਛਾਂ ਥਲੇ ਬੈਠ ਕੇ ਲਿਖੇ ਮਨ ਦੇ ਤ੍ਰੰਗ ਹਨ। ਕਿਆ ਚੰਗਾ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਉਸ ਧਰਮ-ਪ੍ਰਾਇਣ ਨੀਤੀ ਨਿਤਗ, ਮਰਦੇ ਮੈਦਾਨ, ਪੂਰਬੀ ਸਭਿਅਤਾ ਦੇ ਘੁਲਾਟੀਏ ਅਤੇ ਹਰਮਨ ਪਿਆਰੇ ਦੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਠੋਸ ਹਕਾਇਕ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਲਿਖਿਆ ਜਾਂਦਾ। ਮਗਰ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣ ਵਿਚ ਮਾਣ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਸ ਵਡ ਪ੍ਰਤਾਪੀ ਦਾ ਨਵੇਂ ਢੰਗ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ ਲਿਖਿਆ ਜਾ ਰਹਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਇਹ ਪਹਿਲੂ ਵਰਨਨ ਕਰਨਾ ਅਤੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਪੱਛਮ ਦੇ ਅਸਰ ਹੇਠਾਂ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਬੜੀ ਨਿਮਰਤਾ ਸਹਿਤ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਦਹੀਂ ਭੁਲਾਵੇ ਕਪਾਹ ਹੀ ਨ ਖਾਈ ਜਾਣ, ਅਸਲੀਅਤ ਦੀ ਵੀ ਭਾਲ ਕਰਨ। ਸਾਇੰਸ ਨਾਲੋਂ ਰੂਹਾਨੀਅਤ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਵਧੇਰੇ ਪੜਦੇ ਖੋਲ੍ਹਦੀ ਹੈ, ਵਧੇਰੇ ਮੰਡਲਾਂ ਦੀ ਸੈਰ ਕਰਾਂਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਰੂਹਾਨੀਅਤ ਦੇ ਬਲ ਨਾਲ ਇਹ ਖਾਕੀ ਪੁਤਲਾ ਨੂਰੋ ਨੂਰ ਹੋ ਡਲ੍ਹਕਦਾ ਹੈ। ਅਜੇਹੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਨੇਤਰਾਂ, ਰਸਨਾਂ ਵਿਚ ਉਹ ਸ਼ਕਤੀ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਜਿਧਰ ਤਰੁਠ ਪੈਣ ਉਧਰ ਨੌਂ ਨਿਧਾਂ ਤੇ ਬਾਰ੍ਹਾਂ ਸਿਧਾਂ ਦੇ ਅੰਬਾਰ ਖੜੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਇਹ ਵਾਰਤਾ ਪੂਰੀ ਪੂਰੀ ਪੁਣ ਛਾਣ ਪਿਛੋਂ ਲਿਖੀ ਗਈ ਹੈ। ਡਾ: ਤ੍ਰਿਲੋਕ ਸਿੰਘ ਭਾਰਤ ਦੀ ਵੰਡ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਲਾਕਾ ਸਮੁੰਦਰੀ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ, ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਰਹਿ ਚੁਕੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਗੁਰਦੁਵਾਰਾ ਲਹਿਰ ਸਮੇਂ ਕੈਦ ਵੀ ਕਟੀ। ਬਾਣੀ ਦੇ ਬੜੇ ਨੇਮੀ ਹਨ, ਅਤੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇਹਧਾਰੀ ਗੁਰੂ ਵਿਰੁਧ ਧੂਆਂਧਾਰ ਤਕਰੀਰਾਂ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਅਤੇ ਦੇਹਧਾਰੀ ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਪਾਸਕਾਂ ਨੂੰ ਭੁਲੜ ਅਨਪੜ੍ਹ, ਅਤੇ ਬੇਗਿਆਨੇ ਦਸਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਕਿਵੇਂ ਆਏ, ਉਹਨਾਂ ਕੀ ਤਕਿਆ ਕਿ ਦੇਹਧਾਰੀ ਗੁਰੂ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕਰਦਿਆਂ ਉਹ ਦੇਹਧਾਰੀ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਆ ਡਿਗੇ। ਹੁਣ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਨਜ਼ਰੀਆ ਅਤੇ ਗੋਸ਼ਟੀਆਂ ਪਹਿਲੋ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ

ਉਲਟ ਹਨ। ਇਹ ਉਹ ਆਪ ਹੀ ਆਪਣੀ 'ਆਪ ਬੀਤੀ' ਵਿਚ ਦਸਦੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਕਲਮ ਮੇਰੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਪੂਰੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਉਂ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਆਪ ਲਭਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰੋ।

ਮਿਸਟਰ ਮਿਕਲੌਡ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਦੀ ਪੜਚੋਲ ਕਰਦਿਆਂ ਇਕ ਪੁਸਤਕ ਲਿਖੀ ਹੈ, ਮੈਂ ਸਾਰੀ ਪੁਸਤਕ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹ ਸਕਿਆ, ਮਗਰ ਜੋ ਵੀ ਪੜ੍ਹਿਆ, ਉਸ ਬਾਰੇ ਸਖਤ ਆਲੋਚਨਾਂ ਕੀਤੀ ਹੋਈ। ਇਹ ਸਾਖੀ ਮਨ-ਘੜਤ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਖੀ ਠੀਕ ਨਹੀਂ।' ਸਿਵਾਏ ਗਲਤੀਆਂ ਦੇ ਕੁਝ ਪਲੇ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ। ਉਹ ਪੁਸਤਕ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਬੜਾ ਦੁਖ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਪੰਜ ਸੌ ਸਾਲਾ ਦਿਨ ਮਨਾ-ਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਅਜੇਹਾ ਸਾਹਿਤ ਲਿਖ ਕੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਭੋਗ ਪਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਮਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਨਾਉਂ ਨਾਲ ਗਲਤ ਮੁਜਜ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਜੋੜਨਾ, ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ, ਪਰ ਇਸ ਗਲ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨਾ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਇਹ ਕਾਰਨਾਮੇ ਗਲਤ ਹਨ ਗਪੋੜ ਸੰਖ ਹਨ। ਭਾਵੇਂ ਅਜੇਹੇ ਮਹਾਂ ਪੁਰਖ ਉਸਤਤ ਨਿੰਦਿਆ ਤੋਂ ਉਚੇਰੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਮਗਰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਇਸ ਸ਼ਕਤੀ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨਾ ਕੇਵਲ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਬੇਨਿਆਈ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਸਾਧਾਰਨ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਟਪਲਾ ਲੁਆ ਕੇ ਗੁਮਰਾਹ ਕਰਨ ਦੇ ਦੋਸ਼ੀ ਹਨ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਰੀਕਾਰਡ ਕੀਤੇ ਪਵਿੱਤਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਬਹਿਲੋਲ ਨਾਮ ਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਬੰਦਗੀ ਕਰਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਬੰਦਗੀ ਕਰਦਿਆਂ ਕਰਦਿਆਂ ਵਜਦ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਕੂਕਣ ਲਗ ਪੈਂਦਾ ਸੀ। 'ਮਨ ਖੁਦਾਅਮ, ਮਨ ਖੁਦਾਅਮ, ਮਨਖੁਦਾ। ਭਾਵ ਮੈਂ ਰਬ ਹਾਂ ਮੈਂ ਅੱਲ੍ਹਾ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਈਸ਼ਵਰ ਹਾਂ।'' ਸ਼ਰਈਆਂ ਨੂੰ ਬੜਾ ਕ੍ਰੋਧ ਆਇਆ, ਮਗਰ ਬੇਬਸ! ਜਦ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਹੋਸ਼ ਵਿਚ ਆਇਆ ਤੇ ਅਹਿਲਕਾਰਾਂ ਕਿਹਾ ''ਜਹਾਂ ਪਨਾਹ! ਜਾਂ ਬਖ਼ਸ਼ੀ ਫੁਰਮਾਈ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ।'' ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਕਹਿਆ, ''ਕਹੋ!''

''ਹਜ਼ੂਰ! ਜੇ ਆਪ ਹੀ ਸ਼ਰਾਅ ਵਿਰੁਧ ਚਲੋਗੇ ਤਾਂ ਬਾਕੀ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਕੀ ਹਾਲ।''

''ਸ਼ਰਾਅ ਵਿਰੁਧ ਚਲਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਕੀ ਸਜਾ ਹੈ?''

''ਸਰਕਲਮ''

''ਬਹੁਤ ਅੱਛਾ! ਜਦ ਮੈਂ ਸ਼ਰਾਅ ਵਿਰੁਧ ਚਲਾਂ ਜਾਂ ਕੁਝ ਕਹਾਂ, ਮੇਰਾ ਸਰ ਕਲਮ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ। ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸਜ਼ਾ ਨਹੀਂ।''

ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਉਪ੍ਰੰਤ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਮੁੜ ਮਸਤੀ ਆ ਗਈ, ਅਤੇ ਵਜਦ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਉਹ ਰੱਟ ਲਗਾ ਦਿਤੀ, "ਮਨ ਖੁਦਾਅਮ, ਮਨ ਖੁਦਾਅਮ, ਮਨ ਖੁਦਾ।' ਦਰਬਾਰੀਆਂ ਨੇ ਆਉ ਦੇਖਿਆ ਨਾ ਤਾਓ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੀ ਗਰਦਨ ਤੇ ਤਲਵਾਰ ਚਲਾ ਦਿਤੀ। ਪਰ ਹੋਇਆ ਕੀ ? ਸਿਰ ਕਟਿਆ ਗਿਆ ? ਨਹੀਂ ਨਹੀਂ, ਫੇਰ ਚਲਾਈ ਫੇਰ ਵੀ ਨਹੀਂ, ਤੀਜੀ ਵੇਰ ਵੀ ਵਾਰ ਖਾਲੀ ਗਿਆ। ਕਾਜ਼ੀ ਬੜੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋਏ। ਜਦ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਹੋਸ਼ ਵਿਚ ਆਇਆ ਤਾਂ ਦਰਬਾਰੀਆਂ ਸਾਰੀ ਵਾਰਤਾ ਸੁਣਾਈ। ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਕਹਿਆ,'ਭਲਿਓ ਜੇ ਤਲਵਾਰ ਨੇ ਕਾਟ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਖੁਦਾ ਹੀ ਹੋਣਾ ਏਂ। ਜੇ ਮੈਂ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਕਤਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ।'

ਪੱਛਮੀ ਖਿਆਲਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੇਠ ਆਏ ਸਜਨਾਂ ਅੰਦਰ ਇਹਨਾਂ ਬਾਰੇ ਦਿਲਚਸਪੀ ਬਹੁਤ ਘਟ ਹੈ। ਦਿਲਚਸਪੀ ਕੀ ਹੋਣੀ ਹੈ, ਉਹ ਇਸ ਨੂੰ ਕਲਪਤ ਕਥਾਵਾਂ ਕਹਿਣੋ ਵੀ ਸੰਕੋਚ ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੇ। ਅਜ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਹਰ ਪੜ੍ਹਿਆ ਲਿਖਿਆ ਸਮਝਣ ਵਾਲਾ ਨੌਜੁਆਨ ਪੂਰਵਜਾਂ ਨੂੰ ਪੱਛਮੀ ਢੰਗ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਵਰਨਨ ਕਰਨਾ ਪਸੰਦ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਡਾਕਟਰ ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਖਿਆਲ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ **ਮੈਨ ਆਫ਼ ਔਥ** ਤੋਂ ਵਧੀਕ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹਨ; ਸਾਖੀਆਂ ਮਨਘੜਤ ਹਨ, ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਤੇ ਹੋਰ ਪੁਰਾਣੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਗਰੰਥ ਕੇਵਲ ਕਾਵ ਉਡਾਰੀਆਂ ਹਨ, ਮਗਰ ਆਤਮਕ ਮੰਡਲਾਂ ਦਾ ਰਸ ਮਾਣਨ ਵਾਲੇ ਅਜੇਹੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਧਰਤੀ ਤੇ ਵਿਚਰਦੇ, ਅਰਸ਼ਾਂ ਕੁਰਸ਼ਾਂ ਤੇ ਸੈਰ ਸਪਾਟੇ ਕਰਦਿਆਂ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਦੁਖ ਹੈ, ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਟੁਕੜੀ ਤੇ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਲੇਵਾ ਦੀ ਨਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੇ ਕਰਿਸ਼ਮਿਆਂ ਤੇ ਹਾਸਾ ਉਡਾਉਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਲਭਦਾ। ਜੇ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਖਿਆਲਾਂ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲਈਏ ਤਾਂ ਸਵਾਲ ਉਠਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਪਾਸ ਕਿਹੜੀ ਸ਼ਕਤੀ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਕੌਡੇ ਰਾਕਸ਼ ਦੇ ਕੜਾਹੇ ਨੂੰ ਠੰਡਾ ਠਾਰ ਕਰ ਦਿਤਾ; ਉਹ ਕਿਹੜੀ ਤਾਕਤ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਬਗਦਾਦ ਦੀ ਇਸਲਾਮੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਵਿਚਰਦਿਆਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਤੇ ਪੱਥਰਾਂ ਦੀ ਵਰਸ਼ਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੱਥਾਂ ਨੂੰ ਪਿਛਾਂ ਦੀ ਪਿਛਾਂ ਖਿਚ ਲਿਆ; ਉਹ ਕਿਹੜਾ ਬਲ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪਕੜ ਜਾਂ ਸਿਰ ਵੱਢਣ ਖਾਤਰ, ਪਾਨਾਂ ਦਾ ਬੀੜਾ ਚੁਕ ਕੇ ਕੁਰਾਨ ਦੀ ਕਸਮ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਸੈਦ ਖਾਨ ਨੂੰ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਸਥਜੇ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਵਿਚ ਡਿਗਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਰ ਦਿਤਾ ਸੀ; ਉਹ ਕਿਹੜਾ ਮੰਤਰ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਬੀਰਾਂ ਨੂੰ ਵਸ ਕੀਤੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦਾ ਗੋਲ੍ਹਾ ਬਣਾ ਦਿਤਾ ਸੀ ? ਇਹ ਵੀ

ਕਵੀਆਂ ਦੀ ਕਲਪਨਾਂ ਜਾਂ ਕਲੋਲ ਕਥਾ ਨਹੀਂ Facts ਹਨ ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਰਦ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਅਸੀਂ ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਕਿਵੇਂ ਮੁਕਰੀਏ ਜਦ ਅਜੇਹੇ ਮੋਜਜ਼ੇ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਵਾਪਰਦੇ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ।

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਜੀਵਨ ਜਿਹੜਾ ਰਾਜਸੀ, ਸਮਾਜਿਕ, ਸੁਧਾਰਿਕ ਤੇ ਭਾਈ ਚਾਰਕ ਹਰ ਪਹਿਲੂ ਤੋਂ ਪੂਰਨ ਹੈ, ਉਥੇ ਕਰਿਸ਼ਮਿਆਂ ਨਾਲ ਵੀ ਭਰਪੂਰ ਹੈ। ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਬਾਰੇ ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਸਾਗਰ ਵਿਚੋਂ ਬੂੰਦ ਵਾਂਗ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਹਕੀਕਤ ਤੇ ਮਬਨੀ ਹੈ। ਹਰ ਨਾਮਧਾਰੀ ਨਾਲ ਅਜੇਹੀਆਂ ਖੇਡਾਂ ਵਾਪਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਵਾਕਿ-ਆਤ ਪੜ੍ਹ ਸੁਣ ਕਹਿਣਾ ਪਵੇਗਾ ਕਿ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦਾ ਉਚਾਰਿਆ :

ਕਬੀਰ ਸਾਤ ਸਮੁੰਦਹਿ ਮਸੁ ਕਰਉਕਲਮ ਕਰਉ ਬਨਰਾਇ।
ਬਸੁਧਾ ਕਾਗਦੁ ਜਉ ਕਰਉ ਹਰਿ ਜਸੁ ਲਿਖਨੁ ਨ ਜਾਇ ॥੮੧॥

ਬਿਲਕੁਲ ਠੀਕ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਸ਼ਲੋਕ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਜੀ ਤੇ ਪੂਰਾ ਘਟਦਾ ਹੈ ਤੇ ਬਾਕੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਤੇ ਪੂਰਾ ਉਤਰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਨਾਮਧਾਰੀ ਨਾਲ ਗਲ ਕਰੋ ਉਹ ਪੌਂਦੇ ਸਟੇ ਕਹੇਗਾ, ਜਿਤਨੀਆਂ ਬਖਸ਼ਸ਼ਾਂ ਮੇਰੇ ਉਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੀਤੀਆਂ, ਉਹ ਕਲਮ ਦੀ ਨੋਕ ਥਲੇ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦੀਆਂ। ਉਹ ਇਕ ਲੰਮੀ ਤੇ ਅਮੁਕ ਕਹਾਣੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਲਿਖਣ ਵਾਸਤੇ ਤੇਜ ਕਲਮ ਤੇ ਖੁਲ੍ਹਾ ਸਮਾਂ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਵੰਨ ਸੁਵੰਨੇ ਫੁਲਾਂ ਦੇ ਜਿਸ ਗੁਲਦਸਤੇ ਨੂੰ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੀ ਭੇਟਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਇਹ ਉਹ ਹਨ ਜਿਹਨਾਂ ਤੇ ਮੇਹਰ ਵਰਸ਼ਾਂ ਹੋਈ, ਜਾਂ ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਸੁਭਾਗਿਆਂ ਨੂੰ ਰਸ ਮਾਣਦਿਆਂ ਦਾ ਅਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ। ਮੈਂ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਦੂਜੇ ਦੇ ਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿਚ ਉਲੀਕਣਾ ਸੋਖਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਵਾਸਤੇ ਤੇਜ਼ ਬੁਧੀ, ਉੱਚੀ ਵਿਦਿਆ ਤੇ ਭਜਨ ਦੀ ਰੁਚੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਜਿਥੇ ਤਿੰਨਾਂ ਦਾ ਹੀ ਅਭਾਵ ਹੋਵੇ ?

ਮੈਂ ਕਾਹਲੀ ਕਾਹਲੀ ਹੀਰੇ ਮੋਤੀ ਤੇ ਸੁਚੇ ਨਗਾਂ ਨੂੰ ਮੋਟੀ ਜਿਹੀ ਸੂਤੜੀ ਦੀ ਰੱਸੀ ਵਿਚ ਖੁੰਢੀ ਜਹੀ ਜੰਗਾਲ ਖਾਧੀ ਸੂਈ ਨਾਲ ਹਾਰ ਪਰੋਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਕਿ ਲਾਲਾਂ ਦੇ ਢੇਰ ਵਿਚੋਂ ਇਸ ਕਲਿਜੁਗੀ ਹਨੇਰੀ ਵਿਚ ਜਿਨੇ ਕੁ ਸਾਂਭੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਸਾਂਭ ਲਵਾਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਮਾਂ ਬੜੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵਧੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਭੰਨਦਾ ਤਰੋੜਦਾ ਲੰਘ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੁਆਚਣ ਦਾ ਡਰ ਹੈ। ਕਦੇ ਸਮਾਂ ਆਵੇਗਾ ਕੋਈ ਸਿਆਣਾ ਕਲਾਕਾਰ ਇਕ ਇਕ ਲਾਲ ਨੂੰ ਧੋ, ਮਾਂਜ ਪੂੰਜ, ਲਿਸ਼ਕਾ ਪੁਸ਼ਕਾ ਹਾਰ ਪਰੋਏਗਾ, ਜਿਹੜਾ ਔਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਦੇ ਮਨ ਮੰਦਰਾਂ ਨੂੰ ਲਟ ਪਟ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰੇਗਾ।

ਮੈਂ ਬਾਬਾ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ ਕਾਦਰਾਵਾਦੀ, ਬਾਬਾ ਕਾਲਾ ਸਿੰਘ

ਨੰਗਲ, ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਕੇਸੋਂਵਾਲ, ਬਾਬਾ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ, ਬਾਬਾ ਚੰਦਾ ਸਿੰਘ, ਮਹਾਰਾਜ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ, ਸ੍ਰੀ ਸ਼ੋਕਾ ਰਾਮ, ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜਗਦਾ ਦੀਵਾ, ਭਾਈ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਬਗਲੀ,ਸੰਤ ਨਿਧਾਨ ਸਿੰਘ ਆਲਿਮ, ਸੰਤ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚਕਰਵਰਤੀ, ਸ੍ਰੀ ਨਿਰੰਕਾਰ ਸਿੰਘ ਚੇਤਨ, ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ 'ਅਰਸ਼ੀ ਫਰਿਸ਼ਤੇ', ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲਪੁਰੀ, ਸੇਠ ਖਜ਼ਾਨ ਸਿੰਘ ਇਨਸਾਫ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨੂੰ ਛੂਹਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਕੂਕੇ ਪੀਰਾਂ ਤੇ ਧਰਮੀ ਪ੍ਰਵਾਨਿਆਂ ਦਾ ਸਾਹਿਤ ਇਕੱਤਰ ਕਰਨ ਦਾ ਵਿਤ ਅਨੁਸਾਰ ਜਤਨ ਕੀਤਾ, ਜਦ ਗੋਰਾ ਸ਼ਾਹੀ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਚਾਟੜੇ ਸੰਤ ਖਾਲਸੇ ਦਾ ਖੁਰਾ ਖੋਜ ਮਟਾਣ ਹਿਤ ਦਿਨ ਰਾਤ ਇਕ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ।

ਉਪਰਲੇ ਮਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਪੈਰ ਲੀਹਾਂ ਤੇ ਚਲਦੇ ਸੰਤ ਤਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਹਿਮੀ ਤਨ ਮਨ ਤੇ ਧਨ ਨਾਲ ਸੁਚੇ ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਸ੍ਰੀ ਅਮਰ ਭਾਰਤੀ ਨੇ ਭਾਰੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਕਵੀ, ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਸਨਖਤਰਾ, ਮਿਹਰ ਸਿੰਘ ਕਾਨਪੁਰੀ, ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਸਾਜ਼ਨ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਨੰਗਲ, ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਰਾਮਪੁਰੀ, ਮਾ: ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਾਹਿਤ ਸਭਾ ਸ੍ਰੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ, ਤੇ ਯੁਗ ਮਰਯਾਦਾ ਦੇ ਸੰਚਾਲਕ ਸ੍ਰੀ ਨਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗੰਭੀਰ, ਪੰਡਤ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਗੁਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਨਾਮਧਾਰੀ, ਜਗਦੀਸ਼ ਸਿੰਘ ਵਰਿਆਮ, ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ, ਜੱਗਾ ਸਿੰਘ, ਸੂਫੀ, ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੀਤਮ, ਸੇਠ ਸੁਹੇਲ ਸਿੰਘ, ਸੇਠ ਤ੍ਰਿਲੋਕ ਸਿੰਘ, ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗਗੋਵਾਲ, ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਪੰਛੀ, ਜੀਵਣ ਸਿੰਘ ਕਵੀ, ਪੂਜਯ ਮਹਾਰਾਜ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਦਾ ਸਤਿਜੁਗੀ ਸਾਹਿਤ ਖਾਤਰ ਭਰਪੂਰ ਉਤਸ਼ਾਹ ਵਿਖਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਤਿਗੁਰ ਤਿਹਨਾਂ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਬਲ ਬਖਸ਼ਣ।

ਮੈਂ ਸੰਤ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਹਜ਼ੂਰੀ ਲਾਂਗਰੀ, ਧਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀਆ ਬਗਾ, ਸੂਬਾ ਮੀਹਾਂ ਸਿੰਘ ਵਿਰਸਾ ਸਿੰਘ ਨੌਸ਼ਹਿਰਾ, ਮਾ: ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ, ਜਥੇਦਾਰ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ, ਸ: ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੈਰੋਬੀ ਅਤੇ ਸਵਰਗਵਾਸੀ ਸੰਤ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਠੇਕੇਦਾਰ ਦਾ ਕਿਰਤੱਗ ਹਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਠੀਕ ਠੀਕ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਕੇ ਇਹ ਗੁਲਦਸਤਾ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਭੇਟਾ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਿਆ ਦਿਤਾ। ਪੰਡਤ ਗੁਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਬਾਕੀ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾ ਕੰਮ ਅਧੂਰਾ ਰਹਿ ਜਾਵੇਗਾ। ਜਿਹਨਾਂ ਕੀਮਤੀ ਸੁਝਾ ਬਖਸ਼ਕੇ ਨਿਵਾਜਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਪਹਿਰੇ ਦੇ ਮਾਲਕ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਕੋਟਾਨ ਕੋਟ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ, ਜਿਹਨਾਂ ਦਾਸ ਨੂੰ ਬਲ ਬਖਸ਼ ਕੇ ਇਹ ਸੇਵਾ ਲਈ ਹੈ।

ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ

ਮੁਖ ਬੰਦ

ੴ

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਹਾਇ ॥

ਕੌਮਾਂ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਇਤਿਹਾਸਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਜੀਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਹਨਾਂ ਕੌਮਾਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਉਹ ਗਲਤ ਅੱਖਰ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਦਾ ਲਈ ਮਿਟ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਆਪਣੀ ਕੌਮ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਦੋ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਤਹਿਰੀਰ ਅਤੇ ਤਕਰੀਰ ਰਾਹੀਂ। ਤਹਿਰੀਰ ਨਾਲ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਲਿਆਂਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਤਕਰੀਰ ਨਾਲੋਂ ਲੱਖਾਂ ਗੁਣਾਂ ਚੰਗਾ ਹੁੰਦਾ ਏ ਅਤੇ ਸਦੀਆਂ ਤਕ ਜ਼ਿੰਦਾ ਰਹਿ ਸਕਦਾ ਏ।

ਮੈਂ ਇਕ ਵੇਰ ਇਕ ਪਾਦਰੀ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਉਹ ਅੰਜੀਲ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਵੰਡਦਿਆਂ ਵੰਡਦਿਆਂ ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਪੁਸਤਕ ਇਕ ਅਜੇਹੇ ਸੱਜਣ ਨੂੰ ਦਿਤੀ ਜੋ ਬਿਲਕੁਲ ੳ—ਅ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਸੱਜਣ ਕਹਿਆ, "ਤੁਹਾਡਾ ਧੰਨਵਾਦ ਪਰ ਮੈਂ ਤਾਂ ਅਨਪੜ੍ਹ ਹਾਂ, ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ ਲੈ ਲਵੋ।" ਪਾਦਰੀ ਜੀ ਕਹਿਆ, "ਤੂੰ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹ ਸਕਦਾ ਤੇ ਨਾ ਸਹੀ ਤੇਰਾ ਕੋਈ ਪੁੱਤਰ ਧੀ ਪੜ੍ਹੇਗਾ।" ਸੱਜਣ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿਤਾ, "ਜੀ ਮੇਰੇ ਬੱਚੇ ਵੀ ਅਨਪੜ੍ਹ ਹਨ।" ਤਦ ਪਾਦਰੀ ਕਹਿਆ, "ਚਲ ਨਾ ਸਹੀ ਘਰ ਵਿਚ ਰਖ ਛਡੀਂ, ਕੋਈ ਪੜ੍ਹਿਆ ਲਿਖਿਆ ਪ੍ਰਾਹੁਣਾ ਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਹੀ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਨਾਲ ਦੋ ਗਲਾਂ ਕਰ ਲਵੇਗਾ।"

ਉਸ ਪਾਦਰੀ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਮੇਰੇ ਤੇ ਬੜਾ ਅਸਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਹ ਲੋਕ ਕਿੰਨੀ ਦੂਰ ਦੀ ਸੋਚਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਦ੍ਰਿੜ ਹੈ ਕਿ ਬੋਲ ਕੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨਾ ਲਾਭਵੰਦ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ ਮਗਰ ਲਿਖਤੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੀ ਆਪਣੀ ਨਿਵੇਕਲੀ ਥਾਂ ਹੈ। ਮੈਂ ਮਾਸਟਰ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਉਦਮ ਦੀ ਅਤੀ ਸ਼ਲਾਘਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਜਿਹੜੇ ਬੜੇ ਚਾਉ ਨਾਲ ਇਹ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਇਸ ਵੇਲੇ ਤਕ ਬਾਈਕਾਟ, ਮੌਜੀ ਠਾਕੁਰ, ਸੀਤਲਤਾ ਦਾ ਸ੍ਰੋਤ, ਸਤਿਗੁਰ ਸਾਖੀਆਂ, ਐਨਲਾਈਟਨਰ, ਲਾਰਡ ਆਫ਼ ਵਰਚੂਜ਼ ਅਤੇ

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਵਰੋਸਾਏ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ
ਅਨਿਨ ਸੇਵਕ ਸ: ਲਹਿਣਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਨਾਰਸ

ਹੋਰ ਰਚਨਾ ਲਿਖ ਕੇ ਬੜੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਦੀ ਇਹ ਰਚਨਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਦੇ ਬੇਅੰਤ ਚਮਤਕਾਰਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਚਮਤਕਾਰੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਮੈਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਨੂੰ ਬਲ ਬਖਸ਼ਣ ਤਾਂ ਕਿ ਉਹ ਇਹ ਸੇਵਾ ਜੀਵਨ ਭਰ ਨਿਭਾ ਸਕਣ। ਅੰਤ ਵਿਚ ਮੈਂ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਦੇ ਉਦਮ ਦੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵਧਾਈ ਦੇਂਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਨਾਂ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਪੁਸਤਕ ਜ਼ਰੂਰ ਪੜ੍ਹਨ ਅਤੇ ਲਾਭ ਉਠਾਉਣ।

ਪੰ: ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ ਤਪਾ
੬ ਅਸੂ ੨੦੨੭ ਸੋਮਵਾਰ

ਪੰਥ ਰਤਨ ਮਾਸਟਰ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ 'ਚਮਤਕਾਰੇ', 'ਅਲੌਕਿਕ ਦਰਸ਼ਨ ਤੇ "ਚੋਜੀ ਪ੍ਰੀਤਮ' ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋ ਚੁਕੇ ਹਨ, ਹੁਣ ਉਹਨਾਂ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਪ੍ਰਸੰਗਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਾ ਕੇ ਇਕੋ ਗ੍ਰੰਥ "ਚੋਜੀ-ਪ੍ਰੀਤਮ" ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਪ੍ਰਸੰਗ ਸਬੰਧਿਤ ਸੱਜਣਾਂ ਨਾਲ ਵਾਪਰੇ ਹਨ, ਜਾਂ ਇਤ-ਬਾਰੀ ਸੱਜਣਾਂ ਦੇ ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਹਨ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਬਹੁਤੀ ਆਲੋਚਨਾਂ ਨਹੀਂ ਮੰਗਦੇ।

ਮੈਂ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਦੇ ਉਦਮ, ਲਗਨ ਤੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ। ਮੇਰੀ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੀਰਘ-ਆਯੂ, ਸਿਖੀ ਤੇ ਸੁਖੀ ਜੀਵਨ ਦੇ ਨਾਲ ਇਹ ਬਲ ਬਖਸ਼ਣ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਜੀਵਨ ਭਰ ਨਿਭੇ। ਪਾਠਕ ਜਨ ਪੜ੍ਹਨ ਤੇ ਲਾਭ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ।

ਪੰ: ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ
29/11/85 ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ

ਧੰਨਵਾਦ

ਮੈਂ ਸ੍ਰ: ਲਹਿਣਾ ਸਿੰਘ ਬਨਾਰਸ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹੈਦਰਾਬਾਦ ਦਾ ਅਤੀ ਰਿਣੀ ਹਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਛਪਣ ਲਈ ਮਾਇਕ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ।—ਲੇਖਕ

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਪ੍ਰਕਾਸ਼—	ਚੇਤ ਵਦੀ ਤੀਜ ਸੰਮਤ ੧੯੪੬
ਪਿਤਾ—	ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ
ਮਾਤਾ—	ਪੂਜਯ ਮਾਤਾ ਜੀਵਨ ਕੌਰ ਜੀ
ਗੱਦੀ ਨਸ਼ੀਨੀ—	ਜੈਠ ਵਦੀ ਦਸਵੀਂ ੧੯੬੩ ਬਿਕਰਮੀ
ਅਨੰਦ ਕਾਰਜ—	੧੩ ਪੋਹ ੧੯੭੧ ਬਿਕਰਮੀ
ਮਹਿਲ—	ਮਾਤਾ ਭੂਪਿੰਦਰ ਕੌਰ ਸਪੁਤ੍ਰੀ ਸ੍ਰ: ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗੁਰੂਸਰ।
ਸੰਤਾਨ—	ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ (੨) ਪੂਜਯ ਮਹਾਰਾਜ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ
ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਣਾ—	੫ ਭਾਦਰੋਂ ੨੦੧੬

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਗਿ: ਜ਼ੈਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪਤਵੰਤੇ

ਪ੍ਰਕਾਸ਼

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ ਸੀ। ਆਕਾਸ਼ ਨਿਰਮਲ ਸੀ। ਤਾਰੇ ਟਮਾਟਮਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਨਿੰਮੀ-ਨਿੰਮੀ ਪੌਣ ਰੁਮਕ ਰਹੀ ਸੀ। ਰੱਬ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਖੂਹਾਂ, ਬੌਲੀਆਂ, ਨਦੀਆਂ ਜਾਂ ਸ੍ਰੋਵਰਾਂ ਵਲ ਜਾਣ ਦੇ ਆਹਰ-ਪਾਹਰ ਵਿਚ ਸਨ। ਕਈ ਨਹਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਨਾਲ ਹੀ ਸੁਟਾਂ ਲਾ ਸਨ :—

ਭਿੰਨੀ ਰੈਨੜੀ ਏ ਚਮਕਨਿ ਤਾਰੇ।
ਜਾਗਣਿ ਸੰਤ ਜਨਾਂ ਮੇਰੇ ਰਾਮ ਪਿਆਰੇ।

ਕਈ ਪ੍ਰੇਮੀ ਝੁੰਬਲਾਂ ਮਾਰ ਮਾਹੀ ਨਾਲ ਇਕ ਮਿਕ ਹੋ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਗਵਾਚ ਚੁਕੇ ਸਨ। ਨਾਮ ਰਸੀਏ ਨਾਮ-ਰੰਗ ਵਿਚ ਚਲੂਲਣ ਹਿਤ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲੋਂ ਉਤਾਵਲੇ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ :—

ਹਰਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਭਿੰਨੇ ਲੋਇਣਾ
ਮਨ ਪ੍ਰੇਮ ਰਤੰਨਾ ਰਾਮ ਰਾਜੇ।

ਦੀਆਂ ਰਸ ਭਿੰਨੀਆਂ ਸੁਰਾਂ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਨੂੰ ਵਜਦ ਵਿਚ ਲਿਆ ਆਪਣੇ ਮਿਠੜੇ ਸੁਰ ਨਾਲ ਕਈ ਸੁਭਾਗੀ ਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਰਸਾਰ ਕਰਨ ਲਗ ਪਈਆਂ ਸਨ। ਤਾਰੇ ਟਮਟਮਾਣ ਲਗ ਪਏ ਅਤੇ ਪਹੁ ਫੁਟਾਲਾ ਹੋਣ ਲਗ ਪਿਆ :—

ਚਿੜੀ ਚਹੁਕੀ ਪਹੁ ਫੁਟੀ
ਵਗਣ ਬਹੁਤ ਤ੍ਰੰਗ।
ਅਚਰਜ ਰੰਗ ਸੰਤਨ ਰਚੇ
ਨਾਨਕ ਗੂੜਾ ਰੰਗ।

ਹਾਲੀਆਂ ਹਲ ਜੋੜ ਲਏ। ਪਾਂਧੀ ਪੰਧ ਪੈ ਗਏ। ਧੀਰੇ ਧੀਰੇ ਪੂਰਵ ਨੂੰ ਗੁਲਨਾਰ ਲਗਣੇ ਅਰੰਭ ਹੋ ਗਏ। ਭਾਈ ਕਲਿਆਣ ਸਿੰਘ ਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸਿੰਘ ਕਲਗੀਧਰ ਦੀਆਂ ਲਾਡਲੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਕੋਹ ਕਾਫਾਂ ਦਾ ਪੈਂਡਾ ਚੂਰਦੇ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰ ਧਰਤੀ ਦੇ ਨੇੜੇ ਪੁਜਣ ਵਾਲੇ ਸਨ। ਕੋਹ ਮੁਕ ਚੁਕੇ ਸਨ। ਕਦਮ ਰਹਿ ਗਏ ਸਨ, ਕਿ ਆਕਾਸ਼ ਬਾਣੀ ਹੋਈ, "ਗੁਰੂ ਕੀਓ ਲਾਡਲੀਓ ਫੋਜੋ ! ਜਿਸ ਦੇ ਧਾਮ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਜਾ ਰਹੇ

ਹੋ, ਉਹਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਹੋ ਚੁਕਾ ਹੈ। ਜਾਓ ਓਥੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰੋ।" ਚਲਦੇ ਜਲਦੇ ਕਲਿਆਣ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕਦਮ ਰੁਕ ਗਏ। ਉਹਨਾਂ ਅਨੰਦਪੁਰ ਜਾਣੋਂ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿਤੀ। "ਕਲਗੀਧਰ ਪਿਤਾ ! ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ !! ਧਨ ਭਾਗ !!!" ਸਿੰਘ ਦੁਚਿਤਾ ਸੀ। ਅਗ੍ਹਾਂ ਵਧੀਏ ਕਿ ਪਿਛਾਂ ਮੁੜੀਏ। ਮਗਰ ਕਲਿਆਣ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦ੍ਰਿੜ ਇਰਾਦਾ ਕਰ ਲਿਆ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਜਾ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਜਾਣ। ਉਸ ਭਾਗਾਂ ਭਰੀ ਥਾਂ ਦੀ ਧੂੜੀ ਨੂੰ ਮੱਥੇ ਲਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਮੁੜਨ ਦਾ ਅਰਦਾਸਾ ਸੋਧ ਦਿਤਾ।

ਦਿਨ ਚੜ੍ਹ ਆਇਆ, ਸੂਰਜ ਵਧਦਾ ਵਧਦਾ ਸਿਖਰ ਪੁਜਾ ਫੇਰ ਢਲਣਾ ਅਰੰਭ ਹੋ ਗਿਆ ਅੱਜ ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਮਸਤ ਲੰਗਰ ਸਨ. ਮਸਤ ਹੁੰਦੇ ਵੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਜਿਸ ਥੈਲੀ ਵਿਚ ਜਲ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਜਾਣਾ ਸੀ ਉਹ ਵਿਹਲੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਨੱਕੋ-ਨੱਕ ਲਬ੍ਰੇਜ ਸੀ। ਉਥੇ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਯਾਦ ਦੇ ਪ੍ਰੌਂਠੇ ਪਕ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਸਿਮਰਨ ਦੇ ਰਗੜੇ ਲਗ ਰਹੇ ਸਨ। ਅੱਖਾਂ ਅਗੇ ਸੀ ਨੂਰਾਨੀ ਦ੍ਰਿਸ਼, ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਸੀ ਇਲਾਹੀ ਨਾਦ। ਬਸ ਚਲ ਸੋ ਚਲ, ਪਰ ਪੈਂਡਾ ਪੈਂਡਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਪ੍ਰੇਮ ਮਾਹੀ ਦਾ ਪੈਂਡਾ ਲੰਮਾ
ਇਹਨਾਂ ਕਦਮਾਂ ਨਾਲ ਨ ਮੁਕਦਾ
ਸਿਰ ਦੇ ਕਦਮ ਬਣਾਈਏ ਜੇਕਰ
ਤਾਂ ਇਹ ਪੈਂਡਾ ਮੁਕਦਾ, ਮੂਲ ਨ ਰੁਕਦਾ

ਫਰੀਦ ਜੀ ਵੀ ਏਸ ਰਾਹ ਪਏ ਸਨ, ਤਦ ਉਹਨਾਂ ਵੀ ਅਜੇਹੇ ਪੈਂਡੇ ਨੂੰ ਮੁਕਾਣ ਦਾ ਇਹੋ ਰਾਹ ਦਸਿਆ ਸੀ ਸੀ :—

ਫਰੀਦਾ-ਤਨ ਤਪਾਇ ਤਨੂਰ ਜਿਉਂ
ਬਾਲਣ ਹਡ ਬਲੰਨ
ਪੈਰੀ ਥੱਕਾਂ ਸਿਰ ਜੁਲਾਂ
ਜੇ ਮੂ ਪਿਰੀ ਮਲੰਨ।

ਪਰ ਇਥੇ ਤਾਂ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਇਕਰਾਰ ਵੀ ਹੋ ਚੁਕਾ ਸੀ, ਹੁਣ ਗਲ ਲੰਮੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸੂਰਜ ਚਲਦਾ ਚਲਦਾ ਕੂਹ ਕਾਫ ਦੀਆਂ ਪਹਾੜੀਆਂ ਪਿਛੇ ਲੁਕ ਗਿਆ ਮਗਰ ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘ ਦੇਰ ਤਕ ਪੈਂਡੇ ਨਾਲ ਘੁਲਦੇ ਰਹੇ। ਅੰਤ ਦੋ ਘੜੀਆਂ ਅਰਾਮ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ। ਦੁਮਾਲੇ ਢਿਲੇ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਅਸਤਰਾਂ, ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਅੜਿੰਗ ਬੜਿੰਗ ਹੋ ਗਏ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਧਰਮ ਰਾਜ ਦੀ ਪੁਤਰੀ ਵੀ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਦੇ ਲਾਗੇ ਨਹੀਂ

ਲਗਦੀ। ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਰਾਤ ਕੱਟੀ ਅਤੇ ਸੁਰਤ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਕਰਮਾ ਕਰਦੀ ਰਹੀ। ਇਕ ਸੂਫੀ ਫਕੀਰ ਕਹਿੰਦਾ ਏ :—

ਆਸ਼ਿਕਾਂ ਰਾ ਨੌ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਐ ਪਿਸਰ
ਰੰਗ ਜ਼ਰਦੋ ਆਹ ਸਰਦੋ ਚਸ਼ਮ ਤਰ।
ਇੰਤਜ਼ਾਰੀ ਬੇਕਰਾਰੀ ਖ਼ਾਬੇ ਹਰਾਮ।
ਕਮ ਖੁਰਦਨੀ ਕਮ ਗੁਫਤਨੀ ਬੇ ਤੁਆਮ।

ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਦੀਆਂ ਇਹ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ ਹਨ। ਹਉਕੇ, ਅੱਖਾਂ ਤਰ, ਉਡੀਕ, ਬੇਚੈਨੀ, ਬੇ-ਅਰਾਮੀ, ਥੋੜਾ ਖਾਣਾ, ਤੇ ਥੋੜਾ ਸੌਣਾ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਪੱਲੇ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਰਾਤ ਕੱਟੀ ਤੇ ਤੜਕੇਸਾਰ ਘੋੜਿਆਂ ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋ ਟੁਰੇ। ਦੂਸਰੇ ਦਿਨ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਜੂਹ ਵਿਚ ਆ ਪੁਜੇ। ਇਕ ਰਾਹੀ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ ਕੂਕਿਆਂ ਦੀ ਭੈਣੀ ਕਿੰਨੀ ਕੁ ਦੂਰ ਹੈ ? ਉਸ ਹੱਥ ਨਾਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦਿਆਂ ਕਹਿਆ, "ਉਹ ਸਾਹਵੇਂ ਰੁਖਾਂ ਵਿਚ ਘਿਰੀ ਦਿਸ ਰਹੀ ਹੈ।"

ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘਾਂ ਅੱਖ ਉਠਾ ਕੇ ਵੇਖਿਆ ਚਿਟੇ ਚਿਟੇ ਬਸਤਰ ਨਜ਼ਰੀਂ ਆਏ। ਆਕਾਸ਼ ਵਲ ਨਜ਼ਰ ਉਠਾਈ ਤਾਂ ਅੱਪਛਰਾਂ ਪੁਸ਼ਪ ਵਰਖਾ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਅਜਬ ਰਾਗ ਰੰਗ ਸੁਣਾਈ ਦੇਣ ਲਗਾ। ਸਭ ਪੁਰੀਆਂ ਤੋਂ ਮੰਗਲਾਂ ਚਰਨ ਦੀਆਂ ਸ੍ਰੋਤਾਂ ਕੰਨੀ ਪੈਣ ਲਗ ਪਈਆਂ, ਧਰਤੀ ਤੇ ਹੰਸਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਡਾਰਾਂ ਵਿਖਾਈ ਦੇਣ। ਮਨ ਵਿਚ ਤਸੱਲੀ ਹੋ ਗਈ ਕਿ ਮਾਹੀਏ ਨੇ ਇਸ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਭਾਗ ਲਾਏ ਹਨ। ਚਿਹਰਿਆਂ ਤੇ ਲਾਲੀਆ ਨ੍ਰਿਤਕਾਰੀ ਅਰੰਭ ਕਰ ਦਿਤੀ। ਥਕੇ ਮਾਂਦੇ ਕਦਮਾਂ ਵਿਚ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਰੌ ਆ ਗਈ। ਪੈਰ ਤਿੱਖੇ ਹੋ ਟੁਰੇ। ਜਦ ਦੇਵ ਪੁਰੀ ਦੇ ਬਾਹਰਲੇ ਬੋਹੜ ਕੋਲ ਪੁਜੇ ਤਾਂ ਨਰ-ਨਾਰੀ ਦੇ ਚਿਹਰਿਆਂ ਤੇ ਖੇੜੇ ਦਾ ਪਸਾਰਾ ਸੀ। ਭਾਵੇਂ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਰੁਝੇ ਸਨ ਮਗਰ ਰਸਨਾ ਟੱਕ ਟੱਕ ਚਲ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਘੋੜਿਆਂ ਦੇ ਸੇਵਾਦਾਰ, ਗਊਆਂ ਦੇ ਵਾਗੀ, ਲਾਂਗਰੀ, ਪਹਿਰੂਏ, ਜਲ ਢੋਣ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਬਾਲਣ ਲਿਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਭ ਨੂੰ ਖੁਮਾਰੀ ਚੜ੍ਹੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਮਾਈਆਂ ਦਾਣਾ ਫਕਾ ਸਾਫ ਕਰਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ, ਭਾਂਡੇ ਮਾਂਜਦੀਆਂ ਅਤੇ ਗੋਹਾ ਕੂੜਾ ਕਰਦੀਆਂ ਸਭ ਬਾਣੀ ਦੇ ਗਾੜੇ ਗਫੇ ਲਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਕੋਈ ਹੋਰ ਬੋਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸੁਣਾਈ ਦੇਂਦਾ। ਇਕ ਸੁਰ ਉਠੀ ਤੇ ਅਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਗੂੰਜਾਂਦੀ ਦੂਜੇ ਮੰਡਲਾਂ ਨੂੰ ਸੁਨੇਹੜਾ ਦੇਣ ਗਈ।

ਹੋ ਰਹੀ ਜੈ ਜੈ ਕਾਰ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਤੇਰੀ

ਇਸ ਦੇ ਮਗਰੋਂ ਇਕ ਦੂਸਰੀ ਸੁਰ ਨੇ ਵਾਯੂ ਮੰਡਲ ਨੂੰ ਵਜਦ ਵਿਚ ਲੈ ਆਂਦਾ :

ਅੰਙਣਾ ਸੁਹਾਵਾ ਮੇਰਾ
ਅੰਙਣਾ ਸੁਹਾਵਾ ਮੇਰਾ

ਇਹ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਵੇਖ ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਚਮਕ ਉਠੇ ਅਤੇ ਗਦ ਗਦ ਹੋ ਨੱਚੇ। ਪੁੱਛਿਆ ਇਹਨਾਂ ਮੰਗਲਾਂ ਚਾਰਾਂ ਦਾ ਕੀ ਕਾਰਨ ਹੈ? ਸਿੰਘ ਨੇ ਉੱਤਰ ਦਿਤਾ, "ਸਿੰਘੋ! ਇਸ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਚਰਨ ਛੂਹ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਨਵਾਂ ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹਿਆ ਏ। ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਮਹਿਲ ਸੁਹਾਏ ਨੇ ਮਹਾਂ ਬਲੀ ਨੇ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਿਆ ਹੈ। ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘਾਂ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਸ਼ਸਤਰਾਂ ਨੂੰ ਹਵਾ ਵਿਚ ਲਹਿਰਾਂਦਿਆਂ ਪੰਜ ਜੈਕਾਰੇ ਛੱਡੇ ਅਤੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ, "ਅਸੀਂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੇ ਦੂਰੋਂ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਆਏ ਹਾਂ।" ਸਿੰਘਾਂ ਕਹਿਆ, "ਜਲ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਛਕੋ। ਗਫੇ ਲਾਓ, ਦਰਸ਼ਨ ਵੀ ਹੋ ਜਾਣਗੇ।" ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘਾਂ ਮੁੜਵਾਂ ਉਤਰ ਦਿਤਾ, "ਸਾਡਾ ਪ੍ਰਸਾਦ ਮਾਹੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ, ਸਾਡਾ ਜਲ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਦੇ ਦੀਦਾਰੇ। ਛੇਤੀ ਕਰੋ ਦੇਰ ਨਾ ਲਾਓ।"

ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਤੀਬਰਤਾ ਵੇਖ ਸਿੰਘ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਾਸ ਲੈ ਗਏ। ਇਹਨਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਵਾਰਤਾ ਸੁਣਾਈ। ਸ੍ਰੋਤੇ ਵੀ ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਸੁਣਦੇ ਸਨ, ਗਦ ਗਦ ਹੁੰਦੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਤੇ ਧੰਨ ਮਾਤਾ ਜੀਊਣ ਕੌਰ ਦੇ ਜੈਕਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਨੂੰ ਗੂੰਜਾ ਦਿਤਾ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਬਚਨ ਪਾ ਕੇ ਸਾਹਿਬਜਾਦੇ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ। ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘਾਂ ਪੰਜ ਇਸ਼ਨਾਨੇ ਕੀਤੇ। ਬਾਲਕ ਦਾ ਜਲਾਲ ਝਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਕਲਿਆਣ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਠੀਕ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦਾ ਮੁਖੜਾ ਨਜ਼ਰੀਂ ਆਇਆ :—

ਵਾਂਗ ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਮੱਥਾ ਡਲ੍ਹਕੇ।
ਨੈਣ ਸੁੰਦਰ ਮਤਵਾਲੇ।
ਭਵਾਂ ਕਮਾਨ ਤਿੱਖਾ ਨੱਕ ਸੋਹੇ
ਕੋਮਲ ਅੰਗ ਰਸਾਲੇ।
ਕਮਲ ਸਮਾਨ ਬਦਨ ਇਉਂ ਭਾਸੇ
ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਵਡ ਪ੍ਰਤਾਪੀ,
ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਹਰ ਆਤਮਾ ਕਹਿੰਦਾ
ਫਿਰ ਆਏ ਬਾਜਾਂ ਵਾਲੇ।

ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦਿਆਂ ਦੁਮਾਲੇ ਔਹ ਜਾ ਪਏ ਮਸਤ ਹੋ ਨਚੇ ਫੇਰ ਅਗੇ ਵਧੇ। ਪਹਿਲਾਂ

ਡੰਡੌਤ ਕੀਤੀ ਮੁੜ ਪ੍ਰਕਰਮਾ ਕੀਤੀਆਂ। ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਭੇਟਾ ਤੇ ਮੁੜ ਜੈਕਾਰੇ ਛੱਡੇ। ਬੜੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ। ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਸਾਡੇ ਵਡੇ ਭਾਗ, ਅਸਾਂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਪਾ ਲਏ, ਸਾਡਾ ਜਨਮ ਜਨਮਾਂਤਰਾਂ ਦਾ ਕੋੜ੍ਹ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਸਭ ਥਕੇਵੇਂ ਉਤਰ ਗਏ ਹਨ। ਸਾਡੀ ਘਾਲਣਾ ਥਾਏ ਪੈ ਗਈ ਹੈ। ਸਾਡਾ ਜਨਮ ਸਫਲ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਿੰਘੋ ! ਇਸ ਨੂੰ ਬਾਲਕ ਨਾ ਜਾਣੋਂ। ਇਹ ਉਹ ਰੱਬੀ ਜੋਤ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਚਿੜੀਆਂ ਤੋਂ ਬਾਜ ਤੁੜਾਏ ਸਨ।

ਬਾਲ ਕਾਲ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਗ ਪਗ 5 ਸਾਲ ਦੇ ਹੋਣਗੇ ਜਦ ਇਹ ਮੋਹਣੀ ਮੂਰਤ ਸੰਤ ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਾਸ ਪੜ੍ਹਨ ਗਏ। ਥਾਲ ਵਿਚ ਪਤਾਸੇ, ਇਕ ਦਸਤਾਰ ਸਵਾ ਰੁਪਿਆ ਉਪਰ ਰੱਖ, ਮਾਤਾ ਜੀ ਨਾਲ ਲੈ ਸੰਤਾਂ ਪਾਸ ਪੁਜੇ। ਸੰਤਾਂ ਬੜੇ ਅਦਬ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਦਿਆਂ ਪੈਂਤੀ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਪੰਜ ਅੱਖਰ ਪੜ੍ਹਾਏ। ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਥੋੜੇ ਦਿਨਾ ਵਿਚ ਬਾਲਉਪਦੇਸ਼ ਮੁਕਾ, ਪੰਜ ਗ੍ਰੰਥੀ ਵੀ ਪੜ੍ਹ ਲਈ। ਬਸ ਪੰਜ ਗ੍ਰੰਥੀ ਦਾ ਭੋਗ ਪਾਇਆ ਤੇ ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਅਰੰਭ ਦਿਤਾ। ਹੋਨਹਾਰ ਬਿਰਵਾ ਕੇ ਚਿਕਨੇ ਚਿਕਨੇ ਪਾਤ। ਬੁਧੀ ਤੀਖਣ ਤੇ ਯਾਦ ਸ਼ਕਤੀ ਪਰਲੇ ਦਰਜੇ ਦੀ ਸੀ। ਜੋ ਪੜ੍ਹ ਲਿਆ ਯਾਦ ਹੋ ਗਿਆ। ਜੋ ਸੁਣ ਲਿਆ ਉਹ ਭੁਲਣਾ ਨਹੀਂ। ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਆਪ ਹੀ ਕਰ ਲਿਆ, ਕਿਤੇ ਅਟਕ ਨਾ ਆਈ। ਰਵਾਨੀ ਤੇ ਸਰਲਤਾ ਅਥਾਹ। ਥੋੜੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਹੀ ਦਸਮ ਗਰੰਥ ਦਾ ਵੀ ਪਾਠ ਕਰ ਲਿਆ। ਪੜ੍ਹਨ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਬਾਣੀ ਕੰਠ ਵੀ ਕਰ ਲਈ। ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ, ਜਾਪੁ ਸਾਹਿਬ, ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਹਜ਼ਾਰੇ, ਰਹਿਰਾਸ, ਕੀਰਤਨ ਸੋਹਿਲਾਂ, ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਤੇ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਜ਼ਬਾਨੀ ਯਾਦ ਹੋ ਗਏ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਲਘੂ ਕੌਮ ਦੀ ਹਨੂਮਾਨ ਨਾਟਕ ਤੇ ਹੋਰ ਗਰੰਥਾਂ ਦੇ ਪਾਠ ਕਰ ਲਏ॥ ਸੰਤਾਂ ਬਾਰੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਇਹ ਰਾਏ ਹੈ, "ਕਿ ਉਹ ਜਿਤਨੇ ਵਿਦਵਾਨ ਸਨ, ਉਤਨੇ ਨਿਰਮਾਨ ਸਨ।"

ਸੰਗੀਤ ਵਿਦਿਆ ਸੁਤੇ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਹਾਂ, ਬਖਸ਼ੀ ਹਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕਥਨ ਅਨੁਸਾਰ ਤਾਊਸ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਜੀਊਣ ਸਿੰਘ ਪਟਿਆਲਵੀ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਹੀਰੇ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਗਿਆਨ ਰਸਮੀ ਤੌਰ ਤੇ ਭਾਈ ਕਾਲੂ ਪਾਸੋਂ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕੀਤਾ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਵੇਰ ਦਾ ਸਮਾਂ ਤਾਂ ਪੜ੍ਹਨ ਸੁਣਨ ਤੇ ਸੰਗੀਤ ਤੇ ਲਾਂਦੇ, ਪਰ ਪਿਛਲੋ ਪਹਿਰ ਖੇਡਣ ਮੱਲਣ ਦਾ ਸੀ। ਮਸਤਾਨ ਸਿੰਘ, ਦਾਨ ਸਿੰਘ, ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ, ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਘ, ਜੈ ਸਿੰਘ, ਮਾਘਾ ਸਿੰਘ ਅਲੋੜ, ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਬਲੂਆਨਾ ਤੇ ਦੇਵਰਾਜ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਖੇਡਣ ਸਮੇਂ ਇਉਂ ਉਡੀਕਦੇ ਜਿਵੇਂ ਚਕੋਰ ਚੰਦ ਨੂੰ! ਜਦ ਸਤਿਗੁਰੂ

ਜੀ ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਛੋਟੇ ਭਰਾ ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਇਹ ਟੋਲੀ ਮਿਲਦੀ ਤਾਂ ਮੂੰਹ ਤੇ ਲਾਲੀਆਂ ਚੜ੍ਹ ਜਾਂਦੀਆਂ। ਜੈਕਾਰੇ ਛੱਡਦੇ, ਤਬੇਲੇ ਵਲ ਪੈਰ ਪੁਟਦੇ। ਪੁਲਸ ਵਾਲੇ ਤਬੇਲੇ ਦੇ ਬਾਹਰਲੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਨੂੰ ਜੰਦਰਾ ਮਾਰ ਚਾਬੀ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਰਖ ਲੈਂਦੇ। ਆੜੀ ਵੰਡੇ ਜਾਂਦੇ ਤੇ ਹੇੜੂਆਂ (ਖਿਦੋ ਖੂੰਡੀ) ਕਬੱਡੀ, ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ। ਖੈਨੂੰਆ ਦਾ ਪਤਾ ਨਾ ਲਗਦਾ। ਰੋਜ਼ ਨਵਾਂ ਖੇਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੁੰਦਾ। ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਹਟਣਾ ਜਦ ਉਸ ਦੀਆਂ ਲੀਰਾਂ ਖਿਲਰ ਪੁਲਰ ਜਾਣ। ਕੁਸ਼ਤੀ ਵੀ ਲੜਦੇ। ਗਤਕੇ ਬਾਜ਼ੀ ਦੇ ਹੱਥ ਵਖਾਂਦੇ ਤੇ ਕਈ ਵੇਰ ਨਹਿਰ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਤਾਰੀਆਂ ਵੀ ਲਾਂਦੇ। ਜਿਹੜੀ ਖੇਡ ਹੋਵੇ ਓਸੇ ਦਾ ਰੂਪ ਵਟਾ ਲੈਂਦੇ ਕੁਸ਼ਤੀ ਆਮ ਤੋਰ ਤੇ ਜੰਗ ਸਿੰਘ ਰਾਖ ਤੇ ਗਤਕੇਬਾਜ਼ੀ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਨਿਥਾਣੀਏ ਨਾਲ ਹੁੰਦੀ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਲਈ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਰਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਹ ਕਈ ਗੱਲਾਂ ਵਧ ਘਟ ਲਾ ਕੇ ਵੀ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਜਾ ਦੱਸਦਾ।

ਇਕ ਦਿਨ ਮਹੰਤ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੇਵਰਾਜ ਨੂੰ ਖੇਡਦਿਆਂ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, "ਜੀ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਕੁਸੰਗੀਆਂ ਨਾਲ ਖੇਡਦੇ ਹਨ।" ਉਹਨਾਂ ਦੇਵਰਾਜ ਨੂੰ ਖੇਡਣ ਤੋਂ ਰੋਕ ਦਿਤਾ, ਪਰ ਮੌਜ ਦੇ ਮਾਲਿਕ ਨੇ ਦੇਵਰਾਜ ਨੂੰ ਦਲਾਸਾ ਦੇਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ "ਤੂੰ ਖੇਡਣ ਵੇਲੇ ਬਾਹਰਲੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਨਾਲ ਆ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਖਟਕਾਇਆ ਕਰ, ਅਗੋਂ ਅਸੀਂ ਸੰਭਲ ਲਵਾਂਗੇ। ਅਗਲੇ ਭਲਕ ਹਰਦੇਵ ਬਖਸ਼ੀ ਨੇ ਜਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖਟਕਾਇਆ। ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਹੇਠੋਂ ਮਿੱਟੀ ਪੁਟਵਾ ਸੁਟੀ ਤੇ ਆਖਿਆ, "ਦੇਵ ਤੂੰ ਸਿਰ ਹੇਠੋਂ ਦੀ ਲੰਘਾ।" ਦੇਵ ਨੇ ਉਵੇਂ ਕੀਤਾ, ਇਹਨਾਂ ਬਾਹਵਾਂ ਤੋਂ ਫੜ ਖਿਚ ਕੇ ਅੰਦਰ ਲੈ ਆਂਦਾ ਤੇ ਖੂਬ ਖੇਡ ਮਚਾਈ। ਚੰਗੀ ਖਿਲੀ ਮਚੀ। ਕੁਝ ਦਿਨ ਲੰਘੇ ਤੇ ਇਹ ਚਾਲ ਨੰਗੀ ਹੋ ਗਈ। ਮੁੜ ਦੇਵਰਾਜ ਦੇ ਆਉਣ ਤੇ ਰੋਕ ਲਗ ਗਈ। ਪਰ ਪਿਆਰ ਸਾਰੇ ਰਾਹ ਸਮਝਾ ਦੇਂਦਾ ਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇਵ ਨੂੰ ਕਹਿਆ, "ਤੂੰ ਕਛਹਿਰਾ ਸਵਾ ਲੈ ਫੇਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਰੋਕਦਾ। ਦੇਵੀਆ ਘਰ ਗਿਆ ਤੇ ਕਛਹਿਰਾ ਸਵਾ ਲਿਆ। ਇਹ ਬ੍ਰਾਮ੍ਹਣਾਂ ਦਾ ਮੁੰਡਾ ਕਛਿਹਰਾ ਪਾ ਨਹਾ ਧੋ ਮੰਦਰਾਂ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਪਾਸਿਓਂ ਪੋੜੀ ਲਾ ਉੱਪਰ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ। ਅੰਗੇ ਕੱਥਾ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇਤਰ ਮੂੰਦ ਸੁਣ ਰਹੇ ਸਨ। ਦੇਵਰਾਜ ਨੇ ਜਾ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇਤ੍ਰ ਉਤਾਂਹ ਕੀਤੇ। ਬੱਚੇ ਦੇ ਲੱਕ ਕਛਹਿਰਾ ਵੇਖ ਬੜੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ ਤੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, "ਵਾਹ ਭਾਈ! ਅਜ ਤਾਂ ਇਹ ਮੁੰਡਾ ਬੜਾ ਸੋਹਣਾ ਬਣ ਆਇਆ ਏ। ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘਾ ਇਸ ਦੇ ਕੰਨ ਵਿਚ ਭਜਨ ਦਸ ਇਹ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਖੇਡਿਆ ਕਰੇਗਾ।" ਸੰਤਾਂ ਭਜਨ ਦਸ ਦਿਤਾ ਤੇ ਹਰਦੇਵ ਛਾਲਾਂ ਮਾਰਦਾ ਹੇਠਾਂ

ਉਤਰ ਗਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵੀ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ; ਇਸ ਜਾ ਚਰਨੀ ਹੱਥ ਲਾਇਆ। ਆੜੀਆਂ ਚੰਗੇ ਜੈਕਾਰੇ ਛਡੇ। ਸਭ ਤਬੇਲੇ ਵਿਚ ਖੇਡਣ ਚਲੇ ਗਏ।

ਇਕ ਦਿਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਦੇਵਰਾਜ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, "ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਕੁਸ਼ਤੀ ਲੜ।" ਪਰ ਦੇਵ ਨੇ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ "ਜੀ ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਕਰਾਮਾਤ ਨਾਲ ਢਾਹੋਗੇ।" ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਕਿਹਾ "ਮੈਂ ਕਰਾਮਾਤ ਨਾਲ ਕੁਸ਼ਤੀ ਨਹੀਂ ਲੜਦਾ ਤੂੰ ਚਿੰਤਾ ਨਾ ਕਰ।" ਦੋਵੇਂ ਜਣੇ ਤਿਆਰ ਬਰ ਤਿਆਰ ਹੋ ਕੁਸ਼ਤੀ ਕਰਨ ਲਗੇ, ਦੇਵ ਰਾਜ ਉਪਰ ਆ ਗਿਆ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹੇਠਾਂ ਸਨ। ਇਤਨੇ ਨੂੰ ਥੰਮਣ ਸਿੰਘ ਸਿਰ ਤੇ ਬਾਲਣ ਚੁਕੀ, ਮੋਢੇ ਤੇ ਕੁਹਾੜੀ ਰਖੀ ਆ ਨਿਕਲਿਆ। ਉਸ ਦੇਵ ਨੂੰ ਉਪਰ ਵੇਖ ਕੇ ਦਬਕਾ ਮਾਰਿਆ, ਮਗਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, "ਤੂੰ ਕੌਣ ਏਂ ਸਾਡੀ ਕੁਸ਼ਤੀ ਵਿਚ ਦਖਲ ਦੇਣ ਵਾਲਾ।" ਥੰਮਣ ਸਿੰਘ ਕੰਨ ਵਲੇਟ, ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦਾ ਅਗੇ ਨਿਕਲ ਗਿਆ।

ਇਹ ਬਾਲ ਟੋਲੀ ਇਕੱਠਿਆਂ ਹੀ ਬ੍ਾਜਿਆ ਕਰਦੀ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਮੰਜਾ ਵਿਛ ਜਾਂਦਾ। ਉਪਰ ਚਿੱਟੀ ਚਾਦਰ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਇਕ ਦਿਨ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕੀ ਆਇਆ, ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ, "ਮੈਂ ਬਨ-ਮਾਣੂ ਦੀ ਬਾਜ਼ੀ ਪਾ ਕੇ ਵਖਾਂਦਾ ਹਾਂ।" ਸੇਵਕਾਂ ਕੀ ਕਹਿਣਾ ਸੀ। ਝਟ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਕਸ ਕੇ ਬਾਜ਼ੀ ਮਾਰੀ। ਬਾਜ਼ੀ ਵਜਦਿਆਂ ਹੀ ਕੜਕ ਕੜਕ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਆਈ ਤੇ ਚਾਰੇ ਪਾਵੇ ਟੁਟ ਗਏ ਤੇ ਆਪ ਟੁਟੇ ਮੰਜੇ ਤੇ ਚੌਕੜਾ ਮਾਰ ਬੈਠ ਗਏ। ਆੜੀ ਹੱਕੇ ਬੱਕੇ ਕਿ ਜੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਾ ਤਾਂ ਪਿਟਾਈ ਹੋਵੇਗੀ। ਸਭ ਚੁਪ ਚਾਪ ਭੁੰਜੇ ਬ੍ਾਜ ਗਏ ਤੇ ਮੰਜੇ ਨੂੰ ਜੋੜ ਜਾੜ ਖੜਾ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਦੇਵਨੇਤ ਉਸ ਰਾਤ ਕਾਲੀ ਬੋਲੀ ਹਨੇਰੀ ਆਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਮੌਕਾ ਚੰਗਾ ਏ, ਮੰਜਾ ਚੁਕ ਕੇ ਦੂਰ ਸੁਟੋ ਤੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਕਹਾਂਗੇ ਕਿ ਹਨੇਰੀ ਮੰਜਾ ਚੁਕ ਤੋੜਿਆ ਹੈ। ਸਾਥੀਆਂ ਉਵੇਂ ਕੀਤਾ। ਜਦ ਸਵੇਰ ਹੋਈ ਤਾਂ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਘੜੀ ਘੜਾਈ ਕਹਾਣੀ ਸਾਥੀਆਂ ਸੁਣਾਈ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਸ਼ੁਕਰ ਸ਼ੁਕਰ ਕਰਦੇ ਚਲੇ ਗਏ। ਪਰ ਇਹ ਬਾਲ ਟੋਲੀ ਵਿਚੋਂ ਵਿਚ ਗੁਟਕਦੀ ਰਹੀ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਦਾ ਇਕ ਸੇਵਾਦਾਰ ਦਰ-ਸ਼ਨ ਲੋਹਗੜ੍ਹ ਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਇਸ ਬਾਲ ਟੋਲੀ ਵਾਸਤੇ ਸੂਹੀਆ ਸੀ, ਜਿਹੜਾ ਮਾਤਾ ਜੀ ਵਲੋਂ ਖੁਫੀਆ ਤੌਰ ਤੇ ਨਿਗਰਾਨੀ ਰਖਦਾ ਸੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਇਹ ਜੱਥਾ ਬ੍ਾਜਣ ਦੀਆਂ ਤਿਆਰੀਆਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਆ ਨਿਕਲਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮਾਘਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕੰਨ ਵਿਚ ਕੁਝ ਕਿਹਾ ਉਹ ਝੱਟ ਪੱਟ ਕੋਠੇ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਉਤਰ, ਇਕ ਮਾਈ ਦਾ ਘਗਰਾ ਲੈ ਗਇਆ ਤੇ ਜਾਂਦਿਆ ਹੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਗਲ ਪਾ ਦਿਤਾ ਤੇ ਰਸੀ ਨਾਲ ਕਸ ਦਿਤਾ। ਸਾਰਿਆਂ ਹਸਦਿਆਂ ਹਸਦਿਆਂ ਕਿਹਾ "ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ! ਨੱਚ

ਕੇ ਵਖਾ।'' ਉਹ ਨੱਚਣ ਈ ਲਗਾ ਸੀ ਕਿ ਮਾਤਾ ਜੀ ਆ ਗਏ। ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਹਿਆ ''ਮਾਤਾ ਜੀ। ਤੁਹਾਡਾ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਬੜਾ ਸ਼ਰਾਰਤੀ ਏ, ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਵੇਖੋ ਇਹ ਘਗਰਾ ਪਾ ਕੇ ਨਚਦਾ ਏ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਝਾੜ ਝੰਭ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਗਰੀਬ ਬਥੇਰੀ ਸਫਾਈ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ, ਮਗਰ ਮਾਤਾ ਜੀ ਇਕ ਨ ਸੁਣੀ।

ਖੇਡਦਿਆਂ ਖੇਡਦਿਆਂ ਇਕ ਦਿਨ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਹਿਆ, ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਓ! ਸੰਤਰੇ ਚੁਪਾਓ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ ਚਲੋ ਬਾਗ ਵਲ ਚਲੀਏ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਬਾਗ ਦਾ ਸੇਵਾਦਾਰ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਖੰਨਾ ਸੀ। ਉਹ ਬੜਾ ਕਰੜਾ ਸੀ। ਉਸ ਛਾਪੇ ਦੇ ਵਾੜ ਇਉਂ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਬਿਜੜੇ ਦਾ ਘਰ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਹਾ ਇਕ ਡਾਂਗ ਲਿਆਓ। ਡਾਂਗ ਲਿਆਂਦੀ ਗਈ ਉਸ ਨੂੰ ਵਾੜ ਵਿਚ ਘੁਮਾ ਘੁਮਾ ਕੇ ਇਕ ਚੰਗਾ ਮਗੋਰਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ਤੇ ਦੇਵ ਰਾਜ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਤੂੰ ਸੰਤਰੇ ਤੋੜ ਤੋੜ ਬਾਹਰ ਸੁਟੀ ਜਾ। ਅਸੀਂ ਦਬੋਚੀ ਜਾਵਾਂਗੇ। ਦੇਵ ਰਾਜ ਵਾੜ ਦੇ ਮੋਘੇ ਵਿਚੋਂ ਇਉਂ ਲੰਘ ਨਿਕਲਿਆ ਜਿਵੇਂ ਨਿਉਲਾ ਲੰਘ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਦੇਵ ਜਾਂਦਿਆਂ ਈ ਸੰਤਰੇ ਤੋੜਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੇ ਤੇ ਇਹ ਬਾਲ ਜੱਥਾ ਇਉਂ ਸਾਂਭੀ ਗਿਆ ਜਿਵੇਂ ਬਾਜ਼ੀਗਰ ਜੰਝ ਦੀ ਛੋਟ ਵੇਲੇ ਕਪੜਿਆਂ ਨਾਲ ਪੈਸੇ ਸਾਂਭੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਘੜੀਆਂ ਪਲਾਂ ਵਿਚ ਸੰਤਰਿਆਂ ਦਾ ਖਾਸਾ ਢੇਰ ਲਗ ਗਿਆ ''ਬਸ'' ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣ ਦੇਵ ਰਾਜ ਬਾਹਰ ਆ ਗਿਆ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਓਸੇ ਸੋਟੀ ਨਾਲ ਵਾੜ ਮੁੜ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਤੀ। ਸਭ ਨੇ ਰੱਜ ਰੱਜ ਸੰਤਰੇ ਚੂਪੇ। ਸਾਰੀਆਂ ਛਿਲਾਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਕਰ ਇਕ ਟੋਏ ਵਿਚ ਉਪਰ ਮਿੱਟੀ ਪਾ ਦਿਤੀ। ਸਾਰੇ ਡਕਾਰ ਮਾਰਦੇ ਡੇਰੇ ਪੁਜੇ ਤੇ ਬਿਸਤਰੇ ਤੇ ਜਾ ਲੇਟੇ। ਇਸੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਅੰਗੂਰ ਵੀ ਖਾਧੇ।

ਚੌਂਕੀ ਦੇ ਸਪਾਹੀ ਆਈਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਬੜਾ ਤੰਗ ਕਰਦੇ ਸਨ ਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦੇ ਲੰਗਰੋਂ ਛਕਦੇ ਸਨ। ਇਕ ਦਿਨ ਪੁਲਸੀਏ ਨੇ ਇਕ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਕਹਿ ਕੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦੇ ਮੰਗਵਾਏ। ਉਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦੇ ਲੈ ਆਇਆ। ਸਪਾਹਟੇ ਪੁਛਿਆ, ''ਲੌਂਡੇ ਤਰਕਾਰੀ ਕਾਹਦੀ ਬਣੀ ਏ? ਤਰਕਾਰੀ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਬੜੀ ਘਿਰਣਾ ਆਈ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਦਾ ਰੰਗ ਲਾਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਹਨਾਂ ਦੇਵ ਰਾਜ ਨੂੰ ਕੁਝ ਸਮਝਾ ਟੋਰਿਆ। ਦੇਵ ਰਾਜ ਲੰਗਰ ਵਿਚੋਂ ਆ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲਗਾ, ''ਜਮਾਦਾਰ! ਅੱਜ ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਭੋਏ ਸੂਰ ਬਣੇ ਨੇ।'' ਭੋਏ ਸੂਰ ਦਾ ਨਾਉਂ ਸੁਣ ਸਪਾਹੀ ਲੋਹਾ ਲਾਖਾ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਲਾਹੋਲਵਿਲਾ, ਲਾਹੋਲਵਿਲਾ, ਕਹਿੰਦਾ ਕੰਨਾਂ ਤੇ ਹੱਥ ਰਖਦਾ ਚੌਂਕੀ ਵਿਚ ਚਲਾ ਗਿਆ ਤੇ ਦੂਜੇ ਸਪਾ-ਹੀਆਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲਗਾ, ''ਅਸੀਂ ਕਾਫਰਾਂ ਘਰੋਂ ਐਵੇਂ ਖਾਂਦੇ ਰਹੇ, ਇਥੇ ਸੂਰ ਪਕਦਾ ਏ, ਬਾਲ ਟੋਲੀ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਗੁਟਕਦੀ ਅਗੇ ਨਿਕਲ ਗਈ ਤੇ ਸਪਾਹਟੇ ਉਬਲਦੀ ਹਾਂਡੀ ਵਾਂਗ

ਗੜਕਣ ਲਗੇ। ਥੋੜੇ ਸਮੇਂ ਉਪ੍ਰੰਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਚੁਬਾਰੇ ਤੋਂ ਉਤਰੇ ਤੇ ਕਿਹਾ "ਬਹਾਰ ਸਾਹ ! ਘਬਰਾਓ ਨਾ ਸਾਡੀ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਸ਼ਲਗਮਾਂ ਨੂੰ ਭੋਏਸੂਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।" ਇਹ ਸੁਣ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਾਹ ਨਾਲ ਸਾਹ ਰਲਿਆ ਤੇ ਅਗੇ ਤੋਂ ਕਦੇ ਉਹਨਾਂ 'ਤਰਕਾਰੀ' ਸ਼ਬਦ ਨਹੀਂ ਵਰਤਿਆ।

ਇਕ ਸਮੇਂ ਕਿਸੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਨੇ ਸੰਤ ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ ਅਗੇ ਉਬਲੇ ਛੋਲੇ ਲਿਆ ਕੇ ਰਖੇ। ਸੰਤਾਂ ਉਹ ਛੋਲੇ ਮੁੰਡਿਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡ ਦਿਤੇ। ਦੇਵ ਰਾਜ ਬਾਹਰੋਂ ਜੰਗਲ ਹੋ ਕੇ ਆਇਆ ਸੀ। ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਵਰਤਦਾ ਵੇਖ ਉਸ ਵੀ ਝੱਟ ਪੱਟ ਹੱਥ ਅਗੇ ਕਰ ਦਿਤੇ। ਸੰਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਛੋਲੇ ਦਿਤੇ। ਦੇਵ ਰਾਜ ਘੁੰਙਣੀਆਂ ਲੈਂਦਿਆਂ ਸਾਰ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਪਾ ਲਈਆਂ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਬਚਨ ਕੀਤਾ "ਸੰਤ ਜੀ ! ਸੰਤ ਜੀ, ਦੇਵੀਆ ਕਿਡਾ ਦਲਿਦਰੀ ਏ ਇਸ ਨੇ ਬਿਨਾਂ ਪੰਜ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕੀਤੇ ਬਕਲੀਆਂ ਖਾ ਲਈਆਂ ਹਨ।" ਬਕਲੀਆਂ ਤਾਂ ਮੁਕ ਗਈਆਂ ਪਰ ਦੇਵੀਏ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਦਲਿਦਰ ਆ ਹੋਇਆ। ਸਿਰ ਵਿਚ ਜੂੰਆਂ। ਕਪੜਿਆਂ ਵਿਚ ਜੂੰਆਂ, ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਚਮਜੂਆਂ। ਜਿਥੇ ਹੱਥ ਪਾਏ ਜੂੰਆਂ ਜਾਂ ਚਮਜੂਆਂ ਹੱਥ ਆਉਣ। ਹਰਦੇਵ ਦੀ ਮਾਤਾ ਜੂੰ ਬੂਟੀ, ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਤੇਲ ਦੀ ਮਾਲਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਪਰ ਜੂੰਆਂ ਵਧਦੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਲੰਘ ਗਏ।

ਇਕ ਦਿਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਾਥੀਆਂ ਨਾਲ ਰਾਮਸਰੋਵਰ ਦੀ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਦੇਵ ਬਾਹਰ ਕੰਡੇ ਤੇ ਖੜਾ ਖੁਰਕੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮਾਘਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਿਹਾ "ਦੇਵ ਨੂੰ ਚੁਕ ਲਿਆਓ।" ਮਾਘਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਬਾਹਰ ਗਏ ਤੇ ਦੇਵ ਨੂੰ ਲੱਤਾਂ ਬਾਹਾਂ ਤੋਂ ਫੜ ਸਰੋਵਰ ਵਿਚ ਲੈ ਗਏ। ਵਿਚਾਰਾ ਗਰੀਬ ਬਥੇਰੀਆਂ ਲੱਤਾਂ ਬਾਹਾਂ ਮਾਰੇ ਪਰ ਪੇਸ਼ ਨ ਗਈ। ਵਾਹ ਚੋਜੀਆ ਤੇਰੇ ਚੋਜ ਨਿਰਾਲੇ। ਤੇਰੀ ਖੇਡ ਨਿਰਾਲੀ। ਤੇਰੇ ਬਚਨ ਅਮੋਲੇ ! ਤੂੰ ਸੱਤਾਂ ਵਰਿਆਂ ਦਾ ਹੋਵੇਂ ਜਾਂ ਸੱਤਰਾਂ ਦਾ ਤੇਰੀ ਉਹੋ ਸ਼ਕਤੀ। ਤੂੰ ਸਦਾ ਲਬਾ ਲਬ ! ਤੂੰ ਮੌਜ ਵਿਚ ਹੱਸੇਂ ਮੌਜ ਵਿਚ ਖੇਡੇਂ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪ ਬਾਂਹ ਤੋਂ ਫੜ ਹਸਦਿਆਂ ਹਸਦਿਆਂ ਚਾਰ ਡੋਬੇ ਦਿਤੇ/ਕੁਬੇ ਨੂੰ ਲੱਤ ਕਾਰੀ। ਦੇਵ ਰਾਜ ਦੀ ਦੇਹ ਕੁੰਦਨ ਵਰਗੀ ਹੋ ਗਈ। ਇਸਦਾ ਜਨਮ ਜਨਮਾਂਤਰਾਂ ਦਾ ਦਲਿਦਰ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਜੂੰਆਂ ਤੇ ਚਮਜੂੰਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਨਹੀਂ ਦਿਸੀਆਂ। ਦੇਵਰਾਜ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਇਸ ਪ੍ਰਤਾਪ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਰੋਗ ਸੋਗ, ਦੁਖ ਸੁਖ ਹਨ।

ਵਾਹ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀਏ ਪਵਿਤਰ ਧਰਤੀਏ। ਤੇਰੀ ਕੀ ਉਪਮਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਤੂੰ ਨਿਆਸਰਿਆਂ ਦੀ ਆਸਰਾ, ਨਧਿਰਿਆਂ ਦੀ ਧਿਰ, ਨਿਥਾਵਿਆਂ ਦੀ ਥਾਂ। ਬਿਰਧਾਂ ਤੇ ਯਤੀਮਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਤਾਂ ਅਗੇ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਲਾਵਾਰਸ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਵੀ

ਇਥੇ ਟਿਕਾਣਾ ਮਿਲਦਾ। ਲੁਧਿਆਣੇ ਇਕ ਸਾਨ੍ਹ ਸੀ। ਜਣੇ ਖਣੇ ਨੂੰ ਮਾਰੇ। ਰਾਹੀਆਂ ਦੇ ਰਾਹ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਤੇ। ਇਕ ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਦੀ ਬੱਘੀ ਦੇ ਪਹੀਆਂ ਵਿਚ ਸਿੰਙ ਅੜਾ ਕੇ ਪਹੀਏ ਤੋੜ ਦਿਤੇ। ਸ਼ਾਹੂਕਾਰ ਨੇ ਦੋ ਚਾਰ ਪਹਿਲਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਪੈਸੇ ਦੇ ਕੇ ਕਿਹਾ ਇਸ ਨੂੰ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਛੱਡ ਆਓ। ਉਹ ਚੋਬਰ ਆਏ ਤੇ ਢੱਟੇ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਛੱਡ ਗਏ। ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਰੌਲਾ ਪੈ ਗਿਆ। ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਅਰਜ ਕੀਤੀ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇਤਰ ਉਤਾਂਹ ਕੀਤੇ ਤੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਲੈ ਜਾਓ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ। ਬਚਨ ਹੋਇਆ, "ਕਾਕਾ ਜਾਓ ਢੱਟੇ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰੋ। ਲੱਠ ਨਹੀਂ ਖੜਨੀ, ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਸਾਰੀ ਕੰਢ ਤੇ ਹੱਥ ਫੇਰੋ। ਸੇਲਾ ਨਹੀਂ ਫੜਨਾ। ਪਿਆਰ ਵੱਡਾ ਜਾਦੂ ਏ, ਪਿਆਰ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਮੰਤਰ ਏ।" ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੀਸ ਨਵਾ ਰਵਾਨਾ ਹੋਏ। ਮੁਡੀਰ ਵਾਧਾ ਤੇ ਹੋਰ ਮੁਲੱਖੀਆ ਮਗਰ ਲਗ ਟੁਰਿਆ। ਪੁਲਸੀਏ ਵੀ ਹੈਰਾਨ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ। ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਠਰੱਮੇ ਨਾਲ ਸਾਨ੍ਹ ਵਲ ਵਧਦੇ ਗਏ। ਸਾਨ੍ਹ ਗਰਦਨ ਨੀਵੀਂ ਕਰ ਦਿਤੀ, ਲੋਕਾਂ ਸਮਝਿਆ ਢੱਟਾ ਮਾਰਨ ਲਗਾ ਏ, ਪਰ ਉਸ ਸਿਰ ਨਹੀਂ ਚੁਕਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਿਨਾਂ ਖੌਫ ਉਸਦੇ ਮੂਹ ਤੇ ਕਰ ਕਮਲਾਂ ਨਾਲ ਖੁਰਕਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ। ਫੇਰ ਬੰਨ ਤੇ, ਮੁੜ ਸਾਰੀ ਕੰਢ ਤੇ ਪਿਆਰ ਦਿਤਾ। ਸਾਨ੍ਹ ਕੀਲਿਆ ਗਿਆ। ਫੇਰ ਕਦੇ ਢੱਟੇ ਖੌਰੂ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ। ਡੇਰੇ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਉਮਰ ਗੁਜ਼ਾਰੀ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਘੋੜੀ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਦਾ ਸ਼ੌਕ਼ ਸੀ। ਪਰ ਰਾਈਆਂ ਦੇ ਹਜ਼ਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੋੜਦੀ ਘੋੜੀ ਤੋਂ ਉਤਰਨ ਤੇ ਚੜ੍ਹਨ ਦਾ ਢੰਗ ਦੱਸਿਆ। ਇਕ ਸਮੇਂ ਇਕ ਊਠ ਬੇ-ਮੁਹਾਰਾ ਹੋ ਨੱਸ ਗਿਆ। ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਦੇ ਕਾਬੂ ਨ ਆਵੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਸਦੇ ਮਗਰ ਘੋੜੀ ਲਾ ਦਿਤੀ। ਊਠ ਦੇ ਲਾਗੇ ਜਾਕੇ ਊਠ ਦੀ ਬੰਨ ਤੇ ਹੱਥ ਪਾ ਘੋੜੀ ਛੱਡ ਊਠ ਦੀ ਪਿੱਠ ਤੇ ਬਹਿ ਗਏ ਤੇ ਕਾਬੂ ਕਰ ਲਿਆ। ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ ਤੇ ਸ਼ੁਕਰ ਬਜਾ ਲਿਆਏ।

ਇਕ ਸਮੇਂ ਨਿਰਮਲੇ ਸਾਧਾਂ ਦਾ ਅਖਾੜਾ ਆਇਆ ਘੋੜੇ, ਊਠ, ਗੱਡੀਆਂ ਸੰਗੇ ਵਜਾਉਂਦੇ ਜੈ ਮਾਤਾ ਜੀਉਣ ਕੌਰ, ਜੈ ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਕਰਦੇ ਆ ਗਏ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਪਸ਼ੂਆਂ ਲਈ ਪੱਠੇ ਦਾਣੇ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਵਾ ਦਿਤਾ ਤੇ ਸਾਧਾਂ ਨੂੰ ਮਨ ਭਾਉਂਦੇ ਭੋਜਨ ਛਕਾਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਸਾਧੂ ਗਤਕੇ ਬਾਜ਼ ਸੀ। ਉਸ ਅਖਾੜਾ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਤੇ ਆਖਿਆ ਮੈਂ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੇ ਹੱਥ ਵੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਕੇ ਅਖਾੜੇ ਵਿਚ ਗਏ ਤੇ ਸੋਟੀਆਂ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਲਈਆਂ।

ਸਾਧੂ ਲਗਾ ਪੈਂਤੜੇ ਬੰਨਣ ਤੇ ਚੋਟਾਂ ਕਰਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਧੀਰ ਨਾਲ ਉਸਦੇ ਵਾਰ ਰੋਕੇ। ਅਤੇ ਮੌਕਿਆ ਤਾੜ ਕੇ ਸਜੀ ਅੜਕ ਤੇ ਚੋਟ ਚਲਾਈ। ਚੋਟ ਵਜਦਿਆਂ ਸਾਧੂ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਸੋਟੀ ਔਹ ਜਾ ਪਈ। ਮੂਧੜੇ ਮੂੰਹ ਜਾ ਡਿੱਗਾ। ਸਾਧੂ ਦਾ ਦਿਲ ਟੁਟ ਗਿਆ ਬਾਂਹ ਨੂੰ ਘੁਟਦਾ ਨੱਪਦਾ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦਾ ਪਿਛਾਂ ਹਟ ਗਿਆ। ਮਹੰਤ ਨੇ ਚੰਗੀ ਝਾੜ ਪਾਈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਈ ਵੇਰ ਸਾਥੀਆਂ ਨਾਲ ਨਹਿਰ ਤੇ ਜਾਂਦੇ ਤੇ ਖੂਬ ਤਾਰੀਆਂ ਲਾਂਦੇ। ਜਦ ਕਦੀ ਮਨ ਬਣੇ ਤਾਂ ਨਹਿਰ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਦੇ, ਪਰ ਨਿਰਾ ਪਾਰ ਈ ਨ ਕਰਦੇ, ਸਿੱਧਾ ਤੀਰ ਵਾਂਗੂ ਜਾਂਦੇ। ਆਮ ਪ੍ਰਸਿਧ ਹੈ—

ਸ਼ੇਰ ਸੀਧਾ ਤੈਰਤਾ ਹੈ ਵਕਤੇ ਰਫਤਨ ਆਬ ਮੇਂ।

ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤਾਂ ਕੰਢੇ ਦੇ ਹੇਠਲੇ ਪਾਸੇ ਜਾਣ ਦੇ ਉਪਰਲੇ ਪਾਸੇ ਜਾ ਲਗਦੇ। ਇਕ ਦਿਨ ਬੇੜੀ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਸੈਰ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ, ਕਿ ਬੇੜੀ ਵਿਚ ਛੇਕ ਪੈ ਗਿਆ ਤੇ ਬੇੜੀ ਡੁਬਣੀਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ। ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਸਭ ਛਾਲਾਂ ਮਾਰ ਗਏ, ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬੇੜੀ ਨਾ ਛੱਡੀ। ਕਿੰਨਾ ਚਿਰ ਬੇੜੀ ਨਜ਼ਰੀਂ ਨ ਆਈ ਤੇ ਨ ਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ। ਸਭ ਸੇਵਾਦਾਰ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਸਨ, ਪਰ ਓਦੋਂ ਹੀ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਜਦ ਬੇੜੀ ਨੂੰ ਜਾ ਕੰਢੇ ਲਾਇਆ। ਬਾਹਰ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਸਾਥੀ ਘੁੱਟਣ ਨਪਣ ਲਗ ਪਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮੁਸਕਰਾਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ, ਕਿ ਸਾਡੇ ਵੱਡੇ ਵਡੇਰੇ ਡੁਬਦੇ ਬੇੜਿਆਂ ਨੂੰ ਕਢਦੇ ਰਹੇ ਹਨ, ਮੈਂ ਜਾਣਿਆ ਕਿ ਸਾਡੀ ਇਹ ਬੇੜੀ ਡੁਬ ਨ ਜਾਵੇ ਇਸਨੂੰ ਬੰਨੇ ਲਾਕੇ ਛੱਡਾਂਗਾ, ਮਤੇ ਵਡੇਰਿਆਂ ਦੇ ਨਾਉਂ ਨੂੰ ਲਾਜ ਲਗੇ।

ਬਖਸ਼ੀ ਹਰਦੇਵ ਸਿੰਘ
ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ

ਅਨੰਦ

"ਵੀਰੋ" ਜਗਮਾਤਾ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਹਦਾ ਮੂੰਹ ਨਹੀਂ ਫਿਟਕਾਰਨਾ। ਸ਼ਕਤੀ ਨੇ ਆਪ ਜ਼ਾਮਾ ਧਾਰਿਆ ਹੈ" ਸੰਤ ਹਰੀ ਸਿੰਘ।

ਸ੍ਰ: ਹਮੀਰ ਸਿੰਘ ਵਡੇ ਲੈਂਡ ਲਾਰਡ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਦਾ ਡੋਬ, ਉਰਫ ਰਤਾ ਬਾਸ ਦਾ ਪਿੰਡ ਬਧਾ। ਇਹ ਸਾਊ, ਭਲੇਮਾਣਸ ਅਤੇ ਗਰੀਬ ਗੁਰਬਿਆਂ ਦੇ ਹਮਦਰਦ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਹਿਲ ਮਾਤਾ ਰੁਕਮਾ ਜੀ ਬੜੇ ਨੇਕ ਧਰਮੀ ਸਨ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਇਕੋ ਜੇਹੀ ਜੋੜੀ ਬਨਾਈ ਸੀ। ਘਰ ਸਦਾ ਇਸਤਰੀਆਂ ਨਾਲ ਉਜਾਗਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸਤਰੀ ਸੁਚੱਜੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਘਰ ਨੂੰ ਚਾਰ ਚੰਨ ਲਗਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਕਰਤਾਰ ਨਾ ਕਰੇ ਜੇ ਮੂੜ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਘਰ ਵੀ ਮੂੰਹਦੇ ਹੋ ਡਿਗਦੇ ਹਨ। ਮਾਤਾ ਰੁਕਮਾ ਸੁੱਚਮਤਾ ਦਾ ਸਦਾ ਧਿਆਨ ਰਖਦੇ, ਜਦ ਤਕ ਸੂਰਜ ਵੇਖ ਨ ਲੈਣ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਨਹੀਂ ਸਨ ਛਕਦੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੁਭਾਉ ਸੀ, ਘਰ ਵਿਚ ਬੇਰ, ਭੁਜੇ ਦਾਣੇ, ਅਤੇ ਪਕੌੜੇ ਤਲਕੇ ਰਖਦੇ ਤਾਂਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਅਥਿਤੀ ਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਦੇ ਤਿਆਰ ਹੋਣ ਤਕ, ਉਸਦੀ ਸੇਵਾ ਹੋ ਸਕੇ, ਉਸਤੋਂ ਉਪ੍ਰੰਤ ਦੁੱਧ, ਮੱਖਣ, ਸ਼ੱਕਰ ਨਾਲ ਰਜਵੀਂ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ। ਮੀਹਾਂ ਸਿੰਘ ਦੀ ਨਾਨੀ ਧਰਮ ਕੋਰ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਅਨੂਪ ਸਿੰਘ ਵੀ ਪਰਲੇ ਦਰਜੇ ਦੇ ਸਾਧੂ ਸੁਭਾ ਦੇ ਸਨ। ਅਨੂਪ ਸਿੰਘ ਸੂਬਃ ਮਲੂਕ ਸਿੰਘ ਫੂਲੇ ਵਾਲ ਦੇ ਸਕੇ ਭਰਾ ਸਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀਆਂ ਪੂਰੀਆਂ ਮਿਹਰਾਂ ਸਨ। ਉਹ ਇਕ ੪੦ ਮਣੇ ਭੜੋਲੇ ਨੂੰ ਭਰੀ ਰਖਦੇ। ਫਗਣ ਚੇਤ ਲੋੜ ਵੰਦਾਂ ਦੇ ਜਥਿਆਂ ਦੇ ਜਥੇ ਆਉਂਦੇ। ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਲਈ ਜਾਂਦੇ। ਪਰ ਡੂਢੇ ਨ ਸਵਾਏ। ਪੂਰੋ ਪੂਰ। ਭਾਈ ਕਾਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਮਿਆਂ ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ ਇਉਂ ਖਿਚਿਆ—

ਪੈਸਾ ਲੜਕੀ ਦਾ ਲਵੇ ਡੂਢੀ ਜਿਨਸ ਬਿਆਜ
ਵਹਿੜਾ ਖਸੀ ਜੋ ਕਰੇ, ਸਜਾ ਦੇਤ ਮਹਾਰਾਜ

ਇਥੇ ਮਹਾਰਾਜ ਸਜਾ ਕਾਹਦੀ ਦੇਣੀ ਸੀ। ਏਥੇ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਦੀ ਫੁਹਾਰ ਵਸਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਇਹ ਸਹੁਰਾ ਜਵਾਈ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਧੀਆਂ ਆਪ ਵਿਆਹੁੰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਗਰਜ਼-ਮੰਦਾਂ ਦੀਆਂ ਗਰਜ਼ਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਦੇ ਸਨ।

ਹਮੀਰ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦਾ ਤਾਰਾ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਾਪਿਆਂ ਦੀਆਂ ਲੀਹਾਂ ਤੇ ਟੁਰਿਆ, ਕਲਿਜੁਗੀ ਜਵਾਨਾਂ ਵਾਂਗੂ ਸਜੇ ਖਬੇ ਨਹੀਂ ਝਾਕਿਆ। ਪਿਤਾ ਨੇ ਜੇਹੜੀ ਲੀਹ

ਤੋਰਿਆ ਤੁਰਦਾ ਗਿਆ ਮਗਰ ਏਨਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸਰਨ ਆਉਣ ਦਾ ਸੁਭਾਗ ਉਸ ਵੇਲੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਜਦ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਅਜਮਤ ਵੇਖ ਲਈ।

ਬੀਬੀ ਸਦਾ ਕੌਰ ਰੁਪਾਣੇ ਵਿਆਹੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਉਹ ਪ੍ਰੇਤ ਪੀੜਾਂ ਕਾਰਨ ਕਈ ਵੇਰ ਜੁੜ ਜਾਂਦੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦੁਖ ਦੇਖਣ ਵਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਜਰਿਆ ਨ ਜਾਂਦਾ। ਦੇਵ ਨੇਤ ਸੰਤ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਝੋਰੜਾਂ ਦੇ ਗਦਾਂ ਡੋਬ ਆਏ। ਸਾਧੂ ਸਦਾ ਪਰਉਪਕਾਰੀ। ਸਾਧੂ ਸਭਸ ਦੇ ਭਲਾ ਲੋਚਕ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਸਾਧੂ ਬਾਰੇ ਆਪ ਪਵਿਤਰ ਰਸਨਾ ਦੁਆਰਾ ਫੁਰਮਾਂਦੇ ਹਨ—

ਸਾਧ ਕੈ ਸੰਗਿ ਮਿਟੇ ਸਭਿ ਰੋਗ, ਨਾਨਕ ਸਾਧ ਭੇਟੇ ਸੰਜੋਗ।

ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਬੀਬੀ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵੇਖੀ ਤਾਂ ਅਰਜ ਕੀਤੀ ਕਿ ਐਵੇਂ ਖਜਲ ਖਰਾਬ ਨ ਹੋਵੋ, ਧਾਗਿਆਂ ਤਵੀਤਾਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਖੁਹਣਾ। ਤੁਸੀਂ ਸਭ ਤੋਂ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਮੰਤਰ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਲਵੋ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਉਸ ਮੰਤਰ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਰਤਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਲਵੋ। ਉਹ ਮਿਹਰਾਂ ਕਰਨਗੇ। ਬੀਬੀ ਜੀ ਗੁਰੂਸਰ ਵਲ ਤੁਰ ਪਏ। ਮਗਰ ਉਧਰ ਜਾਂਦਿਆਂ ਬੀਬੀ ਰਾਹ 'ਚ ਜੁੜ ਗਈ। ਪਰੰਤੂ ਨਾਲ ਦੇ ਸਾਥੀ ਬੀਬੀ ਨੂੰ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਲੈ ਹੀ ਗਏ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਭਜਨ ਬਖਸ਼ਿਆ ਤੇ ਆਖਿਆ, ਬੀਬੀ ਸੋਧ ਰਖ ਲੈ। ਕੋਈ ਸ਼ੈ ਲਾਗੇ ਨਹੀਂ ਆਵੇਗੀ। ਬੀਬੀ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਮਾਲਾ ਫੇਰਨੀ ਤੇ ਬਾਣੀ ਯਾਦ ਕਰਨੀ। ਬੀਬੀ ਨੇ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਪੰਜ ਗ੍ਰੰਥੀ ਯਾਦ ਕਰ ਲਈ। ਹੁਣ ਪ੍ਰੇਤਣੀਆਂ ਦੂਰੋਂ ਦੂਰੋਂ ਡਰਾਉਣ। ਮੁਕੇ ਵਟਣ ਦੰਦ ਪੀਹਣ, ਤੇ ਆਖਣ "ਕੁੜੇ! ਮਾਲਾ ਸੁਟ ਦੇਹ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮਾਰ ਦਿਆਂਗੀਆਂ"। ਬੀਬੀ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਸੀ। ਓਸ ਨੇ ਮਾਲਾਂ ਸਗੋਂ ਘੁਟਕੇ ਫੜ ਲਈ ਤੇ ਲਗੀ ਰਸਨਾ ਚਲਣ, ਅੰਤ ਭੂਤਣੀਆਂ ਹਾਰ ਕਿਸੇ ਵਲੈਤ ਨੂੰ ਨਸ ਗਈਆਂ। ਏਹ ਖੇਡ ਵੇਖ ਸਰਦਾਰ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸ਼ਰਧਾ ਹੋਰ ਵੀ ਵਧ ਗਈ ਤੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਵਲ ਹੋਰ ਝੁਕ ਗਏ।

ਇਕ ਵੇਰ ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਦੋਰਾ ਫੂਲੇ ਵਾਲ ਆਇਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਸਦਾ ਰਥ ਤੇ ਦੋਰਾ ਕਰਦੇ। ਨਾਲ ਸੂਬੇ, ਸੰਤ ਮਹੰਤ, ਰਾਗੀ, ਰਬਾਬੀ, ਘੋੜੇ ਘੋੜੀਆਂ ਤੇ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਭਰਮਾਰ ਹੁੰਦੀ। ਦੋਰੇ ਕੋਈ ਪਹਿਲਾਂ ਨੀਯਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਜਿਸ ਪਿੰਡ ਦਾ ਹੁਕਮ ਲਗਦਾ ਸੰਗਤਾਂ ਓਧਰੇ ਵਹੀਰਾਂ ਘਤ ਦੇਂਦੀਆਂ ਨਗਰ ਵਾਸੀ ਪਿੰਡੋਂ ਬਾਹਰ ਆਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਸੁਆਗਤ ਕਰਦੀਆਂ। ਥਾਲਾਂ ਵਿਚ ਮਿਸ਼ਰੀ, ਗਰੀ, ਬਦਾਮ, ਨੇਜੇ ਤੇ ਹੋਰ ਮਾਇਆ ਲੈ ਹਾਜ਼ਰ ਹੁੰਦੇ।

ਸ੍ਰ: ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਫੂਲੇ ਵਾਲ ਗਏ ਅਤੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਉਤਰ

ਦਿਤਾ ਚਲਾਂਗੇ। ਕੋਲੋਂ ਕੁਝ ਸਿਖਾਂ ਕਹਿਆ ਜੀ "ਓਥੋਂ ਦਾ ਜਲ ਠੀਕ ਨਹੀਂ" ਗੁਰੂ ਜੀ ਗਲ ਨਾ ਗੌਲੀ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਰਤਾ ਡੋਬ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦੇ ਦਿਤਾ ਸੰਗਤਾਂ ਦਾ ਸਾਗਰ ਇਸ ਪਾਸੇ ਠਾਠਾਂ ਮਾਰਨ ਲਗ ਪਿਆ। ਪਿੰਡ ਦੇ ਲਾਗੇ ਸਰੀਂ ਦੇ ਮੋਗੇ ਕੋਲ ਪਾਣੀ ਦੀ ਧਾਰ ਪੈਕੇ ਟੋਇਆ ਭਰਿਆ ਪਿਆ ਸੀ। ਇਕ ਮਸਤਾਨੇ ਵੇਖਿਆ ਤੇ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਨੂੰ ਦਸਿਆ। ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਜਲ ਤੇ ਪਹਿਰਾ ਬਿਠਾ ਦਿਤਾ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਮਲ ਨੇਤਰ ਉਤਾਂ ਕੀਤੇ ਨਿਗਾਹ ਭਰਕੇ ਜਲ ਵਲ ਵੇਖਿਆ ਫੇਰ ਅਕਾਸ਼ ਵਲ ਤਕਿਆ। ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਮੁਕਦਾ ਨਹੀਂ—

ਭੈ ਵਿਚ ਚਲਹਿ ਲਖ ਦਰਿਆਉ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਡੇਰੇ ਪੁਜ ਗਏ। ਨਾਲ ਸਤਾਰਾਂ ਜੋੜੀਆਂ ਰਾਗੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਕਠਿਆਂ ਈ ਕੀਰਤਨ ਅਰੰਭਿਆ। ਖੂਬ ਦੀਵਾਨ ਲਗੇ। ਖੂਬ ਮੰਗਲਾ ਚਾਰ ਹੋਇਆ। ਇਤਨੀ ਗਹਿਮਾ ਗਹਿਮ ਵੇਖ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਏਹ ਗਦਾਂ ਡੋਬ ਨਹੀਂ 'ਗੁਰੂ-ਸਰ' ਹੈ। ਸਾਡਾ ਆਪਣਾ ਘਰ ਹੈ। ਸ਼ਬਦ ਕੀਰਤਨ ਚਲ ਰਹਿਆ ਸੀ। ਘੁਮਕਾਰਾਂ ਆਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਗੂੰਜਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ।

ਮਾਤਾ ਰਾਮ ਕੌਰ, ਮਹਿਲ ਸਰਦਾਰ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬੀਬੀ ਨਾਮੋਂ, ਜਿਹੜੀ ਮੁਦਤਾਂ ਤੋਂ ਬੀਮਾਰ ਸੀ, ਗੋਦ ਵਿਚ ਲਈ ਖੜੇ ਸਨ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਉਮਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ 'ਚ ਰਖ ਦਿਤਾ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਬੀਬੀ ਨੂੰ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਚੁਕ ਲਿਆ ਤੇ ਸਹਿਜੇ ਕਹਿਆ ਇਹ ਕਾਠ ਦੀ ਪੁਤਲੀ ਹੈ, ਕਾਠ ਦੀ ਪੁਤਲੀ ਤੇ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਮੋੜ ਦਿਤੀ। ਬੀਬੀ ਦਿਨਾਂ 'ਚ ਰਾਜੀ ਹੋ ਗਈ। ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਮਨ ਵਿਚ ਧਾਰ ਲਿਆ ਨਾਮੋਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਬਚਾਇਆ ਹੈ, ਇਹ ਗੁਰੂ ਕਿਆਂ ਦੀ ਹੋਈ।

ਇਸ ਦੌਰੇ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਨੂੰ ਰੰਗ ਚਾੜ੍ਹ ਦਿਤਾ। ਦੰਪਤੀ ਸੇਵਾ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਬਣ ਬੈਠੇ। ਰਾਜੇ ਹਰੀ ਚੰਦ ਤੇ ਤਾਰਾ ਦੀ ਯਾਦ ਤਾਜ਼ਾ ਕਰ ਦਿਤੀ। ਮਾਤਾ ਆਪ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰੇ। ਮਾਇਆ ਮਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨਾਲ ਵਸ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਜੋ ਭਲਿਆਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਏਹ ਨਾਗਨ ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਧੌਣ 'ਚ ਕਿਲਾ ਠੋਕ ਦੇਂਦੀ ਹੈ, ਤੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਗਰਦਨ 'ਚੋਂ ਨਿਉਣਤਾ ਉਡ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਮਨੁਖ ਫੂੰਕਾਰੇ ਮਾਰਦਾ ਧਰਤੀ ਤੇ ਪੈਰ ਨਹੀਂ ਟਿਕਾਂਦਾ, ਜੇ ਜਾਣ ਲਗਦੀ ਹੈ ਤੇ ਕਮਰ ਤੇ ਲੱਤ ਮਾਰਦੀ ਹੈ, ਮਨੁੱਖ ਸਿੱਧਾ ਨਹੀਂ ਤੁਰ ਸਕਦਾ। ਪਰ ਭਲਿਆਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨਾਲ ਏਹ ਦਾਸੀ ਬਣ ਜੂਠੇ ਭਾਂਡੇ ਮਾਂਜਦੀ ਹੈ। ਚੰਗੀ ਟਹਿਲ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਮਾਇਆ ਨੂੰ ਸਰਦਾਰ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਲ ਲਿਆ। ਘਰ 'ਚ ਇਕ ਵਰਨੀ ਤੋਰ ਦਿਤੀ। ਸੰਤ ਧਿਆਨ

ਸਿੰਘ, ਗੁਲਾਬ ਸਿੰਘ, ਨਾਰਾਇਣ ਸਿੰਘ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜ਼ਿੰਮੇ ਵਰਨੀ ਪਾਠ ਸੀ। ਬਾਬਾ ਸਾਉਣ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪਾਠਾਂ ਦਾ ਜਿਮਾ ਲਾ ਦਿਤਾ। ਉਹ ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਦੋ ਪਾਠ ਕਰ ਦੇਂਦੇ। ਖੂਬ ਗਜ ਵਜ ਕੇ ਭੋਗ ਪੈਂਦੇ। ਖੁਲੇ ਲੰਗਰ ਵਰਤਦੇ। ਬਾਬਾ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ, ਪਹਿਲਾਂ ਥਾਣੇਦਾਰ ਰਹਿ ਚੁਕਾ ਸੀ, ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਖਟੜਿਆਂ ਦਾ ਇਹ ਵੀ ਹਰ ਵਕਤ ਸ਼ਬਦ ਕੀਰਤਨ ਵਿਚ ਜੁੜੇ ਰਹਿੰਦੇ। ਭਾਈ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸਿੰਘ ਤੇ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਰਾਗੀ ਸਨ, ਜਿਹੜੇ ਦੋਵੇਂ ਵੇਲੇ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ। ਬਾਬਾ ਦੇਵਾ ਸਿੰਘ ਲੰਗਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜ ਪੰਜ ਵਿਘੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦਿਤੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਪਾਣੀ ਲਾਕੇ ਬੀਜ ਦੇਣੀ। ਵਢਣੀ ਸੰਭਾਲਨੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜ਼ਿੰਮੇ।

ਪਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਪਤਨੀ ਵੀ ਸੇਵਾ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਬਣ ਗਈ। ਇਕ ਵੇਰ ਬਾਬਾ ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਦਸਤ ਲਗ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਆਪ ਪਕਾਉਣਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਾਸਤੇ ਜਲ ਰਖ ਦੇਣਾ ਓਧਰੋਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ। ਉਹ ਜੰਗਲ ਹੋ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕਦੇ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਕਛਹਿਰੇ ਵੀ ਆਪ ਧੋਂਦੇ, ਕੰਮ ਕਾਜ ਵੀ ਕਰਦੇ ਮਾਲਾ ਵੀ ਫੇਰਦੇ। ਦਿਨ ਬੀਤਦੇ ਗਏ। ਹੁਣ ਨਾਮੋ ਜਵਾਨ ਸੀ। ਉਸਦੇ ਵਰ ਦੀ ਢੂੰਡ ਲਗੀ। ਸ: ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਡੇ ਭਰਾ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਕੀਤੀ, ਮਗਰ ਵਾਹ ਬਿਧ ਮਾਤਾ ! ਤੇਰੀ ਅਜਬ ਰਚਨਾ ਹੈ, ਬੰਦਾ ਕੁਝ ਸੋਚਦਾ ਹੈ, ਤੂੰ ਕੁਝ ਕਰਦੀ ਹੈਂ। ਝੋਰੜਾਂ ਦਾ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਆਇਆ ਉਸ ਇਹ ਗਲ ਸੁਣੀ। ਓਸ ਲਤ ਮਾਰ ਦਿਤੀ ਤੇ ਆਖਿਆ ਅਸੀਂ ਸਰਦਾਰ ! ਅਸੀਂ ਪੱਗਾਂ ਵਾਲੇ ! ਇਹ ਫਕੀਰ ਸਾਧਾਂ ਫਕੀਰਾਂ ਨਾਲ ਸਰਦਾਰਾਂ ਦਾ ਕੀ ਮੇਲ। ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਰਨ ਬੀਬੀ ਹਰਨਾਮ ਕੌਰ ਨੂੰ ਚਗੜ ਸਿੰਘ ਸਪੁਤਰ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜ਼ੈਲਦਾਰ ਨਾਲ ਵਿਆਹੁਣਾ ਪਇਆ। ਵਿਆਹ ਤਾਂ ਹੋ ਗਿਆ ਮਗਰ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਝੋਰਾ ਲਗ ਗਿਆ "ਹੇ ਕਰਤਾਰ ! ਕੀ ਵਿਚਾਰਾਂ ਸਨ ? ਕੀ ਬਣਿਆ।"

ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸੋਚਾਂ ਨੇ ਨਵਾਂ ਰੂਪ ਧਾਰ ਲਿਆ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਅਰਾਧਨਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ। ਕਾਹਦੇ ਵਾਸਤੇ ? ਲੋਕ ਪੁਤ ਮੰਗਦੇ ਹਨ। ਮਗਰ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬੀਬੀ ਵਾਸਤੇ ਅਰਜੋਈਆਂ ਕਰਨ ਲਗਾ। ਚੰਡੀ ਚਰਿਤਰ ਦੂਜੇ ਦਾ ਨੇਮ ਨਾਲ ਪਾਠ ਅਰੰਭ ਦਿਤਾ। ਵੈਸੇ ਵੀ ਹਰ ਪੰਦ੍ਰਵਾੜੇ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਭੋਗ ਪੈਂਦਾ। ਸੰਗਤਾਂ ਜੁੜਦੀਆਂ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਦੇ ਗਫੇ ਲਗਦੇ। ਮਾਤਾ ਭਜਨ ਕਰਦੀ ਆਪ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਭਾਂਡੇ ਮਾਂਜ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦੀ—ਚੰਡੀ ਚਰਿਤਰ ਦਾ ਪਾਠ ਸਾਲ ਭਰ ਚਲਦਾ ਰਹਿਆ ! ਪਾਠ ਪਿਛੋਂ ਅਰਦਾਸਾ ਸੋਧਣਾ ਕਿ "ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਗਟੇ" ਅੰਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਪ੍ਰਵਾਨ

ਹੋਈ ਤੇ ਬੀਬੀ ਜਨਮ ਲਿਆ। ਜਿਸਦਾ ਨਾਉਂ ਵੀਰੋ ਰਖਿਆ ਗਿਆ। ਜਦ ਇਹ ਦੋੜਨ ਭਜਨ ਲਗੀ ਤਾਂ ਸੰਤ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬੀਬੀ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਆਖਿਆ "ਮਾਤਾ ਵੀਰੋ ਦਾ ਮੂੰਹ ਨ ਫਿਟਕਾਰਨਾ ਇਹ ਜਗਤ ਮਾਤਾ ਬਣੇਗੀ। ਸ਼ਕਤੀ ਆਪ ਜਾਮਾ ਧਾਰਿਆ ਹੈ।" ਮਾਤਾ ਜੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ 'ਚ ਅੰਦਰੋਂ ਨਿਮਸ਼ਕਾਰ ਕੀਤੀ।

ਸੰਮਾਂ ਲੰਘਦਾ ਗਿਆ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਵੀਰੋ ਨੂੰ ਭਜਨ ਬਾਣੀ ਪਾਸੇ ਲਾਉਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦੇਂਦੀ। ਵੀਰਾਂ ਵਰ ਯੋਗ ਹੋ ਗਈ। ਓਧਰ ਸ੍ਰ: ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਅੰਤ ਸਮਾਂ ਆ ਗਿਆ। ਬੁਖਾਰ ਚੜ੍ਹਨ ਲਗ ਪਿਆ। ੨੨ ਦਿਨ ਮੰਜੇ ਤੇ ਪਏ ਰਹੇ। ਬੀਮਾਰੀ ਦੇ ਦਿਨਾਂ 'ਚ ਸਰਦਾਰ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮਿਸਤਰੀ ਜਵਾਲਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਭੇਜਿਆ ਤਾਂਕਿ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅੰਤਮ ਸਮੇਂ ਵੇਲੇ ਆਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਣ ਤੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਫੰਧੇ ਕਟ ਦੇਣ। ਸੰਤ ਜਵਾਲਾ ਸਿੰਘ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਪੁਜੇ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ 'ਚ ਅਰਜ ਕੀਤੀ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਕਹਿਆ "ਬੀਰਾ! ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਥੇ ਹਨ। ਭਾਵੇਂ ਹੁਣੇ ਆ ਜਾਣ ਭਾਵੇਂ ਮਹੀਨੇ ਨੂੰ। ਕੁਝ ਪਤਾ ਨਹੀਂ।" ਜਵਾਲਾ ਸਿੰਘ ਮੁੜਨ ਵਾਲੇ ਹੀ ਸਨ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਏ। ਮਿਸਤਰੀ ਜੀ ਨੇ ਸਰਦਾਰ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਚਰਨਾਂ 'ਚ ਰਖੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਓਸੇ ਵੇਲੇ ਗੁਰੂ-ਸਰ ਨੂੰ ਭਾਗ ਲਾਉਣ ਲਈ ਟੁਰ ਪਏ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਗੁਰੂ-ਸਰ ਪੁਜੇ ਅਤੇ ਜਾ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿਤੇ। ਸ੍ਰ: ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਤਿ-ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਨ ਸਿਰ ਤੇ ਰਖੇ ਕੁਝ ਬਚਨ ਕੀਤੇ। ਇਹ ਉਹ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੀ ਆਖਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਆ ਗਏ।

ਅੰਤਮ ਸਵਾਸਾਂ ਤੋਂ ਦੋ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਸ੍ਰ: ਜੀ ਮੀਹਾਂ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਅੰਤਮ ਇਛਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ 'ਕਿ ਵੀਰੋ ਦਾ ਅਨੰਦ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਜੇ ਇਹ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਮੇਰੀਆਂ ਸਭ ਸਧਰਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਹਨ।" ਅਗੋਂ ਮੀਹਾਂ ਸਿੰਘ ਕਹਿਆ "ਸਤਿ ਬਚਨ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ!" ਵਰ ਦਿਓ ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਤੇ ਫੁਲ ਚਾੜ੍ਹ ਸਕੀਏ। ਪਰ ਨਾਲ ਹੀ ਏਹ ਚਿਤਾਵਨੀ ਵੀ ਦਿਤੀ "ਪੁਤਰ ਜੇ ਕਰੋਗੇ ਤਾਂ ਦੁਨੀਆਂ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲੋਂ ਟੁਟ ਜਾਵੇਗੀ। ਪਰ ਡੋਲਣਾ ਨਹੀਂ" ਸਿਦਕ ਵਾਨ ਮੀਹਾਂ ਸਿੰਘ ਅਗੋਂ ਉਤਰ ਦਿਤਾ "ਪਿਤਾ ਜੀ ਜੇ ਦੁਨੀਆਂ ਟੁਟਦੀ ਏ ਤਾਂ ਟੁਟੇ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰਨ, ਤੁਹਾਡਾ ਬਚਨ ਸਾਥੋਂ ਨ ਭਜੇ।" ਪੁਤ! ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਏਸ ਕੰਮ ਵਿਚ ਸਫਲ ਹੋ ਗਏ। ਟੁਟੀ ਹੋਈ ਮਿਲ ਜਾਵੇਗੀ। 'ਘਾਬਰਨਾ ਨਹੀਂ'। ਇਹ ਬਚਨ ਕਰ ਸਰਦਾਰ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਚਖੰਡ ਨੂੰ ਸਿਧਾਰ ਗਏ। ਪਿਛ

ਵਿਚ ਸੋਗ ਵਰਤ ਗਿਆ। ਦੂਰੋਂ ਦੂਰੋਂ ਸਰਦਾਰ, ਨਵਾਬ, ਸੇਠ ਤੇ ਹੋਰ ਸਾਕਸੈਨ ਆਏ ਤੇ ਹਮਦਰਦੀ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕੀਤਾ।

ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੇ ਭੋਗ ਉਪ੍ਰੰਤ ਮੀਹਾਂ ਸਿੰਘ, ਨਾਹਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੀ ਇਛਾ ਆਪਣੇ ਤਾਏ ਸਦਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਦਸੀ ਉਸ ਕਹਿਆ ਏਹ ਤੁਹਾਡਾ ਆਪਣਾ ਮਾਮਲਾ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ। ਮਗਰ ਕਲਿਜੁਗ ਕਲ਼ਿਜੁਗ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਕਰਤੂਤ ਕਰਨੋਂ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ। ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਝੋਰੜੀਂ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਉਹ ਸਜਣ ਸੀ, ਜਿਸਨੂੰ ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਮੌਤ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਬਚਾਇਆ ਸੀ। ਉਹ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਲੋਹਾ ਲਾਖਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਆਖਣ ਲਗਾ "ਹੈਂ ? ਇਹ ਕੀ ? ਸਰਦਾਰਾਂ ਦੀ ਧੀ ਫਕੀਰਾਂ ਘਰ ਜਾਵੇ, ਅਸੀਂ ਰਾਠ ਉਹ...। ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।" ਇਹ ਸਰਦਾਰ ਸਦਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ। ਕਲਿਜੁਗ ਨੇ ਉਸਦੀ ਮਤ ਵੀ ਫੇਰ ਦਿਤੀ। ਉਹ ਵੀ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਖਿਆਲਾਂ ਦਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਦੋਹਾਂ ਹਿਕ ਤੇ ਹਥ ਮਾਰਿਆ ਤੇ ਆਖਿਆ "ਇਕ, ਦੋ, ਤਿੰਨ, ਇਹ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਹਮੀਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪਗ ਨੂੰ ਦਾਗ਼ ਨਹੀਂ ਲਗਣ ਦਿਆਂਗੇ।" ਸਦਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਭਿਆਲੀ ਸੀ। ਸਭ ਦੇ ਕੰਨ ਭਰ ਦਿਤੇ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਤਿਜੁਗੀ ਭਰਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਹੋ ਗਏ। ਕੀ ਬਾਗੜੀ ਕੀ ਸਿਖ ਸਭ ਨੇ ਆਢਾ ਲਾ ਲਿਆ। ਹੋਰ ਤਾਂ ਹੋਰ ਚਘਰ ਸਿੰਘ ਏਨਾਂ ਦੇ ਭਣੂਜੇ ਨੇ ਮਾਈ ਨੂੰ ਧਮਕਾਂਦਿਆਂ ਕਹਿਆ "ਮਾਈ ! ਮੇਰੀ ਗਲ ਸੁਣ ਲੈ ਜੇ ਵੀਰੋ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਵਿਆਹੀ ਗਈ, ਮੈਂ ਨਾਮੋਂ ਨੂੰ ਛਡ ਦਿਆਂਗਾ।" ਮਾਈ ਅੰਦਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਹਥ ਸੀ। ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਬੋਲੀ, ਚਘਰ ਸਿੰਘਾਂ ਤੂੰ ਨਾਮੋਂ ਨੂੰ ਛਡ ਦੇਂਗਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਮਝਾਂਗੀ ਮੇਰਾ ਜਵਾਈ ਮਰ ਗਿਆ। ਮੇਰੀ ਧੀ, ਰੰਡੀ ਹੋ ਗਈ।" ਮਾਤਾ ਦੇ ਏਹ ਭਰੋਸੇ ਭਰੇ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣ, ਕੰਨ ਵਲੇਟ ਟੁਰ ਗਿਆ ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਤੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਵਿਚਾਲੇ ਕੇਵਲ ਬੁਧੀ ਦਾ ਫਰਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਾਹਿਬ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ :—

ਸਾਧ ਕਰਮ ਜੋ ਪੁਰਖ ਕਮਾਵੈ।
ਨਾਮ ਦੇਵਤਾ ਜਗਤ ਕਹਾਵੈ।
ਕੁਕ੍ਰਿਤ ਕਰਮ ਜਗ ਮਹਿ ਜੋ ਕਰਈ।
ਨਾਮ ਅਸੁਰ ਤਾਕੋ ਪੁਨ ਧਰਈ।

ਮੀਹਾਂ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਤਾਂ ਪਹਿਲੀ ਸ੍ਰੇਣੀ ਦੇ ਸਨ ਜਦ ਕੇ ਸਦਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜੁੰਡਲੀ ਦੂਜੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਦੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਛਵੀਆਂ ਗੰਡਾਸਿਆਂ ਨੂੰ ਤੇਲ ਲਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ

ਕਰ ਦਿਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਕੋ ਨਾਅਰਾ ਸੀ। "ਇਹ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹਦੇ ਦੀ ਬਜਾਇ ਲਹਿੰਦਿਓਂ ਚੜ੍ਹਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਬਚਨ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਜਾਣਗੇ।"

ਮੀਹਾਂ ਸਿੰਘ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਅਰਦਾਸਾ ਸੋਧ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਪੂਜੇ। ਸਤਿ-ਗੁਰੂ ਜੀ ਬਾਗ਼ ਵਿਚ ਟਹਿਲ ਰਹੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਲਵਾ ਝਲਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਂਦਾ ਇਕ ਕਵੀ ਠੀਕ ਆਖਿਆ ਹੈ—

ਕੰਵਲ ਸਮਾਨ ਨੈਨ, ਕੋਇਲ ਸੇ ਮੀਠੇ ਬੈਨ,
ਮੁਖੜੇ ਕੀ ਤਾਬ ਜੋ ਸਮਾਨ ਆਫਤਾਬ ਏ,
ਕਾਲੇ ਕਾਲੇ ਕੇਸ, ਕਾਲੀ ਘਟਾ ਕੇ ਸਮਾਨ ਹੈ,
ਸ਼ੇਰ ਜਿਉਂ ਮੁਛਹਿਰੇ ਹੋਠ ਪੰਖੜੀ ਗੁਲਾਬ ਏ।
ਗਲੇ ਸੋਹੇ ਮਾਲਾ ਮੋਤੀਓਂ ਸੇ ਅਧਿਕ ਆਲਾ,
ਸਵੇਤ ਚੋਗਾ, ਸਵੇਤ ਜੋੜਾ ਸੋਭਦਾ ਜਨਾਬ ਏ।
ਸੀਸ ਦਸਤਾਰ ਹੈ ਕੈਲਾਸ਼ ਕੀ ਚੋਟੀ ਸਮ,
ਰਾਮ-ਪੁਰੀ ਜੋਬਨ, ਲਾ ਜਵਾਬ, ਲਾ ਜਵਾਬ ਏ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਾਂ ਪੁਤਾਂ ਸਾਰੀ ਵਿਥਿਆ ਸੁਣਾਈ। ਰਾਜੇ-ਜੋਗੀ ਠਰਮੇ ਨਾਲ ਉਤਰ ਦਿਤਾ "ਘਾਬਰੋ ਨਹੀਂ ਜਿਸਦਾ ਕੰਮ ਹੈ, ਉਹ ਆਪ ਈ ਸਵਾਰੇਗਾ। ਤੁਸੀਂ ਭਰਮ ਨ ਕਰੋ।" ਇਹ ਮਥਾ ਟੇਕ ਮੁੜ ਆਏ। ਕਾਰਜ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਅਰੰਭ ਦਿਤੀ। ੧੭ ਬੋਰੀਆਂ ਖੰਡ, ਘਿਓ, ਬਦਾਮ ਤੇ ਘਟੋ ਘਟ ੫੦੦ ਸਿੰਘ ਦੇ ਜਲ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦੇ ਦਾ ਸਮਾਨਾ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਦਿਨ ਨੇੜੇ ਆਉਂਦੇ ਜਾਣ, ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਆਕਸ਼ ਤੇ ਕਾਲੇ ਸੰਘਣੇ ਬਦਲ ਨੀਵੇਂ ਹੁੰਦੇ ਜਾਣ। ਮੁੰਡਿਆਂ ਦੀਆਂ ਢਾਣੀਆਂ, ਕੁੜੀਆਂ ਦੇ ਤਿੰਞਣਾਂ, ਹਟੀਆਂ ਦੇ ਥੜ੍ਹਿਆਂ ਤੇ ਬੁਢਿਆਂ ਦੀਆਂ ਮਜਲਸਾਂ ਤੇ ਜਨਾਨੀਆਂ ਵਿਚ ਚੰਗੀ ਚਰਚਾ ਚਲ ਪਈ। ਕੋਈ ਕਹੇ ਏਹ ਰਾਠ, ਕੋਈ ਕਹੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸਲਾਮਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜਿੰਨੇ ਮੂੰਹ ਉਤਨੀਆਂ ਗੱਲਾਂ।

ਪਿੰਡ ਵਾਲਿਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਭਰਾਵਾਂ ਦਾ ਬਾਈਕਾਟ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਕੋਈ ਏਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲ ਨ ਕਰੇ। ਬਾਹਰਲੇ ਅੱਖਾਂ ਫੇਰ ਗਏ। ਚਿੰਤਾ ਨੇ ਚੁਫੇਰਿਓਂ ਏਨਾਂ ਨੂੰ ਘੇਰ ਲਿਆ ਮਗਰ ਮਾਤਾ ਨੇ ਕਹਿਆ "ਪੁਤ! ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਕਹਿਆ ਸੀ, ਜਿਸਦਾ ਕੰਮ ਹੈ ਉਹ ਆਪ ਕਰੇਗਾ। ਤੁਸੀਂ ਘਬਰਾਓ ਨਹੀਂ। ਤੁਸੀਂ ਲਗੇ ਜਾਓ।"

ਮੀਹਾਂ ਸਿੰਘ ਬੋਦੀ ਵਾਲ ਭੋਲਾ ਸਿੰਘ ਕੋਲ ਗਿਆ ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਗਡਿਆਂ ਦੀਆਂ

ਪਟੀਆਂ ਮੰਗੀਆਂ, ਉਸ ਉਤਰ ਦਿਤਾ "ਮੀਹਾਂ ਸਿੰਘ ! ਤੂੰ ਪਟੀਆਂ ਮੰਗੇਂ ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਸਿਰ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ। ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾ। ਮੀਹਾਂ ਸਿੰਘ ਅੰਦਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਹਥ ਸੀ ਇਸ ਉਸ ਅਗੇ ਸਿਰ ਨੀਵਾਂ ਕਰ ਦਿਤਾ ਤੇ ਆਖਿਆ "ਭੋਲਿਆ ਸਿੰਘਾ ਮੇਰਾ ਸਿਰ ਹਾਜਰ ਹੈ।" ਮਗਰ ਭੋਲਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਹਿਆ "ਅਜ ਨਹੀ, ਜਿਦਣ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਗਾਨੇ ਬੰਨਕੇ ਆਏਗਾ। ਉਦਣ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਲਹੂ ਨਾਲ ਮਹਿੰਦੀ ਲਾਵਾਂਗਾ। ਮੀਹਾਂ ਸਿੰਘ ਮੁੜ ਆਇਆ। ਆਉਂਦਿਆਂ ਬਾਲ ਸਿੰਘ ਜ਼ਿਮੀਦਾਰ ਮਿਲਿਆ ਉਸ ਆਖਿਆ "ਆ ਭੂਆ ਦਿਆ ਪੁਤਾ।" "ਤੂੰ ਮਾਮੇਂ ਦਾ ਪੁਤ ਕਿਥੋਂ ਆਇਆ ਏਂ ?" ਮੀਹਾਂ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਾਰੀ ਵਿਥਿਆ ਸੁਨਾਈ। ਬਾਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਖਿਆ "ਮੀਹਾਂ ਸਿੰਘਾ ! ਤੂੰ ਘਬਰਾ ਨਾ ਭੋਲਾ ਸਿੰਘ ਪਾਸੋਂ ਆਪ ਕਢਵਾਕੇ ਲਿਆਵਾਂਗੇ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਕਈਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਪ ਹਥ ਰਖਿਆ। ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਫੂਲੇ ਵਾਲ, ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਦੋਹੇਂ ਵਾਲ, ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਤੇ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਚੱਕ ਗਿਦੜਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਤੇ ਮਿਹਰ ਸੀ। ਇਹਨਾਂ ਪੂਰੇ ਤਾਣ ਨਾਲ ਹਮਾਇਤ ਕਰਨ ਦਾ ਬਚਨ ਦਿਤਾ। ਸ੍ਰ: ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸਿੰਘ,ਮੀਆਂ ਸਰਵਰਦੀਨ, ਨਿਜ਼ਾਮਦੀਨ, ਸਰਾਵਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਾਰ ਪਿੰਡ ਸਨ। ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਿਆ। ਇਨਾਂ ਉਨਾਂ ਅਗੇ ਸਾਰੀ ਕਹਾਣੀ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਹਿਆ "ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ! ਅੱਲਾ ਖੈਰ ਕਰੇ। ਜੇ ਉਹ ਤੁਹਾਡੇ ਗੁਰੂ ਹਨ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਪੀਰ। ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੁਲਾਮ ਹਾਂ।" ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਕਹਿਆ "ਭਾਈ ! ਸਵਾਰੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ।" "ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਦਮਾਂ ਤੋਂ ਨਿਛਾਵਰ। ਘੋੜੇ, ਊਠ, ਬੈਲ ਸਭ ਕੁਰਬਾਨ। ਜਾਨਾਂ ਵੀ ਹਾਜ਼ਰ ਹੁਕਮ ਕਰੋ।" ਅਗੋਂ ਉਤਰ ਮਿਲਿਆ। ਇਹ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜੇ। ਪਰ ਖਿਆਲ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿ ਸਮਾਗਮ ਸਮੇਂ ਕਲ ਰਾਣੀ ਤੇ ਨਾਰਦ ਰਾਜਾ ਕੋਈ ਵਿਘਨ ਨ ਪਾ ਦੇਵੇ ਕਿਉਂ ਨ ਸਰਕਾਰੇ ਖਬਰ ਕਰੀਏ। ਮੀਹਾਂ ਸਿੰਘ ਬੰਗਲੇ ਫਾਜਿਲਕਾ ਗਿਆ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਡੀ. ਸੀ. ਕਾਨਰ ਸੀ। ਉਸਦਾ ਮੁਹੱਰੱਰ ਵੀ ਕੋਲ ਸੀ। ਉਸ ਜੁਗਤ ਦਸੀ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸਰਕਾਰ ਪਾਸੋਂ ਮਦਦ ਮੰਗੋ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਖਰਚਾ ਤੁਹਾਡੇ ਸਿਰ ਪਵੇਗਾ। ਜਿਵੇਂ ਮੁਹੱਰੱਰ ਕਹਿਆ, ਇਸਨੇ ਲਿਖਕੇ ਹਵਾਲੇ ਕੀਤਾ, ਸਾਹਬ ਓਸੇ ਵੇਲੇ ਹੁਕਮ ਲਿਖ ਦਿਤਾ "ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਡੌਂਡੀ ਪਿਟਵਾ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ। ਵਿਰੋਧੀ ਅੰਦਰ ਹੋ ਜਾਣ ਜਾਂ ਪਿੰਡ ਛੱਡ ਜਾਣ। ਸਰਕਾਰ ਕੋਈ ਫਸਾਦ ਨਹੀਂ ਵੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ। ਨੀਯਤ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਿੰਡ ਦੁਆਲੇ ਲਾਲ ਲਾਲ ਟੋਪੀਆਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਤੰਬੂ ਲਗ ਗਏ। ਡਾਂਗਾਂ, ਕਿਰਚਾਂ ਤੇ ਬੰਦੂਕਾਂ ਦੀ ਸਫਾਈ ਹੋਣ ਲਗ ਪਈ ਪ੍ਰੇਡ ਵੀ ਖੜਕੇ।

੧੨ ਪੋਹ ਸੰਮਤ ੧੯੭੧ ਨੂੰ ਸੂਰਜ ਭਗਵਾਨ ਰਥ ਦੀ ਸਵਾਰੀ ਕੀਤੀ। ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਸਫਰ ਤੇ ਰਵਾਨਾ ਹੋਇਆ। ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੁਨਹਿਰੀ ਚੋਗਾ ਪੈਹਨਿਆ, ਮਾਤਾ ਜੀਊਣ ਕੋਰ ਜੀ, ਮਾਤਾ ਫਤਹ ਕੋਰ, ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ, ਮਹਾਰਾਜ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਤੇ ਹੋਰ ਸੂਬੇ, ਮਹੰਤ, ਜਥੇਦਾਰ ਤੇ ਸੇਵਕ ਪੱਕੀ ਦੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਗਡੀਓਂ ਉਤਰੇ। ਸੰਗਤਾਂ ਜੈਕਾਰੇ ਛਡੇ। ਆਕਾਸ਼ ਗੂੰਜ ਉਠਿਆ। ਮੁਸਲਮਾਨ ਭਰਾਵਾਂ ਚਰਨਾਂ ਨੂੰ ਚੁੰਮਿਆਂ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਨਾਅਰਾ ਲਾਇਆ "ਅੱਲਾ-ਹੂ-ਅਕਬਰ" ਜੰਗਲ ਬੇਲੇ ਗੂੰਜ ਉਠੇ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਲੋਕ ਮੌਜੂਦ ਸਨ, ਕੁਝ ਸੱਜਣ, ਕੁਝ ਵਿਰੋਧੀ, ਤਮਾਸ਼ਬੀਨ, ਤੇ ਹੋਰ ਮੁਲਖਈਆ ਜੁੜ ਬੈਠਾ। ਊਂਠ, ਘੋੜੇ, ਗਡੀਆਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਠਹਿਕ ਰਹੇ ਸਨ। ਟਲੀਆਂ, ਘੁੰਗਰੂ, ਹਾਰ ਹਮੇਲਾਂ ਇਕ ਅਜਬ ਸਾਜ਼ ਛੇੜ ਰਖਿਆ ਸੀ, ਪੱਕੀਓਂ ਗੁਰੂਸਰ ਕੋਈ ਪੰਜ ਮੀਲ ਹੈ। ਨਹਿਰ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਚੌਦ੍ਹਾਂ ਸੌ ਕਦਮ ਹੈ। ਇਥੇ ਸਭ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਤੇ ਜਲੂਸ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ। ਪਗਾਂ ਦਾ ਸਾਗਰ ਠਾਠਾਂ ਮਾਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕਿਤੇ ਤਿਲ ਸੁਟਣ ਨੂੰ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਗਡੇ ਨਾਲ ਗਡਾ ਜੁੜ ਕੇ ਚਲਦਾ ਸੀ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਹਵਾ ਵਿਚ ਡਾਂਗਾਂ, ਸੋਟੇ, ਛਵੀਆਂ ਬਰਛੀਆਂ ਲਿਸ਼ਕਾਰੇ ਮਾਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ; ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਢੋਲਕੀ ਛੈਣਿਆਂ ਗੜਗਜ ਮਚਾ ਦਿਤੀ। ਸੰਤ ਭਗਤ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ, ਪਤੰਗ ਜੀ, ਨਿਧਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ 'ਆਲਿਮ', ਜਥੇਦਾਰ ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਬੇਲਾ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਫਤਿਹ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਹੋਰ ਸੂਬੇ, ਮਹੰਤ ਸੰਤ ਅਤੇ ਖਾਸ ਕਰ ਕੇ ਜ਼ਿੰਦਾ ਸ਼ਹੀਦ ਬਾਬਾ ਜਵੰਦ ਸਿੰਘ............, ਤੇ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਮਾਈ ਭਾਈ ਸਨ। ਮਸਤਾਨੇ ਨਿਰਤਕਾਰੀ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਾਸਤੇ ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਣ ਸਿੰਘ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਰਥ ਸਜਾ ਕੇ ਲਿਆਏ ਤੇ ਤਿਲੇ ਦਾਰ ਫੁਲਕਾਰੀਆਂ ਤੇ ਸੋਨੇ ਚਾਂਦੀ ਦੀਆਂ ਤਾਰਾਂ ਵਾਲੇ ਫਰੇਰੇ ਫਰਾਟੇ ਭਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਰਾਗੀ ਰਬਾਬੀ ਗਡਿਆਂ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਬੈਠੇ। ਅਜਬ ਜਲੂਸ ਸੀ। ਪ੍ਰੇਮੀ ਗਰੀ ਛੁਹਾਰਿਆਂ ਦੀ ਵਰਖਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚੋਂ ਦੇਵਤੇ ਫੁਲ ਵਰਸਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਮਗਰ ਦੂਤੀ, ਚੰਡੀਆਂ ਚਮਕਾ ਰਹੇ ਸਨ।

ਭੋਲ਼ਾ ਸਿੰਘ ੩੨ ਬਦਮਾਸ਼ ਛਵੀਆਂ ਗੰਡਾਸਿਆਂ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਬਰ ਤਿਆਰ ਹੋਇਆ ਫਿਰ ਰਹਿਆ ਸੀ, ਮੀਹਾਂ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਬੁਲਾਈ। ਓਸ ਪੁਛਿਆ "ਇਹ ਕੀ ਮੇਲਾ ਹੈ?" "ਇਹ ਗੁਰੂ ਕੀ ਮਹਿਮਾ ਹੈ। ਸਭ ਪਾਸੇ ਜੈ ਜੈਕਾਰ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ" ਬਦਮਾਸ਼ਾਂ, ਭੋਲਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਹਿਆ "ਭੋਲਿਆ! ਤੂੰ ਗੰਗਾ ਵਿਚ ਗੰਦ ਖਲਾਰਨਾ ਏਂ? ਤੇਰਾ ਸਾਡਾ ਸਾਥ ਬਸ।" ਉਹ ਵੀ ਮੀਹਾਂ ਸਿੰਘ ਦੀ ਚਰਨੀ ਲਗੇ ਤੇ ਫੇਰ

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਨ ਪਰਸੇ।

ਨਗਰ ਵਾਸੀ ਤਾਂ ਬਾਹਰ ਨ ਨਿਕਲੇ ਮਗਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੇ ਭੌਰਿਆਂ... ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਣ ਦਿਤਾ ਕਿ ਕਿਹੜੇ ਰਾਹ ਤੇ ਕਿਥੋਂ ਆ ਗਏ ਦੋਵੇਂ ਮਾਤਾ ਜੀ ਵੀ ਪੁਜ ਚੁਕੇ ਸਨ। ਗਲੀਆਂ ਵੀ ਨਰ ਨਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਸਨ। ਵਖ ਵਖ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਵਖ ਵਖ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀਆਂ ਧੁਨਾਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ਸਨ :—

ਇਕ ਪਾਸਾ ਗੂੰਜਦਾ ਸੀ :—

ਸਤਿਗੁਰ ਤੈਨੂੰ ਵਧਾਈਆਂ,
ਵਧਾਈਆਂ ਤੇਰੇ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ !
ਵਧਾਈਆਂ ਤੇਰੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ
ਵਧਾਈਆਂ ਤੇਰੇ ਰਾਹਾਂ ਤੋਂ !
ਵਧਾਈਆਂ ਤੇਰੀਆਂ ਧੂੜਾਂ ਤੋਂ !
ਵਧਾਈਆਂ ਤੇਰੇ ਊਠਾਂ ਨੂੰ,
ਵਧਾਈਆਂ ਤੇਰੇ ਘੋੜਿਆਂ ਨੂੰ !
ਵਧਾਈਆਂ ਤੇਰੇ ਗਡਿਆਂ ਨੂੰ !

ਦੂਜੇ ਪਾਸਿਓਂ ਘਨਘੋਰਾਂ ਉਠ ਰਹੀਆਂ ਸਨ :—

ਹਮ ਘਰ ਸਾਜਣ ਆਏ ਮਹਾਰਾਜ।
ਹਮ ਘਰ ਸਾਜਣ ਆਏ।
ਸਾਚੇ ਮੇਲ ਮਿਲਾਏ ਮਹਾਰਾਜ।
ਸਾਚੇ ਨੇ ਮੇਲ ਮਿਲਾਏ।

ਸਭ ਮਾਈ ਭਾਈ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨ ਪਰਸੇ।

ਜਲ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕਣ ਤੋਂ ਉਪ੍ਰੰਤ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਜਾ ਜੁੜੇ। ਪਿੰਡ ਦੇ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰੇ ਚੌਕਾਂ, ਬਜ਼ਾਰਾਂ ਵਿਚ ਢੋਲਕੀ ਛੈਣੇ ਖੜਕਣ ਲਗੇ। ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਕੀਰਤਨ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿਆ। ਵਿਰੋਧੀ ਕਿਤੇ ਕੰਨ ਵਿਲੇਟ ਕੇ ਜਾ ਪਏ। ਬਾਬਾ ਜਵੰਦ ਸਿੰਘ ਜ਼ਿੰਦਾ ਸ਼ਹੀਦ ਤੇ ਬਾਬਾ ਜਸਾ ਸਿੰਘ ਰਾਗੀ ਧੂਣੀ ਤਪਾ, ਖੰਡਾ ਫੜ੍ਹ, ਤਿਆਰ ਬਰ ਤਿਆਰ ਹੋ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਪਹਿਰਾ ਦੇਂਦੇ ਰਹੇ।

ਅਗਲੀ ਸਵੇਰ ਵੇਦੀ ਗਡੀ ਗਈ। ਫੁਲਕਾਰੀਆਂ ਤੇ ਫੁਲਾਂ ਨਾਲ ਸਜਾਈ ਗਈ। ਰਾਗੀਆਂ ਕੀਰਤਨ ਕੀਤਾ, ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਭਾਵੇਂ ਭਰਮਾਰ ਸੀ, ਮਗਰ ਪਿੰਡ ਵਾਲੇ ਪਾਸਿਓਂ ਲਾਲ ਝੰਡੀ ਸੀ। ਕੇਵਲ ਸਰਦਾਰ ਵਜੀਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਜਗੀਰ ਸਿੰਘ ਗੈਰ ਜਾਨਬਦਾਰ

ਸਨ, ਉਹ ਅਨੰਦ ਵੇਲੇ ਆਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਬੀਬੀ ਵੀਰੋ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਇਆ ਗਿਆ, ਲਾਵਾਂ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਸੈਂਕੜੇ ਪਾਠਾਂ ਦੇ ਭੋਗ ਪਾਏ ਗਏ। ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਦੇ ਖੁਲ੍ਹੇ ਗਫੇ ਵਰਤੇ। ਮਾਤਾ ਜੀਊਣ ਕੌਰ ਤੇ ਫਤਹਿ ਕੌਰ ਨੇ ਘਿਓ ਖੰਡ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਰਤਾਇਆ। ਬੁਕ ਭਰ ਭਰ ਖੰਡ ਤੇ ਰੁਗ ਭਰ ਭਰ ਘਿਓ ਸਭ ਦੇ ਹਿਸੇ ਆਇਆ। ਹੋਰ ਕਮੀਂ ਕਮੀਣ, ਫਕੀਰਾਂ, ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਨੂੰ ਲੀੜਾ ਕਪੜਾ, ਨਕਦ ਜੋ ਕਿਸੇ ਮੰਗਿਆ ਸਭ ਨੂੰ ਲਬਾਲਬ ਕਰ ਤੋਰਿਆ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮਾਤਾ ਵੀਰ ਕੌਰ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਪਧਾਰੇ, ਸਮੂੰਹ ਸੰਗਤਾਂ ਸ਼ਬਦ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦਿਆਂ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਪਰਤੀਆਂ। ਸਭ ਮਸਤੀ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਦੇ ਆਉਂਦੇ ਸਨ——

ਹੋਈ ਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇਰੀ ਜੈ ਜੈ ਕਾਰ।
ਹੋਈ ਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇਰੀ ਜੈ ਜੈ ਕਾਰ।

ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਤੇ ਮਾਤਾ ਵੀਰੋ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਪੁਜੇ। ਅਗੋਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨਿੱਘਾ ਸੁਆਗਤ ਕੀਤਾ। ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਪੇਕਾ ਨਾਉਂ ਬਦਲਕੇ ਭੁਪਿੰਦਰ ਕੌਰ ਰਖਿਆ।

ਸੂਬਾ ਮੀਆਂ ਸਿੰਘ ਜੀ
ਗੁਰੂਸਰ,
ਹਾਲ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ

ਸਭਿ ਜਾਇ ਮਿਲਹੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕਉ ਮੇਰੀ ਜਿੰਦੜੀਏ,
ਜੋ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮ ਦ੍ਰਿੜਾਵੈ ਰਾਮ ॥
ਹਰਿ ਜਪਦਿਆਂ ਖਿੰਨੁ ਢਿਲ ਨ ਕੀਜਈ ਮੇਰੀ ਜਿੰਦੜੀਏ,
ਮਤੁ ਕਿ ਜਾਪੈ ਸਾਹ ਆਵੈ ਕਿ ਨ ਆਵੈ ਰਾਮ ॥
ਮ: ੪ ਪੰਨਾ ੫੪੦

ਡਾਢਾ ਪੀਰ

''ਅਲਾ ! ਅਲਾ !! ਅਲਾ !!! ਇਹ ਸਿਖੜੇ ਤਾਂ ਬਲਾ ਹਨ । ਤੌਬਾ ਤੌਬਾ ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਪਲੇਟ ਫਾਰਮ ਤੇ ਪਗਾਂ ਹੀ ਪਗਾਂ ਨਜਰੀਂ ਆਈਆਂ ।'' ਗਲ ਕੋਈ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ, ''ਮੈਂ ਸੰਢੇ ਮਗਰ ਦੌੜਨ ਲਗਾ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਪੈਰ ਸਲਵਾਰ ਦੇ ਪਹੁੰਚੇ ਵਿਚ 'ਅੜ ਗਿਆ ਤੇ ਮੈਂ ਧੜੰਮ ਕਰਕੇ ਪਲੇਟ ਫਾਰਮ ਤੇ ਜਾ ਪਿਆ ।'' ਕਸਮ ਰਸੂਲ ਪਾਕ ਦੀ, ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਵੀ ਇਵੇਂ ਬੀਤੀ ਮੈਂ ਵਟਕੇ ਘਸੁੰਨ ਮਾਰਿਆ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਬਾਂਹ ਨੂੰ ਕੁੜੱਣ ਪੈ ਗਿਆ', ''ਆਖੋ ਸ਼ਾਬਾਸ਼ ! ਮੈਂ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਮਾਰ ਨਿਸਲ ਕਰ ਦਿਤਾ ਉਹ ਸਿਖੜਾ ਤਾਂ ਉਠਣ ਜੋਗਾ ਨਾ ਰਿਹਾ । ਜੇ ਪੁਲੀਸ ਨ ਆਉਂਦੀ ਤਾਂ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਆਪੋ ਵਿਚ ਭਿੜਾ ਕੇ ਮਾਰ ਦੇਂਦਾ । ਕੂੜੀਆਂ ਛਡੋ ਬੁਰੇ ਦਾ ਫਲ ਬੁਰਾ, ਨੇਕੀ ਦਾ ਫਲ ਨੇਕੀ । ਅਸੀਂ ਭਾਵੇਂ ਕਿੰਨੀਆਂ ਫੜਾਂ ਮਾਰੀਏ ਅਸਲ ਵਿਚ ਅਸਾਂ ਗਲਤੀ ਕੀਤੀ । ਉਸਦਾ ਸਾਨੂੰ ਫਲ ਮਿਲਿਆ । ਅਸਾਂ ਬੁਰਾ ਕੀਤਾ ਸਾਡੀ ਬੇ-ਇਜਤੀ ਹੋਈ, ਮਾਰ ਵੀ ਖਾਧੀ ਝੂਠੇ ਵੀ ਹੋਏ ਤੇ ਲਾਨ੍ਹਤਾਂ ਵੀ ਸਾਨੂੰ ਪਈਆਂ । ਆਦਮੀ ਤਾਂ ਉਹ ਹੈ ਈ ਨਹੀ ਸਨ । ਉਸ ਦੇਵ ਦੀ ਇਕ ਲਤ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਵੀ ਨਾ ਸਹਾਰ ਸਕਿਆ । ਪੈਰ ਵਜਣ ਦੀ ਦੇਰ ਸੀ ਦੰਦ ਅੜੇ ਗਏ ।

ਸੌ ਹਥ ਰਸਾ ਸਿਰੇ ਤੇ ਗੰਢ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੀਰ ਬੜਾ ਡਾਢਾ ਸੀ । ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇਹ ਪੰਜ ਛੀ ਸਾਡੇ ਅਗੇ ਕੀ ਸਨ ? ਸਾਡੇ ਵੰਡੇ ਤਾਂ ਬੋਟੀ ਬੋਟੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਉਂਦੀ । ਤੁਸੀਂ ਓਸ ਸਫੈਦ ਰੀਸ਼ ਪੀਰ ਵਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਤਕਿਆ ? ਚਿਹਰੇ ਤੇ ਕਿੰਨਾ ਜਲਾਲ ਸੀ । ਉਸਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਨ ਦੀ ਦੇਰ ਸੀ ਸਿਖੜਿਆਂ ਵਿਚ ਗੈਬੀ ਸ਼ਕਤੀ ਆ ਗਈ । ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਪਲੇਟ ਫਾਰਮ ਤੇ ਸਿਖੜੇ ਹੀ ਸਿਖੜੇ ਨਜ਼ਰ ਆਏ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਨਲੂਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਜਿਸਦੀ ਧਾਕ ਪਠਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਮਚੀ ਹੋਈ ਹੈ ''ਹਰੀਆ ਰਾਗਲੇ'' ਆਖ ਮਾਵਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਚੁਪ ਕਰਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ।

'ਇਹਨਾਂ ਕਾਫਰਾਂ ਨਾਲ ਮੱਥਾ ਲਾਉਣਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਦਰਿਆ ਵੀ ਰਾਹ ਦੇਂਦੇ ਹਨ । ਤੁਸੀਂ ਨਹੀਂ ਸੁਣਿਆਂ ਕਾਣੇ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜਦ ਹੜ ਆਏ ਅਟਕ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਘੋੜਾ ਠੇਲਿਆ ਤਾਂ ਕਾਂਗਾਂ ਉਤਰ ਗਈਆਂ । ਇਕ ਦਮ ਵਹਿਨ

ਗੋਡੇ ਗੋਡੇ'' ਗਡੀ ਚਲਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ ਤੇ ਹਰ ਡਬੇ ਦੇ ਮੁਸਾਫਰਾਂ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨ ਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦੀ ਚਰਚਾ ਸੀ।

ਨੀਲ-ਪੁਰ ਦੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੇਵਕਾਂ ਸਹਿਤ ਗਡੀਓਂ ਲਥੇ। ਨੰਦ ਕੇ ਤਕੀਏ ਲੰਗਰ ਸੀ। ਜਾ ਤੜਪਦੀਆਂ ਰੂਹਾਂ ਨੂੰ ਠਾਰਿਆ। ਸੰਗਤਾਂ ਹਰੀਆਂ ਹੋਈਆਂ, ਨਗਰ ਵਿਚ ਥਾਂ ਥਾਂ ਕਸੂਰ ਦੀ ਚਰਚਾ ਸੀ, ਰਾਤ ਨੂੰ ਜਦ ਛਕ ਛਕਾ ਵੇਹਲੇ ਹੋਏ ਤਾਂ ਸੰਗਤਾਂ ਆ ਜੁੜੀਆਂ, ਸਮੂਹ ਨੇ ਤੀਬ੍ਰਤਾ ਪਰਗਟ ਕਰਦਿਆਂ ਕਹਿਆ ਸੰਤ ਜੀ ਸਾਨੂੰ ਕਲ ਦੀ ਵਾਰਤਾ ਸੁਣਾਓ! ਸਾਰੇ ਸਜਣ ਭਜਨ ਵਿਚ ਮਸਤ ਸਨ, ਮਗਰ ਸੰਤ ਧਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜੀਏ ਬਗੇ ਨੇ ਇਸ ਚੁਪ ਦੀ ਬੋਲੀ ਦਾ ਕੜਤੋੜਿਆ ਤੇ ਬਚਨ ਅਰੰਭਿਆ 'ਐਵੇਂ ਗਲ ਵੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲੱਸੀ ਤੇ ਲੜਾਈ ਵਧਾਉਂਦਿਆਂ ਕੋਈ ਦੇਰ ਲਗਦੀ ਏ।'

ਇਹ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਵੇਲੇ ਦੇ ਅਵਤਾਰ ਹਨ। ਇਸ ਕਲਿਜੁਗੀ ਜੀਆਂ ਨੂੰ ਤਾਰਨ ਹਿਤ ਥਾਂ ਪਰ ਥਾਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਖੋਟਿਆਂ ਵਿਚ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਸਪੁਤਰ ਜੈ ਸਿੰਘ ਵਲਟੋਹੀਏ ਦਾ ਅਨੰਦ ਕਾਰਜ ਸੀ, ਓਥੇ ਬੜੀ ਮਿਹਰ ਹੋਈ। ਬੜੇ ਦੀਵਾਨ ਲਗੇ, ਸੈਂਕੜਿਆਂ ਚੋਰੀ ਯਾਰੀ ਛਡੀ। ਜੰਞ ਵਿਦਿਆ ਹੋਈ ਅਸਾਂ ਇਸ ਪਾਸੇ ਨੂੰ ਕਮਰ ਕਸੇ ਕੀਤੇ ਤੇ ਫੀਰੋਜ਼ਪੁਰ ਗਡੀ ਚੜ੍ਹਨ ਲਗੇ, ਗਡੀ ਵਿਚ ਫੌਜੀ ਪਠਾਣ ਸਨ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਲਾਗੇ ਨ ਲਗਣ ਦੇਣ, ਲਤਾਂ ਪਸਾਰ ਕੇ ਪਏ ਸਨ ਗਡੀ ਚਲਣ ਵਾਲੀ ਸੀ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤਾਂ ਸੈਕੰਡ ਕਲਾਸ ਦੇ ਡਬੇ ਵਿਚ ਬਹਿ ਗਏ, ਮਗਰ ਅਸੀਂ ਵੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਾਲ ਇਕ ਡਬੇ ਵਿਚ ਜਾ ਘੁਸੇ।

ਜਦ ਕਸੂਰ ਆਇਆ ਤਾਂ ਸੋਚਿਆ ਖੁਲੇ ਹੋਕੇ ਬੈਠੀਏ, ਡਬਿਓਂ ਬਾਹਰ ਆਏ ਤੇ ਫੌਜੀਆਂ ਦੇ ਡਬਿਆਂ ਵਲ ਵਧੇ। ਫੌਜੀ ਤਾਂ ਘੁਰਕ ਘੁਰਕ ਪੈਣ। ਖਿਆਲ ਆਇਆ ਇਹ ਧਰਤੀ ਜ਼ਾਬਰਾਂ ਦੀ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਸਮੇਂ ਕਸੂਰ ਦੇ ਨਵਾਬ ਨੇ ਇਕ ਗਰੀਬ ਦੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਆਪਣੇ ਹੁਰਮ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਕਰ ਲਈ ਸੀ। ਓਸ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੇ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਤੇ ਸਿੰਘਾਂ ਅਗੇ ਫਰਿਆਦ ਕੀਤੀ। ਸਿੰਘਾਂ ਅਰਦਾਸਾ ਸੋਧਿਆ ਅਤੇ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਦਿਤੀ, ਉਸ ਪਾਜੀ ਨੂੰ ਡੰਡ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਗਰੀਬਣੀ ਨੂੰ ਪਿੰਜਰੇ ਵਿਚੋਂ ਆਜ਼ਾਦ ਕਰਾਇਆ। ਇਹ ਉਹੋ ਕਸੂਰ ਹੈ।

ਕਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਇਹੋ ਪੰਜ ਛੀ ਸਜਣ ਸਨ, ਇਹ ਸਦਾ ਭਜਨ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਲੀਨ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਦਿਲ ਵੀ ਬੜਾ ਨਰਮ ਹੈ। ਕੀੜੀ ਨੂੰ ਵੀ ਦੁਖਾ ਕੇ ਰਾਜੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਮਗਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਬੜੀ ਕਿਰਪਾ ਦਾ ਸਦਕਾ ਬਲੀ ਵੀ ਬੜੇ ਹਨ, ਜੇ

ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਗਲ ਪਾਇਆ ਢੋਲ ਵਜਾਉਣਾ ਪਵੇ ਤਾਂ ਫੇਰ ਭਾਵੇਂ ਢੋਲ ਰਹੇ ਜਾਂ ਨ ਰਹੇ ਢੋਲ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਜਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਭਾਈ ਵਜੀਰ ਸਿੰਘ ਵਜੀਰ ਹੁੰਦੇ ਵੀ ਸੇਵਾ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਸਨ। ਗੋਡੇ ਉਠਣ ਜਾਂ ਨ ਉਠਣ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਲਗੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਹਜਰਤਈਸਾ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਾਲੇ ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰੋ। ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਸਰੋਤਿਆਂ ਨੂੰ ਬੁਤ ਬਣਾ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਸੰਤ ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੇਵਲ ਨਾਉਂ ਦੇ ਬਹਾਦਰ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਬਹਾਦਰ ਹਨ। ਉਸ ਮਧਰੇ ਕਦ ਬਘੇਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਤਕੋ, ਇਹ ਇਕ ਵੇਰ ਟਾਹਲੀ ਵਢ ਰਹਿਆ ਸੀ ਕਿ ਵਢਦਿਆਂ ਵਢਦਿਆਂ ਟਾਣੇ ਦੇ ਡਿਗਣ ਨਾਲ ਦੋ ਟਾਣਿਆਂ ਵਿਚ ਫਸ ਗਿਆ, ਉਪਰਲਾ ਟਾਹਣਾ ਮਣਾ ਮੂਹੀ ਭਾਰੀ ਸੀ। ਟਾਹਣਾ ਡਿਗਣ ਦੀ ਦੇਰ ਸੀ ਕਿ ਅੱਖਾਂ ਫਿਰ ਗਈਆਂ। ਨਬਜ਼ ਮਧਮ ਪੈ ਗਈ ਸਵਾਸ ਰੁਕ ਗਏ। ਅਸਾਂ ਜਾਨਿਆਂ ਬਘੇਲ ਸਿੰਘ ਸਦਾ ਲਈ ਸਾਥੋਂ ਵਿਛੜ ਗਿਆ ਮਗਰ ਸੰਤ ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਇਹ ਜਿਹੜੇ ਭੀਮਵ ਾਂਗੂ ਪਏ ਹਨ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਧਿਆਨ ਧਰ, ਸਿਰ ਤੇ ਪਰਨਾ ਰਖ ਟਾਹਣੇ ਹੇਠਾਂ ਸਰ ਡਾਹ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਜ਼ੋਰ ਲਾਇਆ। ਤੁਸਾਂ ਮੰਨਣਾਂ ਨਹੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਲਾਉਣ ਦੀ ਡੇਰ ਸੀ, ਟਾਹਣਾ ਇਉਂ ਚੁਕਿਆ ਗਿਆ ਜਿਵੇਂ ਜੈੱਕ ਟਰੱਕ ਨੂੰ ਚੁਕ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਅਸਾਂ ਪੋਲੇ ਜਿਹੇ ਬਘੇਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਢਿਆ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਬਘੇਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਵਾਸ ਮੁੜ ਆਏ।

ਖੈਰ ਤੁਸੀਂ ਫਿਰ ਓਥੇ ਆ ਜਾਓ, ਅਸੀਂ ਪਠਾਣਾਂ ਦੇ ਡਬਿਆਂ ਵਲ ਵਧੇ ਇਹ ਤਾਂ ਮੁਸਾਫਰਾਂ ਨੂੰ ਵਢੂ ਵਢੂ ਕਰਨ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪਾਸਾ ਨ ਫਟਕਣ ਦੇਣ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਵਿਚ ਡਟਕੇ ਖਲੋ ਗਏ, ਪਰ ਇਸ ਵਿਚ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਘਟ ਨਜ਼ਰੀਂ ਆਇਆ। ਇਹ ਪਠਾਣ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੇ ਗੁਲਾਮ ਹਨ। ਗੁਲਾਮ ਦਾ ਕਾਹਦਾ ਦੀਨ ਈਮਾਨ। ਗੁਲਾਮ ਗੁਲਾਮ ਸਦਾ ਗੁਲਾਮ। ਗੁਲਾਮ ਸਦਾ ਦਬਿਆ ਅਤੇ ਜਦ ਮੌਕਿਆ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦਬਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਲਾਮ ਕੋਲ ਇਨਸਾਫ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਗੁਲਾਮ ਕੋਲ ਫੈਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਗੁਲਾਮ ਕੋਲ-ਹਮਦਰਦੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਗੁਲਾਮ ਕੋਲ ਸ਼ਰਾਫਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਗੁਲਾਮ ਕੋਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਘਿਰਨਾ। ਗੁਲਾਮ ਕੋਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਹੈਂਕੜ, ਗੁਲਾਮ ਕੋਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਨੌਸਰ ਬਾਜੀ। ਗੁਲਾਮ ਸਦਾ ਡੰਡੇ ਦਾ ਯਾਰ।

ਭਾਈ ਵਜੀਰ ਸਿੰਘ ਕਹਿਆ 'ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘਾ ! ਗਡੀ ਲੰਘ ਜਾਵੇਗੀ ਫੇਰ ਹੀ ਅਗਾਂ ਹੋਵੇਂਗਾ। ਆਖਰ ਸੰਤ ਇਕ ਡਬੇ ਅਗੇ ਖਲੋ ਗਏ ਤੇ ਪਠਾਣ ਨੂੰ ਬੜੀ ਨਿਮਰਤਾ ਨਾਲ ਕਹਿਆ 'ਖਾਂ ਸਾਹਿਬ ! ਅਗੋਂ ਹਟੋ, ਮਗਰ ਅਗੋਂ ਓਸ ਕੀ ਹਟਣਾ ਸੀ, ਨਕੋਂ

ਠੂੰਹੇ ਡੇਗਦਿਆਂ ਕਹਿਆ, 'ਕਾਫਰ ਕਹੀਂ ਕੇ। ਦੂਰ ਹਟੋ।'

ਸਿਖ ਜਿਨਾਂ ਬਲਵਾਨ ਹੋਵੇ ਉਸਦਾ ਦਿਲ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਮਲ ਹੁੰਦਾ ਏ, ਉਹ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦੁਖਾਕੇ ਰਾਜੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਆਪ ਦੁਖ ਜਰ ਲੈਂਦਾ ਏ, ਪਰ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਆਪ ਦੁਖੀ ਨਹੀਂ ਵੇਖ ਸਕਦਾ। ਸੰਤਾਂ ਹਥ ਜੋੜਦਿਆਂ ਕਹਿਆ 'ਭਾਈ ਐਵੇਂ ਕੌੜਾ ਨਾ ਬੋਲ। ਦੋ ਘੜੀਆਂ ਸਫਰ ਕਰਨਾ ਏ। ਫੇਰ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਰਾਹ, ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਰਾਹ। ਮਗਰ ਓਸ ਲਾਲ ਲਾਲ ਅੱਖਾਂ ਕਢਦਿਆਂ ਕੜਕ ਕੇ ਆਖਿਆ 'ਯਹਾਂ ਕੋਈ ਜਗ੍ਹਾ ਨਹੀਂ' ਸੰਤ ਅਗੇ ਵਧੇ ਤੇ ਬੂਹੇ ਨੂੰ ਹਥ ਪਾਇਆ। ਬੂਹੇ ਨੂੰ ਹਥ ਪਾਉਣ ਦੀ ਦੇਰ ਸੀ, ਪਠਾਣ ਭੂਤਰ ਖਲੋਤੇ, ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਦਾੜ੍ਹੀਓਂ ਫੜ ਲਿਆ। ਸਿਖ ਸਦਾ ਸ਼ਾਂਤ। ਸਿਖ ਸਦਾ ਹਲੀਮ। ਸਿਖ ਸਦਾ ਸੁਲ੍ਹਾਕੁਨ। ਸਿਖ ਸਦਾ ਲੜਾਈ ਝਗੜੇ ਤੋਂ ਦੂਰ। ਸਿਖ ਹਰ ਸਭ ਕੁਝ ਸਹਾਰ ਸਕਦਾ ਏ, ਪਰ ਕੇਸਾਂ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਨਹੀਂ। ਕੇਸ ਸਰਬੰਸ ਦਾਨੀ, ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਪਵਿਤਰ ਦੇਣ ਜਾਣਦਾ ਏ। ਦਾੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਹਥ ਪੈਣ ਦੀ ਦੇਰ ਸੀ, ਸਿੰਘ ਅੰਦਰ ਬੀਰ ਰਸ ਦਾ ਹੜ ਚੜ੍ਹ ਆਇਆ। ਅੰਖਾਂ ਲਾਲ ਹੋ ਗਈਆਂ, ਸੰਤਾਂ ਦੋਹਾਂ ਪਠਾਣਾਂ ਨੂੰ ਧੌਣੋਂ ਫੜ ਲਿਆ ਤੇ ਧਰੂਹ ਕੇ ਬਾਹਰ ਲੈ ਆਂਦਾ, ਜਦ ਉਹ ਬਾਹਰ ਆਏ ਤਾਂ ਸੰਤਾਂ ਕੁਝ ਢਿਲਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਡਬੇ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹਨ ਲਗੇ, ਮਗਰ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਛਡਣ ਦੀ ਦੇਰ ਸੀ, ਉਹ ਇਕ ਦਮ ਅੰਦਰ ਜਾ ਵੜੇ ਤੇ ਚਿਟਕਣੀ ਲਾ ਦਿਤੀ। ਹੁਣ ਸੰਤ ਬੀਰ ਰਸ ਦੇ ਘੋੜੇ ਤੇ ਸਵਾਰ ਸਨ। ਕੌਣ ਰੋਕੇ। ਸੰਤਾਂ ਦਰ-ਵਾਜ਼ੇ ਨੂੰ ਲਤ ਮਾਰੀ। ਲਤ ਵਜਣ ਦੀ ਦੇਰ ਸੀ ਕਿ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਛਡ ਹਵਾ ਵਿਚ ਤਾਰੀਆਂ ਲੌਣ ਲਗ ਪਿਆ। ਕਬਜ਼ੇ ਕਿਤੇ, ਚਿਟਕਣੀਆਂ ਕਿਤੇ। ਸੰਤ ਅੰਦਰ ਚਲੇ ਗਏ ਅਤੇ ਮਗਰੇ ਮਗਰ ਸਾਰੇ ਅਸੀਂ। ਪੈਰ ਰਖੇ ਹੀ ਸਨ ਕਿ ਉਹ ਪਠਾਣ ਛਡ ਛੁਡਾ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਗਏ, ਅਤੇ ਰੌਲਾ ਪਾ ਦਿਤਾ, ਰੌਲਾ ਸੁਣ ਸਭ ਪਠਾਣ ਡਬਿਆਂ 'ਚੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਆਏ। ਪਠਾਣਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਆਇਆਂ ਵੇਖ ਬਾਕੀ ਯਾਤਰੂ ਗਡੀ ਅੰਦਰ ਚਲੇ ਗਏ। ਪਲੇਟ-ਫਾਰਮ ਤੇ ਲਾ-ਲਾ-ਲਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ। ਪਕੜ ਲਓ! ਪਕੜ ਲਓ!! ਦੇ ਨਾਹਰਿਆਂ ਸਟੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਗੂੰਜਾ ਦਿਤਾ, ਸਭ ਪਠਾਣਾਂ ਨੇ ਸਾਡੇ ਡਬੇ ਨੂੰ ਘੇਰ ਲਿਆ। ਸੰਤਾਂ ਤਾਂ ਜਾਣਿਆ ਕਿ ਅੰਦਰ ਬਹਿ ਗਏ ਹਾਂ, ਗੱਲ ਮੁਕ ਗਈ ਏ। ਪਰ ਚੈਂਕੜ ਦਾ ਠੂੰਹਾਂ ਜਦ ਪੂਛਲ ਚੁਕ ਲਵੇ ਤਾਂ ਸਟ ਖਾਧੇ ਬਿਨਾਂ ਹੇਠਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਪਾਸੇ ਹੋਣਾ ਤਾਂ ਇਕ ਪਾਸੇ ਰਿਹਾ, ਲਗੇ ਬਕਰੇ ਬੁਲਾਉਣ। ਬੜਕਾਂ ਮਾਰਨ। ਜਾਨੂੰ ਵੀ ਗਲ ਪਇਆ ਢੋਲ ਵਜਾਉਣਾ ਪਇਆ। ਰੌਲਾ ਗੌਲਾ ਸੁਣ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵੀ ਡਬਿਓਂ ਬਾਹਰ ਆ ਗਏ। ਤੇ ਖੂੰਡੇ ਦਾ ਢਾਸਣਾ ਲਾ ਜੰਗਲੇ ਲਾਗੇ ਖਲੋ ਗਏ।

ਸੰਤ ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਹਥੋਂ ਖੂੰਡਾ ਫੜ ਲਿਆ ਅਤੇ ਹਵਾ ਵਿਚ ਘੁਮਾਇਆ। ਖੂੰਡਾ ਘੁਮਾਣ ਦੀ ਦੇਰ ਸੀ ਕਿ ਪਠਾਣਾਂ 'ਚ ਭਗਦੜ ਮਚ ਗਈ। ਗੀਦੀਆਂ ਟਾਕਰਾ ਕੀ ਕਰਨਾ ਸੀ ਇਉਂ ਅਗੇ ਉਠ ਨਸੇ ਜਿਵੇਂ ਪੌਣ ਅਗੇ ਪਿਪਲ ਦੇ ਪਤੇ, ਜਿਵੇਂ ਬਘਿਆੜ ਨੂੰ ਵੇਖ ਭੇਡਾਂ ਦੇ ਇਜੜ। ਧੜਮ ਧੜਮ ਇਕ ਦੂਜੇ ਤੇ ਡਿਗੇ, ਜਿਧਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਰਾਹ ਲਭਾ ਸਿਰ ਤੇ ਪੈਰ ਰਖਕੇ ਦੌੜਿਆ। ਕਈ ਬੈਂਚਾਂ ਹੇਠਾਂ ਜਾ ਲੁਕੇ ਕਈ ਟਟੀ ਖਾਨੇ ਜਾ ਵੜੇ, ਕਈ ਕੁਰਸੀਆਂ ਹੇਠਾਂ ਜਾ ਛੁਪੇ। ਇਕ ਦਮ ਸਾਰਾ ਪਲੇਟ ਫਾਰਮ ਖਾਲੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਵਿਸਲਾਂ ਵਜਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਹਥਕੜੀਆਂ ਬੇੜੀਆਂ ਖੜਕਣ ਲਗ ਪਈਆਂ। ਡਾਂਗਾਂ ਲੈਕੇ ਪੁਲੀਸ ਵੀ ਆ ਪਹੁੰਚੀ। ਬੰਦੂਕਾਂ ਵਾਲੇ ਵੀ ਪੁਜ ਗਏ। ਬੰਦੂਕਾਂ ਤਣੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਸੰਗੀਨਾਂ ਕਸੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਘੇਰ ਲਿਆ। ਕੁਝ ਪਠਾਣਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਵਲ ਲਿਆ।

ਓਸੇ ਵੇਲੇ ਰੇਲਵੇ ਮਜਿਸਟਰੇਟ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਕੁਰਸੀਆਂ ਡਹਿ ਗਈਆਂ ਵਿਚਾਲੇ ਜੱਜ, ਇਕ ਪਾਸੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ, ਇਕ ਪਾਸੇ ਸੂਬੇਦਾਰ ਸਾਹਿਬ। ਬਿਆਨ ਬਾਜ਼ੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਉਹ ਜਿਹੜੇ ਮੁਸਕਰਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ। 'ਹਜ਼ੂਰ ! ਆਪ ਹੀ ਧਿਆਨ ਕਰੋ। ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਕੋਈ ਕੁਹਾੜੀ ਨਹੀਂ, ਬਰਛੀ ਨਹੀਂ। ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਇਹ ਮਾਲਾ ਏ, ਇਹ ਸਾਡੇ ਗੁਟਕੇ ਹਨ, ਭਜਨ ਬਾਣੀ ਕਰਨ ਤੇ ਦੂਜਿਆਂ ਤੋਂ ਕਰਾਉਣਾਂ ਸਾਡਾ ਕੰਮ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਲਿਜੁਗ 'ਚ ਸੜ ਰਹੀਆਂ ਰੂਹਾਂ ਨੂੰ ਠਾਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਾਸ, ਸ਼ਰਾਬ, ਚੋਰੀ-ਯਾਰੀ, ਠਗੀ ਛੱਡਾਂਦੇ ਹਨ। ਲੜਾਈ ਝਗੜੇ ਤੋਂ ਵਰਜਦੇ ਹਨ, ਵਿਆਹ ਸ਼ਾਦੀਆਂ ਦੀਆਂ ਫਜ਼ੂਲ ਰਸਮਾਂ ਤੋਂ ਵਰਜਦੇ ਹਨ, ਦਾਜ ਦੌਣੀ ਤੋਂ ਹਟਾਂਦੇ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਫੀਰੋਜ਼ਪੁਰੋਂ ਗਡੀ ਚੜਨਾ ਸੀ ਮਗਰ ਲੜਾਈਓਂ ਡਰਦੇ ਇਥੇ ਆਏ। ਮੂਸਾ ਨਠਾ ਮੌਤ ਤੋਂ ਮੌਤ ਅਗੇ ਖਲੀ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਹੋਈ, ਲੜਾਈ ਨੂੰ ਟਾਲਿਆ ਸੀ, ਲੜਾਈ ਮੁੜ ਆ ਗਲ ਪਈ। ਸਿਖ ਸਭ ਸਹਾਰ ਸਕਦਾ ਏ। ਤੂੰਬਾ ਤੂੰਬਾ ਕਰਵਾ ਸਕਦਾ ਏ, ਮਗਰ ਕੇਸਾਂ ਦਾੜ੍ਹੀ ਦੀ ਬੇ-ਅਦਬੀ ਨਹੀਂ ਸਹਾਰ ਸਕਦੇ। ਪਹਿਲ ਅਸਾਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਸਾਥੋਂ ਜੋ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਬਚਾ ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆ, ਬਚਾ ਕਰਦਿਆਂ ਸਟ ਫੇਟ ਲਗ ਜਾਵੇ, ਕੋਈ ਜ਼ੁਰਮ ਨਹੀਂ। ਪਲੈਟਫਾਰਮ ਵਾਲੇ ਹਿੰਦੂ, ਸਿਖ, ਮੁਸਲਮਾਨ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਗਲ ਬੜੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣ ਰਹੇ ਸਨ, ਖਾਮੋਸ਼ੀ ਇਤਨੀ ਸੀ, ਕਿ ਸੂਈ ਸੁਟਿਆਂ ਸੁਣਾਈ ਦੇਂਦੀ ਸੀ।

ਹਜ਼ੂਰ ! ਤੁਸੀਂ ਧਿਆਨ ਦਿਓ ! ਕੀ ਇਹ ਫੌਜੀਆਂ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ ? ਜਨਤਾ ਨੂੰ

ਡਰਾਨਾ, ਧਮਕਾਣਾ, ਇਨਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ੋਭਦਾ ਹੈ ? ਏਨਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕਰਨੀ, ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸਹੈਤਾ ਕਰਨੀ। ਲਿਸਿਆਂ ਨੂੰ ਡਾਢਿਆਂ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣਾਂ, ਆਪ ਦੁਖ ਉਠਾਉਣਾਂ ਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਸੁਖ ਪਹੁੰਚਾਉਣਾ। ਮੁਸਾਫਰਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਉਨਾਂ ਦੀਆਂ ਦਾੜੀਆਂ ਨੂੰ ਹਥ ਪਾਏ, ਖਿੜਕੀਆਂ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਜੇ ਵਾੜ ਈ ਖੇਤ ਨੂੰ ਖਾਣ ਲਗ ਪਵੇ ਤਾਂ ਖੇਤ ਨੂੰ ਕੌਣ ਬਚਾਵੇ।

ਹੁਣ ਸੂਬੇਦਾਰ ਵਾਸਤੇ ਚਪਣੀ 'ਚ ਪਾਣੀ ਪਾ ਡੁਬ ਮਰਨ ਦਾ ਮੁਕਾਮ ਸੀ, ਸਾਰੀ ਗਲ ਸਮਝ ਗਿਆ ਕਿ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਕਸੂਰ ਨਹੀਂ, ਕਸੂਰ ਫੌਜੀਆਂ ਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਕੁਰਸੀ ਤੋਂ ਉਠ ਖਲੋਤਾ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਪਾਸੋਂ ਮਾਫੀ ਮੰਗੀ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮੁਸਕ੍ਰਾਂਦਿਆਂ ਕਹਿਆ ਖਾਂ ਸਾਹਿਬ ! ਸਾਡਾ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਵੈਰ ਨਹੀਂ ਕਿਸੇ ਪੈਲੀ ਬੰਨੇ ਦਾ ਸੀਰ ਨਹੀਂ। ਸਾਡੀ ਏਹ ਇਛਾ ਹੈ ਕਿ ਧਕਾ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਨ ਹੋਵੇ ਸਾਰੇ ਭਰਾਵਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਰਹਿਣ। ਮਜਿਸਟਰੇਟ ਨੇ ਦੋਹਾਂ ਧਿਰਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣੀ। ਅੰਤ ਦੋਹਾਂ ਧਿਰਾਂ ਤੇ ਸਮਝੋਤੇ ਤੇ ਦਸਖਤ ਕਰਾ ਲਏ। ਫਾਈਲ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਤੀ। ਸਭ ਉਠ ਬੈਠੇ। ਸਵਾਰੀਆਂ ਡਬਿਆਂ ਵਿਚ ਆ ਗਈਆਂ। ਗਡੀ ਵਿਸਲ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਦੋ ਘੰਟਿਆਂ ਪਿਛੋਂ ਰਵਾਨਾ ਹੋਈ। ਗਡੀ ਚਲ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਮੂੰਹ ਜੋੜ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ, 'ਪੜ੍ਹਿਆ ਸੁਣਿਆਂ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਹੈ ਪਰ ਇਸ 'ਚ ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਇਹ ਸਾਰੀ ਕਰਾਮਾਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੀਰ ਬੜਾ ਡਾਢਾ ਹੈ।

ਸੰਤ ਧਾਰਾ ਸਿੰਘ, ਪਿਤਾ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ, ਮਾਤਾ ਪ੍ਰੇਮ ਕੋਰ, ਭਜਨ ਸੰਤ ਫਤਹਿ ਸਿੰਘ ਮਾਂਗਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਲਾਂਗਰੀ ਦੇ ਰੂਪ ੧੯ ਵਰ੍ਹੇ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ—(੧੯੮੪ ਤੋਂ ੧੯੭੬)

ਛੱਤੀ ਪਦਾਰਥ

ਸੰਤਨ ਕਾ ਦਾਨਾ ਰੂਖਾ ਸੋ ਸਰਬ ਨਿਧਾਨ।
ਗ੍ਰਿਹਿ ਸਾਕਤ ਛਤੀਹ ਪ੍ਰਕਾਰ ਤੇ ਬਿਖੂ ਸਮਾਨ।

ਚੇਤ ਵੈਸਾਖ ਦੇ ਦਿਨ ਸਨ। ਪਿਛਲਾ ਪਹਿਰ ਸੀ। ਨਿਤਨੇਮ ਉਪ੍ਰੰਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੰਤ ਨਗਰ ਨੂੰ ਭਾਗ ਲਾਉਣ ਚਲੇ ਗਏ। ਮਗਰ ਸੰਤ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਿਛੇ ਸਫ ਤੇ ਬੈਠ ਰਹੇ। ਸੰਤ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਸੰਤ ਸੁਰਜਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਵਿਅਕ-ਤੀਆਂ ਸੰਤਾਂ ਕੋਲ ਬੈਠ ਗਈਆਂ। ਸੰਤ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਚਿਤ-ਵਿਚ ਖੇੜਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸੂਰਜ ਵੀ ਲੰਮੀਆਂ-ਲੰਮੀਆਂ ਪਲਾਘਾਂ ਭਰਦਾ ਪਛਮ ਵਲ ਜਾ ਰਹਿਆ ਸੀ। ਫੁਲਾਂ ਦੀਆਂ ਪਤੀਆਂ ਢਿਲਕਣ ਲਗ ਪਈਆਂ ਸਨ, ਬਾਗ ਵਿਚ ਬਿਰਹੋਂ ਕੁਠੀ ਕੋਇਲ ਨੇ ਇਕ ਲੰਮੀ ਹੇਕ ਲਾ ਕੇ ਕੂ, ਕੂ, ਕੂ ਕੀਤਾ ਤੇ ਹੇਕ ਦੇ ਨਾਲ ਵਿਜੋਗੀਆਂ ਦੀਆਂ ਅਖਾਂ ਤਰ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਕੋਲੋਂ ਲੰਘ ਰਹੇ ਬਚੇ ਨੇ ਬੜੀ ਵਿਧਵੀਂ ਸੁਰ ਨਾਲ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੀ ਅਲਾਪਿਆ :—

ਯਾਦਾਂ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਏਂ।
ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਜੀਓ ਹੰਝੂਆਂ ਦੀ ਜਬਾਨੀ ਏ।

ਇਹਨਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੇ ਵੈਰਾਗੀਆਂ ਅੰਦਰ ਹੜ੍ਹ ਲੈ, ਆਂਦਾ ਰੰਗੇ ਨੇਤਰ ਤਰ ਹੋ ਗਏ। ਸਰ ਸਰ ਕਰਦੀ ਪੌਣ ਰੁਕ ਗਈ। ਇਉਂ ਭਾਸਿਆ ਜਿਵੇਂ ਚਲਦਾ ਚਲਦਾ ਸੂਰਜ ਵੀ ਥੰਮ ਗਿਆ ਹੋਵੇ, ਸੰਤ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੂੰਹ ਮੀਟੀ ਗੁਲਾਬ ਦੀ ਡੋਡੀ ਬਣੇ ਬੈਠੇ ਸਨ, ਕਿ ਥੋੜੇ ਸਮੇਂ ਪਿਛੋਂ ਬੁਲ੍ਹ ਸਰਕੇ ਤੇ ਡੂੰਘੀ ਨਦੀ ਨਿਆਂਈਂ ਧੀਮੀ ਜਿਹੀ ਸੁਰ ਵਿਚ ਗੁਣ ਗੁਣਾਉਣਾ ਆਰੰਭਿਆ 'ਮਨ ਨੂੰ ਬੜਾ ਧਰਾਸ ਦੇਂਦਾ ਹਾਂ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਜੋਤ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਹੀ ਹਾਜ਼ਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ, ਪਰ ਜਦ ਜ਼ਰਾ ਵਿਹਲ ਮਿਲਦੀ ਏ, ਤਾਂ ਯਾਦ ਆ ਘੇਰਦੀ ਏ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਰੁਗ ਭਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਦਿਲ ਡੋਬੂ ਖਾਣ ਲਗ ਪੈਂਦਾ ਏ। ਕੀ ਕਰਾਂ ਕੁਝ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੀ'' ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਸੁਣਾਓ ਆਪੇ ਮਨ ਹਰਿਆ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ 'ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਕੌਣ ਵਰਨਣ ਕਰ ਸਕਦਾ ਏ। ਉਹ ਸਨ ਦੀਨ ਦਿਆਲ, ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਿਧਾਨ ਅੜਿਆਂ

ਬੁੜ੍ਹਿਆਂ ਦੇ ਸਹਾਰੇ'' ਧੰਨ ਹੋ ਧੰਨ ਹੋ ਸੰਤ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਜੀ'' ਸਾਰੇ ਸਰੋਤੇ ਇਕ ਦਮ ਇਕ ਜ਼ਬਾਨ ਬੋਲ ਉਠੇ, 'ਸੰਤ ਜੀ ਜਿਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਪਾਰਾਵਾਰ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਤਿਵੇਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਿਖ ਵੀ ਗਿਣਤੀਓਂ ਮਿਣਤੀਓਂ ਬਾਹਰ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਵੀ ਕੋਈ ਹੱਦ ਬੰਨਾਂ ਨਹੀਂ'' ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੇ ਸਰੋਵਰਾਂ ਵਿਚ ਕੰਵਲ ਟਹਿ ਟਹਿ ਕਰਦੇ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਦੇ ਦੀਦੇ ਠਾਰਦੇ ਹਨ। ਦਿਲਾਂ ਅੰਦਰ ਖੇੜਾ ਲਿਆਉਂਦੇ ਹਨ ਮਗਰ ਕੱਲਰਾਂ ਵਿਚ ਕੰਵਲ ਤੁਸਾਂ ਘਟ ਹੀ ਸੁਣੇ ਹੋਣਗੇ। ਹਾਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਇਸ ਦੀ ਕਲਪਣਾਂ ਕੀਤੀ ਏ :—

ਘਰ ਹਰਨਾਕਸ ਦੈਂਤ ਦੇ ਕੱਲਰ ਕਵਲ ਭਗਤ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ॥

ਜਿਸ ਕੰਵਲ ਨੂੰ ਭਾਈ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਰਚਨਾਂ ਵਿਚ ਉਲੀਕਿਆ; ਉਸਨੂੰ ਲੱਖਾਂ ਵਰ੍ਹੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ; ਮਗਰ ਚੀਨੀ ਵਾਲੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਅਤਿ ਕਲਰਾਂ ਨੂੰ ਕੰਵਲ ਹੀ ਕੰਵਲ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਬੰਜਰਾਂ ਨੂੰ ਗੁਲਜਾਰਾਂ ਵਿਚ ਬਦਲ ਦਿਤਾ। ਕੋਲਿਆਂ ਨੂੰ ਹੀਰੇ ਤੇ ਪੱਥਰਾਂ ਨੂੰ ਪਾਰਸ ਕਰ ਦਿਤਾ । ਸਿੰਬਲ ਨੂੰ ਚੰਦਨ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਸੁਗੰਗਤ ਤੇ ਵਡਮੁਲਾ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਬਣਾ ਦਿਤਾ। ਵਰਨ, ਸਮਸਾ, ਲਾਲੇਪੁਰ, ਨੌਸ਼ਹਿਰਾ ਤੇ ਹੋਰ ਵਿਰਕ ਤਪੇ ਕੰਵਲ ਹੀ ਕੰਵਲ ਹੋ ਟਹਿਕੇ । ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਅਸਲ ਵਸਨੀਕ ਬੜੇ ਉਜੱਡ, ਅਕੜ ਖਾਂ, ਅਧਨੰਗੇ ਅਤੇ ਅਸਭਯ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਕਿਰਤ ਵਿਰਤ ਥੋੜ੍ਹੀ ਸੀ ਤੇ ਚੋਰੀ ਧਾੜਾ ਬਹੁਤਾ। ਜਦ ਇਹ ਇਲਾਕਾ ਆਬਾਦ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਕਈ ਟਹਿਕਦੇ ਫੁਲਾਂ ਨੇ ਇਸ ਸੁਕੀ ਸੜੀ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਸਬਜਾਜ਼ਾਰ ਵਿਚ ਬਦਲ ਦਿਤਾ । ਇਹਨਾਂ ਅਨੇਕ ਫੁਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਫੁਲ ਸੀ ਜਿਸ ਦਾ ਮੁਲ ਇਸ ਮੰਡੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪੈ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਦੀਆਂ ਕੋਮਲ ਰਿਸ਼ਮਾ ਦੂਰ ਦੂਰ ਤਕ ਠੰਢ ਪਸਾਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਇਹ ਨਗੀਨਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਸੁਚਾ ਨਗੀਨਾ ਸੀ। ਘੜੇ ਜਿਡਾ ਮੋਤੀ, ਨਿਰਾ ਰੇਡੀਅਮ ਜਿਸਨੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦੀਆਂ ਕਾਲੀਆਂ ਨੁਕਰਾਂ ਨੂੰ ਚਿਟ ਚਟੈਣ ਕਰ ਰਖਿਆ ਸੀ । ਇਹ ਸੀ ਫਰਿਸ਼ਤਾ ਸੀਰਤ, ਦੇਵਤਾ ਸਰੂਪ, ਦਸਾਂ ਨਵਾਂ ਦੀ ਕਿਰਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਜਿਸਦੇ ਹਥ ਕਾਰ ਵਲ ਤੇ ਚਿਤ ਯਾਰ ਵਲ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ । ਇਹ ਸੀ ਹਰੇਕ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੂਰਾਨੀ ਰਿਸ਼ਮਾ ਤਕਣ ਵਾਲਾ। ਸਭਨਾਂ ਦੀ ਧਰਾਸ, ਸਭਨਾਂ ਦਾ ਮੀਜ਼ਬਾਨ। ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦਾ ਭੌਰਾ ਸੰਤ ਫਤਹਿ ਸਿੰਘ ਜਿਸਦੀ ਰਸਨਾ ਤੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਟੇਪੇ ਡਿਗਦੇ ਸਨ। ਜਿਹੜਾ ਅਠੇ ਪਹਿਰ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਪਸ਼ੂ ਪੰਛੀਆਂ ਰੁਖਾਂ ਬਿਰਖਾਂ ਨੂੰ ਅਰਸ਼ੀ ਹੁਲਾਰੇ ਦਿਵਾਂਦਾਸੀ; ਤੇ ਸਾਰੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਉਹਨਾਂ ਗੰਧਰਬਾਂ ਨਾਲ ਰਲ ਗਾਉਣ ਲਗ

ਪੈਂਦੀ ਸੀ—

ਹੋਰ ਮੰਗਣਾ ਕੀ; ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਬਿਨਾਂ; ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਬਿਨਾਂ।

ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਬਹੁਤੀ ਭੋਇੰ ਵਾੜੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਆਪ ਦਸਾਂ ਨਵ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਿਰਤ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਜਾਣਦੇ ਸਨ। ਵੇਖਣ ਮਾਤਰ ਏਥੇ ਲਛਮੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਘਟ ਹੁੰਦੇ ਸਨ; ਮਗਰ ਗੁਪਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਉਹ ਏਹਨਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਦਖਣਾਂ ਕਰਕੇ ਅਤੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਇਕ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਸੀ 'ਭਾਈ ਭੁਖੇ ਨੂੰ ਰੋਟੀ, ਨੰਗੇ ਨੂੰ ਕਪੜਾ ਜੋੜਾ ਬੀ ਦੇਣਾ ਜਿਨਾਂ ਸਰੇ।' ਪੁਨ ਦਾਨ ਤੇ ਧੰਨ ਨਹੀਂ ਘਟਦਾ। ਧਨ ਤਾਂ ਕੁਚਾਲ ਚਾਲ ਤੇ ਘਟਦਾ ਹੈ।" ਵਾਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਤੇਰੀ ਸ਼ਾਨ ਨਿਰਾਲੀ। ਤੇਰਾ ਸੌਣਾਂ ਵਖਰਾ, ਤੇਰਾ ਜਾਗਣ ਦਾ ਢੰਗ ਵਖਰਾ। ਤੂੰ ਪਿਆਰ ਦੀ ਵਖਰੀ ਰੀਤੀ ਸਮਝਾਈ। ਤੂੰ ਲੜਨ ਦੀ ਵਖਰੀ ਰੀਤੀ ਤੋਰੀ। ਤੂੰ ਲੰਗਰ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਗਊ ਰਤ ਨਾਲ ਲਿਬੜੀ ਛੁਰੀ ਵਾਲੇ ਕਸਾਈ ਨੂੰ ਖਾਲੀ ਨਾਂ ਮੋੜਨ ਦਾ ਪੂਰਨਾ ਪਾਕੇ ਸੰਤ ਫਤਹਿ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਦਾਨ ਪੁਨ ਦੀ ਅਲੌਕਿਕ ਰੀਤੀ ਸਮਝਾ ਦਿਤੀ। ਭਾਈ ਜੀ ਦੀ ਏਸ ਖੋਹੀ ਮੋਹੀ ਦੇ ਜਮਾਨੇ 'ਚ ਏਸ ਚਾਲੀ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਹਾਤਮ ਤੇ ਹਰੀ ਚੰਦ ਵਰਗੇ ਸਭ ਕੁਝ ਹਰੀ ਦੇ ਲੇਖੇ ਲਾਣ ਵਾਲੇ ਮੂੰਹ 'ਚ ਉਂਗਲਾ ਪਾ ਰਹੇ ਸਨ।

ਸੰਤ ਫਤਹਿ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸੁਗੰਧੀ ਦਿਨੋਂ ਦਿਨ ਦੂਰ ਤਕ ਫੈਲਦੀ ਗਈ। ਇਸ ਦੀਆਂ ਲਪਟਾਂ ਘਰ ਘਰ ਪੁਜ ਗਈਆਂ। ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਉਸਤਤ ਕਰਨੀ ਸੀ, ਮਗਰ ਗੈਰ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦੇ ਵੀ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਸੋਭਾ ਕਰਦਿਆਂ ਦੇ ਬੁਲ੍ਹ ਸੁਕਦੇ ਸਨ। ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਜਾਂਗਲੀ ਵੀ ਏਸ ਧਰਮੀ ਦੀਆਂ ਵਡਿਆਈਆਂ ਕਰਦੇ ਨਹੀਂ ਸਨ ਥਕਦੇ। ਕਿਸੇ ਗਲੀ ਗਵਾਂਢ ਨਾਲ ਗਲ ਕਰੋ, ਰਾਹੀ ਨੂੰ ਪੁਛੋ, ਕਿਸੇ ਛੇੜੂ ਨਾਲ ਗਲ ਤੋਰੋ, ਸਭ ਇਕੋ ਕਹਿਣਗੇ 'ਫਤਹਿ ਸਿੰਘ ਏਸ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਬੰਦਾ ਨਹੀਂ'। ਏਸ ਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਖਰੀ ਹੈ। ਏਸ ਦਾ ਵਿਹਾਰ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਧਰਤੀ ਦੇ ਵਸਨੀਕਾਂ ਦਾ ਵਿਹਾਰ ਹੈ ਰਾਮ ਰਾਮ ਜਪਣਾ ਪਰਾਇਆ ਮਾਲ ਆਪਣਾ, ਖੋਹ ਲਓ ਖਾ ਲਓ, ਸਭ ਨੇ ਮੂੰਹ ਅਡੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਸ਼ਾਹ, ਸਾਮੀਆਂ, ਜਿਮੀਂਦਾਰ, ਵਾਹਕ, ਰਾਜੇ, ਰਾਣੇ ਇਕੋ ਹੀ ਪਟੀ ਪੜੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਮੂੰਹ ਚੁਕ ਚੁਕ ਸ਼ਿਕਾਰ ਨੂੰ ਭਾਲਦੇ ਹਨ। ਝਾੜੀ ਝਾੜੀ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਢੂੰਡ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਮਗਰ ਫਤਹਿ ਸਿੰਘ ਦੁਹੀਂ ਹਥੀਂ ਘਰ ਲੁਟਾਂਦਾ ਹੈ। ਤੰਗਲੀ ਨਾਲ ਉਜਾੜਦਾ ਹੈ, ਸਵਾਰਥੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਡੀਆਂ ਪਗਾਂ ਨੂੰ ਸਲਾਮਾਂ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਮਗਰ ਸੂਝਵਾਨ ਲੋਕ ਏਸ

ਦੇ ਖਦਰ ਦੇ ਪਰਨੇ ਨੂੰ ਨਿਮਸ਼ਕਾਰਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਤਾਜ ਏਸ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਲੇਟਦੇ ਹਨ। ਇਸਦੀ ਕਚੀ ਕੁਟੀਆ ਦਾ ਰਾਜ ਭਵਨ ਪਾਣੀ ਭਰਦੇ ਹਨ। ਇਸਦਾ ਸਾਫ ਸੁਥਰਾ ਵਿਹੜਾ ਸਵਰਗਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵਧੇਰੇ ਲਿਸ਼ਕਾਂ ਮਾਰਦਾ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀ ਹਨ ? ਉਸ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਸਨ ਰਬ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ। ਇਸ ਦੇ ਦਿਦਾਰੇ ਸਨ ਅਲਾ ਦੇ ਦਿਦਾਰੇ। ਆਲਾ ਦੁਆਲਾ ਸਵੇਰ ਸਾਰ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਸੁਣਕੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਸੀ, ਕਿ ਏਸ ਮਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈਣ ਨਾਲ ਕੁਸਗਨ ਸਗਨਾਂ ਵਿਚ ਬਦਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਟਪਾਰ ਨਜ਼ਰਾਂ ਮਗਰੋਂ ਲਹਿ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਉਹ ਅਰਦਾਸ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਦੀਨ-ਦਿਆਲ ! ਸਵੇਰ ਸਾਰ ਬਾਬੇ ਫਤਹਿ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮਥੇ ਲਾਈਂ, ਜਿਸ ਭਾਗਵਾਨ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਦਿਆਂ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋ ਗਏ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਸ਼ਾਰਾ ਦਿਨ ਮਲ੍ਹਾਰਾਂ ਗਾਉਂਦਿਆਂ ਲੰਘ ਗਿਆ, ਉਸ ਨੂੰ ਵਧਾਈਆਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ।

ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਘਰ ਕਾਹਦਾ ਸੀ ? ਨਿਰੀ ਇਕ ਸਰਾਂ। ਚਾਰ ਆਏ, ਦੋ ਗਏ, ਪਰ ਏਸ ਘਰ ਨੂੰ ਸਰਾਂ ਕਹਿਣਾ ਭੁਲ ਹੈ। ਸਰਾਂ ਵਿਚ ਸਾਹ ਲੈਣ ਦੇ ਪੈਸੇ, ਰੋਟੀ ਦੇ ਪੈਸੇ, ਮੰਜੇ ਦੇ ਪੈਸੇ ਮਗਰ ਏਥੇ ਮਨ ਮਰਜ਼ੀ ਦਾ ਭੋਜਨ, ਮੰਜੇ ਬਿਸਤਰੇ ਮੁਫਤ ਸਤਿਕਾਰ ਤੇ ਧੰਨਵਾਦ ਵਖਰਾ ਏਥੇ ਰਗੜੇ ਲਗਦੇ, ਲੋਹ ਤਪਦੀ, ਦਿਨ ਰਾਤ ਢੋਲਕੀ ਖੜਕਦੀ ਗੂੰਜਾਂ ਗੂੰਜਦੀਆਂ—

ਹੋਈ ਗੁਰੂਆ ਤੇਰੀ ਜੈ ਜੈ ਕਾਰ।

ਸਭ ਤੋਂ ਸੁਆਦੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਘਰ ਵਾਲੇ ਘਰ ਹੋਣ ਤਾਂ ਵੀ ਲਾਮ ਡੋਰ ਬਧੀ ਰਹਿੰਦੀ ਜੇ ਬਾਹਰ ਹੋਣ ਤਾਂ ਵੀ ਤਾਂਤਾ ਬਝਾ ਰਹਿੰਦਾ, ਸੁਰਾਂ ਲਗਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ, ਲਾਲੀਆਂ ਚੜੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ। ਸੰਤ ਜੀ ਜਦ ਪੈਲੀ ਬੰਨੇ ਫੇਰਾ ਮਾਰਨ ਵਾਸਤੇ ਬਾਹਰ ਹੋਣ ਤਾਂ ਘਰ ਦਾ ਪਹਿਰੂਆ (ਜੰਦਰਾ) ਪ੍ਰਾਹੁਣਿਆਂ ਨੂੰ ਜੀਉ ਆਇਆਂ ਕਹਿੰਦਾ ਤੇ ਪਹਿਰੇਦਾਰਨੀ ਓਹਨਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੀ, ਅਤਿਥੀਆਂ ਦੇ ਆਉਣ ਤੇ ਦੋਵੇਂ ਜੀ ਕੁਝ ਘੁਸਰ ਮੁਸਰ ਕਰਦੇ ਕਿ ਬੰਦ ਦਰਵਾਜੇ ਚੌੜ ਚਪਟ ਖੁਲ੍ਹ ਜਾਂਦੇ। ਬਦਾਮ ਸ਼ਰਦਾਈ ਤੇ ਖੰਡਾਂ, ਬਰਤਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਕੇ ਆਪੇ ਹੀ ਰਗੜਿਆਂ ਵਾਸਤੇ ਆ ਹਾਜਰ ਹੁੰਦੇ। ਆਟੇ ਪਰਾਤਾਂ ਵਿਚ ਭੁੜਕਣ ਲਗ ਪੈਂਦੇ ਅਤੇ ਦਾਲੇ ਰਿਝਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੇ। ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਵਾਸਤਾ ਕੇਵਲ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਨਾਲ ਸੀ। ਮਗਰ ਵਧੇਰਾ ਕੰਮ ਭਾਂਡਿਆਂ ਨੂੰ ਭਰਪੂਰ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਜੇ ਸ਼ੱਕਰ, ਮੁਕੀ ਤਾਂ ਸ਼ੱਕਰ ਜੇ ਬਦਾਮ ਮੁਕੇ ਤਾਂ ਬਦਾਮ ਲਿਆ ਪਾਏ। ਬਸ ਬਾਕੀ ਜਾਣੇ ਗੁਰੂ ਜਾਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤ। ਜਦ ਕਦੀ ਸੰਤ ਕੰਮਕਾਰ

ਕਰਦੇ ਘਰ ਆਉਂਦੇ ਤਾਂ ਸਾਧਾਂ ਨੂੰ ਲੰਗਰ ਕਰਦਿਆਂ ਵੇਖਦੇ ਤਾਂ ਦੂਰੋਂ ਹੀ ਮਸਤੀ ਚੜ੍ਹ ਜਾਂਦੀ, ਅੱਖਾਂ ਨਸ਼ਿਆ ਜਾਂਦੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਨਾਲ ਲਬਾ ਲਬ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਇਕ ਹਥ ਸਿਰ ਤੇ ਇਕ ਹਥ ਕੰਨਾਂ ਤੇ ਪੁਜ ਜਾਂਦਾ ਅਤੇ ਪੈਰ ਨਿਰਤ ਅਰੰਭ ਦਿੰਦੇ, ਰਸਨਾ ਸੁਤੇ ਹੀ ਅਲਾਪ ਛੇੜਦੀ—

ਘਰ ਆਏ ਸੰਤ ਪ੍ਰਾਹੁਣੇ
ਸੋਹੇ ਬੰਕ ਦੁਆਰੇ ਨੇ ॥
ਘਰ ਆਏ ਸੰਤ ਪ੍ਰਾਹੁਣੇ
ਸੋਹੇ ਬੰਕ ਦੁਆਰੇ ਨੇ ॥

ਬਸ ਦੋਹਾਂ ਪਾਸੇ ਲਾਲੀਆਂ ਚੜ੍ਹ ਜਾਂਦੀਆਂ । ਚਰਨਾਂ ਵਲ ਹਥ ਦੌੜਦੇ ਵਾਹ ਵਾਹ ਅਤੇ ਬਲੇ ਦੀਆਂ ਧੁਨਾਂ ਅਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਗੂੰਜਾ ਦੇਂਦੀਆਂ ਅਰਸ਼ਾਂ ਕੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਆਪਣੇ ਸਿਘਾਸਨ ਨੂੰ ਛਡ ਛੁਡਾ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚ ਰਲ ਲੁਡੀ ਪਾਉਣ ਲਗ ਪੈਂਦਾ । ਜੇ ਕਿਸੇ ਸ਼ਾਧ ਨੂੰ ਕੁੰਜੀ ਨਾ ਮਿਲਦੀ ਅਤੇ ਸਾਧੂ ਖਾਲੀ ਮੁੜਦੇ । ਜਦ ਫਤਹਿ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਸਾਧੂਆਂ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਤਾਂ ਓਨਾਂ ਪਿਛੇ ਦੌੜਦਾ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਲਭਦਾ, ਉਹਨਾਂ ਅਗੇ ਹਥ ਜੋੜਦਾ ਤੇ ਤਦੋਂ ਸਾਹ ਲੈਂਦਾ ਜਦ ਘਰ ਲਿਆ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛਕਾ ਲੈਂਦਾ । ਇਕ ਵੇਰ ਕੁਝ ਸਾਧੂ ਆਏ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੁੰਜੀ ਨਾ ਮਿਲੀ, ਉਹਨਾਂ ਚੂਥੀ ਪੁਟ ਲਈ ਅਤੇ ਲੰਗਰ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਗ ਪਏ । ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਫਤਹਿ ਸਿੰਘ ਹੁਰੀਂ ਘਰ ਮੁੜੇ । ਚੂਥੀ ਪੁਟੀ ਵੇਖੀ ਜੰਦਰਾ ਨਾਲ ਲਮਕਦਾ ਵੇਖਿਆ, ਤਾਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਹੜ੍ਹ ਤਾਂ ਅਗੇ ਚੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਸਨ ਵੈਰਾਗੀ ਹੋ ਨਚੇ । ਧੰਨ ਮੇਰਾ ਚੀਨੀ ਵਾਲਾ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਧੰਨ ਠੰਡੀ ਮੂਰਤੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਮਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਘਰ ਫਤਹਿ ਸਿੰਘ ਦਾ ਨਹੀਂ ਇਹ ਘਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਹੈ । ਇਸੇ ਸਚਖੰਡ ਟੁਕੜੀ ਦਾ ਸਦਕਾ ਹੀ ਇਥੋਂ ਦੀਆਂ ਜੂਹਾਂ ਚਰਾਂਦਾਂ ਅਤੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਹੋ ਧੁਨੀ ਉਠਦੀ ਸੁਣਾਈ ਦੇਂਦੀ :—

ਬਲੇ ਬਲੇ ਜਿਨਾਂ ਦੇ ਪੁਤ ਨਾਮ ਜਪਦੇ
ਧੰਨ ਧੰਨ ਓਨਾਂ ਦੀਆਂ ਮਾਵਾਂ
ਜਿਨਾਂ ਦੇ ਪੁਤ ਨਾਮ ਜਪਦੇ

ਅਤੇ ਕਈ ਵਾਰ ਸੀਨਿਆਂ ਨੂੰ ਚੀਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਮਾਹੀਏ ਦੀਆਂ ਧੁਨਾਂ ਕਲੇਜਿਆਂ ਨੂੰ ਛਾਣਨੀ ਕਰ ਦੇਂਦੀਆਂ ਸਨ :—

ਕੋਠੇ ਤੋਂ ਉਡ ਬਤਖੇ
ਜਿਨੀ ਰਾਹੀਂ ਆਂਵਦਾ ਦਿਸੇ
ਓਨਾਂ ਰਾਹਾਂ ਤੋਂ ਜਾਂ ਸਦਕੇ ॥

ਇਕ ਵੇਰ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਜਿਹਨਾਂ ਦਾ ਸਰੂ ਜਿਹਾ ਕੱਦ, ਸੂਰਜ ਨੂੰ ਸ਼ਰਮਾਉਣ ਵਾਲਾ ਚਿਹਰਾ, ਕੰਵਲ ਨੇਤਰ, ਗੋਲ ਦਾੜ੍ਹਾ, ਸ਼ੇਰ ਨੂੰ ਕੰਬਾਊ ਭਬਕਾਰ, ਪਰ ਸ਼ਹਿਦ ਨਾਲੋਂ ਮਿਠੀ ਮੁਸਕਣੀ, ਖਿੜਵਾਂ ਮਥਾ, ਜਿਸਦੇ ਕਦਮਾਂ ਤੇ ਰਾਜੇ ਮਹਾਰਾਜੇ, ਸੇਠ ਸ੍ਰਦਾਰ, ਵਡੀਆਂ ਵਡੀਆਂ ਖਿਲਜ਼ਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ, ਭੋਂਆਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਚਰਨਾਂ ਨੂੰ ਛੂਹ ਕੇ ਧੰਨ ਭਾਗ ਜਾਣਦੇ ਸਨ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਜਿਸਦੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਸੂਰਜ ਪੁਛ ਕੇ ਚੜ੍ਹਦਾ ਸੀ ਉਸਦੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਸੌ ਸੌ ਬਹਾਨੇ ਲਭਦਾ ਸੀ। ਲਾਹੌਰੋਂ ਆਏ, ਗਡੀਓਂ ਉਤਰੇ ਲਾਭ ਸਿੰਘ ਦੇ ਵਾੜੇ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਗਡੀ ਕੁਝ ਲੇਟ ਪੁਜੀ। ਭਾਵੇਂ ਘੋੜੇ ਤਿਆਰ ਖੜੇ ਸਨ ਪਰ ਸਾਹਿਬ ਮੌਜ ਵਿਚ ਆ ਗਏ ਤੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ 'ਰਤਨ ! ਲੰਗਰ ਫਤਹਿ ਸਿੰਘ ਦੇ ਡੇਰੇ ਕਟੀਏ।' 'ਜਿਵੇਂ ਰਜਾ।'

ਅਗੇ ਅਗੇ ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਪਿਛੇ ਪਿਛੇ ਭਾਈ ਵਜੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੁਹਕਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਪੰਜ ਸੱਤ ਘੋੜਿਆਂ ਨੂੰ ਲਿਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਿੰਘ। ਸਭ ਮਾਛੀ ਕੇ ਦੀ ਬਸਤੀ ਨੂੰ ਟੁਰ ਪਏ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਹੜੀ ਪੌਣ ਭਾਈ ਜੀ ਦੇ ਕੰਨ ਵਿਚ ਕੁਝ ਦਸ ਗਈ ਕਿ ਫਤਹਿ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਗੇ ਗਲੀਆਂ ਵਿਚ ਝਾੜੂ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਏ ਬਾਗੋ ਬਾਗ ਹੋ ਗਏ ਆਪਾ ਭੁਲ ਗਏ। ਵੈਰਾਗੀ ਹੋਏ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਲੇਟ ਗਏ, ਉਠੇ ਤਾਂ ਇਕੋ ਸਾਹ ਕੂਕੀ ਗਏ 'ਔਹ ਮੇਰੇ ਰਾਮ ਆ ਗਏ ਔਹ ਮੇਰੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਮੁਰਾਰ ਆ ਗਏ ਔਹ ਮੇਰੇ ਜਗਤ ਤਾਰਕ ਨਾਨਕ ਆ ਗਏ। ਲੁਕਾਈਏ ਇਹ ਘਟ ਘਟ ਦੀ ਜਾਨਣਹਾਰ ਹਨ ਏਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਹੈ।'

ਆਪ ਨਾਰਾਇਣ ਕਲਾ ਧਾਰ
ਜਗ ਮਹਿ ਪਰਵਰਿਓ।

ਏਹ ਹਨ ਕਾਮਨਾਵਾਂ ਪੂਰਕ, ਔਂਸੀਆਂ ਨੂੰ ਰਾਹ ਵਿਖਾਉਣ ਵਾਲੇ। ਆਂਢ ਗੁਆਂਢ ਇਕਠਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਸਭ ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਨ ਪਰਸੇ। ਸੰਤਾਂ ਮੰਜਾ ਡਾਹਿਆ, ਉਪਰ ਚਿਟਾ ਖੇਸ ਵਿਛਾਇਆ, ਲਾਗੇ ਪਰਾਲੀ ਸੁਟ ਦਿਤੀ। ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਮੰਜੇ ਉਤੇ ਜਾ ਸਸ਼ੋਭਤ ਹੋਏ ਆਈਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਬੈਠ ਗਈਆਂ। ਸੰਤ ਜੀ ਏਧਰੋਂ ਵੇਹਲੇ ਹੋ ਸੰਤ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਗੇ ਜਾ ਹਥ ਜੋੜ ਖਲੋਤੇ—

''ਹਾਂ ਹਜ਼ੂਰ ਕੀ ਹੁਕਮ ਹੈ ?''

'ਲਿਆਓ ਰਸਤ ਲੰਗਰ ਕਰੀਏ ।'

ਧੰਨਭਾਗ ! ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੀ ਰਸਤ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰੋ, ਪਰ ਮੈਂ ਲਿਆਵਾਂ ਕੀ ? ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਜਾਈਏ ਤਾਂ ਮਾਤਾ ਜੀਊਣ ਕੌਰ ਜੀ ਬਦਾਮਾਂ ਖੰਡਾਂ ਤੇ ਘਿਉਆਂ ਦੇ ਬਾਟੇ ਭਰ-ਭਰ ਬਖਸ਼ਦੇ ਹਨ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਘਿਓ ਵਿਚ ਤਲ ਤਲ ਕੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦੇ ਛਕਾਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਤ੍ਰਿਭੋਲ ਦੇ ਗਫੇ ਲਵੌਂਦੇ ਥਕਿਆ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਲਡੂ ਤੇ ਜਲੇਬੀ ਦੁਧਾਂ ਵਿਚ ਰਲਾ ਰਲਾ ਛਕਾ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਮੈਂ ਲਿਆਵਾਂ ਤਾਂ ਕੀ ਲਿਆਵਾਂ ?'

''ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਕੋਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਛਕਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਹੈ ਤੂੰ ਛਕਾ ।''

ਫਤਹਿ ਸਿੰਘ ਅੰਦਰ ਗਿਆ ਉਸ ਦਿਨ ਘਰ ਵਿਚ ਕਣਕ ਜੌਂ ਛੋਲਿਆਂ ਦਾ ਮਿਸਾ ਆਟਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਜੰਡ ਦੀਆਂ ਕੂਲੀਆਂ ਕੂਲੀਆਂ ਫਲੀਆਂ ਸੰਤਾਂ ਉਹ ਲਿਆ ਹਾਜ਼ਰ ਕੀਤੀਆਂ । ਨਿੰਮ੍ਰਤਾ ਨਾਲ ਕਹਿਆ 'ਰਤਨ ਸਿਆਂ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਗਊਆਂ ਤੇ ਘੋੜੀਆਂ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਬੂਲਦੀਆਂ ਨਹੀਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਰਸਤ ਕਾਹਦੀ ?'

'ਤੁਸੀਂ ਫਿਕਰ ਨਾ ਕਰੋ ਜੋ ਕੁਝ ਘਰ ਵਿਚ ਹੈ ਸਭ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹੈ ।'

ਸੰਤ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲੰਗਰ ਲਗ ਗਏ । ਫਤਹਿ ਸਿੰਘ ਹੋਰੀਂ ਕੁਝ ਛੋਟੀ ਮੋਟੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਜੁਟ ਗਏ ਅਤੇ ਓਧਰ ਸਤਿਗੁਰ ਰੁਖਾਂ ਹੇਠ ਬੈਠੇ ਚੀਨੀ ਵਾਲੇ ਦੇ ਕੌਤਕ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਬਖਸ਼ਾਂ, ਨਾਮਧਾਰੀ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਉਚੇ ਅਤੇ ਸੁਚੇ ਜੀਵਨਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਬਿਲਾਸ ਕਰਦਿਆਂ ਦੇਸ਼ ਧਰਮ ਦੀ ਰਖਿਆ ਹਿਤ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਤੋਪਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਉਡਣਾ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਦੇਸ ਗਮਨ ਕਰਨ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਰਨਣ ਕੀਤੇ ਤਾਂ ਸਰੋਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਅਖਾਂ ਡੁਲ ਪਈਆਂ । ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਨੇਤਰ ਵੀ ਸਜਲ ਹੋ ਗਏ ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਰੁਖਾਂ ਦੇ ਪਤਿਆਂਵੀ ਤ੍ਰਪਤ੍ਰਪ ਹੰਝੂ ਕੇਰਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੇ ।

ਏਨੇ ਨੂੰ ਲੰਗਰ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕੀਤਾ ਪ੍ਰਸਾਦ ਛਕਿਆ ਆਏ ਸਿਖਾਂ ਸਾਧਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਸਾਦ ਛਕਿਆ । ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਪ੍ਰਸੰਗ ਹੋਏ । ਸਭ ਪਾਸੇ ਧੰਨ ਧੰਨ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ । ਸਭ ਆਖ ਰਹੇ ਸਨ ਬੜਾ ਅਨੰਦ ਆਇਆ ਹੈ ਬੜਾ ਰਸ ਬਧਾ ਹੈ । ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਹਥਾਂ ਵਿਚ ਕੀ ਜਾਦੂ ਹੈ ਕਿ ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਭਰਦੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਦੂਜੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਜੇ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਭਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਫਤਹਿ ਸਿੰਘ ਹੋਰੀਂ ਕਿਹੜੇ ਘਟ ਨੇ ਇਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਰਸ ਕਿਉਂ ਨਾ ਆਵੇ ।

ਮਗਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜਿਹੜੇ ਤਰੇਤੇ ਵਿਚ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਪਕਵਾਨ ਤਿਆਗ ਕੇ ਭੀਲਣੀ ਦੇ ਸੁਕੇ ਬੇਰਾਂ ਉਤੇ ਰੀਝ ਪਏ ਸਨ। ਜਿਹਨਾਂ ਦਰਯੋਧਨ ਦੇ ਮੇਵਿਆਂ ਨੂੰ ਲਤ ਮਾਰ ਬਿਦਰ ਦੇ ਕੇਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਛਿਲਾਂ ਨੂੰ ਬੜੇ ਸਵਾਦ ਨਾਲ ਖਾਧਾ ਸੀ। ਜਿਹਨਾਂ ਮਲਕ ਦੀਆਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਚੌਰੀਆਂ ਨੂੰ ਠੁਕਰਾ ਭਾਈ ਲਾਲੋ ਦੇ ਕੋਧਰੇ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿਆਂ ਨੂੰ ਭੋਗ ਲਾਇਆ ਸੀ, ਬੜੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਆਖ ਰਹੇ ਸਨ "ਰਤਨ, ਪ੍ਰਸਾਦ ਤਾਂ ਬੜੇ ਛਕੇ ਹਨ' ਪਰ ਜੋ ਅਨੰਦ ਅਜ ਆਇਆ ਹੈ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਪ੍ਰਸਾਦ ਕੀ ਸੀ ਛਤੀ ਪਦਾਰਥ ਸਨ, ਨਿਰਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੀ।"

ਸੰਤ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਹਜ਼ੂਰੀ ਲਾਂਗਰੀ
ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਗੁਰ ਕੀ ਮੂਰਤਿ ਮਨ ਮਹਿ ਧਿਆਨ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਮੰਤ੍ਰੁ ਮਨੁ ਮਾਨੁ।
ਗੁਰ ਕੇ ਚਰਨ ਰਿਦੈ ਲੈ ਧਾਰਉ ਗੁਰੁ ਪਾਰ ਬ੍ਰਹਮ ਸਦਾ ਨਮਸਕਾਰਉ ॥
—ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ

ਪਾਰਸ ਛੁਹ

ਜਿਥੇ ਢੋਲਕੀ ਛੈਣੇ ਖੜਕਣ
ਉਹ ਘਰ ਕੂਕਿਆਂ ਦਾ।

ਅਜੇਹਾ ਘਰ ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਿਉਂ 20-25 ਮੀਲ ਦਖਣ ਪਾਸੇ ਚਵਾਂ ਪਾਸਿਓਂ ਤੋਂ ਹਰਿਆ ਭਰਿਆ ਖੇਤਾਂ ਨਾਲ ਘਿਰਿਆ ਨੌਸ਼ਹਿਰੇ ਵਿਚ ਸੀ, ਜਿਥੇ ਇਕ ਲਮਾਂ ਪਤਲਾਂ, ਮੂੰਹ ਤੇ ਮਾਤਾ ਦੇ ਦਾਗ ਕਣਕ ਭਿੰਨਾਂ ਰੰਗ ਚੀਨੀ ਵਾਲੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦਾ ਭੌਰਾ ਮੱਘਰ ਸਿੰਘ ਨਾਉਂ ਦਾ ਸਿਦਕੀ ਸਿਖ ਸੀ। ਇਸਦੇ ਘਰ ਸ਼ਬਦ ਕੀਰਤਨ ਦੀਆਂ ਘਨਘੋਰਾਂ ਉਠਦੀਆਂ ਤੇ ਨਾਮ ਰਸੀਆਂ ਦੇ ਆਸਣ ਖੁਲਦੇ ਸਨ। ਲੱਖਾਂ ਦਿਲਾਂ ਦੇ ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਸਾਲ ਵਿਚ ਇਕ ਦੋ ਵੇਰ ਦਰ-ਸ਼ਨ ਦੇਂਦੇ ਅਤੇ ਕਮਲਾਈਆਂ ਰੂਹਾਂ ਨੂੰ ਖੇੜਾ ਬਖਸ਼ਦੇ। ਭਾਈ ਮਘਰ ਸਿੰਘ ਕਿਰਤੀ ਸੀ, ਸਦਾ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਛਕਾਕੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵੀ ਸਦਾ ਇਸਤੇ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਬਖਸ਼ਦੇ। ਇਹ ਟੁਕੜੀ ਰੱਬ ਰਤੜੀ ਆਤਮਾਵਾਂ ਕਾਰਨ ਦੇਵਪੁਰੀ ਬਣੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਇਸਦਾ ਸਦਕਾ ਇਸਦੀ ਖੁਸ਼ਬੂ ਦੂਰ ਦੂਰ ਤਕ ਪਸਰ ਰਹੀ ਸੀ।

ਮਾਲਿਕ ਦੇ ਰੰਗ ਗੁਲਜ਼ਾਰਾਂ ਦੇ ਲਾਗੇ ਕੱਲਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਚਾਂਦੀ ਦੇ ਚਸ਼ਮੇ ਪਥਰਾਂ ਤੇ ਝਾੜ ਬੂਟਾਂ ਵਿਚ ਫੁਟ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਸਾਗਰਾਂ ਵਿਚ ਟਾਪੂ ਅਤੇ ਮਾਰੂ ਥਲਾਂ ਵਿਚ ਨਖਲਸਤਾਨ ਉਗ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੇਵ ਪੁਰੀ ਵਿਚ ਢਿਬੜੀ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਅਤਿ ਦੀ ਕਠੋਰ ਅਤੇ ਕਰੜੀ ਸੀ ਜਿਥੇ ਘਾ ਦਾ ਤੀਲਾ ਤਾਂ ਹਰਾ ਕੀ ਹੋਣਾ ਸੀ, ਸਗੋਂ ਹਰਿਆਂ ਭਰਿਆਂ ਬੂਟਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਅੰਬਰੀ ਵੇਲ ਨਿਆਈ ਕੋੜ੍ਹਦੀ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਸਮੇਂ ਦਾ ਪੌਣ ਪਾਣੀ ਇਤਨਾ ਵਿਹੁਲਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜੇਹੀਆਂ ਟੁਕੜੀਆਂ ਥਾਂ ਥਾਂ ਸੁਤੇ ਹੀ ਉਗਮ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਇਸੇ ਨਗਰ ਵਿਰਸਾ ਸਿੰਘ, ਜਾਗੀਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਦੀ ਜੁੰਡਲੀ ਸੀ। ਜਿਹੜੀ ਖਾਣ ਪੀਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੀ ਸੀ। ਇਨਾਂ ਦੀ ਘਰੀਂ ਪਿਆਲੇ ਛਲਕਦੇ ਦੇ ਕਬਾਬ ਭੁਜਦੇ। ਕਿਸੇ ਨੰਗੇ ਨੂੰ ਕਪੜੇ ਜਾਂ ਭੁਖੇ ਨੂੰ ਗ੍ਰਾਹੀ

ਦੇਣੀ ਤਾਂ ਇਕ ਪਾਸੇ ਰਹੀ ਹਾਂ ਦੂਜੇ ਦਾ ਲੀੜਾ ਲਾਹ ਲੈਣਾ ਅਤੇ ਖਾਂਦੇ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਗ੍ਰਾਹੀ ਕਢ ਕੇ ਖਿਲੀ ਮਚਾਣੀ ਇਨਾਂ ਦਾ ਇਕ ਸ਼ੁਗਲ ਸੀ। ਕੰਮ ਆਪਣੇ ਅਪਣੇ। ਭੈੜੇ ਨੂੰ ਭੈੜਾ ਸੋ ਕੁਹ ਦਾ ਵਲਾ ਮਾਰਕੇ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਧੂ ਨੂੰ ਸਾਧੂ ਪ੍ਰਬਤ ਚੀਰਕੇ ਜਾ ਜਫੀਆਂ ਪਾਂਦੇ ਹਨ।

ਭਾਈ ਮਘਰ ਸਿੰਘ ਜਦ ਇਨਾਂ ਭਲਿਆਂ ਲੋਕਾਂ ਕੋਲੋਂ ਲੰਘਦੇ ਤਾਂ ਖੰਘੂਰਦੇ ਮਗਰ ਇਹ ਸਦਾ ਨਿਮ੍ਰਤਾ ਨਾਲ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੇ 'ਭਾਈ ! ਮਨੁਖਾ ਜਨਮ ਬਾਰ ਬਾਰ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਇਸਨੂੰ ਭੰਗ ਦੇ ਭਾੜੇ ਨ ਗਵਾਉ। ਕੁਝ ਜੀਵਨ ਦਾ ਲਾਹ ਖਟ ਲਓ" ਤਾਂ ਉਨਾਂ ਪਾਸੋਂ ਘੜਿਆ ਘੜਾਇਆ ਜਵਾਬ ਮਿਲਦਾ "ਚਲ ਓਏ ਚਲ ! ਐਵੇਂ ਵਿਹਲੇ ਮੁਸ਼ਟੰਡਿਆਂ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਨ ਸੁਣਾਇਆ ਕਰ। ਰੱਬ ਦੇਵੇ ਗਾਜਰਾਂ ਤਾਂ ਵਿਚੇ ਰੰਬਾ ਰੱਖ, ਖਾ ਗਏ ਰੰਗ ਲਾ ਗਏ।" ਮਗਰ ਇਹ ਸਾਧੂ ਆਪਣਾ ਸੁਭਾ ਨ ਛਡਦਾ। ਹਰ ਵੇਲੇ ਟੁਨਕਾਰਾਂ ਮਾਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਜਿਵੇਂ ਸੁਨਾਰਾ ਸੋਨੇ ਨੂੰ ਘਟਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੋਲੀਆਂ ਪੋਲੀਆਂ ਸੱਟਾਂ ਮਾਰਦਾ ਏ।

ਨੌਸ਼ਹਿਰੇ ਦੇ ਲਾਗੇ ਹੀ ਕੁਝ ਹੋਰ ਵੀ ਭੈਏ ਟੁਕੜੀਆਂ ਸਨ ਜਿਥੋਂ ਦੇ ਵਸਨੀਕ ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਮਾਲ ਨੂੰ ਖਾਕੇ ਡਕਾਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਾਰਦੇ ਸਨ। ਭਲਿਆਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਹਾਸੀ ਉਡਾਉਣੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਦਤ ਪੱਕ ਚੁਕੀ ਸੀ। ਮਘਰ ਸਿੰਘ ਵਹਿਤਰਾਂ ਨਾਲ ਵਿਹਾਰ ਕਰਦਾ। ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਪਰ ਜੋ ਬਚਦਾ ਸਭ ਹਟਿਕੇ ਲੇਖੇ ਲਾ ਦੇਂਦਾ ਜਦ ਵਿਹਲ ਮਿਲਦੀ ਤਾਂ ਕੁਰਾਹੇ ਜਾ ਰਹਿਆਂ ਨੂੰ ਰਾਹੇ ਪਾਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰਦਾ, ਉਹ ਭਾਵੇਂ ਟਿਚਕਰਾਂ ਕਰਨ ਭਾਵੇਂ ਠੱਠਾ ਕਰਨ ਇਹ ਆਪਣੀ ਟੋਰੇ ਟੁਰਿਆ ਰਹਿੰਦਾ। ਭਲਾ ਛਡਦਾ ਵੀ ਕਿਉਂ, ਜਦ ਠੂਹਾਂ ਡੰਗ ਮਾਰਨੋਂ ਬਾਜ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਤਾਂ ਸਾਧੂ ਆਪਣਾ ਸੁਭਾਉ ਕਿਉਂ ਛਡੇ। ਮੱਘਰ ਸਿੰਘ ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਚਰਨੀ ਹੱਥ ਲਾਉਂਦਾ ਅਤੇ ਫੇਰ ਉਚੀ ਉਚੀ ਕੂਕਣ ਲਗ ਪੈਂਦਾ :—

ਤੂੰ ਜਨਮ ਗਵਾ ਲਿਆ ਹੀਰਾ
ਕੌਡੀਆਂ ਦੇ ਸੰਗ ਲਗਕੇ

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਮਘਰ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਕਈ ਝੜਪਾਂ ਹੋਈਆਂ, ਮਗਰ ਮੱਘਰ ਸਿੰਘ ਲਸੂੜੇ ਦੀ ਲੇਸ ਸੀ। ਹੌਸਲਾ ਨਾ ਛਡਿਆ ਤੇ ਜਿਵੇਂ ਵਡੇ ਵਡੇ ਪਲੈਨਰ ਆਪਣੇ ਪਲੈਣ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਨਿਕੇ ਵਡੇ ਹੱਲੇ ਮਾਰਦੇ ਹਨ, ਤਿਵੇਂ ਇਹ ਪਲੈਨਰ ਹਰ ਹਲੇ ਟੀਚੇ ਲਾਗੇ ਪੁਜਦਾ ਗਿਆ।

ਮੱਘਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਘਰ ਕਬੀਰ ਦਾ ਘਰ ਸੀ। ਸਾਧਾਂ ਦੇ ਆਸਣ ਖੁਲਦੇ ਰਹਿੰਦੇ। ਇਕ ਗਇਆ ਦੋ ਆਏ, ਕਦੇ ਮੱਥੇ ਵਟ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ। ਇਕ ਦਿਨ ਸੰਤ ਰੂੜ ਸਿੰਘ ਬੋਰਿਆਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਜਥਾ ਆਇਆ। ਪੁਰਾਣੇ ਕੂਕੇ ਜਦ ਕਿਸੇ ਪਿੰਡ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਢੋਲਕੀ ਆਪੇ ਹੀ ਖੜਕ ਪੈਂਦੀ ਸੀ। ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਆਉਣ ਨਾਲ ਨੋਸ਼ਹਿਰੇ ਦੀਆਂ ਗਲੀਆਂ ਗੂੰਜ ਉਠੀਆਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀਆਂ ਘਨਘੋਰਾਂ ਪੈਣ ਲਗ ਪਈਆਂ—ਹੰਸ ਚੁਗਦੇ ਮੋਤੀ ਹੀਰਾ—ਲੋਕਾਈ ਕੋਠਿਆਂ ਤੇ ਚੜ ਗਈ। ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਨਿਮਸਕਾਰਾਂ, ਚਵੀਂ ਧਾਸੀਂ ਧੰਨ ਧੰਨ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਸ ਦਿਨ ਮੱਘਰ ਸਿੰਘ ਘਰ-ਘਰ ਗਿਆ ਤੇ ਆਖਿਆ ਪਿਆਰਿਓ ! ਅੱਜ ਚੀਨੀ ਵਾਲੇ ਦੇ ਜਹਾਜ ਦੀਆਂ ਟਿਕਟਾਂ ਬੁਕ ਹੋਣੀਆਂ ਹਨ।... ਜਿਹੜਾ ਜਿਹੜਾ ਲੈਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਸਾਡੇ ਘਰ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਵੇ, ਸੰਤ ਬੋਰਿਆਂ ਵਾਲੇ ਟਿਕਟਾਂ ਦੇਣਗੇ। ਜਦ ਮੱਘਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵਿਰਸਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਵਿਰਸਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅਗੋਂ ਆਖਿਆ, ਲੈ ਮੱਘਰਾ ! ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਵੀ ਤੇਰੇ ਘਰ ਆਵਾਂਗੇ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਲੋਰ ਵਿਚ ਕਹਿਆ ਚਲੋ ਯਾਰੋ ਅਸੀਂ ਕੂਕਿਆਂ ਦੀ ਰੋਲੀ ਸੁਣ ਆਈਏ।" ਮੱਘਰ ਸਿੰਘ ਬੜਾ ਖੁਸ਼ ਹੋਇਆ ਤੇ ਆਖਿਆ ਧੰਨ ਭਾਗ ਤੁਸੀਂ ਕੂਕਿਆਂ ਦੀ ਰੋਲੀ ਸੁਣੋ। ਇਹ ਰੋਲੀ ਹੀ ਤੁਹਾਡੇ ਸੰਗਲ ਤੋੜ ਦੇਵੇਗੀ। ਮੇਰੇ ਚੀਨੀ ਵਾਲੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦਾ ਬਚਨ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਕਹੇ ਮੈਂ ਕੂਕਿਆਂ ਦੀ ਰੋਲੀ ਸੁਣ ਆਇਆ ਹਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵੀ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ ਗੇੜੇ ਕਟੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।"

ਲੰਗਰ ਤੋਂ ਉਪ੍ਰੰਤ ਕੋਠੇ ਤੇ ਢੋਲਕੀ ਵਜਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ। ਗਲੀ ਗਵਾਂਢ ਆ ਜੁੜਿਆ। ਅਨੇਕ ਨਰ ਨਾਰੀ ਆਏ। ਅੱਜ ਵਿਰਸਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਉਸਦੇ ਸਾਥੀ ਵੀ ਪੁਜ ਗਏ, ਸੰਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਲ ਧਿਆਨ ਧਰ ਉਠੇ ਅਤੇ ਧਾਰਨਾਂ ਛੋਹੀ—

ਤੂੰ ਜਨਮ ਗਵਾ ਲਿਆ ਹੀਰਾ
ਕੋਡੀਆਂ ਦੇ ਸੰਗ ਲਗ ਕੇ।

ਅੱਜ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਰਸਨਾ ਤੇ ਆਪ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਨ। ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਮੁਖੋਂ ਜੋ ਸ਼ਬਦ ਨਿਕਲਦਾ ਸੀ, ਦਿਲਾਂ ਦੀਆਂ ਡੂੰਘਾਣਾਂ ਤਕ ਪੁਜਦਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਸਰੋਤਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਖੋਟ ਉਬਲ ਉਬਲ ਬਾਹਰ ਆਉਣ ਲਗ ਪਇਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਾਲੀਆਂ ਕਰਤੂਤਾਂ ਨੇ ਨੰਗਾਂ ਨਾਚ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ, ਨਚਦਿਆਂ ਨਚਦਿਆਂ ਉਹ ਕਾਲੀਆਂ ਸਪਣੀਆਂ ਬਣ ਖਲੋਤੀਆਂ। ਚਾਰ ਚੁਫੇਰਿਓਂ ਲਗੀਆਂ ਡੰਗ ਮਾਰਨ, ਅਜੇ ਇਹ ਫਿਲਮ ਚਲ ਹੀ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਸਰੋਤਿਆਂ ਦੀ ਕੰਨੀਂ ਇਹ ਧੁੰਨ ਜਾ

ਸਮਾਈ—

ਭਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਮਾਨੁਖ ਦੇਹੁਰੀਆ।
ਗੋਬਿੰਦ ਮਿਲਣ ਕੀ ਇਹ ਤੇਰੀ ਬਰੀਆ।

. ਸੰਤ ਮਸਤੀ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹੀ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਕੀ ਵਾਹਕ, ਕੀ ਹਟ-ਵਾਣੀਏਂ, ਛੀਬੇਂ, ਨਾਈ, ਤੇ ਵਿਭਚਾਰੀ ਆਪਣੀਆਂ ਅੰਦਰੀਆਂ ਫਾਈਲਾਂ ਦੀ ਫੋਲਾ ਫਾਲੀ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਜਿਵੇਂ ਲੁਹਾਰ ਗਰਮ ਲੋਹੇ ਤੇ ਹੋਰ ਸਟ ਮਾਰਦਾ ਹੈ ਤਿਵੇਂ ਬਾਣੀ ਦੀਆਂ ਚਪੇੜਾਂ ਮਾਰ ਮਾਰ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਉਚਾਰ ਕੀਤਾ—

ਏ ਸਰੀਰਾ ਮੇਰਿਆ ਇਸ ਜਗ ਮਹਿ ਆਇਕੈ
ਕਿਆ ਤੁਧੁ ਕਰਮ ਕਮਾਇਆ।
ਕਿ ਕਰਮ ਕਮਾਇਆ ਤੁਧ ਸਰੀਰਾ
ਜਾ ਤੂ ਜਗ ਮਹਿ ਆਇਆ।
ਜਿਨਿ ਹਰਿ ਤੇਰਾ ਰਚਨੁ ਰਚਿਆ
ਸੋ ਹਰਿ ਮਨਿ ਨ ਵਸਾਇਆ।

'ਕਿ ਤੁਧ ਕਰਮ ਕਮਾਇਆ ?' ਦਾ ਉਤਰ ਕੀ ਮਿਲਣਾ ਸੀ, ਮੈਲੀਆਂ ਆਤਮਾਵਾਂ ਨੂੰ ਫਿਟਕਾਰਾਂ ਪੈ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਕਿਸੇ ਦੇ ਢਗੇ ਕਢੇ, ਕਿਸੇ ਦਾ ਝੁਗਾ ਭੰਨਿਆ, ਕਿਸੇ ਦੇ ਲਹੂ ਨਹਾਤੇ, ਕਿਸੇ ਦਾ ਗਲਾ ਕਟਿਆ ਤੇ...

ਹਕੁ ਪਰਾਇਆ ਨਾਨਕਾ ਉਸ ਸੂਅਰ ਉਸ ਗਾਇ।
ਗੁਰਪੀਰ ਹਾਮਾ ਤਾ ਭਰੇ ਜਾ ਮੁਰਦਾਰ ਨ ਖਾਇ ॥...
ਕਬੀਰ ਪਾਪੀ ਭਗਤਿ ਨ ਭਾਵਈ
ਹਰਿ ਪੂਜਾ ਨ ਸੁਹਾਇ।
ਮਾਖੀ ਚੰਦਨ ਪਰ ਹਰੇ,
ਜਹ ਦੁਰਗੰਧ ਤਹ ਜਾਇ।

ਦੀਆਂ ਪੰਗਤੀਆਂ ਨੇ ਵਿਰਸਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਅਰੂੜ ਸਿੰਘ ਅੰਦਰ ਭੁਚਾਲ ਲੈ ਆਂਦਾ। ਉਹ ਕੰਬ ਉਠੇ ਖਬਰੇ ਏਸੇ ਕਰਕੇ ਸਾਨੂੰ ਸਤਿਸੰਗ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ। ਖਬਰੇ ਸਾਡੇ ਭਾਗ ਖੋਟੇ ਹਨ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਨਾਂ ਜਨਮਾਂ ਦਾ ਕੋੜ੍ਹ ਲਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ? ਕਿ ਭਲੇ ਪਾਸੇ ਟੁਰਨ ਨੂੰ ਮਨ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ। ਉਹ ਮੁੜਕੋ ਮੁੜਕੀ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ, ਤ੍ਰੇਲੀਆਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਏਨ੍ਹਾਂ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਨੇ ਰਹਿੰਦੀ ਖੂੰਹਦੀ ਕਸਰ ਵੀ ਕਢ ਦਿਤੀ—

ਗੁਰ ਮੰਤਰ ਹੀਣਸ੍ਯ ਪ੍ਰਾਣੀ । ਧ੍ਰਿਗੰਤ ਜਨਮ ਭ੍ਰਸਟਣਹ ।
ਕੂਕਰਹ ਸੂਕਰਹ ਗਰਧਬਹ, ਕਾਕਹ ਸਮਪਨਹ ਤੁਲ ਖਲਹ ।

ਏਨਾਂ ਪੰਗਤੀਆਂ ਨੇ ਕਾਲੇ ਕੋਟਾਂ ਦੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਨੂੰ ਧੜਮ ਕਰਕੇ ਡੇਗ ਦਿਤਾ ਤੇ ਅੰਦਰ ਮਾੜਾ ਜੇਹਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਇਆ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੁਤੇ, ਸੂਰ, ਕਾਂ ਖੋਤੇ ਅਤੇ ਰਾਹ ਜਾਂਦਿਆਂ ਨੂੰ ਡੰਗ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਸੱਪ ਵੀ ਆਪਣੇ ਨਾਲੋਂ ਕਿਤੇ ਚੰਗੇਰੇ ਜਾਪਣ ਲਗ ਪਏ । ਮੈਲੇ ਮਨ ਨੂੰ ਸ਼ਰਮ ਨੇ ਘੇਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਬੋਰਿਆ ਵਾਲੇ ਤੇ ਮੁਖਾਰ ਬਿੰਦ ਤੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਕਿਰਪਾ ਕਰਵਾਈ ਤੇ ਅਖਵਾਇਆ—

ਗੁਰ ਤੀਰਥ ਗੁਰ ਪਾਰ ਜਾਤ
ਗੁਰ ਮਨਸਾ ਪੂਰਨ ਹਾਰ ।
ਗੁਰ ਦਾਤਾ ਹਰਿਨਾਮ ਦੇਇ
ਉਧਰੈ ਸਭ ਸੰਸਾਰ ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਾਕਾਂ ਨੇ ਲੋਕ ਲਾਜ ਦੇ ਜਾਲ ਨੂੰ ਤੋੜ ਸੁਟਿਆ । ਵਿਰਸਾ ਸਿੰਘ ਹਥ ਜੋੜ ਖਲੋ ਗਿਆ ਤੇ ਆਖਿਆ 'ਸੰਤ ਜੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰੋ ! ਮੇਰਾ ਬੇੜਾ ਬੰਨੇ ਲਾਓ, ਗੋਤੇ ਖਾ ਰਹੇ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕਢੋ, ਜਨਮਾਂ ਦੇ ਟੁਟੇ ਹੋਏ ਨੂੰ ਮੇਲੋ ।' ਸੰਤਾਂ ਵਿਅੰਗ ਮਈ ਢੰਗ ਨਾਲ ਆਖਿਆ 'ਸਰਦਾਰਾ ! ਅਜੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਖਾ ਪੀ ਲੈ, ਚਾਰ ਦਿਹਾੜੇ ਮੋਜ ਮੇਲਾ ਵੇਖ ਲੈ, ਇਹ ਅਲੂਣੀ ਸਿਲ ਏ ।' ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੇ ਵਿਰਸਾ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਹੜ ਲੈ ਆਂਦਾ ਡਾਡਾਂ ਨਿਕਲ ਗਈਆਂ, 'ਮੇਰੇ ਭਾਗ ਖੋਟੇ ਮੈਂ ਗੰਗਾ ਤੇ ਵੀ ਤਿਹਾਇਆ ਰਿਹਾ । ਕਿਨਾਂ ਅਭਾਗਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਚਖੰਡ ਵੜਨ ਲਗਿਆਂ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਣ ।' ਅਗੂਾਂ ਹੋਕੇ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਜਾ ਡਿਗਾ । ਸੰਤ ਮੱਘਰ ਸਿੰਘ ਕੋਲੋਂ ਅਰਜ ਕੀਤੀ 'ਸੰਤ ਜੀ ਕਰੋ ਕਿਰਪਾ ।' ਸੂਬਾ ਜੀ ਕੰਨ ਵਿਚ ਫੂਕ ਮਾਰ ਦਿਤੀ । ਉਹ ਫੂਕ ਜਿਸ ਕੋਡੇ ਰਾਖਸ਼ ਨੂੰ ਦੇਵਤਾ ਬਣਾ ਦਿਤਾ ਸੀ, ਉਹ ਫੂਕ ਜਿਸ ਵਲੀ ਦੇ ਵਲ ਕਢੇ ਸਨ । ਉਹ ਫੂਕ ਜਿਸ ਠਗਾਂ ਨੂੰ ਸਜਣਾਂ ਵਿਚ ਬਦਲਿਆ ਸੀ । ਵਿਰਸਾ ਸਿੰਘ ਬੇਸੁਧ ਹੋਕੇ ਜਾ ਪਇਆ । ਮਸਤੀ ਚੜ੍ਹ ਗਈ ਰੰਗ ਉਘੜ ਆਇਆ ਤੇ ਉਹ ਠੀਕ—

ਕਚਹੁ ਕੰਚਨ ਭਇਓ
ਸ਼ਬਦ ਗੁਰ ਸ੍ਰਵਣਹ ਸੁਣਿਅਉ ।
ਬਿਖ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹੋਇਅਉ
ਨਾਮ ਸਤਿਗੁਰ ਮੁਖ ਭਣਿਅਉ ।

ਉਪ੍ਰੰਤ ਅਰਦਾਸਾ ਹੋਇਆ । ਸੰਗਤਾਂ ਵਿਸਮਾਦਤਾ ਵਿਚੋਂ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ।ਮੁੜੀਆਂ ਵਿਰਸਾ

ਸਿੰਘ ਸਜ ਵਿਆਹੀ ਵਹੁਟੀ ਵਾਂਗੂ ਚੁਪ ਚੁਪੀਤਾ ਘਰ ਪੁਜ ਗਿਆ।

ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਵਿਰਸਾ ਸਿੰਘ ਸੋਚਾਂ ਵਿਚ ਡੁਬਾ ਰਹਿਆ। ਉਸਦੇ ਸਾਹਮਣਿਓਂ ਕਦੇ ਮਿਆਂਕਦੇ ਬਕਰੇ, ਕਦੇ ਕੁਕੜਾਂ ਦੀ ਕੁੜ ਕੁੜ, ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਸ਼ਰਾਬਾਂ ਦੀਆਂ ਲਾਹਣਾਂ; ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਨਾਲ ਚੋਰੀ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਅੱਖਾਂ ਅਗੋਂ ਲੰਘਦੀਆਂ, ਮਗਰ ਹੁਣ ਭਰਮ ਦਾ ਅੰਡਾ ਫੁਟ ਚੁਕਾ ਸੀ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਪੈਰਾਂ ਦੇ ਸੰਗਲ ਤੋੜ ਦਿਤੇ ਸਨ। ਹੁਣ ਵਿਰਸਾ ਸਿੰਘ ਰਿਸ਼ੀ ਬਣ ਚੁਕਾ ਸੀ।

ਭਜਨ ਲੈਣ ਪਿਛੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਕੰਮ ਜਿਹੜਾ ਵਿਰਸਾ ਸਿੰਘ ਕੀਤਾ, ਉਹ ਸੀ, ਚੋਰੀ ਕੀਤੀ ਦਾ ਪਛਤਾਵਾ, ਅੰਦਰ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪੰਪ ਦੀ ਹੱਥੀ ਜਿਹੜੀ ਖੋਟੀ ਸੰਗਤ ਕਰਕੇ ਚੁਰਾਕੇ ਰਖੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਤੂੜੀ ਹੇਠੋਂ ਕਢੀ ਤੇ ਜੁਮੇਸ਼ਾਹ, ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਚੌਧਰੀ ਅਗੇ ਜਾ ਰਖੀ। ਗਲ ਵਿਚ ਪਲਾ ਪਾਕੇ ਆਖਿਆ 'ਸ਼ਾਹ ਜੀ ਬਖਸ਼ੋ! ਰਾਤੀ ਸੰਤਾਂ ਕਿਰਪਾ ਕੀਤੀ। ਮੇਰੇ ਖੋਟੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਜ਼ਾਲ ਤੋੜੇ। ਮੇਰੀ ਜਮਾ ਦੀ ਫਾਹੀ ਕਟੀ। ਮੇਰੀ ਕੰਗਾਲੀ ਨੂੰ ਦੇਸ ਨਿਕਾਲਾ ਮਿਲ ਗਿਆ, ਹੁਣ ਮੇਰਾ ਆਪਣਾ ਘਰ ਭਰਪੂਰ ਏ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਅੰਦਰ ਬਾਹਰ ਭਰ ਦਿਤੇ ਹਨ, ਕਿਸੇ ਦੂਜੇ ਦੀ ਵਸਤੂ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਰਹੀ। ਭਾਵੇਂ ਮੈਥੋਂ ਕਿਸੇ ਪੁਛ ਗਿਛ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ, ਪਰ ਮੇਰੀ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਠੋਕਰਾਂ ਵਜ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਬਖਸ਼ੋ।' ਜੁਮੇਸ਼ਾਹ ਕਹਿਆ 'ਵਿਰਸਾ ਸਿੰਘ! ਤੈਥੋਂ ਕੁਰਬਾਨ! ਤੇਰੇ ਮੁਰਸ਼ਦ ਤੋਂ ਕੁਰਬਾਨ, ਤੈਨੂੰ ਕਿਹੜਾ ਕਲਿਜੁਗ ਵਿਚ ਮਿਲ ਗਇਆ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇਲਾਂ ਦੇ ਆਲਣੇ ਤੋਂ ਕਦ ਮਾਸ ਵਾਪਸ ਆਉਂਦਾ ਹੈ' ''ਸ਼ਾਹ ਜੀ! ਤੁਸੀਂ ਠੀਕ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ, ਪਰ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਕਾਹਦਾ ਘਾਟਾ ਏ। ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੰਗਲਿਆਂ ਨੂੰ ਰਾਜੇ ਬਨਾਉਂਦੇ ਰਹੇ। ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹਜਾਰਾਂ ਨੂੰ ਜੀਅ-ਦਾਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਭਜਨ ਪੁਛਕੇ ਚੋਰੀ ਮੋੜਨ ਆਇਆ ਹਾਂ, ਮਗਰ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਵੇਲੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਛੇ ਸੌ ਰੁਪਏ ਦੀਆਂ ਚੋਰੀ ਦੀਆਂ ਘੋੜੀਆਂ ਮੋੜ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਜਹਾਜ਼ ਉਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋਏ ਸਨ।' ਜੁਮੇਸ਼ਾਹ ਅਗੇ ਵਧਿਆ ਤੇ ਵਿਰਸਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਚਰਨੀ ਹਥ ਲਾਇਆ ਤੇ ਆਖਿਆ 'ਧੰਨ ਤੁਹਾਡਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਅਜੇਹੀਆਂ ਸਿਖਿਆ ਦੇਂਦਾ ਹੈ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਗੰਗਾ ਗਈਆਂ ਹੱਡੀਆਂ ਨੂੰ ਕੌਣ ਮੋੜਦਾ ਏ?'

ਵਿਰਸਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕੂਕਾ ਬਣਨ ਦੀ ਖਬਰ ਖੰਭ ਲਾ ਉਡੀ। ਗੁਰਮੂਲਾ, ਝਬਰ, ਮਟਵਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਥਾਈਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਪੈਣ ਲਗ ਪਈਆਂ, 'ਵਿਰਸਾ ਸਿੰਘ ਕੂਕਾ ਬਣ ਗਿਆ। ਵਿਰਸਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਕੂਕਿਆਂ ਦਾ ਮੰਤਰ ਲੈ ਲਿਆ। ਇਲਾਕੇ ਦੇ

ਛੱਟੇ ਫੂਕੇ ਅਨੋਖ ਸਿੰਘ ਵਲੋਂ ਧਮਕੀਆਂ ਆਉਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਵਿਰਸਾ ਸਿਘ ! ਅਕਾਲੀ ਬਣ ਜਾ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਮੱਘਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿਆਂਗੇ ।' ਸਭ ਵਿਰੋਧੀ ਪਾਣੀ ਦੀ ਝਗ ਵਾਂਗੂੰ ਬਹਿ ਗਏ । ਵਿਰਸਾ ਸਿੰਘ ਭਜਨ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਲਗ ਗਿਆ । ਅਠੇ ਪਹਿਰ ਮਾਲਾ ਹਥ ਵਿਚ ਪੁਰਾਣੇ ਸਾਥੀ ਟਿਚਕਰਾਂ ਕਰਨ—

ਨੌ ਸੌ ਚੂਹਾ ਖਾ ਬਿਲੀ ਹਜ ਨੂੰ

ਮਗਰ ਜੋ ਸਵਾਦ ਉਸਨੂੰ ਆਇਆ, ਉਹ ਹੀ ਜਾਣਦਾ ਸੀ, ਕਈ ਵਾਰੀ ਆਖੇ ਜਿਹੜਾ ਉਪਕਾਰ ਮੇਰੇ ਤੇ ਮੱਘਰ ਸਿੰਘ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਦੇਣਾ ਕਈ ਜਨਮ ਧਾਰਕੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ ।

ਅੰਗਰੇਜ ਰਾਜ ਦਾ ਸੂਰਜ ਭਾਰਤ ਵਿਚੋਂ ਡੁਬਣ ਤੇ ਆ ਗਿਆ । ਸਵੈਤੰਤ੍ਰਤਾ ਦੀ ਚਿਟੀ ਸਵੇਰ ਦੀਆਂ ਆਸਾਂ ਬਝ ਗਈਆਂ, ਪਰ ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਫਿਰਕੂ ਬਦਲ ਗਾੜੇ ਹੋ ਗਏ । ਫਰੰਗੀ ਬੜਾ ਸ਼ੈਤਾਨ ਸੀ, ਭੂਤ ਵਾਂਗੂੰ ਉਹ ਜਾਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਬੰਨੇਰਾ ਭੰਨ ਕੇ ਜਾਣ ਦਾ ਚਾਹਵਾਨ ਸੀ, ਸਿਆਣੇ ਸਮਝ ਗਏ ਖੈਰ ਨਹੀਂ, ਗੜੇ ਮਾਰ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਵੇਗੀ ।

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਤ੍ਰਿਕਾਲ ਦਰਸੀ ਸਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਘਰ ਘਰ ਜਾ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਤਾਕੀਦ ਕੀਤੀ 'ਕਿ ਬਚਿਆਂ, ਬੁਢਿਆਂ ਤੇ ਇਸਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਰਾਵੀਓਂ ਪਾਰ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ।' ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਅਪਣਾ ਭਾਵੇਂ ਸਭ ਕੁਝ ਕੁਰਬਾਨ ਹੋ ਜਾਵੇ ਮਗਰ, ਸਿਖ ਦੀ ਪੀੜ ਨਹੀਂ ਸਹਾਰ ਸਕਦਾ, ਸਿਖ ਨੂੰ ਦੁਖੀ ਨਹੀਂ ਵੇਖ ਸਕਦਾ । ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਘਿਨਾਉਣੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਜ਼ਿਲਾ ਹਿਸਾਰ ਵਿਚੋਂ ਲਗ ਪਗ ੩੦ ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ । ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਲੈਣ ਵਾਲਿਆਂ ਪਾਸੋਂ ਮਾਇਆ ਇਕਤਰ ਹੋਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ ।

ਨੌਸ਼ਹਿਰੇ ਜ਼ਮੀਨ ਬਾਰੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, ਸ੍ਰ: ਰੂੜ ਸਿੰਘ ਤੇ ਵਿਰਸਾ ਸਿੰਘ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਏ । ਮੱਘਰ ਸਿੰਘ ਵੀ ਅਰਜ ਕੀਤੀ ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ ! ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਭੋਏਂ ਬਖਸ਼ੋ ! ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਬਚਨ ਕੀਤਾ 'ਮੱਘਰ ਸਿੰਘਾ ! ਪੈਸਿਆਂ ਦੀ ਲੋੜ ਏ । ਨਕਦ ਪੈਸੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ, ਬਿਨਾਂ ਪੈਸੇ ਜ਼ਮੀਨ ਮੁਸ਼ਕਲ ਏ ।' ਇਹ ਸੁਣ ਮੱਘਰ ਸਿੰਘ ਸੀਸ ਨਿਵਾ ਪਿਛਾਂਹ ਹਟ ਗਿਆ ।

ਇਹ ਗਲ ਸੁਣ ਵਿਰਸਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਉਥਲ ਪੁਥਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ । ਵਿਚਾਰਾਂ ਫੁਰਨ ਲਗ ਪਈਆਂ, ਸੰਤ ਮੱਘਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਕਰਜਾ ਉਤਾਰਨ ਦਾ ਹੁਣ ਸਭ ਤੋਂ ਚੰਗਾ ਵੇਲਾ ਹੈ । ਭਾਵੇਂ ਮੈਂ ਉਸਦਾ ਦੇਣ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ, ਉਸਨੇ ਮੇਰਾ ਜੀਵਨ

ਬਦਲਿਆ, ਉਸਦਾ ਮੁਲ ਹੈ ਸਿਰ। ਸਿਰ ਦੇ ਕੇ ਕਰਜਾ ਮੁਕ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਵੀ ਲਾਹੇਵੰਦਾ ਸੌਦਾ ਏ। ਜਿਹੜਾ ਪੁਰਸ਼ ਨਰਕਾਂ ਨੂੰ ਜਾ ਰਹੇ ਨੂੰ ਬਾਹੋਂ ਫੜ ਸੱਚਖੰਡ ਵਲ ਧਕ ਦੇਵੇ ਉਸਦਾ ਬਦਲਾ ਕੌਣ ਚੁਕਾਵੇ ? ਮਾਰੂਥਲ ਵਿਚ ਤੜਪਣ ਵਾਲੇ ਤੇ ਖੱਜਲ ਖੁਆਰ ਹੋ ਹਉਕੇ ਭਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਫੁਲਾਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਰਵਸ਼ ਦਾ ਰਾਹ ਦਸ ਦੇਵੇ ਉਸਦਾ ਦੇਣ ਕਿਵੇਂ ਚੁਕਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਕਈ ਜਨਮ ਧਾਰ ਵੀ ਜੇ ਮੈਂ ਸੇਵਾ ਕਰਾਂ ਤਾਂ ਵੀ ਮੁਕ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਪਰ ਜੇ ਨਗੂਣਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂਕਿ ਭਾਰ ਹੋਲਾ ਹੋ ਜਾਵੇ।

ਵਿਰਸਾ ਸਿੰਘ ਕਿਹਾ 'ਸੰਤ ਮਘਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰਾ ਕੋੜ੍ਹ ਦੂਰ ਕੀਤਾ, ਜੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਚਾਹਿਆ ਤਾਂ ਜ਼ਮੀਨ ਮੈਂ ਲੈ ਕੇ ਦਿਆਂਗਾ।' ਵਿਰਸਾ ਸਿੰਘ ਕੋਲ ਉਸ ਵੇਲੇ ਰੁਪੈ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਸਿਖ ਦਾ ਬਚਨ ਹੋ ਗਿਆ ਹੁਣ ਬਦਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਕਦਾ। ਬਾਬਾ ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਿਹਾ ਸੀ 'ਇਹ ਸਿਰ ਰਾਮਦਾਸ ਪੁਰੇ ਡਿਗੇਗਾ, ਹੋਣੀ ਨੇ ਪੰਜ ਮੀਲ ਦੂਰ ਸਿਖ ਦਾ ਸਿਰ ਧੜ ਤੋਂ ਵਖ ਕਰ ਦਿਤਾ ਪਰ ਬਚਨ ਦੇ ਸੂਰੇ ਨੂੰ ਮੌਤ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਾਰ ਸਕਦੀ। ਸਿਰ ਤਲੀ ਉਤੇ ਰਖ ਪੰਜ ਮੀਲ ਲੜਦਾ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਪੁਜਾ। ਖਾਲਸਾਈ ਫੌਜ ਜਰਵਾਣੇ ਸੋਧਣ ਹਿਤ ਕਾਬਲ ਪੁਜੀ। ਅਕਾਲੀ ਫੂਲਾ ਸਿੰਘ ਅਰਦਾਸ ਸੋਧ ਜੈਕਾਰਾ ਛਡ ਆਪਣੀ ਫੌਜ ਲੈ ਰਵਾਨਾ ਹੋ ਪਏ। ਪਿਛੋਂ ਮਹਾਰਾਜੇ ਨੂੰ ਸੂਹੀਆਂ ਖਬਰਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਕਿ ਦੁਸ਼ਮਨ ਦੇ ਦਲ ਭਾਰੇ ਹਨ। ਮਹਾਰਾਜੇ ਨੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬਦਲ ਲਿਆ। ਉਹਨਾਂ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਮਸ਼ਵਰਾ ਦਿਤਾ, ਮਗਰ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਕੜਕ ਕੇ ਬੋਲੇ ''ਕਾਨਿਆਂ ਸਿੰਘ ਬਚਨ ਕਰ ਕੇ ਪਿਛੇ ਨਹੀਂ ਹਟਦੇ, ਸਾਡਾ ਗੁਰੂ ਸਾਡੇ ਅੰਗ-ਸੰਗ ਹੈ।''

ਵਿਰਸਾ ਸਿੰਘ ਕਿਹਾ ਇਸ ਤੋਂ ਚੰਗਾ ਸਮਾ ਨਹੀਂ ਲਭਣਾ। ਓਸੇ ਵੇਲੇ ੨੦ ਚਕ ਵਾਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਗਹਿਣੇ ਪਾ ਦਿਤੀ ਤੇ ੫੫੦੦ ਦਾ ਬੰਦੋਬਸਤ ਕੀਤਾ ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਅਗੇ ਲਿਆ ਹਾਜ਼ਰ ਕੀਤਾ ਤੇ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ 'ਗਰੀਬਨਵਾਜ਼ ਏਹ ਰਕਮ ਸੰਤ ਮਘਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਹੈ।' ਜਾਣੀ ਜਾਣ ਜਾਣਦੇ ਸਨ ਮਘਰ ਸਿੰਘ ਕੋਲ ਏਨੀ ਰਕਮ ਹੈ ਨਹੀਂ ਏਹ ਤਾਂ ਵਿਰਸਾ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਕੋਲੋਂ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ ! ਆਪਣੀ ਭੋਂ ਗਹਿਣੇ ਰਖ ਕੇ ਕੇਵਲ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਬਦਲੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਓਸੇ ਵੇਲੇ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਭੰਡਾਰੇ ਖੋਲ ਦਿਤੇ, ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਨਿਹਾਲ ਓਏ ਸਿਖਾ ਨਿਹਾਲ !!! ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ। ਏਸ ਸਮੇਂ ਜਦ ਮਨੁਖ ਮਾਇਆ ਮਗਰ ਵਿਸ਼ਟਾ ਵਾਂਗ ਲਗਾ ਹੈ ਮਾਇਆ ਦਾ ਤਿਆਗ ਵਡੀ ਬਲਵਾਨ ਆਤਮਾ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ। ਵਿਰਸਾ ਸਿੰਘ ! ਤੂੰ ਸਿਖੀ ਨੂੰ ਚਾਰ ਚੰਨ ਲਾ ਦਿਤੇ ਹਨ।

ਆਪ ਬੀਤੀ

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਾਵਿਆਂ ਹਉਕਿਆਂ ਵਿਚ 1939 ਦੀ ਵਡੀ ਜੰਗ ਲਗ ਗਈ। ਜਾਣਿਆਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਭਾਣਾ ਨੇੜੇ ਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਪਣੇ ਸਾਜੇ ਪੰਥ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰਨ ਲਈ ਸ੍ਰੀ ਰਵਾਲ ਸਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣਗੇ। ਮੁਕਦੀ ਗਲ ਕਾਹਦੀ ? ਮੈਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਪੰਥ ਵਾਲੀ ਨੂੰ ਰਵਾਲਸਰ ਮਿਲਣ ਹਿਤ ਸਭ ਘਰ ਬਾਰ ਜਾਇਦਾਦ, ਜ਼ਮੀਨ, ਔਸ਼ਧਿਆਲਾ ਸਬੰਧੀ ਤਿਆਗ ਕੇ ਸਮੇਤ ਪ੍ਰਵਾਰ ਰਵਾਲਸਰ ਸਕੇਤ ਪੁਜ ਗਿਆ। ਵੇਖਣ ਸੁਨਣ ਹਾਰੇ ਸਭ ਮਨ੍ਹਾ ਕਰਦੇ ਹੀ ਰਹਿ ਗਏ। ਜੰਗ ਵਧਦੀ ਗਈ। ਸਾਡੀਆਂ ਉਡੀਕਾਂ ਵਧਣ ਲਗੀਆਂ। ਮੇਰੇ ਸਬੰਧੀ 'ਦੋਸਤ' ਮਿਤ੍ਰ ਹਾਣੀ ਸਾਥੀ ਵਰਕਰ ਕੁਝ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਣਕੇ ਰਹਿ ਗਏ ਜਿਵੇਂ 'ਮੁਸ ਮੁਸ ਰੋਵੇ ਕਬੀਰ ਕੀ ਮਾਈ।' ਇਹ ਕੀ ਕਰੇਗਾ ? ਕਿਥੋਂ ਖਾਵੇਗਾ ? ਪਹਾੜਾਂ ਵਿਚ ਰੁਲ ਕੇ ਸਾਰਾ ਟਬਰ ਭੁਖਾ ਮਰ ਜਾਵੇਗਾ। ਜਿਸਦਾ ਆਸਰਾ ਲੈ ਕੇ ਸਭ ਸੰਸਾਰਕ ਲਟਾਕਾ ਛਡਿਆ ਸੀ, ਉਸ ਅੰਦਰੋਂ ਬਾਂਹ ਫੜੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਲਗਾ ਸਬਬ ਬਣਨ।

ਇਕ ਮੇਰੀ ਵਡੀ ਭੈਣ ਪ੍ਰਸੂਤੇ ਸਮੇਂ ਪੂਰੀ ਹੋ ਗਈ ਸੀ ਤੇ ਉਸਨੂੰ ਅੰਤਕਾਲ ਦੀ ਵਾਸ਼ਨਾ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰੇਤ ਜੋਨੀ ਮਿਲੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਲੋਕਾਂ ਸਿਆਣਿਆਂ ਚੇਲਿਆਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਤਾਂ ਦੀ ਜਮਾਤ ਵਿਚ ਉਸਦਾ ਹੋਣਾ, ਚਿਰਾਂ ਤੋਂ ਸੁਣ ਸੁਣ ਬੜਾ ਦੁਖ ਲਗਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਸਾਡਾ ਕੀ ਚਾਰਾ ?

ਸੁੰਦਰ ਨਗਰ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਜਦੋਂ ਮੈਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਸੱਲੀ ਹੋ ਗਈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਗੁਰ ਗੱਦੀ ਦੇ ਸੱਚੇ ਵਾਰਸ ਵਾਕਈ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹਾਜਰ ਹਜ਼ੂਰ ਗੁਰੂ ਹਨ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਸ੍ਰੀ ਹਜੂਰ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਛੜੇ ਮੇਲਣ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਦਇਆ ਧਾਰਕੇ ਨਾਮ ਦਾਨ ਦੀ ਬਖਸ਼ੀਸ਼ ਦੇ ਚਰਨੀ ਲਾਇਆ ਮੈਨੂੰ ਸਮਰਥਕ ਸ੍ਰੀ ਕਲਗੀਧਰ ਸ੍ਵਾਮੀ ਰੂਪ ਵਿਖਾਲ ਕੇ ਨਿਹਾਲ ਕੀਤਾ ਥੋੜੇ ਹੀ ਦਿਨਾਂ ਪਿਛੋਂ ਪਿਛਲੀ ਰਾਤ ਵਡੇ ਤੜਕੇ ਝਾਲ ਝੁਜੰਬਲੇ ਮੈਂ ਇਹ ਨਜਾਰਾ ਵੇਖਿਆ ਸਾਰਾ ਕਮਰਾ ਚਿਟੇ ਦੁਧ ਚਾਨਣੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਹੈ। ਇਕ ਕੰਧ ਨਿਹਾਇਤ ਕਾਲੀ ਸਿਆਹ ਹੈ। ਉਸ ਉਤੇ

ੴ
ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰੁ
ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਅਜੂਨੀ ਸੈਭੰ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ

ਬਿਜਲੀ ਚਾਨਣੇ ਵਾਂਙੂ ਲਸ਼ਕਾਰੇ ਮਾਰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਥਲੇ ਇਕ ਅਤਿ ਕਲੂਟੀ ਸਿਆਹ ਫਾਮ ਡਰਾਉਣੀ ਸੂਰਤ ਮੇਰੇ ਵਲ ਹਥ ਜੋੜਕੇ ਤਰਲੇ ਕਰਦੀ, ਉਸ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਜਗਮਗਾਂਦੇ ਮੂਲ ਮੰਤਰ ਵਲ ਇਸ਼ਾਰੇ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਫਿਲਮ ਵਾਂਙੂ ਇਹ ਨਜਾਰਾ ਛਪ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਉਭੜ ਵਾਹੇ ਉਠ ਕੇ ਸੋਚੀਂ ਪੈ ਗਿਆ। ਸਮਝ ਵਿਚ ਕੁਝ ਨਾ ਆਇਆ।

ਮਹਾਨ ਪੁਰਸ਼ ਬ੍ਰਹਮ ਨੇਸ਼ਟਾ ਬੀਤ ਰਾਗ ਸੰਤ ਰਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਜਾ ਕੇ ਇਸ ਨਜ਼ਾਰੇ ਬਾਬਤ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਰੂਪ ਸੰਤ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ "ਭਾਈ ਡਾਕਟਰ! ਇਹ ਸਿਆਹ ਫਾਮ ਡਰਾਉਣੀ ਸ਼ਕਲ ਤਾਂ ਤੇਰੀ ਮਰ ਚੁਕੀ ਪ੍ਰੇਤਣੀ ਭੈਣ ਦੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰੂਪੀ ਉਸਦੇ ਪ੍ਰੇਤ ਜੂਨ ਤੋਂ ਉਧਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਮੰਤਰ ਕਲਯਾਨ ਰੂਪ ਹੈ। ਇਹ ਤੇਰੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਦਾ ਤਾਤ ਪ੍ਰਜ ਹੈ।"

"ਫਿਰ ਜੀ ਮੈਂ ਹੁਣ ਕੀ ਕਰਾਂ?"

"ਕਰੇਂ ਕੀ! ਮਹਾਨ ਮੰਤਰ ਦਾ ਵਿਧੀ ਪੂਰਵਕ ਚਲੀਸਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰੇਂਗਾ। ਜੇਕਰ ਤੇਰੀ ਸੁਣੀ ਗਈ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਪ੍ਰੇਤਜੋਨੀ ਤੋਂ ਉਧਾਰ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।"

"ਜੀ! ਮੇਰੀ ਭੈਣ ਮੋਈ ਨੂੰ 25 ਬਰਸ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਮੈਂ ਕਦੇ ਉਸਨੂੰ ਅਗੇ ਸੁਪਨੇ ਜਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵੀ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ।"

"ਭੋਲਿਆ! ਤੂੰ ਹੁਣ ਜਾਗਤ ਜੋਤ ਪ੍ਰਤਖ ਤੇ ਸਮਰਥ ਪੂਰਨ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਹੈਂ। ਅਗੇ ਤੇਰੀ ਘਾਲ ਗੁਰੂ ਵਾਲਾ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਥਾਏ ਪਵੇਗੀ। ਉਸਦੇ ਉਧਾਰ ਦਾ ਨਮਿਤ ਬਣ"

"ਜੀ! ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰਯੋਗ ਦੀ ਵਿਧੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਕਿਵੇਂ ਕਰਾਂ?"

"ਭਾਈ! ਵਿਧੀ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਕਤ ਮੂਲ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਸੋਧ ਮਰਯਾਦਾ ਰਖ ਕੇ ਪਿਛਲੀ ਰਾਤ ਧੂਪ, ਦੀਪ, ਕੁੰਭ ਸਹਿਤ ਸੁਚੇ ਥਾਂ ਉਤੇ ਨੀਯਤ ਸਮੇਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਜਾਪ ਅਰੰਭਿਆ ਜਾਵੇ। ਚਾਲੀਸੇ ਪ੍ਰਯੋਗ ਲਈ 29 ਮਾਲਾ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਇਸ ਮਹਾਂ ਮੰਤਰ ਦੀਆਂ; ਇਕ ਮਾਲਾ ਭਜਨ ਦੀ ਇਕ ਮਾਲਾ ਭਗਉਤੀ ਦੀ ਰੋਜ਼ਨੇਮ ਨਾਲ ਤੇ ਉਠਤ ਬੈਠਤ ਚਲਦੇ ਫਿਰਦੇ ਭਜਨ ਕਰ। ਕਿਸੇ ਜਹਾਂ ਕਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਸਾਦ ਨਾ ਛੱਕ ਜੂਠ ਜੋ ਜਗਤ ਝੂਠ ਹੈ ਉਸ ਤੋਂ ਬਚ। ਇਸ ਬਿਧ ਪ੍ਰਯੋਗ ਜਿਸਦਾ ਨਿਭ ਜਾਵੇ ਸੱਚੀ ਦਰਗਾਹੇ ਸੁਣੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।"

ਸਾਰੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰ ਕਰਾ ਕੇ ਪ੍ਰਯੋਗ ਅਰੰਭਣ ਦੀ ਕੀਤੀ ਜਿਸਦੀ ਲਗਨ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਧੂਹ ਪਾ ਰਖੀ ਸੀ। ਇਸ ਸਧਰ ਵਿਚ ਜੋ ਪ੍ਰਯੋਗ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਵਿਚ ਅਖੁਟ ਭੰਡਾਰੇ ਵਲੋਂ ਦਾਤਾਂ ਮਿਲਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸਨ ਉਹ ਗੂੰਗੇ ਦੇ ਗੁੜ ਵਾਲੇ ਸਵਾਦ ਦੀ ਗਲ ਸੀ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੇਵਡ ਦਾਤਾ ਕੋ ਨਹੀਂ
ਸਭ ਸੁਣਿਅਹੁ ਲੋਕ ਸਬਾਇਆ।

ਮਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਦਸੇ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੇ ਗੁਰ ਮਰਯਾਦਾ ਅਨੁਕੂਲ ਪ੍ਰਯੋਗ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਮੇਰੇ ਲਈ ਇਕ ਨਵੀਂ ਗਲ ਸੀ। ਨਵੇਂ ਸਿਰਿਓਂ ਖੰਡੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪਾਨ ਕਰ ਕੇ ਸੋਧ ਮਰਯਾਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦੇਗ ਤਿਆਰ ਕਰ ਕੇ ਪਿਛਲੀ ਰਾਤ ਦੋ ਵਜੇ ਸੁਚ ਮਰਯਾਦਾ ਨਾਲ ਇਕ ਇਕਾਂਤ ਥਾਂ ਤੇ ਧੂਪ ਦੀਪ ਕੁੰਭ ਸਹਿਤ ਪੂਰਬ ਮੁਖ ਰਖਕੇ ਅਰੰਭ ਹੋਇਆ। 29 ਮਾਲਾ ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ, ਇਕ ਮਾਲਾ ਗੁਰਮੰਤਰ, ਇਕ ਮਾਲਾ ਭਗਉਤੀ, ਤੇ ਇਕ ਮਾਲਾ ਸਹਸ ਕ੍ਰਿਤੀ ਸਲੋਕ "ਸਿਰ ਮਸਤਕ ਰਖਯਾ ਪਾਰ ਬ੍ਰਹਮ" ਦੀ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਕੀਤੀ। ਦੋ ਤੋਂ ਸਾਢੇ ਛੇ ਵਜੇ ਤਕ ਇਕ ਆਸਣ ਬੈਠਿਆ। ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਹੋਏ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪਹਿਰੇ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਇਉਂ ਹੋਇਆ ਕਿ ਸਰੀਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਤੇ ਮਨ ਅੰਦਰ ਖੁਸ਼ੀ ਹਲਕਾ ਪਨ, ਚਾਉ ਤੇ ਖੇੜਾ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਣ ਲਗਾ। ਮਿਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਦਾ ਸਦਕਾ ਦਿਨ ਬੀਤਦੇ ਗਏ. ਪ੍ਰਯੋਗ ਸਮੇਂ ਇਸ ਵਿਚ ਨ ਕੋਈ ਅਜਬ ਨਜ਼ਾਰਾ ਨ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਸਾਧਾਰਨ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਵਿਚ ਸਮਾ ਬੀਤਦਾ ਗਿਆ ਪਰ ਨਾਲ ਉਦਾਸੀ ਨਿਰਾਸਤਾ ਫਿਕਰ ਮਨ ਨੂੰ ਖਾਈ ਜਾਵੇ।

ਇਛ ਕਰੀ ਨਿਤ ਸੁਖ ਮਨਾਈ,
ਪ੍ਰਭੂ ਮੇਰੀ ਆਸ ਪੁਜਾਏ।

ਭਾਗ ਸੁਲਖਣਾ ਅਠਾਰਵੇਂ ਦਿਨ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ ਅਥਾਹ ਅਗਾਧ ਅਮੁਲੀਕ ਬਰਕਤਾਂ ਲੈ ਕੇ ਆ ਪੁਜਾ।

ਜਹ ਝਿਲ ਮਿਲ ਕਾਰ ਦਿਸੰਤਾ
ਤਹ ਅਨਹਦ ਸਬਦ ਵਾਜੰਤਾ।

ਅਥਵਾ—

ਯਾਰ ਵੇ ਨਿਤ ਸੁਖ ਸੁਖੇਂਦੀ ਸਾ ਮੈ ਪਾਈ।
ਵਰ ਲੋੜੀਂਦਾ ਆਇਆ ਵਜੀ ਵਾਧਾਈ।
ਮਹਾਂ ਮੰਗਲ ਰਹਸ ਥੀਆ।
ਪਿਰ ਦਇਆਲ ਸਦ ਨਵਰੰਗੀਆ।

ਵਡਭਾਗ ਪਾਇਆ ਗੁਰਿ ਮਿਲਾਇਆ
ਸਾਧ ਕੈ ਸਤ ਸੰਗੀਆ ।

— — — —

ਜਗ ਮਗ ਜੋਤ ਪੂਰਨ ਪ੍ਰਤਾਪ
ਅੰਬਰ ਜਿਮੀਂ ਜਿਹ ਜਪਤ ਜਾਪ

ਲੋਕ ਚੌਦਹ ਕੇ ਬਿਖੈ
ਜਗ ਜਾਪਈ ਜਿਹ ਜਾਪ

ਜਾਗਤ ਜੋਤ ਧਰਮ ਧੁਜਾ ਦੀ ਕਥਾ ਨੂੰ ਕਥਨ ਲਈ ਸ਼ਬਦ ਕਿਥੋਂ ਲਿਆਂਦੇ ਜਾਣ ਕਰੋੜ ਬਿਜਲੀਆਂ ਦੇ ਲਸ਼ਕਾਰੇ ਚਿਟੇ ਦੁਧ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਅਫ਼ਣ ਲਿਸ਼ਕਾਰੇ ਮਾਰਨ ਲਗਾ ।

ਵਿਸਮਾਦ ਰੂਪ, ਵਿਸਮਾਦ ਰੰਗ ।

ਫਰਸ਼ ਛੱਤਾਂ, ਚਾਰ ਦੀਵਾਰੀ ਸਭ ਹੀਰੇ ਲਾਲ ਜੜੰਦੀ ਦਮਕਣ ਲਗੀ । ਅਸ-ਚਰਜਤਾ ਵਿਚ ਸੋਚਾਂ । ਸੁਪਨਾ ਪ੍ਰਤਖ ਕੀ ਅਵਸਥਾ ਹੈ ? ਅਢਾਈ ਵਜੇ ਹਵਨ ਸਾਮਗਰੀ ਕੋਲਿਆਂ ਤੇ ਪਾਈ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ । ਮਾਲਾ ਫਿਰ ਰਹੀ ਹੈ । ਰੋਮਾਂ ਨੂੰ ਜੀਭਾਂ ਲਗ ਗਈਆਂ, ਸੁਰਤ ਮਹਾਂ ਮੰਗਲ ਨਾਲ ਖੀਵੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ । ਇਕ ਦਮ ਇਸ ਮਗਨ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ :-

ਹਮ ਘਰ ਸਾਜਨ ਆਏ, ਸਾਚੇ ਮੇਲ ਮਿਲਾਏ ।

ਸਬਜੇ ਤੇ ਸਵਾਰ, ਇਕ ਹੱਥ ਰੇਸ਼ਮੀ ਸਵਰਨ ਜੜਤ ਵਾਗਾਂ ਤੇ ਦੂਜੇ ਹੱਥ ਬਾਜ, ਜਿਗ੍ਹਾ ਕਲਗੀ ਸਾਰਾ ਸਾਜ ਸਵਰਨ ਦਾ ਹੀਰੇ ਜੜਤ ਰਕਾਬਾਂ ਕਲਗੀ ਤੇ ਦੋਹਾਂ ਖੜਗਾਂ ਦੀ ਸੋਭਾ ਕੌਣ ਕਥੇ ? ਮੋਢੇ ਧਨੁਸ਼ ਬਾਣ ਸਾਰਾ ਪੁਸ਼ਾਕਾ ਜ਼ਰੀਦਾਰ । ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ ਸਭ ਸਵਰਨ ਤੇ ਹੀਰੇ ਲਾਲ ਜਵਾਹਰਾਤ ਨਾਲ ਜੜਤ ਸਾਜ ਪੁਸ਼ਾਕੇ । ਮੇਰੇ ਸਾਹਵੇਂ ਛੇ ਸਵਾਰਾਂ ਦੇ ਘੋੜੇ ਕਲੋਲ ਕਰਦੇ ਨਜ਼ਰ ਆਉਣ ।

'ਸੋਹਿਅੜੇ ਸੋਹਿਅੜੇ ਮੇਰੇ ਬੰਕ ਦੁਆਰੇ ਰਾਮ' ਮੂਲ ਮੰਤਰ ਦੀਆਂ ਧੁਨਾਂ ਮੇਰੇ ਰੋਮ ਰੋਮ ਸਮਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ । ਜਾਪ ਹੁੰਦਾ ਜਾਂਦਾ । ਬਾਰਬਾਰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰੀ ਜਾਂਦਾ ਜਾਪ ਆਪੇ ਪਿਆ ਹੁੰਦਾ । ਦੇਹੀ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਮਹੀਪ ਜੀ ਦੀ ਅਟਲ ਪ੍ਰਤਾਪ ਵਾਲੀ ਹੈ । ਹੋਰ ਸਭ ਸਾਜ ਅਨੰਦਪੁਰੀ ਦਸਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਵਾਲਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਨਮਸਕਾਰਾਂ ਕਰਦਾ ਨਹੀਂ ਥਕਦਾ । ਇਹ ਮਹਾਂ ਅਨੰਦੀ ਸੁਖ ਸਮੂੰਹ ਦੋ ਕੁ ਘੰਟੇ ਨਵਰੰਗ ਲਾਲ ਨੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਟਾਖ ਅਵਲੋਕਨ ਦੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਰਖਾ ਕੀਤੀ । ਕਦੇ ਨੇਤਰ ਖੋਲਾਂ ਤਾਂ ਸਾਹਵੇਂ ਪ੍ਰਤਖ ਦੀਦਾਰ । ਜੇ ਅੱਖਾਂ ਮੀਟਾਂ ਤਾਂ ਉਹ ਕੁਝ ।

ਅੰਤਰਿ ਏਕੋ ਬਾਹਰ ਏਕੋ ਸਭ ਮਹਿ ਏਕ ਸਮਾਹੀਐ ॥

"ਕੋਟ ਅਨੰਦ ਰਾਜ ਸੁਖ" ਦੋ ਕੁ ਘੰਟੇ ਭੁਗਾਕੇ ਜਦ ੨੯ ਮਾਲਾ ਪੂਰੀਆਂ ਹੋਣ ਤੇ ਆਈਆਂ ਤਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਧਰਤੀ ਵਿਚੋਂ ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਜ਼ਮੀਨ ਪਾੜਕੇ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ, ਖੁੰਬ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹੋ ਕਾਲੀ ਸਿਆਹ ਡਰਾਉਣੀ ਸੂਰਤ ਦੋਏ ਹੱਥ ਜੋੜ ਤਰਲੇ ਕਰਦੀ ਨਿਕਲ ਆਈ। ਉਹ ਮੇਰੇ ਵਲ ਮੰਗਤਿਆਂ ਹਾਰ ਤਕ ਹੀ ਰਹੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਅਕਾਲ ਮੂਰਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਵਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਅਨਬੋਲਤ ਹੀ ਹੋ ਰਹਿਆ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਉਸ ਪ੍ਰੇਤਣੀ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲ ਮੂੰਹ ਕਰਕੇ ਜੋਦੜੀ ਕੀਤੀ ਤਦੋਂ ਪਤਿਤ ਉਧਰਨ ਹਾਰ, ਸਦ ਬਖਸ਼ਿੰਦ, ਸਦਾ ਦਿਆਲ ਜੀ ਨੇ ਘੋੜੇ ਦੀ ਵਾਗ ਛਡਕੇ ਆਪਣਾ ਲਿਸ਼ਕਦਾ ਤੀਰ ਉਸਦੇ ਸਿਰ ਨਾਲ ਛੁਹਾ ਦਿਤਾ ਤੇ ਪਵਿਤਰ ਮੁਖ ਤੋਂ "ਕਲਿਆਨ ਕਲਿਆਨ" ਦਾ ਉਚਾਰ ਹੋਇਆ। ਉਹ ਪ੍ਰੇਤਣੀ ਉਸੀ ਛਿਨ ਅਲੋਪ ਹੋ ਗਈ, ਮੈਂ ਜਦ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਕੇ ਉਪਰ ਸਿਰ ਉਠਾਇਆ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਚੋਜੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਵੀ ਅਲੋਪ। ਨ ਉਹ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨ ਉਹ ਪਿਆਰੇ। ਕੇਵਲ ਜੋਤ ਤੇ ਹਵਨ ਕੁੰਡ ਦਾ ਬਾਟਾ। ਧੂਪ ਧੁਖਦੀ ਬਾਕੀ ਸੀ। ਪਰ ਨ ਕੋਈ ਦੁਖ ਨ ਹਾਵਾ ਨਾ ਵਿਛੋੜਾ। ਮੇਰੀ ਦੇਹ ਮਹਾਂ ਅਨੰਦ ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਨਾਲ ਮਖਮੂਰ।

ਮਾਣੋਂ ਪ੍ਰਭੂ ਮਾਣੋਂ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਭੂ ਕਾ ਮਾਣੋਂ
ਜਾਣੋ ਹਰਿ ਜਾਣੋ ਸ੍ਵਾਮੀ ਸੁਘੜ ਸੁਜਾਣੋਂ
ਭ੍ਰਮ ਖੋਇਆ ਸਾਤ ਸਹਜ ਸ੍ਵਾਮੀ
ਪ੍ਰਗਾਸ ਭਇਆ ਕਉਲ ਖਿਲਿਆ
ਵਰ ਪਾਇਆ ਪ੍ਰਭ ਅੰਤਰਜਾਮੀ
ਨਾਨਕ ਸੁਹਾਗ ਨ ਟਲਿਆ

ਦੀਨਾ ਨਾਥ ਦਦਿਆਲ ਜੀ ਸਫਲ ਕਰ ਮਸਤਕ ਧਰਕੇ ਪ੍ਰੇਤ ਉਧਾਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਸਗੋਂ ਜਿਹੜਾ ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਇਹ ਸੰਸਾ ਰਹਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਗੁਰੂ ਤਾਂ ਪਰੀ ਪੂਰਨ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ਪਰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂ ਇਸ ਮੇਰੇ ਸ੍ਵਾਮੀ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਕਲਗੀਧਰ ਦਸਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਦੇ ਨੂਰੀ ਜਾਹੋ ਜਲਾਲ ਵਾਲਾ ਜਲਵਾਰ ਨਜ਼ਰੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ।

ਹਲਤ ਪਲਤ ਪ੍ਰਭ ਦੋਵੇਂ ਸਵਾਰੇ
ਮੇਰਾ ਗੁਣ ਅਵਗੁਣ ਨ ਬੀਚਾਰਿਆ

ਡਾ: ਤ੍ਰਿਲੋਕ ਸਿੰਘ ਸੰਤ ਨਗਰ

ਹਾਜਰ ਨਾਜਰ

'ਸੰਤ ਜੀ !'

'ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ਼ !'

'ਕਲ ਸੁਕੇਤ ਜਾਣ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਏ'

'ਜਿਵੇਂ ਰਜ਼ਾ ਦੀਨ ਦਿਆਲ'

'ਜੇ ਮੀਂਹ ਆ ਗਿਆ ?'

ਅਕਾਸ਼ ਵਲ ਵੇਖਦਿਆਂ ਸੰਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ— 'ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਤੁਸੀਂ ਜਾਣੋ !'

'ਚੰਗਾ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘਾ, ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾ !'

'ਸਤਿਬਚਨ !'

'ਕਛਹਿਰਾ ਪਰਨਾ ਲੈ ਲੈ'

ਸੁਕੇਤੋਂ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਦੇ ਸਾਰ ਤੂੰ ਤੇ ਗਜਣ ਸਿੰਘ, ਦੋਵੇਂ ਜਣੇ ਰਤੀ ਖੱਡ ਤਕ ਘੋੜੇ ਲੈ ਆਇਓ ।'

'ਜਿਵੇਂ ਹੁਕਮ, ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ ਜੀਓ ।'

'ਮੰਡੀਓਂ ਸਾਈਕਲ ਤੇ ਦੋ ਬੈਂਟਰੀਆਂ ਲੈ ਲਈਂ । ਜਾਂਗਲੀ ਜਨੌਰ, ਰੋਸ਼ਨੀ ਤੋਂ ਬੜੇ ਭੈ ਖਾਂਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਡਰੀਂ ਨਾ !' ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਮੇਰੇ ਮੋਢੇ ਤੋਂ ਹਥ ਲਾਂਹਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ।

ਸਿਖ ਦਾ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਈ ਸਤ ਬਚਨ ਵਿਚ ਹੈ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸਿਖ ਕਾਹਦਾ ? ਤੇ ਸਿਖੀ ਕੀ ? ਮੈਂ ਹੁਕਮ ਪਾਕੇ ਸਿਰ ਨਿਵਾਉਂਦਿਆਂ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਸੀਸ ਰਖਦਿਆਂ ਨਿਮਰਤਾ ਨਾਲ ਮੰਡੀ ਵਲ ਟੁਰ ਪਿਆ ।

ਜਿਸ਼ਕੇ ਸਿਰ ਊਪਰ ਤੂ ਸੁਆਮੀ ਸੋ ਦੁਖ ਕੈਸੇ ਪਾਵੈ

ਸੂਰਜ ਪਛਮ ਦੇ ਮਹਿਲ ਰਾਤ ਦੇ ਆਰਾਮ ਵਾਸਤੇ ਚਲਾ ਗਿਆ । ਬਿਆਸਾ ਮਾਹੀ ਪਰੇਮ ਵਿਚ ਗੁਆਚੀ, ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਬਧੀ, ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਇਕੋ ਟੋਰ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ ।

ਕੋਈ ਕੋਈ ਆਕਾਸ਼ੀ ਪਾਂਧੀ, ਹੇਠਾਂ ਉਤਰ ਇਸ ਵਿਚ ਟੁਬੀਆਂ ਲਾ, ਮਿਠੀਆਂ ਮਿਠੀਆਂ ਗਲਾਂ ਕਰ ਦਿਲ ਦਾ ਭਾਰ ਹੌਲਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਮਗਰ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਖਿਆਲ 'ਚ ਮਗਨ ਰਵਾਂ ਰਵੀਂ ਸੇਠ ਜੈਮਲ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਪਾਸ ਗਿਆ। ਸਾਈਕਲ ਲੈ, ਬੈਟਰੀਆਂ ਥਮ, ਟਕੂਆ ਸੰਭਾਲ, ਅਰਦਾਸਾ ਸੋਧ ਸੁਕੇਤ ਦਾ ਰਾਹ ਫੜਿਆ। ਚੁੰਗੀਓਂ ਅਜੇ ਅਗੇ ਨਹੀਂ ਗਿਆ ਸਾਂ ਕਿ ਸੜਕਾਂ ਦੇ ਲਟ ਲਟ ਲਾਟੂ ਜਗ ਪਏ। ਮਗਰ ਪੌਣ ਰਾਣੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲ ਘੂਰ ਘੂਰ ਤਕਣ ਲਗ ਪਈ।

ਸੇਵਕ ਕਉ ਸੇਵਾ ਬਣ ਆਈ।

"ਸੇਵਾਦਾਰ ਦਾ ਕੰਮ ਏ ਸੇਵਾ ਕਰੇ ਵਾ ਵਗੇ ਠਕਾ ਵਗੇ। ਗਰਮੀ ਹੋਵੇ ਸਰਦੀ ਹੋਵੇ, ਦੁਖ ਸੁਖ ਹੋਵੇ, ਕੋਈ ਸਵਾਲ ਨਹੀਂ। ਉਸਦਾ ਕੰਮ ਏ ਸੇਵਾ। ਕਰੇ ਜਾਂ ਮਰੇ। ਉਸਨੂੰ ਹੀਲ-ਹੁਜਤ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਉਸਨੂੰ ਬੇ-ਪਰਵਾਹੀਆਂ ਨਾਲ ਟੁਰਦਿਆਂ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਬਿਜਲੀ ਲਾਟੂਆਂ ਸੈਨਤਾਂ ਨਾਲ ਸਮਝਾਇਆ।

ਮੈਂ ਪੈਡਲਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਘੁਮਾਂਦਿਆਂ ਵਾਹੋ ਦਾਹੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸਾਂ ਕਿ ਇਤਨੇ ਨੂੰ ਕਾਲੀਆਂ ਬਦਲੀਆਂ ਚੜ੍ਹਨੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਥੋੜੇ ਚਿਰ 'ਚ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਆਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਘੇਰ ਲਿਆ। ਉਹਨਾਂ ਗੜ ਗੜ ਕਰਦਿਆਂ ਪ੍ਰਬਤਾਂ ਨੂੰ ਗੂੰਜਾਇਆ। ਪੌਣ ਦਾ ਵੇਗ ਤ੍ਰਿਖਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਸੜਕਾਂ ਦੇ ਲਾਟੂ ਹਟਕੋਰੇ ਖਾਣ ਲਗ ਪਏ। ਵਾਅ ਦੇ ਇਕੋ ਬੁਲੇ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਸੰਘੀਆਂ ਨਪ ਦਿਤੀਆਂ। ਚੌਂਹ ਪਾਸੀਂ ਹਨੇਰਾ ਘੁਪ ਛਾ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਮੇਰੇ ਅਗੇ ਹਨੇਰਾ, ਪਿਛੇ ਹਨੇਰਾ, ਸਜੇ ਹਨੇਰਾ, ਖਬੇ ਹਨੇਰਾ, ਉਪਰ ਹਨੇਰਾ, ਹੇਠਾਂ ਹਨੇਰਾ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਵਖ ਤੇਜ਼ ਹਨੇਰੀ ਦੀ ਸ਼ਾਂ ਸ਼ਾਂ ਮੈਨੂੰ ਅਨੋਖੇ ਸੁਨੇਹੇ ਸੁਣਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਸਹਿਮਿਆਂ ਭਜਨ ਕਰਦਾ ਵਾਅ ਨੂੰ ਪਿਛੇ ਛਡਣ ਦੇ ਯਤਨ 'ਚ ਸਾਂ। ਮਗਰ ਅਜ ਵਾਅ ਰਾਣੀ ਦੀ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਠਣ ਗਈ। ਮੈਂ ਅਗੇ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸਾਂ, ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਪਿਛੇ ਧਕਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਕਦੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਲ ਧਿਆਨ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਕਦੇ ਗਜਣ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕੁਟੀਆ ਦੁਆਲੇ ਪ੍ਰਕਰਮਾਂ ਕਰਦਾ ਸਾਂ, ਕਦੀ ਘੋੜਿਆਂ ਨੂੰ ਥਮੀਂ ਰਤੀ ਖਡ ਵਲ ਆ ਰਿਹਾ ਸਾਂ। ਮਗਰ ਜਦ ਸਜੇ ਖਬੇ ਨਜ਼ਰ ਉਠਦੀ ਸੀ ਤਾਂ ਪਰਬਤ ਅਤੇ ਪਰਬਤਣੀਆਂ ਦੈਂਤ ਤੇ ਦੈਤਣੀਆਂ ਜਾਪਣ ਲਗ ਪੈਂਦੇ ਸਨ। ਬਦਲਾਂ ਦੀ ਗਰਜ ਸ਼ੇਰਾਂ ਦੀ ਗਰਜ ਭਾਸਦੀ ਸੀ। ਇਉਂ ਜਾਪਦਾ ਸੀ ਕਿ ਘਮਾਂ ਘਮ ਮੀਂਹ ਆਇਆ ਕਿ ਆਇਆ। ਨਾ ਕੋਲ ਕੁਲੀ ਹੈ, ਨਾ ਜੁਲੀ ਹੈ, ਨਾ ਥੇਹ ਹੈ, ਨਾ ਖੇੜਾ ਹੈ। ਏਥੇ ਕੌਣ ਹੈ ? ਵਾਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਤੇਰੀਆਂ ਮੌਜਾਂ ! ਤੁਸੀਂ ਕਦੇ ਹਾਸਾ ਠੱਠਾ ਕਰਦਿਆਂ ਖੇੜਾ ਪਸਾਰ ਦੇਂਦੇ ਹੋ। ਕਦੇ ਘੁਪ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਠੇਲ ਪ੍ਰੀਖਿਆ

ਵਿਚ ਪਾ ਦੇਂਦੇਓ । ਤੁਸੀਂ ਵੇਖ ਰਹੇ ਸੋ ਕਿ ਸਾਹਮਣਿਓਂ ਕਾਲੀ ਬੋਲੀ ਰਾਤ ਆ ਰਹੀ ਏ, ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਸੋ ਕਿ ਘਨਘੋਰ ਘਟਾਂ ਨੇ ਧਾਵਾ ਬੋਲਣਾ ਹੈ ।ਪ੍ਰਾਇਆ ਦੇਸ ਨਾ ਯਾਰ ਨਾ ਮਦਦਗਾਰ । ਇਥੇ ਕਿਸਨੂੰ ਵਾਜ ਮਾਰਾਂਗਾ ? ਕਿਥੇ ਠਹਿਰਾਂਗਾ ? ਕੀ ਪਤਾ ਕਿ ਮੇਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਇਹ ਆਖਰੀ ਰਾਤ ਏ, ਤੇ ਇਹ ਵੀ ਫਿਕਰਾਂ ਚਿੰਤਾ ਵਿਚ ਭਿੱਜੀ ਡੁਬੀ ! ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ !! ਹੇ ਚੀਨੀ ਵਾਲੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ !!!

ਅਜੇ ਮਸਾਂ ਮੰਡੀਓਂ ਪੰਜ ਮੀਲ ਹੀ ਗਿਆ ਹੋਵਾਂਗਾ ਕਿ ਇਕ ਵਡੇ ਚਿਤਰੇ ਨੇ ਸੜਕ ਵਿਚ ਖੜੇ ਵਿਖਾਈ ਦਿਤੀ । ਬਸ ਹਥਾਂ ਦੇ ਤੋਤੇ ਉਡ ਗਏ । ਸਾਹ ਰੁਕ ਗਿਆ ਸਰੀਰ ਡਿਗਣ ਲਗ ਪਿਆ । ਪੈਰ ਭਾਰੇ ਹੋ ਗਏ । ਲਤਾਂ ਰਬੜ ਟਿਊਬਾਂ ਵਾਂਗ ਫੂਲਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈਆਂ । ਭਜਨ ਆਪੇ ਹੀ ਫੁਰੀ ਜਾਵੇ । ਮਾਸਟਰ ਜੀ । ਸਚ ਜਾਣਿਓ ! ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਭਜਨ ਉਸ ਰਾਤ ਫੁਰਿਆ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਭਰ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ । ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਬਚਨ ਯਾਦ ਆ ਗਿਆ । ਟਾਰਚਾਂ ਖੋਲ੍ਹੀਆਂ, ਰੋਸ਼ਨੀ ਦੀਆਂ ਤੇਜ਼ ਲਾਟਾਂ ਨਿਕਲੀਆਂ, ਚਿਤਰਾ ਹੇਠਾਂ ਖਡ ਨੂੰ ਨਿਕਲ ਗਿਆ; ਮਗਰ ਅਖਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਚਿਤਰੇ ਹੀ ਚਿਤਰੇ ਫਿਰ ਰਹੇ ਸਨ । ਕਾਲੇ ਕਾਲੇ ਬਦਲਾਂ ਤੇ ਹਵਾ ਦੇ ਜਤਾਟਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਪਤਿਆਂ ਦਾ ਹਿਲਣਾ ਵੀ ਚਿਤ-ਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਬਿੜਕਾਂ ਭਾਸਦੀਆਂ ਸਨ । ਮਗਰ ਹੁਣ ਸੜਕ ਦੇ ਸਜੇ ਖਬੇ ਘੋੜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਟਾਪਾਂ ਸੁਣਾਈ ਦੇਣ ਲਗ ਪਈਆਂ, ਪਹਾੜੀ ਰਸਤਿਆਂ ਵਿਚ ਕਦੇ ਉਤਰਾਈ ਕਦੇ ਚੜ੍ਹਾਈ । ਲਹਾਈ ਵੇਲੇ ਮਨ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦਾ ਮਗਰ ਚੜ੍ਹਾਈ ਵੇਲੇ ਔਖਿਆਈ । 'ਭਾਈ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘਾ ! ਇਹ ਕੋਈ ਨਵੀਂ ਗਲ ਨਹੀਂ । ਨੀਵੇਂ ਪਾਸੇ ਰਿੜ੍ਹਨ ਨਾਲ ਸਦਾ ਸੁਖ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।ਮਗਰ ਚੜ੍ਹਾਈ ਵੇਲੇ ਕੋਈ ਕੋਈ ਮਰਦਾਂ ਦੇ ਪੁਤ ਮੂੰਹ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਉਹਨਾਂ ਵਲ ਨਿਗਾਹ ਰਖਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਸਦਾ ਸ੍ਵਛ ਮੰਡਲਾਂ ਦੀ ਪਵਿਤਰ ਵਾਯੂ ਦਾ ਅਨੰਦ ਮਾਣਦੇ ਹਨ । ਵਿਸ਼ਾਲ ਚੁੜਿਤਣਾਂ 'ਚ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਪਸਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

ਕੋਈ ਤਿੰਨ ਕੁ ਮੀਲ ਅਗਾਂਹ ਗਿਆ ਹੋਵਾਂਗਾ ਕਿ ਮੁੜ ਚਿਤਰਾ ਨਜ਼ਰੀਂ ਆਇਆ ਉਹਦਾ ਮੂੰਹ ਸਿਧਾ ਮੇਰੇ ਵਲ ਸੀ । ਮਨ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਕਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਲ ਧਿਆਨ । ਖਵਰੇ ਕਿਸੇ ਜਨਮ ਇਸ ਚਿਤਰੇ ਦੇ ਪ੍ਰਾਣ ਲਏ ਹੋਣ ਤੇ ਹੁਣ ਮੇਰੀ ਵਾਰੀ ਏ, ਪਰ ਫੇਰ ਬੈਟਰੀ ਤੇ ਹਥ ਧਰਿਆ । ਬਟਨ ਦਬਾਇਆ ! ਇਕ ਬੈਟਰੀ ਜਵਾਬ ਦੇ ਗਈ । 'ਇਹ ਕੋਈ ਨਵੀਂ ਗਲ ਥੋੜ੍ਹੀ ਏ ? ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਨੇਮ ਹੀ ਇਹੋ ਹੈ ।

ਸਿਆਹ ਬਸਤੀ ਮੇਂ ਕਬ ਕਿਸੀ ਕਾ ਕੋਈ ਸਾਥ ਦੇਤਾ ਹੈ ।
ਕਿ ਤਾਰੀਕੀ ਮੇਂ ਸਾਇਆ ਭੀ, ਇਨਸਾਂ ਸੇ ਜੁਦਾ ਹੋਤਾ ਹੈ ।

ਪਰ ਇਕ ਦੋ ਵਾਰ ਬੈਟਰੀ ਚਮਕਾਣ ਨਾਲ ਚਿਤਰਾ ਇਕ ਪਾਸੇ ਹੋ ਗਿਆ । 'ਹਰਿ

ਬਿਨ ਨ ਕੋਈ ਮਾਰ ਜੀਵਾਲੇ ਮੇਰੀ ਜਿੰਦੜੀਏ ।' ਕਹਿ ਤਾਂ ਇਹ ਰਹਿਆ ਸਾਂ, ਮਗਰ ਵਖੀਆਂ ਵਿਚ ਪੂਰਾ ਸਾਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾ ਰਿਹਾ । ਪੁੜ ਪੁੜੀਆਂ ਗਰਮ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਸਨ । ਅਧ ਕੁ ਮੀਲ ਗਇਆ ਹੋਵਾਂਗਾ ਕਿ ਤੀਜੀ ਵਾਰੀ ਮੁੜ ਚਿਤਰਾ ਸੜਕ ਵਿਚ ਮੇਰੇ ਵਲ ਮੂੰਹ ਕਰ ਖੜਾ ਵਿਖਾਈ ਦਿਤਾ । ਬਥੇਰੀ ਟਾਰਚ ਮਾਰੀ ਮਗਰ ਉਹ ਪਿਓ ਦਾ ਪੁਤ ਨਾ ਹਿਲਿਆ । ਅਗੇ ਜਾਣ ਦਾ ਰਾਹ ਨਹੀਂ ਸੀ । 'ਮਨੁਖ ਦੇ ਜਦ ਆਪਣੇ ਜਤਨ ਫੇਲ ਹੋ ਜਾਣ ਤਾਂ ਉਹ ਰਬ ਵਲ ਧਿਆਨ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਜੋਦੜੀਆਂ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਬੇਨਤੀਆਂ ਦੇ ਪਰੂਲ ਬੰਨ੍ਹਦਾ ਹੈ, ਜਦ ਸਾਰੇ ਆਸਰਿਆਂ ਦਾ ਝਮੇਲਾ ਛਡਕੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਅਰਸ਼ਾਂ ਕੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਮਾਲਿਕ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਆ ਬਹੁੜੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ।' ਸਾਈਕਲ ਤੋਂ ਉਤਰਿਆ । ਟਕੂਆ ਸੰਭਾਲਿਆ. ਚਿਤਰਾ ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਲਾਲ ਬਲਬਾਂ ਵਾਂਗੂ ਲਾਟਾਂ ਛਡ ਰਹੀਆਂ ਸਨ, ਦੇ ਵਿਚਾਲੇ ਸਾਈਕਲ ਖੜਾ ਕਰ ਦਿਤਾ । ਉਸ ਵੇਲੇ ਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਨੇ ਮੇਰੀ ਅਗਵਾਈ ਕੀਤੀ :—

ਜਾ ਕਉ ਮੁਸਕਲ ਅਤਿ ਬਣੈ ਢੋਈ ਕੋਇ ਨ ਦੇਇ ।
ਲਾਗੂ ਹੋਇ ਦੁਸਮਣਾ ਸਾਕ ਭਿ ਭਜਿ ਖਲੇ ।
ਸਭੋ ਭਜੈ ਆਸਰਾ ਚੁਕੈ ਸਭ ਅਸਰਾਉ ।
ਚਿਤਿ ਆਵੈ ਉਸ ਪਾਰ ਬ੍ਰਹਮ ਲਗੇ ਨ ਤਤੀ ਵਾਉ ।

ਵੈਸੇ ਮਨ ਬੜਾ ਚੰਚਲ ਏ । ਇਹਦੀਆਂ ਚਾਲਾਂ ਤਿਖੀਆਂ ਹਨ । ਪਾਰੇ ਵਾਂਗੂ ਨਿਚਲਾ ਨਹੀਂ ਬਹਿ ਸਕਦਾ । ਮਾਲਾ ਤੇ ਜ਼ਰਾ ਹਥ ਰਖੋ ਫੌਰਨ ਤਿਲਕ ਜਾਵੇਗਾ । ਉਸ ਵੇਲੇ ਐਕਸਚੇਂਜ ਵਾਂਗੂ ਹੋਰ ਪਾਸਿਓਂ ਤਾਰਾਂ ਖੜਕਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਜ ਮਨ ਦੇ ਵਲ ਲਥੇ ਪਟੇ ਸਨ । ਸਪ ਦੀ ਖੁਡ ਵਿਚ ਵੜਨ ਵਾਂਗੂ ਬਿਲਕੁਲ ਰੋਸ਼ਨੀ ਨਿਆਈ ਸਿਧਾ ਹੋਇਆ ਪਇਆ ਸੀ, ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਅਰਦਾਸਾ ਸੋਧਣ ਲਗ ਪਇਆ ।

ਬਿਰਥਾ ਕਦੇ ਨ ਜਾਵਈ ਜਨ ਕੀ ਅਰਦਾਸ ।

ਫੇਰ ਜਨ ਵੀ ਉਹ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮਾਲਕ ਆਪ ਭੇਜਿਆ ਹੋਵੇ । ਮਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕੂੰਜਾਂ ਆਂਡਿਆਂ ਨੂੰ ਸੈਂਕੜੇ ਕੋਹੀਂ ਛਡ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ । ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਪਾਲਦੀਆਂ ਹਨ । ਬਚੇ ਦੂਰਦੁਰੇਡੇ ਦੇਸਾਂ ਵਿਚ ਪਲਦੇ ਹਨ ਜੇ ਕੋਈ ਬੱਚਾ ਯਾਦੋਂ ਭੁਲ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਸਿਰੇ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹਦਾ । ਕਛੋਪਰੀ ਰੇਤੇ ਵਿਚ ਅੰਡੇ ਰਖਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਆਪ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਾਲਦੀ ਹੈ ਤਿਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰ ਸਿਖ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਦਾ ਹੈ :—

ਆਪਣੇ ਸੇਵਕ ਕੀ ਆਪੇ ਰਾਖੈ
ਆਪੇ ਨਾਮ ਜਪਾਵੈ ।
ਜਹਿ ਜਹਿ ਕਾਜ ਕਿਰਤ ਸੇਵਕ ਕੀ
ਤਾਹਿ ਤਾਹਿ ਉਠ ਧਾਵੈ ।
ਸੇਵਕ ਕੋ ਨਿਕਟੀ ਹੋਇ ਦਿਖਾਵੈ ।

ਸਿਖ ਭਾਵੇਂ ਦੂਰ ਹੋਵੇ, ਪੈਂਡਾ ਕਾਲੇ ਕੋਹ ਹੋਣ, ਰਾਹ ਉਜਾੜ ਤੇ ਬੀਆ ਬਾਨਾਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਹੋਵੇ, ਅਕਾਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਖਹਿਣ ਵਾਲੀਆਂ ਚੋਟੀਆਂ ਹੋਣ, ਖਾਰੇ ਸਾਗਰ ਹੋਣ ਮਗਰ ਜੇ ਸਿਖ ਦੀ ਸੁਰਤ ਸਤਿਗੁਰ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰ ਹੀ ਅੰਗ ਸੰਗ ਸਹਾਈ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਗਜਿੰਦਰ ਦੀ ਪੁਕਾਰ ਸੁਣ ਭਗਵਾਨ ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਚੱਕਰ ਲੈ ਪੁਜਾ ਸੀ । ਦਰੋ-ਪਦੀ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਸੁਣ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਜੀ ਭਜੇ ਆਏ ਸਨ । ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਨੇਹਾ ਸੁਣ ਅਰਬੋਂ ਆ ਪੁਜੇ ਸਨ । ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਭਾਗਭਰੀ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਤੇ ਪਰਬਤਾਂ ਨੂੰ ਚੀਰਦੇ ਹੋਏ ਕਸ਼ਮੀਰ ਗਏ ਸਨ । ਸਾਹਿਬ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭਾਈ ਜੋਗਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਖਾਤਰ ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਪੁਰ ਦੀਆਂ ਗਲੀਆਂ ਵਿਚ ਉਨੀਂਦਰੇ ਰਹਿ ਪਹਿਰਾ ਦੇ ਸਿਖ ਨੂੰ ਖੂਹ ਵਿਚੋਂ ਡਿਗਣ ਤੋਂ ਬਚਾਇਆ ਸੀ, ਚੀਨੀ ਵਾਲੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਭਾਈ ਰਾਏ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸੈਂਕੜੇ ਕੋਹ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਸ਼ੇਰ ਤੋਂ ਰਖਿਆ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਮਾਈ ਦਾਨੀ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਸੁਣਦਿਆਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਘੋੜਿਆਂ ਦਾ ਕੰਮ ਵਿਚਾਲੇ ਛਡ ਵਿਰਾਹ ਨੂੰ ਉਠ ਦੌੜੇ ਸਨ—

ਸਦਾ ਅੰਗ ਸੰਗੇ । ਅਭੰਗੰ ਬਿਭੂਤੇ ।

ਸੰਸਾਰੀ ਤਾਂ ਸਵੇਰ ਦੇ ਧੰਧਿਆਂ ਨਾਲ ਥਕ ਟੁਟ ਰਾਤ ਨੂੰ ਮੰਜਿਆਂ ਤੇ ਬ੍ਰਾਜਦੇ ਹਨ, ਮਗਰ ਗੁਰ-ਅਵਤਾਰ ਮੰਜੇ ਤੇ ਲੇਟਿਆਂ ਵੀ ਸੇਵਕਾਂ ਖਾਤਰ ਭਜੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ । ਕਈਆਂ ਦੇ ਜਹਾਜ਼ ਕਢਦਿਆਂ ਮੋਢਿਆਂ ਨੂੰ ਪਛ ਲੈਂਦੇ ਹਨ । ਕਈ ਵਾਰੀ ਤਾਂ ਕਛਹਿਰਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬਦਲਦੇ । ਅਧ-ਬਦਲਿਆਂ ਪੌਂਚਾ ਅੜਿਆ ਹੀ ਉਠ ਦੌੜਦੇ ਹਨ, ਅਰਦਾਸਾ ਕਰਦਿਆਂ ਜਦ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਪਵਿਤਰ ਨਾਉਂ ਮੂੰਹੋਂ ਨਿਕਲਿਆ ਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਆ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕੀਤਾ, ਜੇ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਉਚਾਰਿਆ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਅੰਦਰ ਆ ਟਿਕੀ । ਬੇਨਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਚਲਦੀ ਫਿਲਮ ਵਾਂਗੂੰ ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤਕ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀਆਂ ਫੋਟੋ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਆਉਂਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ, ਮਗਰ ਜਦ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਮੂੰਹੋਂ ਨਿਕਲੇ ਕਿ ਹਾਜ਼ਰ ਨਾਜ਼ਰ, ਤਖ਼ਤ ਚਵਰ ਦੇ ਮਾਲਕ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿਘ ਜੀ

ਸਿਮਰੀਏ ਜਿਸ ਕਲਿਜੁਗ ਵਿਚ ਸੁਚ ਸੋਧ ਤੇ ਨਾਮ ਬਾਣੀ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਹ ਦਿਤਾ ਚਲਾਇ" ਸਭ ਥਾਈਂ ਹੋਏ ਸਹਾਇ। ਸਹਾਇ ਮੂੰਹੋਂ ਨਿਕਲਣਾ ਹੀ ਸੀ, ਇਕ ਦਮ ਇਕ ਹਥ ਮੋਢੇ ਤੇ ਵਜਾ ਤੇ ਮੋਢਾ ਵੀ ਉਹ ਜਿਸ ਤੇ ਤੁਰਨ ਲਗਿਆਂ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮਿਹਰ ਭਰਿਆ ਹਥ ਰਖਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਸੀ 'ਦਲੀਪ ਸਿੰਘਾ ਡਰੀਂ ਨਾ, ਸਤਿਗੁਰ ਤੇਰੇ ਅੰਗ ਸੰਗ ਹੈ', ਮੈਂ ਤ੍ਰਭਕ ਉਠਿਆ, ਕਿ ਖਬਰੇ ਚਿਤਰਾ ਆ ਪਇਆ, ਮਗਰ ਜਦ ਅਖਾਂ ਉਘੜੀਆਂ ਤਾਂ ਕੀ ਨਜ਼ਰੀਂ ਆਇਆ ? ਬਗਾ ਸ਼ੇਰ, ਮੋਟੇ ਨੇਤਰ, ਚਾਂਦੀ ਦੀਆਂ ਰਿਸ਼ਮਾਂ ਦੇ ਦਾੜ੍ਹੇ ਵਾਲਾ, ਜਿਦੇ ਨੇਤਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਝਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮੁਸਕਰਾਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ 'ਦਲੀਪ ਸਿੰਘਾ ! ਡਰ ਗਇਆ ਏਂ? ਤੈਨੂੰ ਚਿਤਰਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ।' ਬਦਲ ਵਿਚਾਰੇ ਤਾਂ ਅਧੀ ਰਾਤ ਤਕ ਮੇਰੀਆਂ ਲਾਵਾਂ ਲੈਂਦੇ ਰਹੇ, ਮਗਰ ਕਣੀ ਇਕਨਾ ਡਿਗੀ, ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਜਦ ਤਸਵੀਰ ਅਖਾਂ ਰਾਹੀਂ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਡਰ ਇਕ ਦਮ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਦੌੜਿਆ ਅਤੇ ਮੈਂ ਸਾਹਮਣੇ ਖੜੇ ਚਿਤਰੇ ਨੂੰ ਭੂਤ ਬਣ ਚਿੰਬੜਿਆ...ਤੇ ਮੇਰੀਆਂ ਅਖਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰੇਮ ਹੰਝੂਆਂ ਦੀ ਝੜੀ ਲਾ ਦਿਤੀ। ਇਸੇ ਵੈਰਾਗ ਦਸ਼ਾ ਵਿਚ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਢਹਿ ਪਇਆ। ਇਹ ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਘੜੀ ਵਾਲਾ ਹੀ ਦਸ ਸਕੇ ਕਿ ਮੈਂ ਕਿੰਨਾਂ ਚਿਰ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਢਠਾ ਰਹਿਆ। ਮੇਰੀ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰੀ ਤਾਂ ਉੱਤਰ ਦੇਣੋਂ ਨਾਬਰ ਸੀ। ਮਗਰ ਜਦ ਸਿਰ ਚੁਕਿਆ ਤਾਂ ਮੁੜ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਕੇਵਲ ਗੋਡਿਆਂ ਤਕ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਏ। ਫੇਰ ਨਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ, ਨਾ ਚਿਤਰਾ। ਇਕਲਾ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਸਾਹਮਣੇ ਸਾਈਕਲ। ਸਿਰ ਤੇ ਬਦਲ ਤੇ ਉਹੋ ਵਾ ਠਕਾ।

ਹੁਣ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਹੜ੍ਹ ਆ ਗਇਆ। ਮੈਂ ਹੌਲਾ ਫੁਲ ਸਾਂ। ਲਤਾਂ ਵਿਚ ਫੁਰਤੀ ਸੀ। ਬਾਹਾਂ ਵਿਚ ਬਿਜਲੀ ਸੀ। ਉਤਰਾਈ ਵੇਲੇ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਸਾਈਕਲ ਉਡਾਰੀਆਂ ਭਰਨੀਆਂ ਸਨ, ਮਗਰ ਹੁਣ ਚੜ੍ਹਾਈ ਤੇ ਵੀ ਮੇਰਾ ਸਾਈਕਲ ਹੈਲੀਕਪਟਰ ਵਾਂਗੂ ਉਡਾ-ਰੀਆਂ ਮਾਰ ਰਹਿਆ ਸੀ, ਮੇਰੀ ਰਸਨਾਂ ਤੇ ਕੇਵਲ ਇਕੋ ਵਾਕ ਸੀ, ਧੰਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ। ਸੜਕ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਘੋੜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਟਾਪਾਂ ਅਜੇ ਵੀ ਸੁਣਾਈ ਦੇ ਰਹੀਆਂ ਸਨ।

ਕੋਈ ਇਕ ਵਜੇ ਖੱਡ ਕੋਲ ਪੁਜਾ ਸਾਂ ਕਿ ਇਕ ਪੁਲਸੀਆ ਆ ਟਕਰਿਆ 'ਓਏ ਸਿਖਾ ਕਿਧਰ ਜਾ ਰਿਹਾ ਏਂ? ਤੂੰ ਤਾਂ ਅਵਾਰਾ ਗਰਦ ਏਂ ਕਿਸੇ ਦਾ ਘਰ ਤਾਂ ਭੰਨ ਕੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਰਿਹਾ ?' ਮੈਂ ਜਾਣਿਆਂ ਅਸਮਾਨੋਂ ਡਿਗਾ ਖਜੂਰ ਤੇ ਅਟਕਿਆ ॥ ਬਥੇਰੀ ਸਫਾਈ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮੈਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਸੇਵਕ ਹਾਂ ਮਗਰ ਉਸ ਇਕ ਨਾ ਸੁਣੀ। ਜਿਹੜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹੀ ਇਸੇ ਤਾਕ ਵਿਚ ਹਨ ਕਿ ਕਦ ਕੋਈ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹਥ ਆਵੇ ਉਹ ਫਸੀ

ਕੁਕੜੀ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਜਾਣ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਥਾਣੇ ਲੈ ਤੁਰਿਆ, ਸੰਤ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਦੀ ਵਾਲੇ ਲਾਗੇ ਹੀ ਝੁਗੀਆਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਓਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅਵਾਜ਼ ਦਿਤੀ ਓਹਨਾਂ ਓਥੇ ਹੀ ਸਫਾਈ ਕਰ ਦਿਤੀ ਤੇ ਮੈਂ ਵੀ ਓਹਨਾਂ ਦੇ ਡੇਰੇ ਚਲਾ ਗਿਆ।

ਜਦ ਓਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਸਵੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਤਾਂ ਓਹ ਵੀ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਹੋ ਗਏ। ਦੋਵੇਂ ਗਲੀਂ ਬਾਤੀਂ ਗਜਣ ਸਿੰਘ ਦੀ ਝੁਗੀ ਕੋਲ ਪੁਜੇ। ਘੋੜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਟਾਪਾਂ ਅਜੇ ਵੀ ਬਾਕਾਇਦਾ ਸੁਣਾਈ ਦੇ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਗਜਣ ਸਿੰਘ ਕੋਲ ਇਕ ਕੁੱਤਾ ਸੀ, ਜਿਹੜਾ ਚਿਤਰੇ ਨਾਲੋਂ ਵਧੇਰੇ ਖੌਫਨਾਕ ਸੀ। ਰਾਤ ਵੇਲੇ ਝੁਗੀਆਂ ਲਾਗੇ ਚਿੜੀ ਨਹੀਂ ਫਟਕਣ ਦੇਂਦਾ ਸੀ। ਮਗਰ ਉਹ ਵੀ ਅਜ ਕੀਲਿਆ ਪਿਆ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਅੰਨੇ ਹਨੇਰੇ ਉਸਦੇ ਮੰਜੇ ਕੋਲ ਜਾ ਵਾਜ ਮਾਰੀ—ਗਜਣ ਸਿੰਘ। ਸੰਤ ਗਜਣ ਸਿੰਘ ਇਕ ਦਮ ਉਠਕੇ ਬਹਿ ਗਏ ਉਸ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਪੁਛਿਆ, 'ਕੁਤਾ ਨਹੀਂ ਪਿਆ?' 'ਹੁਣ ਕੁਤੇ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦੇ' ਹੁਣ ਸ਼ੇਰ ਬਘੇਲੇ ਮੇਰੇ ਵਸ ਹਨ, ਤੂੰ ਫਿਕਰ ਨਾ ਕਰ।' ਗਜਣ ਸਿੰਘ ਕਹਿਆ ਘੋੜੇ ਆਏ ਹਨ, ਤੂੰ ਬ੍ਰਾਜ ਲੈ। ਮੈਂ ਮੰਜੇ ਤੇ ਲਕ ਲਾਇਆ ਈ ਸੀ ਕਿ ਮੀਂਹ ਆਖੇ ਮੈਂ ਅਜ ਈ ਆਂ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਬਰਾਜ ਗਇਆ ਮਗਰ ਸਵੇਰ ਸਾਰ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰੇ ਜਲ ਥਲ ਨਜ਼ਰੀਂ ਆ ਰਹਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਅਜ ਦੀ ਗਲ ਨਹੀਂ। ੨੯ ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਪੂਰੇ ੨੯ ਸਾਲ। ੧੯੪੧ ਦੀ ਵਾਰਤਾ ਹੈ। ਅਜ ਪਰਬਤ ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਕਾਲੀਆਂ ਧਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਇਉਂ ਦਿਸ ਰਹੇ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਸ਼ਿਵਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਜਟਾਂ ਖਿਲਾਰੀ ਅਨੰਦ ਲੈ ਰਹੇ ਹਨ। ਪੁਰੇ ਦੀ ਪੌਣ ਰੁਮਕ ਰਹੀ ਸੀ। ਵਾਯੂ ਮੰਡਲ ਬਿਲਕੁਲ ਸਵਛ ਸੀ। ਪਰਬਤ ਨਿਖਰੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਕਦੇ ਕਦੇ ਸੂਰਜ ਬਦਲਾਂ ਉਹਲੇ ਲੁਕ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਕਦੇ ਝਾਕਣ ਲਗ ਪੈਂਦਾ ਸੀ! ਇਉਂ ਮਾਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਦੇਵ ਪੁਰੀ ਦੇ ਵਾਸੀ ਲੁਕਣ ਮੀਚੀ ਖੇਡ ਰਹੇ ਹਨ। ਖੈਰ ਇਤਨੇ ਨੂੰ ਗਜਣ ਸਿੰਘ ਘੋੜੇ ਲੈ ਆਇਆ ਅਸੀਂ ਸਾਰਿਆਂ ਘੋੜਿਆਂ ਨੂੰ ਫੜ ਲਿਆ ਤੇ ਰਤੀ ਖਡ ਵਲ ਤੁਰ ਪਏ।

ਅਜੇ ਅਸੀਂ ਕੰਢੇ ਤੇ ਹੀ ਪੁਜੇ ਸਾਂ ਕਿ ਮੌਜੀ ਠਾਕੁਰ ਆਪਣੇ ਸੇਵਕਾਂ ਸਮੇਤ ਆ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿਤੇ। ਮੋਟਰ ਪਾਰ ਖੜੀ ਕਰ ਦਿਤੀ, ਖਡ ਠਾਠਾਂ ਮਾਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮੁਸਕਰਾਉਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ—ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਓ, ਅਜ ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਖਡ ਪਾਰ ਕਰਾ-ਉਂਦਾ ਹਾਂ। ਸਾਰੇ ਕਾਲਣੀਆਂ ਮਾਰ ਲਵੋ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸੰਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਬਾਹਾਂ ਵਿਚ ਬਾਹਾਂ ਪਾਈਆਂ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਡਰਾਈਵਰ, ਭਾਈ ਵਜ਼ੀਰ ਸਿੰਘ, ਰਤਨ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਹਾਕਮ ਸਿੰਘ ਕਾਲੋਕੇ ਤੇ ਸੂਬਾ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਸਮਸਾ ਸਭ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਬਝ ਗਏ। ਸੰਤਾਂ ਕਿਹਾ, ਧੰਨ ਭਾਗ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਖਡ ਪਾਰ ਕਰਾਓ। ਇਹ

ਖਡ ਕੀ ? ਜਿਸ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਤੁਠ ਪਵੋ ਉਹ ਕਿਸੇ ਖਡ ਤੋਂ ਉਰਾਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ। ਉਹ ਸਾਗਰਾਂ ਨੂੰ ਇਉਂ ਲੰਘ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਪਾਣੀ ਦੀ ਨਿਕੀ ਜਿਹੀ ਧਾਰ। ਸਤਿ-ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਪਵਿਤਰ ਦੇਹ ਦੀ ਛੂਹ ਨੇ...........ਸਾਰਿਆਂ ਅੰਦਰ ਝਰਨਾਹਟਾਂ ਛੇੜ ਦਿਤੀਆਂ। ਸਭਨਾਂ ਅਨੰਦ ਮਾਣਿਆਂ। ਸਾਰੇ ਖਿੜ ਪਏ। ਖੈਰ ਜਲ ਕਰੀੜਾ ਕਰਦੇ ਠਿਲ ਪਏ। ਕਿਨਾਰੇ ਤੇ ਖਲੋਤਿਆਂ ਨੂੰ ਦੁਵਾਪਰ ਦੇ ਵੇਲੇ ਦਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨਾਲ ਗੋਪੀਆਂ ਦੀ ਜਲ ਕਰੀੜਾ ਦਾ ਦਰਿਸ਼ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜਦ ਅਧ ਵਿਚ ਪੁਜੇ ਤਾਂ ਸੰਤ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪੈਰ ਉਖੜ ਗਏ। ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਐਸਾ ਉਛਾਲਾ ਮਾਰਿਆ ਕਿ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਪੈਰ ਲਗ ਗਏ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਵਿਚ ਇਹੋ ਵਾਧਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਉਖੜਿਆਂ ਦੇ ਪੈਰ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਲਾ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਬੜੀ ਮੌਜ ਨਾਲ ਇਹ ਵਹੀਰ ਪਾਰ ਹੋਇਆ। ਵਡੇ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚੋਂ ਲਿਸ਼ਕਾਂ ਨਿਕਲ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਪਾਰ ਪੁਜੇ ਤਾਂ ਸੇਵਕਾਂ ਜੈਕਾਰੇ ਛੱਡੇ। ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਸੀਸ ਰਖ ਪਵਿਤਰ ਕੀਤਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਭ ਦੀ ਰਾਜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਪੁਛੀ। ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਨੂੰ ਲਾਲੀਆਂ ਚੜ੍ਹ ਗਈਆਂ।

ਅਜ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਖੇੜੇ ਵਿਚ ਸੀ। ਪੰਛੀ ਮਸਤ ਸਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮੌਜ ਵਿਚ ਸਨ। ਹੁਕਮ ਹੋਇਆ ਪੈਦਲ ਹੀ ਚਲਾਂਗੇ। ਘੋੜਿਆਂ ਨੂੰ ਲਈ ਆਓ। ਇਸ ਸੁਹਾਉਣੇ ਤੇ ਸੁਗੰਧਤ ਵਾਯੂ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ ਜੀ ਨੂੰ ਹਸਦਿਆਂ ਹਸਾਉਂਦਿਆਂ ਪ੍ਰਦੇਸੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੀ ਯਾਦ ਆ ਗਈ। ਵੈਰਾਗੀ ਹੋ ਉਠੇ। ਅਲਾਪ ਕੀਤਾ :—

ਹਾਲ ਮੁਰੀਦਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ, ਸਾਡਾ ਹਾਲ ਮੁਰੀਦਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ

ਜੰਗਲ ਦਾ ਪੰਧ ਬਦਲਾਂ ਦਾ ਘੇਰਾ, ਅਵਾਜ਼ ਪਰਬਤ ਨੂੰ ਟਕਰਾਂਦੀ ਆਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਜਾ ਵੈਰਾਗੀ ਕੀਤਾ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਨੇਤਰ ਸਜਲ ਹੋ ਗਏ। ਸਰੋਤੇ ਵੈਰਾਗੀ ਹੋ ਉਠੇ। ਪ੍ਰਬਤ ਤੜਪ ਪਏ। ਮਾਈ ਪੁਲ ਵਾਲੀ ਨੂੰ ਜਦ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਏ ਮਸਤਾਨੀ ਹੋ ਨਚੀ। ਦੂਰ ਨੇੜੇ ਦੀਆਂ ਝੁਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਇਸ ਮਸਤਾਨੇ ਨਜ਼ਾਰੇ ਨੂੰ ਤਕ ਉਹਨਾਂ ਵੀ ਹਥਾਂ ਤੇ ਹਥ ਧਰ ਕੰਮ ਕਾਜਾਂ ਨੂੰ ਛੁਟੀ ਦੇ ਦਿਤੀ। ਛੁਟੀ ਕਰਦੇ ਵੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਇਸ ਮਾਈ ਪੁਲ ਵਾਲੀ ਨੂੰ ਹਰ ਪਾਸਿਓਂ ਛੁਟੀ ਮਿਲੀ ਹੋਈ ਸੀ।

ਇਕ ਵੇਰ ਇਹ ਮਾਤਾ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਪੁਜੀ ਤੇ ਮਥਾ ਟੇਕਿਆ। ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ—'ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ! ਇਸ਼ਨਾਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।'

'ਤੈਨੂੰ ਇਸ਼ਨਾਨ ਮਾਫ !'

'ਮੈਥੋਂ ਮਾਲਾ ਨਹੀਂ ਫਿਰਦੀ'

'ਤੈਨੂੰ ਮਾਲਾ ਵੀ ਮਾਫ !'

ਦਰਸ਼ਕ ਵਿਸਮਾਦ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਸ਼ਨਾਨ ਮਾਫ, ਮਾਲਾ ਵੀ ਮਾਫ। ਇਹ ਸੁਣ-ਦਿਆਂ ਮਾਤਾ ਨੇ ਮਾਲਾ ਵਗਾ ਮਾਰੀ ਤੇ ਆਖਿਆ—'ਆਹ ਲੈ, ਆਪਣੀ ਮਾਲਾ!' ਜਦ ਇਸ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਇਸ ਰੰਗ ਵਿਚ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਏ ਤਾਂ ਮਾਈ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚੋਂ ਵੈਰਾਗ ਦੇ ਸੋਮੇ ਆਪ ਮੁਹਾਰੇ ਫੁਟ ਪਏ। ਉਨੇ ਅਰਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਫਰਸ਼ੀਆਂ ਤਕ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿਤਾ। ਮਾਤਾ ਕੂਕੀ ਜਾਵੇ—

ਬਲਿਹਾਰੇ ਬਲਿਹਾਰ ਸੁਹਣੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੋਂ
ਬਲਿਹਾਰੇ ਬਲਿਹਾਰ ਉਨਾਂ ਦੇ ਰਾਹਾਂ ਤੋਂ
ਬਲਿਹਾਰੇ ਬਲਿਹਾਰ ਉਨਾਂ ਦੇ ਘੋੜਿਆਂ ਤੋਂ
ਬਲਿਹਾਰੇ ਬਲਿਹਾਰ ਉਨਾਂ ਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਤੋਂ
ਬਲਿਹਾਰੇ ਬਲਿਹਾਰ ਉਸ ਧਰਤੀ ਤੋਂ
ਜਿਥੇ ਗੁਰਾਂ ਚਰਨ ਪਸਾਰੇ
ਬਲਿਹਾਰੇ ਬਲਿਹਾਰ ਰਤਨਾਂ ਤੇ ਵਜੀਰਾਂ ਤੋਂ
ਜਿਨਾਂ ਗੁਰ ਆਪ ਸਵਾਰੇ
ਜਿਨਾਂ ਪਲ ਪਲ ਗੁਰਾਂ ਨਾਲ ਗੁਜ਼ਾਰੇ।

ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੋਰ ਕੀ ਕੁਝ ਉਚਾਰਿਆ। ਮਾਈ ਜੋ ਵੀ ਮੂੰਹੋਂ ਕਢਿਆ ਉਹੋ ਸਰੋ-ਤਿਆਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਤੇ ਇਉਂ ਟਿਕਦਾ ਗਿਆ.........ਜਿਵੇਂ ਥਲੀ ਦੀਆਂ ਰੇਤਾਂ ਅਰਸ਼ੀ ਫੁਹਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਾਂਭਦੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਸੰਗਤ ਇਸ ਰੰਗ ਵਿਚ ਮਾਈ ਦੇ ਗ੍ਰਿਹਿ ਪੁਜ ਗਏ। ਸਚੇ ਪਾਤ-ਸ਼ਾਹ ਇਕ ਮੰਜੇ ਤੇ ਸਜੇ, ਸੰਗਤਾਂ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦੀਆਂ ਜਿਵੇ ਥਾਂ ਮਿਲੀ ਬੈਠ ਗਈਆਂ। ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਲੰਗਰ ਅਰੰਭ ਦਿਤਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੰਤ ਮੰਡਲੀ ਨੂੰ ਪੁਰਾਣੇ ਸਾਧਾਂ ਦੀਆਂ ਅਮਲੀ ਜੀਵਨੀਆਂ ਦਰਸਾਂਦੇ ਅਗੰਮੀ ਦੇਸਾਂ ਦੀ ਸੈਰ ਕਰਵਾਉਣ ਲਗ ਪਏ।

ਮੈਂ ਤੇ ਭਾਈ ਵਜ਼ੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਕਲਵਾਂਜੇ ਜਾ ਬੈਠੇ। ਲਗੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਦਿਲ ਦੀਆਂ ਦੇਣ ਤੇ ਲੈਣ। ਗਲੀਂ ਬਾਤੀਂ ਭਾਈ ਜੀ ਕਹਿਆ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘਾ। ਅਜ ਰਾਤ ਬੜਾ ਅਲੋਕਿਕ ਵਰਤਾਵਾ ਵੇਖਿਆ। ਰਾਤ ਦੇ ਬਾਰ੍ਹਾਂ ਕੁ ਵਜੇ ਹੋਣਗੇ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ, ਭਾਈ! ਕੰਬਲ ਦੇ। ਮੈਂ ਉਠਿਆ ਕੰਬਲ ਦੇਣ ਲਗਾ। ਜਦ ਚਰਨਾਂ ਨੂੰ ਛੂਹਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਬਿਲਕੁਲ ਠੰਢੇ ਠਾਰ ਇਉਂ ਭਿਜੇ ਨਜ਼ਰੀਂ ਆਏ ਜਿਵੇਂ ਹੁਣੇ ਬਿਆਸਾ ਤੋਂ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਆਏ ਹਨ।

ਸੰਤ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ, ਹਿਸਾਰ

ਙਿੱਲੀ ਦੇ ਦਾਣੇ

ਭਾਰਤ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਦਾ ਅਜੇ ਪਹੁ ਫੁਟਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਨੇ ਅਜੇ ਪੂਰਾ ਘੁੰਡ ਚੁਕਿਆ ਸੀ। ਜੰਗਾਲ ਖਾਧੀਆਂ ਤੇ ਭੁਰਭਰੀਆਂ ਜੰਜੀਰਾਂ ਦੇ ਟੁਟਣ ਵਿਚ ਕੋਈ ਘੜੀਆਂ ਪਲਾਂ ਦੀ ਖੇਡ ਸੀ ਕਿ ਫਿਰਕੂ ਬਦਲਾਂ ਨੇ ਆਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘੇਰ ਲਿਆ। ਪਤਲਾ ਤਾਂ ਉਨਾਂ ਕੀ ਪੈਣਾ ਸੀ ਸਗੋਂ ਸੰਘਣੇ ਤੇ ਨੀਵੇਂ ਤੋਂ ਨੀਵੇਂ ਹੁੰਦੇ ਗਏ। ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਚਮਕ ਵੀ ਵਿਖਾਈ ਦੇਂਦੀ ਸੀ ਮਗਰ ਨਾਲ ਨਾਲ ਦਿਲ ਹਿਲਾਊ ਗਰਜਾਂ ਕਾਂਬਾ ਛੇੜਨ ਲਗ ਪੈਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਕਈ ਥਾਈਂ ਗੜੇ ਗੋਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਵੀ ਕੰਨੀ ਸੋਆਂ ਪੈਣ ਲਗ ਪਈਆਂ। ਨਦੀ ਨਾਲੇ ਕੰਢਿਆਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਵਗਣੇ ਅਰੰਭ ਹੋ ਗਏ। ਕਈ ਘਰ ਰੁੜ ਗਏ। ਕਈ ਵਸਦੇ ਰਸਦੇ ਥੇਹਾਂ ਵਿਚ ਬਦਲ ਗਏ। ਹਰੀਆਂ ਭਰੀਆਂ ਲਹਿ ਲਹਿ ਕਰਦੀਆਂ ਖੇਤੀਆਂ ਬਰਬਾਦ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਪਕੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਵੀ ਨਸ਼ਟ ਹੋਣੋਂ ਨਾ ਬਚੀਆਂ। ਇਸ ਧੁੰਧਲੇ ਵਾਯੂ ਮੰਡਲ ਨੇ ਹਉਕੇ ਸਿਸਕੀਆਂ ਲੈਂਦਿਆਂ ਪਥਰਾਂ ਨੂੰ ਪਿਘਲਾ ਦਿਤਾ। ੧੫ ਅਗਸਤ ਦੀ ਸਵੇਰ ਹੋਈ। ਦਿਲੀ ਦੇ ਤਾਰੀਖੀ ਲਾਲ ਕਿਲੇ ਤੇ ਪੰਡਤ ਨਹਿਰੂ ਹਥੋਂ ਫਰਾਟੇ ਮਾਰਦਾ ਤਰੰਗਾ ਆਕਾਸ਼ ਵਲ ਵਧਿਆ। ਲਖਾਂ ਦਿਲਾਂ ਦੀ ਧੜਕਣ ਤੇ ਪੁਰ ਜ਼ੋਰ ਤਾਲੀਆਂ ਨਾਲ ਅਣਦਿਸ ਪੁਰੀਆਂ ਵਲ ਵਧਾਈਆਂ ਘਲੀਆਂ। ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਰਾਗ ਰੰਗ ਹੁੰਦੇ ਰਹੇ। ਰਾਤ ਨੂੰ ਇੰਡੀਆ ਗੇਟ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਤਿਲ ਧਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਨਾ ਰਹੀ। ਆਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਛੂਹਣ ਵਾਲੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਸੜਕਾਂ, ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਰੁਖ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਪਲਾਟ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਨਾਲ ਲਟ ਲਟ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਧਰਤੀ ਤੇ ਸੂਈ ਡਿਗੀ ਵਿਖਾਈ ਦੇਂਦੀ ਸੀ। ਹਰੇਕ ਭਾਰਤੀ ਹਿੱਕ ਕਢ ਕੇ ਤੁਰਦਾ ਸੀ।

ਮਗਰ ਸਵੇਰ ਸਾਰ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਸੁਰਖੀਆਂ ਜਮਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਹਿੰਦੂ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਉਜਾੜ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਪਿੰਡ ਫੂਕੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਸਤੀਆਂ ਦੇ ਸੱਤ ਭੰਗ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਪਤਨੀਆਂ ਪਤੀਆਂ ਪਾਸੋਂ ਵਿਛੋੜ ਦਿਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਵਿਲਕਦੇ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਗੋਦੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਧਰੂ ਧਰੂ ਉਹਨਾਂ

ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਕੁਹ ਦਿਤਾ ਗਇਆ ਹੈ, ਭਾਰਤ ਵਲ ਆ ਰਹੇ ਕਾਫਲਿਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ੈਤਾਨੀ ਵਿਵਹਾਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਦੁਧ ਮਖਣ ਖਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਦਿਨਾਂ ਬਧੀ ਪੇਟ ਦੀ ਅੱਗ ਠੰਡੀ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ। ਇਹ ਸੁਣ ਦਿਲੀ ਤੋਂ ਕਈ ਜਗ੍ਹਾ ਤੋਂ ਰੋਟੀਆਂ ਲੈ ਕੇ ਲੰਗਰ ਲਾਉਣ ਤੇ ਭੰਡਾਰੇ ਛਕਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਵਾਸਤੇ ਪੰਜਾਂ ਪਾਣੀਆਂ ਦੀ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਉਡ ਪਏ। ਟਰੱਕ ਤੇ ਗਡੀਆਂ, ਫਸਿਆਂ ਨੂੰ ਕਢਣ ਵਾਸਤੇ ਤੋਰ ਦਿਤੇ ਗਏ।

ਹਿੰਦੂਆਂ ਸਿਖਾਂ ਦਾ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਇਹ ਖ਼ਿਆਲ ਸੀ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਇਹ ਰਾਮ ਰੌਲਾ ਥੋੜੇ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਖੇਡ ਹੈ। ਇਹ ਹਨੇਰੀ ਛੇਤੀ ਲੰਘ ਜਾਵੇਗੀ, ਕਣੀਆਂ ਪੈ, ਮਿਟੀ ਘੱਟਾ ਬਹਿ ਜਾਵੇਗਾ ਤੇ ਵਾਯੂ ਮੰਡਲ ਸਾਫ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਮਗਰ ਕਲ੍ਹ ਰਾਣੀ ਆਪਣਾ ਨਾਦ ਵਜਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਹਿੰਦੂ ਸਿਖਾਂ ਇਹੋ ਮਤਾ ਪਕਾਇਆ ਕਿ ਇਸ ਮਾਂ-ਭੂਮੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਣਾਮ ਕਰੋ ਤੇ ਰਾਵੀਓਂ ਪਾਰ ਹੋ ਆਸਰਾ ਲਭੋ। ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਪਿੰਡ ਕੈਂਪਾਂ ਵਿਚ ਜੁੜਨ ਲਗੇ। ਕਾਫਲਾ ਸਚੇ ਸੌਦੇ ਜੁੜਿਆ, ਲਾਲੇ ਪੁਰ ਸਮਸਾ ਤੇ ਹੋਰ ਵਿਰਕ ਤਪਾ ਸਭ ਇਥੇ ਇਕਠਾ ਹੋ ਗਇਆ। ਜੋ ਕੋਈ ਚਕ ਸਕਿਆ ਗਠੜੀ ਲੈ ਸਚੇ ਸੌਦੇ ਆ ਵੜ੍ਹਿਆ ਹੋਰ ਸਭ ਭੁਲ ਗਇਆ ਸੀ ਕੇਵਲ ਇਕੋ ਸਿਰ ਤੇ ਮੌਤ ਦੀ ਤਲਵਾਰ ਲਟਕਦੀ ਵਿਖਾਈ ਦੇ ਰਹੀ ਸੀ।

ਮਗਰ ਇਸ ਇਕਠ ਵਿਚ ਕੁਝ ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਵੀ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਸ ਵਿਚ ਮਰਨਾ ਤੇ ਜੰਮਣਾ ਸੀ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸੋਂ ਧਰਮਰਾਜ ਬਿਨਾਂ ਪੁਛੇ ਬਾਹਰ ਕਦਮ ਨਹੀਂ ਰਖਦਾ ਸੀ। ਚਿਤਰ ਗੁਪਤ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ ਉਤੇ ਚਲਦੇ ਹਨ। ਮੁਨਕਰ ਨਕੀਰ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮੌਤ ਰਾਣੀ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਆਗਿਆ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਜੀਅ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਘਰ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰ ਸਕਦੀ। ਇਹ ਮਹਾਨ ਆਤਮਾਵਾਂ ਵਸਦੀਆਂ ਤੇ ਫਰਸ਼ਾਂ ਉਤੇ ਹਨ ਪਰ ਉਡਾਰੀਆਂ ਅਰਸ਼ਾਂ ਉਤੇ ਭਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਖੰਡਾਂ ਬ੍ਰਿਹਮੰਡਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਨਾਲ ਖੇਡਾਂ ਰਚਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਓਹ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ੀ ਮਾਣਦਾ ਹੈ। ਮਗਰ ਇਹ ਉਸਦੀ ਰਜਾ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਰਾਜ਼ੀ ਹਨ। ਆਮ ਅਖਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀਆਂ।

ਜਿਉ ਕਰ ਮੈਲੇ ਚੀਥੜੇ ਹੀਰਾ ਲਾਲ ਅਮੋਲ ਲਪੇਟਾ ॥

ਇਸ ਭੀੜ ਵਿਚ ਸੰਤ ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਾਲੇ ਪੁਰ ਵਾਲੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਸੰਤ ਚੁਪ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਚੁਪ ਚੁਪੀਤਿਆਂ ਕੇਸਰ ਛਿੜਕ ਦਿਤਾ ਸੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਲੋਕ ਤੇ ਨਵਾਂ ਖੰਡਾਂ ਦੀ ਲੋਅ ਓਸੇ ਵੇਲੇ ਹੋ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਸੂਰਜ, ਚੰਨ, ਧਰਤ, ਆਕਾਸ਼ ਸਭ

ਨਿਕੇ ਨਿਕੇ ਗੀਟੇ ਗੀਟੀਆਂ ਜਾਪਣ ਲਗ ਪਏ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਕਈ ਜੁਗਾਂ ਤੋਂ ਤਪਸਿਆ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਮਗਰ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਲਹਿਰੇ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਜਨਮ ਧਾਰਿਆ ਸੀ। ਗੁਰ ਮੰਤਰ ਮਿਲਦਿਆਂ ਈ ਉਸ ਨਾਲ ਜੁੜ ਗਏ। ਮਿਹਰ ਤਾਂ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਹੀ ਹੋ ਗਈ। ਮਗਰ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਸੀ ਕਿ ਧੰਨ ਓਹ ਹੈ ਜੋ ਆਪ ਕਮਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਪ੍ਰਸ਼ਾਦੇ ਓਸ ਦਾ ਸਵਾਦ ਹੈ ਜੋ ਹਥੀਂ ਪਕਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਖੇਤੀ ਓਹ ਜੋ ਆਪ ਸੰਭਾਲੀ ਜਾਵੇ। ਇਸੇ ਖਿਆਲ ਨਾਲ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ ਸਿਮਰਨ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਏਨੀ ਉੱਚੀ ਹੋ ਗਈ ਕਿ ਖੁਰਲੀ ਦੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਜਨਮਾਂ ਦਾ ਭੇਤ ਖੁਲ੍ਹ ਗਿਆ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਮੌਜ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਦਿਨ ਵਿਖਾਇਆ ਕਿ ਫਲਾਣਾ ਬਲਦ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਭਰਾ ਹੈ, ਫਲਾਣਾ ਵਗਾ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਸਬੰਧੀ ਹੈ, ਫਲਾਣੀ ਗਊ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਭੈਣ ਹੈ, ਜਦ ਇਹ ਕੁਝ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਸੰਤ ਕੁਦ ਕੇ ਖੁਰਲੀ ਵਿਚ ਜਾ ਪਏ। ਦੂਜੇ ਬੰਨੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਗਿਆਨ ਕਰਾ ਦਿਤਾ, ਉਹ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਡਿਗਦਿਆਂ ਵੇਖ ਅੜਾਉਣ ਲਗ ਪਏ ਅਕਾਸ਼ ਸਿਰ ਤੇ ਚੁਕ ਲਿਆ। ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਅੜਾਉਣ ਨਾਲ ਮੁਲਖ ਇਕੱਠਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਜਾ ਕੇ ਕੀ ਵੇਖਿਆ ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ ਖੁਰਲੀ ਵਿਚ ਡਿਗਾ ਪਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਪਸ਼ੂ ਅੜਿੰਗਦੇ ਹੋਏ ਸੰਤਾਂ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਰਸੇ ਖਿਚ ਰਹੇ ਹਨ। ਏਨੇ ਨੂੰ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੁਰਤ ਹੇਠਾਂ ਉਤਰ ਆਈ। ਹੁਣ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਵਾਹੀ ਮਾਲਾ ਈ ਸੀ ਜੋ ਬੀਜਿਆ ਸੋ ਬੀਜਿਆ ਰਿਹਾ ਜੋ ਵਾਹਿਆ ਸੋ ਵਾਹਿਆ ਰਿਹਾ। ਨਾ ਸੰਤ ਪੈਲੀ ਬੰਨ੍ਹੇ ਗਏ ਨਾ ਵੇਖ ਭਾਲ ਕੀਤੀ, ਜੋ ਫਸਲ ਬੀਜੀ ਸੀ ਉਸ ਵਲ ਵੀ ਕੁਝ ਧਿਆਨ ਨਾ ਕੀਤਾ। ਵਾਢੀਆਂ ਆ ਗਈਆਂ। ਨਿਕੇ ਵਡੇ ਗਏ ਉਹ ਵਢ ਟੁਕ ਲੈ ਆਏ, ਨ ਕਿਸੇ ਫਲ੍ਹਾ ਜੋੜਿਆ ਨਾ ਗਾਹ ਪਾਇਆ। ਕੁਟ ਛਾਣ ਕੇ ਭੜੋਲੇ ਵਿਚ ਭਰ ਦਿਤੇ। ਹੇਠੋਂ ਮੁਘ ਕਰ ਦਿਤਾ, ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵੀ ਆਵੇ, ਢੋਲਕ ਤੇ ਛੈਣਿਆਂ ਵਾਲੇ ਚਰਨ ਪਾਉਣ, ਘਰ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਰ ਵੀ ਛਕੇ, ਭੜੋਲਾ ਇਕੋ ਹੀ ਦਰੋਪਤੀ ਦੀ ਸਾੜੀ ਵਾਂਗ ਅਮੁਕ। ਹਰ ਵੇਲੇ ਇਹ ਘਨਘੋਰਾਂ ਪੌਣ ਪੰਛੀਆਂ ਨੂੰ ਮੁਗਧ ਕਰਨ—

ਸਾਧਾਂ ਦੇ ਸੰਗ ਦੀ ਨਾਮ ਵਾਲੇ ਰੰਗ ਦੀ
ਮਹਿਮਾ ਕਿਆ ਕਹੀਏ ਮਹਿਮਾਂ ਕਿਆ ਕਹੀਏ ॥

ਚੰਦ੍ਰਮਾਂ ਧਰਤ ਮਾਂ ਦੀਆਂ ਪੂਰੀਆਂ ਬਾਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਕਰਮਾਂ ਕਰ ਲਈਆਂ, ਮਗਰ ਇਸ ਨਿਕੇ ਜਿਹੇ ਭੜੋਲੇ ਦੇ ਢਿੱਡ ਦਾ ਕੁਛ ਪਤਾ ਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਗਦਾ। ਬੇਥੇ ਜਥਿਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਕਢ ਕਢ ਖੁਆਂਦੀ ਤੇ ਸਾਧਾਂ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਲੈਂਦੀ।

ਇਹ ਮਹਾਂ ਪੁਰਖ ਵੀ ਸਚੇ ਸੌਦੇ ਤੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਉਤੇ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ

ਯਾਦ 'ਚ ਬੈਠੇ ਮਾਲਾ ਫੇਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲਾਗੇ ਹੀ ਸੂਬਾ ਰੂੜ ਸਿੰਘ, ਚਤਰ ਸਿੰਘ ਮਾ: ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ ਤੇ ਹੋਰ ਮਾਈਆਂ ਬੀਬੀਆਂ ਬੈਠੀਆਂ ਸਨ। ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਬਚਨ ਮੰਨ ਓਸ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਜੋਦੜੀ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸੁਕੇਤ ਜਾਂਦੇ ਨੂੰ ਚਿਤਰੇ ਤੋਂ ਬਚਾਇਆ ਸੀ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਹ ਸਾਰੇ ਦਾ ਸਾਰਾ ਜਥਾ ਆਪਣੇ ਮਹਿਬੂਬ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮਗਰ ਬਾਕੀ ਲੁਕਾਈ ਛਡੇ ਘਰਾਂ ਦੇ ਕੀਰਨੇ ਪਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਕੁਝ ਨਵੇਂ ਆਲਣਿਆਂ ਦੇ ਸੁਪਨੇ ਲੈ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਈ ਹੋਕੇ ਲੈ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਈ ਯਾਰਾਂ ਮਿਤਰਾਂ ਤੇ ਆਸ ਲਾਈ ਓਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਹਵੇਲੀਆਂ ਦੇ ਚੱਕਰ ਲਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਪਰ ਇਹ ਸਾਧ ਮੰਡਲੀ.........ਮਲਾਲ ਤੋਂ ਦੂਰ ਸੀ, ਫਿਕਰਾਂ ਤੋਂ ਉਚੇਰੀ ਸੀ, ਚਿੰਤਾ ਦੀ ਚਿਖਾ ਵੀ ਦੁਰਾਡੇ ਦੁਰਾਡੇ ਚੱਕਰ ਲਾ ਰਹੀ ਸੀ।

ਅਚਾਨਕ ਰੇਲ ਦਾ ਧੂੰਆਂ ਦਿਖਾਈ ਦਿਤਾ। ਸਭ ਦੀਆਂ ਆਸਾਂ ਕਲੀਆਂ ਟਹਿਕ ਪਈਆਂ ਸਭ ਦੇ ਗਠੜੀਆਂ ਤੇ ਹਥ ਜਾ ਪਏ। ਬਹੁਤਿਆਂ ਸਮਾਨ ਸਿਰ ਉਤੇ ਚੁਕ ਲਿਆ, ਮਾਵਾਂ ਨੇ ਬੱਚੇ ਢਾਕੇ ਲਾ ਲਏ, ਸਿਰਾਂ ਤੇ ਗੰਢਾਂ ਹਥਾਂ ਵਿਚ ਥੈਲੇ। ਮੁਕਦੀ ਗਲ ਜਿੰਨੇ ਜੀਅ ਓਨੇ ਭਾਰ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਹ ਕੋਈ ਮੁਸਾਫਰ ਗੱਡੀ ਜਾਂ ਸ਼ਰਨਾਰਥੀ ਢੋਊ ਗੱਡੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਹ ਇਕ ਸਪੈਸ਼ਲ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਬਲੋਚੀਆਂ ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਲੈ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਜਦ ਬਲੋਚਾਂ ਨੇ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਇਹ ਕਾਫਰਾਂ ਦਾ ਕੈਂਪ ਹੈ ਤਾਂ ਓਹਨਾਂ ਆਪਣੀਆਂ ਰਾਈਫਲਾਂ ਸੂਤ ਕਰ ਲਈਆਂ ਜਿਵੇਂ ਹਲਕੇ ਕੁਤੇ ਦੇ ਦੰਦ ਮਨੁਖ ਨੂੰ ਵੇਖ ਸੁਤੇ ਹੀ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਤਿਵੇਂ ਇਹਨਾਂ ਬਲੋਚੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸੰਗੀਨਾਂ ਹਿੰਦੂ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਖਿੜ-ਕੀਆਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਖਲੋਤੀਆਂ। ਜਿਓਂ ਹੀ ਗੱਡੀ ਅਗੇ ਆਈ ਤੇ ਉਜੜੇ ਪੁਜੜੇ ਅਗੇ ਵਧੇ। ਮਗਰ ਵਾਹ ਹੋਣੀਏਂ ! ਅਗੋਂ ਕਾੜ੍ਹ ਕਾੜ੍ਹ ਗੋਲੀ ਸਵਾਗਤ ਕੀਤਾ ਜੋ ਕੀ ਛਾਤੀ, ਕੀ ਕੰਨਪਟੀ, ਕੀ ਸਿਰ ਦੀ ਖੋਪਰੀ, ਜੋ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈ ਚੀਰਦੀ ਗਈ। ਪਲਾਂ ਵਿਚ ਧਰਤੀ ਲਹੂ ਲੁਹਾਨ ਹੋ ਗਈ। ਲੋਥਾਂ ਲਹੂ ਦੇ ਛਪੜਾਂ 'ਚ ਤੜਪਣ ਲਗ ਪਈਆਂ। ਕਈਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਾਣ ਪੰਖੇਰੂ ਇਸ ਪਿੰਜਰੇ ਚੋਂ ਉਡਾਰੀ ਮਾਰ ਗਏ ਸਨ। ਸਟੇਸ਼ਨ ਉਤੇ ਕਾਵਾਂ ਰੌਲੀ ਮਚ ਗਈ। ਪਰ ਅੰਨੇ ਅਗੇ ਰੋਣਾ ਅਖੀਆਂ ਦਾ ਖੋਣਾ ਜਾਣ ਪ੍ਰਦੇਸੀਆਂ ਦੀ ਕੌਣ ਸੁਣਦਾ ਹੈ ?

ਜਿਹਨਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਪੈਂਡਾ ਮੁਕ ਗਿਆ ਓਹਨਾਂ ਦੇ ਫਿਕਰਾਂ ਦਾ ਭੋਗ ਪੈ ਗਿਆ। ਜਿਹੜੇ ਜਿਹੜੇ ਰਹੇ ਉਹ ਮੋਇਆਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਂਦ, ਪਰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਾ ਜਦ ਓਹਨਾਂ ਰਾਖਸ਼ ਬਲੋਚੀਆਂ ਦੇ ਡਬੇ ਇਹਨਾਂ ਭੋਲੇ ਭਾਲੇ ਖੱਦਰ ਦੇ ਕੁੜਤਿਆਂ ਵਾਲਿਆਂ ਪਾਸੋਂ ਲੰਘੇ ਤਾਂ ਓਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਗੋਲੀਆਂ ਨੂੰ ਸਿਲ੍ਹ ਕਿਵੇਂ ਚੜ੍ਹ ਗਈ ? ਘੋੜੇ ਕਿਓਂ ਨਾ ਦਬਾਏ

ਜਾ ਸਕੇ ? ਓਹਨਾਂ ਦੇ ਫਾਇਰ ਕਿਓਂ ਮਿਸ ਹੋ ਗਏ। ਸੰਤ ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੱਜੇ ਖੱਬੇ ਬੈਠੇ ਪੀੜਤਾਂ ਨੂੰ ਕੰਕਰ ਤਕ ਨਾ ਲਗਾ। ਗਡੀ ਤਰਲੇ ਕਰਦੀ ਤੇ ਹਾੜੇ ਘਤਦੀ ਅਗੇ ਨਿਕਲ ਗਈ।

ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਜਦ ਨੇਤਰ ਖੁਲ੍ਹੇ ਤਾਂ ਲਹੂ ਦੀਆਂ ਛਪੜੀਆਂ ਲਗੀਆਂ ਪਈਆਂ ਸਨ। ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਦਿਲ ਦ੍ਰਵ ਗਿਆ ਸਰੀਰ ਕੰਬਣ ਲਗ ਪਇਆ। ਨੇਤਰ ਮੁੜ ਮੁੰਦੇ ਗਏ। ਪੰਖੇਰੂ ਤਾਂ ਖੰਭਾਂ ਨਾਲ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਉਡਾਰੀਆਂ ਭਰਦੇ ਹਨ, ਸਪੇਸ ਸ਼ਿਪ ਰਾਕਟਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਚੰਨ ਤਾਰਿਆਂ ਤਕ ਪੁਜਦੇ ਹਨ, ਮਗਰ ਸੰਤ ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਿਨਾਂ ਖੰਭੋਂ, ਬਿਨਾ ਰਾਕਟੋਂ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ, ਜਿਥੇ ਸੂਰਜ ਚੰਨ ਹੇਠਾਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਮਸਤ ਜੀਅ ਜੰਤੂਆਂ ਦੀਆਂ ਤਾਰਾਂ ਹਿਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਸੰਤਾਂ ਅਰਜੋਈ ਕੀਤੀ, ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਸਤਿਗੁਰੂ ! ਇਸ ਬੇੜੇ ਨੂੰ ਬੰਨੇ ਲਾ। ਇਸ ਪੂਰ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰ ਸਾਡੇ ਔਗਣ ਨਾ ਚਿਤਾਰ !!

ਹਉ ਅਪਰਾਧੀ ਗੁਨਹਗਾਰ, ਹਉ ਬੇਮੁਖ ਮੰਦਾ।
ਹਉ ਚੋਰ ਜਾਰ ਜੂਆਰੀਆ, ਪਰ ਘਰ ਜੁਹੰਦਾ।

ਮਿਹਰ ! ਮਿਹਰ !! ਮਿਹਰ !!! ਕਿਰਪਾ ਕਰੋ ਇਹ ਜੀਅ ਟਿਕਾਣੇ ਪੁਜ ਜਾਣ। ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਸੁਣੀ ਗਈ।

ਨਰਕੋ ਛੁਟੇ ਜੀਅ ਜੰਤ ਕਟੀ ਸਿਲਕ ਗਲੋਂ ਜਮ ਫਾਸੀ।

ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਬੇ-ਦਾਗ਼ ਵੇਖ, ਪੀੜਤਾਂ ਜਾਣਿਆਂ ਇਹ ਕੋਈ ਕਰਾਮਾਤੀ ਹਨ, ਰੱਬ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਹਨ, ਇਹਨਾਂ ਦੁਆਲੇ ਭੀੜ ਲਗ ਗਈ। ਲਗੀ ਜੋਦੜੀਆਂ ਕਰਨ—ਹੇ ਮਹਾਰਾਜ ! ਹੇ ਸਾਈਂ ਦੇ ਪਿਆਰਿਓ ! ਕਿਰਪਾ ਕਰੋ। ਤੁਸੀਂ ਬਚਾਓ ! ਸਾਈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਸੁਣਦਾ ਹੈ, ਤੁਹਾਡੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਲੋਹਾ ਵੀ ਤਰ ਜਾਵੇਗਾ। ਬਚਾਓ ! ਬਚਾਓ !! ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸਾਡੀਆਂ ਲੋਥਾਂ ਇਥੇ ਰੁਲਣਗੀਆਂ। ਧੀਆਂ ਭੈਣਾਂ ਦੀ ਬੇਇਜ਼ਤੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਕਰੋ ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਲ ਧਿਆਨ ਤਾਂ ਕਿ ਉਹ ਮਿਹਰਾਂ ਵਿਚ ਆਉਣ।

ਸੰਤਾਂ ਫੇਰ ਨੇਤਰ ਮੁੰਦ ਲਏ ਤੇ ਲਗੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨ ਹੇ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ—

ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਪਿਤਾ। ਤੂੰ ਹੈਂ ਮੇਰਾ ਮਾਤਾ। ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਬੰਧਪ। ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਭ੍ਰਾਤਾ।
ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਰਾਖਾ ਸਭਨੀ ਥਾਈ। ਤਾਂ ਭਉ ਕੇਹਾ ਕਾੜਾ ਜੀਓ।

ਸਭ ਤੇ ਮਿਹਰਾਂ ਕਰੋ। ਜੀਆਂ ਦੇ ਔਗਣ ਨਾ ਚਿਤਾਰੋ :—

ਜਗਤ ਜਲੰਦਾ ਰਖ ਲੈ, ਆਪਣੀ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰ !

ਮੁੜ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੁਰਤ ਹੇਠਾਂ ਆਈ ਤੇ ਸਭ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦਿਆਂ ਹਥ ਜੋੜ ਆਖਿਆ, "ਭਲਿਓ ਲੋਕੋ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਅਰਦਾਸ ਕਰੋ। ਉਹ ਸਾਰਿਆਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨਗੇ। ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਸਿਰਤਾਜ ਦਾ ਬਚਨ ਹੈ—

ਜਾ ਕਉ ਮੁਸਕਲ ਅਤਿ ਬਣੈ, ਢੋਈ ਕੋਇ ਨ ਦੇਇ।
ਲਾਗੂ ਹੋਏ ਦੁਸਮਨਾ, ਸਾਕ ਭਿ ਭਜ ਖਲੇ।
ਸਭੋ ਭਜੈ ਆਸਰਾ, ਚੂਕੈ ਸਭ ਅਸਰਾਉ।
ਚਿਤ ਆਵੈ ਉਸ ਪਾਰ ਬ੍ਰਹਮ, ਲਗੈ ਨ ਤੱਤੀ ਵਾਉ।

ਭਾਈ ! ਹੁਣ ਹੋਰ ਗਲਾਂ ਨ ਕਰੋ ਤੇ ਉਸ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰੋ। ਇਹ ਬਚਨ ਸੁਣ, ਸਭ ਦੀ ਰਸਨਾ ਟਕ ਟਕ ਚਲਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ।

ਤਿੰਨ ਦਿਨਾਂ ਪਿਛੋਂ ਗੱਡੀ ਆਈ ਉਹ ਵੀ ਮਾਲ ਖੋਤੇ ਢੋਣ ਵਾਲੀ ਸਿਰੋਂ ਨੰਗੀ ਢਿਡੋਂ ਭੁਖੀ। ਕੀ ਫਸਟ, ਕੀ ਸੈਕੰਡ ਵਿਚ ਸਫਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਭ ਇਸ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਗਏ ਤੇ ਜਿਥੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਸਿੰਗ ਸਮਾਏ ਬਹਿ ਗਏ। ਪਰ ਸੰਤਾਂ ਤੇ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਵਾਸਤੇ ਆਪੇ ਹੀ ਥਾਂ ਬਣ ਗਿਆ। ਉਹ ਮਾਲਾ ਫੇਰਨ ਲਗ ਪਏ ਤੇ ਬਾਕੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ।

ਸ਼ੁਕਰ ਸ਼ੁਕਰ ਕਰਦਿਆਂ ਗੱਡੀ ਟੁਰੀ ਮਗਰ ਮੁਲਖ ਇਉਂ ਝਈਆਂ ਲੈ ਲੈ ਪਵੇ, ਜਿਵੇਂ ਬੰਦੇ ਬਹਾਦਰ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਜਾਂਦਿਆਂ ਤਕ ਤਮਾਸ਼ਬੀਨ ਮਸ਼ਕਰੀਆਂ ਕਰਦੇ ਸਨ ਤੇ ਹਾਸਾ ਉਡਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਪਰ ਰੱਬ ਨੇ ਪੰਜੇ ਉਂਗਲਾਂ ਇਕੋ ਜਿਹੀਆਂ ਨਹੀਂ ਬਣਾਈਆਂ। ਇਹਨਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਕਈ ਦੀਨਦਾਰ ਸਨ, ਜਿਹੜੇ ਲਹੂ ਦੇ ਅੱਥਰੂ ਕੇਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਹ ਇਹ ਕਾਰਾ ਵੇਖ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਨੂੰ ਲਾਨਤਾਂ ਪਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਤੇ ਕਹਿ ਰਹੇ ਸਨ 'ਹੇ ਅੱਲਾ ਤਾਲਾ ! ਇਹਨਾਂ ਮੋਮਨਾਂ ਦੀ ਜ਼ਮੀਰ ਰੋਸ਼ਨ ਕਰ ਤਾਂ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੇ ਝੁਰਲੂ ਦਾ ਅਸਰ ਦੂਰ ਹੋਵੇ। ਉਹ ਪਾਮਰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਜਾਂਦਾ ਕਿਹੜੀ ਜ਼ਹਿਰ ਪੁੜੀ ਦੇ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਦਿਮਾਗ਼ ਫਿਰ ਗਿਆ ਹੈ। ਗਵਾਂਢੀਆਂ ਨੂੰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਂ ਪਿਉ ਜਾਇਆਂ ਨਾਲੋਂ ਵਧੇਰੇ ਜਫੀਆਂ ਪਾ ਪਾ ਮਿਲਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਲਹੂ ਤ੍ਰਿਹਾਏ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਨਾਲੇ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਘਰ ਸਾੜ ਲਏ, ਨਾਲੇ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਲੁਟ ਲਈਆਂ। ਹੁਣ ਪ੍ਰਦੇਸੀਆਂ ਦੀਆਂ ਹੱਡੀਆਂ ਰੁਲਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਖੁਦਾਵੰਦ ! ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅੱਖਾਂ ਦੇ।'

ਖ਼ੈਰ, ਗੱਡੀ ਬਦਾਮੀ ਬਾਗ ਪੁਜੀ ਜਿਹੜਾ ਕੇਵਲ ਅੱਜ ਨਾਉਂ ਦਾ ਬਾਦਾਮੀ ਬਾਗ ਸੀ, ਮਗਰ ਇਥੇ ਭੰਗ ਭੁਜ ਰਹੀ ਸੀ। ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੇ ਗੁੰਡਿਆਂ ਦਾ ਰਾਜ ਸੀ। ਗਭਰੂ

ਖੜਾ, ਅਨਭੋਲ ਅਤੇ ਅਲੂੜ ਖੜੇ ਸਨ। ਸਭ ਕਿਲ ਕਾਂਟਿਆਂ ਨਾਲ ਲੈਸ ਸਨ। ਕੁਹਾੜੀ ਗੰਡਾਸੀ, ਡਾਂਗ, ਬਰਛੀ ਹਵਾ ਵਿਚ ਘੁਮਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਪਰ ਪਲੇਟਫਾਰਮ ਦੇ ਦੋ ਪਾਸੇ ਜੰਦਰੇ ਲਗੇ ਸਨ ਅੰਦਰ ਆਉਣ ਦੇ ਸਾਰੇ ਰਾਹ ਬੰਦ ਸਨ। ਗੱਡੀ ਨੂੰ ਵੇਖ ਹਥਾਂ ਦੇ ਸ਼ਸਤਰ ਬਦੋ ਬਦੀ ਭੂਏ ਹੁੰਦੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਮੁਲਖ ਸਿੰਘ ਪਾੜ ਪਾੜ ਅੱਲਾ ਹੂ ਅਕਬਰ ਦੇ ਨਾਅਰੇ ਲਾ ਰਹਿਆ ਸੀ ਮਗਰ ਅੱਲਾ ਕੀ ਤੇ ਅਕਬਰ ਕੌਣ, ਇਸ ਦੇ ਅਰਥ ਘਟ ਹੀ ਜਾਣਦੇ ਸਨ, ਇਸ ਭੀੜ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਹਟਾ ਕਟਾ ਚੋਬਰ ਰੂਮੀ ਟੋਪੀ ਪਾਈ ਮੋਢੇ ਤੇ ਬੰਦੂਕ ਲਟਕਾਈ ਪਲੇਟਫਾਰਮ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਵਲ ਵਧਿਆ ਤੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਮਾਸਟਰ ਨੂੰ ਜੰਦਰਾ ਖੋਲ੍ਹਣ ਵਾਸਤੇ ਕਹਿਆ। ਉਸ ਕਹਿਆ ਹੁਕਮ ਨਹੀਂ। ਕਿਸਦਾ ਹੁਕਮ ? ਹੁਕਮ ਵਾਲੇ ਅਸੀਂ, ਰਾਜ ਸਾਡਾ। ਕਾਇਦੇ ਆਜ਼ਮ ਜ਼ਿੰਦਾਬਾਦ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਜ਼ਿੰਦਾਬਾਦ। ਜ਼ਿੰਦਾਬਾਦ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਨੇ ਗੂੰਜਾਂ ਪਾ ਦਿਤੀਆਂ। ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਭਿੰਨੇ ਨੇਤਰ ਖੋਲ੍ਹੇ। ਇਕ ਵੇਰ ਕੁਰਬਲ ਕੁਰਬਲ ਕਰਦੇ ਲਹੂ ਦੇ ਤ੍ਰਿਹਾਇਆਂ ਵਲ ਵੇਖਿਆ। ਇਕ ਵੇਰ ਦਮ ਤੋੜ ਰਹੇ ਬੱਚਿਆਂ ਤੇ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਵਲ ਤਕਿਆ ਤੇ ਫੇਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਜੁੜ ਗਏ।

ਚੋਬਰ ਕਟਾ ਇੱਟਾਂ ਫੜ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਵਲ ਵਧਿਆ। ਉਸ ਨੂੰ ਤਕ ਸਟੇਸ਼ਨ ਮਾਸਟਰ ਕੁੰਜੀ ਲੈ ਗੇਟ ਵਲ ਆਇਆ। ਏਧਰ ਅਭਾਗੇ ਰਾਮ ਰਾਮ ਵਾ ਗੁਰੂ ਵਾ ਗੁਰੂ ਕਰੀ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਦੋ ਪਾਸੀਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਅਤੇ ਮੌਤ ਦੇ ਫਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਵਿਚਾਲੇ ਯੁਧ ਚਲ ਰਹਿਆ ਸੀ ਇਤਨੇ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਾ ਕਿ ਕਿਸ ਰਾਹ ਤੋਂ ਕਿਥੋਂ ਇਕ ਗੋਰਾ ਨਸ਼ੋਹ ਉੱਚਾ ਲੰਮਾ ਸਾਰਜੰਟ ਸਿਰ ਤੇ ਹੈਟ ਪਾਈ ਬਾਰ੍ਹਾਂ ਬੋਰ ਦਾ ਪਸਤੌਲ ਲਟਕਾਈ ਗੇਟ ਕੋਲ ਆ ਗਿਆ ਤੇ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦਿਆਂ ਕੜਕ ਕੇ ਬੋਲਿਆ 'ਖਬਰਦਾਰ ! ਡਰਵਜ਼ਾ ਮਟ ਖੋਲੋ ! ਉਡਾ ਦੀਏ ਜਾਓਗੇ। ਸਟੇਸ਼ਨ-ਮਾਸਟਰ ਦੇ ਹਥਾਂ ਦੇ ਤੋਤੇ ਉਡ ਗਏ ਤੇ ਚਲਦੇ-ਚਲਦੇ ਕਦਮ ਰੁਕ ਗਏ। ਗੁੰਡਿਆਂ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇਣ ਤੇ ਫੇਰ ਸਟੇਸ਼ਨ ਮਾਸਟਰ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਵਲ ਵਧਿਆ। ਅਜੇ ਅਡੀ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਉਠੀ ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਕਾੜ ਕਰਦੀ ਗੋਲੀ ਗੇਟ ਦੇ ਲਾਗੇ ਪਈ। ਫੇਰ ਤੇ ਕਈਆਂ ਦੀਆਂ ਘਿਘੀਆਂ ਬਝ ਗਈਆਂ। ਚਾਂ ਮਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ ਬੇ ਪੀਰੋ ਸਿਰ ਤੇ ਪੈਰ ਰਖ ਕੇ ਨਸੇ। ਕਈ ਕਈ ਅਧਖੜ ਧਕਿਆਂ ਨਾਲ ਡਿਗੇ।

ਪਾਣੀ ਖੁਣੋਂ ਕਈ ਬੱਚੇ ਤੇ ਮਾਈਆਂ ਵਿਲਕ ਵਿਲਕ ਦਮ ਤੋੜ ਗਏ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਹਸਨ ਹੁਸੈਨ ਕਰਬਲਾ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਣ ਦਿਤੇ ਸਨ। ਇਹ ਖੋਤਾ ਗੱਡੀ ਪ੨ ਘੰਟੇ ਇਥੇ ਖਲੋਤੀ ਰਹੀ। ਇਸੇ ਸਾਰਜੰਟ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਇੰਜਨ ਆਏ ਤਾਂ ਸਫਰ ਨਵੇਂ ਸਿਰਿਓਂ ਚਾਲੂ ਹੋਇਆ। ਬਾਦਾਮੀ ਬਾਗ ਤੋਂ ਲਾਹੌਰ, ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਤੇ ਮੁਗ਼ਲ ਪੁਰੇ ਤਕ ਆਦਮਖੋਰ

ਆਦਮਖੋ, ਕਾਫਰ ਦਾ ਰੌਲਾ ਮਚ ਰਹਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਤਕ ਕਈ ਹੋਰ ਸਾਥੀ ਵੀ ਵਿਛੜ ਗਏ, ਪਰ ਸੰਤਾਂ ਮਾਲਾ ਤੋਂ ਹਥ ਨਾ ਚੁਕੇ ਤੇ ਨਾ ਨੇਤਰ ਖੋਲ੍ਹੇ।

ਗੱਡੀ ਮੁਗ਼ਲ ਪੁਰੇ ਜਾ ਕੇ ਫੇਰ ਰੁਕ ਗਈ। ਗੁੰਡੇ ਬੇਵਤਨਾਂ ਮੁਸਾਫਰਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਨ ਚਾਹੁੰਦੇ ਕਿ ਬਚਕੇ ਜਾਣ ਖਬਰੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮਨਸਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਇਥੇ ਹੀ ਜੰਮੇ ਹਨ ਇਹਨਾਂ ਇਥੋਂ ਦਾ ਜਲ ਪਾਣੀ ਵਰਤਿਆ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਮਿਟੀ ਇਸੇ ਮਿਟੀ ਨਾਲ ਰਲੇ ਪਰ :

ਜਿਸ ਨੂੰ ਰਾਖੇ ਸਾਂਵਰਾ
ਮਾਰ ਨ ਸਾਕੈ ਕੋਇ
ਬਾਲ ਨ ਬਾਂਕਾ ਕਰ ਸਕੈ
ਭਾਵੇਂ ਸਭ ਜਗ ਵੈਰੀ ਹੋਇ।

ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਾ ਓਸ ਸਾਰਜੰਟ ਨੂੰ ਕੌਣ ਬੁਲਾ ਲਿਆਇਆ ਉਹ ਮੁੜ ਡਰਾਈਵਰ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਜਾ ਖਲੋਤਾ ਤੇ ਪਸਤੋਲ ਤਾੜ ਕੇ ਬੋਲਿਆ 'ਕਿਆ ਬਾਟ ਹੈ ? ਗਾੜੀ ਚਲਤੀ ਕਿਓਂ ਨਹੀਂ ? ਟੁਮ ਬਡਮਾਸ਼ ਹੋ। ਗਾੜੀ ਚਲਾਓ ! ਨਹੀਂ ਟੋ............ ਡਰਾਈਵਰ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮੌਤ ਨਜ਼ਰੀਂ ਆਉਣ ਲਗੀ। ਓਸੇ ਵੇਲੇ ਵਿਸਲ ਦਿਤੀ ਤੇ ਗੱਡੀ ਚਲ ਪਈ। ਤੇ ਅਠੀਂ ਦਿਨੀਂ ਵਾਘਿਓਂ ਪਾਰ ਹੋਈ। ਜਿਊਂਦੇ ਮੁਸਾਫਰਾਂ ਦੇ ਸਾਹ ਵਿਚ ਸਾਹ ਆਇਆ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਪੁਜੇ, ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੇ ਕਈ ਸੇਵਾ ਦਲ ਮੌਜੂਦ ਸਨ। ਗਰੀਬਾਂ ਦੀ ਮੰਦੀ ਹਾਲਤ ਵੇਖ ਕਈਆਂ ਦੇ ਅੱਥਰੂ ਆਪ ਮੁਹਾਰੇ ਵਹਿ ਟੁਰੇ। ਪ੍ਰਸ਼ਾਦੇ ਜਲ ਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਕੁਝ ਲੈ ਕੇ ਮਿਲੇ। ਪਰ ਸੰਘੋਂ ਕਿਵੇਂ ਲਥੇ, ਘੁਟ ਘੁਟ ਪਾਣੀ ਲਿਆ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਨਿਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ। ਫੇਰ ਜਾਣ ਪਛਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਵਲ ਤੁਰ ਗਏ।

ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਸੰਗ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਆ ਗਿਆ ਇਥੇ ਆ ਕੇ ਕਪੜਾ ਲੀੜਾ ਧੋਤਾ ਭੁਖਾਂ ਲਾਹੀਆਂ। ਰੋਗੀਆਂ ਨੂੰ ਦਵਾ ਦਾਰੂ ਮਿਲਿਆ। ਕੁਝ ਚਿਰ ਓਥੇ ਠਹਿਰੇ, ਮੁੜ ਸ੍ਰੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਵਲ ਵਹੀਰਾਂ ਘਤ ਦਿਤੀਆਂ। ਆ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ। ਰੋ ਰੋ ਕੇ ਚਰਨ ਧੋਤੇ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਦਿਲ ਦ੍ਰਵ ਗਿਆ ਪਰ ਆਪਣੇ ਪੁਤਰ, ਧੀਆਂ ਨੂੰ ਠੀਕ ਠਾਕ ਪੁਜਿਆ ਵੇਖ ਬਾਗੋਂ ਬਾਗ ਹੋ ਗਏ।

ਸ: ਅਮ੍ਰੀਕ ਸਿੰਘ
ਜ਼ਿ: ਸਰਸਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਵਿੱਚੋ

ਦੇਸ਼ ਭਗਤਾਂ ਦੀਆ ਘਾਲਾਂ ਥਾਏਂ ਪੈਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸਨ। ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਸੂਰਜ ਦੀਆਂ ਕਿਰਨਾਂ ਪੂਰਬ ਵੰਨੇ ਆਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਛੂਹ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਮਗਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੀ ਕੂਟਲ ਨੀਤੀ ਸਦਕਾ ਫਿਟਕੂ ਬਦਲਾਂ ਆਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਘੇਰਨਾ ਅਰੰਭ ਦਿਤਾ। ਭਾਵੇਂ ਕਾਲੀਆਂ ਬਦਲੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਲਿਸ਼ਕਾਰੇ ਪੈਂਦੇ ਸਨ, ਮਗਰ ਫੇਰ ਵੀ ਬਦਲ ਗੂੜ੍ਹੇ ਤੋਂ ਗੂੜ੍ਹੇ ਹੁੰਦੇ ਗਏ। ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਗਰਜ ਏਨੇ ਜ਼ੋਰ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਕਿ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਆਕਾਸ਼ ਪਾਟਣ ਲਗਾ ਹੈ। ਗੜੇ ਗੋਲੇ ਵਸਣ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਜੇ ਵਸਣ ਲਗ ਪਏ ਤਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੇ ਰੁਖ ਬ੍ਰਿਖ ਅਤੇ ਫਲਦਾਰ ਬੂਟਿਆਂ ਦਾ ਸਤਿਆਨਾਸ ਹੋ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਚਹਿਕਦੇ ਪੰਛੀ ਲੋਟਣੀਆਂ ਲੈਣ ਲਗ ਪੈਣ।

ਇਹ ਸੁਭਾਵਕ ਹੈ ਕਿ ਹਰਨੀ ਨੂੰ ਜਦ ਸ਼ਿਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਸੂਹ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਹਰਨੋਟਿਆਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਸੰਘਣੇ ਬਣ ਵਿਚ ਜਾ ਲੁਕਦੀ ਹੈ, ਕੁਕੜੀ ਆਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਇਲਾਂ ਜਾਂ ਤਿਰਮਚੀਆਂ ਨੂੰ ਉਡਦਿਆਂ ਵੇਖਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕੁੜ ਕੁੜ ਕਰਦੀ ਚੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਖੰਭਾਂ ਹੇਠਾਂ ਲੁਕਾ ਲੈਂਦੀ ਹੈ, ਏਵੇਂ ਜਦ ਗਲੀ ਗਵਾਂਢ ਰੌਲਾ ਗੋਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਮਾਂ ਬਾਲਾਂ ਨੂੰ ਵਾਜਾਂ ਮਾਰਨ ਲਗ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਕਿ ਸੰਢਿਆਂ ਦੇ ਭੇੜ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਜਿਗਰ ਦੇ ਟੋਟੇ ਕੁਚਲੇ ਨਾ ਜਾਣ। ਜਦੋਂ ਬਾਹਰ ਗਿਆਂ ਨੂੰ ਜਰਾ ਕੁਵੇਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਵਿਚਾਰੀ ਮਾਂ ਦਾ ਉਪਰਲਾ ਸਾਹ ਉਪਰ ਅਤੇ ਹੇਠਲਾ ਹੇਠਾਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਗਰ ਮਾਂ ਨਾਲੋਂ ਸਤਿਗੁਰ ਸਿਖ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਪਿਆਰਦਾ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਭਲਾ ਲੋਚਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਕਿਤੇ ਸਿਖ ਤੇ ਪੀੜ ਬਣ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਫੇਰ ਦਿਨ ਨਹੀਂ ਵੇਖਦਾ, ਰਾਤ ਨਹੀਂ ਵੇਖਦਾ, ਮੀਂਹ ਨਹੀਂ ਵੇਖਦਾ, ਕਕਰ ਨਹੀਂ ਵੇਖਦਾ, ਬੰਦੂਕ ਨਹੀਂ ਵੇਖਦਾ, ਤੋਪ ਨਹੀਂ ਵੇਖਦਾ, ਉਸ ਦਾ ਦੁਖ ਆਪ ਤੇ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਸਦੀ ਰਖਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਬਾਣੀ ਦੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਹੈ :—

ਆਪਣੇ ਸੇਵਕ ਕੀ ਆਪੇ ਰਾਖੈ,
ਆਪੇ ਨਾਮ ਜਪਾਵੈ।

ਜਹ ਜਹ ਕਾਜ ਕਿਰਤ ਸੇਵਕ ਕੀ,
ਤਾਹਿ ਤਾਹਿ ਉਠ ਧਾਵੈ ।

ਵਡੇ ਪਰਤਾਪ ਵਾਨ ਜਦ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਫਿਰਕੂ ਬਦਲ ਫਟਣ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਉਹਨਾ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਦਾ ਅਰਦਾਸਾ ਸੋਧ ਦਿਤਾ ਭਾਵੇਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸ਼ੇਖੂ ਪੁਰੇ ਬਗਦਾਦ ਦੇ ਹੋਲੇ ਵਿਚ ਸਮੂਹ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਖੁਲੇ ਤੋਰ ਤੇ ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਸੀ, ਕਿ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੀ ! ਜਿਸ ਭਾਣੇ ਦਾ ਤੁਹਾਡੇ ਵਡੇ ਵਡੇਰੇ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਉਸ ਤੂਫਾਨ ਦੇ ਆਉਣ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਹੈ, ਮਗਰ ਨਿਕੇ ਨਿਕੇ ਬੁਲੇ ਉਠਣ ਵਾਲੇ ਹਨ । ਬੁਢਿਆਂ, ਬੀਬੀਆਂ ਤੇ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਰਾਵੀਓਂ ਪਾਰ ਕਰ ਦਿਓ । ਸਰਦਾਰ ਆਤਮਾਂ ਸਿੰਘ ਰਾਵਲ ਪਿੰਡੀ ਨੂੰ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਕਹਿ ਦਿਤਾ 'ਸਰਦਾਰਾ ! ਤੇਰਾ ਪਿੰਡੀ ਕੋਈ ਕੰਮ ਨਹੀਂ । ਤੂੰ ਓਧਰ ਪੈਰ ਨਹੀਂ ਪਾਉਣਾ ।'

ਸੰਗਤਾਂ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਗਈਆਂ, ਕਈਆਂ ਸੁਣਿਆਂ ਅਣਸੁਣਿਆਂ ਕਰ ਦਿਤਾ । ਧੰਧੇ ਮੁੜ ਦੁਆਲੇ ਹੋ ਗਏ । ਫਿਰਕੂ ਹਨੇਰੀ ਦਾ ਮਜ਼ਾ ਬੰਗਾਲ, ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਚਖ ਚੁਕਾ ਸੀ । ਗੁੰਡਿਆਂ ਤੇ ਬਦਮਾਸ਼ਾਂ ਬਜ਼ਾਰਾਂ ਨੂੰ ਲੁਟਿਆ । ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਅਗਾਂ ਲਾਈਆਂ । ਰਾਹ ਜਾਂਦਿਆਂ ਦੇ ਢਿਡੀਂ ਛੁਰੇ ਮਾਰੇ । ਧੀਆਂ ਭੈਣਾਂ ਦੇ ਚਿਟੇ ਦਿਨ ਸਤ ਭੰਗ ਕੀਤੇ । ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਛਾਤੀਆਂ ਉਸਤਰਿਆਂ ਨਾਲ ਵਖ ਕਰ ਦਿਤੀਆਂ । ਹੋਰ ਕੀ ਹੋਇਆ ? ਕਲਮ ਕਹਿਣੋਂ ਸੰਗਦੀ ਹੈ । ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੋਠੋਹਾਰ, ਨੋਸ਼ਹਿਰਾ, ਐਬਟਾਬਾਦ ਦੇ ਹਿੰਦੂ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਘਰ ਫੂਕੇ ਜਾ ਚੁਕੇ ਸਨ । ਅਤੇ ਦੇਵੀਆਂ ਦੀ ਇਜ਼ਤ ਲੁਟੀ ਗਈ ਸੀ, ਸਦੀਆਂ ਦੇ ਬਣੇ ਦਾਦੇ ਪੜਦਾਦੇ............ਦੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਹੰਝੂ ਕੇਰਦਿਆਂ ਛਡ ਹੇਠਾਂ ਉਤਰ ਆਏ ਸਨ, ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਕੀ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਮੂਸਾ ਨਠਾ ਮੋਤ ਤੋਂ ਅਗੇ ਮੌਤ ਖੜੀ ਹੈ ।

ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਦੇ ਦਿਲੋ ਦਿਮਾਗ ਅੰਦਰ ਰਾਵੀਓਂ ਪਾਰ ਵਸਦੇ ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਰਹਿੰਦੀ । ਜਿਹੜੀ ਇਤਬਾਰੀ ਮਿਲਿਆ ਉਸੇ ਨੂੰ ਪਿੰਡੋ ਪਿੰਡ ਭਜਾ ਦਿਤਾ । ਕਰਾਇਆ ਕੋਲੋਂ ਦਿਤਾ । ਇਕ ਸਿੰਘ ਪੰਜ ਹਾਤੀਏ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਕੋਲ ਗਇਆ । ਉਸਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦਿਤਾ ਤੇ ਆਖਿਆ ਜਥੇਦਾਰ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ ਜਥੇਦਾਰਾ ! ਹੋਰ ਸਮਾਂ ਨਾ ਉਡੀਕੋ ! ਬੈਠੇ ਓ ਤਾਂ ਉਠ ਖਲੋਵੋ, ਖਲੋ ਓ ਤਾਂ ਤੁਰ ਪਵੋ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਘਟੋ ਘਟ ਬਚਿਆਂ ਤੇ ਇਸਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਰਾਵੀਓਂ ਪਾਰ ਕਰ ਦੇਵੋ । ਪਰ ਜੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਸਿਖ ਸਮਝ ਲਵੇ ਤਾਂ ਰਬ ਵਿਚ ਤਾਂ ਮਨੁਖ ਵਿਚ ਫਰਕ ਨ ਰਹੇ । ਪਰ ਫਰਕ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਇਤਨਾ ਹੀ ਹੈ । ਜਥੇਦਾਰ ਹੋਰਾਂ ਲਾ-ਪ੍ਰਵਾਹੀ ਨਾਲ ਮਨ ਵਿਚ ਕਹਿਆ 'ਸਾਡਾ ਮਹਾਰਾਜ ਡਰੂ ਏ । ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਕੋਲ ਕਾਫੀ ਕੁਝ ਹੈ ।

ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿ ਦੇਣਾ ਸਾਡਾ ਫਿਕਰ ਨ ਕਰਨ। ਹਜ਼ੂਰ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦਾ ਬਹੁਤ ਬਹੁਤ ਧੰਨਵਾਦੀ।' ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਕਈ ਸਜਣਾਂ ਮਿਤਰਾਂ ਦੇ ਆਖੇ ਅਵੇਸਲੇ ਹਨ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਭਰ ਦੇ ਮੁਖੀਆਂ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਸਦ ਭੇਜਿਆ, ਅਤੇ ਰਾਵੀਓਂ ਪਾਰ ਹੋਣ ਦੀ ਤਾਕੀਦ ਕੀਤੀ। ਪਰ ਕਲਿਜੁਗ ਨੇ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਨਾ ਛਡਿਆ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਗੇ ਵਡੀ ਸਾਰੀ ਕੰਧ ਖੜੀ ਕਰਨ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ। ਆਮ ਪ੍ਰਸਿਧ ਹੈ, ਪਰ ਹਥੀਂ ਵਣਜ, ਸਨੇਹੀ ਖੇਤੀ, ਕਦੇ ਨਾ ਹੁੰਦੇ ਬਤੀਓਂ ਤੇਤੀ। ਇਸ ਖਿਆਲ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖਦੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਹੁਤੀ ਦੇਰ ਨਾ ਸਹਾਰ ਸਕੇ। ਅਧ ਸਾਉਣ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰੋਂ ਛਡ ਛੁਡਾ ਨਿਕਲ ਟੁਰੇ। ਅਤੇ ਸ੍ਰ: ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਮਾਲੂਵਾਲ ਨੂੰ ੧੨ ਵਜੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ਜਾ ਜਗਾਇਆ। ਅਤੇ ਸਮਝਾ ਬੁਝਾ ਅਗੇ ਟੁਰੇ। ਤੜਕੇ ਢੋਟੀਆਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲਾਇਲ ਪੁਰ ਜਾ ਪੁਜੇ। ਓਥੇ ਸੁਰਜਣ ਸਿੰਘ ਆਸਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਹੋਰ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਆਖਿਆ, 'ਹੁਣੇ ਟਰੱਕ ਮੰਗਵਾਓ, ਢੋਟੀਆਂ ਦੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰ ਵਾਪਸ ਮੁੜੇ। ਰਾਹ ਵਿਚ ੯ ਚਕ ਦੇ ਰਵੇਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦਿਤਾ 'ਨਿਕਲੋ, ਗੁਜਰਾਂ ਵਾਲੇ ਸੇਠ ਪ੍ਰਵਾਰ ਤੇ ਹੋਰ ਮੁਖੀਆਂ ਨੂੰ ਪਕੀ ਕਰਕੇ ਪੂੰਗਾਂ ਦੇ ਲਾਗੇ ਗਿਲਾਂ ਤੇ ਪਸਰੂਰ ਵਿਚਾਲੇ ਇਕ ਨਗਰ ਵਿਚ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ ਇਕਠਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਰਾਵੀਓਂ ਪਾਰ ਹੋਣ ਵਾਸਤੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ। ਪੰਜਾਂ ਦਿਨਾਂ ਤੇ ਪੰਜਾਂ ਰਾਤਾਂ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਖੂੰਜੇ ਖੂੰਜੇ ਨੂੰ ਹਲੂਣਿਆ। ਲਾਹੌਰ ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਸੁਨੇਹਾ ਭੇਜਿਆ, ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਵੀ ਸੁਣੀ ਅਣਸੁਣੀ ਕਰ ਦਿਤੀ। ਉਹਨਾਂ ਵਲੋਂ ਅਵੇਸਲਾ ਪਨ ਨਜ਼ਰੀਂ ਆਇਆ ਤਾਂ ਉਚੇਚਾ ਟਰੱਕ ਭੇਜਿਆ ਅਤੇ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦੇ ਕਰ ਘਲਿਆ ਕਿ ਹੁਣ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪੁਛਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਸਾਮਾਨ ਨੂੰ ਚੁਕ ਟਰੱਕ ਵਿਚ ਸੁਟ, ਬੇਬੇ ਜੀ, ਭਾਬੋ ਜੀ ਤੇ ਹੋਰ ਬੀਬੀਆਂ ਨੂੰ ਨੌਹਰ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿਓ। ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਏਵੇਂ ਕੀਤਾ, ਮਹਾਰਾਜ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਓਥੇ ਰਹੇ।

ਪੰਦ੍ਰਾਂ ਅਗਸਤ ਉਨ੍ਹੀਂ ਸੌ ਸੰਤਾਲੀ ਦਾ ਭਾਗੀ ਭਰਿਆ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਿਆ, ਖ਼ੁਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਵਾਜੇ ਵਜੇ। ਮਗਰ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਮਾਰੂ ਰਾਗ ਦਾ ਅਲਾਪ ਹੋ ਗਿਆ। ਹਾ ਹਾ ਕਾਰ ਨੇ ਅਸਮਾਨ ਸਿਰ ਤੇ ਚੁਕ ਲਿਆ। ਬਹੁਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਅੰਨ੍ਹੇ ਹੋ ਗਏ। ਤਸਬੀਆਂ ਵਾਲੇ ਅੰਨ੍ਹੇ ਹੋ ਗਏ। ਤਿਲਕ ਧਾਰੀ ਅੰਨ੍ਹੇ ਹੋ ਗਏ। ਰਾਵੀਓਂ ਪਾਰ ਕਛਾਂ ਵਾਲੇ ਵੀ ਅੰਨ੍ਹੇ ਹੋ ਗਏ, ਬੀਨਾਈ ਖੋਈ ਗਈ। ਸ਼ੈਤਾਨ ਭੂਤਰ ਖਲੋਤਾ। ਕਲ ਨਾਚ ਅਰੰਭਿਆ। ਕਈ ਗਰੀਬਾਂ ਦਾ ਪੋਈਆ ਪੋਈਆ ਕਰਕੇ ਜੋੜਿਆ ਧਨ ਲੁਟਿਆ ਪੁਟਿਆ ਗਿਆ। ਮਾਵਾਂ ਦੇ ਬਚੇ ਗੋਦੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਧਰੂਹੇ ਗਏ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵੇਂਹਦਿਆਂ ਵੇਂਹਦਿਆਂ ਧਰਤੀ ਤੇ ਪਟਕਾਇਆ ਗਿਆ। ਗੁਟਕੂ ਗੁਟਕੂ ਕਰਦੀਆਂ ਬੁਲੀਆਂ ਸਦਾ ਲਈ ਚੁਪ ਹੋ ਗਈਆਂ।

ਕੁੜੀਆਂ ਮੂੰਹ ਮੀਟ ਲਏ। ਫੁਲਾਂ ਨੂੰ ਪੈਰਾਂ ਹੇਠਾਂ ਮਿਧਿਆ ਗਇਆ, ਮਨੁਖ ਦੀ ਮਾਂ ਦੇ ਲੀੜੇ ਲੀਰ ਲੀਰ ਕਰਕੇ ਉਸਨੂੰ ਅਲਫ ਨੰਗਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਕਈਆਂ ਅਬਲਾਵਾਂ ਦੇ ਜਲੂਸ ਕਢੇ ਗਏ। ਚਵੀਂ ਪਾਸੀਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਦੇ ਢੇਰ ਲਗ ਗਏ। ਕਾਫਲੇ ਲੁਟੇ ਗਏ। ਧਰਮੀਆਂ ਦਾ ਧਰਮ ਛੀਨ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਖੂਹਾਂ ਵਿਚ ਹਡ ਸੁਟੇ ਗਏ, ਸਟੇਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਪੰਪ ਤੋੜੇ ਗਏ, ਨਿਆਂ ਗਰੀਬੜਾ ਤੇ ਵਿਚਾਰਾ ਕਨੂੰਨ ਬੇ-ਪੀਰਿਆਂ ਤੇ ਬੇ-ਮੁਰਸ਼ਦਿਆਂ ਤੋਂ ਡਰਦਾ ਲੁਕ ਕੇ ਗੁਠੇ ਜਾ ਲਗਾ।

ਜਿਹੜੇ ਸਿੰਘ ਬਚਨ ਮੰਨ ਪੂਰਬੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਪੁਜ ਗਏ ਉਹ ਧੰਨ, ਬਲਿਹਾਰ, ਬਲਿਹਾਰ, ਬਲਿਹਾਰ ਕਹਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਤੋਂ ਸਦਕੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਤੇ ਫਸੇ ਵਿਚਾਰੇ ਜੋਦੜੀਆਂ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਸਤਿਗੁਰ ਸਦਾ ਦਇਆਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਸਿਖ ਦੇ ਸਦਾ ਪਰਦੇ ਢਕਦਾ ਹੈ, ਉਸਦੀਆਂ ਭੁਲਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਿਆਉਂਦਾ। ਇਸੇ ਕਾਰਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜਿਵੇਂ ਸੈ ਕੋਹਾਂ ਤੇ ਬੈਠੀ ਕੂੰਜ ਬਚਿਆਂ ਦੀ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਰਖਿਆ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਪੀੜਤਾਂ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਘੁੰਮਦੇ ਘੁੰਮਾਂਦੇ ਪਹਿਰੇ ਦੇਂਦੇ ਸਨ। ਭਾਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੁਪਤ ਫੌਜਾਂ ਥਾਂ-ਥਾਂ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ, ਮਗਰ ਪ੍ਰਤਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮੋਟਰਾਂ, ਟਰਕ, ਗਡੇ ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਮਿਲ ਸਕਿਆ, ਸਭ ਪੀੜਤਾਂ ਲਈ ਲਾ ਦਿਤੇ ਅਤੇ ਹਕੂਮਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦੇਕੇ ਲਵਾ ਦਿਤੇ।

ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਜਾਂਦਾ। ਏਥੇ ਜਖਮੀਆਂ ਤੇ ਬੀਮਾਰਾਂ ਦਾ ਦਵਾ-ਦਾਰੂ ਹੁੰਦਾ। ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਥਕੇਵਾਂ ਉਤਰਦਾ ਤਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਵਲ ਤੋਰਿਆ ਜਾਂਦਾ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਹੋ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ ਹੀ, ਪੀੜਤਾਂ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਔਖੇ ਵੇਲੇ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਦਾ ਰਾਜ ਸੀ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਕਿਆਂ ਨੂੰ ਜਮੀਨਾਂ ਅਤੇ ਮੁਰਬਿਆਂ ਦੀ ਲੋੜ ਕਾਹਦੀ? ਜੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਦੂਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਤਾ ਇਹ ਨ ਵੇਖਦੀ ਤਾਂ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਤੇ 30 ਲਖ ਖਤਰ ਬੇ-ਅਸਰ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਮਗਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹੀ ਜਾਣਦੇ ਸਨ ਕਿ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਵਸਨੀਕਾਂ ਦਾ ਹੁਣ ਕੂਚ ਹੈ ਤੇ ਖਾਲਸਈ ਫੌਜਾਂ ਦਾ ਮੁਕਾਮ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਬੀਰ ਸਿੰਘ, ਜੋ ਉਸ ਵੇਲੇ ਪੂਜ ਬਾਬਾ ਜੀ ਕਹਿ ਸਤਿਕਾਰੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਉਜੜੇ ਸਿਖਾਂ ਦੀਆਂ ਪੀੜਾਂ ਹਰਨ ਹਿਤ ਆਪਣੇ ਸੁਖ ਆਰਾਮ ਨੂੰ ਤਲਾਂਜਲੀ ਦੇ ਭਜੇ ਫਿਰਦੇ ਸਨ!

ਸ੍ਰੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਹੜੱਪੇ ਦੀ ਧਰਤੀ ਸੀ, ਜਿਹ ਇਲਾਕਾ ਕਾਲ ਦਾ ਪਕਾ ਅਸਥਾਨ ਸੀ। ਕਾਲ ਦਾ ਸਪ ਕਈ ਵੇਰ ਫੂਕਾਰੇ ਮਾਰਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਅਤੇ

ਇਥੋਂ ਦੇ ਵਸਨੀਕ ਢਿਡ ਦੀ ਅਗ ਨੂੰ ਝਲੂਖਾ ਦੇਣ ਹਿਤ, ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਗਲੀਆਂ ਵਿਚ ਦਰ ਦਰ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਸੇ ਵਾਸਤੇ ਚੈਚਾਲ ਨਗਰੀ ਵਿਚ ਉਖੜਿਆਂ ਦੀ ਰੋਟੀ ਦਾ ਮਸਲਾ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਪੜਿਆਂ ਦਾ ਸਵਾਲ ਸੀ, ਬੀਮਾਰਾਂ ਹਿਤ ਦਵਾ ਦਾਰੂ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ। ਫੇਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਖੜਾ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਸੀ। ਕਹਿਣ ਨੂੰ ਇਹ ਗਲਾਂ ਸੌਖੀਆਂ ਸਨ, ਮਗਰ ਜਿਸ ਧਰਤੀ ਦੇ ਆਵਾ ਜਾਈ ਦੇ ਸਾਧਨ ਕਠਣ ਹੋਣ, ਜਿਥੇ ਸਰਕਾਰੀ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਘਟੀਆ ਤੇ ਜੰਗਾਲ ਖਾਧੀ ਹੋਵੇ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਤੋਰਨ ਹਿਤ ਪੈਰ ਪੈਰ ਤੇ ਤੇਲ ਦੀ ਲੋੜ ਪੈਂਦੀ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਲਖਾਂ ਆਦਮੀਆਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰਨੀ ਕੇਵਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਹਿਸੇ ਹੀ ਆਇਆ ਸੀ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਖੜਿਆਂ ਦੀ ਉਦਰ ਪੂਰਤੀ ਹਿਤ, ਕਣਕ, ਜੌਂ, ਛੋਲੇ, ਬਾਜਰਾ ਆਦਿ ਜੋ ਵੀ ਮਿਲਿਆ ਮੰਗਵਾ ਲਿਆ। ਸਰਦੀਆਂ ਖਾਤਰ ਰਜਾਈਆਂ, ਤਲਾਈਆਂ, ਕੰਬਲ, ਗਰਮ ਬ੍ਰਾਂਡੀਆਂ ਦਾ ਬੰਦੋ ਬਸਤ ਕੀਤਾ। ਵਾਹਕਾਂ ਵਾਸਤੇ ਢਗੇ, ਝੋਟੇ, ਊਠ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਸੌਰਦਾ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ ਦਿਤੇ। ਦੁਧ ਵਾਸਤੇ ਗਊ, ਮਝ, ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਾਸਤੇ ਦਾਣੇ, ਨੀਰੇ, ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ। ਕਈ ਤਾਂ ਵਖ ਵਖ ਨਗਰਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਟਿਕ ਗਏ, ਅਤੇ ਜਦ ਕਿਸੇ ਵਸਤੂ ਦੀ ਲੋੜ ਪੈਂਦੀ ਸ੍ਰੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਆ ਕੇ ਪੂਰੀ ਕਰਦੇ। ਮਗਰ ਵਧੇਰੇ ਭਾਰ ਲੰਗਰ ਤੇ ਸੀ।

ਭਾਵੇਂ ਸਿਖ ਰਜਾ ਵਿਚ ਰਾਜੀ ਸਨ, ਪਰ ਜਿਥੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਪਕੇ ਤੌਰ ਤੇ ਵਸਾਉਣ ਦੇ ਫਿਕਰ ਮੰਦ ਸਨ, ਓਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਰਬਲ ਇਛਾ ਸੀ ਕਿ ਮੇਰੇ ਸਿਖ ਤ੍ਰਿਭੌਲੇ ਦੇ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛਕਣ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਥਾਲਾਂ ਵਿਚ ਜਲੇਬ, ਲਡੂਆਂ ਅਤੇ ਪੇੜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਉਚੀਆਂ ਉਚੀਆਂ ਟੀਸੀਆਂ ਲਗੀਆਂ ਵੇਖਾਂ, ਪਰ ਹਾਲਾਤ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦੇ ਸਨ। ਦੇਸ ਵਿਚ ਰਾਸ਼ਨ ਸਿਸਟਮ ਸੀ। ਸਾਰਾ ਨਿਜਾਮ ਬਰਹਮ ਬਰਹਮ ਸੀ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਤਾਂ ਇਕੋ ਨਿਸ਼ਾਨਾਂ ਸੀ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਹਜਾਰਾਂ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਭੁਖੇ ਪੇਟ ਦੀ ਅਗ ਠੰਢੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ!

ਇਕ ਦਿਨ ਐਸਾ ਆਇਆ ਕਿ ਗਲੇ ਦੇ ਇੰਨਚਾਰਜ, ਸੰਤ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਾਰੇ ਗਲੇ ਨੂੰ ਸਾਫ ਕਰਵਾ ਦਿਤਾ, ਝਾੜੂ ਫੇਰ ਸਾਰਾ ਬੇਰੜਾ ਇਕਠਾ ਕਰਵਾਇਆ। ਉਹ ਕੁਲ ਦੋ ਮਣ ਸੀ। ਉਸਨੂੰ ਬੜਾ ਫਿਕਰ ਲਗਾ ਕਿ ਕਲ ਦਾ ਦਿਨ ਕਿਵੇਂ ਗੁਜਰੇਗਾ। ਉਸਨੇ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਅਰਜ ਰਖਣੀ ਚਾਹੀ।

ਓਧਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਕੋਠੀ ਉਪਰ ਮਾਲਸ਼ ਕਰਾ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਭਾਈ

ਵਜੀਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਹਿ ਰਹੇ ਸਨ 'ਭਾਈ! ਵੇਖ ਸਿਖਾਂ ਕਿੰਨੀਆਂ ਤਕਲੀਫਾਂ ਉਠਾਈਆਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਰੇ ਸਿਖ ਵਸ ਜਾਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰੀਂ ਮਣ ਮਣ ਦੁਧ ਦੇਣ ਵਾਲੀਆਂ ਗਊਆਂ ਤੇ ਮਝਾਂ ਹੋਣ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸੁਹਣੀਆਂ ਹਵੇਲੀਆਂ ਹੋਣ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਪਖੇ ਲਗੇ ਹੋਣ, ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਦੁਖ ਸੁਖ ਦੇ ਭਾਈਵਾਲ ਹੋਣ । ਭਜਨ ਬਾਣੀ ਕਰਨ, ਤੇ ਸੁਖੀ ਵਸਣ ।'' ਇਨ੍ਹਾਂ ਖਿਆਲਾਂ ਨਾਲ ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਉਤਰੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕੀਤਾ । ਲੰਗਰ ਵਾਲੀ ਛਪਰੀ ਦੇ ਲਾਗੇ ਗਏ । ਸੰਤ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਲਿਆ ਹਾਜਰ ਕੀਤਾ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਖਲੋਤਾ, ਉਦਾਸੀ ਭਰੇ ਚਿਹਰੇ ਨਾਲ ਅਰਜ ਕੀਤੀ, ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ! ਗਲੇ ਨੂੰ ਝਾੜ ਪੂੰਝ ਲਿਆ ਹੈ ਤੇ ਕੁਲ ਦੋ ਮਣ ਬੇਰੜਾ ਨਿਕਲਿਆ ਹੈ। ਜੇ ਸੂਰਜ ਡੁਬੇ ਤਕ ਦਾਣੇ ਨ ਆਏ ਤਾਂ ਸਵੇਰ ਦਾ ਲੰਗਰ ਮਸਤ ਰਹੇਗਾ।'' ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਸਧਾਰਨ ਮਨੁਖ ਵਾਸਤੇ ਬੜੇ ਸਾਧਾਰਨ ਸਨ, ਮਗਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਾਸਤੇ ਬਹੁਤ ਕੁਝ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਥਾਂ ਵਾਲੀ ਗਰਾਹੀ ਛਕ ਲਈ ਅਤੇ ਆਵਾਜ ਮਾਰੀ 'ਰਤਨ ! ਜਲ ਲਿਆ ਚੁਲਾ ਕਰਾ।' ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਹੈਰਾਨ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਕੀ ਭਾਣਾ ਹੈ। ਅਜ ਇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਲਿਆਇਆ ਹਾਂ ਦੂਜਾ ਅਜੇ ਹਥ ਵਿਚ ਹੈ ਤੇ ਜਲ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਹਕਾ ਬਕਾ ਠਠੰਬਰਿਆ ਜਲ ਲੈ ਆਇਆ, ਜਦ ਚੁਲਾ ਕਰਾਉਣ ਲਗਾ ਤਾਂ ਨੇਤਰ ਤਕੇ ਨੇਤਰ ਸਜਲ ਸਨ । ਚੁਲਾ ਕਰ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ 'ਭਾਈ ! ਖਜਾਨੇ ਵਿਚੋਂ ਲਿਆ ਦਸ ਹਜਾਰ । ਮੈਂ ਭਾਵੇਂ ਭੁਖਾ ਰਹਾਂ । ਕਾਕਿਆਂ ਨੂੰ ਭਾਵੇਂ ਮਿਲੇ ਨਾ ਮਿਲੇ, ਮੈਂ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਭੁਖਾ ਨਹੀਂ ਵੇਖ ਸਕਦਾ । ਭਾਈ ਜੀ ਦਾ ਸੁਭਾ ਸੀ। ਜਮਾਂ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਤਾਂ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਮਗਰ ਖਜਾਨੇ ਵਿਚੋਂ ਪਾਈ ਕਢਕੇ ਵੀ ਰਾਜੀ ਨਹੀਂ ਸਨ । ਸਹਿਜੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ 'ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ ! ਜੇ ਏਵੇਂ ਹੁਕਮ ਹੋਣਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਰਾਤੀਂ ਆਪ ਖਜਾਨੇ ਵਿਚ ਰਖ ਆਇਆ ਕਰੋ। ਅਜੇ ਕਲ ਦਸ ਹਜਾਰ ਲਿਆਂਦਾ ਸੀ' ਭਾਈ ! ਛੇਤੀ ਕਰ । ਅਗੇ ਤੈਨੂੰ ਪੁਛਕੇ ਰਖਦਾ ਹਾਂ ।' ਭਾਈ ਜੀ ਰੁਪਏ ਲਿਆਏ । ਜੀਪ ਤੇ ਬੈਠੇ ਤੇ ਸਰਸੇ ਨੂੰ ਰਵਾਨਾ ਹੋ ਗਏ ।

ਸ: ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਤਹਿਸੀਲਦਾਰ ਸੀ । ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਤਹਿਸੀਲੇ ਪੁਜੇ ਤੇ ਆਖਿਆ ''ਸਰਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ! ਸੰਗਤ ਵਾਸਤੇ ਦਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।'' ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਕੁਰਸੀ ਤੋਂ ਉਠ ਖਲੋਤਾ ਤੇ ਅਰਜ ਕੀਤੀ ''ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ! ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਅਗਲੇ ਪਰਮਿਟ ਕੈਂਸਲ ਕਰ ਦਿਤੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਦਾਣੇ ਰਾਸ਼ਨ ਵਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਮਿਲਣਗੇ।' ''ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਦਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਤੁਸੀਂ ਦੇਵੋ, ਰਾਸ਼ਨ ਵਾਲੇ ਦੇਣ। ਜਿਸ ਭਾ ਮਿਲਣ।

ਦਾਨਿਆਂ ਦਾ ਬੰਦੋ ਬਸਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਭੁਖਿਆਂ ਨਹੀਂ ਵੇਖ ਸਕਦਾ। ਵਿਲਕਦਿਆਂ ਬਚਿਆਂ ਦੀਆਂ ਚੀਕਾਂ ਨਹੀਂ ਸੁਣ ਸਕਦਾ।'' ਸ: ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਹੜਾ ਰਾਹ ਕਢਿਆ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਠੇ ਜਦ ਸਵੇਰ ਦੇ ਲੰਗਰ ਵਾਸਤੇ ਬੋਰੀਆਂ ਜੀਪ ਵਿਚ ਰਖ ਲਈਆਂ ਤੇ ਬਾਕੀ ਵਾਸਤੇ ਗਡਿਆਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦਿਤਾ।

ਕਈ ਪੜਚੋਲੀਏ ਪੁਛ ਕਰਨਗੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਇਤਨੀ ਚਿੰਤਾ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਸੀ ? ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਰੁਖਾਂ ਤੋਂ ਜਲੇਬ ਲਹਾ ਲਏ ਸਨ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਰੁਖਾਂ ਤੋਂ ਲਡੂ ਪੇੜੇ ਲੈ ਲਏ ਸਨ, ਨਿਰਸੰਦੇਹ ਇਹ ਵੀ ਲੈ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਵਣ, ਜੰਡਾਂ ਤੋਂ ਅੰਗੂਰ, ਸੇਉ ਤੇ ਅੰਬ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਾਂਗੂ ਇਕੋ ਠੇਕੀ ਤੋਂ ਸਾਲਾਂ ਬਧੀ ਗੁਜਾਰ ਸਕਦੇ ਸਨ, ਮਗਰ ਇਹ ਪੂਰਨਾ ਪਾਕੇ ਦਰਸਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਉਦਮ ਨੂੰ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਮਿਲਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਕਰਾਮਾਤ ਦੇ ਮਾਲਿਕ ਹੁੰਦਿਆਂ ਵੀ ਕਿਰਤ ਨੂੰ ਵਡਿਆਈ ਦੇਣ ਦੇ ਚਾਹਵਾਨ ਸਨ। ਵਾਹ ਲਗਦਿਆਂ ਭਰਾਵਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਖਾਤਰ ਆਪਣਾ ਸੁਖ ਵਾਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੀਵਨ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਇਹ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਮਸਾ-ਇਆ ਮਾਂ ਪਿਉ ਜਾਇਆ ਦਾ ਭਲਾ ਲੋਚਿਆ ਜਾਵੇ। ਜੇ ਕੋਈ ਭੁਖਾ ਆਵੇ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਪ੍ਰਸਾਦਾ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ। ਧਿਹਾਏ ਨੂੰ ਜਲ ਛਕਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਜੇ ਗਵਾਂਢੀ ਦੇ ਬੱਚੇ ਦੁਧ ਖੁਣੋਂ ਵਿਲਕਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਦੁਧ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਦੁਧ ਦਾ ਸਵਾਦ ਨਹੀਂ ਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਜਦ ਤਾਈਂ ਵਿਲਕਦੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਦੁਧ ਨਾ ਮਿਲ ਜਾਵੇ। ਜੇ ਤੁਸਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਪਾਟੀਆਂ ਲੀਰਾਂ ਵਾਲੇ ਹਨ ਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਰੇਸ਼ਮ ਹੰਢਾਉਣ ਦਾ ਕੋਈ ਹੱਕ ਨਹੀਂ। ਭਾਵੇਂ ਕਈ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ''ਅਵਲ ਖੇਸ਼ ਬਾਦ ਦਰਵੇਸ਼।'' ਸਵਾਰਥੀਆਂ ਦਾ ਕਥਨ ਹੈ 'ਅਵਲ ਦੰਦ ਬਾਦਫ਼ੁਯੰਦ।' ਮਗਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਇਸ ਪਰਪਾਟੀ ਤੇ ਜੋਰ ਦੇਣ ਦੀ ਇਛਾ ਸੀ, ਕਿ 'ਪਹਿਲਾਂ ਹਮਸਾਇਆ ਫੇਰ ਮਾਂ ਪਿਉ ਜਾਇਆ ਤੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਮੂੰਹ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਹਲੇ ਗੁਲੇ ਵਿਚ ਉਖੜੇ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਵਸਾਉਣ ਹਿਤ ਦਿਉਂ ਮਾਇਆ ਦਾ ਹੜ ਵਗਾਇਆ :—

(੧) ਪਸ਼ੂ ੪੫੫੦)
(੨) ਬੀ ੧੮੦੯੯)
(੩) ਪਟਰੋਲ ਤੇ ਡੀਜ਼ਲ ੫੦੦੦)
(੪) ਘਿਉ ਬੀਮਾਰਾਂ ਨਮਿਤ ੭੫੦)

(੫) ਦਵਾਈਆਂ ੧੨੦੦)
(੬) ਰਾਸ਼ਨ ਤੇ ਲੰਗਰ ੧੬੦੯੨੮)
(੭) ਰਜਾਈਆਂ ੮੫੪੪)
(੮) ਫੁਟਕਲ ੬੨੪)

ਇਸ ਤੋਂ ਉਖੜਿਆਂ ਨੂੰ ਜਮੀਨਾਂ ਅਲਾਟ ਕਰਾਉਣ ਵਿਚ ਏਧਰ ਦੀ ਭਜ ਦੌੜ ਵਿਚ ਹਜਾਰਾਂ ਰੁਪਏ ਵਖਰੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੁਝ ਪਲਿਉਂ ਲਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਹਿਆ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਸਿਰ ਅਹਿਸਾਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਪਿਉ ਨੂੰ ਪੁਤਰਾਂ ਵਾਸਤੇ ਕੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ। ਪੁਤ ਕਪੁਤ ਹੋ ਜਾਣ, ਮਾਪੇ ਕੁਮਾਪੇ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ।"

(੧) ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਹਜ਼ੂਰੀ ਸੇਵਾਦਾਰ

(੨) ਸ: ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਝੱਭਰ ਮੁਖਤਾਰੇ ਆਮ

———————

ਕੁਰਬਾਣੀ ਤਿਨਾ ਗੁਰਸਿਖਾ, ਪਿਛਲ ਰਾਤੀ ਉਠਿ ਬਹੰਦੇ।
ਕੁਰਬਾਣੀ ਤਿਨਾ ਗੁਰਸਿਖਾ, ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਵੇਲੈ ਸਰਿ ਨਾਵੰਦੇ।
ਕੁਰਬਾਣੀ ਤਿਨਾ ਗੁਰਸਿਖਾ, ਹੋਇ ਇਕ ਮਨਿ ਗੁਰ ਜਾਪੁ ਜਪੰਦੇ।
ਕੁਰਬਾਣੀ ਤਿਨਾ ਗੁਰਸਿਖਾ, ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਚਲਿ ਜਾਇ ਜੁੜੰਦੇ।
ਕੁਰਬਾਣੀ ਤਿਨਾ ਗੁਰਸਿਖਾ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਿਤਿ ਗਾਇ ਸੁਣੰਦੇ।
ਕੁਰਬਾਣੀ ਤਿਨਾ ਗੁਰਸਿਖਾ, ਮਨ ਮੇਲੀ ਕਰਿ ਮੇਲਿ ਮਿਲੰਦੇ।
ਕੁਰਬਾਣੀ ਤਿਨਾ ਗੁਰਸਿਖਾ, ਭਾਇ ਭਗਤਿ ਗੁਰਪੁਰਬ ਕਰੰਦੇ।
ਗੁਰ ਸੇਵਾ ਫਲੁ ਸੁਫਲੁ ਫਲੰਦੇ ॥੨॥ (ਵਾਰ ੧੨, ਪਉੜੀ ੨)

ਪੱਥਰਾਂ 'ਚੋਂ ਹੀਰਾ

"ਮਿਹਰ ! ਮਿਹਰ !! ਮਿਹਰ !!!

ਬਖਸ਼ ! ਬਖਸ਼ !! ਬਖਸ਼ਾਂ !!! ਧੰਨ ਹਨ ਮੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ! ਸੁਲਤਾਨਾਂ ਦੇ ਸੁਲਤਾਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮੈਨੂੰ ਚਿਕੜ ਦੇ ਟੋਏ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਫੁਲਾਂ ਦੇ ਸਿੰਘਾਸਣ ਤੇ ਬਿਠਾਇਆ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਔਜੜੀ ਜਾਂਦੇ ਤੇ ਕੰਡਿਆਂ ਵਿਚ ਫਸੇ ਨੂੰ ਸਿਧੇ ਰਾਹ ਤੋਰਿਆ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਰਕੀਂ ਜਾ ਰਹੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਖਲੋਣ ਦਾ ਮਾਨ ਬਖਸ਼ਿਆ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਮਨੁਖਤਾ ਦੇ ਮਹਿਲ ਨੂੰ ਕਿਹੜੀ ਜਰਨੈਲੀ ਸੜਕ ਪਹੁੰਚਦੀ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦਇਆ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਸੂਝ ਆਈ ਕਿ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਵਾੜੇ ਨਾਲ ਲਗਦਾ ਬਨੇਰਾ ਸਾਊਆਂ ਦੀ ਢਾਣੀ ਦਾ ਹੈ, ਕਲਿਜੁਗ ਦੇ ਅਗਨ ਕੁੰਡ ਦੀਆਂ ਅਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਧੁਆਖਣ ਵਾਲੇ ਭਾਬੜਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਹੀ ਇਕ ਠੰਡਕ ਦਾ ਸੋਮਾ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਭੁਲਿਆ ਭਟਕਿਆਂ ਦੀ ਤਪਸ਼ ਦੂਰ ਕਰ ਥਕੇਵਾਂ ਲਾਹ ਹੌਲਾ ਫੁਲ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਰੱਸ ਭਿਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਗੀਤ ਅਧਖੜ ਉਮਰ ਦੇ ਗਭਰੇਟੇ, ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦਰਮਿਆਨਾਂ ਕਦ ਮੋਟੇ ਨੇਤਰ ਸਾਂਵਲਾ ਰੰਗ, ਜਿਹੜਾ ਮਸਤਾਨ ਗੜ੍ਹ ਦੀਆਂ ਮਸਤ ਹਵਾਵਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਲੀ ਤੇ ਆਸਣ ਵਿਛਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀਦੀ ਉਡੀਕ ਵਿਚ ਬੈਠਾ, ਦੇ ਮੁਖੋਂ ਆਪ ਮੁਹਾਰੇ ਅਲਾਪਿਆ ਜਾ ਰਹਿਆ ਸੀ। ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਪ੍ਰੇਮ ਘੜੀਆਂ ਲੰਮੇਰੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਗਈਆਂ ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਪ੍ਰੇਮ ਲਹਿਰਾਂ ਉਚੇਰੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਉਸਦੀ ਵਿਸ਼ਾਲਤਾ, ਉਸਦੀ ਉਦਾਰਤਾ, ਉਸਦੇ ਗੁਣ, ਉਸਦੇ ਉਪਕਾਰ ਅਥਗਾਹ ਤੇ ਅਥਾਹ ਹਨ "ਸਨਖਤ੍ਰਵੀ" ਦੇ ਉਹਨਾਂ ਬਾਰੇ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਕਿੰਨੇ ਮਿੱਠੇ ਤੇ ਕਿੰਨੇ ਫਬਵੇਂ ਹਨ :—

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸੀ ਝਲਕ ਨੂਰਾਨੀ,
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸੀ ਕਸ਼ਸ਼ ਰੂਹਾਨੀ,
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸੀ ਦਿਲ ਰਹਿਮਾਨੀ,
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸੀ ਸ਼ਕਤ ਲਾਸਾਨੀ,
ਦਰਸ਼ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭਾਨ ਸਮਾਨੀ,
ਪਰਸ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਾਰਿਸਆਨੀ,

ਤਰਸ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਭ ਲਈ ਜਾਨੀ,
ਬਰਸ ਜਿਨਾਂ ਦਾ ਬਿਰਹੋਂ ਪਾਨੀ,
ਇਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਹਰੀ ਸਨ ।
ਨੈਣ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਨ ਪਰਖੀਲੇ,
ਬੈਣ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਧੁਰ ਰਸੀਲੇ,
ਕਰੁਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਤਿ ਸੁਰਤੀਲੇ,
ਚਰਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਤਿ ਫੁਰਤੀਲੇ,
ਮਨ ਸੁਭਾਵ ਦੇ ਅਤਿ ਅਣਿਖੀਲੇ,
ਤਨ ਭਾਵ ਦੇ ਜੋ ਵਰਤੀਲੇ
ਜਨ ਅਪਨੇ ਲਈ ਜੋ ਮਨਹੀਲੇ,
ਇਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਹਰੀ ਸਨ ।

ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਗੁਆਚਾ ਢੇਰ ਚਿਰ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਨੂੰ ਅਰਸ਼ੀ ਹੁਲਾਰੇ ਦੁਆਂਦਾ ਰਿਹਾ । ਦੁਆਵੇ ਵੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ? ਜਦ ਇਲਾਹੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ :—

ਫੂਟੋ ਆਂਡਾ ਭਰਮ ਕਾ,
ਮਨਹਿ ਭਇਆ ਪ੍ਰਗਾਸੁ ।
ਕਾਟੀ ਬੇੜੀ ਪਗਹ ਤੇ,
ਗੁਰਿ ਕੀਨੀ ਬੰਦਿ ਖਲਾਸੁ ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਇਹ ਹੈ, ਕਿ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਅਜਬ ਪਲਟਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ । ਬੰਧਨ ਕਟੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਚੌਪਾਸੀਂ ਨੂਰੋਂ ਨੂਰ ਪਸਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜਦ ਕਦੀ ਪੁਰਾਣੀ ਵਾਰਤਾ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਦਸਦਿਆਂ ਦਸਦਿਆਂ ਉਸ ਦੇ ਲੂੰ ਕੰਡੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਸਾਰਾ ਸਰੀਰ ਕੰਬਣ ਲਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ । ਡਰਿਆ ਡਰਿਆ ਲਗਦਾ ਹੈ । ਅੱਖਾਂ ਅਗੇ ਸਰੋਂ ਫੁਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਕਈ ਵਾਰੀ ਤਾਂ ਇਉਂ ਬੁਲਾਰਾ ਕਰਨ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰੇ ਬਦਲਾਂ ਨਾਲ ਘਿਰਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਉਡਾਰੀ ਮਾਰ ਚੀਰ ਅਕਾਸ਼ਾਂ ਵਲ ਚੜ੍ਹਨਾਂ ਲੋਚਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਹਥ ਜੋੜ ਅਰ-ਦਾਸਾ ਸੋਧਨ ਲਗ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਹੇ ਤਾਊਸਾਂ ਵਾਲੇ, ਜਿਵੇਂ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਤੇ ਤੁਠਾ ਹੈਂ, ਕੁਲ ਆਲਮ ਤੇ ਮਿਹਰ ਬਰਖਾ ਕਰ, ਤੇਰਾ ਕੋਟਾਨ ਕੋਟ ਧੰਨਵਾਦ, ਜਿਸ ਮਨੁਖਾ ਜਨਮ ਦਾ ਲਾਹ ਲੈਣਾ ਦਰਜਾਇਆ । ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਅਜ ਦਾਨਿਆਂ ਦਾ ਦਾਨਾ

ਤੇ ਮਸਤਾਨਿਆਂ ਦਾ ਮਸਤਾਨਾ ਹੈ, ਪਰ ਜਦ ਜਵਾਨੀ ਦੇ ਟਾਹਣੇ ਲਗਰਾਂ ਛੱਡ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ ਇਹ ਕਥਿਆਂ ਤੋਂ ਕੱਥਾ ਤੇ ਅਜੂਬਾਂ ਵਿਚੋਂ ਅਜੂਬ ਸੀ। ਇਹ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਿਜ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਦਾ ਸੀ। ਵਧੀਆ ਖਿਡਾਰੀ, ਛਾਤੀ ਚੌੜੀ, ਜੁਸਾ ਕਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ਤੇ ਭਾਰ ੨੨੫ ਪੌਂਡ ਸੀ, ਕੁਸ਼ਤੀ ਦਾ ਚੈਂਪੀਅਨ ਸੀ। ਪੜ੍ਹਨ ਵਿਚ ਵੀ ਲਾਇਕ ਸੀ। ਹਰ ਵੇਰ ਇਮਤਿਹਾਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪਹਿਲੇ ਜਾਂ ਦੂਜੇ ਨੰਬਰਾਂ ਤੇ ਆਉਂਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਕਾਲਿਜ ਦੀ ਵਿਦਿਆ ਨੇ ਬੰਦਾ ਨਾ ਬਣਾਇਆ, ਇਸੇ ਵਾਸਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਠੀਕ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ :—

ਪੜਿਆ ਮੂਰਖ ਆਖੀਐ
ਜਿਸ ਲਬ ਲਭੋ ਅਹੰਕਾਰ

ਹੈਫ ! ਸਦ ਹੈਫ !! ਉਸ ਪੜ੍ਹਾਈ ਤੇ ਜਿਹੜੀ ਫੋਕੀ ਸੂਕਾਸ਼ਾਕੀ ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਲਿਸ਼ਕ ਪੁਸ਼ਕ ਵਧਾਉਂਦੀ ਏ, ਜਿਹੜੀ ਹੰਗਤਾ ਦੇ ਗੁਬਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਫਲਾਉਂਦੀ ਏ, ਅੰਦਰਲੇ ਨੂੰ ਚਮਕਾਉਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਅੰਦਰਲੇ ਨੂੰ ਧੁਆਂਖਦੀ ਏ, ਅਸਲ ਵਿਦਿਆ ਉਹ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਸਤਿ ਅਸਤਿ ਦਾ ਕਿਰਨਾ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਦੁਧ ਤੇ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਅਡ ਅਡ ਕਰਦੀ ਏ, ਜਿਹੜੀ ਲੋਹੇ ਨੂੰ ਪਾਰਸ ਬਣਾਉਂਦੀ ਏ, ਜਿਹੜੀ ਪਸ਼ੂ ਨੂੰ ਮਨੁਖ ਵਿਚ ਬਦਲਦੀ ਏ, ਜਿਹੜੀ ਦੇਵ ਪੁਰੀ ਦਾ ਰਾਹ ਵਿਖਾਉਂਦੀ ਏ, ਜਿਹੜੀ ਸੂਰ ਤੇ ਗਾਂ ਦਾ ਅੰਤਰ ਦਸਦੀ ਏ, ਜਿਹੜੀ ਹਲਾਲ ਤੇ ਹਰਾਮ ਦਾ ਫਰਕ ਦਸਦੀ ਏ। ਪਰ ਇਸ ਯੁਗ ਦਾ ਵਿਦਿਆ ਨੇ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਹੰਕਾਰ ਦਾ ਕੋਟ ਖੜਾ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਉਸਦੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਤੇ ਅਭਿਮਾਨ ਦੇ ਪਲਸਤਰ ਦੀਆਂ ਮੋਟੀਆਂ ਮੋਟੀਆਂ ਤੈਹਾਂ ਚਾੜ੍ਹ ਦਿਤੀਆਂ। ਅਖਾਂ ਤੇ ਇੰਨੀ ਚਰਬੀ ਚੜ੍ਹ ਗਈ ਕਿ ਹਮ ਚੂੰ ਮਾਂ ਦੀ ਗਰੇ ਨੇਸਤ ਦੀ ਮੁਹਾਰਨੀ ਰਟੀ ਜਾਂਦਾ।

ਕਾਲਿਜ ਵਿਚ ਛੁਟੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਕੋਟਲੇ ਰਾਮਗੜ੍ਹੀਆਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਗਿਆ। ਫਲੇ ਵਗ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਹ ਵੀ ਪੈਲੀ ਬੰਨੇ ਗਿਆ। ਇਸਦਾ ਚਾਚਾ ਫਲਾ ਵਾਹ ਰਹਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਇਸ ਨਾਲ ਹਾਸਾ ਠੱਠਾ ਕੀਤਾ ਪਰ ਹਾਸੇ ਦਾ ਮੜਾਸਾ ਬਣ ਗਿਆ। ਚਾਚੇ ਹਾਸੇ ਨਾਲ ਗਾਲ ਕਢੀ। ਇਸ ਨੇ ਇਕ ਵੇਰ ਰੋਕਿਆ। ਚਾਚੇ ਨੇ ਪਹਿਲਾ ਵਤੀਰਾ ਕਾਇਮ ਰਖਿਆ। ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪਾਰਾ...੧੫੦ ਸੈਂਟੀ ਗਰੇਡ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਾ ਕਿ ਗਾਹ ਇਕਠਾ ਕਰਦੀ ਕਰਦੀ ਤੰਗਲੀ ਕਿਹੜੇ ਵੇਲੇ ਚਾਚੇ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਜਾ ਪਈ, ਤੇ ਚਾਚਾ ਧਰਮ ਰਾਜ ਦੀ ਅਦਾਲਤੇ ਪਰਚਾ ਦੇਣ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਤੁਸੀਂ ਕਦੀ ਉਸਦੀ ਪਿਠ ਤੋਂ ਕੁਰਤਾ ਚੁਕਕੇ ਵੇਖੋ ਛੇ ਕੁਹਾੜੀਆਂ ਦੇ

ਨਿਸ਼ਾਨ ਅਜੇ ਵੀ ਵਿਖਾਈ ਦੇਣਗੇ। ਇਹ ਸਭ ਹੈਂਕੜ ਬਾਜ਼ੀ ਦੇ ਕਰਿਸ਼ਮੇ ਹਨ।

ਬੀ. ਏ. ਪਾਸ ਕਰ ਇਹ ਨੈਰੋਬੀ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਹਾਈਡਲੋ ਅਲੈਕ-ਟੀਕਲ ਤੇ ਮੈਕੇਨੀਕਲ ਐਨਜੀਨਅਰ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਡੇਵਿਸ ਸ਼ਰਟਲ ਕੰਪਨੀ ਵਿਚ ਨੌਕਰੀ ਕਰ ਲਈ। ਬਾਰਾਂ ਸੌ ਮਹੀਨਾ ਲਗ ਗਿਆ। ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਗਲ ਏ ਜਦੋਂ। ੧੨੦੦ ਮਹੀਨਾ ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮਹਾਰਾਜਾ ਪਟਿਆਲਾ ਸਮਝਦਾ ਸੀ। ਪੱਛਮੀ ਸਭਿਅਤਾ ਲਗੀ ਰੰਗ ਵਿਖਾਉਣ। ਇਹ ਜਗ ਮਿਠਾ ਅਗਲਾ ਕਿਸ ਡਿਠਾ, ਖਾਓ, ਪੀਓ ਮੌਜ ਉਡਾਓ ਦਾ ਗੂੜ੍ਹਾ ਰੰਗ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ। ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦਫਤਰੋਂ ਆਉਂਦਾ ਤੇ ਅਗਲੇ ਭਲਕ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬਣਾ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਬਹਿ ਲਾਲ ਪਰੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾਵਾ ਭੇਜਦਾ, ਉਹ ਵਿਚਾਰੀ ਹੱਥ ਜੋੜ ਹਾਜ਼ਰ ਹੁੰਦੀ। ਨਾਲ ਹੀ ਕਬਾਬ ਦੀਆਂ ਪਲੇਟਾਂ ਮੇਜ ਤੇ ਟਿਕ ਜਾਂਦੀਆਂ। ਛੁਰੀ ਕਾਂਟੇ ਸਭ ਹਾਜਰ। ਖਾਈ ਜਾ, ਪੀਵੀ ਜਾ, ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਫੁਰਸਤ ਹੁੰਦੀ ਜਦ ਸਭ ਪਲੇਟਾਂ ਖਾਲੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਅਤੇ ਬੋਤਲਾਂ ਦਾ ਥਲਾ ਨੰਗਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ, ਖਾਣ ਪੀਣ ਦਾ ਚਸਕਾ ਇਤਨਾ ਵਧ ਗਿਆ ਕਿ ਮੁਰਗੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਗੁਜਾਰਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਕੁਕੜਾਂ ਦੇ ਡਾਲੇ ਭਰੇ ਰਹਿੰਦੇ, ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਪੇਟੀ ਮੰਜੇ ਹੇਠਾਂ ਪਈ ਰਹਿੰਦੀ। ਪੂਰਾ ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਰਾਸ਼ਨ। ਜੇ ਕੋਈ ਯਾਰ ਦੋਸਤ ਆ ਜਾਵੇ ਪੇਟੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਛੇੜਨਾਂ ਠੇਕੇ ਤੋਂ ਮੰਗਵਾਕੇ ਪਲਾਉਣੀ।

ਪਰ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਦਾ ਇਤਨਾਂ ਅਸਰ ਜ਼ਰੂਰ ਸੀ ਕਿ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਇਸ਼ਨਾਨ ਵੀ ਕਰਦਾ ਤੇ ਬਾਣੀ ਵੀ ਪੜ੍ਹਦਾ। ਜੇ ਕਿਤੇ ਦੇਹਧਾਰੀ ਗੁਰੂ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਚਲਦੀ ਤਾਂ ਘੰਟਿਆਂ ਬਧੀ ਉਸਦੇ ਖਿਲਾਫ ਸਿਰ ਡਾਹੀ ਜਾਂਦਾ ਤੇ ਮੁਛ ਨੀਵੀਂ ਨ ਹੋਣ ਦੇਂਦਾ। ਹੈਰਾਨੀ ਤਾਂ ਤਾਂਹੀਏ ਹੈ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਬਾਰਾਂ ਵੇਰ ਪਾਠ ਹੁੰਦਾ :

ਅਸੰਖ ਮੂਰਖ ਅੰਧ ਘੋਰ ॥
ਅਸੰਖ ਚੋਰ ਹਰਾਮ ਖੋਰ ॥
ਅਸੰਖ ਗਲ ਵਢ ਹਤਿਆ ਕਮਾਹਿ ॥
ਅਸੰਖ ਪਾਪੀ ਪਾਪ ਕਰਿ ਜਾਹਿ ॥

ਮਗਰ ਮੁਰਗਾ ਖਾਧੇ ਬਿਨਾਂ ਨੀਂਦ ਵੀ ਨ ਪੈਂਦੀ

ਸੰਤਨ ਕੈ ਦੂਖਨਿ ਆਰਜਾ ਘਟੈ ॥
ਸੰਤ ਕੈ ਦੂਖਨਿ ਜਮ ਤੇ ਨਹੀਂ ਛੁਟੈ ॥
ਸੰਤ ਕੈ ਦੂਖਨਿ ਸੁਖੁ ਸਭੁ ਜਾਇ ॥
ਸੰਤ ਕੈ ਦੂਖਨਿ ਨਰਕ ਮਹਿ ਪਾਇ ॥

ਸੰਤ ਕੈ ਦੂਖਨਿ ਮਤਿ ਹੋਇ ਮਲੀਨ ॥
ਸੰਤ ਕੈ ਦੂਖਨਿ ਸੋਭਾ ਤੇ ਹੀਨ ॥
ਸੰਤ ਕੈ ਹਤੇ ਕਉ ਰਖੈ ਨ ਕੋਇ ॥
ਸੰਤ ਕੈ ਦੂਖਨਿ ਥਾਨ ਭ੍ਰਿਸਟ ਹੋਇ ॥

ਇਸਦਾ ਰਟਨ ਵੀ ਨਿਤਾ ਪ੍ਰਤੀ ਹੁੰਦਾ, ਮਗਰ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸੰਤ ਦਿਸ ਪੈਣ ਤਾਂ ਵਿਹਲੜ, ਨਿਖਟੂ, ਕੰਮ ਚੋਰ, ਦੇਸ਼ ਤੇ ਭਾਰੂ ਸਮਾਜ ਦਾ ਇਕ ਮੁਰਦਾ ਭਾਗ ਜਾਪਦੇ ।

ਜਦ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜਵਾਨ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਇਸਦਾ ਵਿਆਹ ਬੀਬੀ ਨਰਿੰਦਰ ਕੌਰ ਪੁਤਰੀ ਸ: ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਹੋ ਗਿਆ । ਨਰਿੰਦਰ ਸੀਨੀਅਰ ਕੈਬਰਜ ਤੇ ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਬੀ. ਏ. ਪਾਸ ਸੀ । ਕੁਦਰਤ ਨੇ ਨਰਿੰਦਰ ਨੂੰ ਜਿਥੇ ਤਨ ਤੇ ਮਨਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨਾਲ ਮਾਲਾ ਮਾਲ ਕਰ ਰਖਿਆ ਸੀ, ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸੁਘੜਤਾ ਦਿਲ ਦੀ ਸਚਾਈ, ਤੇ ਗੁਰ ਸਿਖੀ ਦੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਨਿਹਾਲ ਕਰ ਰਖਿਆ ਸੀ । ਉਹ ਠੀਕ ਇਸਤਰੀ ਸੀ, ਜੋ ਇਸਤਰੀ ਇਸਤਰੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਘਰ ਨੂੰ ਸਵਾਰ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਕੌਮ ਨੂੰ ਬਣਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਉਚਾ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਕਾਸ਼ ! ਭਾਰਤੀ ਇਸਤਰੀ ਆਪਣੇ ਵਿਰਸੇ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਦੀ ਆਪਣੇ ਫਰਜ ਨੂੰ ਪਛਾਣਦੀ, ਮਗਰ ਅਜ ਦੀ ਨਾਰੀ ਨਿਰੀ ਨਾਰ ਹੈ, ਪਛਮ ਦੀ ਦਿਲ-ਦਾਰ ਹੈ, ਭੋਗ ਵਿਲਾਸ ਦੀ ਖਾਣ ਹੈ, ਨਰਕ ਦੀ ਪੜਾ ਹੈ । ਮਗਰ ਨਰਿੰਦਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਜਾਗਦੀ, ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਦੀ, ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਜੁਟਦੀ, ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਦੀ ਤੇ ਘਰਦੇ ਕੰਮਕਾਜਾਂ ਵਿਚ ਜੁਟ ਪੈਂਦੀ, ਵਡਿਆਂ ਛੋਟਿਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੁੰਦੀ, ਜਦ ਸਮਾ ਮਿਲਦਾ ਤਾਂ ਦੋ ਘੜੀਆਂ ਸਤਿਸੰਗ ਵਿਚ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ।

ਜਦ ਇਸ ਨੇ ਪਤੀ ਦੇਵ ਦੀ ਇਹ ਹਾਲਤ ਵੇਖੀ ਤਾਂ ਕੌੜੇ ਘੁਟ ਵਾਂਗੂੰ ਪੀ ਗਈ । ਮੱਥੇ ਵਟ ਨਾ ਪੈਣ ਦਿਤਾ । ਆਪਣੇ ਕਰਤਵ ਦਾ ਪਾਲਣ ਕਰਦੀ ਗਈ । ਜਦ ਕਈ ਪਤੀ ਦੇਵ ਦੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਵੇਖਦੀ ਤਾਂ ਡੁਲ੍ਹ ਪੈਂਦੀ । ਇਸਦੀਆਂ ਭੁਬਾਂ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦੀਆਂ, ਗਲੇਡੂ ਛਲਕ ਪੈਂਦੇ ਤੇ ਅੰਦਰੋਂ ਅਰਦਾਸਾ ਕਰਦੀ ਹੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ! ਹੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਮਾਲਕ, ਹੇ ਜ਼ਾਹਰਾ ਜ਼ਹੂਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਮੇਰੇ ਪਤੀ ਦੇਵ ਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਤੁਠ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚਿਕੜ ਦੇ ਟੋਏ ਵਿਚੋਂ ਕਢ ਤੇ ਆਪਣੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰੀਤੀ ਬਖਸ਼ । ਇਸਨੂੰ ਸਮੱਤੇ ਲਾ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦੁਰਲਭ ਜਨਮ ਬਿਰਥਾ ਨਾ ਜਾਵੇ ।

ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਬੀਤਿਆ ਤਾਂ ਸੰਤ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੈਰੋਬੀ ਗਏ । ਸੰਤ ਸਦਾ ਪਰ-ਉਪਕਾਰੀ, ਸੰਤ ਸਦਾ ਭਲਾ ਲੋਚਕ, ਸੰਤ ਨਿਰਾ ਨੂਰ, ਸੰਤ ਰਬ ਦੀ ਜੋਤੀ ਦੇ ਸੋਮੇ ਆਪ

ਦੁਖ ਭਾਗਣ ਤੇ ਦੁਖੀਆਂ ਨੂੰ ਸੁਖ ਦੇਣ । ਇਕ ਕਵੀ ਸੰਤ ਬਾਰੇ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ :—

ਜਦੋਂ ਜਾਗਦੇ ਭਾਗ ਸੰਸਾਰੀਆਂ ਦੇ
ਸੈਲ ਕਰਨ ਨੂੰ ਤੋਰਦਾ ਰਾਮ ਸਾਧੂ
ਕਿਤੇ ਰਾਤ ਗੁਜਾਰ ਸੁਧਾਰ ਚਲੇ
ਕਿਤੇ ਘੜੀ ਘੰਟਾ ਕਿਤੇ ਜਾਨ ਸਾਧੂ
ਜਿਥੇ ਜਾ ਕੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੀ ਕਰਨ ਵਰਖਾ
ਮੇਟਣ ਤਪਤ ਤੇ ਦੇਣ ਅਰਾਮ ਸਾਧੂ

ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਕਈ ਭੁਟਕੀਆਂ ਰੂਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਗ ਪਾਇਆ ਕੁਸੰਗ ਵਿਚੋਂ ਕਢ ਸੰਗਤ ਮਿਲਾਇਆ । ਕਈਆਂ ਦਾ ਕੋੜ੍ਹ ਦੂਰ ਕੀਤਾ ਤੇ ਕਈਆਂ ਦਾ ਮੋਤੀਆਂ ਬਿੰਦ ਤੇ ਕਈਆਂ ਦਾ ਤੇਈਆ ਲਾਹਿਆ । ਨਰਿੰਦਰ ਵੀ ਸਤਿਸੰਗ ਜਾਂਦੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਚਨ ਸੁਣਦੀ ਤੇ ਪਤੀ ਦੇਵ ਵਾਸਤੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੀ ।

ਇਕ ਵੇਰ ਡੂੰਘੀ ਰਾਤ ਗਿਆਂ ਨਰਿੰਦਰ ਸਤਿਸੰਗ ਤੋਂ ਮੁੜੀ । ਨਾਲ ਹੀ ਸੰਤ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਲੈ ਆਈ । ਨਰਿੰਦਰ ਨੇ ਬੂਹਾ ਖਟਖਟਾਇਆ । ਉਧਰ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵੀ ਬਿਸਤਰੇ ਤੇ ਲੇਟਣ ਲਗਾ ਸੀ ।

'ਕੋਣ ?'

'ਦਰਵਾਜਾ ਖੋਲ੍ਹੋ'

'ਇਹ ਵੇਲਾ ?'

'ਸੰਤ ਜੀ ਆਏ ਨੇ'

'ਸੰਤ ਕਿ ਚੋਰ ? ਇਹ ਵੇਲਾ ਸਾਧਾਂ ਫਕੀਰਾਂ ਦਾ ਨਹੀਂ' ਚੋਰਾਂ ਧਾੜਵੀਆਂ ਦਾ ਹੈ' ਦਰਵਾਜਾ ਖੁਲ੍ਹ ਗਿਆ । ਸੰਤ ਅੰਦਰ ਆ ਗਏ । ਬੈਠਦਿਆਂ ਹੀ ਮਿਠਾ ਜੇਹਾ ਕਿਹਾ 'ਸਰਦਾਰ ! ਤੂੰ ਠੀਕ ਕਹਿਆ ਹੈ । ਅਸੀਂ ਧਾੜਵੀ ਹਾਂ, ਚੋਰ ਹਾਂ, ਤੇ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਚੋਰੀ ਕਰਨ ਦਾ ਵਲ ਦਸਦੇ ਹਾਂ ਜਤਨ ਕਰਾਂਗੇ, ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਇਸ ਆਸਾਰ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚੋਂ ਚੋਰੀ ਚੋਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਦੇਸ ਦਾਖਲ ਹੋ ਜਾਈਦਾ ।' ਗਲੀਂ ਬਾਤੀਂ ਸਾਰੇ ਬਰਾਜ ਗਏ ।

ਸਵੇਰ ਸਾਰ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਉਠਿਆ, ਦੰਦਾਂ ਤੇ ਬੁਰਸ਼ ਮਾਰ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕੀਤਾ । ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਬਾਰ੍ਹਾਂ ਪਾਠ ਕੀਤੇ ਤੇ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਵੀ ਪੜ੍ਹੀ । ਸੰਤ ਮੌਕਿਆ ਤਾੜ ਕੇ ਕਿਹਾ 'ਸਰਦਾਰ ਜੀ ! ਤੂੰ ਸਾਡੀ ਇਕ ਗਲ ਮੰਨ, ਸਾਰੀ ਸੁਖਮਨੀ ਦੀ ਬਜਾਏ ਇਕ ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਤੇ ਯਾਰ੍ਹਾਂ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਾਠਾਂ ਦੀ ਬਜਾਏ ਇਕ ਪਾਠ ਕਰਿਆ

ਕਰ, ਪਰ ਕਰਿਆ ਕਰ ਸਮਝਕੇ' ਸੰਤ ਇਹ ਕਹਿ ਉਠ ਬੈਠੇ । ਕੀ ਹਲ ਵਾਹ ਦਿਤਾ ਏ ਖੇਤੀ ਵਿਚ ਮਾਲਕ ਆਪ ਬੀ ਪਾਏਗਾ ।'

ਸੰਤ ਚਲੇ ਗਏ । ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕਈ ਉਬਾਲ ਉਠੇ ਅੰਤ ਇਥੇ ਆਕੇ ਮਨ ਟਿਕ ਗਿਆ ਕਿ ਏਸ ਵਿਚ ਕੀ ਹਰਜ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਯਾਰਾਂ ਪਾਠ ਕਰਨੇ ਹਨ, ਇਕ ਕਰਾਂਗਾ ਤੇ ਜਿਥੇ ਸਾਰੀ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਇਕ ਅਸ਼ਟਪਦੀ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਾਂਗਾ । ਇਸ ਵਿਚ ਕੀ ਹਰਜ ਹੈ । ਜ਼ਰਾ ਸਮਝਕੇ ਕਰ ਲਵਾਂਗਾ ।

ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਪਾਠ ਅਰੰਭਿਆ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੁਕਾਂ ਰੋਕ ਲਿਆ :—

ਤੀਰਥਿ ਨਾਵਾ ਜੇ ਤਿਸੁ ਭਾਵਾ
ਵਿਣੁ ਭਾਣੇ ਕਿ ਨਾਇ ਕਰੀ ।
ਜੇਤੀ ਸਿਰਠਿ ਉਪਾਈ ਵੇਖਾ
ਵਿਣੁ ਕਰਮਾ ਕਿ ਮਿਲੈ ਲਈ ।
ਮਤਿ ਵਿਚ ਰਤਨ ਜਵਾਹਰ ਮਾਣਕ
ਜੇ ਇਕ ਗੁਰ ਕੀ ਸਿਖ ਸੁਣੀ ।

ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ 'ਜੇ ਇਕ ਗੁਰ ਕੀ ਸਿਖ ਸੁਣੀ' ਨੂੰ ਬਾਰ ਬਾਰ ਪੜ੍ਹਿਆ ਫੇਰ ਅਗੇ ਜਾ ਕੇ ਰੁਕ ਗਿਆ :—

ਭਰੀਐ ਹਥੁ ਪੈਰੁ ਤਨੁ ਦੇਹ ॥
ਪਾਣੀ ਧੋਤੈ ਉਤਰਸੁ ਖੇਹ ॥
ਮੂਤ ਪਲੀਤੀ ਕਪੜੁ ਹੋਇ ॥
ਦੇ ਸਾਬੂਣੁ ਲਈਐ ਓਹੁ ਧੋਇ ॥
ਭਰੀਐ ਮਤਿ ਪਾਪਾ ਕੈ ਸੰਗਿ ॥
ਓਹੁ ਧੋਪੈ ਨਾਵੈ ਕੈ ਰੰਗਿ ॥

ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੁਕਾਂ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬੰਨ ਲਿਆ :—

ਸਤਿਗੁਰ ਸਿਖ ਕੀ ਕਰੈ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲ ॥
ਸੇਵਕ ਕਉ ਗੁਰੁ ਸਦਾ ਦਇਆਲ ॥
ਸਿਖ ਕੀ ਗੁਰ ਦੁਰਮਤਿ ਮਲੁ ਹਿਰੈ ॥
ਗੁਰ ਬਚਨੀ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਉਚਰੈ ॥
ਸਤਿਗੁਰ ਸਿਖ ਕੇ ਬੰਧਨ ਕਾਟੈ ॥
ਗੁਰ ਕਾ ਸਿਖੁ ਬਿਕਾਰ ਤੇ ਹਾਟੈ ॥

ਸਤਿਗੁਰੁ ਸਿਖ ਕਉ ਨਾਮ ਧਨੁ ਦੇਇ ॥
ਗੁਰ ਕਾ ਸਿਖੁ ਵਡਭਾਗੀ ਹੇ ॥
ਸਤਿਗੁਰ ਸਿਖ ਕਾ ਹਲਤ ਪਲਤੁ ਸਵਾਰੈ ॥
ਨਾਨਕ ਸਤਿਗੁਰ ਸਿਖ ਕਉ ਜੀਅ ਨਾਲ ਸਮਾਲੈ ॥

ਹੁਣ ਪਾਠ ਵਿਚ ਸਵਾਦ ਤਾਂ ਵਧ ਗਿਆ। ਮਗਰ ਸੁਭਾਉ ਵਿਚੋਂ ਤੁਰਸ਼ੀ ਨ ਘਟੀ। ਅਜੇ ਵੀ ਸਾਧੂ, ਸੰਤ ਗੁਰੂ, ਪੀਰ, ਫਕੀਰ ਯਰਕਾਨ ਦੇ ਰੋਗੀ ਵਾਂਗੂ ਪੀਲੇ ਪੀਲੇ ਵਿਖਾਲੀ ਦੇਣ।

ਭਾਗਾਂ ਭਰਿਆ ਸੰਮਤ ੨੦੧੦ ਚੜ੍ਹਿਆ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ
ਚੜ੍ਹਿਆ ਸੋਧਣ ਧਰਤਿ ਲੋਕਾਈ।

ਆਪ ਜੀ ਮਬਾਸੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿਤੇ। ਲਗੀਆਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀਆਂ ਘਨਘੋਰਾਂ ਉਠਣ। ਤਾਊਸ਼ ਦੀਆਂ ਟੁਨਕਾਰਾਂ ਆਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਵਜਦ ਵਿਚ ਲੈ ਆਂਦਾ। ਸੁਕੇ ਤੇ ਰੁੰਡ ਮੁੰਡ ਲਗੇ ਹਰੇ ਹੋਣ ! ਕਲੀਆਂ ਲਗੀਆਂ ਪਟਾਕਣ। ਲਗੀ ਮਿਹਰ ਵਰਸ਼ਾ ਹੋਣ, ਅਨੇਕ ਪਾਮਰਾਂ ਮਾਸ ਸ਼ਰਾਬ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕੀਤਾ। ਨੈਰੋਬੀ ਤੋਂ ਕਈ ਆਸ਼ਿਕ ਦੀਦਾਰਿਆਂ ਖਾਤਰ ਨਦੀਆਂ ਤੇ ਪ੍ਰਬਤ ਚੀਰ ਜਾ ਚਰਨ ਪਰਸੇ। ਤਨੋ ਮਨੋ ਨਿਹਾਲ ਹੋਏ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੈਰੋਬੀ ਨੂੰ ਵੀ ਭਾਗ ਲਾਏ। ਕਈਆਂ ਲੰਗਰ ਕੀਤੇ, ਕਈਆਂ ਘਰ ਚਰਨ ਪਵਾਏ, ਮਗਰ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਕਿਸੇ ਐਸੇ ਜਾਨਵਰ ਦਾ ਸਾਇਆ ਸੀ, ਜਿਸਨੂੰ ਦਿਨੇ ਵੀ ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹਿਆ ਨਜਰੀਂ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਸੀ।

ਇਕ ਦਿਨ ਨਰਿੰਦਰ ਨੇ ਝਕਦਿਆਂ ਝਕਦਿਆਂ ਪਤੀ ਦੇਵ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ 'ਅਸੀਂ ਵੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਨ ਪਵਾ ਲਈਏ।'

'ਭਲੀਏ ਲੋਕਣੇ ! ਮੇਰਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਗੁਰੂ ਪੀਰ ਨਜ਼ਰੀਂ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਸਭ ਦੁਕਾਨ ਦਾਰੀਆਂ ਹਨ। ਜੇ ਤੂੰ ਚਰਨ ਪਵਾਉਣੇ ਹਨ ਤਾਂ ਪਵਾਲੈ, ਮੇਰੀ ਜੇਬ 'ਚੋਂ ਜਾਣੇ ਹਨ, ਕੇਵਲ ਦੋ ਸ਼ਲਿੰਗ। ਮੈਂ ਆਪ ਮੱਥਾ ਮੁਥਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਟੇਕਣਾ। ਤੂੰ ਜਾਣੀ ਤਾਂ ਤੇਰਾ ਕੰਮ' ਨਰਿੰਦਰ ਦਿਲੋਂ ਰਾਜੀ ਹੋ ਗਈ। ਜਿਵੇਂ ਹੋਵੇਗਾ ਵੇਖੀ ਜਾਊ, ਸਤਿਗੁਰ ਚਰਨ ਤਾਂ ਪਾ ਲੈਣ।

ਨਰਿੰਦਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਅਰਜ਼ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਕਹਿਆ। ਉਸਦੇ ਪਿਤਾ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸੁਭਾਉ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਹਿਆ ਬੀਬਾ ਆਪ ਅਰਜ਼ ਕਰ ਲੈ, ਨਰਿੰਦਰ ਮੁੜ ਸੋਚਾਂ ਵਿਚ ਪੈ ਗਈ, ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਸ਼ਬਦ ਨਹੀਂ ਔੜਦੇ। ਮੈਂ ਕਦੇ ਅਰਦਾਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਮੈਂ ਭਰੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਕਿਵੇਂ ਖਲੋਵਾਂ, ਪਰ

ਜਦ ਇਸਤਰੀ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਤੇ ਆ ਜਾਵੇ, ਫੇਰ ਸਭ ਲੋਕ ਲਾਜਾਂ ਪਿਛੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਤਾਂ ਹੈ ਹੀ ਸੀ ਧਰਮ ਦਾ ਪਾਸਾ। ਵਿਚਾਰੀ ਝਕਦੀ ਝਕਦੀ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਖਲੋਤੀ।

''ਕਿਉਂ ਬੀਬੀ ?''

''ਜੀ ਚਰਨ ਪਾਓ''

ਖੜੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਹੈਰਾਨ ਸਨ, ਸਾਰੇ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸੁਭਾਉ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਸਨ। ਕਿ ਇਹ ਗਲ ਕਿਵੇਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਉਹ ਬੜਾ ਅਖੜ ਖਾਨ ਏ। ਇਹ ਗਲ ਕਦਾਚਿਤ ਨਹੀਂ ਭਾਉਂਦੀ। 'ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ! ਤੂੰ ਈ ਗਰੀਬਣੀ ਦੀ ਲਾਜ ਰਖੀਂ ! ਇਹ ਤਾਂ ਵਿਚਾਰੀ ਨਿਰੀ ਗਊ ਏ।' ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦੇ ਦਿਤੀ।

ਨਰਿੰਦਰ ਕਾਹਲੀ ਕਾਹਲੀ ਘਰ ਪੁਜੀ। ਅੱਖ ਦੇ ਪਰਕਾਰੇ ਵਿਚ ਕਮਰਾ ਝਾੜ ਪੂੰਝ ਸਾਫ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਮੰਜਾ ਡਾਹ ਦਿਤਾ। ਉਪਰ ਦੁਧ—ਚਿੱਟੀ ਚਾਦਰ ਵਿਛਾ ਦਿਤੀ ਹੋਰ ਬਾਦਾਮ, ਫਲ, ਥਾਲ ਵਿਚ ਰਖ ਉਪਰ ਚਿਟਾ ਰੁਮਾਲ ਪਾ ਇਕ ਪਾਸੇ ਰਖ, ਦਰਵਾਜੇ ਵਿਚ ਖਲੋ, ਲਗੀ ਅੱਡੀਆਂ ਚੁਕ ਰਾਹ ਵੇਖਣ।

ਹੁਣ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਅਜਬ ਉਥਲ-ਪੁਥਲ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਿਛੋਂ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਵਿਚ ਕੋਈ ਗੁਰੂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ ਇਹ ਅਜਬ ਗਲ ਏ, ਪਰ ਲੋਕ ਗਲਾਂ ਬੜੀਆਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕੂਕਿਆਂ ਦੇ ਤਾਂ ਉਪਮਾ ਕਰਦਿਆਂ ਬੁਲ ਨਹੀਂ ਸੁਕਦੇ। ਰੋਜ ਅਰਦਾਸਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਦੀਨ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਵਾਲੀ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਿਮਰੀਐ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜਮਾਂ ਤੋਂ ਲਿਆ ਛੁਡਾਇ। ਸ਼ਾਤ ਮੂਰਤ ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਿਮਰੀਐ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਟੁਟੀ ਲਈ ਮਲਾਇ। ਹਾਜ਼ਰ ਹਜ਼ੂਰ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਿਮਰੀਐ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਲਿਜੁਗ ਵਿਚ ਸੁਚ ਸੋਧ ਤੇ ਨਾਮ ਬਾਣੀ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਹ ਦਿਤਾ ਚਲਾਇ।'' ਪਰ ਮੈਂ ਤਾਂ ਜਾਣਾ ਜੇ ਮੈਨੂੰ ਕੰਨੋਂ ਫੜਕੇ ਭਜਨ ਦੇਣ।

ਇਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਖਿਆਲਾਂ ਵਿਚ ਡੁਬਾ ਸੀ ਕਿ ਇਤਨੇ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਘਿਰੇ ਆ ਗਏ। ਸੰਗਤਾਂ ਜੈਕਾਰੇ ਛੱਡੇ। ਆਂਢੀਆਂ ਗੁਆਂਢੀਆਂ ਚਰਨ ਪਰਸੇ ਸਤਿ-ਗੁਰੂ ਜੀ ਮੁਸਕਾਂਦੇ ਮੁਸਕਰਾਂਦੇ ਮੰਜੇ ਤੇ ਜਾ ਸ਼ਸ਼ੋਭਤ ਹੋਏ। ਨਰਿੰਦਰ ਭੇਟਾ ਲਿਆ ਹਾਜ਼ਰ ਕੀਤੀ। ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵੀ ਇਕ ਗੁਠੇ ਲਗ ਕੇ ਬੈਠ ਗਿਆ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਮੌਜ ਵਿਚ ਆ ਚੀਨੀ ਵਾਲੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਜਾਣ, ਸੰਤ ਜਿਊਣ ਸਿੰਘ, ਬਾਬਾ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ, ਬਾਬਾ ਲਹਿਣਾ ਤੇ ਹੋਰ ਮਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਅਰੰਭ ਦਿਤੇ। ਸਰੋਤੇ

ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਸੁਣਦੇ ਸਨ, ਮੁਗਧ ਹੁੰਦੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਅਜਬਾ ਸ਼ਾਂਤ ਵਰਤ ਗਈ॥ ਵਾ ਵਗਦੀ ਰੁਕ ਗਈ, ਸੂਰਜ ਥਮ ਗਿਆ। ਰੁਖ ਬ੍ਰਿਛ ਚਿੜੀਆਂ ਕਬੂਤਰ ਸਭ ਵਜਦ ਵਿਚ ਆ ਗਏ। ਕੋਈ ਪੌਣਾ ਘੰਟਾ ਛਹਿਬਰ ਲਗੀ।

ਅਖੀਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵਲ "ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਭਿੰਨੇ ਲੋਇਣਾ" ਕੀਤੇ ਤੇ ਹਸਦਿਆਂ ਹਸਦਿਆਂ ਪੁਛਿਆ।

'ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਿੱਖਾ ! ਕੁਝ ਖਾਂਦਾ ਹੁੰਦਾ ਏਂ ?'

'ਜੀ ! ਇਕ ਮੁਰਗਾ। ਨੇਮ ਨਾਲ'

'ਪੀਂਦਾ ਹੁੰਨਾ ਏਂ ?'

'ਇਕ ਬੋਤਲ'

ਸਵਾਦ ਲਗਦਾ ਈ ?

ਜੀ ਸਵਾਦ ਲਗਦਾ ਏ ਤਾਹੀਏਂ ਖਾਂਦਾ ਪੀਂਦਾ ਹਾਂ।

ਲੈ ਭਾਈ ਗੁਰਮੁਖਾ !

ਅਗੋਂ ਸਮਝ ਚਲੋ ਨੰਦ ਲਾਲਾ

ਪਿਛੇ ਜੋ ਬੀਤੀ ਸੋ ਬੀਤੀ।

ਸੰਤ ਗਿਆਨਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ! ਇਸਨੂੰ ਕੰਨੋਂ ਫੜ ਕੇ ਭਜਨ ਦਸਦਿਓ। 'ਕੰਨੋਂ ਫੜਨ' ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕੰਨੀ ਹੀ ਪੈਣੇ ਸਨ-ਕਿ ਉਸਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਪੁਲ ਕਾਵਲੀ ਆ ਗਈ। ਰੋਮ ਰੋਮ ਹੁਲਾਸ ਗਿਆ। ਨੇਤਰ ਸਜਲ ਹੋ ਗਏ। ਸਿਰ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਚਰਨ ਤੇ ਜਾ ਡਿਗਾ। ਦਰਸ਼ਕ ਵੀ ਵਿਸਮਾਦ। ਨਰਿੰਦਰ ਦਾ ਮਨ ਬਾਗੋ ਬਾਗ ਹੋ ਰਹਿਆ ਸੀ। ਸੰਤ ਗਿਆਨਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਉਠੇ ਤੇ ਕੰਨ ਵਿਚ ਭਜਨ ਦਸ ਦਿਤਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਠ ਬੈਠੇ। ਅਗਲੇ ਘਰ ਭਾਗ ਲਾਣ ਚਲੇ ਗਏ। ਜਦ ਸੁਰਤ ਹੇਠਲੇ ਮੰਡਲਾਂ ਵਿਚ ਉਤਰੀ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਹੌਲਾ ਹੌਲਾ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਰਹਿਆ ਸੀ। ਮਨ ਵਿਚ ਸੋਚੇ ਮੈਂ ਤਾਂ ਭੁਲਿਆ ਈ ਰਹਿਆ ਇਹ ਤਾਂ ਠੀਕ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਹੈ, ਜਿਸਨੇ ਕੌਡੇ ਦੇ ਤਪਦੇ ਕੜਾਹੇ ਨੂੰ ਠਾਰਿਆ ਸੀ, ਇਹ ਉਹੋ ਮਿਹਰਾਂ ਦਾ ਦਾਤਾ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਦੇਵ ਲੂਤ ਤੇ ਤੁਠਾ ਸੀ, ਇਹ ਠੀਕ ਉਹ ਨਿਰੰਕਾਰੀ ਹੈ, ਜਿਸਨੇ ਵਲੀ ਕੰਧਾਰੀ ਦੇ ਵਲ ਕਢੇ ਸਨ, ਇਹ ਉਹੋ ਹਾਜੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਮੱਕੇ ਨੂੰ ਘੁਮਾਇਆ ਸੀ, ਇਹ ਉਹੋ ਬਾਬਾ ਹੈ ਜਿਸਨੇ ਸਿਧਾਂ ਨੂੰ ਸਿਧਾ ਰਾਹ ਵਿਖਾਇਆ ਸੀ, ਇਹ ਉਹੋ ਸਬਜੇ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਜਿਸਨੇ ਸੈਦ ਖਾਂ ਵਰਗਿਆਂ ਨੂੰ ਚਰਨੀ ਲਾਇਆ ਸੀ। ਹੇ ਮਿਹਰਾਂ ਦੇ ਸਾਈਂ ਬਖਸ਼ ! ਬਖਸ਼ !! ਬਖਸ਼ !!'

ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕੁਕੜ ਦੇ ਡਾਲੇ ਖਾਲੀ ਕਰ ਦਿਤੇ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਪੇਟੀ ਮੂਧੀ ਕਰ ਦਿਤੀ। ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਵਜੋਂ ਦੋ ਬੋਤਲਾਂ ਰਖ ਲਈਆਂ। ਬਾਕੀ ਭੰਨ ਦਿਤੀਆਂ। ਲਗੇ ਮਾਲਾ ਨੂੰ ਗੇੜੇ ਦੇਣ। ਨਿਤ ਪ੍ਰਤੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਜਾਗਣਾ, ਸਣਕੇਸੀ ਇਸ਼ਨਾਨ ਸਿਮਰਨ ਮੁੜ ਬਾਣੀ। ਲਗਾ ਰੰਗ ਚੜ੍ਹਨ। ਹੋਣ ਲਗਾ ਸਿਨਮਾ ਕਲੱਬਾਂ ਤੇ ਨਾਚ ਘਰਾਂ ਦਾ ਬਾਈ ਕਾਟ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਨੇਕ ਰੂਹਾਂ ਦਾ ਪਾਰ ਉਤਾਰਾ ਕੀਤਾ। ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਹ ਚਲਾਇਆ। ਇਸ ਦੇਵ ਰੀਤੀ ਨੂੰ ਤਕ ਅਫਰੀਕਾ ਦੇ ਗੋਰੇ ਅਤੇ ਕਾਲੇ ਸਭ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਹੋਏ। ਉਥੋਂ ਦੇ ਸੰਡੇ ਪੋਸਟ ਨੇ ਪਹਿਲੇ ਸਫੇ ਤੇ ਲਿਖਿਆ।

ਮੰਨੋ ਭਾਵੇਂ ਨ ਮੰਨੋ ਉਹ ਸਿਖ ਵੀ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਮਾਸ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦੇ, ਉਹ ਵੀ ਸਿਖ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਸ਼ਰਾਬ ਨਹੀਂ ਪੀਂਦੇ, ਇਹ ਪਰੀਆਂ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਸਚਾਈ ਹੈ।

ਜਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੈਰੋਬੀ ਦੌਰੇ ਤੇ ਜਾਂਦੇ ਜਸੰਵਤ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਚੰਗਾ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ। ਉਹ ਵੀ ਪਿਆਰ ਤਕਣੀ ਨਾਲ ਕੀਲਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਅੱਠੇ ਪਹਿਰ ਸੁਰਤੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਰਹਿੰਦੀ।

ਜਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇਹ ਦਾ ਉਹਲਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਦੇਸਾਂ ਪ੍ਰਦੇਸਾਂ ਵਿਚ ਖਬਰ ਪੁਜੀ ਤਾਂ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮਾਲਾ ਵਗਾਹ ਮਾਰੀ ਤੇ ਵੈਰਾਗੀ ਹੋਇਆ ਆਪ ਮੁਹਾਰੇ ਬਚਨ ਕਰੀ ਜਾਵੇ 'ਇਹਦੇ ਆਖੇ ਸਭ ਛਡ ਛਡਾ ਇਕ ਮਾਲਾ ਫੜੀ ਸੀ, ਅਜ ਉਹ ਵੀ ਬੇਫਵਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਜੇ ਉਹ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇਹ ਮਾਲਾ ਕਿਹੜੇ ਕੰਮ ?"

ਜਦ ਮੋਹਣੀ ਮੂਰਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੈਰੋਬੀ ਚਰਨ ਪਾਏ ਤਾਂ ਸੁਕੇ ਮਨ ਟਹਿਕ ਪਏ। ਉਦਾਸੀਆਂ ਦੂਰ ਹੋ ਗਈਆਂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਵਿਚ ਪ੍ਰਤਾਪ ਦੀ ਜੋਤ ਨਜਰੀਂ ਆਈ। ਤਨ ਮਨ ਹਰਿਆ ਹੋ ਗਿਆ, ਹੁਲਾਸ ਦਾ ਹੜ ਚੜ੍ਹ ਆਇਆ। ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਆਪਣੀ ਮੋਟਰ ਲੈ ਦੌਰੇ ਲਈ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਇਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮੁਸਕਰਾਂ-ਦਿਆਂ ਬਚਨ ਕੀਤਾ 'ਜੇ ਮੈਨੂੰ ਕਾਰ ਵਿਚ ਬਿਠਾਉਣਾ ਈ ਤਾਂ ਦਸਤਾਰਾ ਗੁਰ-ਸਿਖਾਂ ਵਾਲਾ ਕਰ ਲੈ।' ਆਸ਼ਿਕ ਲਖ ਸ਼ੁਕਰ ਮਨਾਂਦਾ ਹੈ ਜਦ ਉਸਦਾ ਮਾਸ਼ੂਕ ਉਸਨੂੰ ਕੋਈ ਗਲ ਆਖਦਾ ਹੈ। ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਝਟ ਪਟ ਦਸਤਾਰਾ ਸਿਧਾ ਕਰ ਲਿਆ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇੜੇ ਹੋਕੇ ਜਫੀ ਵਿਚ ਲੈ ਲਿਆ। ਅਜ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਰੰਗ ਮਜੀਠ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਗੂੜਾ ਹੋ ਗਿਆ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਭਾਰਤੀ ਮੁੜੇ। ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦਫਤਰ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੋਇਆ। ਸ਼ੀਸ਼ੇ

ਸਾਹਮਣੇ ਖਲੋਤਾ । ਦਸ ਤਾਰ ਸਿਧੀ ਸੀ । ਇਕ ਵੇਰ ਤਾਂ ਮਨ ਨੇ ਝੇਪ ਖਾਧੀ, ਮਗਰ ਪ੍ਰੇਮ ਨੇ ਡਿਗਣ ਨਾ ਦਿਤਾ । 'ਇਹ ਸੋਭਦਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋਰ ਤੇ ਪਿਛੋਂ ਹੋਰ ।' ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਉਸ ਦਸਤਾਰ ਨਾਲ ਦਫਤਰ ਗਿਆ, ਮਜ਼ਦੂਰ, ਮਜ਼ਦੂਰਨੀਆਂ, ਕਾਮੇ, ਕਲਰਕ ਸਭ ਹੈਰਾਨ ਹੋਏ । ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਮੁਸਕਰਾਂਦਿਆਂ ਕਹਿਆ 'ਮੈਨੂੰ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲੋਂ ਵਖਰਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਤੇ ਮੇਰੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਫਰਕ ਹੈ । ਜੇ ਮੇਰੀ ਪਗ ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਨ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਵਖਰਾਪਣ ਕਿਵੇਂ ਭਾਸੇ ? ਪਰ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਮਾਲਿਕ ਮਿਸਟਰ ਡੇਵਸ ਨੇ ਪੁਛਿਆ 'ਵੈਲ ਮਿਸਟਰ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ । ਅਜ ਕੀ ਗਲ ਹੈ ?' ਤਾਂ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਬੜੇ ਠਰਮੇ ਨਾਲ ਉਤਰ ਦਿਤਾ :—

'ਤੁਸੀਂ ਪੱਥਰ ਵੇਖਦੇ ਹੋ ?'

'ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ।'

'ਹੀਰਾ ਤਕਿਆ ?'

'ਕਈ ਦੇਕ'

'ਬਸ ਇਤਨਾ ਜਾਣੋ ਹੀਰਾ ਪੱਥਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ । ਮੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਤੇ ਮਿਹਰ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਮੈਨੂੰ ਪਥਰਾਂ ਦੇ ਢੇਰ ਵਿਚੋਂ ਚੁਕ ਹੀਰਾ ਬਣਾ ਦਿਤਾ ਹੈ ।'

ਸ: ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ

ਖ਼ਲਕ ਖ਼ਾਲਿਕ ਕੀ ਜਾਨ ਕੈ, ਖ਼ਲਕ ਦੁਖਾਵੈ ਨਾਹਿ;
ਖ਼ਲਕ ਦੂਖੈ ਜੋ ਨੰਦ ਜੀ ! ਖ਼ਾਲਿਕ ਕੋਪੈ ਤਾਹਿ ।

[ਭਾ: ਨੰਦ ਲਾਲ]

ਇੰਦਰ ਬਾਗ

ਉਹ ਕਿਹੜਾ ਸੰਸਾਰੀ ਏ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਨਿਰਬਾਹ ਲਈ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਾ ਹੁੰਦੀ ਹੋਵੇ। ਕੁੱਲੀ, ਗੁੱਲੀ ਤੇ ਜੁੱਲੀ ਮੂੰਹ ਚੜ੍ਹੀ ਕਹਾਵਤ ਏ। ਰੱਬ ਨਾਲ ਖੇਡਣ ਮੱਲਣ ਵਾਲੇ ਸਾਧੂ ਵੀ ਇਸ ਅਖਾੜੇ ਦੇ ਮੱਲ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਦੀ ਲੰਬੀ ਸੂਚੀ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਿਆਂ ਨਹੀਂ ਝਿਜਕਦੇ। ਦੋ ਸੇਰ ਆਟਾ, ਘਿਓ, ਅੱਧ ਸੇਰ ਦਾਲ, ਨਾਲ ਲੂਣ, ਮਿਰਚ ਮਸਾਲਾ ਦੋਵੇਂ ਡੰਗ ਲੰਘਾਉਣ ਵਾਸਤੇ; ਸੁਹਣਾ ਮੰਜਾ, ਰੁਤ ਅਨੁਸਾਰ ਰਜਾਈ, ਤਲਾਈ ਤੇ ਸਰਹਾਣਾ; ਬਾਹਰ ਅੰਦਰ ਜਾਣ ਲਈ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਘੋੜੀ ਤੇ ਉੱਪਰ ਸਾਫ ਸੁਥਰੀ ਕਾਠੀ। ਇਥੇ ਹੀ ਬੱਸ ਨਹੀਂ, ਦੁਖ ਸੁਖ ਫੋਲਣ ਹਿਤ ਸੁਚੱਜੀ ਸਵਾਣੀ।

(ੳ) ਭੂਖੇ ਭਗਤਿ ਨ ਕੀਜੈ। ਯਹ ਮਾਲਾ ਅਪਣੀ ਲੀਜੈ।
ਰਹਾਉ। ਦੁਇ ਸੇਰ ਮਾਂਗਉ ਚੂਨਾ। ਪਾਉ ਘੀਉ ਸੰਗ ਲੂਨਾ।
ਅਧ ਸੇਰ ਮਾਂਗਉ ਦਾਲੇ। ਮੋ ਕਉ ਦੋਨਉ ਵਖਤ ਜਿਵਾਲੇ।
ਖਾਟ ਮਾਂਗਉ ਚੁਪਾਈ। ਸਿਰਹਾਨਾ ਅਵਰ ਤੁਲਾਈ।

ਸੋਰਠਿ ਧੰਨਾ

(ਅ) ਰਹਾਉ। ਦਾਲਿ ਸੀਧਾ ਮਾਗਉ ਘੀਉ। ਹਮਰਾ ਖੁਸੀ ਕਰੈ ਨਿਤ ਜੀਉ।
ਪਨੀਆ ਛਾਦਨ ਨੀਕਾ, ਅਨਾਜ ਮਗਉ ਸਤ ਸੀਕਾ।
ਗਊ ਭੈਸ ਮਗਉ ਲਾਵੇਰੀ, ਇਕ ਤਾਜਨਿ ਤੁਰਿ ਚੰਗੇਰੀ।
ਘਰ ਕੀ ਗਹਿਨਿ ਚੰਗੀ। ਜਨੁ ਧੰਨਾ ਲੇਵੈ ਮੰਗੀ।

ਧਨਾਸਰੀ, ਧੰਨਾ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਰੀਕਾਰਡ ਕੀਤੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਕਵੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਇਉਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ—ਗ੍ਰਿਸਤ ਦਾ ਸਵਾਦ ਜੇ ਮਾਇਆ ਭਰਪੂਰ ਹੋਵੇ, ਮਾਇਆ ਦਾ ਸਵਾਦ ਜੇ ਉਦਾਰ ਚਿਤ ਲਾਈਏ।

ਇਹ ਕੋਈ ੧੯੨੯ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਕਿ ਸਰਹੱਦੀ ਸੂਬੇ ਦੇ ਕੁਹਾਟ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਇਕ ਸਰਾਫ, ਲਾਲਾ ਦੀਵਾਨ ਚੰਦ, ਚੰਗਾ ਸਰਦਾ ਪੁਜਦਾ ਘਰ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਸੀ। ਸਭ ਦਾਤਾਂ ਮੌਜੂਦ ਸਨ। ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਬੰਗਲਾ, ਨੌਕਰ ਚਾਕਰ, ਬੂਹੇ ਅਗੇ ਵਧੀਆ ਬੱਘੀਆਂ ਤੇ

ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਘੋੜੇ ਤੇ ਕੋਚਵਾਨ। ਪਰ ਮਾਲਕ ਦੀ ਖੇਡ ਅਜੇਹੀ ਹੈ; ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੀ ਦਾਤ ਕਿਸੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਦੇਵਨੇਤ ਉਸਦੀ ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਥੋੜ੍ਹਾ-ਥੋੜ੍ਹਾ ਤਾਪ ਰਹਿਣ ਲਗਾ। ਲਾਲਾ ਦੀਵਾਨ ਚੰਦ ਪਹਿਲਾਂ ਮਾਮੂਲੀ ਜਾਣਿਆਂ ਪਰ ਧੀਰੇ ਧੀਰੇ ਰੋਗ ਜੜ ਪਕੜ ਗਿਆ। ਡਾਕਟਰਾਂ ਕਹਿ ਦਿਤਾ, ''ਮੱਖਣੀ ਨੂੰ ਵਡਾ ਬੁਖਾਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।'' ਲਾਲਾ ਜੀ ਬਥੇਰੀ ਭੱਜ ਦੌੜ ਕੀਤੀ, ਪਰ ਉਹਦਾ ਅੰਨਜਲ ਮੁਕਦਾ ਗਿਆ। ਅੰਤ ਉਹ ਬੀਬੀ ਜਵਾਨੀ ਵਿਚ ਹੀ ਈਸ਼ਵਰ ਨੂੰ ਪਿਆਰੀ ਹੋ ਗਈ। ਪਰ ਜ਼ਮਾਨਾ ਸਵਾਰਥ ਨਾਲ ਨੱਕੋ ਨੱਕ ਭਰਿਆ ਪਿਆ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਹਮਦਰਦੀ ਨਹੀਂ। ਹਰੇਕ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਆਪਣੀ ਗਰਜ਼ ਏ। ਅਜੇ ਮੱਖਣੀ ਦਾ ਨੜੋਆ ਉਠਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਚੰਗੇ ਤਕੜੇ ਸਰਾਫ ਨੇ ਦੀਵਾਨ ਚੰਦ ਦਾ ਪਰਨਾ ਨਿਚੋੜ ਦਿਤਾ। ਮੁਕਾਣਾ ਮੁਕਦਿਆਂ ਈਂ ਵਾਜੇ ਵੱਜਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ। ਵਧਾਈਆਂ ਮਿਲਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਥੋੜ੍ਹੇ ਦਿਨਾਂ ਉਪਰੰਤ ਹੀ ਜਨੇਤ ਚੜ੍ਹੀ ਤੇ ਡੋਲੀ ਘਰ ਆ ਗਈ। ਪਰ ਸਾਰੇ ਸੁਖ ਪੈਸਿਆਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਲੱਭਦੇ। ਜੇ ਮਹਿਲ ਮਾੜੀਆਂ ਉੱਚੀਆਂ ਹੋਣ ਪਰ ਮਾਲਕ ਬੀਮਾਰ ਹੋਵੇ, ਖਾਧਾ ਪੀਤਾ ਹਜ਼ਮ ਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੋਵੇ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਚੁਬਾਰਿਆਂ ਦਾ ਕੀ ਭਾ? ਕੋਲ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਪਿਆ ਕੌੜਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਸੋਫਾ ਸੈੱਟ ਤੇ ਫ੍ਰਿਜ ਨਾਲ ਕੀ? ਪਰ ਜੇ ਆਪ ਰਾਜੀ ਹੋਵੇ ਤੇ ਘਰ ਵਾਲੀ ਦਿਲ ਮਿਲ ਕਰੇ ਫਿਰ ਵੀ ਚਿੰਤਾ ਨਹੀਂ ਮੁਕਦੀ। ਜੇ ਇਸਤਰੀ ਅਰੋਗ ਹੋਵੇ ਪਰ ਘਰ ਦੀ ਮਲਕਾ ਦੀ ਗੋਦ ਹਰੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਵੀ ਘਰ ਭਾਂ ਭਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਲਟ ਲਟ ਬਿਜਲੀਆਂ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਵੀ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰੇ ਅੰਧੇਰ ਭਾਸਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਮਾਲਕ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਸੁਵੱਲੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸਭ ਸਮਾਨ ਸੂਲਾਂ ਦੀ ਸੇਜ ਲਗਦੀ ਹੈ।

ਕੁਦਰਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ, ਇਸ ਸੱਜ ਵਿਆਹੀ ਸੁੰਦਰੀ ਲੀਲਾ ਨੂੰ ਉਸੇ ਬੀਮਾਰੀ ਨੇ ਆ ਘੇਰਿਆ। ਜਿਸ ਨੇ ਮੱਖਣੀ ਨੂੰ ਖਾ ਲਿਆ ਸੀ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਦੀਵਾਨ ਚੰਦ ਦੀ ਮਨ ਦੀ ਬਿਰਤੀ ਵਿਚ ਭੁਚਾਲ ਆ ਗਿਆ। ਕੁਹਾਟ, ਪਸ਼ੌਰ ਤੇ ਹੋਰ ਵਡੇ ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਦੇ ਡਾਕਟਰਾਂ ਨੂੰ ਵਿਖਾਇਆ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਰੁਪਈਏ ਖਰਚ ਕੀਤੇ। ਮਗਰ ਖ਼ੈਰ ਕਿਤੋਂ ਨਾ ਮਿਲਿਆ। ਆਖਿਰ ਇਕ ਸਿਆਣੇ ਨੇ ਸਲਾਹ ਦਿਤੀ ਕਿ ਲਾਲਾ ਜੀ! ਲੀਲਾ ਨੂੰ ਬੰਬਈ ਜਾ ਕੇ ਗੋਰਿਆਂ ਦੇ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿਚ ਵਖਾਓ। ਸ਼ਾਇਦ ਮੋੜਾ ਪੈ ਜਾਏ।'' ਪਰ ਜਦ ਦਿਨ ਫਿਰਨੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਬਿੱਛੂ ਬੂਟੀ ਦੇ ਲਾਗੇ ਹੀ ਭੰਗ ਬੂਟੀ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਉਸ ਸਮੇਂ ਉਥੇ ਇਕ ਨਾਮਧਾਰੀਆ ਸਿੰਘ ਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਦੀਵਾਨ ਚੰਦ ਦੇ ਮਨ ਦੀ ਪੋਥੀ ਪੜ੍ਹੀ ਤੇ ਡਾਕਟਰਾਂ ਦੀ ਰਾਏ ਵੀ ਸੁਣੀ ਤੇ ਲਾਲੇ ਨੂੰ ਆਖਿਆ,

,,ਲਾਲਾ ਜੀ ! ਤੁਸੀਂ ਵਡੇ ਲੋਕ । ਮੇਰੀ ਗਲ ਸੁਣਨੀ ਨਹੀਂ, ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਸੁਣੀ ਵੀ, ਤਾਂ ਮੰਨਣੀ ਨਹੀਂ । ਇਹ ਬੀਮਾਰੀ ਕਰਮ ਰੋਗ ਹੈ । ਡਾਕਟਰਾਂ ਦੇ ਬਸ ਨਹੀਂ ਇਸ ਦਾ ਇਲਾਜ ਸਾਧ ਸੰਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ! ਅੱਜ ਕਲ੍ਹ ਇਸ ਦੁਖਾਂ ਭਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚੋਂ ਪੰਜਾਬ ਅੰਦਰ ਲੁਧਿਆਣੇ ਤੋਂ 10, 12 ਕੋਹ ਤੇ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਅਜੇਹਾ ਔਸ਼ਧਿਆਲਾ ਹੈ, ਜਿਥੇ ਲਾ-ਇਲਾਜ ਰੋਗੀ ਰਾਜ਼ੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਅੰਨ੍ਹੇ, ਲੂਲ੍ਹੇ, ਗੰਜੇ, ਕਾਣੇ ਨਵੇਂ ਨਰੋਏ ਹੋ ਕੇ ਮੁੜਦੇ ਹਨ । ਉਥੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਆਧਿ, ਬਿਆਧ ਤੇ ਉਪਾਧ ਤੋਂ ਮੁਕਤੀ ਬਖਸ਼ਦੇ ਹਨ ।

ਤੁਹਾਡੇ ਅਗਲੇ ਪਿਛਲੇ ਰੋਗ ਕੱਟੇ ਜਾਣਗੇ । ਇਹ ਵੇਲਾ ਸੰਭਲ ਜਾਉ ? ਸਮਾਂ ਲੰਘ ਗਿਆ ਤਾਂ ਹਥ ਨਹੀਂ ਆਉਣਾ ।'' ਇਹ ਕਹਿ ਉਹ ਸਿੰਘ ਅਗੇ ਨਿਕਲ ਗਿਆ ਤੇ ਦੀਵਾਨ ਚੰਦ ਦੇ ਮਨ ਲਗ ਗਈ । ਉਸ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਪੁਜਣ ਦਾ ਮਨ ਬਣਾ ਲਿਆ । ਲਾਲਾ ਕੁਹਾਟੋ ਚੱਲਿਆ । ਰੇਲ ਦਾ ਫਸਟ ਕਲਾਸ ਦਾ ਡੱਬਾ ਬੁੱਕ ਕਰਵਾਇਆ ਲੁਧਿਆਣੇ ਆ ਉਤਰਿਆ । ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਉਤਰਦਿਆਂ ਹੀ ਟਾਂਗਾ ਕਿਰਾਏ ਤੇ ਕੀਤਾ ! ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰ ਧਰਤੀ ਦੇ ਆ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ । ਏਥੋਂ ਦਾ ਸ਼ਾਂਤ ਮੰਡਲ, ਭਜਨ ਬਾਣੀ ਕਰਦੇ, ਮਰਦ ਜ਼ਨਾਨੇ ਸਵੱਛ ਪੌਣ ਪਾਣੀ, ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਅੰਦਰ ਠੰਡ ਵਰਤ ਗਈ । ਲਾਓ ਲਸ਼ਕਰ ਨਾਲ ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪੈਰ ਰਖਿਆ । ਅਗੇ ਸੱਤ ਧਰਮ, ਪਵਿਤੱਰਤਾ ਤੇ ਸੇਵਾ ਦੀ ਦੇਵੀ ਮਾਤਾ ਜੀਵਨ ਕੌਰ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਏ । ਦੀਵਾਨ ਚੰਦ ਚਰਨ ਛੂਹੇ, ਲੀਲਾ ਨੂੰ ਸਹਾਰਾ ਦੇ ਕੇ ਮੱਥਾ ਟਿਕਾਇਆ । ਮਾਤਾ ਜੀ ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਸਾਮਾਨ ਰਖਵਾ ਦਿਤਾ । ਬੈਠਣ ਵਾਸਤੇ ਸੱਫ ਦਿਤੀ । ਪਹਿਲਾਂ ਹੱਥ ਪੈਰ ਧੁਆਏ । ਮੁੜ ਗਰਮ ਗਰਮ ਦੁਧ ਪਿਲਾਇਆ ਤੇ ਆਰਾਮ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ, ਪਰ ਦੀਵਾਨ ਚੰਦ ਨੇ ਕਿਹਾ ਏਥੇ ਦੇ ਵਡੇ ਸੰਤ ਜੀ ਕਿਥੇ ਹਨ ? ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨੇ ਹਨ ।

ਮੇਰੀ ਜ਼ੋਜਾ ਬੀਮਾਰ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿਖਾਉਣਾ ਹੈ । ਮੈਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਪਾਸ ਭੇਜ ਦਿਉ । ਕੋਈ ਸੇਵਕ ਨਾਲ ਘਲੋ, ਸਾਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਪਾਸ ਛੱਡ ਆਏ । ਆਪ ਦਾ ਬਹੁਤ ਬਹੁਤ ਸ਼ੁਕਰੀਆ । ਅਗੋਂ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, ''ਵੀਰਾ ਘਬਰਾਓ ਨਹੀਂ, ਹੁਣੇ ਭੇਜ ਦਿੰਦੀ ਹਾਂ, ਕੁਝ ਖਾ ਪੀ ਲਉ ।'' ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਜ਼ਿੱਦ ਕੀਤੀ । ਮਾਤਾ ਜੀ ਸ਼ਿੰਘਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਨਾਲ ਤੋਰਿਆ ਤੇ ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਾਸ ਲੈ ਗਏ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਕੋਠੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬ੍ਰਿਛਾਂ ਦੀ ਛਾਵੇਂ ਕੁਰਸੀ ਤੇ ਬੈਠੇ ਸਨ । ਨੂਰਾਨੀ ਚਿਹਰਾ, ਮੋਟੇ ਨੇਤਰ, ਨੇਤਰਾਂ ਚੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕਿਰਨਾ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਨੂੰ ਤ੍ਰਿਪਤ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ । ਇਹ ਮਾਨ ਸਰੋਵਰ ਸੀ । ਜਿਥੇ ਰੰਗਰਤੇ ਨੇਤਰ, ਚਿੱਟੇ ਬਸਤਰ, ਗਲੇ ਵਿਚ ਮਾਲਾ,

ਇਹ ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਹੌਂਸਲੇ ਸਨ, ਜਿਹੜੇ ਮੋਤੀਆਂ ਦੀ ਚੋਗ ਚੁੱਗ ਰਹੇ ਸਨ। ਛਲਕਦੇ ਨੇਤਰਾਂ ਨਾਲ ਇਹਨਾਂ ਦੂਰੋਂ ਆਏ ਪਾਧੀਆਂ ਜਾ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ। ਸਾਰੀ ਵਿਥਿਆ ਸੁਣਾਈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣੀ। ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ। "ਲਾਲਾ ਜੀ ! ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਕੋਈ ਘਾਟਾ ਨਹੀਂ। ਕੇਵਲ ਮਨ ਦੀ ਸੂਈ ਨੂੰ ਠੀਕ ਰੁਖ ਵੱਲ ਮੋੜਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੀ ਘਰ ਵਾਲੀ ਦੀ ਸਲਾਹ ਲੈ ਲਵੋ। ਜੋ ਮੈਂ ਗਲ ਆਖਾਂ, ਉਹ ਮੰਨੇਗੀ। ਉਹ ਪਤਨੀ ਕੋਲ ਗਿਆ ਤੇ ਪੁਛ ਕੇ ਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਵਿਚਾਰੀ ਵਾਸਤੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਰਾਹ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਸਤਿ ਬਚਨ ਕਹਿ ਦਿਤਾ। ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, "ਮਾਸ, ਸ਼ਰਾਬ ਛੱਡ ਦਿਓ, ਇਹ ਰਾਕਸ਼ਾਂ ਦੀ ਖ਼ੁਰਾਕ ਹੈ। ਭਜਨ ਪੁਛ ਲਵੋ, ਸਵੇਰ ਸਾਰ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਕੇ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਨਾਮ ਲਵੋ, ਕੋਈ ਰੋਗ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗਾ।" "ਸਤਿ ਬਚਨ ਜੀ।"

ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਸੰਤ ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਭਜਨ ਦੱਸ ਦਿਓ। ਸੰਤਾਂ ਭਜਨ ਦੱਸ ਦਿਤਾ। ਫੇਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ। "ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਲਾਲੇ ਨੂੰ ਘਿਓ ਦੇਹ। ਜਿਹੜਾ ਇਹ ਹੁਣੇ ਹੀ ਮਾਲਿਸ਼ ਕਰੇ। ਸੰਤ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਘਿਓ ਲਿਆ ਕੇ ਦਿਤਾ, ਦੀਵਾਨ ਚੰਦ ਆਪਣੀ ਘਰ ਵਾਲੀ ਨੂੰ ਡੇਰੇ ਆ ਮਾਲਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ, ਮਾਲਿਸ਼ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸਰੀਰ 'ਚ ਚੁਸਤੀ ਆ ਗਈ। ਬੁਖਾਰ ਖਿਸਕਣ ਲਗਾ। ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, "ਕਾਕਾ ਇਸ ਨੂੰ ਫਲਾਣੀ ਫਲਾਣੀ ਦਵਾਈ ਤੇ ਗੋਲੀਆਂ ਦੇਹ ਤੇ ਪੱਥ ਪਰਹੇਜ਼ ਦੱਸ ਦੇਹ। ਭਜਨ ਬੰਦਗੀ ਨੇਮ ਨਾਲ ਕਰਨ, ਮੁੜ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਅਰਦਾਸ ਕਰਨ ਤੇ ਦਵਾਈ ਲੈਣ, ਉਹ ਦਵਾਈ ਦੇ ਮਾਲਕ ਆਪ ਹਨ। ਕਿਰਪਾ ਕਰਨਗੇ।"

ਦੀਵਾਨ ਚੰਦ ਤੇ ਉਸਦੀ ਪਤਨੀ ਗ਼ਮਾਂ ਦੇ ਬਦਲਾਂ 'ਚ ਘਿਰੇ ਪਏ ਸਨ, ਸੁਖ ਸੁਖਾਂ ਦੀ ਨਿੱਘੀ ਧੁਪ ਵਿਚ ਵਾਪਸ ਮੁੜੇ। ਘਰ ਪੁਜ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਉਠਣ, ਮਾਲਾ ਫੇਰਨ, ਫੇਰ ਦਵਾਈ ਲੈਣ। ਕਿਰਪਾ ਹੁੰਦੀ ਗਈ। ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਰੰਗ ਰੂਪ ਨਿਖਰ ਆਇਆ। ਬੜੀਆਂ ਹੀ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਹੋਈਆਂ। ਪਰ ਚਿੰਤਾਂ ਨੇ ਅਜੇ ਵੀ ਪਿੱਛਾ ਨਾ ਛੱਡਿਆ। ਵਿਆਹ ਕਾਫੀ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਦੀਵਾਨ ਚੰਦ ਦੀ ਮਾਂ ਦਾਦੀ ਨਵੇਂ ਚੰਦ ਦਾ ਮੂੰਹ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਤੜਪਦੇ ਸਨ।

ਵਿਹੜਾ ਭਾਂ ਭਾਂ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਅੱਖਾਂ ਚੁੰਧਿਆਵੀ ਮਾਇਆ ਵੀ ਕੋਈ ਢਾਰਸ ਨਹੀਂ ਸੀ ਦੇਂਦੀ। ਹੁਣ ਉਲਾਦ ਵਾਸਤੇ ਲਗੇ ਦਰ-ਦਰ ਫਿਰਨ, ਜਦ ਸਭ ਪਾਸਿਓਂ ਨਿਰ-

ਸਤਾ ਹੋਈ ਫਿਰ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਚੇਤੇ ਆਇਆ ਤੇ ਸਾਲ ਪਿਛੋਂ ਇਸ ਅਸਥਾਣ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ। ਪਰ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਨਹੀਂ, ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਕਾਰਣ। ਸਵਾਰਥ ਜਕੜਿਆਂ ਇਥੇ ਪੂਜ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਭੇਟਾ ਰਖੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਮਾਇਆ ਤੇ ਬਾਦਾਮ, ਕਿਸ਼-ਮਿਸ਼, ਨੇਜੇ ਤੇ ਹੋਰ ਜੋ ਕੁਝ ਮਿਲਿਆ ਰਖਿਆ। ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਮੇਹਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਕੀਤੀ ਤੇ ਪੁਛਿਆ, "ਦੀਵਾਨ ਚੰਦ ਦਵਾਈ ਕਾਟ ਕੀਤੀ ?"

"ਗਰੀਬ ਨਵਾਜ ! ਆਪਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਦਿਨੋ ਦਿਨ ਰੰਗ ਚੜ੍ਹਦਾ ਗਿਆ। ਅੱਜ ਹੋਰ ਕਲ੍ਹ ਹੋਰ। ਬੀਮਾਰੀ ਤਾਂ ਛੱਡ ਗਈ।" 'ਪਰ' 'ਪਰ ਕੀ ?' ਵਿਆਹ ਹੋਇਆ ਕਾਫੀ ਸਮਾਂ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਘਰ ਕੋਈ ਰੌਣਕ ਨਹੀਂ। ਹੁਣ ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਵਾਸਤੇ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਏ ਹਾਂ। ਜਿਹੜੇ ਸਿੱਖ ਨੇ ਇਸ ਥਾਂ ਦੀ ਦੱਸ ਪਾਈ ਸੀ। ਉਸ ਕਿਹਾ ਸੀ—

ਚਾਰਿ ਪਦਾਰਥ ਜੇ ਕੋਈ ਮਾਗੈ।
ਸਾਧ ਜਨਾ ਕੀ ਸੇਵਾ ਲਾਗੈ।
ਜੇ ਕੋ ਆਪਣਾ ਦੂਖ ਮਿਟਾਵੈ।
ਹਰ ਹਰ ਨਾਮ ਰਿਦੈ ਸਦ ਗਾਵੈ।

ਇਹ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਸੀ ਜਿਸ ਥਾਂ ਦੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੱਸ ਪਾਈ ਏ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਇਕ ਸਾਧੂ ਕੀ ਸਾਧਾਂ ਦੇ ਮੰਡਲਾਂ ਦੇ ਮੰਡਲ ਅੱਖ ਦੇ ਫੋਰ ਵਿਚ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕੇਵਲ ਚਾਰ ਪਦਾਰਥ ਕੀ ਚੋਸਠ, ਸਗੋਂ ਚੌਸਠ ਸੌ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਤੁਸੀਂ ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਵੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲਤਾ ਕਰੋ।" ਸਤਿਗੁਰੂ ਸੰਤ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕੋਈ ਦਵਾਈ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਤੇ ਦਵਾਈ ਦੇ ਵਰਤਣ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਵੀ। ਉਹੀ ਸਿਮਰਨ ਉਪਰੰਤ ਅਰਦਾਸ, ਪਿੱਛੋਂ ਦਵਾਈ ਲੈਣੀ। ਦੀਵਾਨ ਚੰਦ ਮੁੜ ਕੋਹਾਟ ਮੁੜ ਆਇਆ। ਸਾਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ਚੰਨ ਵਰਗੇ ਬੱਚੇ ਨੇ ਜਨਮ ਲਿਆ। ਬੜੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਮਨਾਈਆਂ। ਭੰਡ ਆਏ, ਖੁਸਰੇ ਨੱਚੇ, ਸ਼ਰੀਨੀਆਂ ਵੰਡੀਆਂ। ਬੱਚੇ ਦੇ ਜਨਮ ਉਪ੍ਰੰਤ ਸਾਕਾਂ ਸੰਬੰਧੀਆਂ ਰੀਤਾਂ ਲਈ ਸਲਾਹ ਦਿਤੀ। ਦਾਤੇ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਗਿਆ। ਝੂਠੇ ਸਾਕਾਂ ਦਾ ਪਾਣੀ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ, ਬੱਚੇ ਦਾ ਧਮਾਣ ਕੀਤਾ, ਮੁਰਗੇ ਮੁਰਗੀਆਂ ਦੀ ਰੱਤ ਵਹਾਈ, ਚੰਗੇ ਢੋਲ ਢਮੱਕੇ ਵਜੇ। ਪਰ ਜੀਹਦੇ ਹਥ ਕਲਮ ਏ ਉਹ ਲਿਖ ਸਕਦਾ ਏ ਤੇ ਕਲਮ ਵੀ ਫੇਰ ਸਕਦਾ ਏ। ਧਮਾਣ ਹੁੰਦਿਆਂ ਥੋੜੇ ਹੀ ਦਿਨ ਬੀਤੇ ਸਨ ਕਿ ਬੱਚਾ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ। ਕੁਰਲਾਹਟ ਮੱਚ ਗਿਆ। ਵੈਣਾਂ ਨੇ ਆਕਾਸ਼ ਸਿਰ ਤੇ ਚੁਕ ਲਿਆ।

ਬੇਜ਼ਬਾਨ ਤੇ ਬੇਜਾਨ ਕੰਧਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਰੁਆ ਦਿਤਾ। ਲੀਲਾ ਨੂੰ ਗੱਸ਼ ਪੈ ਪੈ ਜਾਣ। ਪਰ ਹੁਣ ਕੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਫਿਰ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਯਾਦ ਆਇਆ। ਪਤਨੀ ਨੇ ਪਤੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, "ਸੁਆਮੀ ਜੀ ! ਭੁਲ ਹੋਈ ਹੈ, ਇਸ ਬੱਚੇ ਜਾਣਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸਾਡੀ ਕਰਤੂਤ ਬੇੜਾ ਡੋਬਿਆ ਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬੇਮੁਖ ਹੋਏ। ਲਾਲ ਗੁਆ ਬੈਠੇ ਹਾਂ। ਫਿਰ ਉਸੇ ਦੁਆਰ ਤੇ ਚਲੀਏ, ਜਿਥੋਂ ਅਗੇ ਖ਼ੈਰ ਪਿਆ ਸੀ।"

ਮੰਗਤੇ ਮੁੜ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਆਏ। ਗਿੜ ਗਿੜਾ ਕੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਡਿਗੇ। ਅੱਖੀਆਂ ਵਿਚ ਹੰਝੂ ਲਿਸ਼ਕਣ ਲਗੇ। ਜਾਣੀ ਜਾਣ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪੁਛਿਆ ਕਿ, "ਕੀ ਗੱਲ ਏ ?"

"ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਾ ਬੱਚਾ ਤੜਪ ਤੜਪ ਕੇ ਮੋਇਆ" ਕੋਈ ਤਾਂ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਤੜਫਾਣ ਵਾਲਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੋਣਾ ਏ ? ਜੀ ਤੁਸੀਂ ਜਾਣੀ ਜਾਣ ਹੋ। ਗੀਤਾਂ ਮਾਰਿਆ, ਸ਼ਰੀਕਾਂ ਆਖੇ ਲੱਗ, ਗੀਤਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਫਿਰ ਕੀ ਸੀ ਜੋ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਨਾ ਉਹ ਕੀਤਾ। "ਤੁਸੀਂ ਬੱਕਰੇ ਛੱਤਰੇ ਮਾਰੇ ਹੋਣਗੇ ?" ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਮੀਆਂ ਬੀਵੀ ਰੋ ਰਹੇ ਸਨ। "ਗਰੀਬ ਨਵਾਜ ਬਖਸ਼ੋ, ਬਖਸ਼ੋ ਅਗੋਂ ਨਹੀਂ।" "ਤੁਹਾਨੂੰ ਖ਼ਿਆਲ ਨਾ ਆਇਆ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੁਹਨ ਲਗੇ ਹੋ ਉਹ ਵੀ ਕਿਸੇ ਦੇ ਬੱਚੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਅੰਦਰ ਵੀ ਜਾਨ ਏ। ਉਹ ਵੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਪੈਦਾਇਸ਼ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਕੋਈ ਮਾਰਦਾ ਏ ਉਹ ਵੀ ਮਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਬੱਚੇ ਨੇ ਵੀ ਮਰਨਾ ਹੀ ਸੀ।" "ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਬਖਸ਼ੋ, ਭੁਲ ਗਏ। ਗ਼ਲਤੀ ਹੋ ਗਈ" ਕੰਨਾਂ ਨੂੰ ਹੱਥ ਲਾ ਕੇ ਆਖਿਆ। "ਚੰਗਾ ਚੰਗਾ ਅਗੋਂ ਤੋਂ ਨਾ ਕਰਨਾ। ਨਾ ਖਾਣਾ। ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਵਰਜਣਾ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਅਰਦਾਸ ਕਰਿਆ ਕਰੋ ਕਿ ਅਗੋਂ ਵਾਸਤੇ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਕੰਮ ਨਾ ਹੋਏ। ਭੁਲਾਂ ਬਖਸ਼ਾ ਘਰ ਪਰਤ ਆਏ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਵਿਚ ਇਹ ਵਡਿਆਈ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸੰਸਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਬਾਹੋਂ ਫੜ੍ਹ ਕੇ ਗੰਦੇ ਟੋਏ ਵਿਚੋਂ ਕਢਦਾ ਹੈ। ਦੀਵਾਨ ਚੰਦ ਘਰ ਪਹੁੰਚਿਆ। ਬਾਣੀ ਨਾਲ ਧਿਆਨ ਜੋੜਿਆ, ਸਾਕਾਂ ਸੰਬੰਧੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਸ ਸ਼ਰਾਬ ਛੁਡਾਇਆ। ਵੇਲ ਨਵੇਂ ਸਿਰਿਓਂ ਹਰੀ ਹੋਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ। ਬੱਚਾ ਹੋਣ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਢਾਈ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਪੁਜ, ਹਲਟੀ ਵਾਲੇ ਚੁਬਾਰੇ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਡੇਰਾ ਲਗ ਗਿਆ। ਪ੍ਰਸੂਤ ਸਮੇਂ ਲੁਧਿਆਣੇ ਤੋਂ ਦਾਈ ਆਈ। ਡੇਢ ਸਾਲ ਪਿੱਛੋਂ ਓਸੇ ਬੱਚੇ ਨੇ ਦੁਬਾਰਾ ਜਨਮ ਲਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਮਾਇਆ ਅਰਪਣ ਕੀਤੀ। ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਹਿੱਤ ਜਲੇਬਾਂ ਦਾ

ਲੰਗਰ ਕੀਤਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਲੜਕੇ ਦਾ ਨਾਮ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਰਖਿਆ। ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਲੈ ਕੇ ਘਰ ਵਾਪਸ ਮੁੜ ਆਏ। ਘਰ ਮੁੜਦਿਆਂ ਹੀ ਵਧਾਈਆਂ ਮਿਲਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਪਿੱਛੋਂ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਇਕ ਹੋਰ ਬੱਚੇ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ। ਉਸਦਾ ਨਾਮ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਰਖਿਆ ਗਿਆ। ਦੋ ਕੰਨਿਆਂ ਵੀ ਆਈਆਂ। ਸਾਕਾਂ ਸੰਬੰਧੀਆਂ ਨੂੰ ਚਾਂਈ ਚਾਂਈ ਦੱਸਣ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰ ਧਰਤੀ ਤੇ ਇੰਦਰ ਬਾਗ਼ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਕਲਪ ਬ੍ਰਿਛਾਂ ਤੇ ਕਾਮਧੇਣ ਦੇ ਵਗਾਂ ਦੇ ਵੱਗ ਚਰਦੇ ਹਨ। ਸਭ ਕਾਮਨਾ ਪੂਰੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਹਰਨਾਮ ਕੋਰ ਗੋਬਿੰਦਣੀ

ਸਤਿਗੁਰੁ ਹੋਇ ਦਇਆਲੁ ਤ ਸਰਧਾ ਪੂਰੀਐ ॥
ਸਤਿਗੁਰੁ ਹੋਇ ਦਇਆਲੁ ਨ ਕਬਹੂੰ ਝੂਰੀਐ ॥
ਸਤਿਗੁਰੁ ਹੋਇ ਦਇਆਲੁ ਤਾ ਦੁਖੁ ਨ ਜਾਣੀਐ ॥
ਸਤਿਗੁਰੁ ਹੋਇ ਦਇਆਲੁ ਤਾ ਹਰਿ ਰੰਗੁ ਮਾਣੀਐ ॥
ਸਤਿਗੁਰੁ ਹੋਇ ਦਇਆਲੁ ਤਾ ਜਮ ਕਾ ਡਰੁ ਕੇਹਾ ॥
ਸਤਿਗੁਰੁ ਹੋਇ ਦਇਆਲੁ ਤਾ ਸਦ ਹੀ ਸੁਖੁ ਦੇਹਾ ॥
ਸਤਿਗੁਰੁ ਹੋਇ ਦਇਆਲੁ ਤਾ ਨਵਨਿਧਿ ਪਾਈਐ ॥
ਸਤਿਗੁਰੁ ਹੋਇ ਦਇਆਲੁ ਤ ਸਚਿ ਸਮਾਈਐ ॥

ਪਉੜੀ (ਮਾਝ ਕੀ ਵਾਰ) [੧੪੯]

ਚੀਫ ਇੰਜੀਨੀਅਰ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਗ੍ਰਹਿਸਤ ਆਸ਼ਰਮ ਨੂੰ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਬਖਸ਼ੀ। ਗ੍ਰਿਸਤੀ ਵਾਸਤੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ, ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਵਾਰ ਲਈ ਦਸਾਂ ਨਵ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਿਰਤ ਕਰੇ। ਸੁੱਚੀ ਕਮਾਈ ਵੀ ਇਕ ਬੰਦਗੀ ਹੈ। ਬੰਤਾ ਸਿੰਘ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿਚ ਉਕਾੜਾ ਕਾਟਨ ਮਿਲ ਮਿੰਟਗੁਮਰੀ ਵਿਚ ਜਾ ਭਰਤੀ ਹੋਇਆ। ਕੰਮ ਦਾ ਹੋਸ਼ਿਆਰ ਸੀ ਤੇ ਭਜਨ ਬੰਦਗੀ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮੀ। ਥੋੜ੍ਹੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਅਫਸਰ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਖਿਚ ਲਿਆ। ਮਗਰ ਸਵਾਰਥਾ! ਤੈਨੂੰ ਸੌ ਫਿਟਕਾਰਾਂ! ਤੈਨੂੰ ਨੇਕੀ ਬਦੀ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ। ਤੈਨੂੰ ਗੰਦਗੀ ਮਨ ਭਾਉਂਦੀ ਏ। ਓਥੇ ਦੇ ਕਾਰੀਗਰ ਇਸ ਦੀ ਇਜ਼ਤ ਨੂੰ ਸਹਾਰ ਨਾ ਸਕੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਾਰਤ ਸੁਝੀ ਤੇ ਉਹ ਇਸ ਦੀ ਮਸ਼ੀਨ ਦੇ ਨਟ ਕਢ ਛਡਣ ਤੇ ਮਸ਼ੀਨ ਪੂਰੀ ਕੰਮ ਨਾ ਕਰੇ। ਇਸ ਕਾਰ ਕਰਦਗੀ ਵੀ ਥੋੜ੍ਹੀ ਹੋਵੇ। ਮੈਨੇਜਰ ਨੇ ਖ਼ਫਾ ਹੋਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਜਦ ਕਦੀ ਵੀ ਮੌਕਾ ਮਿਲੇ ਬੰਤਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਜਾ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋਵੇ, ਡਾਂਟ ਡਪਟ ਕਰੇ। ਇਸ ਨੇ ਕਈ ਪੈਂਤੜੇ ਬਦਲੇ ਪਰ ਇਸ ਨੂੰ ਕੁਝ ਸਮਝ ਨਾ ਆਵੇ। ਇਹ ਆਪਣੇ ਵਲੋਂ ਟਿਲ ਲਾਵੇ, ਪਰ ਮਸ਼ੀਨ ਪੂਰਾ ਕੰਮ ਨਾ ਕਰੇ। ਗਰੀਬ ਨੂੰ ਝਾੜਾਂ ਝੰਭਾਂ ਵਰਦੀਆਂ ਰਹਿਣ। ਇਸ ਮਨ ਵਿਚ ਧਾਰ ਲਿਆ ਕਿ ਇਸ ਬੇ-ਇਜ਼ਤੀ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਨਾਲੋਂ ਵੇਲ੍ਹਾ ਰਹਿਣਾ ਚੰਗਾ। ਅੱਛਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੇਰੀ ਰਜ਼ਾ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਬਣਾ, ਬਿਸਤਰਾ ਬੰਨ੍ਹ, ਰਾਤੋ ਰਾਤ ਨਿਕਲ ਜਾਣਾ ਧਾਰ ਲਿਆ।

ਬੰਤਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਉਲਝਣ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਤੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਪੁਜ ਗਈ—

ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਦਾ ਦਇਆਲ !
ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਦਾ ਕਿਰਪਾਲ !
ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਿੱਖ ਦੀ ਬਿਗਾੜੀ ਸਵਾਰੇ,
ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਿੱਖ ਦੀ ਰੇਖ ਵਿਚ ਮੇਖ ਮਾਰੇ।
ਦੇਸ ਹੋਵੇ ਪਰਦੇਸ ਹੋਵੇ,
ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਭ ਥਾਈਂ ਸਹਾਈ ਹੋਵੇ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਉਸੇ ਸਮੇਂ ਉਕਾੜੇ ਜਾ ਕੇ ਢਾਰਸ ਬਣਾਈ।

ਬੰਤਾ ਸਿੰਘ ਸਾਮਾਨ ਦੀ ਢੋਹ ਲਾ ਨਿਕਲਣ ਲਈ ਮੌਕਿਆ ਤਾੜ ਰਹਿਆ ਸੀ, ਕਿ ਬੈਠਿਆਂ ਬੈਠਿਆਂ ਅੱਖ ਲਗ ਗਈ। ਉਘਲਾਂਦਿਆਂ ਸਮੇਂ ਦੇ ਮਾਲਿਕ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿਤੇ। ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਘੋੜੇ ਤੇ ਸਵਾਰ, ਨੂਰਾਨੀ ਚਿਹਰਾ, ਦੁਧ ਚਿੱਟੀ ਐਚਕਨ, ਗਲੇ ਸਫੈਦ ਉੱਨ ਦੀ ਮਾਲਾ। ਨਾਲ ਸੇਵਕ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਸਿੱਖ ਦਾ ਮਨ ਬਾਗੋ ਬਾਗ ਹੋ ਗਿਆ। ਅਗੋਂ ਉੱਠ ਕੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ। ਚਰਨ ਛੂਹੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਘੋੜੇ ਤੇ ਚੜ੍ਹੇ ਚੜ੍ਹਾਏ ਮਿਲ ਕੋਲ ਪੁਜੇ ਨਾਲ ਸੇਵਕ ਵੀ ਗਇਆ। ਉਸੇ ਮਸ਼ੀਨ ਤੇ ਜਿਥੇ ਬੰਤਾ ਸਿੰਘ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਦਸਦੇ ਰਹੇ। ਇਸ ਦੇ ਨਟ ਕਸ, ਇਸ ਦਾ ਫਲਾਣਾ ਪੁਰਜਾ ਬਦਲ ਦੇ। ਸਿੰਘ ਕਾਰੀਗਰ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਕਰਦਾ ਗਿਆ। ਮਸ਼ੀਨ ਬਿਲਕੁਲ ਠੀਕ ਚਲਣ ਲਗ ਪਈ। ਇਹ ਦਸ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਵਾਗਾਂ ਮੋੜੀਆਂ ਅਤੇ ਬੰਤਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅੱਖ ਖੁਲ੍ਹ ਗਈ।

ਧੰਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ, ਧੰਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦਾ ਬੰਤਾ ਸਿੰਘ ਉਠ ਖਲੋਤਾ। ਕਦੇ ਸੋਚੇ ਇਹ ਸੁਪਨਾ ਸੀ, ਕਦੇ ਕਹੇ ਇਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਕੌਤਕ ਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਤ੍ਰੁਠ ਪਏ ਹਨ। ਕਦੇ ਕਹੇ ਸੁਪਨੇ ਸੁਪਨੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਵੇਰ ਜੋ ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਵੇਖਿਆ ਉਹਦੇ ਉਲਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਖੈਰ ਮਨ ਨੂੰ ਢਾਰਸ ਆਈ ਤੇ ਬਿਸਤਰਾ ਖੋਲ੍ਹ ਲੇਟ ਗਿਆ। ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਿਆ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕੀਤਾ, ਮਾਲਾ ਫੇਰੀ, ਪਰਸ਼ਾਦ ਛਕਿਆ ਤੇ ਡਿਊਟੀ ਤੇ ਜਾਣ ਵਾਸਤੇ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਬੂਹੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੀ ਨਿਕਲਣ ਲਗਾ ਸੀ, ਕਿ ਜਿਸ ਸਿੱਖ ਦੇ ਰਾਤ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਏ ਸਨ, ਉਹ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਖਲੋਤਾ। ਬੰਤਾ ਸਿੰਘ ਹੈਰਾਨ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ, ਚਰਨੀ ਹਥ ਲਾਇਆ ਤੇ ਜਲ ਪਰਸ਼ਾਦ ਦੀ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ। ਸਿੱਖ ਨੇ ਕਹਿਆ ਮੈਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਕੇ ਕਹਿ ਗਏ ਹਨ ਕਿ ਉਕਾੜੇ ਮਿਲ ਵਿਚੋਂ ਬੰਤਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਮਿਸ ਤਰੀ ਸਿੰਘ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਮਸ਼ੀਨ ਵਿਚ ਨੁਕਸ ਹੈ, ਤੂੰ ਠੀਕ ਕਰੀਂ। ਮੈਂ ਉਹ ਮਸ਼ੀਨ ਵੇਖਣ ਆਇਆ ਹਾਂ। ਦੋਵੇਂ ਮਿਲ ਵਲ ਚਲੇ ਗਏ।

ਉਹ ਸਿੰਘ ਮਸ਼ੀਨ ਪਾਸ ਗਿਆ। ਜਿਥੇ ਜਿਥੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਰਾਤੀ ਠੀਕ ਕਰਾਈ ਸੀ, ਨਟ ਕਸਵਾਏ ਸਨ, ਪੁਰਜੇ ਬਦਲਵਾਏ ਸਨ ਉਵੇਂ ਠੀਕ ਕਰ ਦਿਤੇ। ਮਸ਼ੀਨ ਬਿਲਕੁਲ ਠੀਕ ਚਲਣ ਲਗ ਪਈ। ਗੁਰੂ ਕਾ ਲਾਲ ਠੀਕ ਕਰਕੇ ਮੁੜ ਆਇਆ। ਬੰਤਾ ਸਿੰਘ ਬੜਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ ਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸੋਚੇ—

ਇਹ ਸੁਪਨਾ ਹੈ ?
ਇਹ ਪਰਤਖ ਦਰਸ਼ਨ,
ਹਰ ਥਾਂ ਰਮਿਆ ਰਾਮ ।
ਮਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸੁਪਨ-ਦਰਸ਼ਨ
ਸੁਪਨੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ, ਸਗੋਂ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਿਹਰਾਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਰਹਿਮਤਾਂ
ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਬਖਸ਼ਸ਼ਾਂ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ।
ਇਹ ਪ੍ਰਤੱਖ ਸਬੂਤ ਹੈ ।

ਹੁਣ ਬੰਤਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਉਪਜ ਵਧ ਗਈ ! ਤੇ ਸਭਨਾਂ ਕਾਰੀਗਰਾਂ ਨਾਲੋਂ ਨੰਬਰ ਲੈ ਗਿਆ । ਮੈਨੇਜਰ ਬੜਾ ਪ੍ਰਸੰਨ ਸੀ, ਜਦ ਲੰਘੇ ਸ਼ਾਬਾਸ਼ ਦੇ ਕੇ ਜਾਵੇ । ਇਕ ਦਿਨ ਮੈਨੇਜਰ ਬੰਤਾ ਸਿੰਘ ਪਾਸੋਂ ਪੁਛ ਹੀ ਬੈਠਾ । ਉਸ ਕਹਿਆ ਜੀ ! ਤੁਸੀਂ ਪੁਛ ਕੇ ਕੀ ਲੈਣਾ ਏ ? ਮੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰ ਨੇ ਮੇਰੀ ਬਾਂਹ ਫੜੀ, ਉਸ ਕ੍ਰਿਪਾਲਤਾ ਕੀਤੀ ਏ, ਸਭ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੈ । ਪਰ ਮੈਨੇਜਰ ਮੁੜ ਕਿਹਾ, ਇਹ ਤਾਂ ਠੀਕ ਹੈ, ਪਰ ਪਹਿਲਾਂ ਕੀ ਕਾਰਨ ਸੀ ? ਬੰਤਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਨਰਮੀ ਨਾਲ ਕਹਿਆ, ਕੁੱਤੇ ਦਾ ਕੁੱਤਾ ਵੈਰੀ । ਮਿਲ੍ਹ ਦੇ ਕੁਝ ਕਾਰੀਗਰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਖਾਰ ਖਾਂਦੇ ਸਨ । ਉਹ ਕੌਣ ਹਨ ? ਬੰਤਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਕ ਮਿਸਤਰੀ ਵਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ, ਪਰ ਨਾਲ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਫ਼ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ । ਪਰ ਮੈਨੇਜਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਫਾਰਸ਼ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਦਾ ਸਾੜਾ ਤੋਲ ਚੁਕਾ ਸੀ, ਉਸ ਬੰਤਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਹੱਥ ਜੋੜਨ ਤੇ ਵੀ ਦੋ ਤਿੰਨ ਠੁਡੇ ਕੱਢ ਮਾਰੇ ਤੇ ਨੌਕਰੀ ਤੋਂ ਜਵਾਬ ਦੇ ਦਿਤਾ ।

ਬੰਤਾ ਸਿੰਘ ਮਿਲ ਵਿਚ ਅੱਠ ਮਹੀਨੇ ਕੰਮ ਕੀਤਾ । ਇਹ ੮੦ ਰੁਪਏ ਕਮਾ ਕੇ ਲਿਆਇਆ, ਤੇ ਆਉਂਦਿਆਂ ਈ ਭਾਈ ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਦਸਵੰਧ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਤੇ ਸਾਰੀ ਵਾਰਤਾ ਸੁਣਾਈ । ਭਾਈ ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣ ਕੇ ਬੜਾ ਰਾਜੀ ਹੋਇਆ । ਦਸਵੰਧ ਲੈ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਰਖਣ ਲਈ ਤੁਰ ਪਇਆ ।

ਦੋਵੇਂ ਭਰਾ ਕੋਠੀ ਵਲ ਟੁਰ ਪਏ । ਅਗੇ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਬੰਦ ਸੀ । ਅਤੇ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, "ਬਿਨਾ ਆਗਿਆ ਅੰਦਰ ਆਉਣਾ ਮਨ੍ਹਾ ਹੈ ।" ਬੰਤਾ ਸਿੰਘ ਕਹਿਆ ਭਾਈ ਅੰਦਰ ਜਾਣ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਏ, ਹੁਣ ਕਿਵੇਂ ਕਰੀਏ ? ਉਹ ਭਲਿਆ ਲੋਕਾਂ, ਇਹ ਤਾਂਡੇ ਵਾਸਤੇ ਥੋੜ੍ਹਾ ਏ । ਇਹ ਤਾਂ ਬਾਹਰੋਂ ਆਇਆਂ ਵਾਸਤੇ ਏ । ਸਾਨੂੰ ਕਈ ਰਾਹ ਆਉਂਦੇ ਨੇ । ਚਲ ਹਰਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਲਾਗੇ ਖਿੜਕੀ ਏ । ਉਥੋਂ ਜਾ ਘੁਸਾਂਗੇ । ਜੇ

'ਉਹ ਵੀ ਬੰਦ ਹੋਈ ਤਾਂ ਸਰੋਵਰ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘ ਜਾ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਵਾਂਗੇ। ਇਹ ਤਾਂ ਆਪਣਾ ਘਰ ਹੈ। ਖੈਰ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਜਾਣੇ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਪਾਸ ਜਾ ਪੁਜੇ, ਖਿੜਕੀ ਖੁਲ੍ਹੀ ਸੀ। ਇਹ ਅੰਦਰ ਚਲੇ ਗਏ। ਅਗੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਦਰਬਾਰ ਲਗਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਕੁਰਸੀ ਤੇ, ਖੱਬੇ ਹੱਥ ਚੌਰੀ ਫੜੀ ਭਾਈ ਵਜ਼ੀਰ ਸਿੰਘ, ਸਾਹਮਣੇ ਸਫ਼ਾਂ ਤੇ ਸਿੰਘ ਬੈਠੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪਵਿਤਰ ਬਚਨ ਸੁਣ ਮੁਗਧ ਹੋਇ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ੮੦ ਰੁਪਏ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਰਖ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮੁਸਕਰਾ ਕੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਅਰਜਨ ਸਿੰਘਾ! "ਇਹ ਕੇਹੀ ਮਾਇਆ ਲੈ ਆਇਆ ਏਂ ?" ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਬੰਤਾ ਸਿਘ ਉਕਾੜੇ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਆਇਆ ਹੈ, ਤੇ ਕਹਿੰਦਾ ਏ, ਕਿ ਸਾਰ ਮਾਇਆ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਮੇਹਰ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਹ ਆਪਦੀ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਸਭ ਜਾਣਦੇ ਹੋ, ਇਸ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲੋ।"

ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ

ਕਹਾ ਭਯੋ ਜੋ ਦੋਊ ਲੋਚਨ ਮੂੰਦ ਕੈ,
ਬੈਠਿ ਰਹਿਓ ਬਕ ਧਿਆਨ ਲਗਾਇਓ ॥
ਨਾਤ ਫਿਰਿਓ ਲੀਏ ਸਾਤ ਸਮੁੰਦ੍ਰਨਿ,
ਲੋਕ ਗਇਓ ਪਰਲੋਕ ਗਵਾਇਓ ॥
ਬਾਸ ਕੀਓ ਬਿਖਿਆਨ ਸੋ ਬੈਠ ਕੈ,
ਐਸੇ ਹੀ ਐਸ ਸੁ ਬੈਸ ਬਿਤਾਇਓ ॥
ਸਾਚੁ ਕਹੋਂ ਸੁਨ ਲੇਹੁ ਸਭੈ,
ਜਿਨ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀਓ ਤਿਨ ਹੀ ਪ੍ਰਭ ਪਾਇਓ ॥

ਤ੍ਵ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਸ੍ਵਯੇ ॥ (ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ ਚੋਂ)

ਬਖਸ਼ਿਸ਼

ਕੂਕਾ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਚੱਕ ਵਾਲਾ ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਹਾਣੀ ਸਦਕਾ ਅਕਠੇ ਖੇਡਦੇ, ਕੁਸ਼ਤੀ ਕਰਦੇ, ਤੇ ਪੰਡਿਤ ਬਸੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗੜ੍ਹ ਪਧਾਣੇ ਵਾਲਿਆਂ ਕੋਲ ਪੜ੍ਹਦੇ ਰਹੇ। ਸੱਚ ਮੁਚ ਕੂਕਾ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਬੜੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਾ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੂਰਮਿਆਂ ਵਾਂਗੂ ਆਪਣਾ ਮਿੱਤਰ ਬਣਾਇਆ ਜਿਸ ਦੀ ਵਡੀ ਵਜਾ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪਿਤਾ ਸੰਤ ਮਸਤਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਕ ਬਹੁਤ ਪੂਰਨ ਸਾਧੂ ਸੀ। ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਹਜ਼ੂਰੀ ਸੇਵਕ ਸੀ। ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਚਾਰਨ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਵਕਤ ਇਸ ਦੀ ਉਮਰ ੧੫-੧੬ ਸਾਲ ਦੀ ਸੀ ਤੇ ਚੰਗਾ ਭਰਵਾਂ ਤੇ ਸਾਢੇ ਛੇ ਫੁਟ ਕੱਦ, ਚੋੜਾ ਚੇਹਰਾ, ਕੁਸ਼ਤੀ ਕਰਨ ਦਾ ਸ਼ੌਕ ਰਖਦਾ ਸੀ। ਡਾਂਗ ਸੋਟਾ ਮਾਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਵੀ ਘਟ ਹੀ ਕਰਦਾ।

ਜਦੋਂ ਊਠਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਲਿਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਰੁਖਾਂ ਦੇ ਥਾਂ ਇਹ ਕੋਟ ਗੰਗੂ, ਕੁਰਕੀ, ਕਟਾਣੀ ਆਦਿਕ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀਆਂ ਪੈਲੀਆਂ ਵਿਚ ਜਾ ਛਡਦਾ।

ਇਕ ਵਾਰੀ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਸਿਆਣੇ ਸਿਆਣੇ ਆਦਮੀ ਇਕਠੇ ਹੋਕੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਾਸ ਆਏ, ਅਤੇ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਰੇ ਬੜਾ ਰੋਸ ਜਾਹਿਰ ਕੀਤਾ। ਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਬਾਬਾ ਮਸਤਾਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦੇ ਕੇ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪਾਸ ਬੁਲਾਇਆ। ਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸੰਤ ਮਸਤਾਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਆਖਣ ਲਗੇ ਬਾਬਾ ਤੇਰਾ ਮੁੰਡਾ ਪਿੰਡਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਜਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਉਜਾੜਦਾ ਹੈ ? ਤੇ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਇਸ ਨੂੰ ਉਜਾੜ ਵਲੋਂ ਕੁਝ ਆਖਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਆਖਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੁਟ ਕੇ ਆਪ ਊਠ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਨਸ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਕੀ ਜਤਨ ਕਰੀਏ ?

ਸਗੋਂ ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੀ ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਇਹ ਬੜਾ ਬਦਮਾਸ਼ ਤੇ ਦਸ ਨੰਬਰੀਆ ਦਿਸਦਾ ਹੈ ? ਇਹ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਕੰਮ ਕਰਿਆ ਕਰੇਗਾ ? ਜਾ ਬਾਬਾ ਇਸਨੂੰ ਸਮਝਾ ਅਗੇ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਕੰਮ ਨ ਕਰੇ। ਬੇਸ਼ਕ ਊਠ ਵੀ ਨ ਛਡਿਆ

ਕਰੇ ? ਜਾਓ ਨਾਲੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਜਲ ਪ੍ਰਸਾਦਾ ਛਕਾਓ ? ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਨਗਰਾਂ ਦੇ ਜਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਭਰੋਸਾ ਦਿਵਾਇਆ ਕਿ ਅਜ ਤੋਂ ਇਸ ਦੀ ਡੀਊਟੀ ਹੀ ਬਦਲ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ? ਅਗੇ ਤੋਂ ਤੁਹਾਡਾ ਕੋਈ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ।

ਦੇਵ ਨੇਤ ਬਾਬੇ ਮਸਤਾਨ ਸਿੰਘ ਦਾ ਭਰਾ ਗੁਪਾਲਾ ਤੇ ਹੋਰ ਸਨਬੰਧੀ ਆਕੇ ਬਾਬੇ ਮਸਤਾਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਪ੍ਰਵਾਰ ਸਮੇਤ ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਡੇਹਰ ਲੈ ਆਏ । ਉਸ ਵਕਤ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ੧੮ ਬਰਸਾਂ ਦਾ ਸੀ । ਇਸ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਚਾਰ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਕੁਸੰਗਤ ਕਰਨ ਦੇ ਕਾਰਨ ਮਾਸ ਸ਼ਰਾਬ ਵਰਤਣ ਤੇ ਚੋਰੀਆਂ ਕਰਨ ਲਗ ਪਿਆ । ਤੇ ਸਗੋਂ ਜਣੇ ਖਣੇ ਨਾਲ ਲੜਾਈ ਝਗੜਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਵੀ ਸੰਕੋਚ ਨ ਕਰਦਾ ।

ਬਾਬਾ ਮਸਤਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਵਾਰੀ ਨਾਰਾਜ ਹੋਣਾ ਤੇ ਆਖਣਾ 'ਗੁਰਬਖਸ਼' ਤੇਰੇ ਕੀ ਅਖਤਿਆਰ ਹੈ ਗੁਰੂ ਕੇ ਫਿਟਕਾਰੇ ਦਾ ਏਹੋ ਹੀ ਹਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ?

ਫਿਰ ਆਪੇ ਹੀ ਆਖਣਾ ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜਿਵੇਂ ਤੇਰੀ ਰਜਾ ।

ਸਮ੍ਹਾ ਲੰਘਦਾ ਗਿਆ । ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਕੂਕਾ ਦਸ ਨੰਬਰ ਦਾ ਬਦਮਾਸ਼ ਹੈ ?

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰਗਦੀ ਉਤੇ ਸ਼ਸ਼ੋਭਿਤ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੀ ਬਾਬੇ ਮਸਤਾਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ, ਬਾਬਾ ਜੀ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਦਾ ਕੀ ਹਾਲ ਹੈ ?

ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਕੁਸੰਗੀਆਂ ਵਿਚ ਰਲ ਕੇ ਖੋਟੇ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ।

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਹ ਸੁਣਕੇ ਕਹਿਣ ਲਗੇ 'ਗੁਰਬਖਸ਼ ਮੇਰੇ ਮਥੇ ਨ ਲਗੇ ?'।

ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ ਇਕ ਵਾਰੀ ਮੈਂ ਵੀ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਵੀ ਕੁਦਰਤੀ ਏਥੇ ਆ ਗਿਆ । ਮੈਂ ਵੀ ਕੋਲ ਹੀ ਸਾਂ ਕਿ ਪੂਜਯ ਮਾਤਾ ਜੀਊਣ ਕੌਰ ਉਸ ਨੂੰ ਖੜਾ ਵੇਖ ਕੇ ਆਪਣੇ ਚਰਨਾਂ ਤੋਂ ਪਊਲ ਲਾਹਕੇ ੨-੩ ਹਊਲੇ ਹਊਲੇ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਲਾਏ ਤੇ ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਆਖਿਆ ਕਿ ਬਾਬੇ ਮਸਤਾਨ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪੁਤਰ ਹੋ ਕੇ ਬਦਮਾਸ਼ੀਆਂ ਕਰੇਂ ਤੈਨੂੰ ਸ਼ਰਮ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ?

ਜੇ ਹੁਣ ਏਥੇ ਆਇਆ ਹੈਂ ਤਾਂ ਜਾਹ ਆਪਣੇ ਲੰਗੋਟੀਏ ਯਾਰ ਤੋਂ ਬਖਸ਼ ਨਾਵਾਂ ਕਰਵਾ ਲੈ ? ਪਰ ਉਸ ਵਕਤ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਨ ਮੰਨਿਆ ਸਾਰੇ ਮਾਲਵੇ ਵਿਚ ਇਸ ਦੀਆਂ ਧੁੰਮਾਂ ਪਈਆਂ ਸਨ । ਬਸ ਇਕੋ ਡਾਂਗ ਨਾਲ ਹੀ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਿ ੀਤ ਕਰ ਛੱਡਦਾ ਸੀ । ਪੁਲਿਸ ਵਿਚ ਤੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਕੂਕੇ ਦੀਆਂ ਹੀ ਗਲਾਂ ੂੰਦੀਆਂ ।

ਜੇ ਕਦੇ ਰਬ ਸਬਬੀ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋ ਜਾਣੇ ਤਾਂ ਦੂਰੋਂ ਹੀ ਨਮਸ-ਕਾਰ ਕਰ ਦਿੰਦਾ, ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਵੀ ਦੂਰੋਂ ਵੇਖਕੇ ਝਿੜਕਾਂ ਦੇਣ ਲਗ ਪੈਂਦੇ, ਤੂੰ ਕੂਕਿਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਬਦਨਾਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈਂ। ਕਾਫੀ ਸਮਾ ਇਸਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਲੰਘ ਗਿਆ। ਸੰਨ ੧੯੩੩-੩੪ ਦੀ ਗਲ ਹੈ। ਹਾੜ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਦੁਆਬੇ ਦਾ ਦੌਰਾ ਕਰਦੇ ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਡੇਹਰ ਆਏ। ਉਸ ਵਕਤ ਘੋੜਿਆਂ ਉਤੇ ਦੌਰਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਦੌਰੇ ਦੇ ਨਾਲ ਸੰਤ ਨਿਧਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਲਮ, ਸੰਤ ਦਸੌਂਧਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਗਰ ਵਾਲੇ, ਜਥੇਦਾਰ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਭਗਤਾ ਆਦਿਕ ਜਥੇਦਾਰ ਤੇ ਵਿਦਵਾਨ ਵੀ ਆਏ। ਬੜਾ ਸੋਹਣਾ ਮੇਲਾ ਹੋਇਆ। ਇਸੇ ਦਿਨ ਹੀ ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜਿਮੀਂਦਾਰ ਨੇ ਮਖੌਲ ਕਰਦਿਆਂ ਆਖਿਆ ਕਿ ਜੇ ਇਹ ਗੁਰੂ ਕਰਨੀ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਅਜ ਮੀਂਹ ਪਵਾ ਦੇਵੇ।

ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੀ ਕਰਨੀ! ਲੌਢੇ ਵੇਲੇ ਇਕ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਬਦਲੀ ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਉਤੇ ਛਾ ਗਈ, ਤੇ ਬੂੰਦਾਂ ਬਾਂਦੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ ਤੇ ਸਗੋਂ ੧ ਘੰਟੇ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਖੇਤਾਂ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਹੀ ਪਾਣੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਣ ਲਗ ਪਿਆ।

ਇਸ ਮੀਂਹ ਨੇ ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਐਸਾ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਵਾਰ ਇਕ ਵਢੋਂ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸੱਜ ਗਏ। ਜਿਸ ਤੋਂ ਸਾਡੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਇਹ ਲੋਕ ਬੋਲੀ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੋ ਗਈ ਕਿ :—

"ਨਾਮਧਾਰੀਏ ਡੇਹਰ ਪਿੰਡ ਵਸਦੇ,
ਅਕਾਲੀ ਜਥਾ ਮੁੰਡੀਆਂ ਦਾ"

ਭਾਵੇਂ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੀ ਘਾਟ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਵਾਰ ਹੁਣ ਮਾਸ ਸ਼ਰਾਬ ਖਾਣ ਪੀਣ ਲਗ ਪਏ ਹਨ, ਪਰ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਅਜੇ ਤਕ ਗੁਰੂ ਘਰ ਉਤੇ ਹੀ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਅਰਜ ਹੈ ਕਿ ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਆਪਣੀ ਇਸ ਖੇਤੀ ਦੀ ਵੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰਨ।

ਗਲ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸਾਂ।

ਇਸ ਮੇਲ ਦਾ ਭੋਗ ਪਾਉਣ ਉਪ੍ਰੰਤ ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਨਗਰ ਨਿਵਾਸੀਆਂ ਨੇ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਚਰਨ ਪਾਉਣ ਦੀ ਅਰਜ ਕੀਤੀ ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਜਿਮੀਂਦਾਰਾਂ ਤੋਂ ਬਾਦ ਜਦ ਰਮਦਾਸੀ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਵਲ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਤਾਂ ਕੁਦਰਤੀ ਉਸ ਵੇਲੇ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਬਦਮਾਸ਼ ਸਾਥੀਆਂ ਦੇ ਘਰ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਅਜ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਰਾਤੀ ਪੈਣ ਵਾਲੇ ਮੀਂਹ ਦੀ ਚਰਚਾ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਬਣ ਜਾਣ ਦੀਆਂ ਘਰ ਘਰ ਗਲਾਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਸਨ।

ਜਿਸ ਘਰ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਉਸ ਘਰ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਅਗੋਂ

ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਲੰਘਣਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਇਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆ ਰਹੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਕ ਦਮ ਉਸ ਘਰੋਂ ਬਾਹਰ ਆਕੇ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਖਲੋ ਗਿਆ। ਉਸ ਵਕਤ ਇਸਦੇ ਲੱਕ ਪੋਠੋਹਾਰੀ ਖਾਕੀ ਸਲਵਾਰ, ਕਲੀਆਂ ਵਾਲਾ ਖਾਕੀ ਕੁਰਤਾ, ਸ਼ਮਲੇਦਾਰ ਪਗ ਬੰਨੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਜਦ ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਉਸ ਘਰ ਦੇ ਅਗੋਂ ਲੰਘਣ ਲਗੇ ਦੌੜਕੇ ਗੁਰਬਖਸ ਸਿੰਘ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਢੈਹ ਪਿਆ। ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਚਰਨ ਪਿਛਾਂਹ ਕਰਦਿਆਂ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ, ਤੈਨੂੰ ਕਈ ਵਾਰੀ ਮਨਾਹ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਤੂੰ ਭੈੜੇ ਪਾਸਿਓ ਹਟਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈਂ ਤੇ ਨਾ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਮਥੇ ਲਗਣੋਂ ਹੀ ਬਾਜ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ?' ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਗੇ ਹੱਥ ਜੋੜਕੇ ਖਲੋ ਗਿਆ ਤੇ ਆਖਣ ਲਗਾ "ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਕੁੱਤਾ ਤੇ ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਹੀ ਹਾਂ ? ਪਰ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਕੁਤੇ ਦੀ ਗੋਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ? ਜੇ ਤੂੰ ਕੁਤੇ ਨੂੰ ਮਾੜੇ ਥਾਂ ਤੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਰੋਕਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਪਟਾ ਪਾ ਲੈ ? ਸੰਗਲੀ ਪਾ ਲੈ ? ਇਹ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੀ ਢਿਲ ਹੈ ? ਤੁਸੀਂ ਅਜੇ ਕੁਤੇ ਨੂੰ ਸਾਭਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ?"

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਵੀ ਉਸ ਵਕਤ ਜਲਾਲ ਵਿਚ ਆ ਗਏ ਤੇ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ। 'ਕੀ ! ਤੂੰ ਇਹ ਗਲਾਂ ਠੀਕ ਕਹਿੰਦੇ ਹੈਂ ? ਤਾਂ ਪਾਵਾਂ ਤੈਨੂੰ ਪਟਾ ! ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਫਿਰ ਉਸੇ ਵਕਤ ਚਰਨਾਂ ਉਤੇ ਡਿਗ ਪਿਆ ਤੇ ਆਖਣ ਲਗਾ ਛੇਤੀ ਕਰੋ, ਇਸ ਨਾਲੋਂ ਹੋਰ ਵਕਤ ਕਿਹੜਾ ਚੰਗਾ ਆਉਣਾ ਹੈ। ਪਾਉ ਆਪਣੇ ਬਿਰਦ ਬਾਣੇ ਦਾ ਮੇਰੇ ਗਲ ਪਟਾ ?

ਸੰਗਲੀ ਪਾਕੇ ਬੰਨ ਲੈ ਆਪਣੇ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਅਤੇ ਲਾ ਲਓ ਵਿਛੜੇ ਹੋਏ ਪਾਪੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸ਼ਰਨੀ ?

ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਹੁਕਮ ਦੇ ਕੇ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਦਾ ਸਾਰਾ ਚਿਹਨ ਚਕਰ ਤੇ ਕ੍ਰਿਤ ਵਿਹਾਰ ਬਦਲ ਦਿਤਾ ਤੇ ਫਿਰ ਜੀਵਨ ਭਰ ਸੂਬੇ ਦੀ ਜ਼ੁਮੇਂਵਾਰੀ ਸੰਭਾਲਦਿਆਂ ਤੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦਿਆਂ ਹੀ ਸੂਬੇ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਿਤੀਤ ਹੋਈ।

ਧੰਨ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਤਆਦਿਕ ਅਨੇਕਾਂ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕੀਤਾ।

ਸ: ਹਜਾਰਾ ਸਿੰਘ

ਪ੍ਰਾਣ ਰਖਿਅਕ

ਲਗ ਭਗ ਗਿਆਰ੍ਹਾਂ ਕੁ ਵਜੇ ਦਾ ਸਮਾਂ ਸੀ, ਪਿੰਡ ਦੇਵਾ ਸਿੰਘ ਸਲਾਰੋ ਵਾਲੀ ਪਿੰਡੀ (ਜ਼ਿਲਾ ਮੁਲਤਾਨ) ਦੇ ਘੁਗ ਵਸਦੇ ਸਿਖ ਪ੍ਰਵਾਰ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ (ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਬਣ ਜਾਣ ਕਾਰਨ) ਛੱਡਕੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਨਜ਼ਾਕਤ ਨੂੰ ਪਛਾਣਦੇ ਹੋਏ, ਭਾਰਤ ਪੁਜਣ ਲਈ ਅਬਦੁਲ ਹਕੀਮ ਰਾਮ ਚੌਂਤਰੇ ਪਾਸ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਪੁਜੇ, ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੇ ਖੜੀ ਗੱਡੀ ਦਾ ਇਕ ਡੱਬਾ ਇਹਨਾਂ ਮੁੜ ਨਾ ਪਰਤਣ ਵਾਲੇ ਮੁਸਾਫਿਰਾਂ ਵਾਸਤੇ ਖਾਲੀ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ, ਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਉਸ ਡੱਬੇ ਵਿਚ ਵੜ ਜਾਣ ਦਾ ਆਰਡਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸੀ, ਇਹਨਾਂ ਦੁਖੀ ਪ੍ਰਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਖਾਨੇਵਾਲ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿਤਾ ਜਾਏ, ਓਥੋਂ ਅਗੇ ਜਾਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਅਗੇ ਹੋਵੇਗਾ।

ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਅਨੁਸਾਰ ਗਾਰਡ ਨੇ ਵਿਸਲ ਦਿਤਾ, ਹਰੀ ਝੰਡੀ ਨੂੰ ਹਿਲਾਇਆ। ਗੱਡੀ ਨੇ ਪੇਕੇ ਘਰੋਂ ਸਹੁਰੇ ਤੁਰਨ ਵਾਲੀ ਕੁੜੀ ਵਾਂਗ ਲੰਮੀ ਸਾਰੀ ਚੀਕ ਮਾਰੀ ਤੇ ਗੱਡੀ ਫੱਕ ਫੱਕ ਕਰਦੀ ਤੁਰ ਪਈ। ਅਜੇ ਗੱਡੀ ਬਾਹਰ ਵਾਲੇ ਸਿਗਨਲ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੀ ਪਹੁੰਚੀ ਸੀ ਕਿ ਡਰਾਈਵਰ ਨੇ ਗੱਡੀ ਰੋਕ ਦਿਤੀ। ਅਣਗਿਣਤ ਮੁਸਲਮਾਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਛੁਰੀਆਂ, ਕੁਹਾੜੀਆਂ, ਨੇਜੇ, ਤਲਵਾਰਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਥਿਆਰ ਫੜੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਇਸ ਗੱਡੀ ਦੁਆਲੇ ਘੇਰਾ ਪਾ ਲਿਆ। ਡੱਬੇ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਸਾਰੇ ਸਿਖ ਨਿਹੱਥੇ ਸਨ, ਜਿਹੜਾ ਕਿਸੇ ਪਾਸ ਕੋਈ ਸੋਟਾ ਵਗੈਰਾ ਹੈ ਸੀ, ਉਹ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਗੱਡੀ ਵਿਚ ਬੈਠਾਲਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਲੈ ਲਿਆ ਸੀ।

ਬਸ ਫਿਰ ਕੀ ਸੀ ਉਹਨਾਂ ਧਨ ਦੇ ਲਾਲਚੀਆਂ ਤੇ ਫਿਰਕਾ ਪ੍ਰਸਤੀ ਦੇ ਲੂਸਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਬੜੀ ਬੇ-ਰਹਿਮੀ ਨਾਲ ਕੱਟ ਵੱਢ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੀ। ਡੱਬੇ ਵਿਚ ਹਾ ਹਾ ਕਾਰ ਮੱਚ ਗਈ। ਬੱਚੇ, ਬੁਢੇ, ਇਸਤਰੀਆਂ ਮੌਤ ਦੇ ਘਾਟ ਉਤਾਰੇ ਜਾਣ ਲਗੇ।

ਰੱਬ ਦਾ ਭਾਣਾ! ਇਹੋ ਲੋਕ ਜੋ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਇਕਠੇ ਵਸਦੇ ਰਸਦੇ ਇਕ ਦਮ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਦੇ ਲਹੂ ਦੇ ਤਿਹਾਏ ਬਣ ਗਏ, ਤੇ ਸਗੋਂ ਇਸ ਡਬੇ ਵਿਚ ਮਰਨ ਤੇ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ ਇਕੋ ਪਿੰਡ ਦੇ ਹੀ ਸਨ।

ਮੌਤ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਚੌਣ ਵਾਸਤੇ ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ (ਇਕ ਗਭਰੂ) ਨੇ

ਗਡੀ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਛਾਲ ਮਾਰ ਦਿਤੀ, ਉਸ ਦੇ ਮਗਰ ਉਸਦੀ ਨੌ ਜਵਾਨ ਭੈਣ (ਜਿਸ ਕੁਛੜ ਇਕ ਪੰਜ ਸਾਲ ਦਾ ਮੁੰਡਾ ਸੀ) ਉਸਨੇ ਬਚੇ ਸਮੇਤ ਛਾਲ ਮਾਰ ਦਿਤੀ, ਇਸਤਰ੍ਹ ਹੋਰ ਵੀ ਕਈਆਂ ਛਾਲਾਂ ਮਾਰੀਆਂ। ਕੁਝ ਮੁਸਲਮਾਨ ਗੁੰਡਿਆਂ ਨੇ ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਦ ਪਿਛਾ ਕੀਤਾ, ਤੇ ਦੂਰ ਜਾਕੇ ਉਹਨੂੰ ਘੇਰ ਲਿਆ, ਇਤਨੇ ਚਿਰ ਤਕ ਉਸਦੇ ਹੱਥ ਵਿ ਵੀ ਡਾਂਗ ਆ ਗਈ ਸੀ, ਉਹਨੇ ਉਸ ਸੋਟੇ ਨਾਲ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਕਰਾਰੀਆਂ ਸਟਾਂ ਮਾਰੀਆਂ ਪਰ ਅਖੀਰ ਨੂੰ ਜ਼ਾਲਮਾਂ ਹਥੋਂ ਆਪ ਵੀ ਮਰ ਗਿਆ।

ਉਹਦੀ ਭੈਣ ਪਿਆਰੋ ਵੀ ਵੈਰੀਆਂ ਦੇ ਹੱਥ ਆ ਗਈ, ਬਦਮਾਸ਼ਾਂ ਨੇ ਪਿਆਰੋ ਨਾਲ ਚਲਣ ਲਈ ਆਖਿਆ, ਪਰ ਉਹ ਨਾ ਮੰਨੀ। ਇਕ ਬਰਛੇ ਨੇ ਪਿਆਰੋ ਦੇ ਕੁਛ ਚੁਕੇ ਹੋਏ ਬੱਚੇ ਨੂੰ (ਜੋ ਉਹਦਾ ਭਾਣਜਾ ਲਗਦਾ ਸੀ) ਮਾਰਨ ਲਈ ਬਰਛੇ ਦਾ ਵਾ ਕੀਤਾ। ਪਿਆਰੋ ਨੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਬਚੌਣ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਦਮ ਪਾਸਾ ਪਰਤ ਲਿਆ ਤੇ ਉ ਬਰਛੀ ਉਸ ਬਚੇ (ਜਿਸਦਾ ਨਾਮ ਦੀਦਾਰ ਸਿੰਘ ਸੀ) ਨੂੰ ਲਗਣ ਦੇ ਥਾਂ ਪਿਆਰੋ ਨੂੰ ਲਗ ਗਈ ਤੇ ਉਹਦੇ ਕੋਲੋਂ ਬੱਚਾ ਡਿਗ ਪਿਆ ਤੇ ਉਹ ਆਪ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਈ।

ਇਹ ਬੱਚਾ ਜੀ ਭਿਆਣਾ ਕਿਨਾਂ ਚਿਰ ਜਮੀਨ ਤੇ ਪਿਆ ਰਿਹਾ ਜਨਾਨੀਆਂ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਭਜ ਦੌੜ ਤੇ ਚੀਕ ਚਿਹਾੜੇ ਨੂੰ ਸੁਣਕੇ ਜਦ ਦੀਦਾਰ ਨੇ ਇਕ ਵਾ ਸਿਰ ਉਤਾਂਹ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਕਿ ਇਕ ਹਤਿਆਰੇ ਨੇ ਭਜਦਿਆਂ ੨ ਇਸ ਬਚੇ ਤੇ ਵੀ ਚਾ ਵਾਰ ਕੁਹਾੜੀ ਦੇ ਕੀਤੇ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਕ ਜਖਮ ਸਜੇ ਮੋਢੇ ਦੂਜਾ ਧੌਣ ਤੇ ਤੀਜਾ ਸ ਗਲ ਅਤੇ ਚੌਥਾ ਸਿਰ ਵਿਚ ਹੋਇਆ।

ਆਪਣੇ ਵਲੋਂ ਉਹ ਪਾਪੀ ਇਸ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਸੁਟ ਗਿਆ ਸੀ। ਪਰ ਮੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕੁਝ ਹੋਰ ਹੀ ਮਨਜ਼ੂਰ ਸੀ। ਇਸ ਕਤਲ ਗਾਰਤ ਤੋਂ ਬਾ ਗਡੀ ਓਥੋਂ ਅਗਾਂਹ ਨੂੰ ਤੁਰ ਪਈ।

ਇਹ ਬੱਚਾ ਦੀਦਾਰ ਸਿੰਘ ਜੋ ਮਰਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਲੰਮਾ ਪਿਆ ਬੇਹੋਸ਼ੀ ਵਿ ਸਿਸਕੀਆਂ ਲੈ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਬੱਚੇ ਨੇ ਬਾਦ ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀ ਹੋਇਆ ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਚਿਟੇ ਦੁਧ ਬਸਤਰਾਂ ਤੇ ਚਿਟੇ ਦਾਹੜੇ ਵਾਲਾ ਬਾਬਾ ਜਿਹਦੇ ਇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਖੂੰਡਾ ਤੇ ਗਲ ਵਿਚ ਚਿਟੀ ਮਾਲਾ ਸੀ, ਮੈਨੂੰ ਚੁਕ ਕੇ ਇਕ ਖੂਹ ਤੇ ਲੈ ਜਾਂਦ ਹੈ। ਤੇ ਮੇਰੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਪਾਕੇ ਇਕ ਭਾਂਡਾ ਜਿਹਾ ਪਾਣੀ ਦਾ ਭਰਕੇ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਰ ਕੇ ਆਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਾਕਾ ਤਕੜਾ ਹੋ! ਜਦੋਂ ਲੋੜ ਹੋਵੇ ਇਸ ਭਾਂਡੇ ਵਿਚੋਂ ਪਾਣੀ ਪ ਲਵੀਂ। ਮੈਨੂੰ ਜਦ ਹੋਸ਼ ਆਈ ਤੇ ਮੇਰੀਆਂ ਜਦ ਅੱਖਾਂ ਖੁਲ੍ਹੀਆਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਚੀ ਮੁ ਇਕ ਖੂਹ ਉਤੇ ਛਾਵੇਂ ਲੰਮਾ ਪਿਆ ਸਾਂ ਤੇ ਇਕ ਪਾਣੀ ਦਾ ਡੋਲ ਜਿਹਾ ਮੇਰੇ ਕੋਲ

ਭਰਿਆ ਪਿਆ ਸੀ। ਪਰ ਉਹ ਬਾਬਾ ਉਥੇ ਹੈ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਕੁਝ ਚਿਰ ਬਾਅਦ ਇਕ ਹੋਰ ਟੋਲਾ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਖੂਹ ਤੋਂ ਲੰਘਿਆ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਇਸ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋਏ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤੇ ਅੰਪਣੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਜਦ ਲੁਟ ਮਾਰ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਕੀਤੀਆਂ, ਇਸ ਬੱਚੇ ਦਾ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਕ ਅਧਮੋਇਆ ਬੱਚਾ ਖੂਹ ਤੇ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਇਕ ਬੀਬੀ ਤੇਜੋ ਜੋ ਦੀਦਾਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮਾਸੀ ਲਗਦੀ ਸੀ, ਜ਼ਾਲਮਾਂ ਨੇ ਫੜ ਕੇ ਲਿਆਂਦੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਦੇ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਉਸ ਬੱਚੇ ਦੀ ਗੱਲ ਪਈ, ਉਸ ਨੇ ਉਸ ਘਰ ਦੇ ਇਕ ਸਿਆਣੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਆਖਿਆ, ਬਾਪੂ ਜੀ ਉਹ ਬੱਚਾ ਕਿਤੇ ਮੇਰਾ ਭਾਣਜਾ ਹੀ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਰੱਬ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਵਾਰੀ ਲਿਆਕੇ ਵਿਖਾਲ ਛੱਡੋ। ਉਸ ਬਾਬੇ ਨੇ ਮੁੰਡਿਆਂ ਨੂੰ ਆਖ ਕੇ ਉਹ ਬੱਚਾ ਘਰ ਮੰਗਵਾਇਆ ਤਾਂ ਇਹ ਬੀਬੀ ਤੇਜੋ ਦਾ ਭਾਨਜਾ ਦੀਦਾਰ ਸਿੰਘ ਹੀ ਸੀ, ਜੋ ਬੜਾ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਬੀਬੀ ਤੇਜੋ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਖ ਵੇਖ ਕੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਪੱਟੀਆਂ ਬੰਨ੍ਹਵਾਈਆਂ ਤੇ ਦੁਧ ਗਰਮ ਕਰਕੇ ਪਿਲਾਇਆ।

ਦੋ ਤਿੰਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਪਿੱਛੋਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਉਹਨਾਂ ਪਾਪੀਆਂ ਨੇ ਕੀ ਸੋਚਿਆ, ਮੂੰਹ ਹਨੇਰੇ ਇਸ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਲਿਜਾ ਕੇ ਇਕ ਨਹਿਰ ਵਿਚ (ਜੋ ਰੇਲ ਦੀ ਪਟੜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ) ਸੁਟ ਆਏ। ਵਿਚਾਰੀ ਤੇਜੋ ਰੋ ਧੋ ਕੇ ਚੁਪ ਕਰ ਗਈ। ਦੀਦਾਰ ਸਿੰਘ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਹੋਰ ਗਲਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਜਦੋਂ ਮੈਨੂੰ ਉਹ ਆਦਮੀ ਨਹਿਰ ਵਿਚ ਧੱਕਾ ਦੇ ਕੇ ਤੁਰ ਗਏ, ਤਾਂ ਉਹ ਬਾਬਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮੈਂ ਅਗੇ ਬੇਹੋਸ਼ੀ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਵੇਖਿਆ ਸੀ, ਪ੍ਰਤਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਾਹਮਣੇ ਵਲੋਂ ਆਉਂਦਾ ਤਕਿਆ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਾਕਾ ਮੇਰੇ ਵਲ ਨੂੰ ਆ, ਤੇ ਇਤਨਾ ਆਖ ਕੇ ਉਸ ਬਾਬੇ ਨੇ ਕੰਢੇ ਉਤੇ ਖਲੋਤਿਆਂ ਹੀ ਲੰਮੀ ਸਾਰੀ ਬਾਂਹ ਕਰਕੇ ਰੁੜ੍ਹਦੇ ਜਾਂਦੇ ਦਾ ਹੱਥ ਫੜ ਲਿਆ ਤੇ ਖਿੱਚ ਕੇ ਨਹਿਰੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਲਿਆ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਹਾਲ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਉਹ ਫਿਰ ਕਿਥੇ ਅਲੋਪ ਹੋ ਗਿਆ। ਏਨੇ ਚਿਰ ਨੂੰ ਹੋਰ ਲੋਕ ਵੀ ਨਹਿਰ ਤੇ ਆਣ ਜਾਣ ਲਗ ਪਏ। ਇਕ ਦਇਆਵਾਨ ਮੁਸਲਮਾਨ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਚੁਕ ਕੇ ਨੇੜੇ ਦੇ ਇਕ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਘਰ ਲੈ ਗਿਆ। ਉਸਦੇ ਉਲਾਦ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਤੇ ਉਸਦਾ ਨਾਮ ਸਯਦ ਅੰਮੀਰ ਸ਼ਾਹ ਸੀ।

ਉਸ ਭਲੇ ਪੁਰਸ਼ ਨੇ ਇਕ ਡਾਕਟਰ ਪਾਸ ਲਿਜਾ ਕੇ ਮਰਹਮ ਪੱਟੀ ਕਰਵਾਈ ਤੇ ਬੱਚੇ ਦੇ ਪੇਟ ਵਿਚੋਂ ਪਾਣੀ ਕਢਵਾਇਆ। ਡਾਕਟਰ ਵੀ ਬੜਾ ਰਹਿਮ ਦਿਲ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਇਸ ਦਾ ਇਲਾਜ ਬੜੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਨਾਲ ਕੀਤਾ।

ਰਾਜ਼ੀ ਹੋ ਜਾਣ ਬਾਅਦ ਇਸ ਬੱਚੇ ਦਾ ਨਾਮ ਸਯਦ ਅਮੀਰ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਮੁਹੰਮਦ ਅ
ਰਖਿਆ ਤੇ ਦੋਵੇਂ ਜੀਅ ਇਸ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਕਰਨ ਲਗੇ ।

ਦਰਅਸਲ ਇਹ ਬੱਚਾ ਸ੍ਰ: ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਨਾਮਧਾਰੀ (ਰੰਧਾਵਾ) ਦੇ ਘਰ ਬੀ
ਬਿਅੰਤ ਕੌਰ ਦੀ ਕੁਖੋਂ ਚੱਕ ਨੰ: ੯੫ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮਿੰਟਗੁਮਰੀ ਵਿਚ ੧੦ ਫੱਗਣ ਸੰਮਤ ੧੯੯
ਨੂੰ ਹੋਇਆ ਤੇ ਮਾਪਿਆਂ ਨੇ ਇਸਦਾ ਨਾਮ ਦੀਦਾਰ ਸਿੰਘ ਰਖਿਆ ਸੀ । ਕੁਦਰਤੀ ਇ
ਜਦੋਂ ਪੰਜਾਂ ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਇਸ ਦੀ ਮਾਸੀ ਬੀਬੀ ਪਿਆਰੋ ਇਸ ਨੂੰ ੯੫ ਚੱ
ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਲੈ ਆਈ । ਇਚਰਾਂ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵੰਡਾਰੇ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਹੋਣ ਲ
ਪਈਆਂ । ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਦੀਦਾਰ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ੯੫ ਚੱਕ ਨਾ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਜਾ ਸਕਿਆ

ਵੰਡਾਰੇ ਦੇ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਸੰਤ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲੱਖਾਂ ਮੁਸੀਬਤਾਂ ਝਾਕ
ਹੋਏ ਅਪਣੇ ਪ੍ਰਵਾਰ ਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਸੰਬੰਧੀਆਂ ਸਮੇਤ ਸ੍ਰੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ (ਜਿਹੜਾ
ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਰੌਲੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜ਼ਿਲਾ ਹਿਸਾਰ ਵਿਚ ਜ਼ਮੀਨ ਖਰੀ
ਕੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਾਸਤੇ ਵਸਾਇਆ ਸੀ) ਆ ਗਏ ਅਰ ਦਿਨ ਕਟੀ ਕਰਨ ਲਗੇ ਤੇ ਬਾ
ਵਿਚ ਇਸੇ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਨਾਲੀ ਤੋਂ ਪਾਰਲੇ ਪਾਸੇ ਛੋਟੇ ਅੰਬਰਾਸਰ ਰਿਹੈਸ਼ ਕਰ ਲਈ
ਇਸ ਵਕਤ ਤਕ ਹੋਰ ਹਾਲਾਤ ਤਾਂ ਭਾਵੇਂ ਕੁਝ ਠੀਕ ਹੋ ਗਏ ਸਨ । ਪਰ ਕਾਕੇ ਦੀਦ
ਸਿੰਘ ਦੇ ਵਿਛੋੜੇ ਦਾ ਦੁਖ ਸੀ । ਉਸਦਾ ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਗਦਾ ਕਿ ਜੀਉਂ
ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਜਾਂ ਕਿਥੇ ਹੈ । ਇਸ ਕਲੇਸ਼ ਨਾਲ ਨਾ ਦਿਨੇ ਚੈਨ ਆਉਂਦਾ ਨਾ ਰਾਤ
ਨੀਂਦ ਪੈਂਦੀ । ਅਖੀਰ ਇਕ ਦਿਨ ਸਲਾਹ ਕਰ ਕੇ ਸੰਤ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅਪਣੇ ਵੱ
ਭਰਾ ਮਹੰਤ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪੰਛੀ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਡੇ ਕੈਂਪ ਵਿਚੋਂ ਪਤਾ ਕ
ਭੇਜਿਆ । ਓਥੇ ਇਸ ਨੂੰ ਤੁਲੰਬੇ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਇਕ ਵਾਕਿਫਕਾਰ ਚਾਂਦੀ ਸਿ
ਮਿਲ੍ਹਿਆ, ਉਸ ਨੂੰ ਵੀ ਬਾਦ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਮਿਲਟਰੀ ਨੇ ਹੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨੋ ਲਿਆਂਦਾ
ਇਸ ਦਾ ਮੂੰਹ ਸਿਰ ਮੁੰਨਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ । ਉਸ ਨੂੰ ਮੈਂ (ਪੰਛੀ ਜੀ ਨੇ) ਬੜੀ ਮੁਸ਼ਕ
ਨਾਲ ਪਛਾਣਿਆ ਤੇ ਦੇਵਾ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਬਾਬਤ (ਬੀਬੀ ਪਿਆਰੋ ਦਾ ਪਤਾ) ਪੁਛਿਆ
ਉਸ ਨੇ ਰੋ ਰੋ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕਤਲ ਹੋ ਜਾਣ ਬਾਰੇ ਦਸਿਆ । ਅਰ ਉਸ ਨੇ ਹੀ ਦਸਿ
ਕਿ ਨੰਬਰਦਾਰ ਦਾ ਇਕ ਦੋਹਤਰਾ ਦਸੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਪੰਜਾਂ ਛਿਆਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦਾ ਹੈ । ਉ
ਨੂੰ ਮਖਤੂਮ ਪੁਰ ਪਹੋਰਾ ਪਿੰਡ ਦੇ ਸਯਦ ਅਮੀਰ ਸ਼ਾਹ ਨੇ ਨਹਿਰ ਤੋਂ ਪਏ ਹੋਏ ਨੂੰ ਅ
ਘਰ ਖੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ।

ਇਹ ਪਤਾ ਲਿਆ ਕੇ ਮੈਂ ਵਾਪਸ ਅੰਬਰਾਸਰ ਆਕੇ ਭਰਾ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਦਸਿ
ਤੇ ਕਾਕੇ ਦਾ ਪਤਾ ਲੈਣ ਕਰਨ ਲਈ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਜਾਣ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬਣਾ ਕੇ ਹਰਨ

ਸਿੰਘ ਫਿਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆਇਆ। ਏਥੇ ਪਤਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਮਹਿਕਮੇ ਨੇ ਸਪੀਕਰ ਦੁਆਰਾ ਇਕ ਦੀਦਾਰ ਸਿੰਘ ਨਾਮੀ ਬੱਚੇ ਬਾਬਤ ਅਨਾਊਂਸ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਦੇ ਕੰਨੀਂ ਇਹ ਆਵਾਜ਼ ਬੜੀ ਉਤਕੰਠਾ ਨਾਲ ਸੁਣੀ ਗਈ ਤੇ ਝਟ ਪਟ ਦਫਤਰ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਪਤਾ ਕੀਤਾ ਤੇ ਕਈ ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੋਂ ਵਿਛੜਿਆ ਪੁਤਰ ਇਸ ਘਲੂ ਘਾਰੇ ਵਿਚੋਂ ਬੱਚ ਕੇ ਆਇਆ ਵੇਖ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦਾ ਕੋਟਾਨ ਕੋਟ ਸ਼ੁਕਰ ਕੀਤਾ। ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਜਦ ਅੰਮਰਾਸਰ ਪੁਜਾ ਤਾਂ ਪ੍ਰਵਾਰ ਵਿਚ ਹੱਦ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਈ। ਅਰ ਏਸੇ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਮੱਥਾ ਟਿਕਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਸਾਰਾ ਪਰਵਾਰ ਸ੍ਰੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਆਇਆ। ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਉਤੇ ਉਸ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਵਾਈ, ਤੇ ਸਾਰੇ ਪਰਵਾਰ ਨੇ ਵੀ ਬੜੀ ਸਦ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ। ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਹੀ ਇਸ ਬੱਚੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਆਖਿਆ, 'ਬਾਪੂ ਇਸ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਗੱਡੀ ਤੋਂ ਮਾਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਕੋਲੋਂ ਬਚਾਇਆ, ਤੇ ਖੂਹ ਤੇ ਲਿਜਾਕੇ ਮੇਰੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਪਾਇਆ ਸੀ; ਤੇ ਦੂਜੀ ਵੇਰੀ ਨਹਿਰ ਵਿਚੋਂ ਬਾਂਹ ਨਾਲ ਖਿੱਚ ਕੇ ਬਾਹਰ ਕਢਿਆ, ਤੇ ਡੁਬਣ ਤੋਂ ਬਚਾਇਆ ਸੀ। ਓਥੇ ਬੈਠੇ ਸਾਰੇ ਸਰੀਰ ਇਸ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਬੱਚੇ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ; ਤੇ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਹੋਰ ਪਾਸੇ ਦੇ ਬਚਨ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੇ।

ਅਜ ਇਸ ਦੀਦਾਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਦੋ ਸਪੁਤਰ ਹਨ। ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਹੱਡ ਬੀਤੀ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਦੀਵ ਕਾਲ ਹੀ ਗੁਣ ਗਾਇਨ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਸੰਤ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ
ਅਮਰਜੀਤ ਪੁਰਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸਰਸਾ

ਚੰਨ–ਸੂਰਜ

ਵਿਗਿਆਨੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਚੰਦਰਮਾ ਇਕ ਕਾਲਾ ਕਲੂਟਾ ਪੱਥਰਾਂ ਦਾ ਢੇਰ ਹੈ, ਤੇ ਉਸ ਤੇ ਸੂਰਜ ਦੀਆਂ ਕਿਰਨਾਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਚਮਕ ਉਠਦਾ ਹੈ ! ਉਹਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦੇ ਕਵੀ ਪੁਲ ਬੰਨ ਦੇਂਦੇ ਹਨ । ਇਹ ਅਜੇਹਾ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ, ਪਰ ਮਾਤ ਲੋਕ ਤੇ ਆਇਆ ਪੁਰਖ ਪ੍ਰਮੇਸਰ ਉਹ ਸੂਰਜ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਅਨੇਕਾਂ ਚੰਦਰਮਾਂ ਨੂੰ ਰੋਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਹੋਰ ਕਾਲੀਆਂ ਕਲੂਖੀਆਂ ਜਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਲਪੇਟੀਆਂ ਨੁਕਰਾਂ ਨੂੰ ਰੋਸ਼ਨ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਸੌਰ ਮੰਡਲ ਦੇ ਸੂਰਜ ਦੀਆਂ ਕਿਰਨਾਂ ਤੋਂ ਕੇਵਲ ਉਸਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਪੁਰਸ਼, ਬ੍ਰਿਛ ਤੇ ਨਗਰ ਨਿਘ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹਨ ਮਗਰ ਅਵਤਾਰੀ ਸੂਰਜ ਦੀਆਂ ਕਿਰਨਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪ੍ਰਬਤ ਜੰਗਲ ਜਾਂ ਮੁਨਾਰੇ ਕੋਈ ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦੇ ਉਹ ਜਿਸ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਚਾਹੁਣ, ਜਿਸ ਨੁਕਰ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਕਰਨ, ਉਹ ਲਟ-ਲਟ ਹੋ ਉਠਦਾ ਹੈ ।

ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ ਜਿਥੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉਥੇ ਹੀ ਸਰਦਾਰਾ ਸਿੰਘ, ਜਿਹੜਾ ਅਜ ਕਲ ਭੂਪਾਲ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਬੜੇ ਮਾਣ ਆਦਰ ਨਾਲ ਦਿਨ ਗੁਜ਼ਾਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਹ ਇਸੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਗਲੀ ਮੁਹੱਲਿਆਂ ਵਿਚ ਨਚਦੇ ਕੁਦਦਿਆਂ ਜਵਾਨੀ ਵਿਚ ਪੈਰ ਧਰਿਆ ਸੀ । ਇਕ ਦਿਨ ਸਰਦਾਰ ਸਿੰਘ ਚਾਰ ਯਾਰੀ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਸੀ ਤੇ ਗਪ ਗਪੌੜ ਦੀਆਂ ਵਾਰਾਂ ਲਗ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਤਾਂ ਮਨ ਵਿਚਾਰ ਆਇਆ ਕਿ ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਕਰੀਏ ! ਕਿਸੇ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮ ਦਾ ਫਲ ਹੋਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਅਜੇਹੇ ਵਿਚਾਰ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਜਵਾਨੀ ਕੀ ਤੇ ਰਬ ਕੀ । ਅੱਖਤ ਜਵਾਨੀ ਮੋਢਿਆਂ ਤੋਂ ਥੁਕਦੀ ਏ, ਅੱਖੜ ਜਵਾਨੀ ਹਿੱਕ ਨਾਲ ਕੰਧਾਂ ਢਾਂਦੀ ਏ ।

'ਜਦੋਂ ਜਵਾਨੀ ਮੁਸ ਮੁਸੀ ਛਡਿਆ ਰੱਬ ਵਿਸਾਰ' ਪਰ ਸਰਦਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਭਾਗ ਜਾਗੇ ਤੇ ਉਸ ਤੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੀ ਇਸ ਪਉੜੀ ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ ਉਲੀਕਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ।

ਸਤਿਗੁਰ ਸੱਚਾ ਪਾਤਿਸਾਹ, ਕੂੜੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੁਨੀਆਵੇ ।
ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਥਾ ਨਾਥ ਹੈ, ਹੋਇ ਨੌ ਨਾਥਾ ਅਨਾਥ ਛਿਥਾਵੇ ।

ਸਤਿਗੁਰ ਸੱਚਾ ਦਾਤਾਰ ਹੈ, ਹੋਰ ਦਾਤੇ ਫਿਰਦੇ ਪਾ ਛਾਵੇ ।
ਸਤਿਗੁਰ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਹੈ, ਕਰ ਕਰਤੂਤ ਨਨਾਵਨ ਨਾਰੇ ।
ਸਤਿਗੁਰ ਸੱਚਾ ਸਾਹ ਹੈ, ਹੋਰ ਸਾਹ ਵੇਸਾਹ ਉਚਾਵੇ ।
ਸਤਿਗੁਰ ਸੱਚਾ ਵੈਦ ਹੈ, ਹੋਰ ਵੈਦ ਸਭ ਵੈਦ ਕੁੜਾਵੇ ।
ਵਿਣ ਸਤਿਗੁਰ ਸਭ ਨਿਗੋ ਸਾਵੇ । ੧ । ੧੫ ।

ਭਾਗ ਨਾਲ ਮਿਤਰ ਵੀ ਸੁਨੱਖੇ ਮਿੱਤਰ ਸਨ, ਖਾਣ ਪੀਣ ਦੇ ਯਾਰ ਨਹੀਂ ਸਨ । ਸੋਹਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸਰਦਾਰੀ ਲਾਲ ਪੂਰੇ ਹਤੈਸ਼ੀ ਸਨ; ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਹਿਆ ਹੜਮਲ ਵਿਚ ਗੁਰਦਿਤਾ ਮੰਨਿਆ ਪਰ-ਮੰਨਿਆ ਫਕੀਰ ਹੈ, ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਮੰਤਰ ਲੈ । ਸਰਦਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪੱਕੀ ਧਾਰਨਾ ਧਾਰ ਲਈ ਕਿ ਉਹ ਸਵੇਰ ਹੜਮਲ ਜਾ ਕੇ ਸੁਹਾਗਣ ਬਣੇਗੀ !

ਸਰਦਾਰਾ ਸਿੰਘ ਅਗਲੀ ਸਵੇਰ ਘੋੜੇ ਤੇ ਕਾਠੀ ਪਾਈ ਤੇ ਹੜਮਲ ਦਾ ਰਾਹ ਫੜਿਆ । ਅਗੇ ਝਨਾਂ ਵਗਦੀ ਸੀ, ਪਰ ਆਸ਼ਕਾਂ ਨੂੰ ਕੌਣ ਰੋਕ ਪਾਵੇ । ਬੇੜੀ ਤਿਆਰ ਸੀ ਭਾੜਾ ਦਿਤਾ ਤੇ ਪਾਰ ਹੋਇਆ । ਅਗੇ ਸਾਈਂ ਹੁੱਕਾ ਪੀ ਰਹਿਆ ਸੀ ਤੇ ਮਜ਼ਾਰ ਬਣਵਾ ਰਿਹਾ ਸੀ । ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਧਰੇਕਾਂ ਖੜੀਆਂ ਸਨ । ਹੁੱਕਾ ਵੇਖ ਇਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਗਲਾਨਤਾ ਆਈ, ਪਰ ਜਾ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ । ਸਾਈਂ ਜਾਂਦਿਆਂ ਹੀ ਕਹਿਆ ਭਲਿਆ ਲੋਕਾਂ ਤੂੰ ਇਸ ਮਾਲਾ ਦਾ ਮੋਤੀ ਨਹੀਂ ! ਤੂੰ ਨਨਕਾਣੇ ਜਾ, ਉਥੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਤੇਰਾ ਨਸਤਾਰਾ ਕਰਨਗੇ ।' ਸਰਦਾਰਾ ਸਿੰਘ ਇਹ ਉਤਰ ਸੁਣ ਵਾਪਸ ਮੁੜ ਆਇਆ । ਇਕ ਦਿਨ ਆਰਾਮ ਕੀਤਾ ਤੇ ਤੜਕੇ ਸਾਰ ਮੁੜ ਘੋੜੇ ਤੇ ਕਾਠੀ ਪਾ ਨਨਕਾਣੇ ਸਾਹਿਬ ਵਲ ਰੁਖਸਤ ਹੋਇਆ । ਰਾਤ ਚੂਹੜ ਕਾਣੇ ਕਟੀ ਤੇ ਦੁਪਹਿਰ ਤਕ ਮੰਜ਼ਿਲ ਤੇ ਪੁਜ ਗਿਆ ਅਗਲੀ ਰਾਤ ਕਿਆਰੇ ਸਾਹਿਬ ਗੁਜ਼ਾਰੀ ਘੋੜਾ ਉਥੇ ਹੀ ਬੰਨ੍ਹ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿਚ ਨਿਕਲ ਟੁਰਿਆ । ਪੁਛਦਾ ਪੁਛਦਾ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦੇ ਬੁੰਗੇ ਅਗੇ ਦੀਵਾਨ ਲਗਾ ਹੋਇਆ ਸੀ । ਰਾਗੀ ਕੀਰਤਨ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ । ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਇਉਂ ਸ਼ੋਭ ਰਹੇ ਸਨ, ਜਿਵੇਂ ਸੂਰਜ ਸੋਰ ਮੰਡਲ ਵਿਚ । ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਮਨ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋ ਗਿਆ ।

ਸਰਦਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਕੇ ਸਿਰ ਉਤਾਂਹ ਚੁਕਿਆ ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਜਾਣੀ ਜਾਣ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪੁਛਿਆ 'ਸਰਦਾਰ ਸਿੰਘ ! ਹੜਮਲ ਤੋਂ ਹੋ ਆਇਆ ਏਂ ? ਗੁਰਦਿਤੇ ਕੀ ਆਖਿਆ ।' ਇਹ ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੀ ਨੇਤਰ ਸਜਲ ਹੋ ਗਏ ।

ਅੰਦਰ ਤੀਰ ਚਲ ਗਿਆ । ਡਾਢਾ ਜਖਮ ਹੋਇਆ । ਧਰਤੀ ਤੇ ਲੇਟ ਗਿਆ ।

ਸੰਤ ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਹੋਇਆ 'ਸੰਤ ਜੀ ਇਸ ਸਿਖ ਨੂੰ ਭਜਨ ਦਿਓ।' ਕੋਲ ਈ ਭੂਆ ਜਸ ਕੌਰ ਬੈਠੀ ਸੀ। ਉਸ ਕਹਿਆ 'ਜੀ ਭਲਾ। ਅਜੇਹੇ ਵੀ ਕਦੇ ਸੌਰੇ ਨੇ।' ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, 'ਜਾ ਮਾਈ! ਤੈਨੂੰ ਕੀ ਪਤਾ? ਇਹ ਕਈ ਜਨਮਾ ਤੋਂ ਸਾਡਾ ਏ, ਤੂੰ ਐਵੇਂ ਵਾਧੂ ਬਚਨ ਨ ਕਰ।' ਇਹ ਸੁਣ ਸਰਦਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਰੰਗ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ। ਗੜੂਚ ਹੋਇਆ ਘਰ ਨੂੰ ਮੁੜਿਆ। ਘੋੜਾ ਹਵਾ ਨਾਲ ਗਲ ਕਰ ਰਹਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਇਹ ਯੁਵਕ ਮਸਤੀ 'ਚ ਕਾਠੀ ਤੇ ਬੈਠਾ ਈ ਪਸ਼ੂ ਪੰਛੀਆਂ ਤੇ ਵਜਦ ਤਾਰੀ ਕਰੀ ਜਾ ਰਹਿਆ ਸੀ—

'ਜਾਵਾਂ ਬਲਿਹਾਰ ਆਪਣੇ ਗੁਰਾਂ ਤੋਂ।
ਜਾਵਾਂ ਬਲਿਹਾਰ ਆਪਣੇ ਗੁਰਾਂ ਤੋਂ।'

ਸਰਦਾਰਾ ਸਿੰਘ ਭੂਪਾਲ

ਮਸਕੀਨਾਂ ਦੇ ਮਹਿਰਮ

ਸੂਰਜ ਨੇ ਕੰਬਦੇ ਕੰਬਦੇ ਆਪਣੇ ਪੈਂਡੇ ਵਲ ਪੈਰ ਰਖਿਆ। ਬੱਚੇ, ਬੁਢੇ ਠਰੂੰ ਠਰੂੰ ਕਰਦੇ ਧੁਪ ਸੇਕਣ ਹਿਤ ਕਿਸੇ ਕੰਧ ਦਾ ਆਸਰਾ ਲਭ ਰਹੇ ਸਨ। ਮਗਰ ਗੁਰੂ ਕੇ ਲਾਲਾਂ ਦੇ ਚਿਹਰਿਆਂ ਤੇ ਲਾਲੀਆਂ ਦਗ਼ ਦਗ਼ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਸਫਾਈਆਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਕਿਤੇ ਚੁਲ੍ਹੇ ਪੁਟੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਮਾਈਆਂ ਬੀਬੀਆਂ ਆਟੇ, ਦਾਲੇ, ਘਿਉ ਆਦਿ ਲਿਆ ਕੇ ਅੰਬਾਰ ਲਾਈ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਪਿੰਡ ਦੇ ਵਿਚਾਲੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਤੇ ਚੁਬਾਰੇ ਨੂੰ ਬੜੀਆਂ ਰੀਝਾਂ ਨਾਲ ਸਾਫ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਕ ਪਲੰਗ ਡਾਹਿਆ ਤੇ ਉਪਰ ਦੁਧ ਚਿਟਾ ਖੇਸ। ਫਰਸ਼ ਤੇ ਸਫਾਂ ਨਵੀਆਂ ਨਕੋਰ ਵਿਛਾਈਆਂ ਗਈਆਂ। ਅੱਜ ਮਹਿਤਪੁਰ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਨਾਚ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਕਿਉਂਕਿ ਮਨੁਖ, ਪਸ਼ੂ, ਪੰਛੀਆਂ ਜਲਾਂ ਥਲਾਂ ਵਿਚ ਵਸਦਿਆਂ ਜੀਆਂ ਜੰਤੂਆਂ ਦੀ ਸਾਰ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਇਸ ਨਗਰ ਨੂੰ ਭਾਗ ਲਾਉਣ ਆ ਰਹੇ ਸਨ। ਸੂਰਜ ਰਾਜਾ ਅੱਧਾ ਪੈਂਡਾ ਚੂਰ ਕਰ ਚੁਕਾ ਸੀ ਕਿ ਜੈਕਾਰੇ ਗੂੰਜਣ ਲਗ ਪਏ। ਮਾਈ, ਭਾਈ, ਬਿਰਧ, ਜਵਾਨ ਸਭ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਕਾਹਲੀ ਕਾਹਲੀ ਪੁਜੇ। ਚੌਪਾਸੀਂ ਧੰਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ, ਧੰਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਦੇ ਅਵਾਜ਼ੇ ਆਉਣ ਲਗ ਪਏ।

ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਉਪ੍ਰੰਤ ਢੋਲਕੀ ਛੈਣੇ ਖੜਕੇ। ਗੂੰਜਾਂ ਉਠੀਆਂ ਆਕਾਸ਼ ਵੀ ਹੁੰਗਾਰਾ ਭਰਿਆ। ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਿਲਾਂ ਦੀ ਮੈਲ ਧੋਣ ਲਗੀ। ਇਲਾਹੀ ਬਾਣੀ ਵਾਯੂ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਤਾਰੀਆਂ ਲਾਂਦੀ ਪੂਰਬ, ਦੱਖਣ, ਪੱਛਮ, ਉੱਤਰ ਨੂੰ ਸੁਰਗ ਪੁਰੀ ਵਿਚ ਬਦਲਣ ਦਾ ਰਾਹ ਵਿਖਾਣ ਲਗੀ। ਸ਼ਬਦੀ ਜਥਾ ਬੜੇ ਪ੍ਰੇਮ ਤੇ ਮਸਤੀ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹ ਰਹਿਆ ਸੀ :

ਸਤਿਗੁਰ ਹਉਂ ਬਲਿਹਾਰੀ ਤੋਰ
ਜਿਨ ਸਕਲ ਬਿਕਲ ਭਉ ਕਾਟੇ ਮੋਰ।

ਸੰਤ ਜੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦੇ ਉਚਾਰ ਰਹੇ ਸਨ 'ਵਾਹ ! ਵਾਹ !! ਵਾਹ !!! ਸਤਿਗੁਰ ਤੇਰੀ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਵੀ ਉਪਮਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਵੇਦਾਂ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਵਿਚ ਤੈਨੂੰ ਬੇਅੰਤ ਅਗਮ, ਅਗੋਚਰ ਆਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਤੂੰ ਸਤਿਜੁਗ, ਤਰੇਤੇ, ਦੁਆਪਰ ਵਿਚ ਜੀਆਂ

ਦੀ ਕਲਿਆਨ ਹਿਤ ਤੇ ਸੱਚਾ ਮਾਰਗ ਦਰਸਾਉਣ ਹਿਤ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਿਆ। ਤੂੰ ਕਲਿਜੁਗ ਵਿਚ ਨਾਨਕ ਨਾਮਧਰਾ ਰਾਖਸ਼ਾਂ, ਡਾਕੂਆਂ, ਚੋਰਾਂ ਧਾੜਵੀਆਂ ਨੂੰ ਜੀਅਦਾਨ ਬਖਸ਼ਿਆ। ਤੂੰ ਜਾਬਰ ਰਾਜਿਆਂ ਤੇ ਲਹੂ ਪੀਣੇ ਬਾਬਰਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਧੇ ਰਾਹ ਟੋਰਿਆ।

ਆਖੀ ਨ ਜਾਇ ਉਪਮਾ ਤੇਰੀਆਂ

ਸੰਤ ਜੀ ਕੀਰਤਨ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਸਰੋਤੇ ਜਨ ਫਰਸ਼ਾਂ ਤੇ ਬੈਠੇ ਅਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਹੁਲਾਰੇ ਮਾਣ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਦੇ ਕੋਈ ਧਾਰਨਾਂ, ਕਦੇ ਕੋਈ ਸ਼ਬਦ ਛੁਹ ਪਾਮਰਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀਆਂ ਵਲ ਖਿਚ ਰਹੇ ਸਨ।

ਫੂਟੋ ਆਂਡਾ ਭਰਮ ਕਾ ਮਨਹਿ ਭਇਆ ਪਰਗਾਸੁ।
ਕਾਟੀ ਬੇੜੀ ਪਗਹ ਤੇ, ਗੁਰ ਕੀਨੀ ਬੰਧ ਖਲਾਸੁ।

ਹਰ ਪ੍ਰਮਾਣ ਰੰਗ ਤੇ ਰੰਗ ਚਾੜ੍ਹਦਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਅੰਤ ਸੰਤ ਜੀ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹ ਸੋਨੇ ਵਿਚ ਸੁਗੰਧੀ ਭਰ ਦਿੱਤੀ :—

ਕਚਹੁ ਕੰਚਨ ਭੁਇਅਉ, ਸ਼ਬਦ ਗੁਰ ਸ੍ਰਣਵਹਿ ਸੁਣਿਉ।
ਬਿਖ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹੁਯਉ, ਨਾਮ ਸਤਿਗੁਰ ਮੁਖ ਭਣਿਅਉ।
ਲੋਹਉ ਹੋਯਉ ਲਾਲ, ਨਦਰ ਸਤਿਗੁਰ ਜਦਿ ਧਾਰੈ।
ਪਾਹਣ ਮਾਣਕ ਕਰੈ, ਗਿਆਨ ਗੁਰ ਕਹਿਅਉ ਬੀਚਾਰੈ।
ਕਾਠਹੁ ਸ੍ਰੀ ਖੰਡ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀਅਉ, ਦੁਖ ਦਰਿਦ, ਤਿਨ ਕੇ ਗਇਆ।
ਸਤਿਗੁਰ ਚਰਨ ਜਿਨ ਪਰਸਿਆ, ਸੇ ਪਸੂ ਪਰੇਤ ਸੁਰ ਨਰ ਭਇਆ।

ਪੜ੍ਹ ਭੋਗ ਪਾਇਆ। ਸਰੋਤੇ ਆਪ ਨੂੰ ਫੁੱਲਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਹੌਲਾ ਮਸੂਸ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਉਂ ਜਾਪਦਾ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਮਣਾਂ ਮੂੰਹੀਂ ਭਾਰ ਸਿਰਾਂ ਤੋਂ ਔਹ ਜਾ ਪਇਆ ਹੈ। ਅਨੇਕਾਂ ਸਜਣਾਂ ਮਾਸ, ਸ਼ਰਾਬ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰ, ਭਜਨ ਪੁਛ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਜਹਾਜ ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋ ਗਏ। ਕੁਝ ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਲਗ ਪਏ। ਕੁਝ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਜੁਟ ਪਏ। ਕੁਝ ਧੰਨ ਧੰਨ ਕਹਿੰਦੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜੇ!

ਉਸੇ ਨਗਰ ਗੁਰੂ ਕਾ ਲਾਲ ਬਾਬਾ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਤੇਰਾ ਚੌਂਦਾ ਘੁਮਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ, ਦਸਾਂ ਨਵਾਂ ਦੀ ਕਿਰਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਗਜ਼ਬ ਦਾ ਸਿੱਖ, ਅਖੰਡ ਪਾਠੀ, ਨਾਮ ਦਾ ਰਸੀਆ, ਕਥਾ ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮੀ, ਮਿਠ ਬੋਲੜਾ, ਜਦ ਕਦੇ ਮੌਜ ਵਿਚ ਆਵੇ ਤੁਕ ਛੇੜ ਦੇਵੇ :—

ਝਲਾਂਗੇ ਉਠਿ ਨਾਮੁ ਜਪ ਨਿਸ ਬਾਸਰ ਆਰਾਧਿ।
ਕਾਰਾ ਤੁਝੈ ਨਾ ਵਿਆਪਈ, ਨਾਨਕ ਮਿਟੈ ਉਪਾਧਿ।

ਪੂਨਾਂ ! ਤੈਨੂੰ ਜਾਗ ਨ ਆਈਆ ਵੇ, ਚਿੜੀਆਂ ਚੂਕਦੀਆਂ ।

ਪੂਨਾਂ ! ਤੇਰਾ ਹੀਰਾ ਜਨਮ ਅਮੋਲਾ, ਕੌਡੀਆਂ ਦੇ ਭਾ ਲੁਟਿਆ ।

ਬਾਬੇ ਦੇ ਗਲੇ ਵਿਚ ਰਸ । ਜਿਧਰ ਆਵਾਜ਼ ਜਾਵੇ, ਉਧਰ ਹੀ ਸਰੋਤੇ ਕੰਨ ਚੁਕ ਲੈਣ । ਤੇ ਉਸੇ ਸੁਰ ਦੇ ਮਗਰੇ ਮਗਰ ਟੁਰੇ ਜਾਣ । ਮਗਰ ਮਾਇਕ ਹਾਲਤ ਪਤਲੀ । ਮਕਾਨ ਵੀ ਕੱਚਾ ਤੇ ਖਸਤਾ । ਪਰ ਦਿਲ ਹੰਬਲੀਆਂ ਮਾਰੇ ਸਾਡੇ ਘਰ ਚਰਨ ਪਾਣ । ਮੇਰੇ ਭਾਗ ਜਾਗਣ । ਪਰ ਅਰਜ ਗਲੇ ਵਿਚ ਰੁਕ ਜਾਵੇ । ਦਸਨਾਂ ਤੇ ਆਉਣ ਦੀ ਜੁਰਅਤ ਨ ਕਰੇ । ਮਨ ਵਿਚ ਚਾਉ ਉਠੇ, ਮਗਰ ਬੇਬਸੀ ਵਿਚ ਡੁਬ ਜਾਵੇ । ਭਾਵੇਂ ਮੇਲੇ ਦਾ ਮੁਖ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸੀ ਤੇ ਸੇਵਾ ਵੀ ਕਰੀ ਜਾ ਰਹਿਆ ਸੀ ਪਰ ਖਿਆਲਾਂ ਦਾ ਤਾਣਾਂ ਤਣਦਾ ਜਾਵੇ ।

ਅਖੀਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਿਣਤੀਆਂ ਮਿਣਤੀਆਂ ਵਿਚ ਪਰਛਾਵੇਂ ਲੰਮੇ ਹੋ ਗਏ । ਦਿਨ ਦਾ ਰਾਜ਼ਾ ਪੱਛਮ ਦੇ ਆਬੂਨਸੀ ਮਹੱਲ ਵਿਚ ਰੈਨ ਬਸੇਰੇ ਲਈ ਚਲਾ ਗਇਆ । ਬਾਬਾ ਵੀ ਸੇਵਾ ਤੋਂ ਵਿਹਲਾ ਹੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰ, ਘਰ ਜਾ ਮੰਜੀ ਡਾਹ ਲੇਟ ਗਿਆ । ਲਾਗੇ ਹੀ ਭਾਈ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਵੀ ਆ ਬਰਾਜਿਆ । ਭਲਾ ਆਸ਼ਿਕ ਤੇ ਰੋਗੀਆਂ ਨੂੰ ਨੀਂਦ ਕਿਥੇ, ਲੇਟੇ ਤੇ ਮੰਜਿਆਂ ਤੇ ਰਹੇ, ਮਗਰ ਸੁਰਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੁਆਲੇ ਪ੍ਰਕ੍ਰਮਾਂ ਕਰਦੀ ਜੋਦੜੀ ਕਰਦੀ ਰਹੀ । 'ਹੇ ਘਟਿ ਘਟਿ ਵਾਸੀ ਤੇ ਘਟਿ ਘਟਿ ਦੀ ਜਾਨਣਹਾਰ ! ਮਾੜੇ ਤਗੜੇ ਸਭ ਤੇਰੇ ਹਨ । ਤੂੰ ਤਰੇਤੇ ਵਿਚ ਅਦਨਾ ਜ਼ਾਤ ਦੀ ਭੀਲਣੀ ਨੂੰ ਜਾ ਨਵਾਜਿਆ ਸੀ । ਬਿਦਰ ਵਿਚਾਰਾ ਕਿਹੜਾ ਅਟਾਰੀਆਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਸੀ ਤੂੰ ਕੇਲਿਆਂ ਦੇ ਛਿਲਕਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਛੱਤੀ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਸਵਾਦ ਮਾਣਿਆ । ਭਾਈ ਲਾਲੋਂ ਕਿਹੜਾ ਮਹਿਲ ਚੁਬਾਰੇ ਪਈ ਬੈਠਾ ਸੀ । ਉਸ ਦੀ ਕੁਲੀ ਵਿਚ ਜਾ ਕੋਧਰੇ ਦੀ ਰੋਟੀ ਨੂੰ ਲੁਚੀ ਕਚੌਰੀ ਨਾਲੋਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਦਿਤੀ । ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਮਹਾਰਾਜ ਠੰਢੀ ਮੂਰਤੀ ਮਾਨਾਂ ਵਾਲੇ ਚੂਹੜੀ ਨੂੰ ਜਾ ਨਵਾਜਿਆ । ਤੂੰ ਅਰਸ਼ਾਂ ਕੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਮਾਲਿਕ ਹੈਂ । ਮੈਂ ਅਦਨਾ, ਨਾਚੀਜ਼ ਕੀ ਆਖਾਂ । ਚੰਗਾ ਜਿਵੇਂ ਰਜ਼ਾ ।' ਦੋਵੇਂ ਭਰਾ ਇਹ ਕਹਾਣੀਆਂ ਕਰਦੇ ਈ ਧਰਮਪੁਤਰੀ ਦੀ ਗੋਦ ਵਿਚ ਜਾ ਬਰਾਜੇ ।

ਪਰ ਸਤਿਗੁਰ ਸਦਾ ਨਿਆਸਰਿਆਂ ਦਾ ਆਸਰਾ, ਨਿਓਟਿਆਂ ਦੀ ਓਟ; ਨਿਧਰਿਆਂ ਦੀ ਧਿਰ; ਨਿਥਾਵਿਆਂ ਦੀ ਥਾਂ । ਉਹ :

ਏਕ ਏਕ ਕੀ ਪੀਰ ਪਛਾਨੈ ॥ ਘਟ ਘਟ ਕੇ ਪਟ ਪਟ ਕੀ ਜਾਨੈ ॥

ਪੁਨਾ :

ਬਹੁ ਗੁਣ ਮੇਰੇ ਸਾਹਿਬੈ ਭਾਈ ਹਉ ਤਿਸਕੈ ਬਲਿਜਾਉ ।

ਉਹ ਨਿਰਗੁਣਆਰੇ ਪਾਲਦਾ ਭਾਈ ਦੇਇ ਨਿਥਾਵੇ ਥਾਉ । (੬੪੦)

ਉਹ ਕੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ? ਉਹ ਕੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ? ਉਹ :

ਆਪਣੇ ਸੇਵਕ ਕੀ ਆਪੇ ਰਾਖੇ, ਆਪੇ ਨਾਮ ਜਪਾਵਹਿ ॥
ਜਹਿ ਜਹਿ ਕਾਜ ਕਿਰਤ ਸੇਵਕ ਕੀ ਤਹਾਂ ਤਹਾਂ ਉਠ ਧਾਵੈ ॥

ਉਹ ਆਪਣੇ ਸੇਵਕ ਨੂੰ ਸਦਾ ਨਿਗਾਹ ਹੇਠਾਂ ਰਖੇ । ਉਹ ਸਿਖ ਦੇ ਸੁਖ ਤੇ ਉਹ ਸਿਖ ਦੇ ਦੁਖ ਵਿਚ ਦੁਖੀ । ਉਹ ਸਿਖ ਦੀ ਚਿੰਤਾ 'ਚ ਚਿੰਤਾਤੁਰ, ਉਹ ਸਿਖ ਦੀ ਉਦਾਸੀ ਵਿਚ ਉਦਾਸ, ਜੇ ਸਿਖ ਦਾ ਮਨ ਗਿਟੀਆਂ ਗਿਣਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਨੂਰੀ ਮੁਖੜੇ ਤੇ ਵੀ ਪ੍ਰਛਾਈ, ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਠੀਕ ਆਖਿਆ ਹੈ :

ਸੰਤਨ ਦੁਖ ਪਾਏ ਤੇ ਦੁਖੀ । ਸੁਖ ਪਾਏ ਸਾਧਨ ਕੇ ਸੁਖੀ ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਵੀ ਉਸ ਰਾਤ ਮੰਜੇ ਤੇ ਬੇਅਰਾਮ ਰਹੇ ।

ਅਜੇ ਰਾਤ ਢਲੀ ਹੀ ਸੀ, ਕਿ ਸ਼ਾਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ਾਹ ਉਠ ਬੈਠੇ ਭਾਈ ਵਜੀਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵਾਜ ਮਾਰੀ । ਉਹ ਕਿਹੜਾ ਬਰਾਜਿਆ ਸੀ, ਲੇਟਿਆ ਵੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਰਹਿੰਦਾ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜੰਗਲ ਮੈਦਾਨ ਮਾਰ, ਦਾਤਨ ਕੁਰਲਾ ਕਰ, ਬਚਨ ਕੀਤਾ, ਭਾਈ ਲਿਆ ਜਲ ।" "ਸਤਿਬਚਨ ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ! ਲਿਆਇਆ" ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਪਟੜਾ ਰਖ, ਕਛਹਿਰਾ ਪਰਨਾ ਲੈ, ਹੱਥ ਜੋੜ ਖਲੋਤਾ ਗਰੀਬ ਨਵਾਜ਼ ਸਭ ਕੁਝ ਹਾਜ਼ਰ ਹੈ" "ਭਾਈ ! ਇਥੇ ਨਹੀਂ, ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਪਿਛੇ ਪਿਛੇ ਟੁਰਿਆ ਆ ।" ਭਾਈ ਵਜ਼ੀਰ ਸਿੰਘ ਹੈਰਾਨ ਸੀ, ਪਰ ਕੀ ਮਜਾਲ ਜ਼ਬਾਨ ਖੋਲ੍ਹ ਸਕੇ । ਅਮੀਰ ਲੋਕ ਬਲੌਰੀ ਗੁਸਲਖਾਨਿਆਂ ਵਿਚ, ਰਾਜੇ ਮਹਾਰਾਜੇ ਠੰਡੇ ਗਰਮ ਤੇ ਸੁਗੰਧਿਤ ਹਮਾਂਮਾਂ ਵਿਚ, ਪਰ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹਾਂ ਦਾ ਸ਼ਾਹ, ਨਹੀਂ ਕੰਗਲਿਆ ਨੂੰ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀਆਂ ਬਖਸ਼ਣ ਵਾਲੇ ਅਨੋਖੇ ਹੀ ਸ਼ਨਾਨ-ਘਰ ਵਲ ਚਰਨ ਰਖੇ । ਜਿਥੇ ਫ਼ਰਸ਼ ਨਾ ਬਤੀ, ਝਾੜ ਨ ਫਾਨੂਸ, ਮੁਸ਼ਕ ਨ ਅੰਬਰ, ਸਗੋਂ ਉੱਚੀ ਨੀਵੀਂ ਥਾਂ, ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਮੂਤਰ ਤੇ ਗੋਹੇ ਦੀ ਬਦਬੂ । ਕਿਸੇ ਉੱਚੀ ਆਤਮਾ ਠੀਕ ਆਖਿਆ ਹੈ :

ਬਸ ਮੈਂ ਹੋਤੇ ਆਏ, ਭਗਵਾਨ ਭਗਤਨ ਕੇ ।

ਅੱਗੇ ਅਗੇ ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ਼ ਜੀ, ਪਿਛੇ ਪਿਛੇ ਭਾਈ ਵਜ਼ੀਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਰਤਨ ਸਿੰਘ। ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸ੍ਰੀ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਬੂਹੇ ਅਗੇ ਜਾ ਕੇ ਰੁਕ ਗਏ । ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖਟਖਟਾਇਆ ਤੇ ਆਵਾਜ਼ ਮਾਰੀ 'ਕਰਤਾਰ ਸਿਹਾਂ ! ਬੂਹਾ ਖੋਲ੍ਹ ।' ਬਾਬਾ ਕਿਹੜਾ ਰਾਤੀਂ ਸੁਤਾ ਸੀ । ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਰਾਤ ਕੱਟੀ ਸੀ । ਤ੍ਰਿਬਕ ਉੱਠਿਆ ਤੇ ਜਾਣਿਆਂ ਸੁਪਨਾ ਏ । ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੜਕਾ ਰਹੇ ਹਨ ।' ਪਰ ਜਦ ਸੰਤ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉੱਚੀ

ਆਵਾਜ਼ ਮਾਰੀ ਤਾਂ ਝਟ ਪਟ ਉਠਿਆ ਤੇ ਕੁੰਡਾ ਖੋਲ੍ਹਿਆ। ਵੇਖਦਿਆਂ ਈ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਢਹਿ ਪਿਆ। ਤ੍ਰਪ ਤ੍ਰਪ ਹੰਝੂ ਵਹਿ ਟੁਰੇ। ਚਰਨਾਂ ਨੂੰ ਜਲ ਨਾਲ ਧੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਨੇਤਰ ਨਦੀਆਂ ਬਣ ਵਹਿ ਟੁਰੇ, ਚਰਨਾਂ ਨੂੰ ਧੋਤਾ। ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਕੰਢ ਤੇ ਕਰ ਕਮਲ ਰਖਿਆ ਤੇ ਅਗੇ ਟੁਰ ਪਏ। ਮਗਰੇ ਮਗਰ ਭਾਈ ਵਜ਼ੀਰ ਸਿੰਘ ਜਲ ਦੀ ਗਾਗਰ ਲਈ, ਤੇ ਸੰਤ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਸਿਰ ਤੇ ਪਟੜਾ ਰਖੀ ਤੇ ਮੋਢੇ ਤੇ ਸੁਕੇ ਕਪੜੇ ਵਿਚ ਬਸਤਰ ਲਪੇਟੇ ਤੇ ਪਉਏ ਫੜੀ। ਠੀਕ ਪਟੜਾ ਰਖਣ ਦਾ ਉਥੇ ਹੁਕਮ ਦਿਤਾ ਜਿਥੇ ਖੁਰਲੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਇਧਰ ਉਧਰ ਗੋਹੇ ਦੀਆਂ ਫੋਸੀਆਂ ਪਈਆਂ ਸਨ। ਗਊਆਂ ਮੱਝਾਂ ਕਿਲਿਆਂ ਨਾਲ ਬਝੀਆਂ ਪਈਆਂ ਸਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ, ਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਵਿਚ ਚਲੇ ਗਏ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਥਾਪੜੇ ਨੇ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਪੁਰਕਾਵਲੀ ਛੇੜ ਦਿਤੀ। ਨੱਸ ਨੱਸ ਵਿਚੋਂ ਅਨੰਦ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਦੌੜਨ ਲਗ ਪਈਆਂ। ਜਿੰਨਾਂ ਚਿਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸ਼ਨਾਨ ਕਰਦੇ ਰਹੇ,ਬਾਬਾ ਬੁਤ ਬਣ ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਵਿਸਮਾਦ ਦੀ ਹਾਲਤ 'ਚ ਖਲੋਤਾ ਰਹਿਆ, ਪਰ ਉਹ ਚਲੇ ਗਏ ਤਾਂ ਲਗਾ ਵਾਜਾਂ ਮਾਰਨ, ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੀਏ ਪ੍ਰਤਾਪ ਕੌਰੇ। ਉੱਠ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਚਰਨ ਪਾ ਗਏ ਹਨ। ਪੁਤ ਰਤਨ ਕੁਰੇ। ਤੂੰ ਮੰਜਾ ਛੱਡ ਵੀ। ਕਿੱਡੇ ਉੱਚੇ ਭਾਗ ਹਨ ਸਾਡੇ। ਸਾਰੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਪਾਨ ਕਰੋ ਤੇ ਵਾਰੇ ਵਿਚ ਚਲੋ।' "ਬਾਪੂ ! ਸੁਪਨਾ ਦੱਸ ਰਹਿਆ ਏਂ ? ਆਹ ਵੇਲਾ, ਅੱਧੀ ਰਾਤ, ਨ ਅਗ੍ਹਾਂ ਨ ਪਿਛਾਂ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਵੇਂ ਆ ਗਏ। ਐਵੇਂ ਤੇਰਾ ਖਿਆਲ ਏ ਖਿਆਲ।" ਨਹੀਂ ਪੁਤ ਸੁਪਨਾ ਨਹੀਂ। ਸਾਖਸ਼ਾਤ ਪ੍ਰਤਖ। ਪ੍ਰਤਖ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਣ ਕੀ। ਔਹ ਵੇਖੋ, ਹੁਣੇ ਹੁਣੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਮੁੜੇ ਹਨ। ਡੇਰੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪੁਜੇ ਹੋਣੇ। ਪਾਣੀ ਡੁਲ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਵੇਖ ਰਹੇ ?', ਵਾਹ ! ਗੁਰੂਆਂ ਵਾਹ ! ਤੂੰ ਅੰਤਰਜਾਮਾਂ ਤੇ ਮਸਕੀਨਾਂ ਦਾ ਮਹਿਰਮ, ਤੂੰ ਮਿਹਰਾਂ ਦਾ ਦਾਤਾ, ਤੂੰ ਦਿਲਾਂ ਦਾ ਜਾਣਨਹਾਰ,ਤੂੰ ਡਿਗਿਆ ਦਾ ਠੁਮਣਾ, ਟੁਟਿਆਂ ਦਾ ਸਹਾਰਾ। ਬੁਝਿਆਂ ਨੂੰ ਪਰਚੰਡ ਕਰਨ ਵਾਲੇ,ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ! "ਆਖੀ ਨਾ ਜਾਏ ਉਪਮਾਂ ਤੇਰੀਆਂ।" ਸਾਰਾ ਪਰਵਾਰ ਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਜਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ। ਭੋਗ ਪਇਆ, ਮੇਲੇ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਹੋ ਗਈ। ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ ਜੀ, ਤਪਤ ਹਿਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਠਾਰਨ ਹਿਤ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਅਨੁਸਾਰ ਅਗੇ ਚਲੇ ਗਏ। ਬਾਬੇ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਵਿਖੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਭਗਵਾਨ ਚਰਨ ਪਾ ਕੇ ਕਲਿਜੁਗੀ ਜੀਆਂ ਨੂੰ ਤਾਰਨ ਤੇ ਵਿਲਕਦੀਆਂ ਰੂਹਾਂ ਨੂੰ ਤ੍ਰਿਪਤ ਕਰਨ ਖਾਤਰ ਚਾਲੇ ਪਾ ਗਏ, ਮਗਰ ਲਛਮੀ ਸ਼ੇਸ਼ ਨਾਗ ਦੀ ਸੇਜਾ ਛੱਡ ਇਸੇ ਘਰ ਹੀ ਡੇਰਾ ਜਮਾਉਣ ਤੇ ਰੀਝ ਪਈ, ਓਸ ਇਸ ਟੁਟੇ ਘਰ ਨੂੰ ਸੰਵਾਰਨ ਦਾ ਮਨ ਬਣ ਲਿਆ।

ਲੱਖ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀਆਂ, ਜੇ ਸਤਿਗੁਰ ਨਦਰ ਕਰੇ ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਖਿਆਲਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦਾਸ ਭੌਰੇ, ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਨੇ ਇਉਂ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ :

ਤਮਾਮ ਦੌਲਤੇ ਦੁਨੀਆ ਯਯਕ ਨਿਗਾਹ ਬਖਸੰਦ
ਯਕੀਨ ਬੁਵਦ ਕਿ ਗਦਾਏ ਲੂਏ ਊ ਸ਼ਾਹ ਅੰਕ

ਭਾਵ

ਨਾਲ ਨਜ਼ਰ ਦੇ ਪਲ ਵਿਚ ਤਾਰਨ, ਬਖਸ਼ਨ ਬੇਅੰਤ ਖਜ਼ਾਨੇ ।
ਸ਼ਾਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਸ਼ਾਹ, ਉਸ ਦਰ ਦੇ ਮਸਤਾਨੇ ।

ਬਾਬੇ ਦੇ ਘਰ ਦਾ ਲਗਾ ਹੁਲੀਆ ਬਦਲਣ । ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਫੌਜੀ ਬੜੇ ਮਾਣ ਨਾਲ ਵਰਨਣ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨ ਪਾਣ ਉਪ੍ਰੰਤ ਸਾਡੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਵਿਚ ਕਦੇ ਬੀਮਾਰੀ ਨਹੀਂ ਪਈ । ਕੋਈ ਢੋਰ ਢਿੱਲਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ । ਇਸ ਮਾਤ ਲੋਕ ਤੇ ਜੋ ਆਇਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਜ਼ਰੂਰ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਮਗਰ ਕੱਚਾ ਫਲ ਕਦੇ ਵੇਲ ਨਾਲੋਂ ਨਾ ਟੁਟਾ । ਸਗੋਂ ਮਾਲ ਧਨ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਹੁੰਦਾ ਚਲਾ ਗਿਆ । ਗਊਆ ਮੱਝਾਂ ਸਭ ਨਰੋਈਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ ।

ਇਹ ਤਾਂ ਰਹਿਆ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਕਥਨ, ਪਰ ਠੀਕ ਵੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਬਾਬੇ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪੋਤਰਿਆਂ, ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ, ਮਨੋਹਰ ਸਿੰਘ, ਸ਼ੰਗਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮਾਇਆ ਚਰਨ ਝਸ ਰਹੀ ਏ । ਕਿਥੇ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਬਾਬਾ ਜੀਵਨ ਨਿਰਬਾਹ ਖਾਤਰ ਫੌਜ ਵਿਚ ਜਾ ਭਰਤੀ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਪਰ ਅੱਜ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ 'ਬੂਹੇ ਅਗੇ ਟਹਿਲੂਏ' ਹੱਥ ਜੋੜੀ ਖੜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਸਵਾਰੀ ਲਈ ਮੋਟਰ-ਸਾਈਕਲ ਹਨ, ਤੇ ਢੋਆ ਢੁਆਈ ਲਈ ਟਰੱਕ ਹਾਰਨ ਦੇਂਦੇ ਹਨ ।

(ਇਹ ਕਥਾ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਫੌਜੀ ਤੋਂ ਪਰਾਪਤ ਹੋਈ)

ਗਰਬ ਪ੍ਰਹਾਰੀ

"ਬੱਚਾ ! ਸਾਧਾਂ ਫਕੀਰਾਂ ਨਾਲ ਝੇੜਾ ਨਾ ਕਰਿਆ ਕਰ ।"

"ਨਹੀਂ ਸੰਤ ਜੀ ! ਐਵੇਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਵਹਿਮ ਹੈ, ਮੈਂ ਕੋਈ ਮਸ਼ਕਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ।"

ਤੂੰ ਉਂਗਲਾਂ ਪਾ ਕੇ ਕਛਹਿਰੇ ਨਹੀਂ ਪਾੜ ਦੇਂਦਾ ?"

"ਐਵੇਂ ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਘੜੀ ਹੋਣੀ ਏ, ਮੈਨੂੰ ਕੀ ਲੋੜ ।"

"ਤੂੰ ਕਈਆਂ ਦੇ ਕਛਹਿਰਿਆਂ ਤੂੰ ਬਲਦੀ ਬਲਦੀ ਚੁਆਤੀ ਲਾ ਦੇਂਦਾ ਏਂ ।"

"ਨਹੀਂ ਮਹਾਰਾਜ ! ਇਹ ਸਾਰਾ ਕਿੱਸਾ ਗੱਪੂ ਮਹਿਕਮੇ ਦਾ ਹੈ । ਮੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਵਧੀਕੀ ਕਰਨ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ?" ਇਹ ਸ਼ਬਦ ੩੦-੩੫ ਸਾਲ ਦੇ ਅਧਖੜ ਜੇਹੇ ਜੈਮਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬਾਬੇ ਵਸਾਵਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਹੇ ।

"ਵੇਖ ਪੁਤ ! ਕਛਹਿਰਾ ਪਾ ਲੈ ਭਜਨ ਪੁਛ ਲੈ । ਇਹ ਜਨਮ ਹੀਰਿਆਂ ਵਰਗਾ ਏ । ਇਹਨੂੰ ਕੌਡੀਆਂ ਦੇ ਭਾ ਨਾ ਗੁਆ ।"

ਤੇਰਾ ਹੀਰਾ ਜਨਮ ਅਮੋਲਾ, ਕੌਡੀਆਂ ਦੇ ਭਾ ਵਿਕਿਆ ।

"ਸੰਤ ਜੀ ! ਇਹ ਬੁਰਾਨੀ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਪਾਣੀ । ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਫੂਕ ਭਾਵੇਂ ਮਾਰ ਦਿਓ । ਹੱਲ ਵਾਹਉਂਦਿਆਂ ਨਾੜਾ ਅੜ ਜਾਂਦਾ ਏ ਤੇ ਕਈ ਵੇਰ ਆਦਮੀ ਧੋਬੀ ਪਟੜਾ ਡਿਗਦਾ ਏ ।"

"ਜੈਮਲਾ । ਤੂੰ ਬੰਦਾ ਬਣ । ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਵਲ ਵੇਖ, ਨੌ ਚੂੜਿਆਂ ਜਿੰਨੀ ਆਕੜ ਸੀ । ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮਿਥਦਾ ਨਹੀਂ ਸਾਂ । ਪੰਜ ਐਬ ਸ਼ਰਈ । ਖਾਣਾ, ਪੀਣਾ, ਤੇ ਲੁੱਚ ਪੁਣਾ ਸਾਰੇ ਮੇਰੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚ ਸਨ । ਮੈਂ ਜਦ ਪੰਜ ਸਾਲ ਦਾ ਵਿਆਹਿਆ ਗਿਆ, ਕੁਦਰਤੀ ਉਹ ਕੂਕਿਆਂ ਦਾ ਘਰ ਸੀ । ਮੈਨੂੰ ਕਛਹਿਰਾ ਪੁਆਇਆ ਗਿਆ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਇਆ ਗਿਆ ਤੇ ਭਜਨ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ । ਪਰ ਕਦੇ ਖੋਤੇ ਨੂੰ ਵੀ ਚੁੰਨੀਆਂ ਚੰਗੀਆਂ ਲਗੀਆਂ ਨੇ । ਡੋਲਾ ਘਰ ਆਇਆ । ਕਛਹਿਰਾ ਲਾਹ ਕੇ ਵਗ੍ਹਾ ਮਾਰਿਆ, ਲੁੰਡੀ ਬੰਨ੍ਹ ਮਟਕ ਨਾਲ ਟੁਰਦਾ, ਵਣਾ ਹੇਠ ਠੰਡੀ ਛਾਂ ਵੇਖ, ਮੰਜਾ ਡਾਹ ਸੌ ਗਿਆ । ਪਰ ਦਾਤੇ ਵਲੋਂ ਮਿਹਰ ਅਰੰਭ ਹੋ ਚੁਕੀ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਤੇ ਤਰਸ ਆਇਆ ਤੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਪਾਸੋਂ ਮੰਜਾਂ ਚੁਕਵਾ ਭੁੰਜੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਮੂੰਧਾ ਮਰਵਾਇਆ । ਮੈਂ ਹੇਠਾਂ ਮੰਜਾ ਉਪਰ । ਸਾਰੀ ਵਾਹ

ਲਾਈ; ਪਰ ਮੰਜਾ ਮੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ਹਿਮਾਲਿਆ ਪਰਬਤ, ਚੁਕਿਆ ਨਾ ਜਾਵੇ। ਅੰਦਰ ਲੋਅ ਦੀ ਕਿਰਨ ਆਈ ਤੇ ਪਛਤਾਇਆ ਕਿ ਇਹ ਮੇਰਾ ਕਛਹਿਰਾ ਲਾਉਣ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਹੈ। ਕੰਨਾਂ ਨੂੰ ਹੱਥ ਲਾਏ, ਹੈਕੜ ਅੰਦਰੋਂ ਨਿਕਲੀ ਤਾਂ ਮੰਜੇ ਹੇਠੋਂ ਨਿਕਲ ਘਰ ਆ ਲੂੰਡੀ ਲਾਹ ਦਿਤੀ ਤੇ ਕਛਹਿਰਾ ਪਾ ਲਿਆ। ਵੇਖ ਤੂੰ ਵੀ ਅਕਲ ਤੋਂ ਕੰਮ ਲੈ।"

ਇਹਨਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੇ ਜੈਮਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨੂੰ ਜ਼ਰਾ ਟੁੰਬਿਆ। ਸੰਤ ਵਸਾਵਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪੰਛੀਆਂ ਨੂੰ ਮੋਹਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਮੁੜ ਤਾਨ ਲਾਈ :—

"ਸਾਹਿਬ ਜਿਨਾ ਨਾ ਸੇਵਿਉ ਸ਼ਬਦੁ ਨ ਕੀਤੋ ਪਿਆਰ।"
ਉਹ ਮਾਨਸ ਜੂਨ ਨ ਆਖੀਅਨ ਪਸੂ ਢੋਰ ਗਵਾਰ ॥"

ਇਹਨਾਂ ਵਾਕਾਂ ਨੇ ਜੈਮਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸੁੱਤੇ ਭਾਗਾਂ ਨੂੰ ਜਗਾ ਦਿਤਾ। ਤੱਦ ਜੈਮਲ ਸਿੰਘ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, "ਚੰਗਾ ਸੰਤ ਜੀ ਕੱਛ ਮੈਂ ਅਜੇ ਨਹੀਂ ਪਾਂਦਾ; ਪਰ ਭਜਨ ਮੈਨੂੰ ਉਹ ਦਿਓ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਗੁਰੂਆਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋ ਜਾਣ।"

"ਭੜੂਆ। ਕਦੇ ਬੋਹਲ ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ ਤਿਆਰ ਹੋਇਆ ਹੈ ? ਪਹਿਲਾਂ ਹੱਲ ਵਾਹੀਦਾ ਏ, ਜੋਤਰੇ ਮਾਰੀ ਦੇ ਨੇ, ਬੀਂ ਬੀਜੀ ਦਾ ਏ, ਪਾਣੀ ਦਈ ਦਾ ਏ, ਰਾਖੀ ਕਰੀ ਦੀ ਏ, ਫੇਰ ਫਸਲ ਪਕਦੀ ਏ, ਵਾਤੀ ਹੁੰਦੀ ਏ, ਫੇਰ ਬੋਹਲ ਬਣਦਾ ਏ।

"ਨਹੀਂ ਸੰਤ ਜੀ ! ਮੈਂ ਤਾਂ ਬੋਹਲ ਤੇ ਈ ਬਹਿਣਾ ਏ। ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਵਾਹੁਣਾ।"

"ਚੰਗਾ ਭਾਈ। ਤੈਨੂੰ ਬੋਹਲ ਤੇ ਈ ਬਿਠਾ ਦੇਂਦੇ ਹਾਂ ਕਰ ਕੰਨ !"

ਜੈਮਲ ਸਿੰਘ ਕੰਨ ਕੀਤਾ। ਬਾਬਾ ਵਸਾਵਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕੰਨ ਵਿਚ ਭਜਨ ਦੱਸ ਦਿਤਾ। ਫੂਕ ਵਜਣ ਦਾ ਡਰ ਸੀ, ਜੈਮਲ ਸਿੰਘ ਔਹ ਜਾ ਪਿਆ। ਜਿਵੇਂ ਹਨ੍ਹੇਰੀ ਨਾਲ ਟਾਹਣ ਟੁਟ ਕੇ ਡਿਗਦਾ ਏ।

ਕਬੀਰ ਸਤਿਗੁਰ ਸੂਰਮੇ ਬਾਹਿਆ ਬਾਣ ਜੋ ਏਕ।
ਲਾਗਤ ਈ ਭੋਏ ਗਿਰ ਪਰਾ, ਪਰਾ ਕਲੇਜੇ ਛੇਕ।

ਧਰਤੀ ਤੇ ਲੇਟ ਗਿਆ। ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਪਇਆ ਰਹਿਆ। ਪੱਤਨੀ ਆਈ ਤੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਅਰਜ ਕੀਤੀ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਘਰ ਦਾ ਫਿਕਰ ਨਹੀਂ ? ਪੈਲੀ ਬੰਨੇ ਫੇਰਾ ਨਹੀਂ ਮਾਰਨਾ ? ਵੱਗ ਚਰ ਜਾਣਗੇ ?

"ਭਲੀਏ ਲੋਕਣੇ। ਤੂੰ ਜਾਣ ਤੇ ਤੇਰਾ ਕੰਮ, ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਜਾਂ ਨ ਸੰਭਾਲ; ਪੈਲੀ ਬੰਨੇ ਮੁਕ ਗਏ। ਸੰਤਾਂ ਮੇਰੀਆਂ ਬੇੜੀਆਂ ਕਟ ਦਿਤੀਆਂ। ਮੇਰੇ ਜੰਜਾਲ ਲਾਹ ਦਿਤੇ।

ਫੂਟੋ ਆਂਡਾ ਭਰਮ ਕਾ, ਮਨਹਿ ਭਇਆ ਪ੍ਰਗਾਸੁ ॥

ਕਾਟੀ ਬੇੜੀ ਪਗਾਹ ਤੇ, ਗੁਰਿ ਕੀਨੀ ਬੰਧ ਖਲਾਸ ।

ਮੈਨੂੰ ਸੰਤਾਂ ਉਹ ਥਾਂ ਵਖਾ ਦਿਤੀ ਏ, ਜਿਥੋਂ ਦੀ ਗੱਲ ਦਸੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ ਨਜ਼ਾਰਾ ਸਹਾਰਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ।''

''ਸੰਤ ਜੀ । ਸੰਤ ਜੀ । ਕੀ ਕੀਤਾ ਜੇ ਮੇਰੇ ਸਾਂਈ ਨੂੰ ? ਇਸ ਨੂੰ ਭੇਜੋ ਘਰ, ਇਸ ਦਾ ਟੱਬਰ ਮੈਂ ਕਿਵੇਂ ਪਾਲਾਂ । ਮੇਰਾ ਜਨਾਨਾ ਜਾਮਾਂ । ਕਿਵੇਂ ਇਕੱਲੀ ਦਾ ਗੁਜਾਰਾ ਹੋਵੇਗਾ ।

''ਬੀਬੀ । ਘਬਰਾ ਨਾ । ਅਸੀਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ । ਜਿਸ ਨੇ ਕੁਝ ਕੀਤਾ ਏ, ਉਸ ਨੂੰ ਸਭ ਦਾ ਫਿਕਰ ਹੈ । ਉਸ ਨੂੰ ਹਾਥੀ ਦਾ ਵੀ ਫਿਕਰ, ਉਸ ਨੂੰ ਕੀੜੀ ਦਾ ਵੀ ਫਿਕਰ; ਪਰ ਅਸਾਂ ਕੋਈ ਹਲ ਨਹੀਂ ਵਹਾਉਣਾ, ਪੱਠੇ ਨਹੀਂ ਪਵਾਣੇ, ਇਸ ਨੂੰ ਲੈ ਜਾ । ਪਰ ਜੈਮਲ ਸਿੰਘ ਆਖੇ ''ਸੰਤ ਜੀ । ਖੂਹ ਵਿਚੋਂ ਕਢ, ਮੁੜ ਧੱਕਾ ਨ ਦਿਓ । ਮੇਰੀ ਨ ਕੋਈ ਧੀ ਨ ਕੋਈ ਪੁਤ, ਨ ਕੋਈ ਮੇਰੀ ਵਹੁਟੀ ਨ ਕਿਸੇ ਦਾ ਮੈਂ ਖਸਮ, ਮੇਰੇ ਸਭ ਸਾਕ ਸੜ ਗਏ । ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਪਿਉ; ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੀ ਮਾਂ, ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਦੇ ਸਾਈਂ; ਇਹੋ ਥਾਂ ਮੇਰਾ ਕਾਬਾ, ਇਹੋ ਮੇਰਾ ਹਰਿਦੁਆਰ ।''

''ਬੀਬੀ ! ਵੇਖ ਮੇਰੇ ਵਲੋਂ ਹੁਣੇ ਲੈ ਜਾ । ਪਰ ਸਭ ਦੇ ਮਾਲਿਕ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹਨ । ਤੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲੈ । ਉਹ ਪਾਣੀ ਦੇ ਕੀੜਿਆਂ, ਪੱਥਰ ਵਿਚ ਵਸਦਿਆਂ ਨੂੰ ਸਭ ਨੂੰ ਵੇਲੇ ਸਮੇਂ ਰਿਜਕ ਪਹੁੰਚਾਂਦਾ ਏ, ਤੂੰ ਵੀ ਉਸੇ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਅਰਦਾਸ ਕਰ । ਤੇਰੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਵੀ ਉਹੋ ਪਾਲਣ ਪੋਸਣ ਕਰਨਗੇ । ਮਾਈ ਨਿਰਾਸ ਹੋ ਕੇ ਉਠੀ ਤੇ ਘਰ ਨੂੰ ਮੁੜੀ, ਜਦੋਂ ਘਰ ਪੁਜੀ ਤਾਂ ਕੀ ਵੇਖਦੀ ਏ ਕੋਈ ਬਾਲ ਕੁਸਕਦਾ ਨਹੀਂ ਸਭ ਗੁਲਾਬ ਵਾਂਗ ਖਿੜੇ ਖਿੜੇ ਹਨ । ਸਭ ਦੇ ਭਾਂਡੇ ਭਰਪੂਰ ਹਨ ।

ਜੈਮਲ ਸਿੰਘ ਭਜਨ ਲੈ ੪੦ ਦਿਨ ਰਾਵੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਜਾ ਭਜਨ ਕੀਤਾ, ਕੱਚ ਤੋਂ ਕੰਚਨ ਬਣ ਗਿਆ । ਭਜਨ ਕਰਦਿਆਂ ਅਜੇ ਵੀਹ ਦਿਨ ਹੀ ਬੀਤੇ ਸਨ ਕਿ ਪਹਿਰ ਰਾਤ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ੮ ਸਿੰਘਾਂ ਸਮੇਤ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਏ । ੪ ਸਿੰਘਾਂ ਚਿਟੇ ਕਪੜੇ ਪਾਏ ਸਨ, ਤੇ ੪ ਨੰਗੇ ਸਨ । ਇਸ ਤੋਂ ਉਪ੍ਰੰਤ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਏ । ਜਦ ਇਹ ਨਜ਼ਾਰਾ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਆਪ ਬੇਸੁਧ ਹੋ ਗਏ । ਕਦੇ ਰੋਣ ਲਗ ਪੈਣਾ, ਕਦੇ ਹੱਸਣ ਲਗ ਪੈਣ । ਚਾਲੀ ਦਿਨਾਂ ਪਿਛੋਂ ਨਗਰ ਆ ਗਏ, ਤੇ ਕੀ ਵੇਖਦੇ ਹਨ; ਕਿ ਸੰਤ ਵਸਾਵਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਅਧਾ ਸਰੀਰ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦਾ ਤੇ ਅੱਧਾ ਸ੍ਰੀਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਨਜ਼ਰ ਆਇਆ ਤੇ ਉਸੇ ਸਮੇਂ ਬਾਰਾਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀਆਂ ਤੇ ੧੪ ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਵੀ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਏ । ਫੇਰ ਤਾਂ ਜੈਮਲ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਗੁਰੂਆਂ ਪੀਰਾਂ ਨਾਲ ਖੇਡਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ

ਗਈਆਂ । ੧੨ ਸਾਲ ਸੰਤ ਵਸਾਵਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ । ਪਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਦਾ, ਹਲ ਵੀ ਵਾਹੁਦਾ, ਲੰਗਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸਭ ਚਾਈਂ ਚਾਈਂ ਕਰਦਾ ।

ਇਕ ਦਿਨ ਸੰਤ ਜੈਮਲ ਸਿੰਘ ਬਾਹਰ ਸੰਤਾਂ ਨਾਲ ਸਿੱਟੇ ਡੂੰਗਣ ਚਲੇ ਗਏ । ਦੋ ਪੂਲੀਆਂ ਪਈਆਂ ਸਨ । ਥੋੜੇ ਸਮੇਂ ਉਪ੍ਰੰਤ ਬਾਬਾ ਵਸਾਵਾ ਸਿੰਘ ਕਹਿਆ 'ਅਜ ਗੋਬਿੰਦ ਮੈਨੂੰ ਸਿੱਟੇ ਨਹੀਂ ਡੂੰਗਣ ਦੇਂਦਾ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀ ਗਲ ਏ । ਪਰ ਸੰਤ ਜੈਮਲ ਸਿੰਘ ਕਹਿਆ 'ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦਾ ਏ ਡੂੰਗੀ ਜਾਹ' ਬਸ ਸੰਤ ਵਸਾਵਾ ਸਿੰਘ ਚਲੇ ਗਏ ਤੇ ਕਾਰ ਜੈਮਲ ਸਿੰਘ ਵਿਚ ਆਉਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ, ਜਦ ਸੰਤ ਜੈਮਲ ਸਿੰਘ ਡੇਰੇ ਪੁਜਾ ਤਾਂ ਸੰਤਾਂ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਬੱਚਾ, ਇਥੋਂ ਚਲਾ ਜਾਹ । ਬਾਹਰ ਦੂਰ ਡੇਰਾ ਲਾ ਦੇਹੋ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇਰੇ ਅੰਗ ਸੰਗ ਹਨ । ਕਿਸੇ ਗਲ ਦਾ ਘਾਟਾ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗਾ ।

ਸੰਤ ਜੈਮਲ ਸਿੰਘ ਕੱਛ ਪਰਨਾ ਚੁਕਿਆ ਤੇ ਤੰਬੋਲੀ ਆਕੇ ਮੋੜ੍ਹੀ ਗਡ ਦਿਤੀ । ਲਗੀ ਮਹਿਮਾਂ ਪਸਰਨ । ਪਰ ਕਰਤੇ ਦੇ ਰੰਗ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਨਿਸਚਾ ਨ ਹੋਇਆ । ਆਖੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰੂਆਂ ਵਾਲੀ ਕਾਰ ਨਹੀਂ ਆਈ । ਇਹ ਸਾਹਿਬਜਾਦੇ ਹਨ । ਸਾਥੀਆਂ ਸਾਧੂ ਮਹਾਤਮਾ, ਕਹਿਣਾ 'ਜੈਮਲ ਸਿੰਘਾ । ਤੈਨੂੰ ਭੁਲੇਖਾ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਉਹੋ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਹੜੀਆਂ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਿਚ ਹਨ, ਐਵੇਂ ਡੱਕੇ ਡੋਲੇ ਨ ਖਾਹ, ਪਦਾਰਥ ਪ੍ਰੇਮ ਕੇ ਉਤੇ ਰੇਤਾ ਨ ਪਵਾ ਬਹੀ, ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਹਿਣਾ ਭਾਈ ਜੇ ਗੁਰੂ ਸਚਾ ਏ ਤੇ ਆਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਵੇ, ਫੇਰ ਮੰਨਾਂਗਾ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਚਿਰ ਨਹੀਂ......।'

ਬਾਬੇ ਹੋਰੀ ਚੂਹੇ ਝਾੜ ਹੋਲੇ ਤੇ ਗਏ । ਗਣ ਗੰਧਰਬ ਮੰਗਲਾ ਚਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਾਹਰ ਪਸ਼ੂ ਪੰਛੀਆਂ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਕਲਿਆਨ ਵਾਸਤੇ ਖੇਤਾਂ ਵਲ ਨਿਕਲੇ, ਮੁੜੇ ਤੇ ਬਾਬਾ ਜੈਮਲ ਸਿੰਘ ਆਪਣੀ ਮੰਡਲੀ ਨਾਲ ਬਾਹਰ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ । ਅਗੋਂ ਵੇਖਿਆ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆ ਰਹੇ ਹਨ, ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਨੀ ਪਵੇਗੀ । ਝਟ ਦੂਜਾ ਬੰਨਾ ਫੜ ਲਿਆ । ਚੋਜੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ, ਮੋੜਾ ਖਾ ਉਸੇ ਬੰਨੇ ਚਲੇ ਗਏ । ਬਾਬੇ ਵੇਖਿਆ ਇਹ ਮੁੜ ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਗਏ ਹਨ, ਫਿਰ ਰਾਹ ਬਦਲ ਲਿਆ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵੀ ਉਸੇ ਵਲ ਹੋ ਗਏ । ਬਾਬਾ ਤਾੜ ਗਿਆ ਕਿ ਰਾਹ ਮਿਲਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ, ਟੁਰੇ ਆਏ ਤੇ ਸੀਸ ਝੁਕਾ ਦਿਤਾ । ਉਹ ਸੀਸ ਜਿਹੜਾ ਬਣਿਆ ਈ ਝੁਕਣ ਵਾਸਤੇ ਹੈ :—

ਸਿਰ ਬਣਿਆ ਸਜਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕਰਨ ਆਈਆਂ ਦੀਦਾਰ ਅੱਖੀਆਂ ।

ਪਰ ਨਿਰਾ ਸਿਰ ਝੁਕਾਇਆਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ, ਜਦ ਤਕ ਮਨ ਨ ਝੁਕੇ :—

'ਸੀਸ ਨਿਵਾਇਐ ਕਿਆ ਥੀਐ ਜੇ ਰਿਦੇ ਕੁਸੁਧਾ ਜਾਇ ।

ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਮਾ ਟਪਾ ਲੰਘ ਗਏ, ਪਰ ਮਨ ਮਾਨ ਹੰਕਾਰ ਦੇ ਟਿਬੇ ਤੇ ਚੜ ਬੜਕਾਂ ਮਾਰਦਾ ਰਿਹਾ। ਮਗਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਭਨਾਂ ਦਾ ਭਲਾ ਮਨਾਇਦਾ, ਫੇਰ ਸਮ੍ਹਾਂ ਕਢ੍ਹ ਇਸ ਕਿਲ੍ਹੇ ਨੂੰ ਮਸਮਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਠਾਨ ਲਈ ਤੇ ਬਾਬੇ ਦੇ ਭਰਮ ਦੀ ਬਦਲੀ ਉਡਾਣ੍ਹ ਖਾਤਰ ਕਮਰ ਕਸੇ ਕਰ ਲਏ ।

ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਹੋ ਗਿਆ ਖੂਹਾਂ ਤੇ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਮਾਗੇ ਮੇਲਾ ਰਖ ਦਿਤਾ ਸੇਵਕ ਰਵਾਨਾ ਹੋ ਪਏ, ਮਗਰ ਜੈਮਲ ਸਿੰਘ ਦਾ ਤਕਲਾ ਸਿਧਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪ੍ਰਹਿਲਾਂ ਇਕ ਹੋਰ ਕਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਕਿੰਗਰੇ ਢਾਹੁਣ ਦੀ ਕਿਰਪਾਲਤਾ ਕੀਤੀ। ਪਿੰਡ ਜੋਧੇ ਦਾ ਜ਼ੈਲਦਾਰ ਪਰਲੇ ਦਰਜੇ ਦਾ ਛਟਿਆ ਫੂਕਿਆ, ਪਰ ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ, ਇਸ ਵਿਚ ਉਸਦਾ ਦੋਸ਼ ਵਧੇਰੇ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਦੋਸ਼ ਸੀ ਮਾਇਆ ਨਾਗਨੀ ਦਾ ਜਿਸਨੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਲਪੇਟਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਬਾਣੀ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ :—

ਮਾਇਆ ਹੋਈ ਨਾਗਨੀ ਜਗਤੁ ਰਹੀ ਲਪਟਾਇ।

ਅਤੇ ਵਿਦਵਾਨ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ :—

ਮਾਇਆ ਦੋਨੋਂ ਤਾਤਿਕੀ ਦੋਊ ਚਲਾਏ ਰਾਹ।
ਇਕ ਮਿਲਾਵੈ ਰਾਮ ਕਉ, ਇਕ ਨਰਕ ਲੈ ਜਾਇ।

ਉਜਾਗਰ ਸਿੰਘ ਪਾਸ ਵੀ ਨਰਕਾਂ ਵਲ ਲੈ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਮਾਇਆ ਸੀ। ਮਾਇਆ ਦਾ ਦਸਤੂਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਕਪੜੇ ਨਾਲ ਲਗੇ ਉਸਦੀ ਲਿਸ਼ਕ ਦੂਰ, ਜਿਸ ਪੁਰਸ਼ ਪਾਸ ਜਾਵੇ ਉਸਦੀ ਧੌਣ ਵਿਚ ਕਿਲ੍ਹਾ, ਫੇਰ ਕੀ ਪੀਰ, ਕੀ ਰੱਬ, ਕੀ ਰਹੀਮ ਕੋਈ ਵਖਾਈ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦਾ। ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਮੋਤੀਆ ਉਤਰ ਆਉਂਦਾ ਏ। ਪਰ ਜਦ ਪੂਰਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤੁਠ ਪਵੇ, ਉਸਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਵਡੇ ਵਡੇ ਹੰਕਾਰੀ ਇਉਂ ਗਿੜ ਗਿੜਾ ਡਿਗਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਤੇਜ ਹਨੇਰੀ ਸਮੇਂ ਕਈ ਵਡੇ ਬ੍ਰਿਛ।

ਜੈਲਦਾਰ ਉਜਾਗਰ ਸਿੰਘ ਰਾਤ ਹਵੇਲੀ ਵਿਚ ਬਿਰਾਜ ਗਿਆ ! ਤਾਂ ਸ਼ਹੀਦ ਸਿੰਘ ਆ ਦੁਆਲੇ ਹੋਇਆ। ਮੰਜਾ ਚੁਕਿਆ ਤੇ ਉਲਟਾ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਜੈਲਦਾਰ ਖਿਆਲ ਕੀਤਾ ਕਿ ਖਬਰੇ ਸੁਪਨਾਂ ਏ, ਤੇ ਸੁਪਨੇ 'ਚ ਡਿਗਾ ਹਾਂ ਧਰਤੀ ਤੇ ਆਪੇ ਉਠ, ਮੰਜਾ ਸਿਧਾ ਕੀਤਾ ਤੇ ਉਪਰ ਲੇਟ ਗਿਆ। ਥੋੜੇ ਸਮੇਂ ਪਿਛੋਂ ਮੁੜ ਉਹੋ ਭਾਣਾ ਵਰਤਿਆ। ਸਾਹਮਣੇ ਸ਼ਹੀਦ ਸਿੰਘ ਖੜਾ ਸੀ ਤੇ ਕਹਿ ਰਹਿਆ ਸੀ ਸਵੇਰ ਸਾਰ ਰਾਏ ਵੰਡ ਦੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਾਸਤੇ ਘੋੜੀ ਨੂੰ ਲਿਜਾਣ ਲਈ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪਰ ਮਨ ਤੇ ਜਨਮਾਂ ਜਨਮਾਂ ਦੀ ਮਣਾਂ ਮੂੰਹੀਂ ਮੈਲ ਲਗੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਉਹ ਝਟ ਕਿਵੇਂ ਲਹੇ। ਫੇਰ ਮੰਜਾ ਸਿੱਧਾ ਕਰ ਪੈ ਗਿਆ। ਜਦ ਤੀਜੀ ਵਾਰ ਮੰਜਾ ਉਲਟਿਆ ਤਾਂ ਡਾਂਡਾਂ ਨਿਕਲ

ਗਈਆਂ । ਸਰਦਾਨੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਕੀ ਮਾਮਲਾ ਏ ? ਉਠਦੇ ਓ, ਲੇਟਦੇ ਓ, ਫੇਰ ਉਠ ਪੈਂਦੇ ਹੋ ?" ਕੀ ਦਸਾਂ ? ਇਕ ਕੂਕਾ ਪਿਛੇ ਪੈ ਗਿਆ ਏ, ਕਹਿੰਦਾ ਏ ਕਿ ਸਵੇਰ ਸਾਰ ਘੋੜੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਾਸਤੇ ਲੈ ਕੇ ਰਾਏ ਵਿੰਡ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੇ ਪੁਜ ।' ਸਰਦਾਰਨੀ ਤੇ ਮਿਹਰ ਸੀ; ਫੇਰ ਇਸਤਰੀ ਜਾਤ, ਕਹਿਣ ਲਗੀ 'ਤੁਹਾਨੂੰ ਹੋਰ ਕੀ ਚਾਹੀਦਾ ਏ ? ਤੁਸੀਂ ਸਵੇਰੇ ਘੋੜੀ ਲੈ ਜਾਓ । ਜਿੰਦ ਨਾਲ ਜਹਾਨ ਏ । ਮਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ ਘੋੜੀ ਮੰਗਣ ਤਾਂ ਹੋਰ ਕੀ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ' ਸਰਦਾਰ ਨੇ ਸਵੇਰੇ ਘੋੜੀ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੇ ਖੜਨ ਦਾ ਬਚਨ ਦੇ ਦਿਤਾ ਤੇ ਬਾਕੀ ਰਾਤ ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਕੱਟੀ ।

ਸੂਰਜ ਦੀ ਟਿਕੀ ਨਾਲ ਜੈਲਦਾਰ ਉਠਿਆ । ਇਸ਼ਨਾਨ ਕੀਤਾ, ਜਲ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛਕਿਆ, ਤੇ ਘੋੜੀ ਤੇ ਤਿਲੇਦਾਰ ਕਾਠੀ ਪਵਾ, ਸਾਈਸ ਹੱਥ ਫੜਾ, ਆਪ ਦੂਜੀ ਘੋੜੀ ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੇ ਪੁਜਾ । ਸੰਗਤਾਂ ਅਗੇ ਹੀ ਰਾਹਾਂ ਤੇ ਅੱਖਾਂ ਵਿਛਾਈ ਬੈਠੀਆਂ ਸਨ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਗਡੀਓਂ ਉਤਰੇ । ਸੰਗਤਾਂ ਜੈਕਾਰੇ ਛਡੇ । ਉਜਾਗਰ ਸਿੰਘ ਅਗੇ ਵਧਿਆ ਤੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ । ਚੋਜੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਮੁਸਕਰਾਉਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ, 'ਜੈਲਦਾਰਾ । ਅਜ ਤੇਰੀ ਘੋੜੀ ਤੇ ਸਵਾਰੀ ਕਰਾਂਗੇ ।' ਸਰਦਾਰ ਦੇ ਨੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਅਥਰੂ ਲਿਸ਼ਕ ਰਹੇ ਸਨ । ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਸੀਸ ਰਖਿਆ ਤੇ ਅਰਜ ਕੀਤੀ, 'ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ । ਧੰਨ ਭਾਗ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਸਵਾਰੀ ਕਰੋ । ਪਰ ਇਹ ਦਸੋ ਕਿ ਇਕੋ ਘੋੜੀ ਚਾਹੀਦੀ ਏ ਜਾਂ ਬਾਕੀ ਸਿਖਾਂ ਵਾਸਤੇ ਵੀ ? ਜਿੰਨੀਆਂ ਤੂੰ ਲਿਆ ਸਕਦਾ ਏਂ ਲਿਆ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ੧੨-੧੪ ਸਰੀਰ ਹਨ । ਜੈਲਦਾਰ ਯਾਰਾਂ ਮਿਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ੧੩ ਘੋੜੀਆਂ ਲੈ ਆਇਆ ਤੇ ਅਰਜ ਕੀਤੀ । 'ਮੇਰਾ ਗ੍ਰਿਹਿ ਵੀ ਪਵਿਤਰ ਕਰੋ ।' ਹੁਕਮ ਹੋਇਆ 'ਤੇਰੇ ਘਰ ਫੇਰ ਆਵਾਂਗਾ ਹਾਲਾਂ ਮੁਲਤਾਨ ਦਾ ਕਿਲ੍ਹਾ ਢਾਉਣਾ ਏਂ ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮਾਂਗੇ ਪੁਜੇ । ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦਿਆਂ ਦੇ ਕੌਲ ਟਹਿਕ ਉੱਠੇ । ਸਭ ਗੱਦ ਗੱਦ ਹੋ ਗਏ, ਜਲ ਪਾਣੀ ਛਕਣ ਉਪ੍ਰੰਤ ਖੂਹਾਂ ਤੇ ਜਾਣ ਵਾਸਤੇ ਘੋੜੀ ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋ ਪਏ । ਮਸਤਕ ਦਾ ਜਲਾਲ ਝਲਿਆ ਨ ਜਾਵੇ । ਹੁਕਮ ਹੋਇਆ 'ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਮੁੜ ਆਕੇ ਛਕਾਂਗੇ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਖੂਹਾਂ ਵਲ ਵਾਗਾਂ ਚੁਕ ਲਈਆਂ ਤੇ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀਆਂ ਵਹੀਰਾਂ ਵੀ ਮਗਰੇ ਮਗਰ । ਖੂਹ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨੇ ਧੂੜਾਂ ਉਡਦੀਆਂ ਤਕੀਆਂ । ਮੁੜ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੰਗਤਾਂ ਸਹਿਤ ਨਜਰੀਂ ਆਏ । ਵਸਾਵਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਨਾਨਾ ਸੰਤ ਸਾਉਣ ਸਿੰਘ ਪੂਰਾ ਸਾਧੂ ਸੀ । ਉਸ ਕਹਿਆ, ਜੈਮਲ ਸਿੰਘਾ । ਆ ਗਿਆ ਈ ਅਰਸ਼ ਕੁਰਸ਼ ਦਾ ਮਾਲਿਕ । ਕਹਿੰਦਾ ਸੈਂ ਜੇ ਪੂਰਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹੋਇਆ ਤੇ ਆਪ ਆਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਵੇਗਾ । ਹੁਣ ਕਰ ਸਿਰ ਨੀਵਾਂ' ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਿਆ ਜੈਮਲ ਸਿੰਘਾ ਜਿਹੜੀ ਗਲ ਮੁਕਾਉਣੀ ਏਂ ਅਜ

ਮੁਕਾ ਲੈ । ਨਿਤ ਦੀ ਘੈਂ'ਸ ਘੈਂ'ਸ ਠੀਕ ਨਹੀਂ, ਸੰਗਤਾਂ ਹੈਰਾਨ ਸਨ ਕਿ ਕੀ ਬਚਨ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ । ਬਾਬੇ ਅੰਦਰ ਵੀ ਲਟ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਢੱਠਾ ਤੇ ਅਰਜ ਕੀਤੀ 'ਬਖਸ਼ ! ਬਖਸ਼ !! ਬਖਸ਼ !!! ਵਸਾਵਾ ਸਿੰਘ ਮੁੜ ਕਿਹਾ ਕਰ ਅਰਜ ਲੰਗਰ ਦੀ ਬਾਬੇ ਉਤਰ ਦਿਤਾ ਹੁਣ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਅਰਜ ਕਰਨ ਦੀ ।

ਕਰਨ ਕਰਾਵਨ ਹਾਰ ਸੁਆਮੀ ਸਗਲ ਘਟਾ ਕੇ ਅੰਤਰਿ ਜਾਮੀ ।

ਜਿਸ ਨੇ ਮੇਰਾ ਜੰਦਰਾ ਤੋੜਿਆ ਏ, ਬਿਨਾਂ ਅਰਜੀ ਪਰਚੇ ਆਪੇ ਹੀ ਮੇਲਾ ਕਰੇਗਾ ।

ਜਾਣੀ ਜਾਣ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਹ ਕਸਰ ਵੀ ਕਢਣ ਵਾਸਤੇ ਮਾਂਗੇ ਦੇ ਮੇਲੇ ਦਾ ਭੋਗ ਪਾ ਕੇ ਆਪ ਹੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰ ਦਿਤੀ, ਮਾਂਗੇ ਦੇ ਮੇਲੇ ਉਪ੍ਰੰਤ ਮੇਲਾ ਖੂਹਾਂ ਤੇ ਹੋਵੇਗਾ । ਸੋ ਮਾਂਗੇ ਦੇ ਮੇਲੇ ਉਪ੍ਰੰਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਖੂਹਾਂ ਹੋ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿਤੇ । ਸੰਗਤਾਂ ਵੀ ਵਹੀਰਾਂ ਘਤ ਦਿਤੀਆਂ । ਬੱਚੇ, ਬੁਢੇ, ਬਿਰਧੇ ਮਾਂਗੇ ਘਰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਖੋਜਿਆਂ ਦੇ ਸਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਹੋਈ । ਉਹ ਖੰਡ ਦੇ ਬਿਉਪਾਰੀ ਸਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਖੰਡ ਲਿਆ ਸਜਦੇ ਕੀਤੇ ਆਟੇ ਤੇ ਦਾਲੇ ਦੀਆਂ ਬੋਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਧਾਕਾਂ ਲਗ ਗਈਆਂ । ਲੰਗਰ ਅਰੰਭ ਦਿਤਾ, ਰਾਗੀਆਂ ਨੇ ਕੀਰਤਨ ਅਰੰਭ ਦਿਤਾ ਮਸਤਾਨੇ ਲਗੇ ਕਲਕਾਲੀਆਂ ਮਾਰਨ । ਸੰਗਤਾਂ ਇਤਨੀਆਂ ਜੁੜ ਗਈਆਂ ਕਿ ਤਿਲ ਮਾਰਿਆਂ ਭੁੰਜੇ ਨ ਪਵੇ । ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਰਸ ਬਝਾ ਰਿਹਾ । ਤੀਸਰੇ ਦਿਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਲਾਂਗਰੀ ਅਗਲੇ ਪਿੰਡ ਭੇਜ ਦਿਤੇ । ਮਗਰ ਰਸਦਾਂ ਦੇ ਢੇਰ ਬਾਕੀ ਸਨ । ਬਾਬੇ ਜੈਮਲ ਸਿੰਘ ਛਲਕਦੀਏ ਨੇਤਰੀਂ ਬਚਨ ਕੀਤਾ 'ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ । ਤੂੰ ਹੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ! ਤੂੰ ਹੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ! ਤੂੰ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ! ਭੁਲਾ ਨਾ ! ਜੀਆਂ ਤੇ ਮਿਹਰ ਰਖੀਂ ਕਲਿਜੁਗ ਜੀਵ ਹਾਂ ! ਭਾਂਡੇ ਛੋਟੇ ਹਨ ਵਸਤਾਂ ਬਹੁਤੀਆਂ ਹਨ, ਸਾਂਭੀਆਂ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀਆਂ, ਆਪ ਸੰਭਾਲਣ ਦੀ ਕਿਰਪਾਲਤਾ ਕਰਨੀ ।'

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਬਖਸ਼ਦੇ ਦੂਜੇ ਨਗਰਾਂ ਨੂੰ ਰਵਾਨਾ ਹੋ ਪਏ ਤੇ ਬਾਕੀ ਰਸਦਾਂ ਲਗੀਆਂ ਵਧਣ । ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਰਸਦਾਂ ਵਰਤਾਂਦੇ ਜਾਣ ਢੇਰ ਵਧਦੇ ਜਾਣ । ਨਾਲ ਹੀ ਰਿਧੀਆਂ ਸਿਧੀਆਂ ਬਾਬੇ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਆ ਡੇਰਾ ਲਾਇਆ । ਲਛਮੀ ਦੀ ਵਰਖਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ । ਗੋਰੀਆਂ ਗਊਆਂ ਬੂਰੀਆਂ ਮਝਾਂ ਆਪ ਹੀ ਖੁਰਲੀਆਂ ਤੇ ਬਝਣ ਲਗੀਆਂ ਹਰ ਲੋੜ ਇਸੇ ਦਰ ਤੋਂ । ਮੂੰਹ ਮੰਗੀਆਂ ਮੁਰਾਦਾਂ ਤੁਰਤ ਫੁਰਤ । ਦੁਧ ਵਾਲੇ ਦੁਧ ਪੁਤ ਵਾਲੇ ਪੁਤ, ਇਥੋਂ ਤਕ ਜਦ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ ਮੀਂਹ ਦੀ ਲੋੜ ਪਵੇ, ਬਾਬੇ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ । ਬਾਬੇ ਨੇ ਲੰਮਾ ਸਾਰਾ ਢਾਂਗਾ ਬਣਵਾ ਲਿਆ । ਉਚਾ ਕਰ ਕਹਿਣਾ ਇੰਦਰਾ ਆਜਾ ਨਹੀਂ ਤੇ

ਛਿਤਰਾਂ ਦੀ ਮਾਰ, ਇੰਦਰ ਡੇਰ ਨ ਲਾਣੀ ਵਾਜ ਮਾਰਨ ਦੀ ਡੇਰ ਹੁੰਦੀ ਇੰਦਰ ਬਾਲਿਕ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ, ਹਾਜਰ ਆ ਹੁੰਦਾ ਜਿਧਰ ਇਸ਼ਾਰਾ ਹੋਵੇ ਉਧਰ ਜਲ ਥਲ ।

ਇਕ ਸਮੇਂ ਖੂਹਾਂ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਤਾਊਨ ਦੀ ਬੀਮਾਰੀ ਫੈਲ ਗਈ । ਹੁਣ ਉਥੇ ਬਾਬਾ ਜੈਮਲ ਸਿੰਘ ਹੀ ਸਿਵਲ ਸਰਜਨ ਸੀ । ਸਭ ਰੋਗਾਂ ਦਾ ਸਪੈਸ਼ਲਿਸਟ ਤਾਊਨ, ਮਿਰਗੀ, ਬੁਖਾਰ, ਆਤਸ਼ਕ, ਸੁਜਾਕ ਦੇ ਰੋਗੀਆਂ ਦੀ ਇਕੋ ਦਵਾਈ ਸਭ ਨੇ ਬਰ ਨੇ । ਇਕ ਸਿਖ ਨੇ ਅਰਜ ਕੀਤੀ ਸੀ ਮਾਂਗੇ ਦੇ ਗਹਿਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਗਿਲਟੀ ਨਿਕਲ ਆਈ ਏ । ਡਾਕਟਰ ਜਾਂ ਵੈਦ ਘਰ ਜਾਣ ਦੀਆਂ ਫੀਸਾਂ, ਦੁਕਾਨ ਤੇ ਵਿਖਾਉਣ ਦੀਆਂ ਫੀਸਾਂ, ਮਗਰ ਬਾਬਾ ਅਜਬ ਤੇ ਅਲੌਕਿਕ ਵੈਦ । ਬਿਨਾਂ ਫੀਸ ਬਿਨਾਂ ਬੁਲਾਏ ਗਵਾਂਢੀ ਦੀ ਅਰਜ ਕਰਨ ਤੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਉਠ ਟੁਰਿਆ । ਅਜੇ ਸਿੰਘ ਮਗਰ ਬਾਬਾ ਜੈਮਲ ਸਿੰਘ ਆਖਿਆ "ਚਲ ਭਾਈ ! ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਅਰਜ ਕਰੀਏ । ਅਗੋਂ ਜਿਵੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਜਾ ।' ਬਾਬਾ ਜੈਮਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗਹਿਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕੋਲ ਪੁਜੇ ਤੇ ਸਿਖ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਲੈ ਭਾਈ ਜਿਥੇ ਗਿਲਟੀ ਏ ਉਥੇ ਅਗੂਠਾ ਰਖ ਦੇ । ਚਰਨਾਂ ਦਾ ਅੰਗੂਠਾ ਲਗਣ ਦੀ ਡੇਰ ਸੀ, ਕਿ ਗਿਲਟੀ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਹੋ ਗਈ । ਉਥੇ ਅੰਗੂਠਾ ਰਖਿਆ ਗਿਲਟੀ ਬਗਲ ਵਿਚ ਆ ਗਈ, ਉਥੇ ਚਰਨ ਟਿਕਾਇਆ । ਗਿਲਟੀ ਦੂਜੀ ਬਗਲ ਵਿਚ, ਬਗਲ ਵਿਚੋਂ ਗਲੇ ਵਿਚ । ਹੁਣ ਬਾਬਾ ਜੀ ਮੂੰਹ ਲਾਗੇ ਮੂੰਹ ਰਖ ਸਾਹ ਖਿਚਿਆ ਤੇ ਗਿਲਟੀ ਬਾਹਰ ਆ ਪਈ । ਗਹਿਲ ਸਿੰਘ ਉਠ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਢਹਿ ਪਿਆ ਜਿਸ ਜਿਸ ਨੇ ਸੁਣਿਆ ਉਹ ਬਾਬੇ ਜੀ ਨੂੰ ਘਰ ਲੈ ਗਏ ਸਭ 'ਧੰਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ, ਧੰਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ, ਧੰਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਡਿਗ ਡਿਗ ਪੈਣ । ਹੁਣ ਬਾਬਾ ਜੀ ਅੰਗੂਠੇ ਵਾਲਾ ਨੁਖਸਾ ਬਦਲ ਦਿਤਾ, ਤੇ ਕਹਿਣਾ ਉਠ ਓਏ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਪਿਆਰਿਆ ਨਾਮ ਜਪ ਤੇ ਜਨਮ ਸਫਲ ਕਰ,ਆਖ ਧਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ! ਹੁਣ ਤਾਂ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਆਰਾਮ ਕਰਨਾ ਨ ਮਿਲੇ । ਅਸਲ ਵਿਚ ਸੰਤ ਆਉਂਦੇ ਹੀ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਰੋਗਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰੌਣ ਲਈ ਹੀ ਹਨ । ਕੀ ਸਰੀਰਕ ਰੋਗ, ਕੀ ਮਾਨਸਕ ਰੋਗ, ਕੀ ਹਉਮੈ ਰੋਹ, ਸਭ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਦਾ ਛੁਟਕਾਰਾ ਕਰਾਉਣ ਦਾ ਉਪਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ । ਬਾਬਾ ਜੈਮਲ ਸਿੰਘ ਤਿੰਨ ਦਿਨ, ਬਿਨਾਂ ਜਲ ਪਾਨ ਕੀਤੇ ਮਾਂਗੇ ਖੂਹ ਦੇ ਰੋਗੀਆਂ ਨੂੰ ਕਾਲ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਬਚਾਇਆ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਦਾ ਲਈ ਚੋਰਾਸੀ ਦੇ ਗੇੜ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਨਾਮ ਦੀ ਦਾਤ ਬਖਸ਼ੀ ।

ਅਗਿਆਨੀ ਗਿਆਨੀ

ਨਿਕਿਆਂ ਹੁੰਦਿਆਂ ਤੋਂ ਮੈਨੂੰ ਕਥਾ ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਸ਼ੌਕ ਸੀ। ਸਾਡੇ ਨਗਰ ਹਰ ਰਾਤ ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ ਕਥਾ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਡੰਡੋਤ ਹੁੰਦਿਆਂ ਈ ਆਲਤੀ ਪਾਲਤੀ ਮਾਰ ਕੋਲ ਜਾ ਬਹਿੰਦਾ। ਸਕੂਲ ਦਾ ਕੰਮ ਵੀ ਕਰਦਾ ਤੇ ਨੇਮ ਨਾਲ ਕਥਾ ਵੀ ਸੁਣਦਾ।

ਇਕ ਦਿਨ ਧਰਮਸਾਲ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਸਾਂ ਕਿ ਇਕ ਸਿੰਘ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨਾਮੀ ਸਿਰ ਤੇ ਕੁਝ ਚੁੱਕੀ ਆਇਆ ਤੇ ਲਿਆ ਕੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਰਖ ਦਿਤਾ। ਪੁਛਿਆ ਇਹ ਕੀ ? ਓਸ ਕਹਿਆ ਆਪੇ ਵੇਖ ਲਵੋ। ਪੰਡ ਖੋਲ੍ਹੀ ਤਾਂ ਹੈਰਾਨ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ। ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਤਰੇ। ਇਕ ਦੰਮ ਸਾਰਿਆਂ ਪੁਛਿਆ ਕਿਥੋਂ ਲਿਆਇਆ ਏਂ ? ਉਸਨੇ ਛੇਹਰਟ ਦੇ ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਦਾ ਨਾਉਂ ਲਿਆ। ਅਸੀਂ ਬਣੇ ਤਣੇ ਓਸ ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਕੋਲ ਗਏ। ਉਸ ਕਹਿਆ ਜੀ ਮੈਂ ਅਨਪੜ੍ਹ, ਮੈਨੂੰ ਕੀ ਪਤਾ ਇਕ ਨੀਲੀ ਪੱਗ ਵਾਲਾ ਸਰਦਾਰ ਦੇ ਗਿਆ ਏ ਤੇ ਪੈਸੇ ਲੈ ਗਿਆ ਏ। ਮੈਨੂੰ ਮਾਫ਼ ਕਰੋ, ਮਾਫ਼ ਕਰੋ; ਉਸ ਹੱਥ ਪੈਰ ਜੋੜ ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਪੱਗ ਰਖੀ। ਅਸੀਂ ਭਰੇ ਭੀਤਰੇ ਘਰ ਪੁਜੇ। ਪਤਰੇ ਵੇਚਣ ਵਾਲਾ ਨੀਲੀ ਪੱਗ ਸੁਣ, ਅਸੀਂ ਦੰਦਾਂ ਹੇਠ ਜੀਭ ਦਿਤੀ ਤੇ ਸਾਰੇ ਇਕ ਜ਼ਬਾਨ ਹੋ ਬੋਲ ਉਠੇ। ਇਹ ਕਲਿਜੁਗ ਹੈ, ਕਲਿਜੁਗ ! ਸਿੰਘ ਹੋ, ਗੁਰਬਾਣੀ ਰੱਦੀ ਵਿਚ ਵੇਚ ਗਿਆ। ਧ੍ਰਿਗ ! ਧ੍ਰਿਗ !! ਧ੍ਰਿਗ !!!

ਅੰਤ ਗੁਰਮਤਾ ਸੋਧਿਆ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਪਤਰਿਆਂ ਨੂੰ ਜਲ ਪ੍ਰਵਾਹ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਕੰਮ ਵਾਸਤੇ ਕੁਝ ਮਾਇਆ ਇੱਕਤਰ ਕੀਤੀ ਤੇ ਮਹੰਤ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਭੇਜਿਆ ਤੇ ਉਹ ਪਤਰਿਆਂ ਨੂੰ ਬੜੇ ਆਦਰ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਜਲ ਪ੍ਰਵਾਹ ਕਰ ਆਇਆ। ਇਸ ਘਟਨਾਂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਲੂੰ ਕੰਡੇ ਕਰ ਦਿਤੇ ਤੇ ਮਨ ਨੂੰ ਫਿਟਕਾਰਾਂ ਪਾਈਆਂ ਕਿ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘਾ ਤੂੰ ਵੀ ਸਿਖ ਬਣਿਆ ਫਿਰਦਾ ਏਂ, ਜੇ ਅਜੇਹੀ ਘਟਨਾਂ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਵਾਪਰੇ ਤਾਂ ਤੂੰ ਕੀ ਕਰੇਂ। ਜੇ ਤੂੰ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਪਛਾਣ ਸਕਦਾ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿਖ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।

ਇਸ ਸੋਚ ਨੇ ਮਨ ਨੂੰ ਹਲੂਣ ਦਿਤਾ ਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਪੱਕਾ ਵਿਚਾਰ ਬਣਾ ਲਿਆ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਪਛਾਣਨ ਲਈ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਾਂ। ਪਾਠ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲਾ ਰਹਿਬਰ ਵੀ ਮਿਲ ਗਿਆ। ਉਹ ਸਨ ਗਿਆਨੀ ਬੂੜ ਸਿੰਘ। ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਬੜੇ ਸਿਆਣੇ ਸਠ। ਲਗਾਂ ਮਾਤਰਾਂ ਦਾ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਗਿਆਨ ਸੀ। ਉਹ ਮੇਰੀ ਤੋਤਲੀਆ ਬੁਧ

ਵੇਖ ਬੜੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਿਜ ਵਿਚ ੩੭ ਸਾਲ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰੀ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਛੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿਚ ਪਾਠ ਕਰ ਲਿਆ ਤਾਂਕਿ ਮੈਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਹੋ ਸਕੇ।

ਕਥਾ ਸੁਣਦਿਆਂ ਤੇ ਪਾਠ ਕਰਦਿਆਂ ਕਈ ਪ੍ਰਸੰਗ ਜ਼ਬਾਨੀ ਯਾਦ ਹੋ ਗਏ। ਜਦ ਮੌਕਿਆ ਮਿਲਦਾ ਤਾਂ ਆਪ ਵੀ ਸਾਖੀਆਂ ਸੁਨਾਣ ਲਗ ਪੈਂਦਾ। ਸ਼ਬਦ ਵੀ ਜੋਟੀਆਂ ਦੇ ਪੜ੍ਹਦਾ। ਕੁਦਰਤ ਨੇ ਮੇਰੀ ਰਸਨਾਂ ਤੇ ਰਸ ਬਖਸ਼ਿਆ ਸੀ। ਸਰੋਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਹੁੰਦੇ। ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੀਆਂ ਡਿਗਰੀਆਂ ਤੇ ਪਿਛੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ, ਗਿਆਨੀ ਗਿਆਨੀ ਕਰਕੇ ਆਮ ਲੋਕ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਬੁਲਾਣ ਲਗ ਪਏ। ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਹੰਗਤਾ ਦੇ ਖੰਭ ਨਿਕਲਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ। ਸਕੂਲ ਤੇ ਕਾਲਿਜ ਵਿੱਚ ਵੀ ਮੇਰਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵੱਧ ਗਿਆ। ਉਹ ਵੀ ਮੇਰੀ ਕਹੀ ਨੂੰ ਅੰਵਾਈ ਨ ਗਵਾਂਦੇ ਸਗੋਂ ਹਰ ਗੱਲ ਪੁਛਕੇ ਤੁਰਦੇ।

ਮੇਰਾ ਅਨੰਦ ਖਿਆਲੇ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਮਿਸਤਰੀ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਘਰ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਹ ਵੀ ਸੰਜੋਗਾਂ ਦੀ ਗੱਲ। ਮੈਂ ਕਟੜ ਸਿੰਘ ਸਭੀਆ, ਉਹ ਕਟੜ ਕੂਕੇ। ਮੰਗਣੀ ਉਪਰੰਤ ਜਦ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਮੇਰਾ ਅਨੰਦ ਕੂਕਿਆਂ ਘਰ ਹੋਣਾ ਏ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਵਿੰਟਰ ਬੈਠਾ। ਇਸਨੂੰ ਮੈਂ ਇਕ ਮਖੋਲੋ ਜਾਣਿਆ। ਕਦੀ ਔਹ ਬਹਾਨਾ ਕਦੀ ਔਹ ਢੁਚਰ, ਆਖਰ ਫੈਸਲਾ ਇਹ ਹੋਇਆ ਕਿ ਜੰਞ ਜਾਵੇਗੀ ਤੇ ਫੇਰੇ ਵੇਦੀ ਦੁਆਲੇ ਹੋਣਗੇ, ਖੈਰ ਵਿਆਹ ਦੇ ਚਾਅ ਵਿਚ ਮੈਂ ਮਾਪਿਆਂ ਅਗੇ ਸਾਰੇ ਹਥਿਆਰ ਸੁਟ ਦਿਤੇ। ਬਾਬਾ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅਨੰਦ ਕਾਰਜ ਕਰਾਇਆ। ਉਹ ਬੜੇ ਤੱਪ ਤੇਜ ਵਾਲੇ ਸਾਧੂ ਸਨ। ਬਾਬਾ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਭਜਨ ਬਾਣੀ ਕਰਦੇ ਤੇ ਸੇਵਾ ਵੀ। ਪਰ ਬੋਲ ਕਰਖਤ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਯਾਦ ਹੈ, ਕਿ ਜਦ ਉਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਮੇਲੇ ਵਾਸਤੇ ਅਰਜ ਕਰਨ ਗਏ ਸਨ ਤਾਂ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾ ਕਹਿਆ ਕਿ ਅੱਜੇ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਝੱਟ ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਕਿ ਮੇਲਾ ਨ ਸਹੀ, ਮੇਰੇ ਮੁੰਡੇ ਦਾ ਕਿਹੜਾ ਛੁਹਾਰਾ ਏ। ਮੇਲਾ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡਾ ਈ ਏ, ਅਸਾਂ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਸੇਵਾ ਈ ਕਰਨੀ ਏ।"

ਓਸੇ ਬਾਬੇ ਪਾਸੋਂ ਮੈਨੂੰ ਭਜਨ ਦੀ ਦਾਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਸੀ, ਪਰ ਜਨਮ ਜਨਮਾਤਰਾਂ ਦੀ ਮੈਲ ਕਾਰਨ, ਮਨ ਨੇ ਰੰਗ ਨਾ ਫੜ੍ਹਿਆ। ਫੂੰ ਫੂੰ ਵਧ ਗਈ। ਕੂਕਿਆਂ ਵਿਰੁਧ ਮੈਨੂੰ ਪੂਰੀ ਨਫਰਤ ਸੀ। ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵੇਖ ਬੜਾ ਤਰਸ ਆਉਂਦਾ ਕਿ ਇਹ ਲੋਕ ਕਿੰਨੇ ਭੁਲੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਬੰਦਾ ਮੱਥਾ ਟੇਕਦਾ ਏ। ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਪਿੱਛੋਂ ਕੋਈ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਈ ਗੁਰੂ ਏ। ਦਿੱਲ ਵਿਚ ਕਈ ਉਬਾਲ ਉਠਣ ਤੇ ਮੌਕਿਆ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਪਾਜ ਉਧੇੜਾਂ। ਇਹ ਲੋਕ ਕਿਵੇਂ ਰਾਹੋਂ ਘੁੱਥੇ ਟਕਰਾਂ ਮਾਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਿਰ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਪਾ ਪਾ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਮੱਤ ਮਾਰੀ ਗਈ ਏ।

ਖੈਰ ਉਹ ਵੀ ਮੌਕਿਆ ਆਂ ਗਿਆ। ਬਾਬੇ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਮੇਲਾ ਵਿਛਿਆ। ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਓਥੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਣੇ ਸਨ, ਦੂਰੋਂ ਦੂਰੋਂ ਸੰਗਤਾਂ ਪੁਜੀਆਂ। ਮੈਂ ਵੀ ਮਨ ਬਣਾ ਲਿਆ ਕਿ ਰੱਬ ਨੇ ਚੰਗਾ ਮੌਕਾ ਦਿਤਾ ਏ। ਨਾਲੇ ਦੇਵੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨਾਲੇ ਵੰਜਾ ਦੀ ਖ੍ਰੀਦ। ਇਕ ਸੱਸ ਕੋਲੋਂ ਕੜਾਹ ਪੂੜੀਆਂ ਨਾਲੇ ਕੂਕਿਆਂ ਦੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਗੁਰਿਆਈ ਦੇ ਭਾਂਡੇ ਨੂੰ ਨੰਗਾ ਕਰ ਕੇ ਖਿਆਲੇ ਦੇ ਚੁਰਾਹੇ ਵਿਚ ਭੰਨਾਂਗਾ। ਇਹ ਸੋਚ ਖਿਆਲੇ ਜਾਣ ਦਾ ਮਨ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਫਿਫਟੀ ਲਾ ਕੇ ਠੋਕਵੀਂ ਪੱਗ ਬੰਨ੍ਹੀ ਟਾਈ ਲਾਈ, ਪੈਂਟ ਦੇ ਬਟਨ ਕੱਸੇ, ਸ਼ੀਸ਼ਾ ਵੇਖਿਆ, ਬੂਟਾਂ ਤੇ ਬੁਰਸ਼ ਮਾਰਿਆ ਤੇ ਗਿਆਨੀ-ਪਨ ਦਾ ਆਫਰਿਆ, ਖਿਆਲੇ ਵਲ ਰਵਾਨਾ ਹੋਇਆ। ਓਥੇ ਜਾ ਕੇ ਵੇਖਿਆ ਦੂਰੋਂ ਦਰੋਂ ਸੰਗਤਾਂ ਆਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦਿਤੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਤੋਂ ਇਕ ਦਿਨ ਪੱਛੜਕੇ ਆਏ ਸਨ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਉਡੀਕਾਂ ਲਗੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਸੜਕ ਤੇ ਕਾਰ ਦੀਆਂ ਧੂੜਾਂ ਉਡਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰੀਂ ਆਈਆਂ। ਸੰਗਤਾਂ ਵਹੀਰਾਂ ਘਤ ਦਿਤੀਆਂ। ਅਗੇ ਅਗੇ ਬਾਬਾ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਮਗਰ ਮਗਰ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ। ਬਾਬੇ ਦੇ ਸੁਭਾ ਅਨੁਸਾਰ ਮੂੰਹੋਂ ਕੁਝ ਐਸੇ ਵੈਸੇ ਸ਼ਬਦ ਨਿਕਲੇ ਪਰ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਅਥਾਹ ਸਾਗਰ ਸਨ, ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਬਾਬਾ ਹੋਰ ਜੋ ਮਰਜ਼ੀ ਆਵੇ ਆਖ ਲਵੀਂ ਪਰ ਕੋਈ ਸ਼੍ਰਾਪ ਨ ਦੇਵੀਂ। ਸ਼੍ਰਾਪ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣ ਬਾਬੇ ਦੀਆਂ ਭੁਬਾਂ ਨਿਕਲ ਗਈਆਂ ਤੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਲੇਟ ਗਿਆ। ਸੰਗਤਾਂ ਵੀ ਵੈਰਾਗੀ ਹੋ ਗਈਆਂ ਤੇ ਸੜਕ ਤੇ ਖਾਸਾ ਜਲੂਸ ਬਣ ਗਿਆ। ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਡੇਰੇ ਪੁਜੇ। ਸੰਗਤਾਂ ਵਾਰੀ ਵਾਰੀ ਚਰਨ ਪਰਸੇ। ਹੱਲੇ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਲਗੇ, ਰਾਗੀਆਂ ਕੀਰਤਨ ਕੀਤਾ। ਅਗਲੀ ਸਵੇਰ ਵਾਰ ਦਾ ਭੋਗ ਪਇਆ। ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜਲ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛਕਿਆ। ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਕੁਝ ਅਰਾਮ ਕੀਤਾ ਮੁੜ ਇਕ ਥਾਂ ਤੇ ਆਸਣ ਤੇ ਬੈਠ ਗਏ ਸੰਗਤਾਂ ਚੁਫੇਰੇ ਜੁੜ ਗਈਆਂ। ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਪੁਰਾਣੇ ਸਾਧਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ, ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸਹਿਨਸ਼ੀਲਤਾ, ਮਲੇਰ ਕੋਟਲੇ ਦਾ ਸ਼ਹੀਦੀ ਸਾਕਾ ਸੁਣਾ ਸੁਣਾ ਸਰੋਤਿਆਂ ਨੂੰ ਵੈਰਾਗੀ ਕਰੀ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ! ਪਰ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਤਾਂ ਭਾਂਬੜ ਮੱਚ ਰਹੇ ਸਨ, ਅੰਦਰ ਹੁਜਾਂ ਉਠ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਕਿ ਕਦ ਮੌਕਾ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਮਾਲੀ ਹਾਸਲ ਕਰਾਂ। ਮੌਕਿਆ ਪਾ ਕੇ ਮੈਂ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ, "ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ! ਤੁਸੀਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਗੱਦੀ ਦੇ ਵਾਰਸ ਅਖਵਾਉਂਦੇ ਹੋ। ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਤੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਾਲੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਗੱਦੀ ਦੇ ਵਾਰਸ, ਉਹਨਾਂ ਜ਼ੁਲਮ ਵਿਰੁਧ ਤਲਵਾਰ ਉਠਾਈ ਸੀ। ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਸੋਚ ਰਹੇ ਹੋ? ਤੁਹਾਡੀ ਮਾਲਾ ਕੀ ਕਰੇਗੀ? ਤੁਸੀਂ ਤਲਵਾਰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਫੜਦੇ? ਇਸ ਵੇਲੇ ਘੁਲੇ ਦੀਆਂ ਵਾਰਾਂ ਗਾਈਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਉਸਦਾ ਬੋਲ ਬਾਲਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਤਲਵਾਰ

ਫੜੋ ਤੇ ਕੁਝ ਕਰ ਕੇ ਵਖਾਓ !" ਪਰ ਸਾਗਰ ਤੇ ਛਪੜੀ ਵਿਚ ਇੰਨਾਂ ਹੀ ਫਰਕ ਏ । ਛਪੜੀ ਝਟ ਗਰਮ, ਝਟ ਠੰਡੀ । ਸਾਗਰ ਪੂਰਨ ਸ਼ਾਂਤ, ਗਰਮੀ ਵਿਚ ਛੇਤੀ ਤੱਪਦਾ ਨਹੀਂ ਤੇ ਠੰਡ ਵਿਚ ਛੇਤੀ ਠਰਦਾ ਨਹੀਂ । ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਮੇਰੇ ਹੋਛੇ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣ ਕੇ ਵੀ ਚਿਹਰਾ ਨਹੀਂ ਬਦਲਿਆ, ਗੁੱਸਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ; ਤੇਜੀ ਨਹੀਂ ਆਈ । ਬੜੇ ਠਰੰਮੇ ਨਾਲ ਕਹਿਆ, "ਕਾਕਾ ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ । ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਹਿਰਦਾ ਨਾਮ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਸੀ, ਉਹ ਲਬਾ ਲਬ ਸਨ । ਉਹਨਾਂ ਤਲਵਾਰ ਉਠਾਈ, ਬਿਲਕੁਲ ਠੀਕ ਕੀਤਾ । ਜਿਹੜੇ ਨਾਮ ਦੀ ਰੰਗਣ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਚੁਕਣ ਉਹ ਕਾਟ ਕਰੇਗੀ । ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਤਲਵਾਰ ਭਲਾ ਈ ਭਲਾ ਕਰੇਗੀ । ਜਿਹੜੇ ਜਿਹੜੇ ਬਿਨਾਂ ਨਾਮ ਜਪੇ ਤਲਵਾਰ ਫੜਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਨਿਰਅਪ੍ਰਾਧ ਦੀ ਵੀ ਹਤਿਆ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ । ਨਿਰ ਅਪ੍ਰਾਧ ਦੇ ਗਲੇ ਤੇ ਵਾਰ ਕਰਨਾ ਕਾਇਰਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।" ਮੈਂ ਵਿਚੇ ਬੋਲ ਪਇਆ—"ਜੀ ਘੁੱਲੇ ਦਾ ਤੂਤੀ ਬੋਲ ਰਹਿਆ ਏ । ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਉਸ ਦਾ ਨਾਉ ਸੁਣ ਸੁਣ ਥੱਰ ਥੱਰ ਕੰਬਦੇ ਹਨ ।"

"ਕੌਣ ਘੁੱਲਾ ?"

"ਡਾਕੂ, ਉਸਦੀਆਂ ਵਾਰਾਂ ਗਾਈਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ।"

"ਮੈਂ ਡਾਕੂ ਨਹੀਂ ਅਖਵਾ ਸਕਦਾ । ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਤਲਵਾਰ ਫੜਾ ਕੇ ਚੋਰ ਡਾਕੂ ਅਖ-ਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਏਂ । ਜਦ ਮੇਰਾ ਹਿਰਦਾ ਨਾਮ ਨਾਲ ਭਰ ਜਾਵੇਗਾ, ਤਲਵਾਰ ਫੜ ਲਵਾਂਗਾ । ਬੱਚੂ ਅਜੇ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਆਇਆ, ਜਦ ਸਮਾਂ ਆਵੇਗਾ ਤਾਂ ਤੈਨੂੰ ਆਪੇ ਪਤਾ ਲਗ ਜਾਵੇਗਾ ।" ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿਣੇ ਈ ਸਨ ਕਿ ਮੇਰੇ ਮਨ ਤੇ ਬਰਫ ਪੈ ਗਈ । ਮੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਕੋਈ ਸ਼ਬਦ ਮੂੰਹੋਂ ਨ ਨਿਕਲੇ । ਨਿਰਾ ਸ਼ਹਿਦ । ਅੰਦਰ ਬਾਹਰ ਸਵਾਲ ਈ ਸਵਾਲ । ਮੇਰੀ ਜੀਭ ਗੂੰਗੀ ਹੋ ਗਈ, ਮੇਰੇ ਕੰਨ ਬੰਦ ਹੋ ਗਏ । ਨੇਤਰ ਮੁੰਦੇ ਗਏ । ਕੋਈ ਗੱਲ ਮੂੰਹੋਂ ਨਾ ਔੜੇ । ਤੇ ਸਿਰ ਨੀਵਾਂ ਕਰ ਇਕ ਪਾਸੇ ਹੋ ਗਿਆ । ਮੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪੜ੍ਹਿਆ ਪੜ੍ਹਿਆ ਥੋਥਾ ਜਾਪਣ ਲਗ ਪਇਆ । ਅੰਦਰ ਖਾਲੀ ਖਾਲੀ ਭਾਸਣ ਲਗਾ । ਚੁੰਚ ਗਿਆਨ ਦੀ ਚੂੰਜ ਟੁਟ ਗਈ ।

ਲਿਖਿ ਲਿਖਿ ਪੜ੍ਹਿਆ ਤੇਤਾ ਕੜ੍ਹਿਆ ।
ਬਹੁ ਤੀਰਥ ਭਵਿਆ ਤੇਤੋ ਲਵਿਆ ।

ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਸਾਵੇਂ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਬਾਰ ਬਾਰ ਘੁੰਮ ਰਹੇ ਸਨ ।

ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਤਾਂ ਮੇਲੇ ਦਾ ਭੋਗ ਪਾ ਕੇ ਸੰਸਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਤਾਰਨ ਹਿਤ ਅਗਾਂ ਚਲੇ ਗਏ, ਪਰ ਮੇਰੇ ਸ੍ਰੋਤ ਸਭ ਬੰਦ । ਖਾਣ ਪੀਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਮੁੱਕ ਗਈ, ਢੂਰਰ ਬਾਜ਼ੀ ਦਾ

ਭੋਗ ਪੈ ਗਿਆ ਕੂਕਾ ਤਾਂ ਭਾਵੇਂ ਨਾ ਬਣਿਆਂ, ਪਰ ਹੋਛਾਪਣ ਉਡਾਰੀ ਮਾਰ ਗਿਆ। ਮੂੰਹੋ ਕਦੇ ਮੰਦਾ ਸ਼ਬਦ ਨ ਨਿਕਲਿਆ ਤੇ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਦਾ ਨੱਕਾ ਖੁਲ੍ਹ ਗਿਆ। ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਏ ਜਦ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਵੰਡਾਰਾ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਭਾਰਤ ਵਰਸ਼ ਦੀ ਸੁਤੰਰਤਾ ਦਾ ਐਲਾਨ ਹੋਇਆ। ਪਰ ਹਿੰਦੂ, ਸਿੱਖ ਤੇ ਮੁਸਲਿਮ ਗੈਰਾਂ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ ਤੇ ਨਚਦਿਆਂ ਪਾਗਲ ਹੋ ਉਠੇ। ਅਕਾਸ਼ ਬੇਗੁਨਾਹਾਂ ਦੇ ਹਉਕਿਆਂ ਤੇ ਡੁਸਕਿਆਂ ਨਾਲ ਧੁਆਖਿਆ ਜਾ ਰਹਿਆ ਸੀ। ਸਮਾਂ ਲੰਘਦਾ ਗਿਆ। ਕਾਰ ਵਿਹਾਰ ਵੀ ਕਰਨਾ, ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਵੀ ਜਾਣਾ, ਕਥਾ ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਰਸ ਮਾਨਣਾ।

ਛੇਹਰਟੀ ਬੀਬੀ ਸਤਿਨਾਮਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਉਸ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਕਿਰਪਾ ਸੀ। ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੇ ਆਸਣ ਖੁਲ੍ਹਦੇ ਸਨ। ਮੇਰੇ ਸੁੱਤੇ ਭਾਗਾਂ ਵੀ ਅੰਗੜਾਈ ਲੈਣੀ ਅਰੰਭੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਮੇਰੀ ਸਿੰਘਣੀ ਉਸਦੇ ਘਰ ਗਈ। ਉਸ ਤੇ ਬਾਹਰਲਿਆਂ ਦਾ ਅਸਰ ਸੀ। ਘੰਟਿਆਂ ਬੱਧੀ ਚੁੱਪ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਜਦ ਉਸ ਅੰਦਰ ਕੋਈ ਰੂਹ ਆਉਂਦੀ ਸੀ, ਤਾਂ ਉਹ ਆਪੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਬੀਬੀ ਸਤਿਨਾਮਣੀ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਕੰਨ ਵਿਚ ਭਜਨ ਦਸ ਦਿਤਾ, ਤਾਂ ਬਾਹਰਲੀਆਂ ਰੂਹਾਂ ਛਡ ਗਈਆਂ। ਬਜਾਏ ਬਕੜਵਾਦ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਜੁੜ ਜਾਂਦੀ। ਭਾਵੇਂ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਵਾਲੀ ਸ਼ਰਧਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਪਰ ਸਿੰਘਣੀ ਦੇ ਮਨ ਦਾ ਰੌਂ ਬਦਲਿਆ ਵੇਖ, ਕੁਝ ਝੁਕਾਉ ਹੋਇਆ। ਨਾਮ-ਧਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਵਧਿਆ। ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਸੰਗ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਰੁਚੀ ਵਧੀ।

ਛੇਹਰਟੇ ਗੁਰਦੁਵਾਰੇ ਸੇਠ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਪੂਰਨ ਗ੍ਰਿਸਤੀ, ਕਾਰੋਬਾਰ ਕਰਦੇ ਧੀਆਂ ਪੁਤਰਾਂ, ਨੂਹਾਂ ਪੋਤਰੇ। ਪਰਲੇ ਦਰਜੇ ਸੂਦੇ ਸਾਧੇ ਨਾਮ ਦੀ ਰੰਗਣ ਵਿਚ ਰਤੇ। ਭਜਨ ਬਾਣੀ, ਸ਼ਬਦ ਕੀਰਤਨ ਵਲ ਪਿਆਰ। ਘਰ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਘਿਉ ਦਾ ਕੁਪਾ ਰੁੜ ਜਾਵੇ, ਪਰ ਨੇਮ ਵਿਚ ਢਿਲ ਨਹੀਂ ਪੈਣ ਦਿਤੀ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ, ਤੇ ਸਿਮਰਨ, ਮੁੜ ਸਾਥੀਆਂ ਮਹਾਂਪੁਰਖ, ਓਂਕਾਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਹੋਰ ਸਿੰਘਾਂ ਨਾਲ ਰਲਕੇ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ, ਮੁੜ ਇਕ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਉਠਣ ਬੈਠਣ ਵਾਸਤੇ ਮਨ ਰੀਜਿਆ। ਉਹ ਸਨ ਬਾਵਨ ਚੰਦਨ, ਲਗੀ ਖੁਸ਼ਬੋਈ ਲਿਪਟਾਂ ਛਡਣ। ਤਨ ਅੰਦਰ ਬਾਹਰ ਖੁਸ਼ਬੋਈ ਵਧਣ ਲਗੀ।

ਇਕ ਦਿਨ ਬੈਠਿਆਂ ਸੇਠ ਜੀ ਕਹਿਆ, ਗਿਆਨੀਆਂ ਤੂੰ ਕਥਾ ਕੀਰਤਨ ਵੀ ਕਹਿਆ ਕਰ, ਪਰ ਨਾਮ ਈ ਇਕ ਵਸਤੂ ਏ ਜਿਹੜੀ ਸਾਰੀਆਂ ਰਿਧੀਆਂ ਸਿਧੀਆਂ ਦੀ ਮਾਲਿਕ ਹੈ :—

ਜਿਸ ਨਾਮੁ ਰਿਦੇ, ਸੋਈ ਵਡ ਰਾਜਾ, ਜਿਸ ਨਾਮੁ ਰਿਦੈ, ਤਿਸ ਪੂਰੈ ਕਾਜਾ ॥
ਜਿਸ ਨਾਮੁ ਰਿਦੈ, ਕੋਟ ਧਨ ਪਾਇ, ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਜਨਮ ਬਿਰਥਾ ਜਾਇ ॥

ਜਿਹੜੇ ਨਾਮ ਵਲ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦੇ, ਬਾਣੀ ਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਾਸਤੇ ਫਤਵਾ ਹੈ :—

ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਜੋ ਪਹਿਰੈ ਖਾਇ, ਜਿਉ ਕੂਕਰ ਜੂਠਨ ਮਹਿ ਖਾਇ ॥

ਤੈਨੂੰ ਲੋਕੀਂ ਗਿਆਨੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਤੂੰ ਜਾਣਦਾ ਏਂ ਗਿਆਨ ਕਿਸਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ? ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ :—

ਭੈ ਕਾਹੂ ਕਉ ਦੇਤ ਨਹਿ, ਨਹਿ ਭੈ ਮਾਨਤ ਆਨ
ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਸੁਨਿ ਰੇ ਮਨਾ, ਗਿਆਨੀ ਤਾਹਿ ਬਖਾਨ ।

ਤੇਰੇ ਵਿਚ ਇਹ ਗੁਣ ਹਨ ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਖਾਰ ਬਿੰਦ ਤੋਂ 'ਗੁਣ' ਸ਼ਬਦ ਸੁਣਦਿਆਂ ਸਾਰ ਮੈਨੂੰ ਕਾਂਬਾ ਛਿੜ ਗਿਆ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਹਿਆ ਹੋਰ ਸੁਣ :—

ਸੋਈ ਗਿਆਨੀ ਜੋ ਸਿਮਰੇ ਏਕ, ਸੋਈ ਧਨਵੰਤਾ ਜਿਸੁ ਬੁਧਿ ਬਿਬੇਕ
ਸੋ ਕੁਲਵੰਤਾ ਜੋ ਸਿਮਰੇ ਸੁਆਮੀ ਸੋ ਪਤਿਵੰਤਾ, ਜੋ ਆਪੁ ਪਛਾਨੈ ।

ਭੈਰਉ ਮ: ੫, ੧੧੪੦

ਗਿਆਨੀਆਂ ! ਅਸਲ ਗਿਆਨ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਪੁਸਤਕਾਂ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਉਪਮਾਂ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ । ਜਦ ਤਕ ਗੁਰੂ ਦਾ ਪਾਸਾ ਨ ਫੜਿਆ ਜਾਏ,ਨਾਮ ਨਾਲ ਬਿਰਤੀ ਨ ਜੁੜੇ ਐਵੇਂ ਤੁਹ ਕੁਟਣ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੈ । ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਬਿਰਤੀ ਇਸ ਪਾਸੇ ਨਾਲ ਜੁੜ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਹ ਮਾਲਿਕ ਨਾਲ ਅਭੇਦ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਭੂਤ, ਭਵਿਸ਼, ਤੇ ਵਰਤਮਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਸ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਨਮ ਮਰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਖਤਿਆਰ । ਜਦ ਉਹ ਚਾਹੁਣ ਮਾਤ ਲੋਕ ਤੇ ਆਉਣ, ਜਦ ਚਾਹੁਣ ਉਹ ਜਾਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਾਸਤੇ ਸਭ ਦਰਵਾਜੇ ਖੁਲ੍ਹੇ । ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸਭ ਵਾਦ ਵਿਵਾਦ ਹੈ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੇ ਮਨ ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤਾਂ ਪਾਇਆ, ਪਰ ਓਪਰਾ ਓਪਰਾ । ਪਰ ਪੂਰਨ ਭਰੋਸਾ ਉਸ ਦਿਨ ਹੋਇਆ ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਕਹੇ ਸ਼ਬਦ ਸਤਿ ਹੋਇ ।

ਸਾਵਣ ਦਾ ਮਹੀਨਾਂ ਸੀ ਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ੧੯੮੦ ਦਾ ਸਾਲ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੈਨੂੰ ਕਹਿਆ । ਗਿਆਨੀ ਜੀ ਮੈਂ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਜਾਣੀ ਏਂ, ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਸੰਗੀ ਹੋ, ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਗਲਾਂ ਮੇਰੀਆਂ ਨੋਟ ਕਰੋ । ਇਕ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਉਪਰ ਬੇਰੀ ਦੀ ਲਕੜ ਪਾਣੀ, ਚਿੱਟਾ ਕਪੜਾ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਠੱਪੇ ਦੇ, ਹਵਨ ਦੀ ਸਮਗਰੀ, ਤੇ ਮਗਰੋਂ ਦੋ ਕਿਲੋਂ ਦਾ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ । ਤੇ ਆਖਰੀ ਗਲ ਕਿ ਤੂੰ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਆਪ ਭੋਗ ਵਾਸਤੇ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਤੇ ਇਹ ਕਹਿਣਾ, ਕਿ ਤੇਰਾ ਮੋਤੀ ਟੁਰ ਗਿਆ ਏ, ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਭੋਗ ਪਾਓ ।

ਮਨ ਵਿਚ ਹੱਸਾਂ ਵੀ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵੀ, ਪਰ ਉਸ ਦਿਨ ਮੇਰੇ ਮਨ ਸੇਠ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਇਉਂ ਲਿਪਟ ਗਿਆ, ਜਿਵੇ ਬੱਚਾ ਮਾਂ ਦੀਆਂ ਲਤਾਂ ਨਾਲ। ਅਗਲੀ ਸਵੇਰ ਸ੍ਰੀ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਹੋਇਆ। ਕੀਰਤਨ ਕਰਦਿਆਂ ਪੰਚਮ ਦੀ ਸੁਰ ਤੇ ਬੋਲਦਿਆਂ; ਕੇਤੀ ਛੁਟੀ ਨਾਲ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿੰਦਿਆਂ। ਸਿਰ ਧਰਤੀ ਤੇ ਜਾ ਲਗਾ ਤੇ ਫਿਰ ਨਹੀਂ ਉਠਿਆਂ ਚੌਕੜੀ ਵਜੀ ਵਜਾਈ। ਕੋਲ ਬੈਠੇ ਘੁਟਣ ਨੱਪਣ ਲਗ ਪਏ, ਪਰ ਉਹ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ (ਬੇਗਮ ਪੁਰੇ) ਡੇਰਾ ਲਾ ਚੁਕੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਹੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸਸਕਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹੀ ਦਿਨੀਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਫਰੀਕਾ ਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਤਾਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਸੇਠ ਹੋਰਾਂ ਦੀ ਅੰਦਰਲੀ ਤਾਰ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਪਰਤੇ, ਰਾਏਕੋਟ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦ ਦਾ ਮੇਲਾ ਕੀਤਾ ਤੇ ਦਾਸਾਂ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਦਿਆਂ ਸੇਠ ਜੀ ਦੇ ਭੋਗ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਰ ਦੇ ਜੀਆਂ ਦੀਆਂ ਭੁਲਾਂ ਬਖਸ਼ਦੇ, ਭੋਗ ਪਾਇਆ ਤੇ ਮੁੜ ਅਫਰੀਕਾ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਚਲੇ ਗਏ।

ਸੰਤ ਦੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ਤੋਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਹੇ ਬਚਨਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਤੱਖ ਰੂਪ ਦਿਸਣ ਕਾਰਨ ਵਿਦਿਆ ਤੇ ਹੰਗਤਾ ਦੀ ਮੈਲ ਉਤਰਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ। ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਸਿਖੀ ਕੁਝ ਹੋਰ ਹੈ ਇਲਮ ਕੁਝ ਹੋਰ ਹੈ। ਕਥਾ ਕੀਰਤਨ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਪਰ ਅਸਲ ਦਾਤ ਹੋਰ ਹੈ, ਸਿੱਖੀ ਗੁਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਮਾਉਣ ਵਿਚ ਹੈ, ਫੋਕੀਆਂ ਤਰਕਵਾਦਾਂ ਸਿਖੀ ਤੋਂ ਕੋਹਾ ਦੂਰ ਹਨ। ਮੈਂ ਪੱਗ ਸਿਧੀ ਕਰ ਲਈ। ਪਿਛਲੀ ਭੁਲ ਅੰਦਰੋਂ ਬਖਸ਼ਾਈ। ਗਿਆਨ ਦੀ ਝਲਕ ਵਜਣ ਲਗੀ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਲ ਧਿਆਨ ਧਰਿਆ। ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਦੀ ਇਹ ਬਾਣੀ ਮੇਰੇ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਗੂੰਜਣ ਲਗੀ :—

ਇਕ ਦਿਨ ਕਲਗੀ ਵਾਲੇ ਪਾਸੋਂ, ਪ੍ਰੇਮ ਸੁਰਾਹੀ ਪੀਤੀ।
ਪਿਛਲੀ ਉਮਰ ਗੁਨਾਹੀ ਬੀਤੀ, ਹਰਿ ਕੀ ਭਗਤਿ ਨ ਕੀਤੀ।
ਆਗੇ ਸਮਝ ਚਲੋ ਨੰਦ ਲਾਲਾ ਪਾਛੇ ਜੋ ਬੀਤੀ ਸੋ ਬੀਤੀ।

ਗਿਆਨੀ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ, ਸਪੁਤਰ ਸ: ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ।

ਮੈਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ

ਕਲਿਜੁਗ ਕਾਲੀ ਬਦਲੀ ਝੜਿ ਝੜਿ ਪੈਣ ਅੰਗਿਆਰ ।

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੰਸਾਰ ਭਲਾਈ ਅਤੇ ਜਗਤ ਜਲੰਦੇ ਨੂੰ ਰਖਣ ਹਿਤ ਸਵਾ ਲਖ ਪਾਠਾਂ ਦਾ ਸਿਲਸਲਾ ਅਰੰਭਿਆ । ਇਤਨੇ ਮਹਾਨ ਕਾਰਜ ਵਾਸਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਪਾਠੀਆਂ ਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਈ ਆਦਿ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਬੀੜਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ । ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਪ੍ਰੈਸ ਵਾਲਿਆਂ ਤੋਂ ਆਦਿ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਖੁਲ੍ਹੇ ਪੱਤਰੇ ਖਰੀਦ ਲਏ ਤਾਂ ਕਿ ਥੋੜਾ ਪੜ੍ਹਿਆ ਵੀ ਪੰਜ ਦਸ ਵਾਰੀ ਸਮਝ ਕੇ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲਾ ਇਸ ਮਹਾਨ ਯਗ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਪਾ ਸਕੇ ਤੇ ਇਹ ਕਾਰਜ ਨਿਰਵਿਘਨ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋਵੇ ।

ਇਹ ਪਤਰੇ ਸਵਛ ਕਾਗ਼ਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਰਖਕੇ ਵੰਡੇ ਗਏ ਅਤੇ ਇਹ ਪੱਕੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿ ਪਾਠੀ ਬਿਨਾਂ ਸਨਕੇਸੀ ਇਸ਼ਨਾਨ ਪਾਠ ਨ ਕਰੇ । ਜੋੜੇ ਵਾਲੇ ਪੈਰ ਧੋਕੇ ਪਾਠ ਅਰੰਭੇ, ਜੇ ਪਾਠ ਕਰਦਿਆਂ ਜੰਗਲ ਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਮੁੜ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਪਾਠ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰੇ । ਪਾਠ ਅਰੰਭ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਤੇ ਸਮਾਪਤੀ ਸਮੇਂ ਅਰਦਾਸ ਕਰੇ । ਸਿੱਟਾ ਇਹ ਨਿਕਲਿਆ ਕਿ ਥੋੜੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਹੀ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਘਰੀਂ ਬਾਣੀ ਦੀਆਂ ਧੂੰਨਾਂ ਉਠਣ ਲਗੀਆਂ ਮਰਦ ਜ਼ਨਾਨੇ ਕਾਰ ਵਿਹਾਰ ਕਰਕੇ ਪਾਠ ਕਰਦੇ ਸਨ । ਅਜਬ ਨਜ਼ਾਰਾ ਸੀ ! ਹੱਟੀ ਤੇ ਬੈਠਾ ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਹਲਵਾਹੁੰਦਾ ਜ਼ਿਮੀਦਾਰ, ਗਾਢੀ ਤੋਰਦਾ ਵਾਹਕ, ਰਾਹ ਜਾਂਦਾ ਪਾਂਧੀ, ਦੁਧ ਰਿੜਕਦੀ ਸਵਾਣੀ, ਪ੍ਰਸ਼ਾਦੇ ਪਕਾਂਦੀ ਮਾਈ । ਸਭ ਪਾਠ ਕਰਦੇ ਸਨ ਪਰ ਵਾਹ ਕਲਿਮਾਈ । ਤੈਨੂੰ ਅਮਨ ਫੁਟੀ ਅਖੀਂ ਨਹੀਂ ਭਾਉਂਦਾ ! ਤੂੰ ਸਦਾ ਸੇਹ ਤਕਲਾ ਖੜਾ ਰਖਣੀ ਏਂ । ਤੈਨੂੰ ਇਟ ਖੜਿਕਾ ਸਦਾ ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਏ ।

ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਸ: ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਸਪੁਤਰ ਰਾਏ ਬਹਾਦਰ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ, ਗੁਰੂ ਚਰਨਾਂ ਦਾ ਭੌਰਾ ਸਿਦਕੀ ਸਿਖ ਵਸਦਾ ਸੀ । ਗੁਰੂ ਚਰਨਾਂ ਤੋਂ ਤਨ ਮਨ, ਧਨ ਵਾਰਨ ਵਾਲਾ ਸੀ । ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਰਸੀਆ, ਪਲਿਉਂ ਪੈਸੇ ਖਰਚ ਕੇ, ਆਪਣੀ ਸਿਖਣੀ ਸਰਦਾਰਨੀ ਲੀਲਾ ਵੰਤੀ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਪਸ਼ੋਰ, ਕਰਾਚੀ, ਕਲਕੱਤਾ ਬੰਬਈ ਆਦਿ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਜਾਕੇ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦਾ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਦਾ । ਪੋਠੋਹਾਰੀ ਸਮਝਦੇ ਇਹ ਸਰਦਾਰ ਗੱਦੀ ਦਾ ਮਾਲਿਕ ਬਣੇਗਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸਦੀ ਸੋਭਾ ਚੰਗੀ ਨ ਲਗੀ ।

ਜਦ ਇਹ ਪਾਠ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਵੰਡੇ ਗਏ ਤਾਂ ਸਰਦਾਰ ਦੇ ਮੁਖਾਲਫਾਂ ਨੂੰ ਮੌਕਾ ਮਿਲ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਹ ਰੌਲਾ ਪਾ ਦਿਤਾ ਕਿ ਕੂਕਿਆਂ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਗੁਰਿਆਈ ਖਤਮ ਕਰਨ ਖਾਤਰ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਭੋਲੇ ਭਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਗੁਮਰਾਹ ਕਰਨਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਇਹ ਪਾਠ ਪ੍ਰਯੋਗ ਨੂੰ ਬੜਾ ਚਮਕਾਇਆ। ਪਿੰਡ ਪਿੰਡ ਤੇ ਸ਼ਹਿਰ ਸ਼ਹਿਰ ਮੁਖਾਲਫਾਂ ਆਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਸਿਰ ਤੇ ਚੁਕ ਲਿਆ। ਇਹ ਕਹਿ ਕਹਿ ਸਾਧਾਰਨ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਭੜਕਾਇਆ ਕਿ ਕੂਕਿਆਂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪੱਤਰਾ ਪੱਤਰਾ ਕਰਕੇ ਘੋਰ ਪਾਪ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਦੇਹ ਦਾ ਅੰਗ ਅੰਗ ਤੋੜਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਕਾਫਰ ਹਨ, ਹਾਲਾਂ ਕਿ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਤੇ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੁਖੀਏ ਇਸ ਨੂੰ ਮਾੜਾ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ ਸਨ ਪਰ ਗੰਜੇ ਨੂੰ ਨੌਹ ਰਬ ਦੇਵੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਾਈ ਦਾ ਪਹਾੜ ਬਣਾ ਦਿਤਾ, ਖੰਭਾਂ ਦੀਆਂ ਡਾਰਾਂ ਬਣਾਈਆਂ। ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕੁਝ ਨਿਹੰਗਾਂ ਇਹ ਗੁਪਤ-ਮਤਾ ਹੋਲੇ ਸਮੇਂ ਬਣਾਇਆਂ ਕਿ (ਸਤਿਗੁਰ) ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਦਾ ਸਿਰ ਵਢ ਕੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕਾਂਗੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਮਾਨੋਪੁਰ ਗਹੁ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ ਨੇ ਵੀ ਕਹਿਆ। ਪਰ ਜੇ ਪੱਲੇ ਹੋਵੇ ਸੱਚ ਤਾਂ ਕੋਠੇ ਚੜ੍ਹਕੇ ਨੱਚ ! ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭੈ ਕਾਹਦਾ ? ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਨ ਪਵਿਤਰ ਹੋਵੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਨ ਸਰਬ ਦਾ ਭਲਾ ਲੋਚਕ ਹੋਵੇ, ਜਿਹੜਾ ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਸੁਖ ਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦਾ ਚਾਹਵਾਨ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਵਲ ਕਿਹੜਾ ਭੜੂਆ ਅੱਖ ਉਠਾ ਕੇ ਵੇਖ ਸਕਦਾ ਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਵਾਲ ਵਿੰਗਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਸੋਲੇ ਆਨੇ ਸੱਚ ਏ। ਸਭ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬਗਦਾਦ ਸ਼ਹਿਰ, ਗੈਰਾਂ ਦਾ ਦੇਸ, ਅਗਿਆਨੀ ਲੋਕਾਂ ਅਸਲੀਅਤ ਨੂੰ ਨਾ ਜਾਣ-ਦਿਆਂ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਪੱਥਰ ਮਾਰਨ ਆ ਗਏ, ਪਰ ਅਗੇ ਸੱਚ ਸੀ। ਸਾਂਚ ਨੂੰ ਆਂਚ ਨਹੀਂ ਪੱਥਰ ਚੁਕੇ ਚੁਕਾਏ ਰਹਿ ਗਏ। ਬਾਹੀਆਂ ਜਾਮ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਿਲ ਨਾ ਸਕੀਆਂ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਵਲੂਤ ਦੇ ਸਾਥੀ ਬੁਰੀ ਨੀਯਤ ਨਾਲ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਵਲ ਆਏ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਵਲ ਪੈਰ ਨਾ ਪੁਟ ਸਕੇ, ਅਖਾਂ ਦੀ ਜੋਤ ਖਿਚੀ ਗਈ ਦਿਨ ਦੀਵੀਂ ਅੰਨ੍ਹੇਰਾ ਪਸਰ ਗਿਆ। ਸ਼ਾਂਤੀ ਸਰੂਪ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਤੇ ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਦਾ ਉਕਸਾਇਆ ਤੇ ਬਹਿਕਾਇਆ ਸੁਲਹੀ ਖਾਂ ਚਲਕੇ ਆਇਆ, ਪਰ ਨਤੀਜਾ ?

ਸੁਲਹੀ ਹੋਇ ਮੂਆ ਨਾਪਾਕ।
ਭਾਬੜਾਂ ਵਿਚ ਤੜਪ ਤੜਪ ਜਾਨ ਗਵਾਈ।

ਤਿਵੇਂ ਕੁਝ ਭੁਲੜ ਨਿਹੰਗ ਟਟੂਆਂ ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋ, ਬਰਛੇ ਢਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਹੋ, ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਵਲ ਕੂਚ ਕੀਤਾ ਜੈਕਾਰੇ ਛਡਦੇ ਵਾਹੋਦਾਹੀ ਆਏ। ਚਮਕੋਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਲਾਗੇ ਡਹਿਰ ਮੁੰਡੀਆਂ ਜਿਲ੍ਹਾ ਅੰਬਾਲਾ (ਰੋਪੜ) ਆ ਡੇਰਾ ਕੀਤਾ। ਇਹ

ਪਿੰਡ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਘਟਨਾ ਸੰਨ ੪੦-੪੧ ਦੀਏ। ਨਿਹੰਗਾਂ ਟਟੂਆਂ ਨੂੰ ਖੇਤਾਂ ਵਿਚ ਛਡ ਦਿਤਾ। ਗਰੀਬ ਆਜੜੀਆਂ ਦੇ ਬਕਰੇ ਛਤਰੇ ਝਟਕਾਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੇ। ਇਕ ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਨਗਰ ਦੂਜਾ ਬਿਨਾਂ ਦਾਸੀਂ ਛੇਲੇ ਛੇਲੀਆਂ ਦਾ ਝਟਕਾਣਾ ਅਰੰਭ ਦਿਤਾ। ਸਾਰਾ ਪਿੰਡ ਇਕਠਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਭੂਤਰਿਆਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਅਖਾਂ ਵਖਾਈਆਂ ! ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹੜੀਆਂ ਵੰਙਾਂ ਪਾਈਆਂ ਸਨ। ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਵਲੋਂ ਜਮਕੇ ਲੜਾਈ ਹੋਈ। ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨਿਹੰਗਾਂ ਨੂੰ ਧਰਤੀ ਉਤੇ ਵਛਾ ਦਿਤਾ ਕਈਆਂ ਨੇ ਮੌਕਿਆਂ ਤੇ ਪ੍ਰਾਣ ਤਿਆਗ ਦਿਤੇ। ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੂਰਮਿਆਂ ਨੂੰ ਮੈਦਾਨ ਛਡਣਾ ਪਇਆ। ਮੁਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਛਡ ਪਿਛਾਂ ਦੌੜੇ। ਥਾਣੇ ਵਾਲਿਆਂ ਵੀ ਨਿਹੰਗਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਚਾਲਾਨ ਦਰਜ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਪਿੰਡ ਵਾਲਿਆਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਨਹਿਰ ਵਿਚ ਰੋੜ ਦਿਤੀਆਂ। ਬੱਚੇ ਖੁਚੇ ਕਚਹਿਰੀਆਂ ਵਿਚ ਰੁਲੇ ਪਾਪੀ ਕੁਤੇ ਦੀ ਮੌਤ ਮਰੇ ਤੇ ਖਜਲ ਖਰਾਬੀ ਵਖਰੀ।

ਗਲ ਇਥੇ ਮੁਕਦੀ ਨਹੀਂ। ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੀ ਸ਼ਹਿ ਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਭੂਤਰੇ ਫਿਰਦੇ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਮਾਨੋਪੁਰ ਗਹੁ ਪਿੰਡ ਜਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣੇ ਦਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਸਰਦਾਰ ਸੀ। ਫੂੰ ਫੂੰ ਕਰਦਾ ਫਿਰੇ ਮੈਂ ਇਹ ਕਰ ਦਿਆਂਗਾ, ਮੈਂ ਔਹ ਕਰ ਦਿਆਂਗਾ। ਉਸ ਪਹਿਲਾਂ ਅਕਾਲੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਦੀਵਾਨ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਿੰਘਾਂ ਵੀ ਸਧਾਰਣ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਅਸਲ ਗਲ ਦਸਣ ਵਾਸਤੇ ਸੂਚਨਾ ਦਿਤੀ। ਸੰਤ ਮਿਹਰ ਸਿੰਘ, ਸਿਆੜ ਦੇ ਧੱੜਲੇਦਾਰ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਹਨ। ਉਹ ਦੇਹਧਾਰੀ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਭਾਵ-ਪੂਰਤ ਵਖਿਆਨ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਸਨਾ ਵਿਚ ਵੀ ਜਾਦੂ ਹੈ। ਸ੍ਰੋਤੇ ਬੁਤ ਬਣਕੇ ਸੁਣਦੇ ਹਨ ਉਹ ਵੀ ਜਥੇ ਸਮੇਤ ਮਾਨੋਪੁਰ ਗਹੁ ਪੁਜ ਗਏ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਕਾਲੀਆਂ ਪਗਾਂ ਨਜ਼ਰੀਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ਸਨ, ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਚਿੱਟੀਆਂ ਦਸਤਾਰਾਂ ਦਾ ਸਾਗਰ ਠਾਠਾਂ ਮਾਰ ਰਹਿਆ ਸੀ। ਅਮਨ ਕਾਇਮ ਰਖਣ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਪੁਲਿਸ ਵਾਲੇ ਤਮਾਸ਼ ਬੀਨਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਹਰਲ ਹਰਲ ਕਰਦੇ ਫਿਰਦੇ ਸਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੁਝ ਸਿੰਘਾਂ ਸਮੇਤ ਗਹੁ ਪਿੰਡ ਪਧਾਰੇ ਤੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਮੈਂ ਅਕਾਲੀ ਭਰਾਵਾਂ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਜਾਵਾਂਗਾ। ਜੋ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕਰੇਗਾ ਸਭ ਭਲਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਭਾਈ ਵਜ਼ੀਰ ਸਿੰਘ, ਮੁਹਕਮ ਸਿੰਘ, ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਹੋਰ ਸਜਣ ਹੁਕਮ ਮੰਨ ਕਾਰ ਕੋਲ ਰੁਕ ਗਏ। ਤੇ ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਇਕਲੇ ਈ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਚਲੇ ਗਏ। ਸ਼ਬਦੀ ਚੁਪ ਹੋ ਗਏ। ਕਿਸੇ ਸਿੰਘ ਨੇ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਜਾ ਸੁਨੇਹਾ ਸੁਣਾਇਆ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਆਪ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਆ ਗਏ ਹਨ। ਇਹ ਸੁਣਦਿਆਂ ਸਾਰ, ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਸਿਰ ਧਰਤੀ ਨਾਲ ਜਾ ਲਗਾ। ਅੱਖਾਂ ਤਾੜੇ ਲਗ ਗਈਆਂ, ਦੰਦਲ ਪੈ ਗਈ ਕੋਲ ਖੜੇ ਸੇਵਕਾਂ ਨੇ, ਮੂੰਹ ਖੋਲ੍ਹ ਪਾਣੀ

ਪਾਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕੀਤਾ, ਪਰ ਉਸਦੀ ਜਬਾਨ ਹਟਦੀ ਹਟਦੀ ਹਟ ਗਈ ਨਬਜ਼ ਬੰਦ ਹੋ ਗਈ। ਘਰ ਵਿਚ ਕੁਰਲਾਹਟ ਮਚ ਗਿਆ। ਇਹ ਖਬਰ ਦੋਹਾਂ ਦੀਵਾਨਾਂ ਵਿਚ ਪੁਜ ਗਈ। ਕਾਲੀਆਂ ਪਗਾਂ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਢੋਲਕ, ਛੈਣੇ ਤੇ ਚਿਮਟਿਆਂ ਨੂੰ ਗਸ਼ੀ ਆ ਗਈ। ਸਭਨਾਂ ਚੁਪ ਵਟ ਲਈ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਜੈਕਾਰੇ ਤੇ ਜੈਕਾਰਾ ਗੂੰਜਣ ਲਗਾ। ਸਤਿਜੁਗੀ ਸੰਗਤ ਜਥੇਦਾਰ ਮਿਹਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਬੜੇ ਜੋਸ਼ ਨਾਲ ਗਾ ਰਹੀ ਸੀ :—

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਵਾਲਾ ਕੌਣ,
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਤਿਗੁਰ ਰਾਖਾ ਏ।

ਹੁਣ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨਾਮਧਾਰੀ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਆਏ। ਸੰਗਤਾਂ ਦਾ ਜੋਸ਼ ਉਮਾਹ ਠਲਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਂਦਾ। ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤ ਰਹਿਣ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿਤਾ ਤੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ, ਕਿਸੇ ਦਾ ਬੁਰਾ ਨ ਚਿਤੋਂ ਉਹ ਵੀ ਸਾਡੇ ਭਰਾ ਹਨ। ਸਭ ਦੇ ਭਲੇ ਲਈ ਅਰਦਾਸ ਕਰੋ। ਤੁਹਾਡੀ ਅਰਦਾਸ ਹੈ :—

ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ, ਤੇਰੇ ਭਾਣੇ ਸਰਬੱਤ ਦਾ ਭਲਾ।

ਸੰਤ ਬਿਧੀ ਸਿੰਘ
ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ

ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਉਧਾਰਤਾ

ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਬਬਰ, ਅੰਡੇਮਾਨ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਘਟਾ ਪਾ, ਭਾਰਤ ਆ ਗਿਆ। ਗੋਰੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਵਖਤ ਪੈ ਗਿਆ। ਸਭ ਪਾਸੀਂ ਤਾਰਾਂ ਖੜਕ ਗਈਆਂ। ਦੇਸ਼ ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਘਰੀਂ ਘਿਉ ਦੇ ਦੀਵੇ ਜਗੇ ਤੇ ਟਾਊਟਾਂ ਘਰੀਂ 'ਮਾਤਮੀ' ਸਫਾ ਵਿਛ ਗਈਆਂ, ਪਰ ਸ਼ੇਰ ਕਲਕਤਿਉਂ ਉਤਰਦਿਆਂ ਕਾਬੂ ਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੂੰ ਕੜੀਆਂ ਬੇੜੀਆਂ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਲਿਆ ਰਹੇ ਸਨ, ਕਿ ਜੀਂਦ ਪੁਜੇ ਤਾਂ ਪੁਲਸੀਆਂ ਦੀ ਅੱਖ ਬਚਾ ਕੇ ਚਲਦੀ ਗਡੀ ਵਿਚੋਂ ਛਾਲ ਮਾਰ ਗਿਆ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਫੜੇ ਜਾਂ ਪਤਾ ਦੇਵੇ, ਉਸਨੂੰ ਦੋ ਮੁਰਬੇ ਇਨਾਮ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਟੋਡੀਆਂ, ਤੇ ਦੇਸ਼ ਧਰੋਹੀਆਂ ਕੰਨ ਚੁਕ ਲਏ। ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਸੂਹ ਮਿਲੀ ਕਿ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਥੋੜੇ ਦਿਨਾਂ ਨੂੰ ਨਹਿਰ ਸਰਹਿੰਦ ਪਾਰ ਕਰੇਗਾ। ਪੁਲਾਂ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਪਹਿਰੇ ਕਾਇਮ ਹੋ ਗਏ। ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਖਲਬਲੀ ਮਚ ਗਈ। ਰੋਪੜ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਲੁਧਿਆਣੇ ਤਕ ਬੁਰਜੀ ਬੁਰਜੀ ਨਾਲ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਹਮੈਤੀ। ਨੰਬਰਦਾਰ ਤੇ ਸਫੇਦ ਪੋਸ਼ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੋਰ ਯਾਰ ਬੇਲੀ ਡਟ ਗਏ ਪਰ ਦਿਲ ਡੋਬੂ ਖਾਏ। ਮਰਦਾਂ ਦੇ ਕਈ ਹੱਥ।

ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਮਜ਼ੂਰਾਂ ਦਾ ਲਿਬਾਸ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਿਆ। ਨਹਿਰ ਲਾਗਿਉਂ ਢੀਂਗਰ ਇਕਠੇ ਕੀਤੇ। ਬੰਦੂਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਲੁਕਾਈ ਸਿਰ ਤੇ ਢੀਂਗਰ ਚੁਕ, ਗੋਲੀਆਂ ਚਾਦਰੇ ਵਿਚ ਲਪੇਟ ਪੁਲ ਪਾਰ ਕਰ ਲਿਆ। ਜਦੋਂ ਨਹਿਰ ਪਾਰ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਪੰਡ ਸਿਰੋਂ ਲਾਹ, ਰਫਲ ਕਢੀ, ਕਾਰਤੂਸ ਭਰੇ ਤੇ ਲਲਕਾਰਾ ਮਾਰਿਆ, ਜਵਾਈ ਚਲਿਆ ਜੇ ਆਵੇ ਕੋਈ ਮਾਈ ਦਾ ਲਾਲ। 'ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ ਧਾੜ, ਕੁਝ ਲਾਲਚੀ, ਕੁਝ ਬੂਟ ਚੱਟੂ, ਲਗੇ ਝਾੜੀ ਝਾੜੀ ਢੂੰਡਣ। ਅੰਨੇ ਕੁਤੇ ਹਰਨਾਂ ਦੇ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਸੱਪ ਨਿਕਲ ਗਿਆ ਲਕੀਰ ਨੂੰ ਪਿੱਟੀ ਜਾਣ। ਪਰ ਉਹ ਸੂਰਮਾਂ ਵੀ ਜਾਨ ਤਲੀ ਤੇ ਧਰੀ ਫਿਰਦਾ ਸੀ, ਲਾਗੇ ਜਾਣ ਦਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਹੀਆ ਨ ਪਵੇ। ਇਕ ਥਾਨੇਦਾਰ ਨੇ ਸ਼ੇਰ ਵਲ ਤਕਿਆ। ਰਤਨ ਨੇ ਰਫਲ ਸੰਭਾਲੀ ਤੇ ਨਸ਼ਾਨਾ ਬੰਨ੍ਹਿਆਂ, ਪਰ ਪੁਲਸੀਆ ਲੇਟ ਗਿਆ ਤੇ ਧੜ ਦਾ ਮੁੜਕਾ ਛੁਟ ਗਿਆ। ਪਿੰਡਾਂ ਵਾਲੇ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਤਾਊਨ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਵਧੇਰੇ ਖਤਰਨਾਕ ਸਮਝਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਜਾਣਦੇ ਸਨ ਕਿ ਜੇ ਘੜੀ ਪਲ ਰਤਨ ਰੁਕ ਗਿਆ ਤਾਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦਾ ਨਜ਼ਲਾ

ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਛੁਟੇਗਾ। ਰਤਨ ਨੇ ਕਈ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਕੁਝ ਖਾਧਾ ਪੀਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਹੁਣ ਉਹ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਵਲ ਵਧਿਆ। ਉਹ ਜਾਣਦਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਦੇਸ਼ ਭਗਤਾਂ ਵਾਸਤੇ ਪਨਾਹ ਹੈ। ਇਥੇ ਵਤਨ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀ ਵਸਦੇ ਹਨ। ਇਥੇ ਸਵੈਤੰਤਰਤਾ ਦੇ ਸੂਰਜ ਨੇ ਆਪਣੀ ਹਥੀਂ ਦਸਾਂ ਨਵਾਂ ਦੀ ਕਿਰਤ ਕਰਕੇ ਲੰਗਰ ਲਾਇਆ ਸੀ। ਮਾਤਾ ਜੀਉਣ ਕੌਰ ਨੇ ਲੰਗਰ ਕਾਰਨ ਧੁੰਮਾਂ ਪਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਇਸਦੀਆਂ ਖੁਸ਼ਬੋਈਆਂ ਕਾਬਲ ਤੇ ਕੰਧਾਰ ਤਕ ਫੈਲੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਜੇ ਘੜੀ ਟਿਕ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਇਥੇ। ਹੋਰ ਥਾਂ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਖਿਆਲਾਂ ਨਾਲ ਉਹ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਪੁਜਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਖਿਆਲਾਂ ਨਾਲ ਇਸ ਪਵਿਤਰ ਧਰਤੀ ਵਲ ਆਇਆ। ਹੀਰਾਂ, ਭਾਗ ਪੁਰ, ਰਾਈਆਂ ਤੇ ਹੋਰ ਮੁਲਖੀਆ ਟਿਡੀ ਦਲ ਵਾਂਗੂ ਮਗਰ ਲਗਾ ਫਿਰਦਾ ਸੀ। ਪੁਲਿਸ ਵੀ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦੁਆਲੇ ਚੇਕਸ ਸੀ। ਉਨੀ ਦਿਨੀਂ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਝਬਰ ਦੀ ਜਥੇਦਾਰੀ ਸੀ। ਉਹ ਵੀ ਜਾਣਦਾ ਸੀ ਕਿ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਆਵੇਗਾ। ਓਧਰ ਪੋਲੀਸ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਹੁੰਗਾਰਾ ਭਰਦਾ ਸੀ। ਇਧਰ ਉਸਦੀ ਜਾਨ ਦੀ ਰਾਖੀ ਦਾ ਸਵਾਲ ਸੀ।

ਬਬਰ ਡੇਰੇ ਆਇਆ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਬਾਗ ਵਾਲੀ ਕੋਠੀ ਵਲ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਜਲ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰ ਰਖਿਆ ਸੀ। ਸਮੇਂ ਦੇ ਸਤਿਗੁਰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਬਾਬਾ ਬੇਅੰਤ ਜੀ ਉਥੇ ਸਨ। ਉਥੇ ਪੁਜਦਿਆਂ ਈ ਬਬਰ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ। ਜਥੇਦਾਰ ਪਹਿਲਾਂ ਗਰਮ ਗਰਮ ਦੁਧ ਪਲਾਇਆ। ਤੇ ਮੁੜ ਦਾਲੇ ਵਿਚ ਤਰਦੇ ਘਿਉ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ। ਪਰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਖਾਣਾ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਸੀ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰ ਕੋਠੀ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਪਾਸਿਉਂ ਦੀ ਨਿਕਲਿਆ। ਸੰਤ ਬਹਾਦੁਰ ਸਿੰਘ ਭਜਨ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਹਿਆ ਸਿੰਘਾ ਪਗ ਢਕ ਲੈ। ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਪਿਛੇ ਲਗੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ। ਇਕ ਪੁਲਸੀਏ ਨੇ ਘੋੜੀ ਤੇ ਚੜ੍ਹਿਆਂ ਲਾਭ ਸਿੰਘ ਘੋੜਿਆ ਵਾਲਿਆਂ ਪਾਸਿਉਂ ਪੁਛ ਗਿਛ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਕਹਿਆ ਇਕ ਓਪਰਾ ਆਦਮੀ, ਮਧਰੇ ਕੱਦ ਦਾ ਹੁਣੇ ਹੁਣੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕ ਕੇ ਲਾਟੋ ਨੂੰ ਗਿਆ ਏ, ਉਹ ਧਾੜ ਓਧਰ ਨਿਕਲ ਗਈ। ਸਰੋਵਰ ਦੇ ਲਾਗੇ ਇਕ ਟੋਡੀ ਨੇ ਰੌਲਾ ਪਾਇਆ ਡਾਕੂ, ਡਾਕੂ, ਡਾਕੂ, ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਉਸ ਨੂੰ ਜਾ ਦਬੋਚਿਆ, ਇਤਨੇ ਨੂੰ ਸ਼ੇਰ ਦੂਰ ਨਿਕਲ ਗਿਆ, ਰੌਲਾ ਪਾਣ ਵਾਲੇ ਜਵਾਨ ਕੋਲ ਜਦ ਪੁਲਸੀਏ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਝਬਰ ਕਹਿਆ, ਅਸਾਂ ਇਸਨੂੰ ਬਬਰ ਜਾਣਿਆ 'ਸਾਨੂੰ ਕੀ ਪਤਾ ਕਿਹੜਾ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਕਿਹੜਾ ਡਾਕੂ। ਉਸਦੇ ਮਥੇ ਤੇ ਲਿਖਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਥੇ ਕਈ ਮੁਸਾਫਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕ ਰਾਹੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ।

ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਪੁਛਦੇ ਤੂੰ ਕਿਥੋਂ ਆਇਆ ਏਂ ਤੇ ਕਿਥੇ ਜਾਣਾ ਈਂ । ਇਹ ਭਜਾ ਜਾ ਰਹਿਆ ਸੀ, ਅਸੀਂ ਡਾਕੂ ਜਾਣ ਭੱਜੇ ਜਾਂਦੇ ਨੂੰ ਫੜਿਆ, ਤੁਸੀਂ ਜਾਣੋ ਤੇ ਤੁਹਾਡਾ ਕੰਮ!' ਖੈਰ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬੋਂ ਅਮਨ ਅਮਾਨ ਨਾਲ ਨਿਕਲ ਗਿਆ। ਅਗੇ ਫਲ੍ਹੇ ਚਲ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ੋਰ ਮਚਾਲ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ, ਪਰ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਇਹ ਕਹਿ ਚੁਪ ਕਰਾ ਦਿਤਾ ਕਿ ਮੇਰਾ ਤੁਹਾਡਾ ਕੋਈ ਵਾਸਤਾ ਨਹੀਂ, ਤੁਸੀਂ ਖਾਹ ਮਖਾਹ ਵਿਚ ਨ ਆਵੋ। ਇਹ ਕਹਿ ਅਗੇ ਚਲਾ ਗਿਆ।

ਅਗੇ ਨੂਮ ਦਾ ਨੰਬਰਦਾਰ ਤੇ ਪੁਲਸੀਏ ਰਾਹ ਰੋਕੀ ਖੜੇ ਸਨ, ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਟਿੱਬੀ ਦੀ ਓਟ ਲੈ ਲਈ। ਕੂਮ ਦਾ ਇਕ ਗਭਰੂ ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਅਗੇ ਵਧਿਆ ਕਿ ਇਹ ਸਿਖੜਾ ਖਾ ਜਾਵੇਗਾ ? ਹਵਾਲਦਾਰ ਨਾਲ ਸੀ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਤਾੜ ਗਿਆ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨੀਯਤ ਠੀਕ ਨਹੀਂ, ਬਬਰ ਨੇ ਸ਼ਿਸ਼ਤਬੰਨੀ ਤੇ ਗੋਲੀ ਦਾਗ਼ੀ, ਪੁਲਸੀਆ ਤੇ ਲੇਟ ਗਇਆ, ਪਰ ਗਭਰੋਟਾ ਅੱਲਾ ਨੂੰ ਪਿਆਰਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਰਤਨ ਦਾ ਕਿਸੇ ਪਿਛਾ ਕੀ ਕਰਨਾ ਸੀ, ਮਾਂਗਵੀ ਧਾੜ, ਸਿਰ ਤੇ ਪੈਰ ਰਖ ਰਫੂਚਕਰ ਹੋ ਗਈ, ਕੁਝ ਘਾਇਲ ਨੂੰ ਸਾਂਭਣ ਲਗ ਪਏ। ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਨਮਸਕਾਰਾਂ ਕਰਦਾ ਦੂਰ ਨਿਕਲ ਗਿਆ।

ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਉਪ੍ਰੰਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਾਹੌਰ ਘੋੜਿਆਂ ਦੀ ਰੇਸ ਵੇਖਣ ਗਏ। ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕੁਝ ਅਫਸਰਾਂ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਆਮਦ ਬਾਰੇ ਗਲ ਛੇੜੀ ਕਿ "ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ! ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਗਿਆ ?' ਹਾਂ ਗਿਆ ਸੀ, 'ਉਹ ਤਾਂ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰੀ ਮੁਜਰਮ ਸੀ।' 'ਹੋਵੇਗਾ' 'ਪਰ ਮੁਜਰਮ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨੀ ਜੁਰਮ ਹੈ।' 'ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਲੰਗਰ ਹੈ, ਹਿੰਦੂ ਆਵੇ, ਮੁਸਲਮਾਨ ਆਵੇ, ਚੋਰ ਆਵੇ, ਡਾਕੂ ਆਵੇ, ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਸਭ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਦਾ ਅਗਾ ਪਿਛਾ ਨਹੀਂ ਪੁਛਦੇ। ਉਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕ ਆਪਣੇ ਰਾਹ, ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਸੇਵਾ ਲਗਦੇ ਹਾ।"

ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ 'ਝਬਰ'
ਲਾਭ ਸਿੰਘ ਘੋੜਿਆਂ ਦਾ ਸੇਵਾਦਰ

ਚਰਨ ਗੁਰੂ

ਟਨ, ਟਨ, ਟਨ, ਪਕੜੋ, ਪਕੜੋ, ਪਕੜੋ, ਕੈਦੀ ਭਾਗ ਗਿਆ, ਕੈਦੀ ਭਾਗ ਗਿਆ, ਕੈਦੀ ਭਾਗ ਗਿਆ" ਅਲਾਰਮ ਹੋਣ ਦੀ ਡੇਰ ਸੀ ਜੇਹਲ ਵਿਚ ਇਕ ਦਮ ਭਗਦੜ ਮੱਚ ਗਈ। ਜੇਲਰਵਾਰਡਰ, ਪਹਿਰੇਦਾਰ, ਸਭ ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਬੈਰਕ ਵੱਲ ਭੱਜੇ ਆਉਂਦੇ ਸਨ। ਸੰਤਰੀ ਚੌਕਸ ਹੋ ਗਏ। ਸੁਪਰਟੈਂਡੈਂਟ ਨੇ ਸਭ ਪੁਲਸੀਏ ਜੇਲ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਖੜੇ ਕਰ ਦਿਤੇ। ਕੁਝ ਜੇਲ ਦੀਆਂ ਛੱਤਾਂ ਤੇ ਚੜ੍ਹਾ ਦਿਤੇ। ਮੁਖ ਕਰਮਚਾਰੀ ਆਇਆ ਤੇ ਪੁਣ ਛਾਣ ਕਰਨ ਲੱਗਾ ?

"ਕਿਆ ਮਾਜਰਾ ਹੈ ?"

"ਹਜ਼ੂਰ, ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ, ਪੁਤਰ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਮਾਤਾ ਸੰਤ ਕੌਰ ਵਰਨ, ਜ਼ਿ: ਸ਼ੇਖੂ ਪੂਰਾ (ਪਾਕਸਤਾਨ) ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਤੋੜ ਰਹਾ ਥਾ। ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ ਕਾ ਖਟਕਾ ਹੂਆ। ਇਸਕੀ ਬੈਰਕ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕੁਝ ਸਫੈਦ ਸਫੈਦ ਕਪੜੇ ਵਾਲੇ ਬਾਤੇਂ ਕਰਤੇ ਦਿਖਾਈ ਦੀਏ। "ਲੇਕਨ !" "ਲੇਕਨ ਕਿਆ ?"

"ਹਜ਼ੂਰ, ਯਹੀ ਤੋਂ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆ ਰਹੀ। ਵੁਹ ਲੋਗ ਅਬ ਦਿਖਾਈ ਨਹੀਂ ਦੇਤੇ। ਕੋਈ ਤਾਲਾ ਨਹੀਂ ਤੂਟਾ ! ਕੋਈ ਦੀਵਾਰ ਨਹੀਂ ਫੂੱਟੀ, ਪਰ ਇਸ ਕੈਦੀ ਕੀ ਬੈਰਕ ਕਾ ਜੰਗਲਾ ਮੁੜਾ ਹੂਆ ਹੈ।"

ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਵੇਖ ਸੁਣ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਤੇ ਮਨ ਈ ਮਨ ਪ੍ਰਨਾਮਾਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਕਿ ਧੰਨ ਹਨ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਤਾਪੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਿਹੜੇ ਆਪਦੇ ਭੁਲੜ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਸਦਾ ਕਾਮਨਾਵਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਧੰਨ ਹਨ ਮੇਰੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜਿਹੜੇ ਕਾਲ ਕੋਠੀਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਆ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਂਦੇ। ਧੰਨ ਹਨ ਮੋਹਣੀ ਮੂਰਤ ਜਿਹੜੇ ਕਾਲੇ ਕੋਹਾਂ ਦਾ ਪੈਂਡਾਂ ਚੂਰ ਕਰ ਬੇੜੀਆਂ ਕੜੀਆਂ ਚੂਰ ਚੂਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਬਲਿਹਾਰ; ਬਲਿਹਾਰ "ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘਾ ! ਗਲ ਕੀ ਸੀ ? ਤੈਥੋਂ ਕੀ ਖੁਨਾਮੀ ਹੋ ਗਈ ? ਕੀ ਅਪਰਾਧ ਹੋਇਆ ਕਿ ਜੇਲ ਦੀ ਹਵਾ ਖਾਣੀ ਪੲੀ ?"

ਮਾਸਟਰ ਜੀ; ਹੋਣੀ ਬੜੀ ਪਰਬਲ ਏ, ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹੋਣੀ ਦਾ ਵੀ ਬਾਪੂ ਏ। ਜਿਹੜਾ ਹੋਣੀ ਦੀਆਂ ਚਾਲਾਂ ਨੂੰ ਤੋੜ ਫੋੜ ਔਹ ਮਾਰਦਾ ਏ, ਇਹ ਰਸਨਾ ਉਸਦੀ ਉਪਮਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ।"

ਜਿਹਵਾ ਏਕ ਕਵਨ ਗੁਣ ਕਹੀਐ,

ਬੇ ਸੁਮਾਰ ਬੇਅੰਤ ਸੁਆਮੀ ਤੇਰਾ ਅੰਤ ਨ ਕਿਨਹੂ ਲਹੀਐ

ਚੰਗਾ ਪਿਆਰਾ ਸਿਹਾਂ ! ਤੂੰ ਜ਼ਰਾ ਵੇਰਵੇ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰ ।

ਗੱਲ ਕਾਹਦੀ ਏ ! ਮੂਰਖਾਂ ਦੀ ਮੂਰਖਤਾਈ । ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਮਨੁਖਾਂ ਜਨਮ ਕਿਸ ਵਾਸਤੇ ਮਿਲਿਆ ਏ । ਇਹ ਹੀਰੇ ਵਰਗਾ ਜਨਮ ਕੌਡੀਆਂ ਵਿਚ ਲੁਟਾ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਮੋਤੀਆਂ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਘੋਗਿਆਂ ਨਾਲ ਝੋਲੀਆਂ ਭਰ ਰਹੇ ਹਾਂ । ਗੰਵਾਰ ਭੇਗ ਦੇ ਭਾਅ ਗਵਾ ਰਹੇ ਹਾ । ਇਹ ਸਾਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭੇੜ, ਸਿੰਗ ਮਿੱਟੀ ਚੁਕੀ ਫਿਰਦੇ ਆ । ਪਰ ਵਾਰਨੇ ਜਾਵਾਂ ਉਸ ਰੱਬੀ ਜੋਤਿ ਤੋਂ, ਸਦਕੱੜੇ ਜਾਵਾਂ ਓਸ ਨੂਰਾਨੀ ਮੁਖੜੇ ਤੋਂ ਜਿਹੜਾ ਕੁਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਦਾ, ਫਿਰ ਵੀ ਸਾਡਾ ਪਾਲਨ ਪੋਸਨ ਕਰਦਾ ਏ, ਉਹ ਸਾਡੇ ਖੋਟੇ ਕੰਮਾਂ ਵਲ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦਾ, ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਬਾਹੋਂ ਫੜ ਫੜ, ਕੰਡਿਆਂ ਚੋਂ ਕਢਦਾ ਏ । ਠੀਕ !

ਔਗਣ ਕੀਤੇ ਹਰਿ ਨਾ ਚਿਤਾਰੇ ।

"ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ! ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਉਪਮਾਂ ਤਾਂ ਹਜਾਰੇ ਫੰਨੀਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਸੁਰਸਤੀ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦੀ, ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਰਚਨ ਹਾਰ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਅਸੀਂ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸ ਬਾਗ ਦੀ ਮੂਲੀ ਆਂ । ਤੂੰ ਆਪਣੀ ਵਿਥਿਆ ਸੁਣਾ ।'

'ਚੰਗਾ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ! ਜਰਾ ਕੰਨ ਲਾ ਕੇ ਸੁਣੋ । ਜੇਠ ਦੇ ਦਿਨ ਸਨ । ਫਲੇ ਵਗ ਰਹੇ ਸਨ । ਪਾਲਾ ਸਿੰਘ ਫਲਿਆਂ ਮਗਰ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਸੀ । ਲਾਗੇ ਹੀ ਗਾਮੇ ਦਾ ਖੇਤ ਸੀ, ਉਹ ਉਸ ਵਿਚ ਡੰਗਰ ਚਾਰ ਰਹੇ ਸਨ । ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸ਼ੈਤਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਨ ਵਿਚ ਕੀ ਫੂਕ ਮਾਰੀ ਕਿ ਡੰਗਰਾਂ ਨੂੰ ਚਾਰਦੇ, ਚਾਰਦੇ, ਚਾਚੇ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਲੈ ਗਏ । ਪਾਲਾ ਸਿੰਘ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੋੜਨ ਗਿਆ । ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਗੋਂ ਉਲਟਾ ਚੋਰ ਕੁਤਵਾਲ ਕੋ ਡਾਂਟੇ ਵਾਲਾ ਹਿਸਾਬ ਕੀਤਾ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੂਰਖਾਂ ਨਾਲੇ ਪਾਲਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਗਾਲਾਂ ਕੱਢੀਆਂ । ਨਾਲੇ ਧੋਲ ਧੱਪਾ ਕੀਤਾ । ਉਹ ਵਿਚਾਰਾ ਪਾਸੇ ਸਕਵਾ ਮੁੜ ਆਇਆ । ਅਸਾਂ ਕਹਿਆ ਤੂੰ ਚਾਚੇ ਕੋਲ ਜਾਹ । ਉਹ ਚਾਚੇ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਕੋਲ ਗਿਆ । ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਣਦਿਆਂ ਸਾਰ ਅੱਗ ਲਗ ਗਈ । ਉਹ ਆਇਆ ਪਰ ਬੋਲ ਬਕਾਰੇ ਵਿਚ ਗੱਲ ਮੁਕ ਗਈ ।

ਕੁਝ ਦਿਨ ਬੀਤੇ ਕਿ ਚਾਚੇ ਦਾ ਖੂਹ ਜੁੜਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਗੁਲਾਮ ਦਾ ਮੁੰਡਾ ਗੱਡਾ ਲੰਘਾਣ ਲਗਾ ਤਾਂ ਗੱਡੀ ਮੁੰਡਿਆਂ ਰੋਕ ਲਈ । ਗਾਡੀ ਗੱਡਾ ਛੱਡ ਭੱਜਾ, ਭੱਜਦਾ ਭੱਜਦਾ ਸਾਥੀਆਂ ਕੋਲ ਗਿਆ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਜੁਆਨੀ ਦਾ ਭੂਤ ਸਵਾਰ ਸੀ, ਉਹ ਡਾਂਗਾਂ, ਕੁਹਾੜੀਆਂ ਚੁਕ ਨੱਸੇ, ਅਗੋਂ ਬਚਾ ਖਾਤਰ ਅਸੀਂ ਵੀ ਜੋ ਹੱਥ ਆਇਆ ਫੜ ਤਿਆਰ ਬਰ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਏ । ਝੜਪਾਂ ਹੋਣ ਲਗ ਪਈਆਂ, ਸ਼ਿੰਗਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕੁਹਾੜੀ ਵਜੀ ਤੇ ਇਕ ਮੈਨੂੰ ਵੀ

ਕੁਹਾੜੀ ਵਜਣ ਦੀ ਡੇਰ ਸੀ, ਕਿ ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਚੂਹੜਾ ਆ ਘੁਸਿਆ ! ਲਾਗੇ ਇਕ ਮਜਬੀਆਂ ਦਾ ਮੁੰਡਾ ਖਲੋਤਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਕੁਹਾੜੀ ਸੀ । ਮੈਂ ਉਸ ਤੋਂ ਕੁਹਾੜੀ ਖੋਹ ਗਾਮੇ ਦੇ ਮਾਰੀ। ਉਹ ਲਗਦਿਆਂ ਹੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਡਿਗ ਪਿਆ। ਗਾਮੇ ਦੇ ਡਿਗਣ ਦੀ ਡੇਰ ਸੀ। ਸਾਰੇ ਯਾਰ ਤਿੱਤਰ ਹੋ ਗਏ। ਅਸੀਂ ਵੀ ਪਿਛਾਂਹ ਹਟ ਆਏ। ਉਹ ਜਾਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਗਾਮੇ ਨੂੰ ਚੁਕ ਕੇ ਲੈ ਗਏ। ਇਤਨੇ ਨੂੰ ਬਾਬਾ ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਵੀ ਆਉਂਦਿਆਂ, ਲਲਕਾਰਾ ਮਾਰਿਆ। ਰਹਿੰਦੀ ਖੂੰਦੀ ਧਾੜ ਵੀ ਸਿਰ ਤੇ ਪੈਰ ਰਖ ਭਜ ਨਿਕਲੀ।

ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਪੰਚਾਇਤ ਜੁੜੀ ਗੱਲਾਂ ਬਾਤਾਂ ਚਲ ਰਹੀਆਂ ਸਨ, ਕਿ ਕੁਜਰਾਂ ਦਾ ਸੈਦ ਮੁਹੰਮਦ ਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਬਣੀ ਬਣਾਈ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਵਿਗਾੜ ਦਿਤੀ। ਮੁਹੰਮਦ ਹੋਰੀਂ ਗਾਮੇ ਨੂੰ ਚੁਕ ਕੇ ਸ਼ੇਖੂ ਪੁਰੇ ਲੈ ਗਏ। ਡਾਕਟਰਾਂ ਹਾਲਤ ਖਤਰਨਾਕ ਵੇਖ ਉਸ ਦੇ ਬਿਆਨ ਨੋਟ ਕਰਵਾ ਦਿਤੇ। ਉਸ ਕਹਿਆ, ਮੈਨੂੰ ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਕੁਹਾੜੀ ਮਾਰੀ। ਫਿਰ ਮੈਂ ਡਿਗ ਪਿਆ। ਇਸ ਪਿਛੋਂ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਾਣ ਪੰਖੇਰੂ ਉਡਾਰੀ ਮਾਰ ਗਏ।

ਤਫਤੀਸ਼ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ ! ਛੋਟਾ ਕਪਤਾਨ ਵਡਾ ਕਪਤਾਨ, ਤਫਤੀਸ਼ ਕਰ ਮੁੜੇ ਤੇ ਮੁਕਦਮਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ। ਸ਼ੈਸ਼ਨ ਮਿਸਟਰ ਮੂੰਜੇ ਖੋਜਾ ਸੀ। ਸਾਡਾ ਵਕੀਲ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਭਾਵੇਂ ਲੜਾਈ ਆਪ ਨਹੀਂ ਸਹੇੜੀ ਸੀ, ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਸਾਡਾ ਵਾਧਾ ਸੀ। ਸਾਨੂੰ ਤਾਂ ਗੱਲ ਪਿਆ ਢੋਲ ਵਜਾਉਣਾ ਪਿਆ ਸੀ। ਪਰ ਅਜ ਸੱਚ ਨੂੰ ਕੌਣ ਪੁਛਦਾ ਏ। ਝੂਠ ਸੱਚ ਦਾ ਨਿਤਾਰਾ ਕਿਥੇ ? ਸਭ ਗੱਲਾਂ ਗਵਾਹੀਆ ਤੇ ਨਿਬੜ–ਦੀਆਂ ਹਨ। ਚੋਰ ਉੱਚਕਾ ਚੌਧਰੀ, ਗੁੰਡੀ ਰੰਨ ਪ੍ਰਧਾਨ ਵਾਲੀ ਗਲ ਏ। ਕਈ ਵਾਰ ਤਾਂ ਚਾਂਦੀ ਦੀ ਚਾਬੀ ਵੀ ਕੰਮ ਦੇ ਜਾਂਦੀ ਏ। ਖੈਰ ਇਥੇ ਸਭ ਹਥਿਆਰ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਵਲੋਂ ਵਰਤੇ ਗਏ। ਸੈਸ਼ਨ ਨੇ ਪੰਜਾਂ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਮੁਜਰਮ ਗਰਦਾਨਿਆਂ ਤੇ ਮੈਨੂੰ 3½ ਸਾਲ ਤੇ ਸੰਗਾਰਾ ਸਿੰਘ, ਉਜਾਗਰ ਸਿੰਘ, ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਨੂੰ 3–3 ਸਾਲ ਦੀ ਸਜਾ ਗੁਣਾ ਦਿਤੀ। ਸ਼ੇਖੂਪੁਰਿਉਂ ਸਾਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਬੋਸਟਲ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਲੈ ਗਏ ਦੁਨੀਆਂ ਆਸ ਤੇ ਜੀਊਂਦੀ ਏ। ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਤੇ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅਪੀਲ ਕਰ ਦਿਤੀ ਤੇ ਕੇਸ ਕਚਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਸਾਨੂੰ ਮੁੜ ਸ਼ੇਖੂ ਪੁਰੇ ਲੈ ਆਏ, ਉਨੀ ਦਿਨੀਂ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲਹਿਰ ਜੋਰਾਂ ਤੇ ਸੀ। ਕੁਝ ਵਰਕਰ ਇਸੇ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਡੱਕੇ ਗਏ। ਚਾਚਾ ਜਵੰਦ ਸਿੰਘ ਮੁਲਾਕਾਤ ਕਰਨ ਆਇਆ। ਤਾਂ ਉਸ ਕਹਿਆ ਅਪੀਲ ਕਰਕੇ ਗਲਤੀ ਕੀਤੀ ਏ। ਮੁੰਡੇ ਤਾਂ ਫਾਹੇ ਲਗ ਜਾਣਗੇ। ਫਾਹੇ ਦਾ ਨਾਉਂ ਸੁਣ ਕੇ ਕੰਬਣੀ ਆ ਗਈ।

'ਕੰਬਣੀ ਆ ਵੀ ਜਾਂਦੀ ਏ, ਕੋਈ ਵੱਡੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ। ਮੌਤ ਦਾ ਨਾਉਂ ਹੀ ਅਜੇਹਾ ਹੈ। ਵਡੇ ਵਡੇ ਜਰਨੈਲਾਂ ਦਾ ਲਹੂ ਪਾਣੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਏ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਵੀ ਉਪਾਆਂ ਸੋਚਦੇ ਸਨ। ਹੋਰ ਤਾਂ ਹੋਰ ਲੀਰਾਂ ਪਤੀਰਾਂ ਵਿਚ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਦਰ ਦਰ ਦਾ ਮੰਗਤਾ ਵੀ ਸਾਨੂੰ ਮੱਥੇ ਲਾਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ। ਕੇਵਲ ਇਸ ਲਾੜੀ ਨੂੰ ਵਿਆਹੁਣ ਵਾਸਤੇ ਸੂਰਮੇ ਹੀ ਭੰਗੜੇ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ।

'ਪਰ ਮਾਸਟਰ ਜੀ! ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਭੈਅ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਆਇਆ ਕਿ ਧਰਮ ਵਾਸਤੇ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਮਰਿਆ। ਦੇਸ਼ ਖਾਤਰ ਦੂਜੇ ਕਾਂਗਰਸੀ ਭਰਾਵਾਂ ਵਾਂਗ ਫਾਂਸੀ ਲਗਦਾ ਤਾਂ ਸਵਾਇਆ ਹੋ ਚਮਕਦਾ, ਕਿਸੇ ਗਰੀਬਣੀ ਦੀ ਇਜ਼ਤ ਬਚਾਂਦਾ ਸੂਲੀਂ ਚੜ੍ਹਦਾ ਤਾਂ ਸੁਰਖ਼ਰੂਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ। ਤੇ ਖਿੜੇ ਮਥੇ ਦਰਗਾਹੇ ਜਾਂਦਾ। ਹੁਣ ਕੀ ਏ ਹਾਸੇ ਦਾ ਮੜਾਸਾ! ਭਾਵੇਂ ਸਾਡੀ ਕੋਈ ਵਧੀਕੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪਰ ਬਹਾਦਰੀ ਦੀ ਗਲ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਖਿਆਲ ਆਇਆ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਤੋਂ ਭੁਲ ਬਖਸ਼ਾਈਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਪਈਏ। ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦਾ ਆਸਰਾ ਛੱਡੀਏ। ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਅਰਦਾਸਾ ਸੋਧ ਮਾਲਾ ਫੜ ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਜੁਟ ਗਿਆ। ਰਸਨਾ ਤੇ ਚੌਅੱਖਰਾ, ਮਨ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਰਨ ਕਮਲ' 'ਫਿਰ ਵੀ ਤੂੰ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਾ ਨਿਕਲਿਉਂ, ਜਿਸ ਦੀ ਸੁਰਤੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੀ।'

ਰਵਿ ਕੇ ਸੁਤ ਕਾ ਤਿਨ ਤ੍ਰਾਸ ਕਹਾਂ,
ਜੋ ਚਰਨ ਗੁਰੂ ਚਿਤ ਲਾਵਤ ਹੈ।

ਧੰਨ ਹਨ ਉਹ ਪੁਰਸ਼ ਜਿਹੜੇ ਸਤਿਗੁਰ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਪੁਰਸ਼ ਦੀ ਸੁਰਤੀ ਸਤਿਗੁਰ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਉਸ ਨੂੰ ਖੌਫ ਕਾਹਦਾ? ਉਸ ਨੂੰ ਭੈ ਕਿਵੇਂ? ਬਲ ਰਾਜੇ ਨੇ ਭਗਵਾਨ ਦੇ ਚਰਨ ਛੂਹੇ, ਭਗਵਾਨ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦਰ ਤੇ ਦਰਵਾਨ ਕਰ ਬੰਨ ਬਿਠਾਇਆ। ਪੱਥਰ ਅਹਿਲਿਆ ਨੇ ਚਰਨ ਛੂਹੇ ਪੁਲਾੜ ਸ਼ਟਲ ਨਾਲੋਂ ਕਈ ਦਰਜੇ ਪਹਿਲੇ ਭਗਵਾਨ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਪੁਜੀ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨ ਚੁੰਮਣ ਨਾਲ ਦੌਲਤਾਂ ਨੂੰ ਅਕਾਸ਼ਾਂ ਪਤਾਲਾਂ ਦੀ ਸੋਝੀ ਹੋ ਗਈ। ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਇ ਦੇ ਸਮੇਂ ਕਾਬਲ ਦੇ ਭਾਈ ਗੋਂਦੇ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦਿਤਾ। ਪਹਿਰਾਂ ਬਧੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਇਕੋ ਆਸਣ ਤੇ ਬਿਠਾਈ ਰਖਿਆ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਸਦੀ ਏ :—

ਮਾਈ ਚਰਨ ਗੁਰ ਮੀਠੇ
ਵੱਡੇ ਭਾਗ ਦੇਵਹਿ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ੁਰ
ਕੋਟ ਫਲਾ ਦਰਸ਼ਨ ਗੁਰਿ ਡੀਠੇ।

'ਭਾਈ ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘਾ ਤੈਨੂੰ ਵੀ ਨਮਸਕਾਰ ਜਿਸ ਨੂੰ ਉਸ ਔਖੇ ਵੇਲੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨ ਯਾਦ ਆਏ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਨਾਂ ਚਿਰ ਜੁੜਿਆ ਰਹਿਆ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਬਿਰਤੀ ਉਖੜੀ ਜਦ ਇਕ ਦਮ ਬੈਰਕ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਇਆ, ਨਜਰ ਚੁਕੀ ਤਾਂ ਸੋਹਣੀ ਮੂਰਤ, ਕੰਵਲ ਨੇਤਰ, ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਖੂੰਡਾ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੈਰਕ ਦੇ ਜੰਗਲੇ ਕੋਲ ਖੜੇ ਸਨ । ਇਕ ਦਮ ਉਠਿਆ ਤੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਧੜਮ ਕਰਕੇ ਡਿਗਾ । ਅੱਥਰੂਆਂ ਦਾ ਹੜ ਚੜ ਆਇਆ । ਬਚਨ ਹੋਇਆ, ਇਤਨੀ ਬੇ ਪ੍ਰਤੀਤੀ ? ਘਬਰਾ ਨਾ, ਝੂਠੇ ਗੁਵਾਹ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਵਿਗਾੜ ਸਕਦੇ । ਉਹ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਸਭ ਕੁਝ ਜਾਣਦਾ ਏ । ਉਸ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਜੱਜ ਸੁਪਰੀਮ ਜੱਜ ਤੋਂ ਲੁਕਿਆ ਛਿਪਿਆ ਕੁਝ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਪਾਣੀ ਦਾ ਪਾਣੀ ਤੇ ਦੁਧ ਦਾ ਦੁਧ ਨਿਤਾਰ ਦੇਵੇਗਾ । ਉਹ ਪਾਟੇ ਸੀਅ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਉਹ ਸੁਕੀ ਹਰੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਏ ਉਹ ਅੱਗ ਦੇ ਭਾਂਬੜਾਂ 'ਚੋਂ ਕੱਢ ਸਕਦਾ ਏ, ਤੂੰ ਘਬਰਾ ਨਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਗਵਾਹੀਆਂ ਪਾੜ ਸੁਟੀਆਂ ਹਨ । ਹੁਣ ਬਹੁਤਾ ਖਹਿੜੇ ਨ ਪਓ । ਭਾਈ ਵਜ਼ੀਰ ਸਿੰਘ ਮੁਹਕਮ ਸਿੰਘ, ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਸੜਕ ਤੇ ਮੋਟਰ ਕੋਲ ਉਡੀਕ ਰਹੇ ਹਨ, ਤੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਰਹੋ । ਇਹ ਕਹਿੰਦਿਆਂ, ਆਪਣੀ ਜੇਬ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਕਾਗ਼ਜ਼ ਕਢੇ ਤੇ ਪਾੜ ਸੁਟੇ । ਹੁਣ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਮਧਮ ਪੈ ਗਿਆ ਤੇ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਰੌਲਾ ਪੈ ਗਿਆ । ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਰੌਲਾ ਪੈ ਗਿਆ, ਜੇਲ੍ਹ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਹੇਠਲੀ ਉਪਰ ਕਰ ਦਿਤੀ । ਬਥੇਰੀਆਂ ਹਵਾ ਵਿਚ ਡਾਂਗਾਂ ਮਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਹਾਰ ਹੁਟਕੇ ਬੈਹ ਗਏ । ਮੈਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੋ ਗਿਆ । ਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਕੋਈ ਤਾਕਤ ਫਾਹੇ ਨਹੀਂ ਲਾ ਸਕਦੀ । ਇਹ ਮੜੇ ਮੈਜਸਟਰੇਟ ਵੀ ਧਰਮਰਾਜ ਦੇ ਦੂਤ ਵੀ ਮੇਰਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਵਿਗਾੜ ਸਕਦੇ ।

ਸਵੇਰ ਸਾਰ ਕੁਝ ਮੁਲਾਕਾਤੀ ਆਏ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜਥੇਦਾਰ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਤੇ ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ, ਉਤਮ ਸਿੰਘ ਕਿਹਾ, ਨਿਕਿਆ ! ਅਸੀਂ ਪੰਦਰਾਂ ਸੌ ਰੁਪਏ ਤੇ ਮਾਲਵਡ ਵਕੀਲ ਕਰਨ ਲਗੇ ਆਂ, ਨਿਸਚਿੰਤ ਰਹੋ । ਮੈਂ ਕਹਿਆ ਤੁਸੀਂ ਵਕੀਲ ਨਾ ਕਰਿਓ ਜੇ ਕਰੋਗੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਫਾਹੇ ਲਗ ਜਾਊਂਗਾ । ਮੈਨੂੰ ਮਾਲਵਡ ਵਕੀਲ ਨਾਲੋਂ ਵਡਾ ਵਕੀਲ ਮਿਲ ਗਿਆ ਏ ਸਾਰਿਆਂ ਵਕੀਲਾਂ ਦਾ ਪਿਉ ! 'ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਕਹਿਆ,' ਸੁਣ ਓ ਨਿਕਿਆ । 'ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਦਿਤੀਆਂ ਦੰਦਾਂ ਨਾਲ ਖੋਲ੍ਹਣੀਆਂ ਪੈਣਗੀਆਂ ਸਾਡੇ ਤੇ ਰੋਸ ਨਾ ਕਰੀ !' ਪਰ ਮੇਰੀ ਇਕੋ ਰਟ ਸੀ 'ਤੁਸੀਂ ਸਤਿਗੁਰ ਤੇ ਡੋਰੀ ਸੁਟੋ ਉਹ ਮੇਰਾ ਇਥੋਂ ਦਾ ਤੇ ਦਰਗਾਹ ਦਾ ਵਕੀਲ ਏ । ਪਰ ਉਹ ਫਿਰ ਵੀ ਨਾ ਮੁੜੇ ਤੇ ਲਾਹੌਰ ਚਲੇ ਗਏ । ਉਥੇ ਜਾਂਦਿਆਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋ ਗਏ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੀ ਕਹਿਆ ਮੁਕਦਮੇ ਵਿਚ ਕੁਝ ਨਹੀਂ, ਜੇ ਐਵੇਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪੈਸੇ ਦੇਣੇ ਜੇ ਤਾਂ ਦੇ

ਆਊ ।' ਹੁਣ ਉਹ ਵੀ ਬਚਨ ਮੰਨ ਮੁੜ ਆਏ ।

ਭਾਵੇਂ ਮੈਂ ਮੁਕਦਮੇ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਸਾਂ ਪਰ ਸਾਂ ਹੌਲਾ ਫੁਲ, ਵਾਰ ਵਾਰ ਇਹ ਖਿਆਲ ਆਵੇ, ਕਿਤਨਾ ਬਲਵਾਨ ਏ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ । ਕਿਤਨੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਹਨ ਮੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਵਿਚ ! ਕਿਥੇ ਜੇਲ੍ਹਾਂ, ਜੇਲ੍ਹ ਦੁਆਲੇ ਉਚੀਆਂ ਕੰਧਾਂ, ਚੱਪੇ-ਚੱਪੇ ਤੇ ਪਹਿਰੇਦਾਰ ਤੇ ਮੰਤਰੀ ਬੰਦੂਕਾਂ ਤੇ ਸੰਗੀਨਾਂ ਵਾਲੇ । ਇਹ ਮਨੁਖ ਦਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਇਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਹੀ ਏ ।

ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਉਪਰੰਤ ਪੇਸ਼ੀ ਹੋਈ । ਮੇਰੇ ਸੱਜਣ ਮਿੱਤਰ ਵੀ ਆਏ । ਗਾਮੇ ਦੇ ਹਿਤੈਸ਼ੀ ਤੁਰੇ ਬੰਨ੍ਹ ਪਹੁੰਚੇ । ਸੈਸ਼ਨ ਸਾਹਿਬ ਕੁਰਸੀ ਤੇ ਬੈਠੇ । ਚਿਹਰਾ ਫਿਕਾ ਫਿਕਾ ਕਾਹਲੀ ਕਾਹਲੀ ਕਾਗ਼ਜ਼ ਫਰੋਲੀ ਜਾਵੇ । ਪੁਲਿਸ ਸਾਨੂੰ ਅੰਦਰ ਲੈ ਗਈ । ਮੌਕਿਆ ਦੇ ਗਵਾਹ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ । ਸਰਕਾਰੀ ਵਕੀਲ ਪੁਛਿਆ, 'ਕਹੋ ਅੱਲਾ ਕੀ ਕਸਮ ! ਜੋ ਕਹੋਗੇ ਸੱਚ ਕਹੋਗੇ ।'

'ਅੱਲਾ ਕੀ ਕਸਮ ਸੱਚ ਕਹਾਂਗਾ ।'

'ਲੜਾਈ ਕੇ ਵਕਤ ਤੁਮ ਕਿਤਨੀ ਦੂਰ ਥੇ ?'

'ਜੀ ਪੰਜਾਂ ਕਿਲਿਆਂ ਤੇ'

'ਦੌੜ ਕਰ ਆਏ ਕਿ ਆਹਿਸਤਾ ਆਹਿਸਤਾ'

'ਜੀ ! ਆਹਿਸਤਾ, ਆਹਿਸਤਾ'

'ਲੜਤੋਂ ਕੋ ਛੁੜਾਨੇ ਕੇ ਲੀਏ ਕੋਈ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀ ?'

'ਨਹੀਂ ਜਨਾਬ ।'

'ਕਿਸੀ ਕੋ ਚੋਟ ਆਈ ।'

'ਨਹੀਂ ਹਜ਼ੂਰ'

'ਝੂਟ, ਝੂਟ ਬਕਵਾਸ ਏਕ ਤਰਫ ਹੋ ਜਾਉ ।' ਇਸ ਤੋਂ ਉਪ੍ਰੰਤ ਉਮਰਦੀਨ ਪੇਸ਼ ਹੋਇਆ । ਸੈਸ਼ਨ ਨੇ ਪੁਛਿਆ :

'ਤੁਮ ਕਹਾਂ ਥੇ ?'

'ਜੀ ਕੋਈ ਛੀ ਕਿਲਿਆਂ ਤੇ ।'

'ਸ਼ੋਰ ਸੁਣਾ ?'

'ਹਾਂ ਜਨਾਬ ।'

'ਦੌੜ ਕਰ ਆਏ ?'

'ਨਹੀਂ', ਨਹੀਂ ਹਜ਼ੂਰ, ਹੋਲੀ ਹੋਲੀ ।'

'ਲੜਾਈ ਦੇਖੀ ?'

'ਜੀ ਆਉਂਦੀਆਂ ਠੰਢੀ ਪੈ ਗਈ ਸੀ । ਮੈਂ ਗੁਲਾਮ ਨੂੰ ਚੁੜੀ ਜਾਂਦਿਆਂ ਵੇਖਿਆ । ਉਹ ਵੀ ਭਜੇ ਜਾਂਦੇ ਇਹ ਵੀ ਨਸੇ ਜਾਂਦੇ ।'

ਸ਼ੈਸ਼ਨ—ਇਸ ਕੋ ਭੀ ਹੱਥਕੜੀ ਲਗਾਉ ?

ਗਵਾਹੀਆਂ ਪਿਛੋਂ ਕਚਹਿਰੀ ਉਠ ਗਈ । ਸਾਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਲੈ ਆਏ । ਬਾਕੀ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਪਰਤ ਗਏ । 9 ਚੇਤਰ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਮਿਲੀ, ਮੁੜ ਬੈਰਕ ਵਿਚ ਪੁਜ ਮਾਲਾ ਫੜ ਲਈ ਜੇ ਕਦੇ ਜੇਲ੍ਹ ਵਰਗੀ ਬਿਰਤੀ ਬਣ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਨੌਂ ਨਿਧਾਂ ਤਾਂ ਅਠਾਰਾਂ ਸਿਧੀਆਂ ਮੇਰੀਆਂ ਪ੍ਰਦਖਣਾਂ ਕਰਦੀਆਂ ਫਿਰਨ ।

ਨੋ ਚੇਤ ਚੜ੍ਹਿਆ । ਸਿਪਾਹੀ ਆਏ ਬੈਰਕ ਖੋਲ੍ਹੀ ਸੰਤਰੀਆਂ ਹੱਥਕੜੀ ਮਾਰੀ । ਪਰ ਹੱਥਕੜੀ ਹਥੋਂ ਲਹਿ ਗਈ । ਦੂਜੀ ਵੇਰ ਵਜੀ ਉਹ ਵੀ ਡਿਗੀ । ਤੀਜੀ ਵਾਰੀ ਕੜੀ ਲਗੀ । ਪਰ ਸਿਪਾਹੀ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਕਹਿ ਰਹੇ ਸਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਹਿਆ ਕੂਕਿਆ ਤੇਰਾ ਗੁਰੂ ਕਾਮਲ ਏ । ਅਜੇਹੇ ਸ਼ਗਨ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਵੇਖੇ ।' ਜੇਲ੍ਹ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੁਲ੍ਹਿਆ ਤੇ ਗੱਡੀ ਵਿਚ ਬਹਿ ਕਚਿਹਰੀ ਗਏ । ਪਰ ਸ਼ੈਸ਼ਨ ਕਰਨਾ ਕੀ ਸੀ । ਫੈਸਲਾ ਲਿਖਿਆ ਪਿਆ ਸੀ, ਕਿ ਮੌਤ ਇਤਫਾਕੀਆ ਹੋਈ ਏ । ਕੋਈ ਮਾਰਨ ਦੀ ਨੀਯਤ ਨਹੀਂ ਸੀ । ਸਭ ਬਰੀ । ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਕੜੀਆਂ ਬੇੜੀਆਂ ਲਹਿ ਗਈਆਂ, ਚਾਂਈ ਚਾਂਈ ਘਰ ਪੁਜੇ । ਸੱਜਣ ਮਿੱਤਰ ਵਧਾਈਆਂ ਦੇਣ ਆਏ । ਮੈਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਧੰਨ ! ਧੰਨ !! ਧੰਨ !!!

੨੨-੪-੮੧/੧੦-੧੧-੮੧

ਆਪ ਨਰਾਇਣ

ਨਿਰਗੁਨੁ ਆਪਿ ਸਰਗੁਨੁ ਭੀ ਓਹੀ
ਕਲਾ ਧਾਰਿ ਜਿਨਿ ਸਗਲੀ ਮੋਹੀ ।
ਆਪਨੇ ਚਰਿਤ ਪ੍ਰਭ ਆਪਿ ਬਨਾਏ ।
ਆਪੁਨੀ ਕੀਮਤਿ ਆਪੇ ਪਾਏ ।

ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ

ਹੰਸਾਂ ਦੇ ਸਦਾ ਹੰਸਲੇ । ਬਾਬਾ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਕੱਕੜ ਆਪ ਰੱਬ ਰੂਪ ਸਨ, ਉਸ ਦਾ ਸਪੁਤਰ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਉਸ ਨਾਲੋਂ ਸਵਾਇਆ ਨਿਕਲਿਆ । ਬਾਬਾ ਜੀ ਸੂਤਰੀਏ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਸਿਧ ਸਨ । ਜਦ ਆਪ ਮਸਤਾਨੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਤਾਂ ਦੀਵਾਨ ਦਾ ਭੋਗ ਨ ਪੈਣ ਦੇਂਦੇ । ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਰਾਤ ਭਿਜੇ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਉਡਾਰੀ ਉਚੇਰੀ ਹੁੰਦੀ ਜਾਵੇ । ਜੇਹਾ ਬੂਟਾ ਤੇਹਾ ਫਲ ।

ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਬਾਲ ਕਾਲ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕਰਨ ਲਗ ਪਿਆ । ਮਾਤਾ ਦੁਧ ਦੇਣ ਤਾਂ ਚੁੰਘ ਲੈਣ ਜੇ ਨਾ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਮੰਜੇ ਤੇ ਪਏ ਗੁਟਕੂੰ ਗੁਟਕੂੰ ਕਰਦੇ ਰਹਿਣਾ । ਚਿਹਰੇ ਤੇ ਉਦਾਸੀ ਜਾਂ ਰੋਣਾ ਕਦੀ ਨ ਵੇਖਿਆ । ਹਸਦਿਆਂ ਖੇਡਦਿਆਂ ਗਲੀ ਗਵਾਂਢ ਨੂੰ ਖੇੜਾ ਵੰਡਣਾ । ਧੀਰਜ ਤੇ ਠਰੱਮੇ ਨਾਲ ਬਾਲ ਕਾਲ ਬੀਤਿਆ ।

ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਜਦ ਮੱਸ ਫੁਟਣ ਲਗੀ ਤਾਂ ਬਾਬਾ ਜੋਤਾ ਸਿੰਘ ਢੇਪਈ ਨੇ ਕੰਨ ਵਿਚ ਫੂਕ ਮਾਰ ਦਿਤੀ । ਬਸ ਕੰਨ ਵਿਚ ਫੂਕ ਵਜਦਿਆਂ ਜਿਵੇਂ ਸਿਪ ਸਵਾਂਤ ਬੂੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਾਗਰ ਦੀ ਤਹਿ ਹੇਠਾਂ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਏ, ਜਾਂ ਨਵਯੁਵਤੀ ਗਰਭਵਤੀ ਹੋ ਸਹੇਲੀਆਂ ਤੋਂ ਵਖ ਹੋ ਬਹਿੰਦੀ ਹੈ ਤਿਵੇਂ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਕੰਨ ਵਿਚ ਫੂਕ ਵੱਜਣ ਸਾਰ ਵਖ ਵਖ ਬਹਿਣ ਲਗ ਪਿਆ । ਕੰਮ ਕਾਜ ਵੀ ਕਰਦਾ ਮਗਰ ਵਧੇਰੇ ਸਮਾਂ ਭਜਨ ਬੰਦਗੀ ਵਲ ਦੇਂਦਾ !

ਵਾਹੀ ਵਿਚ ਹੱਥ ਵਟਾਣ ਲਈ ਨੁਸ਼ਹਿਰੀਏ ਮਜ਼ਬੀ ਨੂੰ ਕਾਮਾ ਰਖ ਲਿਆ । ਨੌਸ਼ਹਿਰੀਏ ਨੂੰ ਸੰਤ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਲਾਗ ਲਗ ਗਈ । ਉਹ ਕਿਰਤ ਭੀ ਕਰੇ ਤੇ ਭਜਨ ਬਾਣੀ ਵਲ ਸਮਾਂ ਦੇਵੇ । ਖੜਤਾਲਾਂ ਬਣਵਾ ਲਈਆਂ ਘੁੰਗਰੂ ਭੀ ਲੈ ਲਏ । ਜਦ ਕੰਮ ਤੋਂ ਜ਼ਰਾ ਵਿਹਲ ਮਿਲੇ ਪੈਰੀਂ ਘੁੰਗਰੂ ਬੰਨ੍ਹ, ਹੱਥੀਂ ਖੜਤਾਲਾਂ ਲੈ ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹਨ ਲਗ

ਜਾਵੇ। ਮੁਰਲੀ ਵੀ ਨੁਸ਼ਹਿਰੀਏ ਨਾਲ ਐਸੀ ਰਚ ਮਿਚ ਗਈ ਕਿ ਜਦ ਨੁਸ਼ਹਿਰੀਆ ਉਸ ਨੂੰ ਬੁਲ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਲਾਵੇ ਤਾਂ ਮੁਰਲੀ ਬੋਲਣ ਲਗ ਪਵੇ। ਕਈ ਵਾਰੀ ਮੌਜ ਵਿਚ ਰਾਤ ਸਮੇਂ ਨੁਸ਼ਹਿਰੀਆ ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਮੁਰਲੀ ਵਜਾਉਣ ਲਗ ਪਵੇ ਤਾਂ ਸਰੋਤਿਆਂ ਉਠ ਕੇ ਮੰਜੇ ਤੇ ਬਹਿ ਜਾਣਾ। ਇਸੇ ਵਾਸਤੇ ਨੁਸ਼ਹਿਰੀਆ "ਮੁਰਲੀ ਵਾਲਾ" ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਸਿਧ ਹੋ ਗਿਆ।

ਇਕ ਦਿਨ ਮੁਰਲੀ ਵਾਲੇ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਸੰਤ ਜੀ! ਤੁਸੀਂ ਰੋਜ਼ ਰੱਬ ਦੀਆਂ ਕਹਾ-ਣੀਆਂ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਕਿਸੇ ਦਿਨ ਮੈਨੂੰ ਭੀ ਰੱਬ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਾਓ।" ਸੰਤਾਂ ਕਹਿਆ, "ਉਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਹੈ। ਹਰ ਰੂਪ ਓਸੇ ਦਾ ਹੈ।" ਪਰ ਮੁਰਲੀ ਵਾਲੇ ਉੱਤਰ ਦਿਤਾ, "ਨਹੀਂ ਸੰਤ ਜੀ! ਇਹ ਤਾਂ ਮਗਰੋਂ ਲਾਹੁਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਓਹੋ ਰੂਪ ਵਖਾਓ, ਜਿਹੜਾ ਅਸਲ ਰੂਪ ਹੈ। ਸੰਤਾਂ ਕਹਿਆ, "ਚੰਗਾ! ਜਿਦਣ ਹੁਕਮ ਲਗਾ ਕਰਵਾਵਾਂਗਾ।"

ਇਕ ਦਿਨ ਸੰਤ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਮੁਰਲੀ ਵਾਲਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਪਾਨ ਕਰ ਹੱਲ ਵਾਹ ਰਹੇ ਸਨ, ਕਿ ਮੁਰਲੀ ਵਾਲੇ ਦੇ ਸਿਰ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਲਾਟ ਨਿਕਲੀ। ਬੜਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਇਆ ਤੇ ਉਹ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਟਿਕ ਗਿਆ। ਮੁਰਲੀ ਵਾਲੇ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਉਸ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਿਚੋਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਕਿਰਨਾਂ ਨਿਕਲੀਆਂ ਹਨ, ਉਹ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਪਸਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਉਹੋ ਕਿਰਨਾਂ ਸੰਤਾਂ ਵਿਚ, ਉਹੋ ਕਿਰਨਾਂ ਮੁਰਲੀ ਵਾਲੇ ਵਿਚ ਉਹੋ ਢਗਿਆਂ ਤੇ, ਉਹੋ ਝੋਟਿਆਂ ਤੇ, ਉਹੋ ਕਿਰਨਾਂ ਨਿਕੇ ਤੋਂ ਨਿਕੇ ਕੀੜੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਰੁਖਾਂ ਤੇ ਬ੍ਰਿਛਾਂ ਵਿਚ, ਠੀਕਰੀਆਂ ਤੇ ਨਿਕੀਆਂ ਨਿਕੀਆਂ ਕੰਕਰਾਂ ਵਿਚ ਉਹ ਕਿਰਨਾਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਉਹ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਬਦਲ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕਿਰਨਾਂ ਦਾ ਮੀਂਹ ਧਰਤੀ ਤੇ ਪੈਂਦਾ ਰਿਹਾ। ਇਹ ਕੌਤਕ ਤੱਕ ਦੋਵੇਂ ਵੈਰਾਗੀ ਹੋ ਗਏ। ਬਦਲਾਂ ਨੇ ਘੜੀ ਦਮ ਲਿਆ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਨਾਮਾਂ ਕੀਤੀਆਂ।

ਬਾਬਾ ਮੁਰਲੀਵਾਲਾ ਸ੍ਰੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ,

ਰਮੇ ਰਾਮ

ਬ੍ਰਿਛਸ ਤੁਹੀ, ਪਤਸ ਤੁਹੀ । ਛਿਤਸ ਤੁਹੀ, ਉਰਧਸ ਤੁਹੀ ।

(ਅਕਾਲ ਉਸਤਤ)

ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਇਸਤਮਾਲ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ, 1962 ਈ. ਕਰੀਵਾਲ ਜ਼ਿ: ਹਿਸਾਰ ਦੇ ਜ਼ਿਮੀਂਦਾਰ ਪਟਵਾਰੀ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਾ ਰਹੇ ਸਨ । ਕੰਧਾਰਾ ਸਿੰਘ ਸਪੁਤਰ ਜਾਗੀਰ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਗਰੁਪ ਨਾਲ ਪਟਵਾਰੀ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਬਾਹਰ ਗਿਆ । ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਗਰੁਪ ਲਾਗੇ ਬਾਹੀਏ ਦੇ ਬਾਗੜੀਆਂ ਦੀ ਭੋਏਂ ਸੀ । ਫੁਟਾਂ ਦੀ ਬਹਾਰ ਸੀ ਤੇ ਫੁਟਾਂ ਵੀ ਪੂਰੇ ਜੋਬਨ ਤੇ ਸਨ । ਜਾਂਦਿਆਂ ਬਾਗੜੀ ਭਾਈ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਆਓ ਸ੍ਰਦਾਰੋ ! ਕੁਝ ਖਾ ਪੀ ਲਓ !" ਇੰਨਾਂ ਕਹਿ ਉਸ ਖੇਤ ਵਿਚੋਂ ਫੁਟਾਂ ਤੋੜ ਲਿਆਂਦੀਆਂ ਤੇ ਲਿਆ ਕੇ ਰਖ ਦਿਤੀਆਂ । ਸਾਰਿਆਂ ਮਜ਼ੇ ਨਾਲ ਖਾਧੀਆਂ ।

ਪਰ ਰੱਬ ਨੇ ਸਾਰੀਆਂ ਉਂਗਲਾਂ ਇਕੋ ਜੇਡੀਆਂ ਨਹੀਂ ਬਣਾਈਆਂ । ਕੁਝ ਅਲਬੇਲੇ ਅਪਣੇ ਆਪ ਖੇਤ ਵਿਚ ਵੜ ਗਏ ਤੇ ਫੁਟਾਂ ਖਾਣ ਲਗ ਪਏ । ਮਾਲਿਕ ਨੂੰ ਤੈਸ਼ ਆ ਗਿਆ, ਉਸ ਮਨ੍ਹਾਂ ਕੀਤਾ, ਮਗਰ ਮਟੀਰ ਕਿਥੋਂ ਮੁੜਦੀ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਇੱਕਲਾ ਜਾਣ, ਮੂੰਹ ਜ਼ੋਰਾਂ ਨੇ ਲਿਤਰ ਪੌਲਾ ਵੀ ਕੀਤਾ । ਹੁਣ ਉਸ ਕੋਲੋਂ ਰਿਹਾ ਨ ਗਿਆ, ਉਸ ਪਿੰਡੋਂ ਜਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਹਮੈਤੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਆਂਦਾ । ਪਿੰਡੋਂ ਵਾਹਰ ਆ ਪਈ । ਊਂਠਾਂ, ਘੋੜਿਆਂ ਤੇ ਸਵਾਰ, ਹੱਥੀਂ ਬਰਛੇ ਬੰਦੂਕਾਂ ਤੇ ਡਾਂਗ ਕੁਹਾੜੀਆਂ ਲਾ ਲਾ ਕਰਦੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਘੇਰਨ ਲਗ ਪਏ ।

ਕੰਧਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜਾਣਿਆਂ ਬਲਾ ਗਲ ਆ ਪਈ । ਇਸ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਟਾਲਿਆ ਜਾਵੇ । ਇਹ ਖੱਫਣੀ ਪਾਈ, ਹੱਥ ਵਿਚ ਮਾਲਾ ਲੈ ਬਾਹਰ ਵਲ ਵਧਿਆ । ਇਸ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਤੇ ਇਤਨਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਕੁਝ ਨਾ ਕਹਿਆ ਮਗਰ ਉਹ ਬਾਕੀਆਂ ਦਾ ਘੇਰਾ ਤੰਗ ਕਰੀ ਜਾਣ । ਅਸਲ ਪੁਆੜੇ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਮੌਕਿਆ ਤਾੜ ਕੇ ਘੇਰਾ ਚੀਰ ਕੇ ਨੱਸ ਗਏ । ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਸੱਟਾਂ ਫੇਟਾਂ ਲਗੀਆਂ । ਅੰਤ ਸੁਲਾਹ ਹੋ ਗਈ ਤੇ ਸਾਰੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜੇ ।

ਕੰਧਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜਦ ਘਰ ਪੁਜਾ ਤਾਂ ਕਲਿਜੁਗ ਨੂੰ ਦਾਉ ਮਿਲ ਗਿਆ । ਉਸ ਐਸੀ

ਫੂਕ ਦਿਤੀ ਕਿ ਕੰਧਾਰਾ ਸਿੰਘ ਅੰਦਰ ਚੰਡਾਲ ਨੇ ਜਾ ਡੇਰਾ ਲਾਇਆ। ਚਿਹਰਾ ਲਾਲ ਹੋ ਗਿਆ ਮਨ ਵਿਚ ਤੂਫਾਨ ਉਠ ਖਲੋਤਾ। ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਇਕ ਕੱਖਾਂ ਦੀ ਕੁੱਲੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਕੰਧਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਡੰਡਾ, ਕੂੰਡਾ, ਆਸਣ, ਪਊਏ, ਗੁਟਕਾ, ਮਾਲਾ ਤੇ ਹੋਰ ਜਲ ਪਾਣੀ ਛਕਣ ਦਾ ਸਾਮਾਨ ਸੀ। ਕੰਧਾਰਾ ਸਿੰਘ ਉਸ ਅੰਦਰ ਗਿਆ ਤੇ ਕਿੱਲੀ ਨਾਲ ਮਾਲਾ ਟੰਗ ਦਿਤੀ ਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਧਾਰ ਲਿਆ ਕਿ ਜਦ ਤਕ ਬਾਗੜੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਸਿਰ ਕਢ ਬਾਗੜੀ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਨ ਲੈ ਆਵਾਂ, ਜਾਂ ਸਿਰ ਲਾਹ ਨ ਲਿਆਵਾਂ ਤਦ ਤਕ ਚੈਨ ਨਹੀਂ ਲੈਣਾ।

ਕੰਧਾਰਾ ਸਿੰਘ ਇਹਨਾ ਸੋਚਾਂ ਵਿਚ ਡੁਬਾ, ਧਰਮ-ਰਾਜ ਦੀ ਪੁਤਰੀ ਦੀ ਗੋਦ ਵਿਚ ਜਾ ਬੈਠਿਆ। ਪਰ ਸਤਿਗੁਰ.........

ਸਤਿਗੁਰ ਸਿਖ ਕੇ ਬੰਧਨ ਕਾਟੇ, ਗੁਰ ਕਾ ਸਿਖ ਵਕਾਰ ਤੇ ਹਾਟੇ।

ਅੱਖ ਲਗਦਿਆਂ ਹੀ ਕੰਧਾਰਾ ਸਿੰਘ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੇਸ ਚਲਿਆ ਗਿਆ ਤੇ ਕੀ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਉਹ ਇਕ ਰੁਖ ਤੇ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਗਲ ਵਿਚ ਉਹੋ ਕੱਫਣੀ, ਤੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਆਰੀ, ਆਰੀ ਨਾਲ ਰੁਖ ਨੂੰ ਕੱਟਣ ਹੀ ਲਗਾ ਸੀ ਕਿ ਰੁਖ ਦਾ ਟਾਹਣਾ ਰੁਖ ਨਾਲੋਂ ਟੁਟ ਕੇ ਵਖ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਉਸ ਰੁਖ ਦੇ ਟੁਟੇ ਟਾਹਣੇ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਤੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਏ। ਓਹੋ ਨੂਰਾਨੀ ਮੁਖੜਾ, ਭਰਵਾਂ ਕੱਦ, ਹਸੂੰ ਹਸੂੰ ਕਰਦਾ ਚਿਹਰਾ। ਜਲਾਲ ਝਲਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਸੁੰਦਰ ਮੁਖੜੇ ਤੋਂ ਪੁਸ਼ਪ ਵਰਖਾ ਕਰਦਿਆਂ, ਸਤਿ-ਗੁਰਾਂ ਨੇ ਕੰਧਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਹਿਆ, "ਕੰਧਾਰੂ! ਤੂੰ ਮਨੁਖਾਂ ਦੇ ਮਾਰਨ ਦੇ ਬਾਨ੍ਹਣੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਰਿਹਾ ਹੈਂ। ਉਹ ਕਿਹੜੀ ਥਾਂ ਹੈ ਜਿਥੇ ਮੈਂ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਕਿਹੜਾ ਜੀਵ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਮੇਰਾ ਵਾਸਾ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਰੁਖ ਰੁਖ, ਪੱਤ ਪੱਤ, ਫੁਲ ਫੁਲ ਵਿਚ ਹਾਂ।" ਇਤਨਾ ਬਚਨ ਕਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਲੋਪ ਹੋ ਗਏ।

ਕੰਧਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅੱਖ ਖੁਲ ਗਈ। ਓਹੋ ਛਨ, ਓਹੋ ਖੇਸ, ਓਹੋ ਚਾਦਰ, ਉਹ ਸਾਹਣਾ, ਸਮਝ ਆ ਗਈ। ਮਨ ਨੂੰ ਧ੍ਰਿਕਾਰਾਂ ਪਾਈਆਂ, "ਪਾਮਰਾ! ਵੇਖ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕਿੰਨੀ ਕਿਰਪਾ ਕੀਤੀ ਏ। ਤੈਨੂੰ ਨਰਕ ਤੋਂ ਬਚਾਇਆ ਏ। ਤੈਥੋਂ ਖੂਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਹੜੀ ਮੌਤੇ ਮਰਦਾ ਅਗੋਂ ਤੋਂ ਕੰਨਾਂ ਨੂੰ ਹੱਥ ਲਾ ਕੇ ਭੁਲ ਬਖਸ਼ਾ।"

(ਕੰਧਾਰਾ ਸਿੰਘ)

ਬੰਸੀ ਵਾਲਾ

ਆਪੇ ਗੋਪੀ ਆਪੇ ਕਾਨਾ, ਆਪੇ ਗਊ ਚਰਾਵੈ ਬਾਨਾ।
ਆਪਿ ਉਪਾਵਹਿ ਆਪਿ ਖਪਾਵਹਿ ਤੁਧੁ ਲੇਪੁ ਨਹੀਂ ਇਕੁ ਤਿਲ ਰਗਾ।
(ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫-੧੦੮੩)

ਗਾਹਿ ਸੂਫੀ ਗਾਹਿ ਜ਼ਾਹਿਦ ਗਾਹਿ ਕਲੰਦਰ ਮੇਂ ਸਵਦ।
ਰੰਗ ਹਾਟਿ ਮੁਖਤਲਿਫ ਦਾਰਦ ਬੁੱਤੇ ਅਗਯਾਰੇ ਮਾਂ।

ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਦੀ ਅੱਖ ਖੁਲ੍ਹੀ। ਉਠਿਆ ਤੇ ਮੰਜੇ ਤੇ ਬਹਿ ਗਿਆ! ਬੜਾ ਹੈਰਾਨ ਸੀ। ਸੋਚਣ ਲਗਾ ਇਹ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਕੈਸਾ ਹੈ? ਇਹ ਜੋਤਾਂ ਕੈਸੀਆਂ ਹਨ? ਇਹ ਮਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ ਕੌਣ ਹਨ? ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਕਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਹੋਏ। ਹੇ ਰਾਮ! ਹੇ ਰਾਮ! ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਇਸ ਦਾ ਗਿਆਨ ਕਰਾ। ਇਹਨਾਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਿਚ ਡੁਬੇ ਪੰਡਤ ਚੋਲਤਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ, ਸੁਹੇਵੇ ਸਾਹਿਬ ਨਿਵਾਸੀ ਮੰਜੇ ਤੋਂ ਉਠ ਸੋਚ ਸ਼ਨਾਨ ਵਿਚ ਲਗ ਗਏ।

ਇਧਰ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੁਹੇਵੇ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਅਖੰਡ ਪਾਠਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬਣਾਇਆ। ਸੰਤ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਪਤਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਗਏ। ਨੋਹਰੇਂ ਡਾਚੀ ਭਾੜੇ ਤੇ ਕੀਤੀ ਤੇ ਗੁਰ ਅਸਥਾਨ ਵਲ ਰੁਖ ਕੀਤਾ। ਰਾਹ ਵਿਚ ਬੜੀ ਹਨੇਰੀ ਚਲੀ। ਇਸ ਹਨੇਰੀ ਸਮੇਂ ਸੁਹੇਵੇ ਸਾਹਿਬ ਨਿਵਾਸੀਆਂ ਨੇ ਖਾਸ ਚਮਤਕਾਰ ਵੇਖਿਆ। ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਜੋਤ ਜਗਦੀ ਵਖਾਈ ਦਿਤੀ। ਇਹ ਜੋਤ ਡੇਰੇ ਦੇ ਮਹੰਤ, ਪਿਲੂ ਮਾਲੀ ਤੇ ਹੋਰ ਸੱਜਣਾਂ ਨੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੇਖੀ।

ਸੰਤ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਜਗ੍ਹਾ ਵੇਖੀ ਚਾਖੀ ਤੇ ਮੁੜ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋ, ਜਗ੍ਹਾ ਬਾਰੇ ਵਾਰਤਾ ਸੁਣਾਈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਚਾਲੂ ਕਰਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦੇ ਦਿਤਾ। ਰਸਦਾਂ ਪੁਜ ਗਈਆਂ। ਪਾਠੀ ਵੀ ਚਲੇ ਗਏ ਤੇ ਜੇਠ ਦੀ ਸੰਗਰਾਂਦ ੨੦੦੬ ਨੂੰ ਅਖੰਡ ਪਾਠਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਹ ਚਲ ਪਿਆ।

ਜਦ ਪੰਡਿਤ ਚੋਲਤਾ ਪ੍ਰਸਾਦ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਤੁਰੇ ਹਨ, ਤਦ ਉਹ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਗਿਆ। ਪਾਠ ਹੁੰਦਿਆਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ। ਜੋਤ ਜਗਦੀ ਤੱਕੀ ਤਾਂ ਸੁਪਨੇ ਵਾਲਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਆ ਖਲੋਤਾ। ਪਹਿਲਾਂ ਇਕ ਜੋਤ, ਫਿਰ

ਅਨੇਕਾਂ ਜੋਤਾਂ, ਮੁੜ ਇਕ ਆਸਣ ਵਿਛਿਆ ਤਕਿਆ ਤੇ ਆਸਣ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਏ। ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਗਹਿਮਾ ਗਹਿਮੀ ਵੇਖੀ। ਇਹ ਸਾਰੀ ਝਾਕੀ ਫਿਲਮ ਵਾਂਗੂ ਇਕ ਦਮ ਅੱਖਾਂ ਅਗੋਂ ਲੰਘ ਗਈ। ਪਰ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਅਭਮਾਨ ਰਾਹ ਮੱਲ ਖਲੋਤਾ। ਕੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਧਰਮ ਕਰਮ ਦਾ ਕੋਈ ਗਿਆਨ ਹੈ ?

ਥੋੜੇ ਦਿਨਾਂ ਪਿਛੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਪਾਠਾਂ ਦੀ ਦੇਖ ਭਾਲ ਵਾਸਤੇ ਸੁਹੇਵੇ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਭਾਗ ਲਾਏ। ਦੀਵਾਨ ਸਜਿਆ। ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਵੀ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਗਏ। ਅਤੇ ਅਖੰਡ ਪਾਠਾਂ ਤੋਂ ਅਰੰਭ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਾ ਤਕਿਆ ਦ੍ਰਿਸਟਾਂਤ ਦਾ ਨਕਸ਼ਾ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਆ ਗਿਆ, ਮਨ ਵਿਚ ਢਾਰਸ ਆਈ। ਪਰ ਪੂਰੀ ਤਸੱਲੀ ਨ ਬੱਝੀ। ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਦੇ ਭਾਗ ਜਾਗਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ। ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਮੁੜ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਹੋਇਆ। ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਮੂਰਤੀਆਂ ਵੇਖੀਆਂ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ, ਲਛਮਣ ਜੀ ਤੇ ਸੀਤਾ ਜੀ ਮਗਰ ਝਭਦੇ ਹੀ ਉਹ ਮੂਰਤੀਆਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਵਜ਼ੀਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਵਿਚ ਬਦਲ ਗਈਆਂ। ਜਦ ਅੱਖ ਖੁਲ੍ਹੀ ਤਾਂ ਅਸਚਰਜ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਸੀ।

ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਪਾਠੀ ਵਧਣ ਲਗੇ। ਹੋਰ ਸਵਾਰੇ ਸਾਹਿਬ ਖੁਲ੍ਹ ਗਏ। ਜੋਤਾਂ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ। ਸਾਰਾ ਕਮਰਾ ਜੋਤਾਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਦਾ ਮਨ ਪ੍ਰੇਰਿਆ ਗਿਆ ਸ਼ਰਧਾ ਵਧ ਗਈ। ਇਕ ਰਾਤ ਵਧੇਰੇ ਕਿਰਪਾ ਹੋਈ ਕੀ ਤਕਿਆ ਕਿ ਪਿੰਡ ਦੇ ਬਾਹਰਵਾਰ ਟਿੱਲੇ ਤੇ ਭਗਵਾਨ ਬੰਸਰੀ ਵਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਵਾਹੋ ਦਾਹੀ ਭੱਜੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਚੋਲਤਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਵੀ ਘਰੋਂ ਨਿਕਲ ਭੀੜ ਮਗਰੇ ਟੁਰ ਪਇਆ। ਕੰਨੀ ਮਿੱਠੀ ਮਿੱਠੀ ਧੁੰਨ ਆਈ, ਕਦਮਾਂ ਫੁਰਤੀ ਫੜੀ। ਛੇਤੀ ਛੇਤੀ ਟਿੱਲੇ ਕੋਲ ਪੁਜੇ। ਅਗੇ ਵਧੇ ਤੇ ਦੋਵੇਂ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਭਗਵਾਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨੂੰ ਛੁਹਿਆ। ਜਦ ਸਿਰ ਚੁਕਿਆ ਤਾਂ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਉਹ ਮੁਰਲੀ ਮਨੋਹਰ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਉਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹਨ। ਅੱਖ ਖੁਲ੍ਹ ਗਈ। ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਸਰੂ ਕੱਦੇ, ਕੰਵਲ ਨੇਤਰੇ, ਸੁੰਦਰ ਚਰਨ ਕਮਲਾਂ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਅਵਤਾਰ ਹਨ। ਤਰੇਤੇ ਤੇ ਦੁਆਪਰ ਦੇ ਵੀ ਇਹੋ ਉਧਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਨ, ਤੇ ਕਲਿਜੁਗ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਿਆ ਸੀ ਤੇ ਹੁਣ ਇਸ ਜਾਮੇਂ ਵਿਚ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਤਾਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਜਦ ਅਖੰਡ ਪਾਠਾਂ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਦਾ ਸਮਾਂ ਆਇਆ। ਦੀਵਾਨ ਸਜਿਆ। ਰਾਗੀਆਂ ਕੀਰਤਨ ਅਰੰਭਿਆ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਸਣ ਤੇ ਸ਼ਸ਼ੋਭਤ ਹੋਏ ਤਾਂ ਪੰਡਿਤ ਚੋਲਤਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਨੂੰ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਪਹਿਲਾਂ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ, ਮੁੜ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ

ਜੀ ਤੇ ਮੁੜ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਝਲਕਾਰੇ ਵਜੇ। ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦਿਆਂ ਮਸ-ਤਾਨਾ ਹੋ ਨੱਚਿਆ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲਗਾ, "ਅਬ ਨਹੀਂ ਰੁਕੂੰਗਾ ! ਅਬ ਨਹੀਂ ਰੁਕੂੰਗਾ ! ਅਬ ਨਹੀਂ ਰੁਕੂੰਗਾ !" ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਉਠ ਖਲੋਤਾ ਤੇ ਸਾਰੇ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦਿਆਂ ਆਖਿਆ, "ਯਹੀ ਮੂਰਤੀ ਭਗਵਾਨ ਰਾਮ ਹੈ, ਯਹੀ ਭਗਵਾਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਹੈ, ਯਹੀ ਇਸ ਸਮੇਂ ਕਿ ਮਾਲਿਕ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੈਂ।"

ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਸੁਹੇਵਾ ਸਾਹਿਬ।

ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਸਿਰਤਾਜ

ਜਿਨ੍ਹੀ ਤੂੰ ਸੇਵਿਆ ਭਾਉ ਕਰਿ ਸੇ ਤੁਧ ਪਾਰਿ ਉਤਾਰਿਆ।
ਲਬੁ ਲੋਭੁ ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧ ਮੋਹੁ ਮਾਰਿ ਕਢੇ ਤੁਧੁ ਸਪਰਵਾਰਿਆ।
ਧੰਨੁ ਸੁ ਤੇਰਾ ਥਾਨੁ ਹੈ ਸਚੁ ਤੇਰਾ ਪੈਸਕਾਰਿਆ।
ਨਾਨਕੁ ਤੂ ਲਹਣਾ ਤੂ ਹੈ ਗੁਰੁ ਅਮਰੁ ਤੂ ਵੀਚਾਰਿਆ।
ਗੁਰੁ ਡਿਠਾ ਤਾਂ ਮਨੁ ਸਾਧਾਰਿਆ। ਰਾਮਕਲੀ-੯੬੮

ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਭਾਦਰੋਂ ਦੀ ਮਸਿਆ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਬੜਾ ਮੇਲਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਲੋਕ ਦੂਰੋਂ ਨੇੜਿਉਂ ਆ ਕੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਧੰਨ ਭਾਗ ਜਾਣਦੇ ਹਨ। ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਆਮ ਪ੍ਰਸਿਧ ਹੈ, ਕਿ ਇਸ ਮਸਿਆ ਤੇ ਸਿਦਕਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਸਿਰਤਾਜ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਇਕ ਵੇਰ ਸੰਤ ਚੰਨਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸੂਬਾ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਖਿਆਲਾ ਨੂੰ ਕਹਿਆ, "ਸੂਬਾ ਜੀ ! ਚਲੋ ਅਸੀਂ ਵੀ ਮਸਿਆ ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਚਲੀਏ ਤੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰੀਏ !" ਸੂਬਾ ਜੀ ਸਹਿਮਤ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਨੂੰ ਰਵਾਨਾ ਹੋ ਪਏ।

ਸੂਬਾ ਜੀ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੇ ਸਰੋਵਰ ਵਿਚ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕੀਤਾ, ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਜਾ ਕੇ ਸੀਸ ਝੁਕਾ ਕੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ ਤੇ ਪਿਛਾਂ ਨੂੰ ਪਰਤ ਪਏ। ਜਦ ਪਿਛਾਂ ਪਰਤੇ ਤਾਂ ਕੀ ਵੇਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਟਾਹਲੀ ਹੇਠਾਂ ਪ੍ਰਕਰਮਾਂ ਤੋਂ ਪਾਸੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਕੱਲੇ ਹੀ ਸ਼ਸ਼ੋਭਤ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਜਾ ਕੇ ਨਮਸ਼ਕਾਰ ਕੀਤੀ। ਬਚਨ ਬਲਾਸ ਹੋਏ ਤੇ ਸੂਬਾ ਜੀ ਅਰਜ ਕੀਤੀ, "ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ ! ਬਾਕੀ ਦੇ ਸਰੀਰ

ਕਿਥੇ ਹਨ ? ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਬਚਨ ਹੀ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਅੱਖ ਦੀ ਪਲਕ ਵਿਚ ਨ ਓਥੇ ਕੋਈ ਆਸਣ ਤੇ ਨ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਨ। ਇਹ ਕੌਤਕ ਵੇਖ ਕੇ ਸਾਰੇ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਏ। ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਉਂ ਜਾਪਿਆ ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਸੁਪਨਾ ਵੇਖਿਆ ਹੈ। ਜਦ ਇਹ ਗੱਲ ਬਾਕੀ ਸਾਥੀਆਂ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਇਕ ਜ਼ਬਾਨ ਹੋ ਕਹਿਆ, "ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਦਰਸ਼ਨ ਇਸ ਵਕਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦੇ ਕੇ ਭਾਵਨਾ ਪੂਰੀ ਕਰ ਦਿਤੀ ਹੈ।"

(ਸੂਬਾ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਖਿਆਲਾ)

ਮੀਰੀ ਪੀਰੀ ਦੇ ਮਾਲਕ

ਪੰਜਿ ਪਿਆਲੇ ਪੰਜਿ ਪੀਰ ਛਠਮੁ ਪੀਰ ਬੈਠਾ ਗੁਰੁ ਭਾਰੀ।
ਅਰਜਨ ਕਾਇਆ ਪਲਟਿ ਕੈ, ਮੂਰਤਿ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਸਵਾਰੀ।
ਚਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਸੋਢੀਆਂ ਰੂਪ ਦਿਖਾਵਣ ਵਾਰੋ ਵਾਰੀ।
ਦਲਭੰਜਨ ਗੁਰੁ ਸੂਰਮਾ, ਵਡ ਜੋਧਾ ਬਹੁ ਪਰਉਪਕਾਰੀ।

ਵਾਰ ੧, ਪਉੜੀ ੪੮

ਜ਼ਿਲੇ ਸਿਆਲਕੋਟ ਦਾ ਦੌਰਾ ਸੀ, ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ ਜੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਤਾਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਦੌਲੇ ਵਾਲੀ ਦੇ ਭਾਗ ਜਾਗ ਪਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ, "ਸੂਬਾ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ! ਘਰ ਘਰ ਜਾਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ। ਇਕੋ ਥਾਂ ਠੀਕ ਹੈ। ਸਾਰੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਇਕ ਥਾਂ ਇੱਕਠੀ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਓਥੇ ਦਰਸ਼ਨ ਮੇਲੇ ਹੋ ਜਾਣਗੇ।" ਪਿੰਡ ਦੀ ਧਰਮਸਾਲ ਵਿਚ ਇਕੱਠੇ ਹੋਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਹੋਇਆ। ਸੂਬਾ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਹੋਰ ਸੰਗਤਾਂ ਧਰਮਸਾਲ ਵਲ ਹੋ ਟੁਰੀਆਂ।

ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋਏ ਹੀ ਸਨ ਕਿ ਭਾਈ ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਆ ਸੀਸ ਝੁਕਾਇਆ ਤੇ ਘੋੜੇ ਦੀ ਵਾਂਗ ਫੜ ਲਈ ਤੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਚਰਨ ਪਾਣ ਵਾਸਤੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ। ਸੂਬ· ਜੀ ਵਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤਕਿਆ, ਪੁਛਿਆ ਕਿਉਂ ਭਾਈ ?" ਹੁਣੇ ਈ ਬਚਨ ਤੋਂ ਮੁਕਰ ਰਹੇ ਹੋ।" ਸੂਬਾ ਜੀ ਤਾਂ ਕੁਝ ਨ ਬੋਲੇ, ਮਗਰ ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਬੋਲ ਪਿਆ,

,'ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ਼ ! ਸੂਬੇ ਹੋਰਾਂ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਮਗਰ ਮੈਂ ਤਾਂ ਕੋਈ ਬਚਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਸੂਬਾ ਜਾਣੇ ਜਾਂ ਤੁਸੀਂ ਜਾਣੋ, ਮੇਰੇ ਘਰ ਤਾਂ ਚਰਨ ਜ਼ਰੂਰ ਪਾਓ।" ਭਗਤਾਂ ਵਸ ਭਗਵਾਨ। ਹੁਣ ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਜਾਏ ਬਿਨਾ ਕੋਈ ਚਾਰਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸਤਿ-ਗੁਰੂ ਜੀ ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਵਲ ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਮੋੜ ਦਿਤਾ। ਦਰਵਾਜੇ ਕੋਲ ਪੁਜਦਿਆਂ ਹੀ ਸਿੰਘਣੀ ਨੂੰ ਅਵਾਜ਼ ਮਾਰੀ, "ਭਲੀਏ ਲੋਕਣੇ ! ਛੇਤੀ ਕਰ ! ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਘਰ ਆਏ ਨੇ।" ਮਾਈ ਨੇ ਮੰਜਾ ਡਾਹਿਆ। ਉਪਰ ਚਿੱਟਾ ਖੇਸ ਵਿਛਾਇਆ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮੰਜੇ ਉਪਰ ਬਹਿ ਗਏ।

ਜਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਸਣ ਤੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹੋਏ ਤੇ ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਹੱਥ ਬੰਨ੍ਹ ਖਲੋ ਗਿਆ,. ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ ! ਘਰ ਸੁੰਞਾਂ ਸੁੰਞਾਂ ਏ ! ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਦਾਤ ਬਖਸ਼ੋ। ਪੁੱਤਰ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਮਿੱਠਾ ਮੇਵਾ ਏ। ਕੋਲ ਹੀ ਮਸਤਾਨਾ ਗਾਂਧਾ ਸਿੰਘ ਖੜਾ ਸੀ, ਉਸ ਵੀ ਨਿਮ੍ਰਤਾ ਸਹਿਤ ਅਰਜ ਕੀਤੀ, "ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ! ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸੁਲਖਣੀ ਨੂੰ ਸੱਤ ਪੁੱਤਰ ਬਖਸ਼ੇ ਸਨ। ਆਪ ਵੀ ਇਹਨਾਂ ਤੇ ਮਿਹਰਾਂ ਕਰੋ !" ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ ਮੁਸਕਰਾਏ ਤੇ ਆਖਿਆ,. "ਭਾਈ ! ਉਹ ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸਨ। ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਕੀ ਬਰਾਬਰੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ।" ਮਸਤਾਨਾ ਰਹਿ ਨਾ ਸਕਿਆ ਤੇ ਮੁੜ ਹਸਦਿਆਂ ਹਸਦਿਆਂ ਅਰਜ ਕੀਤੀ,'ਚੰਗਾ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ! ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਨ ਸਹੀ ਤਾਂ ਅਧੇ ਹੀ ਸਹੀ, ਸੱਤ ਨ ਸਹੀ ਤੁਸੀਂ ਤਿੰਨਾਂ ਦੀ ਦਿਆਲਤਾ ਕਰ ਦਿਓ।" ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ ਜੀ ਮੁਸਕਰਾ ਪਏ ਤੇ ਸੰਤ ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਨੂੰ ਅਰਦਾਸਾ ਸੋਧਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿਤਾ। ਮਸਤਾਨਾ ਮਸਤਾਨਾ ਹੀ ਸੀ। ਜੇ ਪਹਿਲੇ ਬਚਨ ਤੇ ਪੱਕਾ ਰਹਿੰਦਾ ਤਾਂ ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਵਾਂਗੂ ਸੱਤ ਪੁੱਤਰਾਂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੋਣੀ ਸੀ, ਮਗਰ ਮੂੰਹੋਂ ਨਿਕਲਿਆ ਬਚਨ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਸਮਾਂ ਪਾ ਕੇ ਤਿੰਨ ਪੁੱਤਰ ਹੋਏ। ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਉਂ ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ, ਮਹਿਲ ਸਿੰਘ, ਤੇ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਰਖੇ। ਗਦ ਗਦ ਹੋ ਨੱਚਿਆ। ਬੜੇ ਚਾਉ ਨਾਲ ਇਕ ਵਹਿੜ ਪਾਲੀ। ਉਸਦੀ ਉਹ ਮਾਲਿਸ਼ ਕਰਦਾ। ਉਸਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਾਉਂਦਾ। ਚੰਗਾ ਪੱਠਾ ਦੱਥਾ ਪਾਉਂਦਾ। ਗਊ ਰੱਜ ਕੇ ਸੁੰਦਰ ਨਿਕਲੀ। ਉਸਦਾ ਸ਼ਰੀਰ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਵਾਂਗੂ ਲਿਸ਼ਕਾਂ ਮਾਰਦਾ। ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਹਾਜਰ ਹੋ ਉਹ ਗਊ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਦਿਤੀ ਤੇ ਨਿਮ੍ਰਤਾ ਨਾਲ ਹੱਥ ਜੋੜ ਸਜਲ ਨੇਤਰਾਂ ਸਹਿਤ ਬੋਲਿਆ, "ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ ! ਗਾਂਧਾ ਸਿੰਘ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਤੁਸੀਂ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਦੇ ਅੱਧ ਹੀ ਸਹੀ, ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਪੂਰਨ ਤੌਰ ਤੇ ਮੀਰੀ ਪੀਰੀ ਦੇ ਮਾਲਿਕ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਹੋ।

(ਪੰਡਤ ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ)

ਕਲਗੀ ਵਾਲੇ

ਓਹ ਗੁਰ ਗੋਬਿੰਦ ਹੁਇ ਪ੍ਰਗਟਿਆ ਦਸਵੇਂ ਅਵਤਾਰਾ।
ਜਿਨ ਅਲਖ ਅਕਾਲ ਨਿਰੰਜਨਾਂ, ਜਪਿਓ ਕਰਤਾਰਾ।
ਨਿਜ ਪੰਥ ਚਲਾਇਓ ਖਾਲਸਾ, ਧਰਿ ਤੇਜ ਕਰਾਰਾ।
ਸਿਰ ਕੇਸ਼ ਧਾਰਿ, ਗਹਿ ਖੜਗ ਕੋ, ਸਭ ਦੁਸ਼ਟ ਪਛਾਰਾ।

ਵਾਰ ੪੧, ਪਉੜੀ ੧੫

ਭਾਈ ਊਧਮ ਸਿੰਘ 1949 ਈ: ਵਿਚ ਸੈਂਟਰ ਟਰੈਕਟਰ ਔਰਗਨਾਈਜੇਸ਼ਨ, ਨਵੀਂ ਦਿਲੀ ਵਿਚ ਨੌਕਰ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੁਝ ਸਜਣਾਂ ਸਮੇਤ ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬਣਾਇਆ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਦਿਵਸ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੰਬਈ ਵਿਚ ਮਣਾਇਆ। ਪੁਰਬ ਮਨਾ ਕੇ ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ ਪੁਜੇ ਤੇ ਬਾਬੇ ਨਿਧਾਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਡੇਰੇ ਆਪਣਾ ਉਤਾਰਾ ਕੀਤਾ। ਸਵੇਰੇ ਉਠੇ, ਇਸ਼ਨਾਨ ਕੀਤਾ, ਕੀਰਤਨ ਸੁਣਿਆਂ ਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਥਾਵਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ। ਕਈਆਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ।

ਇਕ ਦਿਨ ਵਡੇ ਪੁਜਾਰੀ ਨਾਲ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਹੋਈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਹ ਕਹਿਆ ਇਸ ਸਥਾਨ ਤੇ ਦਸਮ-ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਗੁਰ-ਗੱਦੀ ਬਖਸ਼ੀ ਸੀ। ਤਾਂ ਜਥੇਦਾਰ ਊਦਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਨਿਮਰਤਾ ਸਹਿਤ ਅਰਜ ਕੀਤੀ 'ਸਾਨੂੰ ਉਸ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਾਓ, ਜਿਸਨੂੰ ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰ ਗੱਦੀ ਬਖਸ਼ੀ ਸੀ।" ਇਹ ਸੁਣ ਪੁਜਾਰੀ ਕੁਝ ਝਿਜਕ ਗਿਆ ਤੇ ਆਖਿਆ 'ਇਸਦਾ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਥਹੁ ਪਤਾ ਨਹੀਂ।' ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸੋਂ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਉਣ ਬਾਰੇ ਪੁਛਿਆ ਤਾਂ ਵੀ ਕੋਈ ਤਸਲੀ ਬਖਸ਼ ਉਤਰ ਨ ਬਣਿਆ ਕੇਵਲ ਇਤਨਾ ਕਹਿਆ 'ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਝਮੇਲਾ ਈ ਏ। ਦੋਵੇਂ ਗਲਾਂ ਸ਼ੱਕੀ ਹਨ।' ਇਤਨੇ ਨੂੰ ਦੂਸਰਾ ਪੁਜਾਰੀ ਕੋਲੋਂ ਬੋਲ ਉਠਿਆ, ਉਸ ਕਹਿਆ 'ਸ੍ਰੀਮਾਨ ਜੀ! ਜਿਹੜਾ ਸੱਜਣ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਗੁਦਾਵਰੀ ਤੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਤੇ ਜੇ ਕੋਈ ਗੁਦਾਵਰੀ ਤੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ, ਸੱਚ ਖੰਡ ਅਗੇ ਚੌਂਕੜਾ ਮਾਰ ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਲ ਧਿਆਨ ਧਰੇ ਤਾਂ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਤੱਖ ਦਰਸ਼ਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।'

ਜਥੇਦਾਰ ਊਦਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਅਜਮਾਉਣਾ ਚਾਹਿਆ। ਇਕ ਦਿਨ ਹੌਸਲਾ ਕਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਗੁਦਾਵਰੀ ਵਲ ਗਿਆ ਮਗਰ ਰਾਹ ਵਿਚੋਂ ਮੁੜ ਆਇਆ ਭੈ ਨੇ ਅਗੇ ਨ ਜਾਣ ਦਿਤਾ। ਫੇਰ ਦੂਸਰੇ ਦਿਨ ਦਿਲ ਨੂੰ ਤਕੜਾ ਕਰ ਇਕਲਿਆਂ ਉਠ ਟੁਰਿਆ ਤੇ ਜਾ ਟੁਬਾ ਮਾਰਿਆ ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਤਾਂ ਨ ਹੋਏ ਮਗਰ ਸੱਚ ਖੰਡ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਅਗੇ ਚੌਂਕੜਾ ਜਾ ਮਾਰਿਆ। ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਲ ਧਿਆਨ ਧਰਿਆ। ਪੁਜਾਰੀ ਆਏ ਤੇ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੋਹਲ ਅੰਦਰ ਚਲੇ ਗਏ। ਕਾਫੀ ਸਮੇਂ ਉਪ੍ਰੰਤ ਜਦ ਪੁਜਾਰੀ ਨੇ ਬੂਹਾ ਖੋਲਿਆ ਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ, ਚਿਟੇ ਬਸਤਰ ਪਹਿਨੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਮਾਲਾ, ਮੁਸਕਾਂਦਿਆਂ ਮੁਸਕਾਂਦਿਆਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਏ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਭਾਈ ਊਦਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖਿਆਲ ਕੀਤਾ, ਕਿ ਇਹ ਮੇਰੇ ਮਨ ਦੇ ਤਸਵਰ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਹੈ। ਫੇਰ ਨੇਤਰ ਬੰਦ ਕਰ ਲਏ ਤੇ ਅਰਾਧਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਮਗਰ ਮੁੜ ਵੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦਵਸ਼ਨ ਹੋਏ! ਤੀਜੀ ਵੇਰ ਮੁੜ ਦਸਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਲ ਧਿਆਨ ਧਰਿਆ ਪਰ ਫੇਰ ਵੀ ਓਹੋ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮਾਲਿਕਾਂ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਦੇ ਖਿੜੇ ਮੱਥੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਏ। ਓਸੇ ਵੇਲੇ ਸੰਤ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਬਚਨ, ਜਿਹੜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੁਰਨ ਵੇਲੇ ਕੀਤੇ ਸਨ, ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਗੂੰਜਣ ਲਗ ਪਏ, 'ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਤਾਂ ਤੈਨੂੰ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ, ਐਵੇਂ ਕਰਾਇਆ ਪੁਟਣਾ ਈ ਤਾਂ ਪੁਟ ਆ।'

ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਸਾਥੀਆਂ ਸਮੇਤ ਮੁੜਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਦਿਲੀ ਆਕੇ ਭਾਗ ਲਾਏ। ਜਥੇਦਾਰ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਗਿਆ। ਸੀਸ ਨਿਵਾਇਆ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੁਸਕਰਾਂਦਿਆਂ ਪੁਛਿਆ "ਸੁਣਾ ਜਥੇਦਾਰਾ! ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਕੁਝ ਵੇਖਿਆ ਚਾਖਿਆ?" ਸੰਤ ਊਧਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨੇਤਰ ਸਜਲ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਕੇਵਲ ਇਤਨਾ ਕਹਿ ਸਕਿਆ "ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ! ਜੋ ਤੁਸਾਂ ਵਖਾਇਆ ਵੇਖਿਆ ਤੇ ਜੋ ਤੁਸਾਂ ਜਣਾਇਆ ਉਹ ਜਾਣਿਆ।"

(ਊਧਮ ਸਿੰਘ, ਸ੍ਰੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ)

ਫੌਜਾਂ ਵਾਲੇ

ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਜ਼ਿਲਾ ਸਿਆਲਕੋਟ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ ਤਾਰਦੇ ਦੀਆਂਵਲੀ ਤੋਂ ਖੰਡੂਵਾਲੀ ਆਉਣਾ ਸੀ। ਸਭ ਸੰਗਤਾਂ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਲਹਿਰ ਦੌੜ ਗਈ। ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਭਾਈ ਇਕਬਾਲ ਸਿੰਘ ਸ਼ਤਾਬ-ਗੜ੍ਹੀਆ ਖੜਾ ਸੀ। ਜਦ ਉਸਨੇ ਇਹ ਖਬਰ ਸੁਣੀ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਹੰਕਾਰ ਦਾ ਪਾਰਾ ੨੦੦ ਡਿਗਰੀ ਤਕ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ ਤੇ ਆਖਿਆ "ਬੰਦੇ ਦਾ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣਾ ਕਿਤਨੀ ਮੂਰਖਤਾ ਹੈ।" ਹਾਲਾਂਕਿ ਰੱਬੀ ਬਾਣੀ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇਂਦੀ ਹੈ ਕਿ :

ਜੋ ਦੀਸੈ ਗੁਰ ਸਿਖੜਾ ਤਿਸ ਨਿਵ ਨਿਵ ਲਾਗੈ ਪਾਏ ਜੀਓ।

ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤਾਂ ਸਿਖ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਵੀ ਜ਼ੋਰ ਦਿਤਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਕੋਈ ਦੇਹਧਾਰੀ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ" ਮੈਂ ਸਿਖਾਂ ਵਾਲੀ ਫਤਹ ਬੁਲਾਵਾਂਗਾ।"

ਇਹ ਗਲਾਂਬਾਤਾਂ ਚਲ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆ ਗਏ। ਸੰਗਤਾਂ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਆਕਾਸ਼ ਕੰਬਾਊ ਜੈਕਾਰੇ ਛਡੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜਦ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ ਤਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣ ਵਾਲਾ ਸ੍ਰ: ਇਕਬਾਲ ਸਿੰਘ ਸੀ। ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਵਾਰੀ ਵਾਰੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਨ ਪਰਸੇ ਤੇ ਆਪਣੀ ਦੇਹ ਨੂੰ ਪਵਿਤਰ ਕੀਤਾ। ਜਦ ਜ਼ਰਾ ਵਿਹਲ ਹੋਈ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਰਾਮ-ਸਥਾਨ ਤੇ ਚਲੇ ਗਏ ਤਾਂ ਸਾਥੀਆਂ ਪੁਛਿਆ, "ਸ੍ਰਦਾਰਾ ! ਤੂੰ ਤਾਂ ਬੜੀਆਂ ਡੀਂਗਾਂ ਮਾਰਦਾ ਸੈਂ ! ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਬੰਦੇ ਦਾ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣਾ ਮੂਰਖਤਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਕੀ ਹੋਇਆ ?" ਤਾਂ ਸ੍ਰ: ਇਕਬਾਲ ਸਿੰਘ ਬੜੇ ਠਰੱਮੇ ਨਾਲ ਉੱਤਰ ਦਿਤਾ ਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਮੱਥਾ ਨਹੀਂ ਟੇਕਿਆ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਫੌਜਾਂ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਸੀਸ ਰਖਿਆ ਹੈ। ਜਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਘੋੜੇ ਤੇ ਆ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਏ। ਮੈਂ ਰਹਿ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ।" ਮਨ ਵਿਚ ਯਕੀਨ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਇਹੋ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹਨ। ਕੰਨ ਅਗੇ ਕਰ ਭਜਨ ਪੁਛ ਲਿਆ ਤੇ ਮਨੁਖ ਤੋਂ ਦੇਵਤਾ ਬਣ ਗਿਆ।

(ਪੰ: ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ)

ਨਿਹੰਗ ਦੇ ਸਤਿਗੁਰੂ

ਬਿਰਦ ਬਾਣੇ ਦੀ ਲਾਜ ਰਖਣ ਵਾਲੇ, ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ, ਮਨੋਕਾਮਨਾ ਪੂਰਨ ਹਾਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਾਲਵੇ ਦੀ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਭਾਗ ਲਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਬੁਰਜ ਧਰੋੜ ਜ਼ਿ: ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਚ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਸਤੋਂ ਉਪਰੰਤ ਕੋਠਾ ਗੁਰੂ ਕੇ ਦੇ ਭਾਗ ਜਾਗਣੇ ਸਨ। ਸੰਗਤਾਂ ਗੁਰੂ ਕੇ ਕੋਠੇ ਵਲ ਵਹੀਰਾਂ ਘਤ ਦਿਤੀਆਂ। ਨਗਰ ਨਿਵਾਸੀਆਂ ਗਲੀ ਕੂਚੇ ਸਾਫ ਕਰ ਲਏ। ਸਵੱਛ ਬਸਤਰ ਪਾ ਲਏ ਤੇ ਛੱਤਾਂ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਲਗੇ ਔਂਸੀਆਂ ਪਾਣ। ਅੱਖਾਂ ਰਾਹ ਵਿਚ ਵਿਛਾ ਦਿਤੀਆਂ। ਸਭ ਦੀ ਇੱਛਾ ਸੀ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਨ ਪਰਸਾਂ।

ਕੋਠੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਬਾਹਰ ਵਾਰ ਭਾਈ ਧਰਮ ਸਿੰਘ "ਨਿਹੰਗ" ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਕੇਵਲ ਨਾਉਂ ਦਾ ਹੀ ਨਿਹੰਗ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਸਗੋਂ ਅਮਲ ਵਿਚ ਵੀ ਨਿਹੰਗ ਸੀ। ਲੰਮਾ, ਚੌੜਾ, ਗੋਰਾ ਨਿਛੋਹ, ਨੱਕ ਤੋਤੇ ਵਰਗਾ, ਨੇਤਰ ਮੋਟੇ, ਰਜਕੇ ਸੁਹਣਾ, ਗਰਜਵੀਂ ਆਵਾਜ਼, ਨਿਧੜਕ ਬੇਖੌਫ। ਬਸਤਰ ਸਦਾ ਚਿੱਟੇ ਕੇਵਲ ਸਿਰ ਤੇ ਨੀਲੀ ਦਸਤਾਰ। ਜਦ ਕਦੇ ਹੱਲੇ ਦਾ ਦੀਵਾਨ ਲਾਂਦਾ ਸੰਗਤਾਂ ਵਿਚ ਬੀਰ ਰਸ ਚੜ੍ਹ ਜਾਂਦਾ, ਸੂਤਰੀਏ ਫਟਕ ਫਟਕ ਪੈਣ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦਾ ਭੌਰਾ। ਪਰਲੇ ਦਰਜੇ ਦਾ ਆਸ਼ਿਕ।

ਉਸ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਗਲੋਂ ਪਿੰਡ ਵਾਲੇ ਨਾਰਾਜ਼ ਹੋ ਗਏ। ਉਸ ਪਿੰਡ ਜਾਣਾ ਛਡ ਦਿਤਾ ਤੇ ਬਾਹਰ ਕੁਟੀਆ ਪਾ ਕੇ ਰਹਿਣ ਲਗ ਪਿਆ। ਮਨ ਵਿਚ ਮੈਲ ਨਹੀਂ। ਜੋ ਆਵੇ ਉਸੇ ਤੇ ਨਿਰਬਾਹ। ਸ਼ੁਕਰ! ਸ਼ੁਕਰ! ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਆਉਣਾ ਸੁਣ ਸੋਚਾਂ ਦੇ ਸਾਗਰ ਵਿਚ ਡੋਬੂ ਖਾਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਕੀ ਕਰਾਂ, ਕਿਵੇਂ ਕਰਾਂ! ਮੈਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਕਿਵੇਂ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਣਗੇ। ਹੇ ਘਟਿ ਘਟਿ ਵਾਸੀ, ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਆਪ ਹੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰੋ। ਮੈਂ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਤੋਂ ਵਾਂਝਿਆਂ ਰਹਿ ਨ ਜਾਵਾਂ। ਘਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਘਰਾਂ ਦਾ ਮਾਣ, ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਦਾ ਮਾਣ। ਮੈਨੂੰ ਕਾਹਦਾ ਮਾਣ। ਮੈਨੂੰ ਤੇਰਾ ਮਾਣ। ਤੂੰ ਨਿਮਾਣਿਆਂ ਦਾ ਮਾਣ। ਤੂੰ ਨਿਥਾਵਿਆਂ ਦਾ ਥਾਂ। ਤੂੰ ਨਿਆਸਰਿਆਂ ਦਾ ਆਸਰਾ! ਅਰਦਾਸ ਪੁਜ ਗਈ, ਅਰਦਾਸ ਸੁਣੀ ਗਈ,

ਅਰਦਾਸ ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੋਈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜਦ ਭਗਤਿਉਂ ਕੋਠੇ ਗੁਰੂ ਕੇ ਦੇ ਰਾਹ ਵਲ ਆਏ ਤਾਂ ਪਿੰਡ ਦੇ ਰਾਹ ਨੂੰ ਛਡ ਦਿਤਾ। ਸਿੱਧਾ ਵਾਹਣਾ ਵਿਚ ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਛਡ ਦਿਤਾ। ਪਿਛੇ ਭਾਈ ਵਜ਼ੀਰ ਸਿੰਘ, ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਬਾਕੀ ਸੰਗਤਾਂ। ਸਭ ਮਗਰ ਲਗ ਟੁਰੀਆਂ। ਕੋਈ ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੂੰ ਆਖ ਨ ਸਕੇ-ਇਉਂ ਨਹੀਂ ਇੰਝ ਕਰ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਘੋੜਾ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਡੇਰੇ ਦੇ ਫਾਟਕ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਜਾ ਖਲੋਤਾ। ਦਿਲ ਦਿਲਾਂ ਨੂੰ ਰਾਹ। ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਘੋੜਿਆਂ ਦੀ ਟਾਪਾਂ ਸੁਣ, ਉਠਕੇ ਫਾਟਕ ਕੋਲ ਪੁਜਾ, ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਗਦ ਗਦ ਹੋ ਉਠਿਆ। ਖੁਸ਼ੀ ਸਾਂਭੀ ਨ ਜਾਵੇ। ਮਸਤਾਨਾ ਹੋ ਨਚਿਆ ਤੇ ਲਗਾ ਕੂਕਣ, ਲੋਕਾਈਏ! ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਘਟਿ ਘਟਿ ਦੇ ਅੰਤਰ ਕੀ ਜਾਨਤ ਇਹੋ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ! ਇਹੋ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ! ਇਹ ਹਨ ਹਰ ਥਾਂ ਰਮੇ ਰਾਮ, ਜਿਹੜੇ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਨੂੰ ਤਾਰਨ ਖਾਤਰ, ਪਿੰਡ ਪਿੰਡ, ਸ਼ਹਿਰ ਸ਼ਹਿਰ, ਢਾਣੀ ਢਾਣੀ ਜਾਕੇ ਮੇਰੇ ਵਰਗੇ ਲਖਾਂ ਪਾਪੀਆਂ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।''

(ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਦਮਦਮਾ)

ਹਜ਼ਰਤ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ

ਗ੍ਰੀਬੋਂ ਬੇਨਿਵਾਉਂ ਕਾ ਸਹਾਰਾ ਹੈ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ
ਜਹਾਨੇ ਮਾਰਫਤ ਕਾ ਇੱਕ ਸਤਾਰਾ ਹੈ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ
ਹਰ ਇਕ ਮਾਯੂਸ ਦਿਲ ਕੋ ਐ ਵਫਾ ਤੁਮ ਜਾਕੇ ਕਹਿ ਦੋ
ਅਗਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਤੋ ਫਿਰ ਤੁਮ੍ਹਾਰਾ ਹੈ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ

(ਆਰ. ਡੀ. ਸਿਆਲ)

ਰਾਏ ਬੁਲਾਰ ਨਨਕਾਣੇ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਚੋਧਰੀ ਨੂੰ ਜਿਵੇਂ ਬਾਲ ਨਾਨਕ ਵਿਚ ਅੱਲਾ ਦੇ ਨੂਰ ਦਾ ਝਲਕਾਰਾ ਵਜਾ, ਭੀਖਣ ਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਗੋਬਿੰਦ ਰਾਏ ਵਿਚ ਇਲਾਹੀ ਜੋਤ ਨਜ਼ਰੀਂ ਆਈ ਸੀ, ਤਿਵੇਂ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਵੈਟਰਨਰੀ ਸਰਜਨ ਚੌਧਰੀ ਮੁਸ਼ਤਾਕ ਅਹਿਮਦ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਿਚ ਰਬੀ ਜਲਾਲ ਦੇ ਦੀਦਾਰੇ ਹੋਏ। ਉਸਨੇ ਪਹਿਲੀ ਝਲਕ ਵਿਚ ਹੀ ਦਿਲ ਦੀ ਦੌਲਤ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਨਿਛਾਵਰ ਕਰ ਦਿਤੀ। ਜਦ

ਪਤਾ ਲਗਾ ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਲਾਹੌਰ ਆਏ ਹਨ, ਇਹ ਸੌ ਕੰਮ ਛਡਕੇ ਕੋਠੀ ਜਾਂਦਾ, ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦਾ ਤੇ ਚਰਨ ਚੁੰਮਦਾ।

ਦੇਵਨੇਤ ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਵਿਚਕਾਰਲਾ ਬੱਚਾ ਬੀਮਾਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਬਥੇਰਾ ਇਲਾਜ ਕੀਤਾ, ਪਰ ਆਰਾਮ ਨ ਹੋਇਆ। ਜਦ ਮਨੁਖ ਦੀ ਆਪਣੀ ਅਕਲ ਹਾਰ ਜਾਵੇ ਤਦ ਰਬ ਯਾਦ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਵੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਲ ਧਿਆਨ ਧਰਿਆ, ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਇਆ ਤੇ ਅਰਜ ਕੀਤੀ, ਗ਼ੁਬ ਨਿਵਾਜ! ਬੱਚਾ ਬੀਮਾਰ ਹੈ। ਬਥੇਰੇ ਓਹੜ ਪੋਹੜ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਡਾਕਟਰਾਂ ਵੀ ਜ਼ੋਰ ਲਾਇਆ ਹੈ, ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪਿਆ। ਤੁਹਾਡੇ ਦਰ ਦਾ ਸੁਆਲੀ ਹਾਂ, ਖੈਰ ਪਾਓ।"

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮਿਹਰਾਂ ਵਿਚ ਆ ਗਏ। ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਕੀਤਾ, 'ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬ! ਘਰ ਚਲਕੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ।' ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ ਜੀ ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਘਰ ਚਰਨ ਪਾਉਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦੇ ਦਿਤਾ। ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬ ਘਰ ਤਿਆਰੀ ਵਾਸਤੇ ਚਲੇ ਗਏ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਭਾਈ ਰਤਨ ਸਿੰਘ, ਵਜ਼ੀਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਹੋਰ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਡਾਕਟਰ ਦੇ ਬੰਗਲੇ ਪੁਜੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ 'ਚੌਧਰੀ ਸਾਹਿਬ! ਘਾਬਰੋ ਨਾ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਮਿਹਰਾਂ ਕਰਨਗੇ।' ਮਗਰ ਡਾਕਟਰ ਨੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਬਚਨ ਪਕੜ ਲਿਆ ਤੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਅਰਜ ਕੀਤੀ 'ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ! ਫੇਰ ਨਹੀਂ। ਤੁਠੇ ਹੋ ਤਾਂ ਹੁਣੇ ਖੈਰ ਪਾਓ। ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ ਜੀ ਮਿਹਰਾਂ ਵਿਚ ਆ ਵਸੇ। ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ 'ਭਾਈ! ਲਿਆ ਸੰਤਰੇ।' ਭਾਈ ਜੀ ਦੋ ਸੰਤਰੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ। ਚੌਧਰੀ ਸਾਹਿਬ ਸੰਤਰਾ ਛਿਲ ਕੇ ਰਸ ਬੱਚੇ ਦੇ ਮੂੰਹ ਪਾਇਆ। ਰੱਸ ਪੈਂਦਿਆਂ ਹੀ ਬੱਚੇ ਦਾ ਰੰਗ ਹੋਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਮੋੜਾ ਪੈ ਗਿਆ।

ਚੌਧਰੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਛੇ ਮੰਜੇ ਤੇ ਬੈਠਣ ਦੀ ਅਰਜ ਕੀਤੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਹਿ ਗਏ। ਪਰ ਚੌਧਰੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬੇਗਮ ਤੇ ਨੂੰਹ, ਇਕ ਪਾਸੇ ਪਰਦਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਚਲੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਚੌਧਰੀ ਸਾਹਿਬ ਮਸਤੀ ਵਿਚ ਦੀਵਾਨੇ ਹੋਏ ਫਿਰਦੇ ਹਨ। ਤੀਵੀਆਂ ਦੀ ਇਹ ਦਸ਼ਾ ਤਕ ਜਲਾਲ ਵਿਚ ਆ ਗਏ ਤੇ ਉੱਚੀ ਬਾਂਹ ਕਰਕੇ ਸਭ ਨੂੰ ਪੁਕਾਰਿਆ, 'ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੀਓ! ਬਾਹਰ ਆਓ! ਆਕੇ ਸਜਦਾ ਕਰੋ। ਜੇ ਇਸ ਤੋਂ ਪਰਦਾ ਕਰੋਗੀਆਂ ਤਾਂ ਬਹਿਸ਼ਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਅਨ੍ਹੀਆਂ ਹੋ ਜਾਉਗੀਆਂ! ਇਹ ਤਾਂ ਸਭ ਦੇ ਸਾਂਝੇ ਹਜ਼ਰਤ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਹਨ। ਅੱਲਾ ਤਾਲਾ ਦੇ ਨੂਰ ਹਨ।' ਬੀਬੀਆਂ ਕਮਰਿਆਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆਈਆਂ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਤੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਸੀਸ ਰਖਕੇ ਨਮਸਕਾਰਾਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਵਾਪਸ ਆ ਗਏ। ਬੱਚਾ ਥੋੜੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਨੌ ਬਰ ਨੌ ਹੋ ਗਿਆ। (ਕਰਮ ਸਿੰਘ 'ਮੁਨੀਮ')

ਪੀਰਾਨੇ ਪੀਰ

ਪੀਰਾਨੇ ਪੀਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ।
ਮੀਰਾਨੇ ਮੀਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ।

ਕਕੜ ਜਿਲ੍ਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਬੜੇ ਬਜ਼ੁਰਗ; ਰੱਬ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਮੀਆਂ ਦੀਨ ਸ਼ਾਹ, ਸਚਾਈ ਤੇ ਨੇਕੀ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ । ਜਦ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਕੜੀਂ ਚਰਨ ਪਾਏ ਤਾਂ ਇਹ ਵੀ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਗਏ । ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਕਿੰਨੀ ਕਿਰਪਾ ਕੀਤੀ ਕਿ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਮੁਰੀਦ ਬਣਾਂਦੇ ਆਪ ਮੁਰੀਦ ਬਣ ਗਏ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਸਭ ਨੂੰ ਚਿੱਟੇ ਬਸਤਰਾਂ ਤੇ ਸਾਦਾ ਰਹਿਣੀ ਬਹਿਣੀ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿਤਾ । ਸ਼ਾਹ ਜੀ ਓਸੇ ਦਿਨ ਤੋਂ ਚਿੱਟੇ ਬਸਤਰਾਂ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਹੋ ਗਏ । ਮੁੜ ਨੀਲਾ ਜਾਂ ਸਾਵਾ ਰੰਗ ਲਾਗੇ ਨਹੀਂ ਆਉਣ ਦਿਤਾ ।

ਸਮਾਂ ਪਾ ਕੇ ਸ਼ਾਹ ਹੁਰਾਂ ਦੇ ਲੜਕੇ ਦੇ ਵਿਆਹ ਦਾ ਦਿਨ ਆਇਆ । ਮੁਰੀਦਾਂ ਨੇ ਪੀਰ ਦੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਦਾ ਵਿਆਹ ਬੜੀ ਧੂਮ ਧਾਮ ਨਾਲ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ । ਮਾਇਆ ਇਕਠੀ ਕਰਨੀ ਅਰੰਭ ਦਿਤੀ । ਇਕ ਦਿਨ ਮੁਰੀਦਾਂ ਨੇ ਅਰਜ ਕੀਤੀ 'ਪੀਰ ਜੀ ! ਤੁਸੀਂ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਚਲੋ ਤਾਂਕਿ ਲਾਹੌਰੋਂ ਵਧੇਰੇ ਮਾਇਆ ਲਿਆਈਏ ।' ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਪੀਰ ਜੀ ਨ ਮੰਨੇ, ਪਰ ਜਦ ਮੁਰੀਦਾਂ ਬਹੁਤਾ ਜ਼ੋਰ ਦਿਤਾ ਤਾਂ ਤਿਆਰ ਹੋ ਪਏ । ਤਾਰੀਖ ਨੀਯਤ ਹੋ ਗਈ । ਜਦ ਮੁਕਰੱਰਾ ਦਿਨ ਆਇਆ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਦੌਰਾ ਕਕੜੀਂ ਆ ਗਿਆ । ਬਸ ਸ਼ਾਹ ਹੁਰਾਂ ਨੂੰ ਸਭ ਕਾਰਜ ਵਿਸਰ ਗਏ ਤੇ ਇਕ ਦੀਦਾਰ ਦੀ ਲਟਕ ਲਗ ਗਈ ।

ਮੁਰੀਦ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਪੀਰ ਜੀ ਪਾਸ ਪੁਜੇ ਤੇ ਲਾਹੌਰ ਚਲਣ ਵਾਸਤੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ । ਪਰ ਪੀਰ ਜੀ ਉਤਰ ਦਿਤਾ, 'ਮੇਰਾ ਆਪਣਾ ਖਾਵੰਦ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਮੁੰਡੇ ਦੇ ਵਿਆਹ ਨੂੰ ਕੀ ਕਰਾਂ ।' ਮੁਰੀਦਾਂ ਮੁੜ ਜ਼ੋਰ ਦਿਤਾ 'ਜਨਾਬ ! ਮੁੰਡੇ ਦਾ ਵਿਆਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਫੇਰ ਹੋ ਜਾਣਗੇ ।' ਪੀਰ ਜੀ ਇਹ ਸੁਣ ਗਜ਼ਬ-ਨਾਕ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਤੁਸਾਂ ਮੇਰੇ ਮੁਰਸ਼ਦ ਨੂੰ ਮੁੰਡੇ ਨਾਲ ਮਿਲਾ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਮੁੰਡੇ ਦਾ ਵਿਆਹ ਨਹੀਂ ਵੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ । ਮੈਨੂੰ ਮੁਰਸ਼ਦ ਦੇ ਦੀਦਾਰੇ ਜ਼ਰੂਰੀ

ਹਨ ।'

ਖੈਰ ਦਿਹ ਦਿਨ ਲੰਘ ਗਿਆ ! ਮੁੰਡੇ ਦਾ ਵਿਆਹ ਦਾ ਦਿਨ ਆ ਗਿਆ । ਸਾਰਾ ਪ੍ਰਵਾਰ ਤੇ ਮੁਰੀਦ ਚਾਵਾਂ ਮਲ੍ਹਾਰਾਂ ਵਿਚ ਸਨ, ਮਗਰ ਪੀਰ ਜੀ ਆਪਣੀ ਕਬਰ ਪੁਟਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦੇ ਦਿਤਾ । ਪਿੰਡ ਦੇ ਵਸਨੀਕ ਹੈਰਾਨ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਕਿ ਵਿਆਹ ਸ਼ਾਦੀ ਸਮੇਂ ਲੋਕੀਂ ਮੰਗਲਾ ਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸ਼ਾਦੀਆਨੇ ਵਜਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਪੀਰ ਜੀ ਕਬਰ ਖੁਦਵਾ ਰਹੇ ਹਨ । ਪੀਰ ਜੀ ਹਾਉਕਾ ਲੈਂਦਿਆਂ ਕਹਿਆ ਬੇਮੁਤਸ਼ਦਿਓ ! ਤੁਸਾਂ ਮੇਰੇ ਮੁਰਸ਼ਦ ਨੂੰ ਮੁੰਡੇ ਨਾਲ ਮਿਲਾਇਆ, ਮੈਂ ਮੁੰਡੇ ਦਾ ਵਿਆਹ ਵੇਖਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਇਹ ਕਹਿ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਵਲ ਮੂੰਹ ਕੀਤਾ, ਸਜਦੇ ਵਿਚ ਗਿਆ ਤੇ ਪ੍ਰਾਣ ਪੰਖੇਰੂ ਤਿਆਗ ਦਿਤੇ, ਜੰਞ ਅਜੇ ਰਵਾਨਾ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਸੀ ਕਿ ਜਨਾਜ਼ਾ ਪਹਿਲਾਂ ਉਠਿਆ ।

(ਜਥੇਦਾਰ ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ ਕਕੜ)

ਕਦਮ ਬੋਸ

ਵਾਹਦਤ ਕੇ ਪ੍ਰਸਤਾਰ ਤੁਝੇ ਢੂੰਡਾ ਹੈ ।
ਐ ਦੁਖੀਉਂ ਕੇ ਗਮਖਾਰ ਤੁਝੇ ਢੂੰਡਾ ਹੈ ।
ਹਰ ਦਸ਼ਤ ਮੇਂ, ਹਰ ਬਹਿਰ ਮੇਂ, ਹਰ ਵਾਦੀ ਮੇਂ ।
ਐ ਸਾਹਿਬੇ ਕਰਦਾਰ ਤੁਝੇ ਢੂੰਡਾ ਹੈ ।

(ਅਖਤਰ ਰਜ਼ਵਾਨੀ)

ਬਿਹਾਰੀਪੁਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸਿਆਲਕੋਟ ਵਿਚ ਰੱਬ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਾਲਾ ਚੋਧਰੀ ਨਬੀ ਬਖਸ਼ ਵਸਦਾ ਸੀ । ਬੜਾ ਨਿਘਾ, ਮਿਲਣਸਾਰ, ਪਿਆਰ ਦਾ ਮੁਜਸਮਾ । ਪੱਕਾ ਨਮਾਜੀ । ਪ੍ਰਵਾਰ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਵਸਦਾ ਸੀ, ਮਗਰ ਪਿੰਡ ਘਟ-ਵਧ ਜਾਂਦਾ । ਬਾਹਰ ਖੂਹ ਤੇ ਤਸਬੀ ਫੇਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ।

ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜੀਆਂ ਨੂੰ ਤਾਰਦੇ ਬਿਹਾਰੀਪੁਰ ਨੂੰ ਭਾਗ ਲਾਏ । ਸੰਗਤਾਂ ਸ਼ਬਦ ਕੀਰਤਨ ਨਾਲ ਮਸਤ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਸਨ । ਮਸਤਾਨਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕਿਲਕਾਰਾਂ ਸੁਤੇ ਹੀ ਰਾਹ ਲੰਘਦਿਆਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਤੇ ਅਣੀਆਲੇ ਤੀਰ ਮਾਰਦੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ । ਹਰ ਪਾਸਿਉਂ ਧੰਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ, ਧੰਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ, ਧੰਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ

ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਗੁੰਜੋਾਰਾਂ ਉਠ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਨਬੀ ਬਖਸ਼ ਵੀ ਉਠਿਆ ਤੇ ਨਗਰ ਵਲ ਗਿਆ। ਪਰ ਇਸ਼ਕ ਦੇ ਪਰਦੇ ਵੀ ਅਨੋਖੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਪਹਿਰੇਦਾਰਾਂ ਪਾਸ ਜਾ ਕੇ ਅਰਜ ਕੀਤੀ 'ਖੁਦਾਵੰਦ ਦੇ ਪਿਆਰਿਉ! ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨੇ ਹਨ।' ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਬੜੀ ਨਿਮ੍ਰਤਾ ਨਾਲ ਉਤਰ ਦਿਤਾ 'ਚੌਧਰੀ ਸਾਹਿਬ ਬੈਠੋ; ਜਲ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛਕੋ। ਦਰਸ਼ਨ ਵੀ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਅਜੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬ੍ਰਾਜ ਰਹੇ ਹਨ।' ਚੌਧਰੀ ਬਹਿ ਗਿਆ ਪਰ ਮੂੰਹੋਂ ਇਤਨਾ ਆਖਿਆ 'ਸਿਰਫ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਲੋੜ, ਹੋਰ ਖਾਣ ਪੀਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ।'

ਚੌਧਰੀ ਬੈਠਾ ਰਿਹਾ, ਬੈਠਾ ਰਿਹਾ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਨਾ ਚਿਰ ਨੀਜਾਂ ਲਾਈ ਤਕਦਾ ਰਿਹਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਨਾ ਹੋਏ ਤੇ ਵਾਪਸ ਆ ਗਿਆ ਤੇ ਆਖਿਆ 'ਚੰਗਾ ਜੇ ਪੀਰ ਹੋਸੀ ਤਾਂ ਆਪੇ ਮਿਲਸੀ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ...।'

ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਦੌਰਾ ਅਗੇ ਜਾਣ ਦਾ ਸੀ। ਸਭ ਨੂੰ ਚਾਲੇ ਪਾਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੋ ਗਿਆ। ਸੰਗਤਾਂ, ਜਥੇਦਾਰ ਰਾਗੀ, ਰਬਾਬੀ ਸਾਮਾਨ ਲੈ ਓਸੇ ਨਗਰ ਨੂੰ ਤੁਰ ਪਏ। ਧੂੜਾਂ ਉਡ ਪਈਆਂ, ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੁਝ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਮੌਜ ਨਾਲ ਉਸ ਖੂਹ ਵਲ ਟੁਰ ਪਏ ਜਿਥੇ ਚੌਧਰੀ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਸੇਵਾਦਾਰ ਹੈਰਾਨ ਕਿ ਦੌਰਾ ਕਿਧਰ ਹੈ, ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਧਰ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਕ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅਰਜ ਕੀਤੀ ਜੀ 'ਗਰੀਬ ਨਿਆਜ! ਨਗਰ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਹੈ। ਇਧਰ ਰਾਹ ਘੋੜਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ' ਤਾਂ ਮੌਜ ਨਾਲ ਮੁਸਕਰਾਂਦਿਆਂ ਉਤਰ ਦਿਤਾ 'ਘੋੜਾ ਤਿਹਾਇਆ ਹੈ। ਓਸ ਖੂਹ ਤੋਂ ਪਾਣੀ ਪਲਾ ਕੇ ਅਗਲੇ ਨਗਰ ਚਲਾਂਗੇ' ਬਚਨ ਬਲਾਸ ਕਰਦਿਆਂ ਖੂਹ ਤੇ ਪੁਜ ਗਏ ਤੇ ਨਬੀ ਬਖਸ਼ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਖੂਹ ਦੇ ਲਾਗੇ ਖੜਿਆਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਏ। ਨਬੀ ਬਖਸ਼ ਇਕ ਦਮ ਕੋਠੇ ਤੋਂ ਉਠਿਆ। ਨਿਗ੍ਹਾ ਭਰਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਤਾਂ ਸੰਭਾਲ ਨ ਸਕਿਆ। ਭੁੰਜੇ ਉਤਰਨ ਵਾਸਤੇ ਪੌੜੀਆਂ ਵੀ ਨ ਢੂੰਡੀਆਂ। ਕੋਠੇ ਦੀ ਛੱਤ ਤੋਂ ਧੜਮ ਕਰਕੇ ਛਾਲ ਮਾਰ ਦਿਤੀ ਤੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਆ ਢੱਠਾ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿੰਨਾਂ ਚਿਰ ਚਰਨਾਂ ਨੂੰ ਚੁੰਮਦਾ ਰਿਹਾ। ਜਦ ਚੁੰਮਕੇ ਹਟਿਆ ਤਾਂ ਫੇਰ ਘੋੜੇ ਦੁਆਲੇ ਪ੍ਰਕਰਮਾਂ ਕਰਕੇ ਸਜਦੇ ਵਿਚ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਚੌਧਰੀ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਬਖਸ਼ ਸੇਵਕਾਂ ਸਹਿਤ ਦਰਸ਼ਨ-ਅਭਿਲਾਖੀਆਂ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤਪਤ ਹਿਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਠਾਰਿਆ।

ਨਬੀ ਬਖਸ਼ ਉਠਿਆ 'ਸੁਬਹਾਨ! ਸੁਬਹਾਨ! ਸੁਬਹਾਨ! ਮੇਰੇ ਮੌਲਾ! ਮੇਰੇ ਰਸੂਲ!! ਮੇਰੇ ਮੁਹੰਮਦ!!! ਤੇਰਾ ਕਰਮ!! ਤੇਰੀ ਬਖਸ਼ਸ਼!! ਮੇਰੇ ਜੈਸੇ ਅਦਨਾ ਗੁਲਾਮ ਦੀ ਦੁਆ ਮਨਜ਼ੂਰ ਫੁਰਮਾਈ!!' ਕਹਿੰਦਾ, ਮੁੜ ਉਸੇ ਛੱਤ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿਨਾਂ ਚਿਰ ਮਸਤ ਰਿਹਾ। (ਪੰ: ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ)

ਖਾਨ ਦਾ ਪੀਰ

ਸੂਰਜ ਦਿਨ ਦਾ ਪੈਂਡਾ ਚੂਰ ਕਰਦਾ, ਅੱਧੀ ਮੰਜ਼ਿਲ ਮਾਰ, ਪੱਛਮ ਦੇ ਪੜਾ ਵਲ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵਧ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕਿਸੇ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਟਾਂਵਾਂ ਟਾਂਵਾਂ ਬਦਲੀ ਦਾ ਪੱਚਰਾ, ਰਾਹ ਵਿਚ ਆ, ਉਸਦੀ ਚਾਲ ਵਿਚ ਫਰਕ ਪਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ, ਮਗਰ ਆਸ਼ਕਾਂ ਦੇ ਰਾਹ ਰੋਕ ਕਾਹਦੀ। ਉਹ ਅੱਗੇ ਹੀ ਅੱਗੇ ਟੁਰਦੇ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਅਤੇ ਜਿਹੜਾ ਪੈਰ ਇਕ ਵੇਰ ਅਗੇ ਪੁਟਦੇ ਨੇ, ਉਹ ਪਿਛਾਂਹ ਨਹੀਂ ਮੁੜਦਾ। ਪੁਰੇ ਦੀ ਪੌਣ ਵੀ ਕਿਸੇ ਸੁਹਾਉਣੇ ਸਮੇਂ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਸੁਣਾ ਰਹੀ ਸੀ।

ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਕ ਨਾਉਕਾ; ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਕ ਡਾਜ ਗਡੀ ਤੇ ਪੰਜ ਸਤ ਸਰੀਰ, ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਚਿਹਰਾ ਰੱਬੀ ਜਲਾਲ ਨਾਲ ਨੂਰੋ ਨੂਰ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸ਼ਰੋਮਣੀ ਪਾਂਧੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨੂੰ ਪਰਸਨ ਲਈ ਦਿਨ ਦਾ ਈਸ਼ਰ ਬੜੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ, ਨਾਉਕਾ ਵਿਚ ਪਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਧੀਰੇ ਧੀਰੇ ਦਬਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਭਾਗਾਂ ਭਰੀ ਕਿਸ਼ਤੀ ਲੰਡੇ ਤੇ ਸਿੰਧੂ ਨੂੰ ਚੀਰਦੀ ਕਿਸੇ ਦੇ ਸੁਤੇ ਭਾਗ ਜਗਾਉਣ ਹਿਤ ਵਾਹੋ ਦਾਹੀ ਅਗਾਂਹ ਨੂੰ ਵਧ ਰਹੀ ਸੀ।

ਸਿੰਧ ਨਦੀ ਅਜ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੁਭਾਗਾ ਸਮਝ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਉਹ ਦਿਨ ਯਾਦ ਆਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਜਦੋਂ ਜਰਵਾਣੇ ਪਛੋਂ ਦੀਆਂ ਪਹਾੜੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਇਸ ਗਰੀਬ ਦੀ ਹਿਕ ਲਤਾੜ, ਭਾਰਤ ਭੂਮੀ ਦੀਆਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਤੀਆਂ ਦੇ ਸਤਾਂ ਨੂੰ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਰੋਲ ਕੇ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਮਨਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਅਣਗਿਣਤ ਮਾਸੂਮਾਂ ਦੇ ਲਹੂ ਦੀ ਹੋਲੀ ਖੇਡ ਲੁਡੀ ਪਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਲੱਖਾਂ ਦਿਲਾਂ ਦੀਆਂ ਧੜਕਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਨੂੰ ਵਲੂੰਦਰ ਕੇ ਖਿਲੀ ਮਚਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਹਜਾਰਾਂ ਮੰਦਰਾਂ ਨੂੰ ਲੁਟ ਪੁਟ ਢਹਿ ਢੇਰੀ ਕਰ ਗਿਧਾ ਪਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਅਜ ਇਸਦੇ ਪਾਣੀਆਂ ਤੇ ਉਹ ਮਹਾਨ ਸ਼ਕਤੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਨਿਕੇ ਨਿਕੇ ਚਰਨਾਂ ਨੂੰ ਚੁੰਮਣ (ਛੂਹਣ) ਵਾਸਤੇ ਦੁਆਪਰ ਵਿਚ ਜਮਨਾ ਮਾਈ ਦੀਆਂ ਛਹਿਰਾਂ ਹੰਭਲੀਆਂ ਮਾਰ ਉਠਦੀਆਂ ਸਨ, ਅਤੇ ਚਰਨ ਪਰਸ ਮੁੜੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤਰੇਤੇ ਵਿਚ ਏਸੇ ਮਾਹੀ ਦੀ ਚਰਨ ਛੁਹ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ, ਇਕ ਵਜ਼ਨੀ ਪੱਥਰ ਹੌਲਾ ਫੁਲ ਹੋ ਆਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਉਡ ਗਿਆ ਸੀ, ਅਜ ਵੀ ਉਹੋ ਕਿਸੇ ਦੀਆਂ ਤੜਪਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਠਾਰਨ,

ਪਾਰੇ ਵਾਂਗੂ ਤੜਪਦੇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਧਰਵਾਸ ਪਹੁੰਚਾਣ ਹਿਤ, ਇਸ ਗਰਮੀ ਦੀ ਰੁਤੇ, ਸਿਖਰ ਦੁਪਹਿਰੇ, ਉਛਲਦੀਆਂ ਨਦੀਆਂ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰ, ਕੋਹਕਾਫਾਂ ਦਾ ਪੈਂਡਾ ਚੀਰ, ਜੰਗਲਾਂ ਉਜਾੜਾਂ ਨੂੰ ਜੀਅ ਦਾਨ ਪਰਦਾਨ ਕਰਦਾ, ਇਸ ਸਿੰਧੂ ਨਦੀ ਦੇ ਪਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਪਵਿਤਰ ਕਰਦਾ, ਸੇਵਕਾਂ ਸਮੇਤ ਲੰਘ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕਿਧਰ ? ਇਹ ਓਹੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਉਂਗਲੀ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ ਤੇ ਕਰੋੜਾਂ ਰੂਹਾਂ, ਖਿੜ ਖਿੜਾ ਉਠਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਇਸ਼ਾਰੇ ਤੇ ਬੇਅੰਤ ਬੁਲ੍ਹੀਆਂ ਚੁਪ ਚਾਪ ਸਾਦ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਖੈਰ ਕਿਸ਼ਤੀ ਚਲਦੀ ਗਈ, ਚਲਦੀ ਗਈ। ਨਾਉਕਾ ਵੀ ਇਹੋ ਲੋਚਦੀ ਸੀ, ਕਿ ਸ਼ਾਲਾ ਅਜ ਦਾ ਪੂਰ ਸਵਾਰ ਹੀ ਰਹੇ ਅਤੇ ਮਲਾਹ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਕਿਨਾਰਾ ਨਾ ਈ ਆਵੇ ਤਾਂ ਚੰਗਾ ਏ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇਉਂ ਜਾਣ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਜਨਤੀ ਪੌਣਾਂ ਦੀ ਸੁਗੰਧੀ ਵਿਚ ਮੌਜ ਨਾਲ ਤਾਰੀਆਂ ਲਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਚੱਪੂ ਉਸ ਦੀਵਾਨੇ ਕੀ ਚਲਾਉਣਾ ਸੀ, ਵਜਦ ਵਿਚ ਆਇਆ ਮਖਮੂਰ ਹੋ ਨੂਰੀ ਮੁਖੜੇ ਨੂੰ ਤਕ ਤਕ ਖੀਵਾ ਹੋ ਕੰਧੀ ਵਲ ਝਾਕ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਡੇਢ ਘੰਟੇ ਪਿਛੋਂ ਕਿਸ਼ਤੀ ਕੰਢੇ ਲਗੀ, ਅਤੇ ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਭਾਈ ਵਜ਼ੀਰ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਰਤਨ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਜਿਸਨੂੰ ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਬੱਗਾ ਤੋਤਾ ਆਖਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਸੰਤ ਉਤਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਲੰਗ, ਬੇੜੀਉਂ ਉਤਰੇ ਅਤੇ ਰਾਤ ਡੇਰਾ ਗਾਜ਼ੀ ਖਾਂ ਗੁਜਰੀ।

ਏਥੇ ਇਕ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਹਿਜਧਾਰੀ ਸਿਖ ਡਾਕਟਰ ਵੈਟਨਰੀ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿਚ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਾ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿਤੇ। ਡਾਕਟਰ ਤੇ ਡਾਕਟਰ ਦੇ ਪਰਵਾਰ ਨੂੰ ਗਜ ਗਜ ਲਾਲੀਆਂ ਚੜ੍ਹ ਗਈਆਂ। ਏਥੇ ਇਕ ਅਨੋਖੀ ਘਟਨਾ ਵਾਪਰੀ। ਜਦ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਹੋਰੀਂ ਖੂਹ ਤੇ ਜਲ ਲੈਣ ਗਏ, ਤਾਂ ਗਊਸ਼ਾਲਾ ਦੇ ਪਾਂਡਿਆਂ ਨੇ ਰੋਕ ਦਿਤਾ। ਉਹਨਾਂ ਜਾਣਿਆ ਇਹ ਕੋਈ ਪਠਾਣ ਦਾ ਬੱਚਾ ਪਾਣੀ ਭਰਨ ਆ ਗਿਆ ਏ। ਸਰਹਦੀ ਵਲ ਹਿੰਦੂ ਭਾਈ ਤਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਰੋਡ ਮੋਡ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਪਠਾਣ ਦਾੜ੍ਹੀ, ਮੁਛ ਕਾਇਮ ਰਖਦੇ ਹਨ। ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਖਾਲੀ ਡੋਲ ਵਾਪਸ ਮੁੜ ਆਇਆ। ਡਾਕਟਰ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਨੌਕਰ ਨਾਲ ਘਲਿਆ। ਉਸ ਪਾਂਡਿਆਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਹਨ, ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਵਡੇ ਵਡੇਰੇ, ਇਹਨਾਂ ਜਰਵਾਣਿਆਂ ਤੋਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਦਿਨ ਕਟੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ, ਬਹੂ ਬੇਟੀਆਂ ਛੁਡਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਤਾਂ ਧਰਮੀ ਬੰਦੇ ਹਨ, ਲੋਕ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਪਾਂਡਿਆਂ ਭੁਲ ਬਖਸ਼ਾਈ ਤੇ ਸੰਤ ਜੀ ਜਲ ਲਿਆਂਦਾ। ਰਾਤ ਬੰਗਲੇ ਤੇ ਗੁਜਾਰੀ ਅਤੇ ਸਵੇਰ ਸਾਰ, ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ

ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਬਖਸ਼ਦੇ ਅਗੋ ਟੁਰਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦੇ ਦਿਤਾ।

ਸੰਤ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸਟੇਰਿੰਗ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਿਆ। ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ ਜੀ ਕਾਰ ਵਿਚ ਬੈਠ ਗਏ। ਬਾਕੀ ਸਰੀਰਾਂ ਬਹਿੰਦਿਆਂ ਮਾਲਾ ਤੇ ਹਥ ਰਖ ਲਏ। ਮੋਟਰ ਹਵਾ ਨਾਲ ਗਲਾਂ ਕਰਨ ਲਗ ਪਈ। ਕਿਥੇ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ? ਕਿਥੇ ਸਰਹਦੀ ਸੂਬਾ ?' ਕਿਥੇ ਪਖਤੂਨਾਂ ਤੇ ਬਲੋਚਾਂ ਦੀ ਧਰਤੀ ? ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਨਿਜੀ ਸੇਵਕ ਤੇ ਫਰਿਸ਼ਤਾ ਜੀ ਸਮਝ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਕੇਵਲ ਘੋੜੇ ਤੇ ਘੋੜੀਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜਾਨਣ ਦਾ ਦਮ ਭਰਨਾ ਬੜਾ ਕਠਨ ਹੈ। ਇਕ ਸਾਧਾਰਨ ਅੰਦਰਲੇ ਨੂੰ ਜਾਨਣਾ ਔਖਾ ਹੈ, ਪਰ ਸਤਿਗੁਰ ਨੂੰ ਕੌਣ ਲਖ ਸਕੇ। ਉਹ ਕਿਥੇ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਕਿਉਂ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ? ਇਸ ਦਾ ਭੇਦ ਕੇਵਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੀ।

ਖੈਰ ਗਡੀ ਚਲਦੀ ਗਈ, ਧੂੜਾਂ ਨੂੰ ਪਿਛੇ ਛੱਡਦੀ। ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਪਹਾੜ ਤੇ ਪਹਾੜੀਆਂ ਤਪਸਵੀਆਂ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰੀ ਬਿਰਹਣਾਂ ਦੇ ਵੇਸ ਵਿਚ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਟਾਵੇਂ ਟਾਵੇਂ ਰੁਖ ਤੇ ਟਾਵੇਂ ਟਾਵੇਂ ਪੰਖੇਰੂ ਕਲੋਲਾਂ ਕਰਦੇ ਏਸੇ ਮਾਹੀ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਭੇਡਾਂ ਦੇ ਇਜੜਾਂ ਦੇ ਇੱਜੜ ਗਡੀ ਵਲ ਤਕ, ਬੂਥੀਆਂ ਜੋੜ ਕੁਝ ਸੈਨਤਾਂ ਨਾਲ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਸਮਝਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਓਹੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਕਦੀ ਕਦਾਈਂ ਸਾਂਵਲੇ ਸਨੌਲੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਬਿੰਦਰਾ ਬਨ ਵਿਚ ਸਖੀਆਂ ਨਾਲ ਰਾਸ ਰਚਾਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ ਤੇ ਸਾਡੀਆਂ ਨਿਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਰੁਮਾਵਲੀ ਕੰਬਲੀ ਓੜ ਬੰਸੀ ਵਜਾ ਰੁਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਰਸ ਚੁਆ ਦਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ।

ਡਾਜ ਸਵੇਰ ਤੋਂ ਚਲੀ ਸੌ ਮੀਲ ਦਾ ਪਟਰੋਲ ਖਾ ਗਈ, ਆਖਿਰ ਉਹ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਾ ਥਾਂ ਆ ਗਿਆ ਜਿਥੇ ਇਸਦੀਆਂ ਔਂਸੀਆਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਸਨ, ਜਿਥੇ ਕਾਵਾਂ ਨੂੰ ਚੂਰੀਆਂ ਦੇ ਲਾਰੇ ਲਾ ਲਾ ਬਨੇਰਿਆਂ ਤੋਂ ਉਡਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਤੇ ਪੁਛਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਕਿ 'ਕਰਮਾਂ ਵਾਲਿਆ ! ਕਦੇ ਸਾਨੂੰ ਸੱਜਣਾਂ ਦਾ ਸੁਖ ਸੁਨੇਹੜਾ ਲਿਆਕੇ ਦਸੇਂਗਾ ਕਿ ਮੇਰਾ ਮਹਿਬੂਬ ਕਦ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ? ਸਾਡੇ ਭਾਗ ਕਦੋਂ ਪਾਸਾ ਪਰਤ ਰਹੇ ਹਨ ?

ਅਚਣ ਚੇਤ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਰੁਕ ਜਾਣ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਹੋਇਆ। ਗਡੀ ਰੁਕ ਗਈ। ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ ਜੀ ਮੁਸਕਰਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਗਡੀਓਂ ਬਾਹਰ ਚਰਨ ਰਖੇ। ਸਾਹਮਣੇ ਇਕ ਦੇਵ ਕਦ ਸਫੈਦ ਰੀਸ਼, ਲਬਾਂ-ਕਤਰੀਆਂ, ਮੋਟੇ ਨੇਤਰ, ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਕਈ ਬਹਾਰਾਂ ਤਕ ਚੁਕਿਆ ਚਿਹਰਾਂ ਤੇ ਸਿਰ ਤੇ ਕੀਮਤੀ ਦੁਸ਼ਾਲਾ ਬੰਨ੍ਹੀ ਖੜਾ ਤਕਿਆ। ਮੋਟਰ ਨੂੰ ਰੁਕਦਿਆਂ ਵੇਖ, ਉਸ ਦੇ ਵੀ ਪੈਰ ਅਗੇ ਵਧਣੋਂ ਰੁਕ ਗਏ। ਜਦੋਂ ਸਾਹਮਣੇ ਸੁੰਦਰ ਸਡੋਲ, ਹੰਸੂ ਹੰਸੂ ਕਰਦਾ ਚਿਹਰਾ, ਅਰਸ਼ੀ ਰੰਗ ਵਿਚ ਗੜੂੰਦੇ ਨੇਤਰਾਂ ਦੇ ਦੀਦਾਰੇ ਹੋਏ ਤਾਂ ਖਾਨ

ਦੀ ਸੁਰਤ ਇਕ ਦਮ ਫਰਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਉਠ ਅਰਸ਼ਾਂ ਤੇ ਚਲੀ ਗਈ। ਇਹ ਭੁਲ ਹੀ ਗਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਕੀ ਹਾਂ ? ਕਿਥੇ ਹਾਂ ? ਕਿਸ ਕੰਮ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ? ਸਭ ਵਿਸਰ ਗਿਆ, ਪ੍ਰੇਮ ਭਰੇ ਦਿਲ ਨੇ ਉਛਾਲਾ ਖਾਧਾ, ਨੈਣ ਛਲਕ ਪਏ। ਨੀਰ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਂ ਨਦੀਆਂ ਨਿਆਈਂ ਵਹਿ ਤੁਰੀਆਂ। ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਢਹਿ ਪਿਆ। ਹੁਣ ਉਠਾਏ ਕੌਣ ? ਸੁਰਤ ਮੰਜ਼ਲੋ ਮੰਜ਼ਲੀ ਚੌਦਾਂ ਤਬਕਾਂ ਤੋਂ ਉਪਰ ਚਲੀ ਗਈ। ਖਾਂ ਸਾਹਿਬ ਤਾਂ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਪਏ, ਮਗਰ ਖਾਂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਹਰਕਤ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਵਿਹਲਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਖਾਂ ਆਇ ਦੇ ਸੁਆਗਤ ਵਿਚ ਗੁਆਚ ਗਿਆ। ਆਲਾ ਦੁਆਲਾ ਇਕਠਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਪਠਾਣ ਤੇ ਪਠਾਣੀਆਂ ਦਾ ਝੁਰਮਟ ਪੈ ਗਿਆ। ਸਭ ਸੋਚ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਹ ਕੌਣ ਹਨ ? ਕਿਥੋਂ ਆਏ ਹਨ ? ਸਰਦਾਰ ਦੇ ਕੀ ਲਗਦੇ ਹਨ ? ਇਹਨਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਨੂੰ ਘੇਰ ਲਿਆ। ਸਰਦਾਰ ਨੇ ਹੰਝੂਆਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰੇ ਮਹਿਬੂਬ ਦੇ ਚਰਨ ਧੋਤੇ। ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ ਜੀ ਨੇ ਖਾਨ ਦੀ ਪਿਠ ਤੇ ਮਿਹਰ ਭਰਿਆ ਹੱਥ ਰਖਿਆ ਤੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, 'ਸਰਦਾਰਾ ! ਬਸ' ਬਸ ਕਹਿਣ ਦੀ ਦੇਰ ਸੀ, ਸਰਦਾਰ ਨੇ ਮੱਥਾ ਚੁਕਿਆ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਜਫੇ ਵਿਚ ਲੈ ਲਿਆ ਤੇ ਘੁਟਿਆ। ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਦਰਸ਼ਕ ਇਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਨੂੰ ਤਕ ਵਿਸਮਾਦਤਾ ਵਿਚ ਚਲੇ ਗਏ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਦੇ ਬੁਲ ਹਿਲ ਰਹੇ ਸਨ, ਜੋ ਕਹਿ ਰਹੇ ਸਨ,'ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਰਾਜ ਹੈ ਹਾਂ, ਅੰਦਰਖਾਨੇ ਤਾਂ ਭਾਵੇਂ ਪੁਛ ਗਿਛ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ, ਪਰ ਬਾਹਰਲੇ ਬੁਲ੍ਹਾਂ ਤੇ ਚੁਪ ਦੀ ਮੁਹਰ ਲਗੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਸਭ ਨਰ ਨਾਰੀ ਮੂਰਤੀਆਂ ਬਣੇ ਖਲੋਤੇ ਸਨ। ਓਬੜ ਪਠਾਣਾਂ ਦੀ ਤਾਂ ਇਹ ਹਾਲਤ ਹੋਣੀ ਸੀ, ਪਰ ਇਸ ਮਿਲਣੀ ਨੂੰ ਤਕ, ਨਾਲ ਆਏ ਵੀ ਹੈਰਾਨੀ ਦੇ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਗੋਤੇ ਖਾ ਰਹੇ ਸਨ।

ਖਾਨ ਦੀਆਂ ਬਾਹਵਾਂ ਕੁਝ ਢਿਲੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਤਾਂ ਇਕ ਦਮ ਮੂੰਹੋਂ ਨਿਕਲਿਆ 'ਹਜ਼ਰਤ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ !' ਇਹ ਕਹਿ ਸਿਰ ਤੋਂ ਦੁਸ਼ਾਲਾ ਲਾਹ ਧਰਤੀ ਤੇ ਪਟਕਾ ਮਾਰਿਆ ਤੇ ਫੇਰ ਅਦਬ ਨਾਲ ਵਿਛਾ ਦਿਤਾ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਚਰਨ ਰਖਣ ਵਾਸਤੇ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਚਰਨ ਰਖੇ ਅਤੇ ਕਦਮ ਪੁਟੇ। ਖਾਨ ਫੇਰ ਦੁਸ਼ਾਲਾ ਚੁਕਿਆ ਤੇ ਵਿਛਾ ਦਿਤਾ। ਸਰਦਾਰ ਬੇ-ਖੁਦੀ ਦਾ ਜਾਮ ਪੀ ਵਿਛਾਈ ਗਿਆ, ਤੇ ਚੁਕੀ ਗਿਆ। ਵਿਛਾਈ ਗਿਆ, ਚੁਕੀ ਗਿਆ । ਹੋਲੀ ਹੋਲੀ ਸਾਰਾ ਨਗਰ ਇਕਠਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਖਾਸਾ ਜਲੂਸ ਬਣ ਗਿਆ ਧੀਰੇ ਧੀਰੇ ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ ਜੀ ਸਰਦਾਰ ਖਾਂ ਦੇ ਘਰ ਪੁਜ ਗਏ।

ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਵਡਾ ਪਲੰਘ ਵਿਛ ਗਿਆ। ਖਾਨ ਕਦੀ ਏਧਰ ਜਾਏ, ਕਦੇ ਓਧਰ ਬੌਰਾ ਹੋਇਆ ਵਾਜਾਂ ਮਾਰੀ ਜਾਏ 'ਚਲੋ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੀਓ ! ਚਲੋ ਨਢੀਓ ! ਹਜ਼ਰਤ ਨਾਨਕ ਆਇਆ ਜੇ, ਦੀਦਾਰੇ ਕਰ ਲਵੋ। ਗੁਨਾਹ ਬਖਸ਼ਵਾ ਲਵੋ।' ਆਢੀਆਂ ਗੁਆਂਢੀਆਂ ਨੂੰ

ਵਾਜਾਂ ਮਾਰੀ ਜਾਵੇ,'ਕਿਸਮਤ ਵਾਲਿਓ ਸਰਦਾਰੋ ਤੇ ਸਰਦਾਰਨੀਓ ! ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਆਓ : ਰਜ ਰਜ ਦੀਦਾਰੇ ਕਰ ਲਵੋ, ਗੁਨਾਹਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਵਾ ਲਵੋ ।' ਫਿਰ ਆਪ-ਮੁਹਾਰੇ ਬੋਲੀ ਗਿਆ 'ਜਦ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬੋਂ ਆਇਆ ਸਾਂ, ਭਟਕਣਾ ਲਗੀ ਹੋਈ ਸੀ ਕਿ ਹਜ਼ਰਤ ਨਾਨਕ ਦੇ ਮੁੜ ਵੀ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਣਗੇ ? ਏਡੀ ਕਿਸਮਤ ਕਿਥੋਂ ? ਏਡੇ ਭਾਗ ਕਿਵੇਂ ? ਕਿਥੇ ਪੰਜਾਬ ? ਕਿਥੇ ਲੁਧਿਆਣਾ ? ਕਿਥੇ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ? ਕੋਹਾਂ ਕਾਫਾਂ ਦਾ ਪੈਂਡਾ ? ਜਿਉਂਦਿਆਂ ਦੇ ਮੇਲੇ ਕਿਥੇ ? ਰੂਹਾਂ ਦੇ ਮੇਲੇ ਭਾਵੇਂ ਹੋ ਜਾਣ ਪਰ ਇਹ ਤਾਂ ਸਚਮੁਚ ਖੁਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਤਾਂ ਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਜਾਨਣ ਵਾਲਾ ਹੈ । ਮਨ ਦੀਆਂ ਮੁਰਾਦਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ । ਭੁਲੀਏ ਲੁਕਾਈਏ, ਕਿਤੇ ਭੁਲੇਖੇ ਵਿਚ ਨਾ ਰਹਿਓ । ਇਹ ਵੇਲੇ ਦਾ ਰਸੂਲ ਹੈ । ਅੱਲਾ ਪਾਕ ਦਾ ਰਹਿਬਰ ਹੈ । ਪੈਗੰਬਰ ਹੈ, ਹਜ਼ਰਤ ਨਾਨਕ ਹੈ, ਨਾਨਕ । ਚੁੰਮ ਲਓ ਚਰਨਾਂ ਨੂੰ ਰਗੜ ਲਵੋ ਮੱਥੇ ਨੂੰ । ਬਦਲਵਾ ਲਵੋ ਕਿਸਮਤ ਨੂੰ । ਜ਼ਰਾ ਆਸਮਾਨ ਵਲ ਤਕੋ ਕਿਵੇਂ ਫਰਿਸ਼ਤੇ ਸਿਜਦੇ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ? ਜੰਨਤ ਦੀਆਂ ਹੂਰਾਂ ਕਿਵੇਂ ਰਕਸ ਕਰ ਅਜਰਾਈਲ ਤੇ ਜਬਰਾਈਲ ਨੂੰ ਮਸਤ ਬਣਾਈ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਨੇ । ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਘਰ ਆਏ ਖੁਦਾ ਤੋਂ ਰਹਿਮਤਾਂ ਦੀਆਂ ਝੋਲੀਆਂ ਭਰਵਾ ਲਵੋ ।'

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਹਸਕੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ 'ਸਰਦਾਰਾ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਘੋੜੇ ਵੇਖਣ ਆਏ ਹਾਂ ।' ਸਰਦਾਰ ਫੇਰ ਬੋਲ ਉਠਿਆ 'ਤੈਨੂੰ ਘੋੜਿਆਂ ਦਾ ਘਾਟਾ ! ਤੇਰੇ ਤਬੇਲੇ ਵਿਚ ਅਰਬੀ ਘੋੜੇ ਤੇ ਵਲੈਤੀ ਘੋੜੀਆਂ । ਤੈਨੂੰ ਘੋੜਿਆਂ ਦੀ ਕੀ ਪਰਵਾਹ ਤੂੰ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਵਰਗੇ ਆਜਿਜ਼, ਮਸਕੀਨ, ਤੇ ਗੁਲਾਮ ਦੀਆਂ ਅਰਜਾਂ ਕਬੂਲ ਕਰ ਏਥੇ ਆਇਆ ਹੈਂ ਮੈਂ ਚਿਰਾਂ ਤੋਂ ਸੁਬ੍ਹਾ ਸ਼ਾਮ ਤੇਰੇ ਦੀਦਾਰਿਆਂ ਖਾਤਰ ਦੁਆ ਕਰਿਆ ਕਰਦਾ ਸਾਂ । ਮੈਂ ਕਦ ਤੋਂ ਰਾਹ ਤਕ ਰਿਹਾ ਸਾਂ ਕਿ ਮੇਰੇ ਵੀ ਭਾਗ ਜਾਗਣਗੇ । ਅਜ ਮੈਂ ਠੀਕ ਖੁਸ਼ਕਿਸਮਤ ਹਾਂ, ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਚਸ਼ਮਾਂ ਨਾਲ ਹਜ਼ੂਰ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ।'

ਖੈਰ ਸਰਦਾਰ ਬਚਨ ਮਨ ਘੋੜੇ ਵਿਖਾਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋਇਆ । ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਭਰਵਾਂ ਊਠ, ਸੁਨਹਿਰੀ ਕਾਠੀ ਨਾਲ ਸ਼ਿੰਗਾਰਿਆ । ਆਪ ਘੋੜੀ ਤੇ ਕਾਠੀ ਪਾਈ । ਹਥ ਵਿਚ ਛਤਰ ਫੜਿਆ । ਅਗੇ ਸਤਿਗੁਰ । ਨਾਲ ਨਾਲ ਸਰਦਾਰ, ਛਤਰ ਫੜੀ ਪਿਛੇ ਭਾਈ ਵਜ਼ੀਰ ਸਿੰਘ, ਰਤਨ ਸਿੰਘ, ਫਰਿਸ਼ਤਾ ਜੀ, ਸੰਤ ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਮਲੰਗ ਹੋਰੀਂ, ਬਾਹਰ ਗਏ । ਸਤਿਗੁਰ ਘੋੜੇ ਵੇਖ ਬੜੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ । ਵਾਪਸੀ ਤੇ ਸਰਦਾਰ ਨੇ ਟੁਰਨ ਲਗਿਆਂ ਇਕ ਕੀਮਤੀ ਦੁਸ਼ਾਲਾ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਰਖ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ ਤੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ, 'ਹਜ਼ਰਤ ਬਖਸ਼ੋ !' ਭੁਲਾਇਓ ਨਾ ਫੇਰ ਵੀ ਕਦਮ ਰੰਜਾਂ ਫੁਰਮਾਇਓ ।

ਏਧਰ ਖਾਨ ਆਪਣੇ ਲੋਰ ਵਿਚ ਜੋਦੜੀ ਕਰੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਦੂਜੇ ਬੰਨੇ ਭਾਈ

ਵਜ਼ੀਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਥਾਂ ਗਿਟੀਆ ਗਿਣ ਰਹੇ ਸਨ। ਭਾਈ ਜੀ ਕਹਿ ਰਹੇ ਸਨ, 'ਸੰਤ ਜੀ ! ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਮਝਦਾ ਸਾਂ, ਇਹ ਸਾਡਾ ਏ। ਇਹਦਾ ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ।' ਇਥੇ ਆਣਕੇ ਇਹ ਜਾਣਿਆ, ਕਿ ਇਹ ਕੇਵਲ ਸਾਡਾ ਈ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਖਾਨ ਖਾਨੀਆਂ ਦਾ ਵੀ ਪੀਰ ਏ।' ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਕਹਿ ਦਿਤਾ, 'ਭਾਈ ਜੋ ਤੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ', ਬਿਲਕੁਲ ਠੀਕ ਏ। ਜੇ ਮੈਂ ਨਾਲ ਨਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਮੰਨਣਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਮੈਨੂੰ ਭੁਲੇਖਾ ਈ ਰਹਿਣਾ ਸੀ, ਜੋ ਇਹ ਸਾਡਾ ਸਤਿਗੁਰ ਏ ਤਾਂ ਖਾਨ ਖਾਨਾਂ ਦਾ ਵੀ ਪੀਰ ਏ, ਪਰ ਹੁਣ ਤਾਂ ਮੈਂ ਗਜ ਵਜ ਕੇ ਆਖਾਂਗਾ ਕਿ ਇਹ ਕੁਲ ਆਲਮ ਦਾ ਹਰਤਾ ਕਰਤਾ ਏ, ਖਾਲਿਕ ਏ ਤੇ ਰਾਜ਼ਿਕ ਏ।

ਸੰਤ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਹਜ਼ੂਰੀ, ਸੇਵਕ

ਬੰਨੇ ਚੰਨੇ ਦੇ ਭਰਾ

"ਸਬਜ਼ਾ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਰੰਗ ਦੀ ਉਹ ਘੋੜੀ ਬੜੀ ਸਾਰੀ ਵੱਡੀ ਘੋੜੀ ਸੀ। ਕਿਤੇ ਲੱਖਾਂ 'ਚੋਂ ਇਕ ਜਾਨਵਰ ਹੀ ਏਡਾ ਪੂਰਾ, ਏਡਾ ਸੋਹਣਾ ਏਡਾ ਸਾਊ ਤੇ ਏਡੀਆਂ ਸਿਫ਼ਤਾਂ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਏ। ਉਹ ਘੋੜੀ ਦੇਸੀ ਸੀ, ਮਾਂ ਪਿਓ ਵਲੋਂ ਖਾਲਸ ਪੰਜਾਬੀ। ਪਰ ਚੰਗੀਆਂ ਸੋਹਣੀਆਂ ਸੁਥਰੀਆਂ ਸਿੰਧੀ, ਬਲੋਚੀ, ਅਰਬੀ, ਇਰਾਕੀ ਤੇ ਥਾਰੋ ਬਰੀਡ ਘੋੜੀਆਂ ਰੰਗ ਰੂਪਾਂ, ਕੰਮ ਤੇ ਦਮ ਵਿਚ ਕਿਧਰੇ ਕਿਧਰੇ ਉਹਦੇ ਨੇੜੇ ਤੇੜੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਨ ਢੁਕਦੀਆਂ। ਮਾਦਾ ਘੋੜੀ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਤਸਵੀਰ, ਤੇ ਉਡਣ ਨੂੰ ਪਰੀ ਸੀ। ਵੇਖਿਆਂ ਉਹਨੂੰ ਭੁਖਾਂ ਲਹਿੰਦੀਆਂ ਤੇ ਚੜਿਆਂ ਉਤੇ ਸਵਾਰ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਹਵਾ ਹੋ ਜਾਂਦੀ। ਮੂੰਹ ਦੀ ਨਰਮ, ਤਬੀਅਤ ਦੀ ਗਰਮ ਤੇ ਸਾਹ ਦੀ ਪੱਕੀ। ਲੰਮੀ ਦੌੜ, ਜ਼ੋਰ ਤੇ ਸਾਹ ਦਮ ਵਿਚ ਥਾਰੋ-ਬਰੀਡਾਂ ਵੀ ਉਹਦੇ ਅਗੇ ਸਿਰ ਸੁੱਟ ਜਾਂਦੀਆਂ। ਦਸ ਕੋਹ ਉਹਨੂੰ ਸਿਰ ਸੁੱਟ ਦੁੜਾਓ ਫੇਰ ਵੀ ਨਵੀਂ ਨਕੋਰ' ਤਿਆਰ ਤੇ ਤਾਜ਼ਾ ਦਮ। ਜ਼ਰਾ ਲਗ਼ਾਮ ਨੂੰ ਇਸ਼ਾਰਾ ਦਿਓ ਤੇ ਫੇਰ ਸਵਾਰ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਉੱਡ ਜਾਏ। ਉਹਦੇ ਲਹੂ ਵਿਚ ਯਾ ਅੱਗ ਸੀ ਯਾ ਬਿਜਲੀਆਂ। ਨਰਾਂ ਤੋਂ ਚੌੜੀ ਉਹਦੀ ਛਾਤੀ ਵਿਚ ਨਰਾਂ ਤੋਂ ਕਿਧਰੇ ਵਧ ਹੌਸਲਾ ਤੇ ਦਲੇਰੀ ਸੀ। ਜਵਾਨ ਕੁੜੀਆਂ ਵਰਗੀਆਂ ਸੋਖੀਆਂ, ਤੇਜ਼ੀਆਂ ਤੇ ਚੁੰਗੀਆਂ ਭਰਨ ਦੇ ਸ਼ੌਕ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਦਾਨੀਆਂ-ਪਰਧਾਨੀਆਂ ਸਵਾਣੀਆਂ ਵਰਗਾਂ ਸੁਹਪੱਣ, ਠਹਿਰਾਓ, ਨਿੱਘ ਤੇ ਸਾਊਪੁਣਾ ਵੀ ਉਹਦੇ ਵਿਚ ਵਾਫ਼ਰ ਸੀ। ਕੱਸਿਆਂ ਕਦੇ ਉਸ ਵੱਢਣ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਤੇ ਮਾਰਨ ਨੂੰ ਪੌੜ

ਚੁਕਿਆ ਹੋਣਾ ਏ ? ਕਿਲੇ ਬੱਧੀ ਦੀ ਪੂਛਲ ਨਾਲ ਭਾਵੇਂ ਅੰਞਾਣੇ ਲਮਕ ਕੇ ਖੇਡਦੇ ਰਹਿਣ। ਪਰ ਇਕ ਲਗਾਮ ਦੇ ਕੇ, ਕਾਠੀ ਉਹਦੇ ਉਤੇ ਪਾ ਕੇ, ਰਕਾਬ ਵਿਚ ਪੈਰ ਧਰਣ ਦੀ ਦੇਰ, ਘੋੜੀ ਆਪਣੇ ਚਾਰੇ ਪੌੜ ਜ਼ਮੀਨ ਓਤੇ ਧਰਨੇ ਹੀ ਨਈਂ ਇਕਠੇ। ਤੇ ਇਹ ਵੀ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ· ਕਿ ਸ਼ਾਹ ਸਵਾਰ ਉਹ, ਜਿਹੜਾ ਉਹਦੇ ਉੱਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਉਹਦੇ ਚਾਰੇ ਪੌੜ 'ਕੱਠੇ' ਜ਼ਮੀਨ ਉਤੇ ਲਵਾ ਦੇਵੇ। ਸਵਾਰ ਉਹ ਨਈਂ ਹੁੰਦਾ ਜਿਹਨੂੰ ਘੋੜੀ ਰਕਾਬੇ ਪੈਰ ਪਾਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਲੈ ਕੇ ਦੌੜ ਪਵੇ ਤੇ ਉੱਤੇ ਬੈਠੇ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਹੀ ਨਾ ਖੁਲ੍ਹਣ ਦੇਵੇ। ਸਵਾਰ ਤੇ ਉਹ ਹੁੰਦਾ ਏ ਜਿਹੜਾ ਘੋੜੀ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਦੀ ਚਾਲ ਚਲਾਏ। ਘੋੜੀ ਸਰਪਟ ਦੌੜਨਾ ਚਾਹਵੇ ਤੇ ਸਵਾਰ ਉਹਨੂੰ ਲਗਾਮ 'ਚੋਂ ਨਾ ਨਿਕਲਣ ਦੇਵੇ। ਘੋੜੀ ਪੋਈਏ ਪੈਣਾ ਚਾਹਵੇ ਤੇ ਸਵਾਰ ਉਹਨੂੰ ਰਵਾਲ ਟੋਰੇ। ਘੋੜੀ ਚੁੰਗੀਆਂ ਭਰਦੀ ਛੁਟਣ ਲਈ ਲਗਾਮ ਦੀ ਢਿੱਲ ਮੰਗੇ ਤੇ ਸਵਾਰ ਉਹਨੂੰ ਪੋਈਏ 'ਚੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਟਾਪ ਵਿਚ ਲੈ ਜਾਏ। ਤੇ ਫੇਰ ਜਦੋਂ ਚਾਹਵੇ ਟਾਪ ਤੋਂ ਪੋਈਏ ਪਾ ਲਏ ਤੇ ਜਦੋਂ ਚਾਹਵੇਗਾ ਪੋਈਏ ਤੋਂ ਸਰਪਟ ਸੁਟ ਦੇਵੇ, ਤੇ ਫੇਰ ਜਦੋਂ ਚਾਹਵੇ ਸਰਪਟ ਨੂੰ ਥੰਮ ਕੇ ਫੇਰ ਗਾਮ ਟੋਰ ਲਏ। ਅਜਿਹੇ ਸਵਾਰ ਹੀ ਸ਼ਾਹ ਸਵਾਰ ਅਖਵਾਣ ਦੇ ਲਾਇਕ ਹੁੰਦੇ ਨੇ। ਸ਼ਾਹ ਸਵਾਰ ਦੀਆਂ ਲਗਾਮ ਫੜ੍ਹਨ ਵਾਲੀਆਂ ਉਂਗਲਾਂ ਵਿਚ ਹੁਨਰ, ਰਕਾਬ ਵਿਚ ਪਰਨ ਵਾਲੇ ਪੱਬ ਵਿਚ ਸਤ, ਘੋੜੀ ਦਵਾਲੇ ਜਮੂਰ ਵਾਂਗ ਕੱਸੇ ਹੋਏ ਪੱਟਾਂ ਵਿਚ ਤਾਕਤ ਤੇ ਘੋੜੀ ਦੀ ਹਰ ਹਰਕਤ, ਹਰ ਅਦਾ ਤੇ ਨਜ਼ਰ ਰਖਣ ਵਾਲੀ ਅੱਖ ਵਿਚ ਸਮਝ ਸਿਆਣ ਦਾ ਨੂਰ ਹੋਵੇ ਤੇ ਘੋੜੀ ਆਪਣਾ ਜੁਸਾ ਸਵਾਰ ਦੇ ਜੁਸੇ ਨਾਲ ਰਲਾ ਲੈਂਦੀ ਏ।

ਸਬਜ਼ਾ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਰੰਗ ਦੀ ਓਸ ਅਨਮੋਲ ਘੋੜੀ ਨੂੰ, ਉਹਦੀ ਸਾਰੀ ਹਯਾਤੀ ਵਿਚ ਇਕ ਹੀ ਅਜਿਹਾ ਸ਼ਾਹ ਸਵਾਰ ਲੱਭਾ ਸੀ—ਉਹ ਮੇਰੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਸੀ।

ਉਹ ਘੋੜੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸਰਗੋਧਾ ਦੇ ਚੰਕ ਚਾਲੀ ਦੀ ਜੰਮ ਪਲ ਸੀ। ਉਹ ਹੀ ਚੱਕ ਦੇ ਇਕ ਤਗੜੇ ਸੋਖੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਜੱਟ ਦੀ ਘੋੜੀ ਦੀ ਵਛੇਰੀ ਸੀ ਜਿਹਨੂੰ ਜੱਟ ਨੇ ਬੜੀ ਰੀਝ ਤੇ ਬੜੀ ਜਾਨ ਮਾਰ ਨੇ ਪਾਲਿਆ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਘੋੜੀ ਜਵਾਨ ਹੋਣ ਲੱਗੀ, ਉਹਦੀ ਧੁੰਮ ਦੂਰ ਤੀਕ ਖਿਲਰ ਗਈ। ਸਰਗੋਧੇ, ਲਾਇਲਪੁਰ ਦੀਆਂ ਮੰਡੀਆਂ ਵਿਚ ਨਾ ਉਸ ਘੋੜੀ ਦੀ ਕਦੇ ਮੂੰਹ ਦਿਖਾਈ ਹੋਈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਹ ਦੌੜੀ। ਤਾਂ ਵੀ ਉਹਦੀ ਦਸ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਸਾਡੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਪੈ ਗਈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਮਹਾਰਾਜ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਚੜ੍ਹੇ ਤੇ ਸਰਗੋਧਾ, ਚਾਲੀ ਚੱਕ ਵਿਚ ਜਾ ਉਤਰੇ। ਉਹ ਘੋੜੀ ਦੇਖੀ ਜਾਂਚੀ ਤ ਉਸਦਾ ਮੁਲ ਕਰਕੇ ਇਕ ਤੀਲਾ ਮਾਲਕ ਦੀ ਤਲੀ ਉਤੇ ਰਖਿਆ ਸਾਈ ਦਾ ਤੇ ਆ ਗਏ। ਆਉਂਦਿਆਂ ਫੁਰਮਾਇਓ ਨੇ—'ਸਾਡਾ ਬੰਦਾ ਆਏਗਾ। ਪੈਸੇ ਦੇ ਜਾਏਗਾ ਤੇ

ਘੋੜੀ ਲੈ ਜਾਏਗਾ । ਉਦੋਂ ਤੀਕ ਸਾਡੀ ਏਸ ਘੋੜੀ ਦੀ ਅਗੇ ਵਾਂਗ ਹੀ ਸੇਵਾ ਕਰੀਂ । ਸਾਈਂ 'ਅਮੀਨ' ਆਖਿਆ ਤੇ ਸਬਜ਼ਾ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਰੰਗ ਦੀ ਓਸ ਘੋੜੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂਆਂ ਦੀ ਘੋੜੀ ਜਾਣ ਕੇ ਅਗੇ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਵਧ ਸੇਵਾ ਦੇਣ ਲਗ ਪਿਆ । ਏਸ ਗੱਲ ਦਾ ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਥਹੁ ਨਈਂ ਪਈ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਉਹਦਾ ਮੁਲ ਤਾਰ ਕੇ ਘੋੜੀ ਲੈ ਕਿਉਂ ਨਾ ਆਏ ? ਖ਼ੌਰੇ ਏਸ ਗੱਲ ਵਿਚ ਵੀ ਕੋਈ ਹਿਕਮਤ ਸੀ ? ਫੇਰ ਇਹ ਗੱਲ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿੱਦਾਂ ਕਈ ਮਹੀਨੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਮਹਾਰਾਜ ਹੁਰਾਂ ਦੇ ਮਨੋਂ ਵਿਸਰ ਗਈ ?

ਕੋਈ ਚਾਰ ਪੰਜ ਮਹੀਨੇ ਮਗਰੋਂ ਜਦੋਂ ਗੁਰਾਂ ਦਾ ਬੰਦਾ ਪੈਸੇ ਲੈ ਕੇ ਘੋੜੀ ਲੈਣ ਗਿਆ ਘੋੜੀ ਮਾਲਕ ਨੇ ਕਿਧਰੇ ਹੋਰ ਵੇਚ ਛੱਡੀ ਹੋਈ ਸੀ । ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਬੰਦੇ ਨੇ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਸੌਦੇ ਤੋਂ ਫਿਰ ਜਾਣ ਤੇ ਹੋਏ ਤੋਏ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਖਚਰੇ ਜੱਟ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਕਿਹਾ—'ਮਹਾਰਾਜ ਬਾਦਸ਼ਾਹਵਾਂ ਦੇ ਘਰ ਲਾਲਾਂ ਦਾ ਕੀਹ ਕਾਲ ? ਗੁਰੂ ਹੋਰਾਂ ਕੋਲ ਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਜਹਾਨ ਦੀਆਂ ਚੰਗੀਆਂ ਚੰਗੀਆਂ ਤੇ ਇਕ ਤੋਂ ਇਕ ਵਧ ਘੋੜੀਆਂ ਨੇ । ਤੁਸੀਂ ਭੌਂ ਕੇ ਬਹੁੜੇ ਹੀ ਨਾ, ਤੇ ਮੈਂ ਸਮਝਿਆ ਘੋੜੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਸੰਦ ਹੀ ਨਹੀਂ ਆਈ । ਉਤੋਂ ਉਸ ਘੋੜੀ ਨੇ ਤਾਂ ਮੇਰੀਆਂ ਨੀਂਦਾਂ ਹੀ ਹਰਾਮ ਕਰ ਛੱਡੀਆਂ ਸਨ । ਬੰਦੂਕਾਂ ਵਾਲੇ ਦੋ ਦੋ ਬੰਦੇ ਰਾਤ ਉਹਦਾ ਪਹਿਰਾ ਦੇਂਦੇ । ਤਾਂ ਵੀ ਚਾਰ ਵਾਰ ਚੋਰ ਉਹਦੇ ਤੇ ਲੱਪਕੇ । ਜਿਉਂ ਹੀ ਘੋੜੀ ਘਰੋਂ ਗਈ, ਮਗਰੋਂ ਲੱਥੀ । ਹੁਣ ਅਮਨ ਦੀ ਨੀਂਦ ਸੌਂਦਾਂ ਹਾਂ । ਗੁਰਾਂ ਦਾ ਮੈਂ ਦੇਣਦਾਰ ਆਂ । ਹੁਣ ਜਦੋਂ ਉਹਦੀ ਮਾਂ ਸੂਈ, ਤੋੜ ਆ ਕੇ ਵਛੇਰਾ ਵਛੇਰੀ ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਅਸਤਬਲ ਵਿਚ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਆਵਾਂਗਾ । ਗੋਲੀ ਕਿਹਦੀ ਤੇ ਗਹਿਣੇ ਕਿਦ੍ਹੇ ?'

ਜਦੋਂ ਘੋੜੀ ਲੈਣ ਗਏ ਬੰਦੇ ਨੇ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਪਰਤ ਕੇ ਖ਼ਾਲੀ ਹੱਥ ਬੰਨ੍ਹਕੇ ਗੁਰੂ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਸੁਣਾਈ ਤੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਲਹੂ ਖੌਲ ਗਿਆ । ਪਰ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਘੜੀ ਕੁ ਚੁੱਪ ਰਹੇ ਫੇਰ ਫੁਰਮਾਉਣ ਲੱਗੇ—'ਅਸੀਂ ਵੀ ਤੇ ਭੁਲ ਹੀ ਗਏ ਸਾਂ । ਚਲੋ ਘੋੜੀ ਕੋਈ ਸ਼ੌਕੀਨ ਬੰਦਾ ਲੈ ਗਿਆ, ਮੌਜਾਂ ਲੁਟੇ : ਉਹਦੇ ਨਸੀਬ ।'

ਇਹ ਗੱਲ ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਪੰਜਾਂ ਦਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਹੜ੍ਹ ਵਾਂਗ ਖਿੱਲਰ ਗਈ ਕਿ ਕੋਈ ਬੰਦਾ ਗੁਰੂਆਂ ਦੇ ਸੌਦੇ ਉਤੇ ਸੌਦਾ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਘੋੜੀ ਲੈ ਗਿਆ । ਪਰ ਕਿਹੜਾ ਮਾਈ ਦਾ ਲਾਲ ? ਬੜੇ ਚਿਰ ਤੀਕ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਨਾ ਚਲ ਸਕਿਆ ।

ਏਸ ਗੱਲ ਦੇ ਕੋਈ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਮਗਰੋਂ ਮੈਂ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਗਿਆ । ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਲਾਹੌਰ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹਾਈਆਂ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ । ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਸਾਥ ਚਲਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿਤੋ ਨੇ ; ਮੇਰੇ ਧੰਨ ਭਾਗ ; ਲਾਹੌਰ ਅੱਪੜ ਕੇ ਅਪਣਾ ਰਸਾਲਾ ਤੇ

ਪੈਦਲਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਅਪੜਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿਤਾ। ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਤੇ ਪੰਜ ਹੋਰ ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਚਲਣ ਲਈ ਆਖਿਆ :

ਧੰਨ ਭਾਗ ; ;

'ਕਿਧਰ ?' ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸਵਾਲ ਪੁੰਗਰਿਆ।

ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਤੇ ਦਿਲਾਂ ਦੇ ਭੇਤ ਜਾਨਣ ਵਾਲੇ ਸਨ, ਹੱਸ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲਗੇ—'ਭਾਈ ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ ਤੇਰੇ ਭਰਾ ਚੌਧਰੀ ਵਲ ਚਲੇ ਆਂ। ਉਹਦੇ ਘਰ ਦਾ ਰਾਹ ਆਉਂਦਾ ਈ ?'

'ਆਹੋ ਮਹਾਰਾਜ ,' ਮੈਂ ਹੱਥ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਅਰਜ਼ ਗੁਜ਼ਾਰੀ—'ਧੰਨ ਭਾਗ ਉਹਦੇ ;'

ਸ਼ਾਹੋ ਦੀ ਗੜ੍ਹੀ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਘਰ ਅਪੜੇ ਤੇ ਉਹ ਆਪ ਘਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਏਸ ਗੱਲ ਦੀ ਪਰਵਾਹ ਕੀਤਿਓਂ ਬਗੈਰ ਘੋੜੀਆਂ ਦੇ ਖੁਰਲ ਵਲ ਗਏ। ਇਕ ਘੋੜੀ ਦੇ ਕੋਲ ਅਪੜ ਕੇ, ਉਹਨੂੰ ਥਾਪੀ ਦਿਤੀਓ ਨੇ। ਫੇਰ ਉਹਦੀ ਧੌਣ ਨੂੰ ਕਲਾਵਾ ਭਰ ਕੇ ਉਹਦਾ ਮੂੰਹ ਆਪਣੇ ਸੀਨੇ ਲਾ ਲਿਓ ਨੇ। ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਮਾਂ ਆਪਣੇ ਵਿਛੜ ਕੇ ਮਿਲੇ ਲਾਲ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਚਮੋੜ ਲੈਂਦੀ ਏ ਗੁਰੂ ਹੋਰੀਂ ਬੜੀ ਦੇਰ ਘੋੜੀ ਦਾ ਮੂੰਹ ਸਿਰ ਛਾਤੀ ਨਾਲ ਲਾਈ, ਉਹਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਤੇ ਉਹਦੇ ਮਥੇ ਉੱਤੇ ਹੱਥ ਫੇਰਦੇ ਰਹੇ। ਨੌਕਰਾਂ ਪਰੌਹਣੇ ਵੇਖ ਕੇ ਅੰਦਰੋਂ ਨਵੀਆਂ ਨਵਾਰੀ ਮੰਜੀਆਂ ਕੱਢੀਆਂ, ਨਵੇਂ ਖੇਸ ਸਿਰਹਾਂਦੀ ਰਖੇ। ਪਰ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਬੈਠੇ ਨਾ। ਘੋੜੀ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰ ਕੇ ਪਿਛਾਹ ਪਰਤੇ ਤੇ ਬਾਹਰੋਂ ਭਾਈ ਹੋਰੀਂ ਆ ਗਏ। ਇਕ ਵਾਰ ਤੇ ਉਹ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋਏ। ਫੇਰ ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਬੁਲਾ ਕੇ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਆ ਕੇ ਖਲੋ ਗਏ।

'ਬਿਸ ਮਿੱਲ੍ਹਾ ਮਹਾਰਾਜ ;' ਭਾਈ ਆਖਿਆ ; ਅਜ ਤੇ ਸੱਚੀ ਮੁਚੀਂ ਕੀੜੀ ਦੇ ਘਰ ਨਾਰਾਇਣ ਆ ਗਿਆ ਏ ਤਸ਼ਰੀਫ਼ ਰਖੋ। ਅੰਨ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸੁਣਾਓ ?'

'ਅੰਨ ਪਾਣੀ ਵਲੋਂ ਪੁਰ ਬਾਸ਼,' ਗੁਰੂ ਹੋਰੀਂ ਖਲੋਤਿਆਂ ਹੀ ਕਹਿਣ ਲਗੇ—'ਚੌਧਰੀ ਤੂੰ ਘੋੜੀ ਕਿਉਂ ਮਾੜੀ ਕਰ ਛੱਡੀ ਏ ?'

ਭਾਈ ਹੋਰੀਂ ਉੱਚੀ ਸਾਰੀ ਹੱਸ ਪਏ, ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ—'ਮਹਾਰਾਜ ਇਹ ਗੁਰੂਆਂ ਦੀ ਘੋੜੀ ਤੇ ਨਹੀਂ ਨਾਂ ? ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਿਲੇ ਬੱਧੀ ਦਾਣੇ ਚਰਦਿਆਂ ਮੱਝ ਬਣ ਜਾਣਾ ਏਂ। ਇਹ ਤੇ ਗਰੀਬ ਜਟ ਦੀ ਘੋੜੀ ਏ, ਜਿਦ੍ਹੇ ਉੱਤੇ ਮੈਂ ਦੋ ਵੇਲੇ ਸਵਾਰੀ ਕਰਨਾ ਆਂ। ਸਵਾਰੀ ਵਾਲੀ ਘੋੜੀ ਮਾੜੀ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਉਹਦੇ ਉੱਤੇ ਵਾਧੂ ਮਾਸ ਵੀ ਤੇ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹਦਾ ਜਨਾਬ'।

ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਖਿਲ ਖਿਲਾ ਕੇ ਹੱਸ ਪਏ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ—'ਗੱਲ ਠੀਕ ਆਖੀ ਆ ਚੌਧਰੀ।'

ਅਗਾੜੀਆਂ ਵਿਛਾੜੀਆਂ ਪਾ ਕੇ ਬੱਧੀ, ਨਹਾਤੇ ਧੋਤੇ ਜੁਸੇ ਉੱਥੇ ਚਮਕਦੇ ਫੁਲਾਂ ਵਾਲੀ ਸਬਜ਼ਾ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਰੰਗ ਦੀ ਘੋੜੀ ਅਗੇ ਨਾਲੋਂ ਮਾੜੀ ਤੇ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਚੁਸਤ ਬਾਂਕੀ ਤੇ ਬਹੁਤੀ ਸੋਹਣੀ ਪਈ ਲਗਦੀ ਸੀ। ਆਪਣੇ ਮਾਲਕ ਨੂੰ ਨੇੜੇ ਵੇਖ ਕੇ ਘੋੜੀ ਹਿਣਕ ਕੇ ਸਿਰ ਹਿਲਾਇਆ ਤੇ ਉਹਦੇ ਮੱਥੇ ਦੀਆਂ ਝਾਲਰਾਂ ਹਿੱਲੀਆਂ।

ਭਾਈ ਅਗਾਂਹ ਹੋ ਕੇ ਘੋੜੀ ਨੂੰ ਥਾਪੀ ਦਿਤੀ ਤੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੂਜੇ ਬੰਨ੍ਹਿਓਂ ਉਹਨੂੰ ਪਿਆਰ ਦਿਤਾ ਤੇ ਅਸੀਂ ਪਰਤ ਆਏ। ਘੋੜੀ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਮੇਰੀ ਸਮਝ ਵਿਚ ਆ ਗਈ ਸੀ। ਤੇ ਮੈਂ ਨਮੋਸ਼ੀ ਵਿਚ ਡੁਬਦਾ ਜਾਂਦਾ ਸਾਂ। ਪਰ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਤੇ ਉਹੋ ਈ ਚਾਨਣ ਸੀ, ਉਹੋ ਨੂਰ ਸੀ। ਉਹ ਘੋੜੀ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਸਨ। ਮੇਰੀ ਨਮੋਸ਼ੀ ਤਾੜ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲਗੇ—'ਤੇਹਾ ਭਰਾ ਸ਼ੌਕੀਨ ਏ ਘੋੜੀਆਂ ਦਾ, ਤੇ ਏਸ ਘੋੜੀ ਦੀ ਸਾਂਭ ਵੀ ਉਹੋ ਈ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਵੇਖ ਕਹੀ ਸੋਹਣੀ ਸਾਂਭ ਕੇ ਰਖੀ ਸੂ ਘੋੜੀ ? ਜਿਊਂਦਾ ਵਸਦਾ ਰਹਵੇ।'

ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਸ਼ਰਮਸ਼ਾਰ ਸਾਂ, ਕੀਹ ਆਖਦਾ ?

ਅਗਲੇ ਵਰ੍ਹੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਸਾਡੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਲ ਆਏ। ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਆਵਣ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਲਾਹੌਰ ਭਾਈ ਹੁਰਾਂ ਨੂੰ ਘੱਲੀ। ਹੜ੍ਹ ਵਾਲੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਗੁਰੂਆਂ ਦੇ ਡੇਰੇ ਸਨ। ਆਲੇ ਦਵਾਲੇ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਗੁਰੂ ਹੁਰਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਆਏ ਹੋਏ, ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਹਜ਼ਾਰ ਸਿਖਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਇੰਜ ਲਗਦੇ ਜਿਵੇਂ ਤਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਚੋਧਵੀਂ ਰਾਤ ਦਾ ਚੰਨ। ਹਵਾ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਤੇ ਰਾਗ ਰਲੇ ਹੋਏ ਚੁਫ਼ੇਰੇ ਖਿੱਲਰੇ ਹੋਏ ਸੁਣੇ ਜਾਂਦੇ :

ਸਾਡੇ ਭਾਗ ਭਲੇ
ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਪਾਏ
ਸਾਡੇ ਭਾਗ ਭਲੇ...

ਭਾਈ ਹੋਰੀਂ ਆਏ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਸਬਜ਼ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਰੰਗ ਦੀ ਓਸ ਘੋੜੀ ਦਾ ਰੱਸਾ ਫੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਜਿਹਨੂੰ ਕੱਲ ਉਹ ਲਹੋਰੋਂ ਗੱਡੀ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ ਪਿੰਡ ਲੈ ਕੇ ਆਏ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਉੱਠੇ ਤੇ ਅਗਾਂਹ ਵਧ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਭਾਈ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ਸ਼ਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਤੇ ਘੋੜੀ ਦਾ ਮੂੰਹ ਸਿਰ ਛਾਤੀ ਨਾਲ ਲਾ ਕੇ ਉਹਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕੀਤੋ ਨੇ। ਸੰਗਤਾਂ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਗੁਰਾਂ ਉਤੇ ਗੱਡੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ।

ਭਾਈ ਹੁਰਾਂ ਘੋੜੀ ਦਾ ਰੱਸਾ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ—'ਮਹਾਰਾਜ ਇਹ ਤੁਹਾਡਾ ਮਾਲ ਏ ਕਬੂਲ ਕਰੋ।'

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਰੱਸਾ ਫੜ ਲਿਆ ਤੇ ਘੋੜੀ ਦੇ ਪਿੰਡੇ ਉੱਤੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਹੱਥ ਫੇਰ ਕੇ ਰੱਸਾ ਭਾਈ ਨੂੰ ਫੜਾਉਂਦਿਆਂ ਫੁਰਮਾਣ ਲਗੇ :

'ਚੌਧਰੀ ਵੱਸਦਾ ਰਹੁ : ਤੇਰੀ ਘੋੜੀ ਸਾਨੂੰ ਅੱਪੜ ਗਈ।'

'ਇਹ ਘੋੜੀ ਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਤੁਹਾਨੂੰ ਲੈਣੀ ਪਏਗੀ :' ਭਾਈ ਹੁਰਾਂ ਅਦਬ ਤੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਆਖਿਆ, 'ਏਸ ਘੋੜੀ ਤੋਂ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਭਰਾ ਨਾਲ ਗੁਸੇ ਓ।'

ਗੁਰੂ ਹੁਰਾਂ ਫੁਰਮਾਇਆ, 'ਚੌਧਰੀ ਤੇਰਾ ਭਰਾ ਭਾਈ ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ ਭਲਾ ਲੋਕ ਆਦਮੀ ਏ। ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਤੇ ਅਸੀਂ ਭੋਰਾ ਵੀ ਨਾਰਾਜ ਨਹੀਂ। ਉਹਨੂੰ ਤੇ ਅਸਾਂ ਇਹ ਗੱਲ ਕਦੇ ਜਤਾਈ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਘੋੜੀ ਸਾਡੀ ਹੋ ਗਈ। ਪਰ ਇਹ ਰਵੇਗੀ ਤੇਰੇ ਕੋਲ। ਭਾਈਆ! ਸਾਥੋਂ ਇਹਦੀ ਸਾਂਭ ਤੇਰੇ ਵਰਗੀ ਤੇ ਨਹੀਂ ਨਾ ਹੋ ਸਕਦੀ!!'

ਇਹ ਵਾਰਤਾ 40-41 ਦੀ ਏ।

ਅਫਜ਼ਲ ਅਹਿਸਨ ਰੰਧਾਵਾ ਪਾਕਿਸਤਾਨ
(ਵਰਿਆਮ ਵਿਚੋਂ ਧੰਨਵਾਦ ਸਹਿਤ)

ਔਹ ਖੁਦਾ ਆ ਗਿਆ

ਇਕ ਸਮੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਟੋਈ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਭਾਗ ਲਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛਕਕੇ ਬਰਾਜ ਗਏ। ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਅਗੇ ਪਹਿਰੇਦਾਰ ਖੜਾ ਸੀ ਇਤਨੇ ਨੂੰ ਇਕ ਲੰਮਾ, ਉਚਾ ਚੌਧਰੀ ਨੂਰਦੀਨ ਘੋੜੀ ਤੋਂ ਉਤਾਰਿਆ ਤੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ਇਛਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ ਪਹਿਰੇਦਾਰ ਕਿਹਾ, ਚੌਧਰੀ ਸਾਹਿਬ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛਕੋ। ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਆਰਾਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਰਾ ਰੁਕੋ, 'ਨਹੀਂ ਭਾਈ!' ਮੈਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਨਹੀਂ ਖਾਣਾ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਦਰਸ਼ਨ ਪਾਣੇ ਨੇ। ਮੈਨੂੰ ਹੋਰ ਕੋਈ ਇਛਾ ਨਹੀਂ ਸਿਰਫ ਦਰਸ਼ਨ ਪਾਣੇ ਹਨ।' ਸਿੰਘ ਜਰਾ ਖਰਵਾ ਬੋਲਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਝਟ ਬਾਹਰ ਆ ਗਏ। ਚੌਧਰੀ ਜਾ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਲੇਟ ਗਿਆ। ਕਾਹਲੀ ਵਿਚ ਕੁਲੇ ਵਾਲੀ 'ਪਗੜੀ ਵੀ ਲਹਿ ਗਈ। ਫਿਰ ਚਰਨਾਂ ਨੂੰ ਚੁਮਿਆ। ਅਖਾਂ ਭਰ ਆਈਆਂ। ਬਸ ਦੀਦਾਰ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ।' ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਘੋੜੀ ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋ ਮੁੜ ਗਿਆ।

ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਟੇਈ ਤੋਂ ਮਿੰਟਗੁਮਰੀ ਆਏ ਤੇ ਸੰਤ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਦਾ ਗ੍ਰਿਹ ਪਵਿਤਰ ਕੀਤਾ। ਸਾਰੇ ਸ਼ਹਿਰ ਨੂੰ ਭਾਗ ਲਾਏ। ਸੰਤ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ, ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਹੋਰ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਬਖਸ਼ੀਆਂ ਤੇ ਢੱਟੀਆਂ ਦੇ ਹੋਲੇ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੋਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪੰਡਿਤ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, 20 ਸੇਰ ਛੋਲੇ ਭੁਣਾਂ ਲੈ। ਦਰਿਆ ਪਾਰ ਕਰਨਾ ਹੈ।' ਇਥੇ ਇਕ ਜੈਲਦਾਰ ਸੀ, ਚੰਗਾ ਚਲਦਾ ਪੁਰਜਾ। ਉਸਨੇ ਗੁਰੂ ਕੇ ਊਠ ਵੇਖੇ ਤੇ ਊਠਾਂ ਦੇ ਸੇਵਾਦਾਰ, ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸੁਰੈਣ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਹਿਆ ਸੰਤ ਜੀ ਮੇਰੀ ਊਠਣੀ ਤੇ ਊਠ ਛਡੋ। ਸਿੰਘਾਂ ਕਹਿਆ 'ਜੈਲਦਾਰ ਜੀ ਇਹ ਊਠ ਭਾਰ ਲਦਣ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਊਠਣੀ ਤੇ ਨਹੀਂ ਛਡ ਸਕਦੇ।' ਇਹ ਸੁਣਦਿਆਂ ਸਾਰ ਜੈਲਦਾਰ ਦੇ ਗੁਸੇ ਦਾ ਪਾਰਾ 200 ਡਿਗਰੀ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ ਤੇ ਆਖਿਆ ਤੁਸੀਂ ਬੰਦਾ ਕੁਬੰਦਾ ਨਹੀਂ ਵੇਖਦੇ। ਸਿੰਘਾਂ ਨਿਮਰਤਾ ਵਿਖਾਈ। ਜੈਲਦਾਰ ਤਮਕ ਉਠਿਆ। ਇਹ ਰੌਲਾ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਸੁਣਿਆ। ਉਹਨਾਂ ਕਹਿਆ ਜਿਹੜਾ ਬੇਨਤੀ ਨਹੀਂ ਸੁਣਦਾ ਉਸਨੂੰ ਸੋਧ ਦਿਓ।' ਸੰਤ ਬਹਾਦੁਰ ਸਿੰਘ, ਮੁਹਕਮ ਸਿੰਘ ਤੇ ਦੂਜੇ ਘੋੜਿਆਂ ਵਾਲੇ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਏ। ਇਤਨੇ ਨੂੰ ਇਕ ਕੁਲੇ ਤੇ ਪੱਗ ਬੰਨ੍ਹੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਸਰਦਾਰ ਆ ਗਿਆ ਤੇ ਪੁਛਿਆ ਸਿੰਘੋਂ ਕਾਹਦਾ ਰੌਲਾ ਏ ? ਕੀ ਗਲ ਏ ? ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਗੱਲ ਕੀਤੀ। ਸੁਣਦਿਆਂ ਸਾਰ ਉਸਦਾ ਚਿਹਰਾ ਲਾਲ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਆਖਣ ਲਗਾ ਸਿੰਘੋ ! ਜੇ ਇਹ ਤੁਹਾਡਾ ਗੁਰੂ ਏ ਤਾਂ ਸਾਡਾ ਵੀ ਪੀਰ ਵੇ। ਤੁਸੀਂ ਕਾਹਨੂੰ ਹੱਥ ਚੁਕਨੇ ਨੇ, ਅਸੀਂ ਸਾਂਭ ਲਵਾਂਗੇ ਤੁਸੀਂ 'ਬੇ ਫਿਕਰ ਹੋ ਜਾਓ। ਇਹ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਉਸ ਆਪਣੇ ਪੁਤਰਾਂ ਨੂੰ ਆਵਾਜ ਮਾਰੀ, ਉਏ ਖਾਨੂੰ ਬੁਲਾ ਅਕਬਰ ਤੇ ਗੁਲਾਮ ਨੂੰ ਲਿਆ ਬੰਦੂਕਾਂ, ਇਹ ਫੂਲਿਆ ਫਿਰਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਹੋਵੇਗੀ ਵੇਖੀ ਜਾਸੀ ਇਹ ਪੀਰ ਜੀ ਦੇ ਆਦਮੀਆਂ ਤੇ ਹੱਥ ਚੁਕਦਾ ਹੈ। ਹੱਥ ਵਢ ਦਿਓ। ਉਂਗਲੀ ਕਰੇ, ਉਂਗਲੀ ਕਟ ਦਿਓ ਇਹ ਸੁਣਦਿਆਂ ਜੈਲਦਾਰ ਠੰਡਾਠਾਰ ਹੋ ਗਿਆ ਫਿਰ ਨਹੀਂ ਬਿਰਕਿਆ।

ਸਿੰਘ ਅਰਦਾਸ ਸੋਧ ਤੁਰ ਪਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਘੋੜੇ ਤੇ ਸਵਾਰ ਸਨ। ਭਾਈ ਕਾਲੂ, ਮਤੂ ਉਹ ਵੀ ਘੋੜਿਆਂ ਤੇ। ਉਸ ਦਿਨ ਵਾਰ ਘੋੜਿਆਂ ਤੇ ਲਗੀ। ਸੂਰਜ ਦੀ ਟਿਕੀ ਨਿਕਲਣ ਸਾਰ ਦਰਿਆ ਰਾਵੀ ਪਾਰ ਕਰ ਲਿਆ। ਉਥੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਬੁਕ-ਬੁਕ ਛੋਲੇ ਦਿਤੇ ਗਏ। ਸਭ ਨੇ ਬੜੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਛਕੇ ਜਲ ਵੀ ਛਕਿਆ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ ਤਾਰਨ ਲਈ ਵੱਖ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਘੋੜਾ ਲੈ ਢੱਟੀਆਂ ਪੁਜਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੋਇਆ। ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਫੜੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਅਗੇ ਕੁਝ ਜਾਂਗਲੀਆਂ ਦੇ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਦੇ ਖੇਤ ਆ ਗਏ। ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ

ਲੰਘਦਿਆਂ ਵੇਖ ਇਕ ਗਭਰੂ ਕੜਕ ਕੇ ਪੈ ਗਿਆ ਤੇ ਆਖਿਆ, ਸਿਖੜਿਆ। ਅੰਨ੍ਹਾ ਏਂ, ਘੋੜਾ ਲਈ ਸਬਜੀਆਂ ਲਤਾੜਦਾ ਜਾਂਦਾ ਏਂ ? ਪੰਡਿਤ ਨੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਉਤਰ ਦਿਤਾ, ਭਾਈ ਅਜਨਵੀ ਹਾਂ, ਰਾਹ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ। ਰਾਹੇ ਪਾ ਦੇ। ਪਰ ਲਾਗੇ ਦੀ ਇਕ ਹੋਰ ਚੌਧਰੀ ਦਾ ਖੇਤ ਸੀ। ਉਸ ਪੁਛਿਆ, 'ਸਿੰਘਾ ਘੋੜਾ ਹੱਥ ਫੜੀ ਜਾਨਾਂ ਏ। ਚੜ੍ਹਦਾ ਨਹੀਂ ?' ਪੰਡਿਤ ਨੇ ਉਤਰ ਦਿਤਾ ਚੌਧਰੀ ਸਾਹਿਬ ਇਹ ਘੋੜਾ ਮੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਇਸ ਤੇ ਸਵਾਰੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਘੋੜੇ ਤੇ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹਨਾਂ ਮੇਰਾ ਕੰਮ ਸੇਵਾ ਕਰਨਾ ਏ', ਚੌਧਰੀ ਨੇ ਪੁਛਿਆ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲਾ ਮਹਾਰਾਜ ? 'ਹਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ।' ਫਿਰ ਤਾਂ ਇਹ ਘੋੜਾ ਮੇਰੇ ਖੁਦਾ ਦਾ ਏ। ਤੂੰ ਆ ਤੇ ਮੇਰੇ ਖੇਤ ਦੀਆਂ ਵਲਾਂ ਤੋਂ ਲੰਘਾ। ਸਾਰੇ ਖੇਤ ਵਿਚ ਘੋੜਾ ਫੇਰ, ਇਹ ਘੋੜਾ ਮੇਰੇ ਹਜਰਤ ਦਾ। ਇਹਦੇ ਸੁੰਭਾਂ ਹੇਠਾਂ ਰਹਿਮਤ ਦੇ ਦਰਿਆ ਵਗਦੇ ਹਨ।' ਇਹ ਸੁਣ ਉਹ ਅਲੜ ਮੁੰਡਾ ਤਾਂ ਹਕਾ ਬਕਾ ਹੋ ਗਿਆ ? ਪਰ ਇਹ ਚੋਧਰੀ ਮਸਤਾਨਾ ਹੋਈ ਫਿਰਦਾ ਸੀ।

ਚਲਦਿਆਂ ਚਲਦਿਆਂ ਰਾਤ ਪੈ ਗਈ। ਰਾਤ ਵੀ ਪਈ ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਪਿੰਡ ਲਾਗੇ। ਪਰ ਉਹ ਕਿਹੜਾ ਗਰਾਮ ਏ ਜਿਥੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਰਧਾਲੂ ਨਾਂ ਮਿਲਣ। ਪੰਡਿਤ ਦੀ ਸਿਧੀ ਦਸਤਾਰ ਵੇਖ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਇਕ ਹੋਰ ਸੇਵਕ ਖਾਨ ਨੇ ਪੁਛਿਆ ਸਿੰਘਾ ! ਕਿਧਰ ਵੈਣਨਾਏਂ ? ਦੂਰ ਢੋਟੀਆਂ ?' ਫਿਰ ਇਥੇ ਰਾਤ ਆਰਾਮ ਕਰ। ਆਹ ਏ ਮੱਝ, ਆਪਣੀ ਹਥੀਂ ਦੋ, ਤੇ ਦੁਧ ਪੀ। ਮੰਜਾ ਲੈ ਆਰਾਮ ਕਰ ਤੇ ਨਬੀ ਦੇ ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਆਰਾਮ ਕਰਨ ਦੇ, ਸੰਝ ਵੇਲੇ ਵੇਖ ਜੋ ਅੱਲਾ ਨੂੰ ਮਨਜੂਰ। ਉਏ ਅਲੀ ਲਿਆ ਘੋੜੇ ਵਾਸਤੇ ਦਾਨਾ ਪਠਾ' ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕੀਤਾ। ਮੱਝ ਚੋਈ। ਰਜਕੇ ਦੁਧ ਪੀਤਾ। ਬੱਚਿਆ ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਪਲਾਇਆ ਤੇ ਲੱਤ ਤੇ ਲੱਤ ਰਖ ਬਰਾਜ ਗਿਆ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ ਹੋਇਆ। ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਫਿਰ ਰਾਹੇ ਪੈ ਗਿਆ ਤਿੰਨ ਦਿਨਾਂ ਪਿਛੋਂ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਢੋਟੀਆਂ ਪੁਜਾ।

(੨)

ਸੰਨ ਚੋਤਾਲੀ ਪੰਤਾਲੀ ਦੀ ਗਲ ਏ, ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪੰਜਤਾਲੀ ਚੱਕ ਬੁਢਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਗ੍ਰਿਹਿ ਵਿਖੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਬੁਢਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਅਪਾਰ ਕਿਰਪਾ ਸੀ, ਮਰਦਾਂ ਵਿਚ ਮਰਦ ਸੀ ਤੇ ਸਿਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਿੱਖ। ਉਸਦੀਆਂ ਪੈਲੀਆਂ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਦੇ ਘੋੜੇ ਘੋੜੀਆਂ ਖੁਲੇ ਚਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ ਅਗਲੇ ਨਗਰ ਨੂੰ ਤਾਰਨ ਚਲੇ ਈ ਸਨ, ਕਿ ਇਕ ਝੱਟਾ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਗਲੀ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਆ ਡਿਗਾ। ਉਹ ਸਿਰਫ ਇਤਨਾ ਜਾਣਦਾ ਸੀ, ਕਿ ਬੁਢਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਗੁਰੂ ਪਸੂਆਂ ਦੀਆਂ

ਸਭ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਦਾ ਕਾਮਲ ਉਸਤਾਦ ਏ। ਉਸ ਹੱਥ ਜੋੜ ਅਰਜ ਕੀਤੀ ਖੁਦਾ ਦਾ ਵਾਸਤਾ ਏ ਮੇਰਾ ਊਠ ਰਾਜੀ ਕਰ ਦੇਹ। ਉਹ ਮਰ ਰਹਿਆ ਹੈ। ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਖੁਦਾ ਦਾ ਵਾਸਤਾ ਨਾ ਪਾ, ਤੂੰ ਸਿਧੀ ਗਲ ਕਰ।' ਉਸ ਮੁੜ ਪਹਿਲੀ ਬੇਨਤੀ ਦੁਹਰਾਈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਤਿਆਰ ਖੜੇ ਸਨ, ਮਗਰ ਉਸਦੀ ਬੇਨਤੀ ਸੁਣ, ਰੁਕ ਗਏ ਤੇ ਗਬਰੋਟੇ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ ਤੂੰ ਕਿਥੋਂ ਆਇਆ ਏ ? ਜੀ ਹਜ਼ੂਰ ਲਾਲੀਆਂ ਤੋਂ :—

'ਲਾਲੀਆਂ ਕਿਨ੍ਹੀ ਦੂਰ' 'ਕੋਈ ਤਿੰਨ ਕੋਹ।'

'ਚੰਗਾ ਜਾ ਊਠ ਦੀ ਬੰਨ ਤੋਂ ਚੂੰਡੀ ਭਰਕੇ ਵਾਲ ਲੈ ਆ।' ਉਹ ਸਲਾਮ ਕਰ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਏਧਰ ਲੰਗਰ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ ਉਹ ਘੰਟੇ ਤਕ ਮੁੜ ਆ ਹਾਜਰ ਹੋਇਆ ਤੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ। ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੰਤ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਹਿਆ ਫਲਾਣੀ ਗੋਲੀ ਲਿਆਕੇ ਇਸਨੂੰ ਦੇ। ਤੇ ਉਸਨੂੰ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਅੰਬਰੀ ਵੇਲ ਨੂੰ ਘੋਟ ਉਸ ਵਿਚ ਵਲੇਟ ਇਹ ਗੋਲੀ ਜਾਂਦਿਆਂ ਈ ਦੇ ਦੇ।' ਉਹ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰ ਲਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਮੁੜਿਆ।

ਕੋਈ ਅੱਠ ਦਸ ਮਹੀਨੇ ਪਿਛੋਂ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸੇਵਕ ਭਾਈ ਵਜੀਰ ਸਿੰਘ, ਮੁਹਕਮ ਸਿੰਘ, ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਜਥੇਦਾਰ ਨਾਹਰ ਸਿੰਘ ਕਾਰ ਵਿਚ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਮੇਲਾ ਦੇ ਕੇ ਲਾਲੀਆਂ ਕੋਲ ਪੁਜੇ। ਅਗੇ ਊਠ ਚਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਊਠਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਨਾਹਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮੋਟਰ ਰੋਕਣ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਗਡੀ ਰੁਕ ਗਈ।

ਕੁਝ ਜਾਂਗਲੀ ਆ ਜੁੜੇ, ਉਧਰੋਂ ਇਕ ਜੰਗਲੀ ਚਿਟੀ ਝੰਡੀ ਵਾਲੀ ਗੱਡੀ ਵੇਖ ਵਾਹੋ ਦਾਹੀ ਭਜਾ ਆਇਆ। ਤੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਗਦ ਗਦ ਹੋ ਉਠਿਆ। ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਮੌਜ ਵਿਚ ਉਸ ਗਬਰੂ ਤੋਂ ਊਠ ਬਾਰੇ ਪੁਛਿਆ ਉਸ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਡਿਗਦਿਆਂ ਆਖਿਆ, ਹਜ਼ੂਰ ਦੀ ਰਹਿਮਤ ਹੋ ਗਈ ਖਿਦਮਤ ਬਖਸ਼ੋ। ਗੁਲਾਮ ਹਾਜਰ ਹੈ, ਖਿਦਮਤ 'ਜੀ ਹਜ਼ੂਰ।' 'ਚੋਰੀ ਕਰਦਾ ਹੋਣਾਂ ਏਂ। ਚੋਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਸੁਣ ਸਿਰ ਨੀਵਾਂ ਕਰ ਲਿਆ। ਹੱਥ ਜੋੜ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਡਿਗਾ ਤੇ ਕਹਿਆ 'ਹਾਂ ਹਜ਼ੂਰ' ਚੋਰੀ ਛਡਦੇ। ਬਸ ਇਹੋ ਖਿਦਮਤ ਏ। ਪਿਛਲੀ ਕੀਤੀ ਦੀ ਤੋਬਾ ਕਰ, ਅਗੋਂ ਤੋਂ ਕੰਨ ਹੱਥ ਲਾ।' ਹੁਣ ਨਾਂਹ ਕਿਵੇਂ ਕਰੇ। ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਡਿਗ ਮੱਥਾ ਰਗੜਿਆ। ਕੰਨਾਂ ਨੂੰ ਪਕੜ ਤੋਬਾ ਕੀਤੀ, ਤੇ ਨੱਕ ਨਾਲ ਲਕੀਰਾਂ ਵੀ ਕਢੀਆਂ। ਪਾਸ ਖਲੋਤੇ ਚਰਵਾਹੇ ਇਹ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਵੇਖ ਹੈਰਾਨ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪੇ ਵਿਚ ਸੈਨਤਾਂ ਨਾਲ ਗਲ ਕੀਤੀ, ਇਹ ਕੌਣ ਹਨ ? ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਹਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਗਡੀ ਟੋਰਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਪਰ ਗਬਰੂਟ ਨੇ

ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਜੋੜ ਸਲਾਮ ਕਰਦਿਆਂ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਕਹਿਆ। ਇਹ ਅਲਾ ਦੇ ਨਰੂਨ ਤੇ ਭੁਲੀਆਂ ਭਟਕੀਆਂ ਰੂਹਾਂ ਨੂੰ ਰਾਹੇ ਰਾਸਤੇ ਤੇ ਲਿਆਉਣ ਖਾਤਰ ਦੌਰਾ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਤਦ ਬਾਕੀਆਂ ਜਾਂਗਲੀ ਮੁੰਡਿਆਂ ਵੀ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਸਲਾਮਾਂ ਕੀਤੀਆਂ।'

(੩)

ਇਕ ਸਮੇਂ ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਜਮਰੌਦ ਗਏ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਸੰਤ ਧਾਰਾ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਵਜ਼ੀਰ ਸਿੰਘ ਸੰਤ ਮੁਹਕਮ ਸਿੰਘ ਪੰਡਿਤ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਜਨ। ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜਦ ਉਸ ਖਾਨ ਦੀ ਹਵੇਲੀ ਕੋਲ ਪੁਜੇ ਤਾਂ ਖਾਨ ਮਸਤਾਨਾ ਹੋ ਨਚਿਆ ਤੇ ਦੂਜੇ ਖਾਨ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਕੇ ਆਖਿਆ, ਐ ਖੁਦਾ ਆ ਗਿਆ ਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਹਿ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਲੇਟ ਗਿਆ। ਕੁਲੇ ਵਾਲੀ ਪਗ ਵੀ ਲਹਿ ਗਈ, ਚਰਨਾਂ ਨੂੰ ਚੁੰਮਿਆਂ। ਮੁੜ ਹਵੇਲੀ ਵਿਚ ਚਰਨ ਪਵਾਏ। ਮੰਜੇ ਤੇ ਚਿਟਾ ਖੇਸ ਵਿਛਾ ਆਦਰ ਨਾਲ ਬਠਾਇਆ ਘਰ ਵਾਲੀਆਂ ਸਵਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਪਰਦਾ ਲਾਹ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਆਖਿਆ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਠਾਣ ਨਾਲ ਕੋਈ ਵਖਰੇ ਹੋ ਗਲ ਕੀਤੀ, ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਠਹਿਰੇ। ਉਸ ਬਾਦਾਮ, ਤੇ ਹੋਰ ਫਲ ਆਦਿ ਭੇਟਾ ਕੀਤੇ ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਵਾਪਸ ਟੁਰਨ ਲਗੇ ਤਾਂ ਮੁੜ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ, ਆਜਿਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਰਹਿਮਤਾਂ ਬਖਸ਼ਣੀਆਂ।

(ਪੰਡਿਤ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸੰਤ ਨਾਹਰ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵਾਰਤਾ)

ਨਾਨਕ ਸ਼ਾਹ ਦਾ ਲੰਗਰ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਅਪਾਰ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਲੀਲਾ ਨਿਰਾਲੀ ਹੈ। ਕੋਈ ਕੋਲ ਬੈਠਿਆਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਣ ਦੇਂਦਾ, ਕਈ ਦੂਰ ਵਸਦਿਆਂ ਦੇ ਨੇਤਰਾਂ ਨੂੰ ਰੋਸ਼ਨੀ ਬਖਸ਼ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਖੇਡ ਪ੍ਰੰਪਰਾ ਤੋਂ ਚਲੀ ਆਈ ਹੈ। ਚੋਹਲੇ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਲਾਗੇ ਹੇਰੂਵਾਲੀਆ ਨਗਰ ਹੈ। ਇਕ ਸਮੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਭਾਗ ਲਾਏ। ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦਾ ਚੰਗਾ ਜੋੜ ਮੇਲਾ ਹੋਇਆ। ਸ਼ਬਦ ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਬੜੀ ਵਰਖਾ ਹੋਈ। ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਮਾਲ ਮੰਡੀ ਤੇ ਚਲੇ ਗਏ। ਉਸ ਨਗਰ ਇਕ ਮਜ਼੍ਹਬੀ ਸਿੰਘ ਦਾ ਚੰਗਾ ਪਰਚਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਭਜਨ ਬੰਦਗੀ ਵੀ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਉਹ ਬੈਠਾ ਆਪਣੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਨਾਲ ਬਚਨ ਬਿਲਾਸ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਕਿ ਇਕ ਮਸਤ ਫਕੀਰ ਉਸ ਕੋਲ ਆਇਆ ਉਸ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ ਤੇ

ਬੈਠ ਗਿਆ। ਇਤਨੇ ਨੂੰ ਇਕ ਸੱਪ ਵੀ ਖੁਡ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਕੇ ਫੰਨ ਖਲਾਰ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਪਰ ਫੇਰ ਆਪੇ ਹੀ ਉੱਥੇ ਹੀ ਲੇਟ ਗਿਆ। ਦਿਵਾਨੇ ਫਕੀਰ ਨੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਸੰਤ ਜੀ ਕਿਤੇ ਨਾਨਕ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਦੱਸ ਪਾਉ. ਤੁਸੀਂ ਰੱਬ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਹੋ, ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਮੁਰਸ਼ਦ ਦੀ ਇਮਾਨਤ ਚੁਕੀ ਫਿਰਦਾ ਹਾਂ। ਹਜ਼ਰਤ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਮਾਇਆ ਨਾਨਕ ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਪਾਈਂ। ਮੈਂ ਕਈ ਸਥਾਨਾਂ ਤੇ ਗਿਆ ਹਾਂ, ਕੁਝ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਾ। ਜੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਲਮ ਹੈ ਤਾਂ ਰਹਿਮ ਕਰੋ ਤਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਸੁਰਖਰੂ ਹੋਵਾਂ, "ਸਾਂਈਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹੋ! ਤੁਹਾਡੇ ਪੀਰ ਨੇ ਨਾਨਕ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਕੋਈ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਵੀ ਦੱਸੀ ਸੀ?"

"ਹਾਂ ਦੱਸੀ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਕਿਹਾ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਤੈਨੂੰ ਮੰਗਣ ਤੇ ਘੋੜਾ ਦੇਵੇ ਉਹ ਨਾਨਕ ਸ਼ਾਹ ਹੋਸੀ।"

"ਜੇ ਇਹ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਏ ਤਾਂ ਤੂੰ ਆਪਣੀ ਮੰਜ਼ਿਲ ਦੇ ਲਾਗੇ ਪੁਜ ਗਇਆ ਏਂ। ਉਸ ਨਾਨਕ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਗੱਦੀ ਤੇ ਮਹਾਰਾਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਹਨ। ਉਹ ਘੋੜੇ ਵੀ ਰਖਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਬੰਦਗੀ ਵੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਖਾਤਰ ਸੱਚ ਅਹਿੰਸਾ, ਮੁਹੱਬਤ ਤੇ ਸ਼ਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਵੀ। ਉਹ ਅਜ ਕਲ੍ਹ ਤੈਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਮਾਲਾਂ ਮੰਡੀ ਵਿਚ ਮਿਲ ਸਕਣਗੇ। ਇਹ ਸੁਣਦਿਆਂ ਸਾਰ ਸਾਂਈਂ ਦਾ ਰੰਗ ਚਮਕ ਪਿਆ। ਅੱਖਾਂ ਲਿਸ਼ਕ ਪਈਆਂ ਤੇ ਸੰਤ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰ ਕੇ ਉਠ ਟੁਰਿਆ ਤੇ ਸਿੱਧਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਪੁਜਾ।

ਉਧਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਆਪਣੇ ਮਾਲ ਦੇ ਲਾਗੇ ਕੁਰਸੀ ਤੇ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਘੋੜਿਆਂ ਦੇ ਟਹਿਲੂਏ ਕਰਮ ਸਿੰਘ, ਮੁਨੀਮ, ਬਖਸ਼ੀ ਹਰਦੇਵ ਸਿੰਘ, ਲਾਭ ਸਿੰਘ, ਬਖਸ਼ੀਸ਼ ਸਿੰਘ, ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਸਾਰੇ ਘੋੜੇ ਘੋੜੀਆਂ ਦੀ ਮਾਲਿਸ਼ ਕਰ ਇਕ ਕਤਾਰ ਵਿਚ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਦੀ ਉਡੀਕ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਸਨ। ਕਿ ਇਤਨੇ ਨੂੰ ਉਹ ਫਕੀਰ ਨੇ ਜਾ ਸਜਦਾ ਕੀਤਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਫਕੀਰ ਵਲ ਕਿਰਪਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਤੇ ਪੁਛਿਆ, "ਸਾਂਈਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹੋ! ਕਿਵੇਂ ਆਉਣਾ ਹੋਇਆ ਏ?" "ਹਜ਼ਰਤ ਘੋੜੇ ਦੀ ਤਲਬ ਏ।" ਘੋੜੇ-ਘੋੜੀਆਂ ਪੂਰੀ ਸ਼ਾਨ ਨਾਲ ਇਨਸੇ-ਪੈਕਸ਼ਨ ਲਈ ਖੜ੍ਹੇ ਸਨ। ਰਾਣੀ ਸਭ ਤੋਂ ਮੋਹਰੇ ਸੀ। ਜਾਣੀ ਜਾਣ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ, ਜਿਹੜੀ ਮਰਜ਼ੀ ਏ ਲੈ ਜਾਉ। ਸਾਂਈਂ ਦਾ ਮਨ ਮੁਸਕਰਾਇਆ ਤੇ ਢਾਰਸ ਆਈ ਕਿ ਟਿਕਾਣੇ ਪੁਜ ਗਿਆ ਹਾਂ। ਘੋੜੇ ਘੋੜੀਆਂ ਵਲ ਨਜ਼ਰ ਉਠਾਈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੱਕ ਬਾਗੋ ਬਾਗ ਹੋਇਆ ਤੇ ਪਹਿਲੇ ਨੰਬਰ ਤੇ ਖੜੀ ਘੋੜੀ ਵਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਸੱਚੇ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਤੁਰੰਤ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ, "ਸਾਂਈ ਨੂੰ ਘੋੜੀ ਦੇ ਦਿਉ।" ਬਖਸ਼ੀਸ਼ ਸਿੰਘ, ਸਜਲ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਘੋੜੀ ਫਕੀਰ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਫਕੀਰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰ ਘੋੜੀ ਲੈ ਰਾਹੇ ਪੈ ਗਿਆ। ਸੇਵਾਦਾਰ ਇਕ ਦੂਜੇ ਵਲ ਬਿੱਤਰ-ਬਿੱਤਰ ਤੱਕਣ, ਪਰ ਬੋਲ ਨਾ ਸਕਣ। ਇਕ ਨੇ ਕਿਹਾ ਦੋ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਦੀ ਘੋੜੀ ਸੀ। ਇਹ 2000/- ਅਜ ਕਲ੍ਹ ਦਾ ਨਹੀਂ (ਇਹ ਵਾਰਤਾ 1935 ਦੀ ਹ, ਜਦ ਘਿਉ ਸਵਾ ਸੇਰ ਰੁਪਏ ਦਾ ਵਿਕਦਾ ਸੀ ਤੇ ਬਾਦਾਮ ਅੱਠ ਆਨੇ ਸੇਰ) ਐਵੇਂ ਮਾਰ ਕੇ ਲੈ ਗਿਆ ਏ। ਪਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਬਾਤਾਂ ਸਾਹਿਬ ਜਾਣੇ।

ਅਜੇ ਦੋ ਹੀ ਦਿਨ ਬੀਤੇ ਸਨ ਕਿ ਉਹੀ ਫਕੀਰ ਉਸੇ ਘੋੜੀ ਦੀ ਵਾਗ ਫੜੀ, ਗਰਦਨੀ ਪਾਈ, ਤਿੱਲੇ ਦਾਰ ਕਾਠੀ ਕੱਸੀ ਲੈ ਕੇ ਆ ਹਾਜ਼ਿਰ ਹੋਇਆ। 800/- ਰੁਪਿਆ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਰੱਖ ਆ ਡੰਡੌਤ ਕੀਤੀ ਤੇ ਘੋੜੀ ਵੀ ਹਵਾਲੇ ਕੀਤੀ ਤੇ ਮੂੰਹੋਂ ਬੋਲਿਆ, "ਅੱਲਾ ਤਾਲਾ ਖੈਰ ਕੀਤੀ ਏ ? ਨਾਨਕ ਸ਼ਾਹ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਮੁਰਸ਼ਦ ਦੀ ਅਮਾਨਤ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਸਾਹ ਦੇ ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਦੇ ਕੇ ਸੁਰਖਰੂ ਹੋਇਆ ਹਾਂ ਬੜੀ ਮੁਦਤਾਂ ਤੋਂ ਭਾਲ ਰਿਹਾ ਸਾਂ। ਅਜ ਮੁਰਾਦ ਬਰ ਆਈ ਏ ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ-ਕਹਿੰਦਾ ਡੰਡੌਤ ਕਰ ਮੁੜ ਗਿਆ। ਫੇਰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਾ ਕਿਸ ਵਲੈਤ ਨੂੰ ਚਲਾ ਗਿਆ।

ਮੁਨੀਮ ਕਰਮ ਸਿਘ
ਬਖਸ਼ੀ ਜਗਦੇਵ ਸਿੰਘ

ਹਜ਼ਰਤ ਈਸਾ ਦਾ ਹੱਥ

ਵੱਡਾ ਦਿਨ ਸੀ। ਸਕੂਲ ਕਾਲਜ ਬੰਦ ਸਨ। ਮਾਲ ਰੋਡ ਤੇ ਚਹਿਲ ਪਹਿਲ ਸੀ। ਈਸਾਈਆਂ ਘਰੀਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਦਾ ਨਾਚ ਹੋ ਰਹਿਆ ਸੀ। ਇਕ ਦੂਏ ਘਰੀਂ ਡਾਲੀਆਂ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਵਧਾਈਆਂ ਮਿਲ ਰਹੀਆਂ ਸਨ।

ਅੱਜ ਰੇਸ ਕੋਰਸ ਵਿਚ ਕਾਫੀ ਰੌਣਕ ਸੀ। ਰੇਸ ਦੇ ਸ਼ੌਕੀਨ ਚਲੇ ਆਉਂਦੇ ਸਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰੀ ਸੇਵਕ ਦੌੜ ਵੇਖਣ ਗਏ। ਸ੍ਰ: ਸ਼ਾਮ ਸਿੰਘ ਮਾਨਾਂ ਵਾਲੀਆ ਵੀ ਘੋੜਿਆਂ ਦਾ ਸ਼ੌਕੀਨ ਸੀ। ਉਹ ਵੀ ਜਾ ਪੁਜਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮੰਚ ਤੇ ਚਲੇ ਗਏ। ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਲਾਟ ਸਰ ਹੈਨਰੀ ਕਰੇਕ, ਲੇਡੀ ਕਰੇਕ ਉਸਦੀ ਪੁਤਰੀ

ਤੇ ਹੋਰ ਪਤਵੰਤੇ ਉਥੇ ਮੌਜੂਦ ਸਨ। ਇਸ ਰੇਸ ਵਿਚ ਲਾਟ ਦਾ ਘੋੜਾ ਤੇ ਹੋਰ ਸਜਣਾਂ ਦੇ ਘੋੜੇ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਬਾਜ਼ ਘੋੜਾ ਭਾਗ ਲੈ ਰਹਿਆ ਸੀ।

ਬਾਜ਼ ਤੇ ਜੋਬਨ ਸੀ। ਉਹ ਮਾਲਕ ਦੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਲੈਣ ਦਾ ਚਾਹਵਾਨ ਸੀ। ਸ੍ਰ: ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਅਰਦਾਸਾ ਸੋਧਿਆ ਤੇ ਘੋੜੇ ਤੇ ਸਵਾਹ ਹੋਇਆ। ਘੋੜਿਆਂ ਆਪਣੀ ਆਪਣੀ ਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਸੰਭਾਲੀ ਤੇ ਫੀਤਾ ਕਟਣ ਦੀ ਦੇਰ ਸੀ, ਕਿ ਬਾਜ਼ ਇਕ ਦਮ ਉਡਾਰੀ ਭਰੀ ਤੇ ਛਾਲਾਂ ਮਾਰਦਾ ਅਗੇ ਨਿਕਲ ਗਿਆ। ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਖਿਚੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਚੋਪਾਸੀਂ ਵਾਹ ਵਾਹ ਦਾ ਸ਼ੋਰ ਸੀ। ਗੋਰੇ ਲਾਟ ਦੇ ਘੋੜੇ ਦੀ ਜਿਤ ਦੇ ਚਾਹਵਾਨ ਸਨ, ਤੇ ਇਧਰ ਸਿੰਘ ਬਾਜ਼ ਦੀ ਜਿਤ ਵਾਸਤੇ ਅਰਦਾਸੇ ਸੋਧ ਰਹੇ ਸਨ। ਦੋਹੀਂ ਪਾਸੀ ਉਤਸਕਤਾ ਦਾ ਸਾਗਰ ਉਮਡ ਰਹਿਆ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਬਾਜ਼ ਬਾਜ਼ੀ ਲੈ ਗਿਆ। ਚੋਪਾਸਿਉਂ ਤਾਲੀਆਂ ਗੂੰਜ ਉਠੀਆਂ। ਸ਼ੋਰ ਸ਼ਰਾਬੇ ਆਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਸਿਰ ਤੇ ਚੁਕ ਲਿਆ। ਦਰਸ਼ਕ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਵਧਾਈਆਂ ਦੇਣ ਆਏ।

ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਕੁਰਸੀ ਤੋਂ ਉਠੇ। ਲਾਟ ਸਾਹਿਬ ਵੀ ਉਠਿਆ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਬਾਜ਼ ਵਲ ਹੋ ਟੁਰਿਆ। ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅੰਗ-ਰਾਖੇ ਪਿਛੇ ਪਿਛੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮੌਜ ਵਿਚ ਬਚਨ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੱਥ ਘੁਮਾਇਆ ਜਿਹੜਾ ਲਾਟ ਦੀ ਪੁਤਰੀ ਦੇ ਮੂੰਹ ਤੇ ਜਾ ਵਜਾ। ਸਭ ਹੱਕੇ ਬੱਕੇ ਹੋ ਗਏ। ਇਕ ਦਮ ਚੁਪ ਵਰਤ ਗਈ। ਪਰੰਤੂ ਲਾਟ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਖਿੜੇ ਮੱਥੇ ਚੁੱਪ ਤੋੜੀ ਤੇ ਪੁਤਰੀ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਤ ਕਰਦਿਆਂ ਆਖਿਆ "ਡਾਰਲਿੰਗ ! ਮਾਈ ਡਾਰਲਿੰਗ !! ਯੂ. ਆਰ ਫਾਰਚੂਨੇਟ ! ਦਿਸ ਇਜ਼ ਲਾਰਡ ਕਰਾਈਸਟਸ ਹੈਂਡ। ਟੂਡੇ ਇਜ਼ ਕ੍ਰਿਸਮਿਸ। ਯੂ ਆਰ ਬਲੈਸਡ।" ਭਾਵ ਪਿਆਰੀ ਪੁਤਰੀ ! ਤੂੰ ਵਡੀ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੀ ਏਂ। ਇਹ ਕਰ ਕਮਲ ਹਜ਼ਰਤ ਈਸਾ ਦਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਵੱਡਾ ਦਿਨ ਹੈ ਤੂੰ ਬਖਸ਼ੀ ਗਈ ਏਂ। ਲਾਟ ਸਾਹਿਬ ਬੋਲੀ ਜਾ ਰਹਿਆ ਸੀ, ਤੇ ਸਰੋਤੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ, ਕਿ ਇਹ ਵਡਾ ਗੋਰਾ ਤੇ ਇੰਨੀ ਸ਼ਰਧਾ।"

ਸ੍ਰ: ਸ਼ਾਮ ਸਿੰਘ ਮੇਰਠ

"ਫੱਕਰ"

"ਤੁਸੀਂ ਭੈਣੀ ਵਾਲੇ ਬਾਵੇ ਦੇ ਸਿੱਖ ਹੋ ? ਉਹ ਬੜਾ ਕਰਨੀਆਂ ਦਾ ਮਾਲਿਕ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਜ਼ਮੀਨ ਖਰੀਦੇਗਾ, ਰੌਲਾ ਪੈ ਜਾਵੇਗਾ, ਹਿੰਦੂ ਚੜਦੇ ਨੂੰ ਭਜਣਗੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਛਿਪਦੇ ਨੂੰ, ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਘਰ ਨਾ ਛਡਿਓ, ਤੁਹਾਡਾ ਖਸਮ ਬੜਾ ਡਾਢਾ ਏ।" ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਤੇਜ਼ੇ ਵਾਲ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੰਗਾ ਨਗਰ ਦੇ ਫੱਕਰ ਨੇ ਕਹੇ, ਜਦ ਉਹ ਖਰੜੀਂ ਆਪਣੀ ਭੈਣ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਵਾਰਤਾ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਦੀ ਨਹੀਂ। ਲੋਹੜੀ ਦਾ ਦਿਨ ਸੀ ਤੇ ਸਾਲ 1946 ਦਾ ਕਿ 36 ਐਫ ਦੇ ਵਸਨੀਕ ਸ਼੍ਰੀਣੀਆਂ ਵੰਡ ਰਹੇ ਸਨ, ਲੋਹੜੀ ਬਾਲ ਰਹੇ ਸਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਪੁਤਰ ਦੀ ਦਾਤ ਬਖਸ਼ੀ ਸੀ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਸਨ ਤੇ ਸਜਣਾਂ ਮਿੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਲੱਡੂ ਪੇੜੇ ਵਰਤਾਉਂਦੇ ਵਧਾਈਆਂ ਲੈ ਰਹੇ ਸਨ। ਸਾਵਨ ਸਿੰਘ ਨੰਬਰਦਾਰ ਨੇ ਬੂਟੇ ਚੌਕੀਦਾਰ ਨੂੰ ਕਹਿਆ। "ਅੱਜ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੇਹਲ ਨਹੀਂ ਤੂੰ ਜਾ ਕੇ ਪਾਣੀ ਲਾ ਲੈ। ਬੂਟਾ ਬੜਾ ਖੁਸ਼ ਹੋਇਆ ਕਿ ਜੇ ਖਾਲਸੇ ਸਰਦਾਰ ਘਰੀਂ ਪਚਾਕੇ ਲਾ ਰਹੇ ਨੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਲਾਭ ਕਿਉਂ ਨਾ ਉਠਾਵਾਂ। ਉਸ ਕਹੀ ਫੜੀ ਤੇ ਬਾਹਰ ਜਾ ਕੇ ਪਾਣੀ ਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਸਰਦੀ ਕੜਾਕੇ ਦੀ ਸੀ। ਪਾਣੀ ਲਾਂਦਾ ਲਾਂਦਾ ਸੁੰਨ ਹੋ ਗਿਆ। ਨਮੂਨੀਏ ਨੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਲਹੂ ਪੱਥਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਨੰਬਰਦਾਰ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਾ, ਉਹ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਗਿਆ। ਬੂੜੇ ਦੀ ਹਾਲਤ ਖਰਾਬ ਸੀ। ਘਰ ਵਾਲਿਆਂ ਬਥੇਰੀਆਂ ਰਜਾਈਆਂ ਦੇ ਕੇ ਤੇ ਅੱਗ ਬਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਹੋਸ਼ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ, ਪਰ ਸਭ ਬੇਅਰਥ। ਭਾਈ ਨਾਜ਼ਰ ਸਿੰਘ ਉਥੇ ਖੂਹ ਦਾ ਠੇਕਾ ਲੈ ਰਖਿਆ ਸੀ। ਨੰਬਰਦਾਰ ਨੇ ਨਾਜ਼ਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਇਸ ਵੇਲੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਆਦਮੀ ਲਭਣਾ ਨਹੀਂ, ਤੂੰ ਮਦਦ ਕਰ ਤੇ ਇਸ ਗਰੀਬ ਦੀ ਜਾਨ ਬਚਾਈਏ। ਭਾਈ ਨਾਜ਼ਰ ਸਿੰਘ ਅੰਦਰ ਵੀ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦਾ ਪਿਆਰ ਜਾਗਿਆ ਤੇ ਬੂਟੇ ਨੂੰ ਗੱਡੇ ਤੇ ਪਾ ਕੇ ਕਰਨ ਪੁਰ ਦੇ ਸਰਕਾਰੀ ਹਸਪਤਾਲ ਲੈ ਗਏ। ਹਸਪਤਾਲ ਕੀ ਕਰਨ ਜੇ ਡਾਕਟਰ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਜੇ ਡਾਕਟਰ ਹੋਵੇ ਪਰ ਅੰਦਰ ਮਨੁੱਖਤਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਫਿਰ ਹਸਪਤਾਲ ਤਾਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ। ਡਾਕਟਰ ਜਾਂਦਿਆਂ ਹੀ ਜਵਾਬ ਦੇ ਦਿਤਾ। ਇਹ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਸੱਜਨ ਨਿਰਾਸ ਹੋ ਮੁੜ ਪਏ।

ਜਦ ਇਹ ਵਾਪਸ ਆ ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ ਰਾਹ ਵਿਚ ਇਕ ਬੋਰੀਆਂ ਵਾਲਾ ਫਕੀਰ ਮਿਲਿਆ। ਫਕੀਰ ਨੂੰ ਵੇਖ ਸਾਵਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਹਿਆ "ਫੱਕਰਾ ! ਗੱਡੇ ਤੇ ਬਹਿ ਜਾ।" ਪਰ ਫਕਰ ਕੋਈ ਟੁਕਰ ਟੇਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਸ ਅਗੋਂ ਕਹਿਆ "ਸਰਦਾਰਾ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਭਾੜਾ ਨਹੀਂ, ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਬਹਿਣਾ" ਭਾੜੇ ਦਾ ਨਾਉਂ ਸੁਣ ਨਾਜ਼ਰ ਸਿੰਘ ਕੋਲੋਂ ਬੋਲ ਉਠਿਆ, ਬਾਬਾ ਅਸੀਂ ਭਾੜਾ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੇ ਤੂੰ ਆ ਜਾ। ਪਰ ਸਾਂਈਂ ਨੇ ਫਿਰ ਵੀ ਗੱਲ ਨਾ ਗੌਲੀ। ਤੀਜੀ ਵੇਰ ਫਿਰ ਜਦੋਂ ਹੋਰ ਨਿਮਰਤਾ ਨਾਲ ਕਹਿਆ ਤਾਂ ਫੱਕਰ ਗੱਡੇ ਤੇ ਬੈਠ ਗਿਆ। ਨੰਬਰਦਾਰ ਨੇ ਗੱਲ ਟੋਰ ਦਿਤੀ ਸਾਈਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹੋ ! ਬੂਟੇ ਨੂੰ ਡਾਕਟਰ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਬਚਦਾ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਪਿੰਡ ਕੋਈ ਮੁਸਲਮਾਨ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤੁਹਾਡਾ ਇਹ ਦੀਨ ਭਾਈ ਏ ਤੁਸੀਂ ਇਸਦੀ ਆਖਰੀ ਰਸਮ ਅਦਾ ਕਰ ਜਾਓ।" ਫਕੀਰ ਨੇ ਅਗੋਂ ਬੇਪ੍ਰਵਾਹੀ ਨਾਲ ਜਵਾਬ ਦਿਤਾ "ਖਾਲਸਿਓ ! ਤੁਸੀਂ ਬੇਸ਼ਕ ਮਾਰ ਦਿਓ ਵੈਸੇ ਤੇ ਇਹ ਮਰਦਾ ਨਹੀਂ।" ਸਾਂਈਂ ਜੀ ! ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਵਲੋਂ ਪੂਰੀ ਵਾਹ ਲਾ ਰਹੇ ਹਾਂ ਅਗੋਂ ਰੱਬ ਦੀ ਰਜ਼ਾ "ਚੰਗਾ ! ਜੇ ਇਹ ਗਲ ਏ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਮੂਲੀ ਦਾ ਪਾਣੀ ਪਿਲਾਉ ਅੱਲਾ ਰਹਿਮ ਕਰਸੀ।" ਇਹ ਸੁਣ ਨੰਬਰਦਾਰ ਤੇ ਨਾਜ਼ਰ ਸਿੰਘ ਬੜੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋਏ। ਉੱਤੋਂ ਸਰਦੀ ਨਾਲੇ ਬੂਟਾ ਆਖਰੀ ਦਮਾਂ ਤੇ ਹੈ, ਇਹ ਫਕੀਰ ਕਹਿੰਦਾ ਏ, "ਮੂਲੀ ਦਾ ਪਾਣੀ ਦਿਓ।" ਜਦ ਇਹ ਰੁਕ ਗਏ ਤਾਂ ਫੱਕਰ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਕਹਿਆ, ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਸਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮਾਰੋਗੇ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਨਾ ? ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਦਿਓ ਮੂਲੀਆਂ ਦਾ ਪਾਣੀ।" ਅਖੀਰ ਇਹ ਸਾਰੇ ਫਕੀਰ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਮੂਲੀ ਦਾ ਪਾਣੀ ਚਿਮਚਾ-ਚਿਮਚਾ ਕਰਕੇ ਬੂਟੇ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਪਾਇਆ। ਮੂਲੀ ਦਾ ਪਾਣੀ ਅੰਦਰ ਜਾਣ ਦੀ ਦੇਰ ਸੀ, ਬੂਟੇ ਅੱਖਾਂ ਪੁੱਟ ਲਈਆਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਪਿਆਇਆ ਰਾਤ ਵਿਚ ਕੋਈ ਪੰਦਰਾਂ ਮੂਲੀਆਂ ਦਾ ਪਾਣੀ ਦਿਤਾ। ਬੂਟਾ ਉਠ ਕੇ ਬੈਠ ਗਿਆ। ਫਕੀਰ ਕਹਿਆ, ਇਸਦਾ ਮਨ ਮੂਲੀ ਖਾਣ ਨੂੰ ਤਰਸਦਾ ਸੀ। ਪਾਣੀ ਲਾਂਦਿਆਂ ਠੰਡ ਲੱਗ ਗਈ, ਬਸ ਕਸਰ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਨੇ ਖਲੋਤਿਆਂ ਨੂੰ ਚੱਕਰਾ ਦਿਤਾ "ਇਹ ਪਾਣੀ ਲਾ ਰਹਿਆ ਸੀ" "ਇਸ ਦਾ ਮਨ ਮੂਲੀ ਖਾਣ ਨੂੰ ਮੰਗਦਾ ਸੀ" ਇਹ ਕੋਈ ਸਿਧ ਫਕੀਰ ਏ ? ਬੂਟੇ ਕਹਿਆ, "ਸਰਦਾਰ ਜੀ ! ਮੇਰੀ ਮੱਝ ਫਕੀਰ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਓ, ਮੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਹੋਰ ਕੁਝ ਸਰਦਾ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਇਸ ਦਾ ਦੇਣਾ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ।" ਮੱਝ ਦਾ ਨਾਉਂ ਸੁਣ ਫਕੀਰ ਨੇ ਅੱਖਾਂ ਲਾਲ ਕਰ ਲਈਆਂ ਤੇ ਆਖਿਆ, ਮੈਂ ਕਾਫਰ ਦੀ ਮੱਝ ਨਹੀਂ ਲੈਣੀ। ਮੇਰੇ ਮੌਲਾ ਦੀਆਂ ਮੇਰੇ ਤੇ ਬੜੀਆਂ ਮਿਹਰਾਂ ਹਨ, ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਫਕੀਰ ਬਿਨਾ ਕੁਝ ਖਾਦੇ ਪੀਤੇ ਅਗੇ ਰਵਾਨਾ

ਹੋ ਗਿਆ।

ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਪਿਛੋਂ ਉਸੇ ਫੱਕਰ ਦਾ ਨਾਜ਼ਰ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਮੇਲ ਹੋਇਆ। ਨਾਜ਼ਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬੜੀ ਨਿਮਰਤਾ ਨਾਲ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ 'ਬਾਦਸ਼ਾਹੋ ਖਾਣਾ ਜ਼ਰੂਰ ਖਾਵੋ ਐਵੇਂ ਨਾ ਕਰੋ ਤੁਹਾਡੀ ਰੋਟੀ ਕਿਸੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਦੇ ਘਰ ਤਿਆਰ ਕਰਾ ਦੇਂਦੇ ਹਾਂ, ਖਾਣਾ ਜ਼ਰੂਰ ਖਾਵੋ ਫੱਕਰ ਮੰਨ ਗਿਆ। ਨਾਜ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜਾ ਕੇ ਮਰਾਸੀ ਦੇ ਘਰੋਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾ ਲਿਆਇਆ ਤੇ ਫਕੀਰ ਨੇ ਖਾ ਲਿਆ, ਰਾਤ ਕਟੀ ਤੇ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਿਆ ਤਾਂ ਫਕੀਰ ਨੇ ਨਾਜ਼ਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਉਸ ਮਰਾਸੀ ਦਾ ਘਰ ਵਿਖਾਵੋ ਜਿਸ ਨੇ ਰੋਟੀ ਲਿਆਂਦੀ ਸੀ। ਨਾਜ਼ਰ ਸਿੰਘ ਨਜ਼ੀਰੇ ਮਰਾਸੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਿਆਇਆ। ਮਰਾਸੀ ਨੂੰ ਵੇਖ–ਦਿਆਂ ਹੀ ਫਕੀਰ ਦੀਆਂ ਭਵਾਂ ਤਣ ਗਈਆਂ, ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਲਾਲੀ ਚੜ੍ਹ ਆਈ ਤੇ ਕੜਕ ਕੇ ਬੋਲਿਆ, 'ਸੂਰ ਖਾਣਿਆਂ ਕਾਫਰਾ, ਤੂੰ ਮੇਰੀ ਰੋਟੀ ਬਣਾਈ ਸੀ ? ਮੇਰੀ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਬਿਰਤੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗੀ। ਸਚ ਦਸ ਤੂੰ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਘਰ ਦਾ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦਾ।' ਨਜ਼ੀਰ ਕੰਬਣ ਲਗ ਪਿਆ ਤੇ ਆਖਿਆ ਜੀ ਖਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਤੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਦਾ ਪਕਿਆ ਮਾਸ ਵੀ ਖਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ?' ਇਹ ਸੁਣਦਿਆਂ ਨਜ਼ੀਰੇ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਹੇਠੋਂ ਜਮੀਨ ਨਿਕਲ ਗਈ। ਉਹ ਫੱਕਰ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ, ਕੰਨਾਂ ਨੂੰ ਹੱਥ ਲਾਏ, ਤੋਬਾ ਕੀਤੀ ਅਗੋਂ ਤੋਂ ਝਟਕਾ ਖਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਘਰੋਂ ਨਾ ਖਾਣ ਦਾ ਇਕਰਾਰ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਸੁਣ ਸਾਈਂ ਆਪਣੇ ਸਫਰ ਤੇ ਰਵਾਨਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਹਿੰਦੂ ਸਿੱਖ ਤੇ ਵੀ ਸਾਈਂ ਦਾ ਭੈ ਛਾ ਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਫਕੀਰ ਪਹੁੰਚਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਇਸ ਤੇ ਕਿਸੇ ਮਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ ਦੀ ਮਿਹਰ ਏ। ਫੱਕਰ ਤੇ ਚਲਾ ਗਿਆ, ਪਰ ਭਾਈ ਨਾਜ਼ਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬੜਾ ਅਫਸੋਸ ਲਗਾ ਕਿ ਦੋ ਵੇਰ ਫਕੀਰ ਮਿਲਿਆ ਤੇ ਦੋਵੇਂ ਵੇਲੇ ਨਰਾਜ਼ਗੀ ਮੁਲ ਲਈ। ਹੁਣ ਜਦ ਮਿਲਿਆ ਤਾਂ ਖਾਲੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਦੇਣਾ। ਅਜੇ ਥੋੜੇ ਦਿਨ ਹੀ ਬੀਤੇ ਸਨ। ਕਿ ਫਕੀਰ ਨੇ ਨਾਜ਼ਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਆ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿਤੇ ਤੇ ਇਸ ਨੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਵਾਸਤੇ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ।

'ਇਥੋਂ ਕੋਈ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦਾ ਘਰ ਹੈ ?''

ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦਾ ਘਰ।

'ਹਾਂ, ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦਾ ਘਰ।'

'ਪਰ ਅਸੀਂ ਵੀ ਐਸਾ ਵੈਸਾ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦੇ। ਹਲਾਲ ਨਾ ਝਟਕਾ।' ਇਹ ਸੁਣ ਫਕਰ ਨੇ ਨਾਜ਼ਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸਿਰ ਤੋਂ ਪੈਰਾਂ ਤਕ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਵੇਖਿਆ, ਗਲੇ ਮਾਲਾ, ਸਿਧੀ ਦਸਤਾਰ। ਤਕ ਕੇ ਆਖਿਆ ਤੁਸੀਂ ਭੈਣੀ ਵਾਲੇ ਬਾਬੇ ਦੇ ਸਿਖ ਹੋਣੇਓ ? ਨਾਮਧਾਰੀਏ ? ਉਹ ਬੜਾ ਕਰਨੀ ਵਾਲਾ ਏ। ਉਹ ਦਰਗਾਹ ਦਾ ਮਾਲਿਕ

ਏ । ਚੰਗਾ ਤੁਸੀਂ ਪਕਾਓ ਪਰ ਵੇਖਣਾ ਮੇਰੀ ਰੋਟੀ ਔਰਤ ਨਾ ਪਕਾਵੇ । ਪਾਣੀ ਤੂੰ ਲਿਆਵੀਂ, ਕਪੜਾ ਨਾਲ ਨਾ ਛੂਏ । 'ਸਤਿ ਬਚਨ ।' ਇਹ ਕਹਿ ਨਾਜ਼ਰ ਸਿੰਘ ਲੰਗਰ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਗ ਗਿਆ । ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਭਾਂਡੇ ਮਾਂਝੇ, ਦੁਧ ਲਿਆ ਕੇ ਫੱਕਰ ਦੇ ਕੋਲ ਰਖਿਆ । ਫੱਕਰ ਤਸਬੀ ਫੇਰਨ ਲਗ ਪਿਆ । ਦੁਧ ਵੇਖ ਇਕ ਬਿੱਲੀ ਆ ਗਈ । ਉਹ ਦੁਧ ਪੀਣ ਲਗ ਗਈ । ਫੱਕਰ ਮਸਤੀ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਕਾਰੇ ਲੱਗਾ ਰਹਿਆ । ਬਿੱਲੀ ਰਜਕੇ, ਮੁੱਛਾਂ ਪੂੰਜਦੀ ਚਲੀ ਗਈ । ਫੱਕਰ ਅੱਖ ਪੁਟੀ ਤੇ ਦੁਧ ਦੇ ਕਟੋਰੇ ਵਲ ਹਥ ਵਧਾਇਆ ਤਾਂ ਨਾਜ਼ਰ ਸਿੰਘ ਬੋਲ ਪਿਆ, 'ਜੀ ਹੋਰ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹਾਂ, ਇਸ ਨੂੰ ਬਿੱਲੀ ਜੂਠਾ ਕਰ ਗਈ ਹੈ ।' 'ਵਾਹ ਭਈ ! ਨਾਜ਼ਰ ਸਿੰਘਾ ਉਹ ਆਪਣਾ ਹਿੱਸਾ ਪੀ ਗਈ ਮੇਰਾ ਹਿੱਸਾ ਛਡ ਗਈ । ਹੋਰ ਦੁਧ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ । ਇਹ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਫੱਕਰ ਦੁਧ ਨੂੰ ਗਿਲਾਸ ਵਿਚ ਪਾ ਹੋਲੀ-ਹੋਲੀ ਪੀ ਲਿਆ । ਇਤਨੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਵੀ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ । ਨਾਜ਼ਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਲੈ ਕੇ ਸਾਈਂ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖ ਦਿਤਾ, ਸਾਈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਕਾਸ਼ ਵਲ ਨੇਤਰ ਕਰ ਹੱਥ ਖਿਲਾਰ ਦੁਆ ਮੰਗੀ । ਮੁੜ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛਕਿਆ । ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛਕ ਕੇ ਮੁੜ ਦੁਆ ਮੰਗੀ । ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕਹਿਆ, 'ਲੈ ਭਾਈ ਨਗਰ-ਖੇੜਾ ਵਸਦਾ ਰਹੇ । ਪਰ ਨਾਜ਼ਰ ਸਿੰਘ ! ਤੂੰ ਮੇਰੀ ਇਕ ਗੱਲ ਪਲੇ ਬੰਨ੍ਹ ਲੈ, ਤੁਹਾਡੇ ਮਹਾਰਾਜ ਨਾਲੀ ਲਾਗੇ ਜ਼ਮੀਨ ਖਰੀਦਣਗੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਹਿੰਦੂ ਚੜ੍ਹਦੇ ਨੂੰ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਛਿੱਪਦੇ ਨੂੰ ਭਜਣਗੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਹਨਾਂ ਮੋਮਨਾਂ ਦੇ ਗਲੇ ਤੇ ਛੁਰੀ ਚਲੇਗੀ । ਇਹ ਆਪ ਆਪਣੀ ਗਰਦਨ ਅੱਗੇ ਕਰਨਗੇ । ਉਸ ਵੇਲੇ ਮੈਂ ਰੁਖ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਵੇਖ ਕਹਾਂਗਾ, 'ਦਿਓ ਹਿਸਾਬ ! ਤੁਸੀਂ ਮੁਰਗੀਆਂ ਦੇ ਗਲਿਆਂ ਤੇ ਛੁਰੀਆਂ ਫੇਰਦੇ ਰਹੇ ਹੋ ਹੁਣ ਸੁਣਾਉ । ਪਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੋਈ ਖਤਰਾ ਨਹੀਂ । ਤੁਹਾਡਾ ਵਾਲ ਵਿੰਗਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਲਗਾ । ਤੁਸੀਂ ਘਰ-ਬਾਰ ਨਾ ਛਡਿਓ । ਆਪਣਾ ਧਿਆਨ ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਵਲ ਰਖਿਉ ।'

—ਨਾਜ਼ਰ ਸਿੰਘ

ਬੇਸਿਦਕਾਂ ਨੂੰ ਸਿਦਕ

ਠਾਕੁਰ ਤੁਮ ਸਰਣਾਈ ਆਇਆ ॥
ਉਤਰਿ ਗਇਓ ਮੇਰੇ ਮਨ ਕਾ ਸੰਸਾ ਜਬ ਤੇ ਦਰਸਨੁ ਪਾਇਆ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਅਨਬੋਲਤ ਮੇਰੀ ਬਿਰਥਾ ਜਾਨੀ ਅਪਨਾ ਨਾਮੁ ਜਪਾਇਆ ॥
ਦੂਖ ਨਾਠੇ ਸੁਖ ਸਹਜਿ ਸਮਾਇ, ਅਨਦ ਅਨਦ ਗੁਣ ਗਾਇਆ ॥
ਬਾਹ ਪਕਰਿ ਕਢਿ ਲੀਨੇ ਅਪੁਨੇ ਗ੍ਰਿਹ ਅੰਧ ਕੂਪ ਤੇ ਮਾਇਆ ॥
ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਗੁਰਿ ਬੰਧਨ ਕਾਟੇ, ਬਿਛੁਰਤ ਆਨਿ ਮਿਲਾਇਆ ॥
ਸਾਰੰਗ ਮਹਲਾ ੫—੧੨੧੮

ਚੰਦਰੇ ਨੂੰ ਚੰਦਰਾ ਸੌ ਕੂਹ ਦਾ ਵਲਾ ਮਾਰ ਕੇ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਸੋ ਹਿਸਾਬ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਸੂਦਾਰਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਲੰਗੋਟੀਏ ਯਾਰ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਦੋ ਹੀ ਗੱਲਾਂ ਜਾਣਦੇ ਸਨ। ਖਾਣਾ-ਪੀਣਾ ਤੇ ਜਟਾਂ ਵਾਲਾ ਜਟਊ-ਪੁਣਾ। ਰੱਬ ਚੇਤੇ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਹਾਂ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਦਾ ਇੰਨਾ ਅਸਰ ਜ਼ਰੂਰ ਸੀ ਕਿ ਦਸ ਗੁਰੂ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ, ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਪਤਿਤ ਪਾਵਨ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਕੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਕਿਸ ਰਹਿਣੀ ਬਹਿਣੀ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਕੀਤਾ। ਪਰ ਇਹ ਗੱਲ ਪੱਥਰ ਤੇ ਲਕੀਰ ਵਾਂਗੂੰ ਸੀ ਕਿ ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ ਪਿਛੋਂ ਕੋਈ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ, ਵਾ ਗੁਰੂ, ਵਾ ਗੁਰੂ ਕਰੋ ਤੇ ਖ਼ੂਬ ਖਾਓ ਪੀਓ।

ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਧਰਮਸਾਲ ਸੀ। ਭਾਈ ਵਜ਼ੀਰ ਸਿੰਘ ਬੜਾ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੱਖ ਸੀ। ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਭਲੇ ਪਾਸੇ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਕਰਦਾ। ਪਰ ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਉਸ ਮਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਾ ਇਤਨਾ ਅਸਰ ਹੁੰਦਾ, ਜਿੰਨਾਂ ਥਿੰਦੇ ਘੜੇ ਤੇ ਪਾਣੀ ਦਾ। ਜਦ ਉਸ ਮਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ ਨੇ ਕੋਈ ਗੱਲ ਕਹਿਣੀ ਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਇਕ ਕੰਨੋਂ ਸੁਣਨੀ ਤੇ ਦੂਜੇ ਕੰਨੋਂ ਕੱਢ ਦੇਣੀ। ਬਸ ਪੌੜੀ ਦੇ ਅਗਲੇ ਡੰਡੇ ਤੇ ਪੈਰ ਨਹੀਂ ਧਰਨਾ।

ਛਾਗੀ ਜ਼ਿਲਾ ਸਿਆਲਕੋਟ ਦੇ ਲਾਗੇ ਸ਼ਤਾਬਗੜ੍ਹ ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਪਿੰਡ ਸੀ। ਬੜਾ ਅੜਬੀ ਤੇ ਗੁੰਡਾ। ਪਰ ਪੰਜੇ ਉਂਗਲਾਂ ਕਦੇ ਬਰਾਬਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ, ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੂ ਚੰਗੇ

ਨਹੀਂ, ਸਾਰੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਮਾੜੇ ਨਹੀਂ। ਹਾਂ ਕਾਲੀਆਂ ਭੇਡਾਂ ਸਭ ਥਾਈਂ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਸ਼ਤਾਬਗੜ੍ਹ ਤਾਂ ਬਦਮਾਸ਼ਾਂ ਦਾ ਗੜ੍ਹ ਸੀ। ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਟਿਚਕਰਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮਾਲ ਨੂੰ ਹਲਾਲ ਦੱਸਣਾ। ਦਿਨ ਰਾਤ ਜਦ ਦਾਉ ਲਗੇ, ਜਿਸ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਦਾਉ ਲਗੇ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਘਰ ਲੈ ਜਾਂਦੇ।

ਇਕ ਦਿਨ ਪਿਤਾ ਜੀ ਬਾਹਰ ਖੇਤਾਂ ਵਿਚ ਫੇਰਾ ਤੋਰਾ ਮਾਰਨ ਗਏ। ਕੁਦਰਤੀ ਲੰਬੜ, ਹਵੇਲੀ (ਹਵੇਲਾ ਸਿੰਘ) ਤੇ ਚਾਚਾ ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਕੀ ਵੇਖਿਆ ? ਕਾਦਰਾ ਇਕ ਦੋ ਚੋਬਰਾਂ ਨਾਲ ਪੈਲੀਆਂ ਵਿਚ ਡੰਗਰ ਚਾਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਦੋ ਚਾਰ ਜਣੇ ਕਣਕ ਵੱਢ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਹ ਇਹ ਵੇਖ ਕੇ ਬੜੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋਏ। ਬਜਾਏ ਇਸ ਗੱਲ ਦੇ ਕਾਦਰਾ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਰੁਕ ਜਾਂਦਾ ਜਾਂ ਨੱਸ ਪੈਂਦਾ ਸਗੋਂ ਪਾਸਾ ਮਰੋੜ ਮੂੰਹ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਕਰ ਲਿਆ। ਜਦ ਪਿਤਾ ਜੀ ਆਵਾਜ਼ ਮਾਰੀ ਤਾਂ ਉਲਟਾ ਬੋਲਿਆ "ਸਿਖੜਿਆ ! ਤੂੰ ਇਸ ਫਸਲ ਦਾ ਕੀ ਲਗਦਾ ਏਂ। ਇਹ ਮਾਲ, ਪਸ਼ੂ, ਫਸਲਾਂ ਸਭ ਰੱਬ ਦੀਆਂ ਹਨ। ਤੁਸੀਂ ਕੌਣ ਓ ?" ਇਹ ਸੁਣ ਇਹਨਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਤੈਸ਼ ਆਇਆ ਤੇ ਜਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਆਈ, ਲੈ ਕਾਦਰੇ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਜਾ ਹੋਏ। ਕਾਦਰੇ ਦੇ ਨੇੜੇ ਜਾਣ ਦੀ ਦੇਰ ਸੀ, ਭਾੜੇ ਦੇ ਟੱਟੂ, ਵਗਾਰੀ ਖਿਸਕ ਗਏ। ਜਦੋਂ ਇੱਟ ਦਾ ਜਵਾਬ ਪਥਰ ਨਾਲ ਮਿਲਣ ਲਗਾ ਤਾਂ ਕਾਦਰੇ ਕੰਨਾਂ ਨੂੰ ਹੱਥ ਲਾ ਦਿਤੇ, ਤੋਬਾ ਕੀਤੀ ਤੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਚਲਾ ਗਿਆ, ਤੇ ਇਹ ਸਾਰੇ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਆਏ।

ਵਾਧੜੀਆਂ ਸਜਾਦੜੀਆਂ ਨਿੱਭਣ ਸਿਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ। ਕਾਦਰੇ ਨੂੰ ਮੁੜ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਹਲਕ ਕੁਦ ਪਿਆ ਤੇ 40-੫0 ਬਦਮਾਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਫੇਰ ਉਸੇ ਖੇਤ ਨੂੰ ਵੱਢਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਅੱਜ ਪਿਤਾ ਜੀ ਇਕੱਲੇ ਹੀ ਮੁਰੱਬੇ ਗਏ ਸਨ ਤੇ ਵੇਖ ਹੈਰਾਨ ਹੋਏ ਕਿ ਕਾਦਰਾ ਮੁੜ ਕਾਲੀ ਕਰਤੂਤ ਤੋਂ ਬਾਜ ਨਹੀਂ ਮਾਇਆ। ਜੀ ਵਿਚ ਬੜੇ ਔਖੇ ਹੋਏ। ਪਰ ਵੇਖ ਕੇ ਨਾ ਅਗਾਂਹ ਜਾ ਸਕਦੇ ਸਨ ਨਾ ਘਰ ਮੁੜ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਸੋਚ ਸੋਚ ਇਹ ਆਖਿਆ, "ਕਾਦਰਿਆ ! ਤੂੰ ਤਾਂ ਕੰਨਾਂ ਨੂੰ ਹੱਥ ਲਾ ਕੇ ਗਿਆ ਸੈਂ, ਅੱਜ ਫੇਰ ਉਸੇ ਪੈਂਤੜੇ ! ਭਲਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈਂ ਤਾਂ ਰੱਖ ਦੇ ਦਾਤਰੀ !" "ਦਾਤਰੀ ਰੱਖ ਦੇ ! ਵੱਡਾ ਭਲਵਾਨ ! ਜੇ ਲਾਗੇ ਆਇਓਂ ਤਾਂ ਹੜਬਾਂ ਸੇਕ ਦਿਆਂਗਾ। ਪਰਤ ਜਾ ਪਿਛਾਂਹ।" ਪਰ ਪਿਤਾ ਜੀ ਵਾਸਤੇ ਵੀ ਪਿਛਾਂ ਪਰਤਨਾ ਇਉਂ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਸੱਪ ਦੇ ਮੂੰਹ ਕਿਰਲੀ। ਪਿਤਾ ਜੀ ਵੀ ਅਗਾਂਹ ਜਾਣਾ ਠੀਕ ਸਮਝਿਆ। ਇਕ ਮੋਟੀ ਜਿਹੀ ਛੱਟੀ ਲਈ, ਪਰ ਕਦਮ ਚੁਕਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਸਮ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਧਿਆਇਆ ਤੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ, "ਹੇ ਦਸਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ! ਹੇ ਕਲਗੀਆਂ ਵਾਲੇ, ਹੇ ਚਿੜੀਆਂ ਤੋਂ ਬਾਜ਼ ਤੁੜਾਉਣ ਵਾਲੇ, ਹੇ ਤਲਵਾਰ ਦੇ ਧਨੀ ! ਹੇ

ਸਵਾ ਲੱਖ ਨਾਲ ਇਕ ਨੂੰ ਲੜਾਉਣ ਵਾਲੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ, ਸਾਹਿਬ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ, ਕਰੋ ਬੌਹੜੀ! ਇਕੱਲੇ ਦੀ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਜਾਣੀ, ਇਸ ਵੇਲੇ ਤੂੰ ਹੀ ਸਹਾਈ ਹੋ!" ਸਮਾਂ ਪੁਜਾ ਖੜਾ ਸੀ। ਮਿਹਰਾਂ ਹੋ ਪਈਆਂ। ਅਰਦਾਸਾ ਪਰਵਾਨ ਹੋਇਆ। ਪਿਤਾ ਜੀ ਲਲਕਾਰਾ ਮਾਰਿਆ ਤੇ ਇਕ ਦੋ ਕਦਮ ਪੁਟੇ। ਤਦ ਉਹਨਾਂ ਕੀ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਬਦਮਾਸ਼ਾਂ ਪਿਛਾਂ ਹੱਟਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਇਹ ਅਗਾਂਹ ਵਧੇ, ਉਹ ਪਿਛਾਂ ਹਟੇ, ਏਕਾ ਏਕ ਉਹਨਾਂ ਭੱਜਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਕਈਆਂ ਦੇ ਤਹਿਮਤ ਅੜਨ ਨਾਲ, ਉਹ ਧੜੱਮ ਧੜੱਮ ਡਿਗੇ ਤੇ ਤੋਬਾ ਤੋਬਾ ਮਰ ਗਏ; ਯਾ ਨਬੀ ਰਹਿਮ! ਕੂਕਦੇ ਮੈਦਾਨ ਸਾਫ ਕਰ ਗਏ। ਪਿਤਾ ਜੀ ਹੈਰਾਨ ਸਨ ਮਾਜਰਾ ਕੀ ਹੈ? ਇਹਨਾਂ ਜਦ ਸੱਜੇ ਖੱਬੇ ਨਜ਼ਰ ਉਠਾਈ ਤਾਂ ਘੋੜੇ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਿਛੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਿੰਘ ਚਿੱਟੇ ਬਾਣਿਆਂ ਵਿਚ ਤਿਆਰ ਬਰ ਤਿਆਰ ਨਜ਼ਰ ਆਏ। ਕੁਝ ਸ਼ਹੀਦ ਸਿੰਘ ਕੁਟਾਪਾ ਚਾੜ੍ਹ ਰਹੇ ਸਨ, ਬਾਕੀ ਖੜੇ ਆਗਿਆ ਦੀ ਉਡੀਕ ਵਿਚ ਸਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪ ਇਸ਼ਾਰੇ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਥੋੜੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਮੈਦਾਨ ਸਾਫ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਦੱਸਣ ਵਾਲੇ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਈ ਮੁਜਾਹਿਦ ਕਈ ਦਿਨ ਘਰ ਲੇਟੇ ਰਹੇ ਤੇ ਸੱਟਾਂ ਤੇ ਸੇਕ ਟਕੋਰਾਂ ਕਰਦੇ ਰਹੇ।

ਹੁਣ ਪਿਤਾ ਜੀ ਸੋਚਣ ਲਗ ਪਏ ਕਿ ਅਰਦਾਸਾ ਤਾਂ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਸਾਹਿਬ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਅਗੇ ਤੇ ਨਜ਼ਰੀਂ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕੂਕਿਆਂ ਦਾ ਗੁਰੂ। ਇਹ ਗੀਟੀਆਂ ਗਿਣਦਾ ਪਿੰਡ ਪੁਜਾ ਤੇ ਭਾਈ ਵਜ਼ੀਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਦੱਸੀ। ਭਾਈ ਜੀ ਬੜੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ ਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, "ਵਾਹ ਭੋਲਿਆ, ਤੈਨੂੰ ਅਜੇ ਵੀ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਈ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਜੋਤ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਇਸ ਮੌਕਿਆਂ ਦੇ ਅਵਤਾਰ ਹੋਣ ਕਾਰਣ ਇਸ ਰੂਪ ਵਿਚ ਤੇਰੀ ਅਰਦਾਸ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰ, ਤੇਰੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ ਹੈ।" ਇਹ ਬਚਨ ਸੁਣ ਭਾਈਆ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਰਧਾ ਪੱਕੀ ਹੋ ਗਈ ਤੇ ਮਾਸ ਸ਼ਰਾਬ ਛੱਡ ਦਿਤਾ ਤੇ ਭਜਨ ਪੁਛ ਲਿਆ।

ਹੁਣ ਭਾਈਆ ਜੀ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਜਬੂਰ ਕਰਨ ਲਗ ਪਏ, ਉਹ ਖਤਰੀ ਪੁੱਤਰ, ਉਸ ਅੰਦਰ ਕਈ ਵਲ, ਉਸ ਕਹਿਆ, "ਤੈਨੂੰ ਕੌਤਕ ਨਜ਼ਰੀਂ ਆਇਆ ਏ, ਤੂੰ ਸਾਥੋਂ ਗਇਉਂ, ਮੈਨੂੰ ਨਜ਼ਰੀਂ ਆਵੇਗਾ, ਮੈਂ ਦੂਜਿਆਂ ਤੋਂ ਜਾਵਾਂਗਾਂ। ਇਕ ਦਿਨ ਧਰਮਸਾਲ ਵਿਚ ਕਥਾ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਸੂਰਜ-ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪੜ੍ਹ ਰਹਿਆ ਸੀ ਤੇ ਭਾਈ ਜੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਜਦ ਨੈਣਾ ਦੇਵੀ ਤੇ ਹਵਨ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਆਇਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡ ਕੇ ਵਾਪਸ ਆਏ ਤਾਂ ਪੰਡਿਤ ਕੇਸ਼ੋਦਾਸ ਨੇ ਹਿੰਸਾ

ਵੇਖ ਕੇ ਨੱਕ ਚਾੜ੍ਹਿਆ ਤੇ ਆਖਿਆ, "ਮਹਾਰਾਜ ! ਪ੍ਰਯੋਗ ਸਮੇਂ ਇਹ ਹਿੰਸਾ ਯੋਗ ਨਹੀਂ।" ਗੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, "ਚੰਗਾ ਪੰਡਿਤ ਜੀ ! ਜੇ ਇਹ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਸ਼ਿਕਾਰ ਛੱਡ ਦੇਂਦੇ ਹਾਂ !" ਓਸੇ ਵੇਲੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ, ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੀਆਂ ਰੱਸੀਆਂ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿਓ। ਸਿੰਘਾਂ ਰੱਸੀਆਂ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿਤੀਆਂ। ਤਦ ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਦਾ ਉਪ-ਰਲਾ ਸਾਹ ਉਪਰ ਤੇ ਹੇਠਲਾ ਸਾਹ ਹੇਠਾਂ ਰਹਿਆ, ਉਡਣ ਵਾਲੇ ਉਡ ਗਏ ਭੱਜਣ ਵਾਲੇ ਭੱਜ ਗਏ। ਭਾਈ ਵਜ਼ੀਰ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਇਹ ਵੀ ਕਹਿਆ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਦਾ ਸਮ੍ਰਥ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸਨੂੰ ਕੋਈ ਦੋਸ਼ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਜੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਮੋਇਆਂ ਨੂੰ ਜੀਆ ਦਾਨ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਆਪ ਨਿਰੰਕਾਰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਰੀਸ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਭਾਈ ਜੀ ਪੋਥੀ ਸੰਤੋਖਣ ਵਾਸਤੇ ਕਹਿਆ ਤੇ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਹੋ ਗਏ, "ਸੁਣਾ ਭਾਈ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘਾ ! ਹੁਣ ਕਿਹੜੇ ਰਾਹ ਟੁਰੇਂਗਾ ?' ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਓਸੇ ਵੇਲੇ ਗੋਡੇ ਟੇਕ ਦਿਤੇ, ਮਾਸ ਖਾਣਾ ਤੇ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣੀ ਛੱਡ ਦਿਤੇ, ਭਜਨ ਪੁਛ ਲਿਆ ਤੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਜ਼ਮਾਤ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਗਿਆ।

ਜਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਛਾਂਗੀ ਆਏ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਵਿਥਿਆ ਸੁਣਾਈ। ਉਹ ਬੜੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ ਤੇ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਇਆ ਤੇ ਸੋਧ ਰਖਣ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਦਿਤਾ। ਬਸ ਰੰਗ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ। ਜਦ ਇਧਰ ਦਾ ਦੌਰਾ ਹੋਣਾ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਉਤਾਰਾ ਸਾਡੇ ਈ ਹੋਣਾ, ਦਰਸ਼ਨ ਮੇਲੇ ਭਾਵੇਂ ਕਿਤੇ ਦੇ ਆਉਣ, ਰਹਿਣਾ ਇਥੇ ਹੀ। ਹੁਣ ਸਾਧਾਂ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਕਮਰ ਕੱਸੇ ਵੀ ਖੁਲ੍ਹਣ ਲਗ ਪਏ। ਇਤਨੀ ਮਸਤੀ ਆਈ ਕਿ ਜੱਥਿਆਂ ਨੇ ਆਉਣਾ, ਰਾਤ ਗਈ ਤਕ ਦੀਵਾਨ ਲੱਗਣੇ, ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ਤੇ ਹਲਾਂ ਦੇ ਵੇਲੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ, ਹਲੀਂ ਜਾਣਾ। ਭਜਨ ਵਿਚ ਇਤਨੀ ਸੁਰਤੀ ਜੁੜੀ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ ਹੁੰਦਿਆਂ ਸਾਰ ਉਠ ਬੈਠਣਾ ਤੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਖਬਰ ਦਿਤੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ, ਚੌਕੜਾ ਮਾਰ ਬਹਿ ਜਾਣਾ ਤੇ ਅਰਸ਼ੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਲਗ ਪੈਣਾ। ਹੁਣ ਦੋਹਾਂ ਨੇ ਪਹਿਲ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਤਿਆਰ ਰਹਿਣਾ ਤੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਜਾਗ ਆਏ ਉਹ ਉਠ, ਜੰਗਲ ਮੈਦਾਨ ਹੋ, ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਜੁੜ ਜਾਵੇ ਤੇ ਪਹਿਰਾਂ ਬੱਧੀ ਰੰਗ ਵਿਚ ਲੀਨ ਰਹੇ।

ਬਲਕਾਰ ਸਿੰਘ 'ਹਜ਼ੂਰੀ ਸੇਵਕ'

ਸਤਿਗੁਰ-ਮੂਰਤਿ

ਸੇਵ ਨ ਮਿਲਿਆ, ਘਾਲਿ ਨ ਮਿਲਿਆ ਮਿਲਿਆ ਆਇ ਅਚਿੰਤਾ ।

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਲਟਕ ਰਹੀ ਸੀ । ਮਬਾਸੇ ਤੋ ਚਲਣ ਲਗੇ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਆਪਣੀ ਮਿਹਰ ਨੇ, ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਸੁੰਦਰ ਤਸਵੀਰ ਵਲ ਘੁਮਾ ਦਿਤਾ । ਭਾਵੇਂ ਮੇਰੀ ਸ਼ਰਧਾ ਗੁਰੂ ਭਾਵਨਾ ਵਾਲੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਫਿਰ ਵੀ ਮੇਰਾ ਸਿਰ ਸੁਤੇ ਝੁਕ ਗਿਆ ਤੇ ਅਸੀਂ ਗੱਡੀਆਂ ਵਿਚ ਬਹਿ ਗਏ । ਮੈਂ ਤੇ ਸ੍ਰ: ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਇਕ ਗੱਡੀ ਵਿਚ, ਮੇਰੇ ਤਾਏ ਦਾ ਲੜਕਾ ਸੁਵਰਨ ਸਿੰਘ ਸੋਖੀ ਤੇ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਮਾਥਾਰੂ ਦੂਸਰੀ ਗੱਡੀ ਵਿਚ । ਭਾਵੇਂ ਸੜਕਾਂ ਕੱਚੀਆਂ ਸਨ ਪਰ ਸਾਡੀਆਂ ਗੱਡੀਆਂ 70 ਮੀਲ ਦੀ ਰਫਤਾਰ ਨਾਲ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ । ਰਾਹ ਵਿਚ ਸੁਲਤਾਨ ਹਮੂਦ ਆਇਆ ਤੇ ਉਥੇ ਰੁਕੇ । ਦੁਪਹਿਰ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕਿਆ । ਕੁਝ ਆਰਾਮ ਕੀਤਾ ਫੇਰ ਰਵਾਨਾ ਹੋ ਗਏ । ਹੁਣ ਸ੍ਰ: ਮਥਾਰੂ ਵਾਲੀ ਗੱਡੀ ਅਗੇ ਸੀ ਤੇ ਅਸੀਂ ਪਿਛੇ ਸਾਂ । ਅਚਾਨਕ ਪਿਛਲਾ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਦਾ ਪਹੀਆ ਫਲੈਟ ਹੋ ਗਿਆ । ਕਾਰ ਨੂੰ ਖੜੀ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਪਰ ਇਤਨੀ ਤੇਜ਼ ਰਫਤਾਰ ਵਾਲੀ ਗੱਡੀ ਇਕ ਦਮ ਕਿਵੇਂ ਰੁਕ ਸਕਦੀ ਸੀ । ਕਾਰ ਇਕ ਦਮ ਥੱਲੇ ਨੂੰ ਉਤਰ ਗਈ ਤੇ ਦੋ ਦਫਾ ਰੋਲ ਕੇ ਨੀਵੀਂ ਸੜਕ ਤੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਜਾ ਕੇ ਰੁਕੀ । ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਕਾਰ ਉਲਟਣ ਲਗੀ ਸੀ, ਤਾਂ ਇਕ ਦਮ ਬਿਜਲੀ ਜੈਸਾ ਝਲਕਾਰਾ ਵੱਜਾ ਤੇ ਕੀ ਤਕਿਆ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਤੁਰੇ ਸਾਂ ਤੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆਵੀ ਹਿਸਾਬ–ਕਿਤਾਬ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਮੇਲਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਮੀਲ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਭੂਮੀ ਨੂੰ ਭਾਗ ਲਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਦੇ ਪ੍ਰਤੱਖ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਏ । ਸੱਜਾ ਹੱਥ ਚੁਕਿਆ ਹੋਇਆ ਨਜ਼ਰੀਂ ਆਇਆ, ਖਬਰੇ ਦੂਸਰਾ ਇਸ ਕਰਕੇ ਨ ਦਿਸਿਆ ਹੋਵੇ ਕਿ ਉਸ ਪਤਿਤ ਪਾਵਨ ਖੰਡਾਂ ਬ੍ਰਹਮੰਡਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ, ਭੁਲਿਆਂ ਤੇ ਔਜੜ ਜਾਂਦਿਆਂ ਨੂੰ ਰਾਹ ਪਾ, ਸੜੀ ਭੁਜੀ, ਕਲਿਜੁਗੀ ਹਨੇਰੀ ਨਾਲ ਝੁਲਸੀਆਂ ਰੂਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰ, ਹਲਤ ਪਲਤ ਸਵਾਰਨ ਵਾਲੇ ਦੇ ਖੱਬੇ ਹੱਥ ਨੇ ਮੋਟਰ ਕਾਰ ਨੂੰ ਥੰਮਿਆ ਹੋਵੇ । ਖੈਰ ਮੂੰਹੋਂ ਸੁਤੇ ਹੀ ਨਿਕਲਿਆ, "ਧੰਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ! ਧੰਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ !! ਧੰਨ ਸਤਿਗੁਰੂ

ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ !!!

ਸ੍ਰ: ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਜਿਹੜੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਮੂਹਰਲੀ ਸੀਟ ਤੇ ਬੈਠੇ ਸੀ, ਬੁੜਕ ਕੇ ਪਿਛਲੀ ਸੀਟ ਤੇ ਜਾ ਡਿਗੇ। ਮੋਹਰਲਾ ਵਿੰਡੋ ਸਕ੍ਰੀਨ ਦਾ ਸ਼ੀਸ਼ਾ ਭੀ ਨਿਕਲ ਗਿਆ। ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਬੜੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਨਾਲ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਤੇ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲੇ। ਸਾਡੇ ਦਿਲ ਧੱਕ ਧੱਕ ਵੱਜ ਰਹੇ ਸਨ। ਥਿੜਕਵੀਂ ਆਵਾਜ਼ ਨਾਲ ਪੁਛਿਆ ਕਿਤੇ ਸੱਟ ਫੇਟ ? ਪ੍ਰੰਤੂ ਇਹ ਦੱਸਣ ਵਿਚੋਂ ਅਤੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਰੀਰ ਤੇ ਝਰੀਟ ਤਕ ਵੀ ਨਹੀਂ ਆਈ। ਪਰ ਬੌਂਦਲ ਗਏ। ਲੰਘਣ ਵਾਲੀਆਂ ਮੋਟਰਾਂ ਰੁਕਦੀਆਂ, ਪੁਛਦੀਆਂ ਤੇ ਹੈਰਾਨ ਹੁੰਦੀਆਂ ਕਿ ਇਹ ਸਵਾਰੀਆਂ ਬੱਚ ਕਿਵੇਂ ਗਈਆਂ, ਸਾਹ ਲੈਣ ਤੇ ਹੋਸ਼ ਟਿਕਾਣੇ ਆਉਣ ਤੇ ਗੱਡੀ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਤਾਂ ਹੈਰਾਨੀ ਸਤਵੇਂ ਤਬਕ ਤੇ ਪੁਜ ਗਈ ਕਿ ਗੱਡੀ ਵੀ ਠੀਕ ਠਾਕ ਟੁਰ ਪਈ। ਅਸੀਂ ਮੁਬਾਸੇ ਨੂੰ ਰਵਾਨਾ ਹੋਏ ਤਾਂ ਮਥਾਰੂ ਤੋਂ ਸ੍ਰ: ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਸਾਨੂੰ ਵੇਖਣ ਲਈ ਮੁੜੇ ਆ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਜਦ ਸਾਡੀ ਗੱਡੀ ਵੇਖੀ ਤੇ ਸਾਡੀ ਵਾਰਤਾ ਸੁਣੀ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਸਜਲ ਹੋ ਗਈਆਂ, ਕਰੀਬਨ 200 ਮੀਲ ਕਾਰ ਨੂੰ ਚਲਾ ਕੇ ਮੁਬਾਸੇ ਪੁਜੇ ਤੇ ਮੋਟਰ ਮਕੈਨਿਕ ਨੂੰ ਵਿਖਾਇਆ। ਉਸ ਕਾਰ ਨੂੰ ਚੈਕ ਕਰ ਬੜੀ ਤਸੱਲੀ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕਾਰ ਠੀਕ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਠੀਕ ਨੈਰੋਬੀ ਪੁਜ ਜਾਉਗੇ।

ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਸ੍ਰ: ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਾਰ ਵਿਚ ਬੈਠ ਬੰਦਰਗਾਹ ਤੇ ਪੁਜੇ। ਸਟੀਮਰ ਪੁਜ ਚੁਕਾ ਸੀ। ਤੇ ਚਾਚਾ ਸੂਬਾ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਤੇ ਮੇਰੇ ਮਾਸੀ ਮਸਤਾਨੀ ਊਧਮ ਕੌਰ ਜੀ ਬਾਹਰ ਆਏ। ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਬੁਲਾਇਆ। ਚਰਨ ਛੂਹੇ। ਸੁਖ ਸਾਂਦ ਪੁਛੀ ਤੇ ਕਾਰ ਵਿਚ ਸਾਮਾਨ ਰਖਿਆ। ਚਾਚਾ ਜੀ ਪੁਛਿਆ, "ਕਾਕਾ ਆਪਣੀ ਗੱਡੀ ਕਿਥੇ ਹੈ ?" "ਘਰ ਹੈ।" ਡੇਰੇ ਪਹੁੰਚੇ, ਜਲਪਾਨ ਕਰ ਦਸਿਆ ਕਿ ਰਾਹ ਵਿਚ ਹਾਦਸਾ ਹੋਇਆ ਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਚਰਨਾਂ ਪਿਛੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਮੌਤ ਦੇ ਜ਼ਬਾੜੇ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢਿਆ ਹੈ। ਤੁਹਾਡੇ ਭਰੋਸੇ ਨੇ ਸਾਡਾ ਵਾਲ ਵਿੰਗਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿਤਾ। ਭਾਵੇਂ ਗੱਡੀ ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਪਰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਤੁਹਾਡੇ ਸਿਦਕ ਕਾਰਨ ਕਿ ਮਿਥੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਿਚ ਬਾਧਾ ਨ ਪਵੇ, ਮੈਕੇਨਿਕਲੀ ਕੋਈ ਨੁਕਸ ਨਹੀਂ ਪੈਣ ਦਿਤਾ। ਆਪਣਾ ਮੋਢਾ ਡਾਹ ਕੇ ਕਾਰ ਦੀ ਰਖਿਆ ਕੀਤੀ। ਲਕੜੀ ਨਾਲ ਲੋਹੇ ਦਾ ਪਾਰ ਉਤਾਰਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਧੰਨ ਤੁਸੀਂ ਹੋ ! ਧੰਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹਨ !! ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ 300 ਮੀਲ ਸਫਰ ਮੁੜ ਸਹੀ ਸਲਾਮਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਮੁਬਾਸੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੁਣਾਇਆ ਉਹ ਵੀ ਹੈਰਾਨ ਤੇ ਜਿਸ ਸੁਣਿਆ ਉਹ ਵੀ ਹੈਰਾਨ।

ਹੁਣ ਮਨ ਨੇ ਮੋੜ ਖਾਧਾ ! ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਤਸਵੀਰ, ਦੁਰਘਟਨਾ ਸਮੇਂ ਦਾ

ਡਰਾਉਂਣਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਅੱਖਾਂ ਅਗੇ ਆਵੇ ਤੇ ਦਰਸ਼ਨ ਵਾਸਤੇ ਤੜਪ ਰੁਹੇ। ਮੇਰੀ ਹਾਲਤ ਭਾਈ ਨੰਦ ਲਾਲ ਜੀ ਦੇ ਕਥਨ ਅਨੁਸਾਰ ਇਉਂ ਸੀ :—

ਮਾਰਾ ਬਯਕ ਨਗਾਹੇ ਅਬਰੂ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰਦ।
ਅਕਨੂੰ ਇਲਾਜ ਨੇਸਤ ਕਿ ਤੀਰ ਅਜ਼ ਕਮਾਂ ਗੁਜ਼ਸਤ।
ਨਾਲ ਇਸ਼ਾਰੇ ਅਬਰੂ ਪਿਆਰੇ ਮੈਨੂੰ ਮਾਰ ਮੁਕਾਇਆ।
ਹੁਣ ਕੀ ਕਰਾਂ ਇਲਾਜ ਨਿਮਾਣੀ ਹੱਥੋਂ ਸਮਾਂ ਗਵਾਇਆ।

"ਮਨ ਵਿਚ ਤਰੰਗ ਉਠਣ ਕਿ ਉਹ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੀ ਘੜੀ ਕਦ ਆਵੇਗੀ ਜਦ ਮੋਹਣੀ ਮੂਰਤ ਦੇ ਪ੍ਰਤੱਖ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਾਂਗੇ। ਉਹ ਕਿੰਨੀਆਂ ਸੁਭਾਗੀਆਂ ਰੂਹਾਂ ਹਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਤ੍ਰੇਹਨਾਂ ਦੇ ਨਿਤ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਕਿੰਨੀ ਪਵਿੱਤਰ ਧਰਤੀ ਹੈ ਜਿਥੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਚਰਨ ਰਖਦੇ ਹਨ! ਉਹ ਕਿੰਨੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਭਿੰਨੀ ਪੌਣ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਹਜ਼ੂਰ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨੂੰ ਪਰਸ ਕੇ ਵਿਚਰਦੀ ਹੈ। ਹੇ ਪੌਣ ਰਾਣੀ! ਮਹਾਂ ਰਾਣੀ!! ਮਹਾਂ ਮਹਾਂ ਰਾਣੀ ਤੂੰ ਵੀ ਉਸ ਪਿਆਰੇ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘ ਕੇ ਮੇਰੇ ਸੜ ਰਹੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ, ਮੇਰੀ ਲੁਛ ਰਹੀ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਪਲ ਭਰ ਵਾਸਤੇ ਸ਼ਾਂਤ ਕਰ। ਜਾਂ ਕੋਈ ਉਸ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਰੰਗ ਰਤੜੀ ਰੂਹ, ਕੋਈ ਭਾਗਾਂ ਭਰਿਆ ਉਡਦਾ ਪੰਛੀ ਹੀ ਆ ਜਾਵੇ, ਜਿਹਦੇ ਪਲ ਭਰ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਦੀਦੇ ਠਾਰ ਲਵਾਂ।" ਖੈਰ ਮੇਰੀ ਇਹ ਅਰਜ਼ੋਈ ਹਜ਼ੂਰ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਪੁਜ ਗਈ ਤੇ ਸੰਤ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿਤੇ, ਕਿਸੇ ਕਵੀ ਨੇ ਠੀਕ ਕਹਿਆ ਹੈ :—

ਜਦੋਂ ਜਾਗਦੇ ਭਾਗ ਸੰਸਾਰੀਆਂ ਦੇ,
ਸੈਰ ਕਰਨ ਨੂੰ ਤੋਰਦਾ ਰਾਮ ਸਾਧੂ।
ਕਿਤੇ ਰਾਤ ਗੁਜ਼ਾਰ ਸੁਧਾਰ ਚੱਲੇ,
ਕਿਤੇ ਘੜੀ ਘੰਟਾ ਕਿਤੇ ਜਾਮ ਸਾਧੂ।
ਜਿਥੇ ਜਾਣ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੀ ਕਰਨ ਵਰਖਾ,
ਮੇਟਣ ਤਪਤ ਤੇ ਦੇਣ ਆਰਾਮ ਸਾਧੂ।

ਇਕ ਦਿਨ ਇਸ਼ਨਾਨ ਪਾਨ ਕਰ ਮੈਂ ਤੇ ਮੇਰੀ ਜੀਵਨ ਸਾਥਣ ਸਵਰਨ ਕੌਰ ਸਨਕੇਸੀ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਸੰਤਾ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਗਏ। ਸੰਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਜਹਾਜ ਦੇ ਟਿਕਟ ਲੈ ਦਿਤੇ, ਲਗੇ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨ, ਸਵਾਦ ਆ ਗਿਆ। ਚਾਚਾ ਜੀ ਤੇ ਮਾਸੀ ਜੀ ਪਾਸ ਜਦ ਬਹਿੰਦੇ ਤਾਂ ਸਤਿਸੰਗ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸੱਚ ਖੰਡ ਦਾ ਨਜ਼ਾਰਾ ਬੱਝ ਜਾਂਦਾ। ਸੁਰ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜ

ਜਾਂਦੀਆਂ।

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕੀਤੀ। 1956 ਵਿਚ ਅਫਰੀਕਾ ਦੀ ਹੜੰਬੇ ਦੀ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਤਾਰਨ ਆਏ। ਸੰਗਤਾਂ ਸਵਾਗਤ ਲਈ ਹਵਾਈ ਅੱਡੇ ਤੇ ਗਈਆਂ, ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਕੇ ਗਦ ਗਦ ਹੋ ਉਠੇ। ਮੈਂ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਕੇ ਜਦ ਨਿਗਾਹ ਉਤਾਂਹ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਮੁਖੜੇ ਦਾ ਜਲਾਲ ਝਲਿਆ ਨਾ ਜਾਵੇ। ਮੇਰੇ ਖਿਆਲ ਨੂੰ ਇਕ ਕਵੀ ਨੇ ਇਉਂ ਕਲਮਬੰਦ ਕੀਤਾ ਹੈ :—

ਸੁਹਣੇ ਮੁਖ ਸਜਣ ਦੇ ਅੱਗੇ ਚੰਨ ਪਿਆ ਸ਼ਰਮਾਵੇ,
ਸੂਰਜ ਭੀ ਤਿਸ ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਦਾ ਬੰਦਾ ਸਦਾ ਕਹਾਵੇ।

ਇਸ ਦੌਰੇ ਸਮੇਂ ਮਹਾਰਾਜ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੀ ਨਾਲ ਸਨ। ਉਤਾਰਾ ਗਰੀਬਾਂ ਦੇ ਘਰ ਹੋਇਆ। ਧੰਨ ਭਾਗ ! ਘਰ ਦਾ ਕਣ ਕਣ ਖੇੜੇ ਨਾਲ ਫੁਲਿਆ ਨਾ ਸਮਾਵੇ। ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਨਵਾਂ ਪਲੰਘ ਬਣਵਾਇਆ। ਬੜਾ ਨਰਮ ਗੱਦਾ ਰਖਿਆ, ਉਪਰ ਚਿੱਟੀ ਚਾਦਰ, ਪਰ ਸਵੇਰੇ ਭਾਈ ਵਜ਼ੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਸਿਆ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਲੰਘ ਤੇ ਨਹੀਂ ਬਰਾਜੇ ਕਿਉਂਕਿ ਪਲੰਘ ਕਦਰੇ ਉੱਚਾ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਪਲੰਘ ਲੈ ਨੀਵਾਂ ਕਰਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਵਰਕਸ਼ਾਪ ਚਲੇ ਤਾਂ ਬਾਬੂ ਮਿਹਰਬਾਨ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋ ਗਏ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਮੌਜ ਨਾਲ ਬਚਨ ਕੀਤੇ, "ਗੱਦਾ ਬੜਾ ਨਰਮ ਹੈ, ਬੀਮਾਰਾਂ ਦੇ ਸੌਣ ਵਾਲਾ ਹੈ।" ਮਗਰ ਮੈਂ ਠਰੱਮੇ ਨਾਲ, ਨੀਵੀਂ ਨਜ਼ਰ ਕਰ ਆਖਿਆ, "ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ! ਨਹੀਂ ਇਹ ਬੀਮਾਰਾਂ ਲਈ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਬੀਮਾਰਾਂ ਦੀ ਬੀਮਾਰੀ ਕੱਟਣ ਵਾਲੇ ਦੇ ਸੌਣ ਵਾਲਾ ਹੈ।" ਤਾਂ ਮਿਹਰਾਂ ਦੇ ਦਾਤੇ ਖਿੜ ਖਿੜਾ ਕੇ ਹੱਸ ਪਏ ਤੇ ਦਾਸ ਦੀ ਕੰਡ ਤੇ ਥਾਪੀ ਦਿਤੀ, ਉਸ ਥਾਪੀ ਦਾ ਜੋ ਅਨੰਦ ਮੈਨੂੰ ਆਇਆ ਉਹ ਵਰਨਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਉਸ ਪਵਿੱਤਰ ਹਸਤ ਕਮਲਾਂ ਦੀ ਛੂਹ ਨੇ ਸਾਰੇ ਐਬ ਧੋ ਦਿਤੇ। ਦੁਨੀਆਵੀ ਸੁੱਖ ਫਿਕੇ ਤੇ ਹੌਲੇ ਨਜ਼ਰੀਂ ਆਉਣ ਲਗ ਪਏ, ਉਸ ਥਾਪੜੇ ਮੇਰਾ ਜੀਵਨ ਬਦਲ ਦਿਤਾ। ਸਾਰੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰ ਦੂਰ ਹੋ ਗਏ। ਵਿਚਹੁ ਮਾਰ ਕੱਢੀਆਂ ਬੁਰਿਆਈਆਂ। ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਵਾਰ ਨੂੰ ਨਵਾਂ ਜੀਵਨ ਬਖਸ਼ਿਆ। ਨਰਕਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਇਆ।

ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਸੋਖੀ 'ਨੈਰੋਬੀ'

ਸੇਵਕ ਦੀ ਲਾਜ

ਅਪੁਨੇ ਸੇਵਕ ਕੀ ਆਪੇ ਰਾਖੈ, ਆਪੇ ਨਾਮ ਜਪਾਵੈ।
ਜਹ ਜਹ ਕਾਜ ਕਿਰਤਿ ਸੇਵਕ ਕੀ ਤਾਹ ਤਾਹ ਉਠਿ ਧਾਵੈ।
ਸੇਵਕ ਕਉ ਨਿਕਟੀ ਹੋਇ ਦਿਖਾਵੈ।
ਜੋ ਜੋ ਕਹੈ ਠਾਕੁਰ ਪਹਿ ਸੇਵਕ ਤਤਕਾਲ ਹੋਇ ਆਵੈ।
(ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੫)

ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਇਹ ਕਹੇ ਕਿ ਊਠਾਂ ਦੀ ਕਤਾਰ ਸੂਈ ਦੇ ਨੱਕੇ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘਦੀ ਵੇਖੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਇਹ ਕਹੇ ਕਿ ਇਕ ਧਨਾਢ ਸਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਜਾਂਦਿਆਂ ਤਕਿਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਉਕਾ ਹੀ ਮੰਨਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਹੋ ਜਹੇ ਕੁਝ ਖਿਆਲ ਈਸਾਈ ਮਤ ਦੇ ਹਨ ! ਇਹ ਗਲ ਈਸਾਈਆਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਭਾਵੇਂ ਮੰਨੀ ਜਾਵੇ, ਮਗਰ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਇਸਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਹਥ ਕੰਗਣ ਨੂੰ ਆਰਸੀ ਕੀ।

ਸ: ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ, ਸਪੁੱਤਰ ਰਾਏ ਬਹਾਦਰ ਸ: ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ, ਆਹਲੂਵਾਲੀਏ ਖਾਨਦਾਨ ਵਿਚੋਂ, ਪਰਲੇ ਦਰਜੇ ਦਾ ਚਤਰ, ਚਲਾਕ, ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਪੰਡਤਾਂ ਅਤੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਦਿਨੇ ਤਾਰੇ ਵਿਖਾਉਣ ਵਾਲਾ ਸਿੰਘ ਸਭੀਆਂ ਦੇ ਗੜ੍ਹ ਵਿਚ ਉਹ ਕੂਕਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਘੜੇ ਜੇਡਾ ਮੋਤੀ ਤੇ ਗੁੱਝਾ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਏਡੀ ਬਖਸ਼ਸ਼ ਹੋ ਗਈ ਕਿ ਇਸਨੂੰ ਹਿੰਦੂ, ਸਿੱਖ, ਮੁਸਲਮਾਨ ਤੇ ਈਸਾਈ ਸਾਰੇ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਦੇ ਮੁਹੱਲੇ ਸੈਦਪੁਰ ਦੇ ਮਕਾਨ ਵਿਚ ਅਤਿਥੀਆਂ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਭੇਖਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਸਦਾ ਤਾਂਤਾ ਲਗਾ ਰਹਿੰਦੇ। ਕੋਈ ਐਸਾ ਸਮਾਗਮ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਜਿਥੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੱਦਾ ਨ ਆਉਂਦਾ। ਭਾਗਾਂ ਨਾਲ ਸ: ਲੀਲਾ ਵੰਤੀ ਦੇਵੀ-ਸਰੂਪ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੰਜੋਗ ਸੀ। ਇਹ ਦੰਪਤੀ ਹਰ ਸਮੇਂ ਗਰੀਬਾਂ ਅਤੇ ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਹਿਤ ਤੱਤਪਰ ਰਹਿੰਦਾ ਕਦੇ ਮੱਥੇ ਤੇ ਤਿਉੜੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਵੇਖੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਬਖਸ਼ਸ਼ ਸੀ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਵਿਥਿਆ ਆਪ ਸੁਣਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ''ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਜੋਤ ਹਨ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪ੍ਰਤੱਖ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਹਨ।''

ਇਕ ਵੇਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਝਗੜਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭਰਜਾਈ ਬਸੰਤ ਕੋਰ ਨਾਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਬਸੰਤ ਕੋਰ ਸਿੰਘ ਸਭੀਆਂ ਦੇ ਅਸਰ ਹੇਠਾਂ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਾਕੀ ਪ੍ਰਵਾਰ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਮ ਖਿਆਲਾ ਸੀ। ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਦੇ ਖਿਆਲਾਂ ਦਾ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਪੋਠੋਹਾਰ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਵਧੇਰੇ ਕਰਕੇ ਹਿੰਦੂ, ਮੁਸਲਮਾਨ ਤੇ ਸਿੱਖ ਸਰਕਾਰ-ਪ੍ਰਸਤ ਹੀ ਜਨ। ਇਸੇ ਵਾਸਤੇ ਸਿੰਘ ਸਭੀਏ ਕੂਕਿਆਂ ਨਾਲ ਆਢਾ ਲਾਈ ਰਖਦੇ ਹਨ।

ਬਸੰਤ ਕੋਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ''ਕੂਕੇ ਗਲਤੀ ਤੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਿਛੋਂ ਗੁਰੂ, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਹੈ।'' ਸਰਦਾਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ''ਇਹ ਸਭ ਗਲਤ ਹੈ। ਇਹ ਸਿਧਾਂਤ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਹੈ। ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਚੌਦਾਂ ਸੋ ਤੀਹ ਪੰਨਿਆਂ ਵਿਚ ਦੇਹ ਧਾਰੀ ਗੁਰੂ ਦੀ ਉਪਮਾ ਹੈ। ਦੇਹ ਧਾਰੀ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਬਾਰ ਬਾਰ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੇ ਭੁਲੇ ਹੋਏ ਹੋ। ਖੈਰ ਲੰਮੀ ਚੋੜੀ ਬਹਿਸ ਹੋਈ ਤੇ ਗਲ ਇਥੇ ਮੁਕੀ ਕਿ ਤਪਦੇ ਤੇਲ ਵਿਚ ਹੱਥ ਪਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਜਿਸ ਦਾ ਹੱਥ ਸੜ ਜਾਵੇ ਉਹ ਝੂਠਾ, ਜਿਹਦਾ ਨ ਸੜੇ ਉਸ ਦਾ ਗੁਰੂ ਸਚਾ। ਸ਼ਰਤ ਲਗ ਗਈ, ਕੜਾਹੀ ਤੇ ਤੇਲ ਪਾਇਆ ਗਿਆ। ਤੇਲ ਵਿਚੋਂ ਧੂੰਆਂ ਨਿਕਲਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ। ਸਰਦਾਰ ਨੇ ਕਿਹਾ, ''ਭਾਬੀ ! ਤੂੰ ਹੱਥ ਪਾ।'' ਬਸੰਤ ਕੋਰ ਕੰਬੀ ਤੇ ਕਿਹਾ, ''ਨਹੀਂ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘਾਂ ਤੂੰ ਪਾ।'' ਇਹ ਤਮਾਸ਼ਾ ਵੇਖਣ ਵਾਸਤੇ ਸਾਰਾ ਪਰਵਾਰ ਇਕੱਠਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਹਾਸੇ ਮਖੌਲ ਵਿਚ ਟਲ ਜਾਵੇਗਾ। ਪਰ ਸਰਦਾਰ ਦੇ ਇਸ਼ਕ ਨੇ ਜ਼ੋਰ ਮਾਰਿਆ ਤੇ ਆਖਿਆ, ''ਭਾਬੀ ! ਪਿੱਛੇ ਹਟ ਮੈਂ ਹੱਥ ਪਾਉਂਦਾ ਹਾਂ।'' ਸਰਦਾਰ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਅਰਦਾਸਾ ਸੋਧ ਝਟ ਆਪਣਾ ਹੱਥ ਕੜਾਹੀ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿਤਾ। ਸਭ ਨੇ ਜਾਣਿਆਂ ਉਂਗਲੀਆਂ ਸੜ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਪ੍ਰਵਾਰ ਦੀ ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਹੱਦ ਨਾ ਰਹੀ ਜਦ ਉਹਨਾਂ ਵੇਖਿਆ ਉਂਗਲੀਆਂ ਨੌ ਬਰ ਨੌ ਹਨ।

ਇਸ ਕੌਤਕ ਪਿੱਛੇ ਸਰਦਾਰ ਦੀ ਮਸਤਾਨੀ ਦਸ਼ਾ ਹੋ ਗਈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਸ ਵੇਲੇ ਬੀੜ ਵਿਚ ਸਨ। ਸਰਦਾਰ ਉਥੇ ਗਿਆ। ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ ਵਲ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾ ਕੀਤੀ ਸਗੋਂ ਮੂੰਹ ਮੋੜ ਲਿਆ। ਸਰਦਾਰ ਮੁੜ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਹੋਇਆ ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਫਿਰ ਮੁਖ ਫੇਰ ਲਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਦੇ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਅਜਿਹੀਆਂ ਪ੍ਰੀਖਿਆਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਮੁੜ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਪੈਜ ਰਖਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ।''

ਲੀਲਾ ਵੰਤੀ ਸੁਦਾਰਨੀ

ਗੋਲੀਆਂ ਦੀ ਵਾਛੜ, ਬੇ ਅਸਰ

1914 ਵਿਚ ਪਹਿਲਾ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਤੇ ਢਿੱਡੋਂ ਭੁਖੇ ਲੋਕ ਭਰਤੀ ਹੋਣ ਲਗ ਪਏ । ਸ੍ਰ: ਬੁਧ ਸਿੰਘ ਰਸਾਲਦਾਰ ਮੇਜਰ ਲਾਹੋਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਘਰ ਕੂਕਿਆਂ ਵਾਸਤੇ ਨੂਰ ਮਹਿਲ ਦੀ ਸਰਾਂ ਸੀ । ਜਦ ਕੋਈ ਚਾਹੇ ਆਪੇ ਆਏ ਤੇ ਆਪੇ ਚਲਾ ਜਾਵੇ । ਕੁਛ ਪੁਛ ਪੜਤਾਲ ਨਹੀਂ ਸੀ । ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੁਤਰ ਸੀ । ਲੰਮਾ, ਚੌੜਾ, ਸਡੋਲ, ਸੁਨੱਖਾ, ਵੇਖਿਆਂ ਭੁਖ ਲਹੇ । ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਭਰਤੀ ਹੁੰਦਾ ਵੇਖ ਉਹ ਵੀ ਭਰਤੀ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਬਚਨ ਭੁਲ ਗਿਆ ਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ ।

ਫੌਜੀ ਸਿਖ ਸਿਖਸ਼ਾ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਪਿਛੋਂ ਉਸਨੂੰ ਵੀ ਮੈਦਾਨੇ ਜੰਗ ਵਿਚ ਘਲਿਆ ਗਿਆ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਜਮੈਂਟ ਬਸਰੇ ਗਈ । ਇਕ ਦਿਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੋਰਚੇ ਤੇ ਜਾਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਲਗਾ ਤਾਂ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਗਿਦੜਾਂ ਦੀ ਭੱਤੇ ਵੇਲੇ ਵਾਂਗੂ ਹੋਈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਹ-ਮਣੇ ਮਾਵਾਂ ਦੇ ਪੁਤ ਘੜੀਆਂ ਪਲਾਂ ਵਿਚ ਧਰਮ ਰਾਜ ਦੀ ਕਚਹਿਰੀ ਵਿਚ ਹਿਸਾਬ ਕਿਤਾਬ ਦੇਣ ਲਈ ਪੁਜਣ ਲਗ ਪਏ । ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਜਦ ਲਹੂ ਦੀ ਨਦੀ ਵਗਦੀ ਵੇਖੀ ਤਾਂ ਦਿਲ ਕਾਂਬਾ ਖਾ ਗਿਆ । ਕਾਂਬਾ ਆਉਣਾ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਲੋਕ ਤਾਂ ਗਏ ਹੀ ਪੈਸਿਆਂ ਦੇ ਲਾਲਚ ਪਿਛੇ । ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸਿੱਖ ਕੀ ਤੇ ਮੌਤ ਦਾ ਭੈ ਕੀ ?

ਹਾਂ ਸੂਰਮੇ ਦਾ ਦਿਲ ਉਸ ਵੇਲੇ ਕਾਂਪ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦਾ ਜਦ ਉਹ ਧਰਮ ਯੁਧ ਵਿਚ ਗਿਆ ਹੋਵੇ । ਦੇਸ਼ ਭਗਤੀ ਦੇ ਜਜ਼ਬੇ ਹੇਠਾਂ ਜੂਝ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ । ਪਛਤਾਵਾ ਲਗਾ । ਔਖੇ ਵੇਲੇ ਅੰਮਾਂ ਯਾਦ ਆਉਂਦੀ ਏ ਜਾਂ ਰੱਬ । ਸ੍ਰਦਾਰ ਜੀ ਦਾ ਧਿਆਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵੱਲ ਗਿਆ । ਗੋਲੀ ਦਾ ਜਵਾਬ ਗੋਲੀ ਨਾਲ ਦੇ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤੇ ਅੰਦਰੋਂ ਅਰਦਾਸਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ । ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ "ਹੇ ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ ! ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਕਰਕੇ ਬੇ-ਮੁਖ ਹੋਇਆ; ਬੇ-ਮੁਖਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਕਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਮੇਰਾ ਮੂੰਹ ਇਥੇ ਵੀ ਕਾਲਾ ਤੇ ਅਗੇ ਵੀ ਕਾਲਾ । ਭਰਤੀ ਹੋ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ

ਸਿੰਘ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕੀਤੀ । ਮੈਂ ਗੁਨਾਹੀ ਵੀ ਛੋਟਾ ਨਹੀਂ ਵੱਡਾ ਹਾਂ । ਭਾਰਤੀ ਆਪ ਗੁਲਾਮ ਹਨ ਤੇ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਗੁਲਾਮ ਕਰਨ ਹਿਤ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਚਲਕੇ ਪੂਰਾ ਤਾਣ ਲਾ ਰਹੇ ਹਨ । ਮੈਂ ਵੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦਾ ਹਥ ਠੋਕਾ ਬਣਿਆਂ । ਮੈਂ ਦੇਸ਼ ਧਰੋਹੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਹਾਂ, ਜਿਹੜੇ ਮਨੁਖਤਾ ਨੂੰ ਕੁਚਲ ਰਹੇ ਹਨ । ਮਨੁਖ ਸਦਾ ਭੁਲਣ ਹਾਰ ਹੈ, ਤੂੰ ਬਖਸ਼ਿੰਦ ਪਿਤਾ ਹੈ, ਪਿਤਾ ਪੁਤਰ ਦੇ ਔਗੁਣਾ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਚਿਤਾਰਦਾ । ਮੇਰੀ ਅਵਗਿਆ ਖਿਮਾ ਕਰੋ, ਮੈਂ ਸਦਾ ਤੁਹਾਡੇ ਦਰ ਦਾ ਕੂਕਰ ਰਹਾਂਗਾ । ਮੈਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਮੌਕਿਆ ਬਖਸ਼ੋ ।'' ਇਧਰੋਂ ਇਹ ਜੋਦੜੀ ਕੀਤੀ, ਓਧਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਤਾਰਾਂ ਖੜਕ ਗਈਆਂ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਿਖ ਨੂੰ ਸੁਮਤ ਬਖਸ਼ਣ ਤੇ ਬਲਦੀ ਦੇ ਬੂਥੇ ਵਿਚੋਂ ਕਢਣ ਖਾਤਰ ਕਮਰ ਕਸੇ ਕਰ ਲਏ । ਇਕ ਸਮਾਂ ਐਸਾ ਆਇਆ ਕਿ ਦੋ ਗੋਲੀਆਂ ਸਿਧੇ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮੱਥੇ ਵਲ ਆਈਆਂ । ਐਨ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਖੜਿਆਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਏ । ਇਕ ਕਵੀ ਨੇ ਠੀਕ ਆਖਿਆ ਹੈ :-

ਜਿੱਥੇ ਖੰਡੇ ਲਸ ਲਸੇ, ਸਾਂਗਾਂ ਦੀ ਹੋਏ ਵਹੀਰ ।
ਓਥੇ ਸਤਿਗੁਰ ਬੇਲੀ ਚਾਹੀਦਾ, ਜਿਥੇ ਔਖੀ ਬਣਦੀ ਭੀੜ ।

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਦੋਵੇਂ ਗੋਲੀਆਂ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਲੈ ਪਰਾਂ ਵਗਾ ਮਾਰੀਆਂ । ਸਰੀਰ ਤੇ ਜ਼ਰਾ ਮਾਸਾ ਝਰੀਟਾਂ ਆਈਆਂ, ਪਰ ਸਰਦਾਰ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਤਾਬ ਨ ਲਿਆਂਦਿਆਂ ਧਰਤੀ ਤੇ ਮੂਰਛਾ ਹੋ ਕੇ ਡਿਗ ਪਿਆ । ਐਂਬੂਲੈਂਸ ਵਾਲਿਆਂ ਜਾਣਿਆਂ ਜਵਾਨ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਓਸੇ ਵੇਲੇ ਸਟਰੇਚ ਤੇ ਪਾ ਗੱਡੀ ਵਿਚ ਸੁਟ ਹਸਪਤਾਲ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿਤਾ । ਡਾਕਟਰ ਦਵਾਈ ਦਿਤੀ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੋਸ਼ ਆ ਗਈ । ਥੋੜੇ ਸਮੇਂ ਪਿਛੋਂ ਛੁਟੀ ਲੈ ਦੇਸ਼ ਪਰਤ ਆਇਆ ਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਪੁਜਕੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਪਾਵਨ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ । ਅਥਰੂਆਂ ਨਾਲ ਚਰਨ ਧੋਤੇ ਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦਾ ਨੌਕਰ ਹੋਣ ਤੋਂ ਭੁਲ ਬਖਸ਼ਾਈ ।

ਦਇਆ ਸਿੰਘ (ਸੂਦਾਰ).

ਬੰਦ-ਖਲਾਸ

ਸ: ਉਤਮ ਸਿੰਘ, ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਿਖ ਰੂਪਾਣੇ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਨ੍ਹਨੂੰ ਯਾਰ ਕਹਿ ਕੇ ਬੁਲਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਪਰ ਭਾਈ ਉਤਮ ਸਿੰਘ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਹਰਤਾ ਕਰਤਾ ਜਾਣਦਾ ਸੀ।

ਦੇਵਨੇਤ ਰੂਪਾਣੇ ਇਕ ਕਤਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਸੌ ਸਜਣ ਸੌ ਦੁਸ਼ਮਣ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਦੀ ਚਾਲ ਚਲ ਗਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਸ ਬੇਗੁਨਾਹ ਨੂੰ ਮੁਕਦਮੇਂ ਦੀ ਲਪੇਟ ਵਿਚ ਲੈ ਆਂਦਾ। ਮੁਕੱਦਮਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ। ਅੱਜ ਕਲ ਵੀ ਮੁਕਦਮਿਆਂ ਵਿਚ ਗਵਾਹਾਂ ਤੇ ਨਿਬੜਦੀ ਹੈ। ਮਜਿਸਟਰੇਟ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਬਧੇ ਗਵਾਹੀਆਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਫੈਸਲੇ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਨੌਸਰਬਾਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸੌ ਹੱਥ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮੁਕਦਮੇ ਵਿਚ ਬੇੜਿਆ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਰਾਹ ਰੋਕ ਲਏ। ਸਿਟਾ ਇਹ ਨਿਕਲਿਆ ਕਿ ਸੈਸ਼ਨ ਨੇ ਭਾਈ ਉਤਮ ਸਿੰਘ ਤੇ ਉਸਦੇ ਪੁਤਰ ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਫਾਹੇ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸੁਣਾ ਦਿਤਾ। ਹੁਣ ਯਾਰ ਨੇ ਬਾਹੁੜੀ ਕੀਤੀ।

ਯਾਰ ਉਹ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਔਖੇ ਵੇਲੇ ਕੰਮ ਆਵੇ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇਸਜ਼ਮਾਨੇ ਦੇ ਯਾਰ ਵੀ ਖਾਣ ਪੀਣ ਦੇ ਯਾਰ ਹਨ। ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਸੱਚਾ ਯਾਰ ਸੀ। ਉਹ ਯਾਰ ਦੀ ਹਰ ਕੀਮਤ ਤੇ ਮਦਦ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਭਾਈ ਉਤਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਹਿਬੂਬ ਨੂੰ ਕਾਲ ਕੋਠੜੀ ਵਿਚ ਯਾਦ ਕੀਤਾ। ਅੱਖਾਂ ਬੰਦ ਕਰ ਲਈਆਂ ਤੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਅਰਦਾਸਾ ਸੋਧਿਆ। ਅਰਦਾਸਾ ਕਰਦਿਆਂ ਕਰਦਿਆਂ ਇਥੇ ਪੁਜਾ, 'ਹੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਤੇ ਕਲਿਯੁਗ ਵਿਚ ਸੁੱਚ ਸੋਧ ਨਾਮ ਬਾਣੀ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਹ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ! ਬਿਰਦ ਬਾਣੇ ਦੀ ਲਾਜ ਰਖੋ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਕੋਈ ਬੇਲੀ ਨਹੀਂ, ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਨੇ ਸਭ ਰਾਹ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਤੇ ਨੇ। ਤੁਸੀਂ ਬਾਂਹ ਫੜੋ। ਡੁਬਦੀ ਕਿਸ਼ਤੀ ਨੂੰ ਸਹਾਰਾ ਦਿਓ।" ਭਾਈ ਉਤਮ ਸਿੰਘ ਅਰਦਾਸਾ ਕਰ ਹੀ ਰਹਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਕ ਦਮ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚੋਂ ਘੋੜੇ ਦੇ ਸੁਮਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਆਈ। ਅੱਖਾਂ ਖੁਲ ਗਈਆਂ। ਕੀ ਤਕਿਆ? ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਘੋੜੇ ਤੇ ਸਵਾਰ ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਸਨ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਬਚਨ ਕੀਤਾ "ਉਤਮ ਸਿੰਘਾ! ਘਬਰਾ ਨਾ!

ਤੇਰੇ ਵਾਲ ਵਲ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਵੇਖ ਸਕਦਾ। ਪਰ ਇਕ ਗਲ ਯਾਦ ਰਖੀਂ ਸਿਧਵਾਂ ਦੇ ਹੋਲੇ ਤੇ ਜ਼ਰੂਰ ਪੁਜਣਾ ਭੁਲ ਨ ਜਾਇਓ।" ਇਹ ਕਹਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਲੋਪ ਹੋ ਗਏ।

ਉਤਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੋ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਧਰਤੀ ਦੀ ਕੋਈ ਤਾਕਤ ਸਾਨੂੰ ਫਾਹੇ ਨਹੀਂ ਲਾ ਸਕਦੀ। ਸੁੱਤੇ ਪਏ ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਜਗਾਇਆ ਤੇ ਆਖਿਆ, "ਪੁਤਰ ਭਜਨ ਕਰ! ਮੇਰੇ ਯਾਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਆਏ ਸਨ। ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ। ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ ਇਹ ਵੀ ਕਹਿ ਗਏ ਨੇ, ਤੁਸਾਂ ਸਿਧਵਾਂ ਦੇ ਹੋਲੇ ਤੇ ਜ਼ਰੂਰ ਪੁਜਣਾ।" ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਕਿਹਾ, "ਬਾਪੂ! ਤੂੰ ਭੋਲਾ ਏ। ਕਦੇ ਸੁਪਨੇ ਸੱਚੇ ਹੋਏ ਨੇ। ਸਗੋਂ ਸੁਪਨੇ ਦੇ ਸਿੱਟੇ ਉਲਟ ਨਿਕਲਦੇ ਨੇ। ਤੂੰ ਨਹੀਂ ਸੁਣਿਆਂ ਵਿਆਹ ਦੇ ਸੁਪਨੇ ਗਮੀਆਂ ਵਿਚ ਬਦਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।" "ਨਹੀਂ ਪੁਤ! ਇਹ ਸੁਪਨਾ ਥੋੜਾ ਸੀ। ਇਹ ਤਾਂ ਪ੍ਰਤੱਖ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਏ ਹਨ। ਮੈਂ ਬਿਲਕੁਲ ਜਾਗਦਾ ਸਾਂ। ਅਰਦਾਸ ਕਰ ਰਹਿਆ ਸਾਂ? ਇਹ ਵਿਚਾਰਾਂ ਕਰਦਿਆਂ ਈ ਰਾਤ ਬੀਤ ਗਈ।

ਸਵੇਰ ਹੋਈ! ਸੂਰਜ ਸਿਖਰ ਤੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਇਆ ਕਿ ਦਰੋਗਾ ਜੇਲ੍ਹ ਤੇ ਹੋਰ ਕਰਮਚਾਰੀ ਆ ਗਏ। ਕੋਠੜੀ ਖੋਲੀ ਤੇ ਪ੍ਰਵਾਨਾ ਵਿਖਾਇਆ "ਭਾਈ ਉਤਮ ਤੇ ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ! ਤੁਹਾਡੀ ਅਪੀਲ ਮਨਜ਼ੂਰ! ਤੁਸੀਂ ਬਰੀ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਵਧਾਈਆਂ।" ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਖੁਲ ਗਏ। ਦੋਵੇਂ ਪਿਉ ਪੁਤ ਘਰ ਨਹੀਂ ਗਏ, ਪਹਿਲਾਂ ਸਿਧਵੀਂ ਜਾ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਤੇ ਰੋ ਰੋ ਕੇ ਚਰਨ ਧੋਤੇ।

—ਸੂਬਾ ਮੀਹਾਂ ਸਿੰਘ।

ਚੋਰ ਤੋਂ ਸੰਤ

ਸਿਖ ਕੀ ਗੁਰੁ ਦੁਰਮਤਿ ਮਲੁ ਹਿਰੈ ॥
ਗੁਰ ਬਚਨੀ ਹਰਿਨਾਮੁ ਉਚਰੈ ॥
ਸਤਿਗੁਰੁ ਸਿਖ ਕੇ ਬੰਧਨ ਕਾਟੈ ॥
ਗੁਰ ਕਾ ਸਿਖੁ ਬਿਕਾਰ ਤੇ ਹਾਟੈ ॥

ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ੨੮੬

ਸ: ਆਰੂੜ ਸਿੰਘ ਬਾਸੋਵਾਲੀਆ ਵੰਡਾਰੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਭਾਣੋਂ ਪਿੰਡੀਆਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸਿਆਲਕੋਟ ਦਾ ਨੰਬਰਦਾਰ ਸੀ। ਪੂਰਾ ਬਦਮਾਸ਼ ਤੇ ਪੁਲਿਸ ਦਾ ਟਾਊਟ। ਚੋਰੀ,

ਡਾਕਾ, ਧਾੜੇ, ਸ਼ਰਾਬਾਂ ਪੀਣੀਆਂ, ਕਬਾਬ ਭੁੰਨ ਭੁੰਨ ਖਾਣੇ ਤੇ ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਵੈਲ ਸਨ। ਇਸ ਦੀਆਂ ਪੁਲਿਸ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ ਚੁਗਦੀਆਂ ਸਨ। ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਕੋਈ ਅਟਕਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਜੇ ਕਿਸੇ ਚੂੰ ਚਾਂ ਕੀਤੀ, ਝੱਟ ਥਾਣੇ ਖਬਰ ਦੇਣੀ ? ਪੁਲਿਸ ਆ ਜਾਣੀ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਗਿੱਦੜ ਕੁਟ ਚਾੜ੍ਹਨੀ। ਬਾਕੀਆਂ ਨੂੰ ਕੰਨ ਹੋ ਜਾਣੇ। ਕੀ ਮਜਾਲ ਕੋਈ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਬੋਲ ਸਕੇ।

ਭਾਗਾਂ ਨਾਲ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਉਸ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ ਤਾਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਸੂਬਾ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਾਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਸੀ। ਸੂਬਾ ਜੀ ਤਾਜੋ ਕੀ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਆਰੂੜ ਸਿੰਘ ਜਾਂਦਿਆਂ ਨੂੰ ਰਾਹ ਵਿਚ ਮਿਲ ਪਇਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਆਉਣਾ ਸੁਣ ਕੇ ਆਰੂੜ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਆਇਆ ਕਿ ਮੈਂ ਵੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਾਂ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਇਹ ਵੀ ਤਾਜੋ ਕੇ ਪੁਜਾ। ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਗਹਿਮਾਂ ਗਹਿਮੀ ਸੀ। ਆਦਮ ਕੀ, ਵਸੱਨ ਕੀ, ਕੰਗ ਤੇ ਬਲੱਗਨਾਂ ਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਖੜ੍ਹੀਆਂ ਔਸੀਆਂ ਪਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਮਿਹਰ ਵਰਸ਼ਾ ਹੋਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆ ਦੀਦਾਰੇ ਬਖਸ਼ੇ, ਜੈਕਾਰਿਆਂ ਆਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਨੂੰ ਗੂੰਜਾ ਦਿਤਾ। ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਖੁਸੀਆਂ ਵਿਚ ਫੂਲੀ ਨ ਸਮਾਵੇ। ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਕਾਰਨ ਆਰੂੜ ਸਿੰਘ ਉਮਾਹਾਂ ਨੇ ਉਬਾਲਾ ਖਾਧਾ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਜਾ ਸੀਸ ਰਖਿਆ ਤੇ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ, "ਗ੍ਰੀਬ ਨਿਵਾਜ। ਮੇਰਾ ਗ੍ਰਿਹ ਪਵਿੱਤਰ ਕਰੋ ਮੈਂ ਪਾਮਰ ਹਾਂ। ਤੇ ਨਰਕ ਵਿਚ ਵੱਸਦਾ ਹਾਂ।"

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੂਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨਿਮ੍ਰਤਾ ਨਾਲ ਉੱਤਰ ਦਿਤਾ, "ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹੋ ! ਭਾਣੋਂ ਪਿੰਡੀਆਂ ਦਾ ਨੰਬਰਦਾਰ ਹੈ।" ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ "ਨੰਬਰਦਾਰਾ ! ਤੇਰੀ ਸ਼ੁਹਰਤ ਖਰਾਬ ਏ। ਲੋਕੀ ਕਹਿਣਗੇ ਮੈਂ ਚੋਰਾਂ ਦੇ ਘਰੀਂ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ।" ਪਰ ਅਰੂੜ ਸਿੰਘ ਅੰਦਰ ਪੂਰਬਲਾ ਕਰਮ ਫੁਟ ਰਹਿਆ ਸੀ। ਬੜੀ ਅਧੀਨਗੀ ਨਾਲ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ, "ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ ! ਜੇ ਸਾਰੇ ਸਾਧੂ ਹੋਣ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੀ ਕਾਹਦੀ ਲੋੜ ? ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਆਉਂਦੇ ਹੀ ਚੋਰਾਂ, ਧਾੜਵੀਆਂ ਲਈ ਹੋ। ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਕੰਜਰਾਂ ਦੇ ਬੂਹੇ ਅਗੇ ਖਲੋਤੇ ਰਹੇ ਸਨ, ਮੈਂ ਕੰਜਰਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਬੁਰਾ ਹਾਂ ?" "ਚੋਰੀ ਛੱਡ ਦੇ।"

"ਸਤਿ ਬਚਨ।"

"ਹੁਣ ਤਾਂ ਸਤਿ ਬਚਨ ਕਰ ਦਿਤਾ ਈ, ਜੇ ਅੱਗੋਂ ਚੋਰੀ ਜਾਂ ਕੋਈ ਮੰਦਾ ਕਰਮ ਕੀਤਾ, ਦੂਜੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਬੜਾਂਗੇ।" ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮੁਸਕਰਾਂਦਿਆ ਕਹਿਆ, "ਜਿਵੇਂ ਬੱਚਾ ! ਲੈ ਅਸੀਂ ਆਏ।"

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਖੁਲ੍ਹੇ ਡੁਲ੍ਹੇ ਬਚਨ ਸੁਣ ਸਭ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਦੇ ਸਾਗਰ ਵਿਚ ਤਾਰੀਆਂ ਲਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਅਰੂੜ ਸਿੰਘ ਚਾਈਂ ਚਾਈਂ ਘਰ ਗਿਆ। ਸਾਰੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਹੋਕਾ ਦਵਾ ਦਿਤਾ। ਆਪ ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਪਲੰਘ ਵਿਛਾ ਦਿਤਾ। ਸੰਗਤਾਂ ਜੁੜਨੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਪਲੋ ਪਲ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀਆਂ ਘਨਘੋਰਾਂ ਉਠਣ ਲਗ ਪਈਆਂ। ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ਼ ਜੀ ਵੀ ਥੋੜੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਆ ਗਏ ਤੇ ਪਲੰਘ ਤੇ ਜਾਂ ਸੁਸ਼ੋਭਤ ਹੋਏ। ਅਰੂੜ ਸਿੰਘ ਮਾਇਆ ਬਸਤਰ ਭੇਂਟ ਕੀਤੇ। ਸੀਸ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਰਖਿਆ। ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਉਠਣ ਲਗਿਆਂ ਫੇਰ ਕਹਿਆ, "ਨੰਬਰਦਾਰਾ ਯਾਦ ਰਖੀਂ ਭੁਲ ਨਾ ਜਾਈਂ।" ਓਸੇ ਵੇਲੇ ਪਾਸ ਖਲੋਤੇ ਸਾਧੂ ਪਾਸੋਂ ਭਜਨ ਦਵਾ ਦਿਤਾ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਲਿਜੁਗੀ ਜੀਆਂ ਨੂੰ ਤਾਰਨ ਹਿਤ ਅਗੇ ਚਲੇ ਗਏ, ਇਸ ਨੇ ਮਾਲਾ ਫੜ ਲਈ ਰਸਨਾ ਲਗੀ ਟੱਕ ਟੱਕ ਚਲਣ। ਪਰ ਇਕ ਦਿਨ ਨੰਬਰਦਾਰ ਬਿਰਾਜਣ ਹੀ ਲਗਾ ਸੀ ਕਿ ਚੰਡਾਲ ਚੌਂਕੜੀ ਵਲੋਂ ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਆ ਬੂਹਾ ਖੜਕਾਇਆ ਤੇ ਕਹਿਆ, "ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾ, ਬੜਾ ਚੰਗਾ ਘਰ ਤਾੜਿਆ ਏ!" "ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ। ਆਵੇ ਭਾਵੇਂ ਸੌ ਵਾਰੀ, ਪਰ ਇਹ ਨਾ ਮੂੰਹੋਂ ਆਖੋ।" "ਛੱਡ ਓਏ ਨੰਬਰਦਾਰਾ, ਸੌ ਚੂਹਾ ਖਾ ਬਿੱਲੀ ਹੱਜ ਨੂੰ। ਅਜੇ ਤੇਰੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚੋਂ ਚੋਰੀ ਦੇ ਮਾਲ ਦੇ ਭੋਰਿਆਂ ਦੀ ਬੋ ਆ ਰਹੀ ਏ। ਛੱਡ ਇਹਨਾਂ ਗੱਲਾਂ ਨੂੰ। ਸੂਰਮਿਆਂ ਦਾ ਕੰਮ ਮਾਰਾਂ ਮਾਰਨੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਨੇ। ਪਰ੍ਹਾਂ ਵਗ੍ਹਾ ਇਹ ਮਾਲਾ, ਵੱਡਾ ਸੰਤ ਬਣ ਗਿਆ ਏ।"

ਕਲਿਜੁਗ ਦਾ ਜ਼ੋਰ ਪੈ ਗਿਆ, ਅਰੂੜ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਹੋ ਟੁਰਿਆ। ਸਾਰੇ ਉੱਚੀਆਂ ਖਰੋਲੀਆਂ ਤੇ ਪੁਜੇ। ਅਰੂੜ ਸਿੰਘ ਬਾਹਰ ਖਲੋਤਾ। ਬਾਕੀ ਅੰਦਰ ਗਏ। ਲਗੇ ਮਾਲ ਦੀ ਭਾਲ ਕਰਨ। ਪਰ ਇਤਨੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਲੰਮਾ ਉੱਚਾ ਗਭਰੂ ਆਇਆ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਅਰੂੜ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬਾਹੋਂ ਫੜ੍ਹ ਲਿਆ ਤੇ ਘਸੀਟਦਾ ਪਿੰਡੋਂ ਬਾਹਰ ਛੱਡ ਆਇਆ। ਅਰੂੜ ਸਿੰਘ ਕੁਝ ਚਿਰ ਬਾਹਰ ਖੜਾ ਰਹਿਆ, ਮਗਰੋਂ ਫਿਰ ਜੰਡਲੀ ਕੋਲ ਜਾ ਪੁਜਾ। ਜਦ ਅੰਦਰ ਜਾਣ ਲਗਾ ਤਾਂ ਫਿਰ ਉਸੇ ਗਭਰੂ ਆ ਫੜਿਆ ਤੇ ਬਾਹਰ ਵਲ ਧੱਕ ਦਿਤਾ। ਅਰੂੜ ਸਿੰਘ ਝੂਠਿਆਂ ਦੇ ਤਾਣ ਫੇਰ ਉਥੇ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਜਿਥੋਂ ਗਭਰੂ ਨੇ ਖੜਿਆ ਸੀ। ਜਦ ਤੀਜੀ ਵਾਰ ਪਾੜ ਕੋਲ ਪੁਜਾ ਤਾਂ ਉਸ ਗਭਰੋਟੇ ਬਾਂਹ ਫੜੀ ਤੇ ਮੂੰਹ ਤੇ ਚਪੇੜਾਂ ਮਾਰ ਆਖਿਆ, "ਕੁਝ ਸ਼ਰਮ ਕਰ। ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਤੇਰੇ ਮਗਰ ਫਿਰ-ਦਿਆਂ ਲੰਘ ਚਲੀ ਏ। ਅੱਜ ਈ ਇਕਰਾਰ ਭੁਲ ਗਿਆ ਏਂ। ਲੋਕੀ ਕੀ ਕਹਿਣਗੇ। ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿੱਖ ਤੇ ਇਹ ਕਰਤੂਤਾਂ। ਡੁਬ ਕੇ ਨਹੀਂ ਮਰ ਜਾਈਦਾ।" ਅਰੂੜ ਸਿੰਘ ਆਵਾਜ਼ ਪਛਾਣ ਲਈ। ਪੈਰਾਂ ਹੇਠੋਂ ਜ਼ਮੀਨ ਨਿਕਲ ਗਈ। ਪਿਛਾਂ ਪਰਤ ਆਇਆ।

ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਅਰੂੜ ਸਿੰਘ ਦੇ ਬਾਕੀ ਸਾਥੀ ਵੀ ਘਬਰਾ ਗਏ । ਉਹ ਵੀ ਮਾਲ ਮਤਾ ਛੱਡ ਨੱਸ ਨਿਕਲੇ । ਬਾਹਰ ਜਾ ਕੇ ਮੱਖਣੇ ਹੁਰਾਂ ਘੇਰ ਲਿਆ ਤੇ ਕਹਿਆ, "ਤੂੰ ਚੰਗੀ ਕੀਤੀ ?" ਅਰੂੜ ਸਿੰਘ ਕਹਿਆ, "ਅੱਜ ਤੋਂ ਤੁਸੀਂ ਮੈਥੋਂ ਗਏ, ਮੈਂ ਤੁਹਾਥੋਂ ਗਿਆ । ਹੁਣ ਮੇਰਾ ਯਾਰ ਡਾਢਾ ਹੋ ਗਿਆ । ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਪਾਸੇ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਦੇਂਦਾ । ਚੰਗਾ ਕਰੋ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਉਸ ਨਾਲ ਯਾਰੀ ਪਾ ਲਵੋ ।"

ਮਾ: ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ 'ਚੀਮਾ'

ਨਿਰਖ ਬਦਲੇ

ਦੂਜੇ ਸੰਸਾਰ-ਯੁਧ ਦੀਆਂ ਲਪਟਾਂ ਆਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਛੂਹਣ ਲਗੀਆਂ । ਭਾਂਬੜ ਮਚ ਪਏ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਜਾਨਾਂ ਘੜੀਆਂ ਪਲਾਂ ਵਿਚ ਸਰੀਰਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖ ਹੋ ਦੂਜੇ ਚੋਲੇ ਪਾਣ ਵਾਸਤੇ ਰਵਾਨਾ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਸਨ , ਸ਼ਹਿਰ ਗਰਾਂ ਮਿੱਟੀ ਨਾਲ ਮਿਲ ਢਹਿ ਢੇਰੀ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ । ਖੇਤ ਤਬਾਹ ਤੇ ਬਰਬਾਦ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ । ਜਨਤਾ ਹਰ ਪਾਸਿਓਂ ਕੁੜਿਕੀ ਵਿਚ ਫਸਦੀ ਚਲੀ ਗਈ ।

ਇਨੀਂ ਦਿਨੀਂ ਸੰਤ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਪੁਲ ਕੰਜਰੀ ਦੇ ਪੁਲ ਵਾਲਿਆਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਬਚਨ ਮੰਨ ਸੁਕੇਤ ਜਾ ਡੇਰੇ ਲਾਏ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਇਹਨਾਂ ਤੇ ਅਪਾਰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਸੀ । ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਓਥੇ ਕਪੜੇ ਦਾ ਡੀਪੋ ਮਿਲ ਗਿਆ । ਪਰ ਇਹ ਲੋਕਾਂ ਵਾਲੀ ਕਮਾਈ ਕਰਨ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ ਸਨ । ਨਾ ਘੱਟ ਦੇਂਦੇ ਸਨ ਨਾ ਵੱਧ ਲੈਂਦੇ ਸਨ । ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਲੋਕ ਖਾਣ ਦੇ ਯਾਰ, ਖਾਲੀ ਹੱਥ ਆਉਣ ਖਾਲੀ ਜਾਉਣ । ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮੁੱਠੀ ਤਾਂ ਉਹ ਗਰਮ ਕਰਨ ਜਿਹੜੇ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪ ਧਾੜੇ ਮਾਰਨ । ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੇਵਲ ਢਿੱਡ ਭਰਨਾ ਏ ਉਹ ਕੁੱਤਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਪਾਉਣ ।

ਦੇਵ ਨੇਤ ਇਕ ਬੂਟੀਆਂ ਵਾਲੀ ਛੀਂਟ ਆ ਗਈ । ਇਹਨਾਂ ਪਾਸੋਂ ਇਕ ਗਾਹਕ ਨੂੰ ਅਸਲ ਭਾ ਨਾਲੋਂ ਸਾਢੇ ਪੰਜ ਪੈਸੇ ਗਜ਼ ਵੱਧ ਲਗ ਗਿਆ । ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਛਾਪਾ ਮਾਰਿਆ । ਰਸੀਦ ਪਕੜੀ ਗਈ । ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਘਤੀਂ ਘਿਓ ਦੇ ਦੀਵੇ ਬੱਲਣ ਲਗੇ । ਥਾਨ ਕਾਬੂ ਕਰ ਲਿਆ ਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਰਜਿਸਟਰ ਕਰਾ ਦਿਤਾ । ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਸੁਣਿਆ ਬੜਾ ਅਫਸੋਸ ਕੀਤਾ । ਮਾੜੀ ਗੱਲ ਹੋਈ ਵਾਰ ਐਕਟ ਲਾਗੂ ਹੈ । ਫੇਰ ਸਭ ਖਾਊ ਯਾਰ ਹਨ । ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਹੈ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀ ਬਣੇ । ਕਲਿਜੁਗੀ ਸੈਨਿਕ ਮੂਹ

ਜੋੜ ਜੋੜ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ। "ਪਰਦਾ ਈ ਚੰਗਾ ਏ। ਬਾਹਰੋਂ ਚਿੱਟੇ ਕਪੜੇ ਅੰਦਰੋਂ ਕਾਲੇ ਕਾਂ।" ਆਖਦੇ ਸਨ, ਬਾਬਾ ਸੰਤ ਏ। ਹੇਰਾ ਫੇਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਭਾਈ! ਸਭ ਮੋਮੋ ਠੱਗਣੇ ਨੇ। ਹੁਣ ਜਦ ਸੱਤ ਸਾਲ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਹੋਈ, ਨਾਨੀ ਚੇਤੇ ਆ ਜਾਵੇਗੀ।"

ਔਖੇ ਵੇਲੇ ਦਾ ਨਾਮ ਗਹਿਣਾ, ਸੰਤਾਂ ਬਜਾਏ ਅਫਸਰਾਂ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਕਰਮਾਂ ਕਰਨ ਦੇ ਸ਼ਾਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ਾਹ, ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਕਰਮਾਂ ਅਰੰਭ ਦਿਤੀ। ਅਰਦਾਸਾ ਸੋਧਿਆ, "ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ! ਇਹ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੋਇਆ ਏ। ਮੈਂ ਨੇਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਪ੍ਰਦੇਸ ਵਿਚ ਹਾਂ। ਤੇਰੇ ਬਿਨਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਤੂੰ ਹੀ ਡੁਬਦਿਆਂ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਏਂ।" ਸੰਤ ਬਰਾਜ ਗਏ। ਸਵੇਰੇ ਤਾਰੀਖ ਸੀ। ਰਾਤ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿਤੇ ਤੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, "ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ! ਫਿਕਰ ਨਾ ਕਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇਰੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨਗੇ। ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰੱਖਣਾ।" ਸੰਤ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅੱਖ ਖੁਲ੍ਹੀ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਲਿਵ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਜੋੜ ਦਿਤੀ।

ਸਵੇਰ ਹੋਈ। ਜਲ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛਕਿਆ ਤੇ ਸੰਤ ਕਚਹਿਰੀ ਗਏ। ਜੱਜ ਵੀ ਆ ਗਿਆ। ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਵੀ ਪੁਜਾ। ਸੀਲ ਬੰਦ ਥਾਨ ਖੁਲ੍ਹ ਗਏ, ਮਗਰ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਦੇ ਤੋਤੇ ਉੱਡ ਗਏ ਜਦ ਥਾਨਾਂ ਦੇ ਭਾ ਉਹ ਲਿਖਿਆ ਵੇਖਿਆ ਜਿਹੜਾ ਸੰਤ ਵਸੂਲ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਜੱਜ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਲ ਤੱਕੇ, ਤੇ ਜੱਜ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਲ ਵੇਖੇ। ਕੀ ਸੋਚਦੇ ਸਾਂ, ਕੀ ਬਣ ਗਿਆ। ਲੈਣੇ ਦੇ ਦੇਣੇ ਪੈ ਗਏ। ਤਾਰੀਖ ਅਗੇ ਪਾ ਦਿਤੀ। ਉਸੇ ਕਾਰਖਾਨੇ ਤੋਂ ਬੰਬਈਉਂ ਮਾਲ ਮੰਗਵਾਇਆ। ਮਗਰ ਭਾ ਉਹੋ ਜਿਹੜਾ ਸੰਤਾਂ ਵਸੂਲ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਜੱਜ, ਇਕਸਪੈਕਟਰ ਤੇ ਹੋਰ ਕੰਟਰੋਲ ਕਰਮ-ਚਾਰੀ ਸ਼ਰਮਸਾਰ ਸਨ। ਸਾਰੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਔਖੇ ਸਨ। ਪਰ ਜੱਜ ਫੇਰ ਵੀ ਸਿਆਣਪ ਕੀਤੀ ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਜੋੜ ਮਾਫੀ ਮੰਗੀ ਤੇ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਸਾਫ ਬਰੀ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਸਾਰਾ ਮਾਲ ਸਹੀ ਸਲਾਮਤ ਵਾਪਸ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ। ਸਾਰੇ ਸੁਕੇਤ ਵਿਚੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੀ ਜੈ ਜੈ ਕਾਰ ਹੋਈ।

ਭਜਨੀਕ ਸਿੰਘ ਮੰਡੀ

ਤੋਲ ਪੂਰਾ

ਦੇਸ਼ ਦੀ ਵੰਡ ਹੋ ਗਈ। ਇਸ ਉਥਲ ਪੁਥਲ ਵਿਚ ਉਚੇ ਨੀਵੇਂ ਤੇ ਨੀਵੇਂ ਉਚੇ ਹੋ ਗਏ। ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ ਸਪੁਤਰ ਸੰਤ ਰੂੜ ਸਿੰਘ ਦਿਲੀ ਜਾ ਕੇ ਪਹਾੜ ਗੰਜ ਦੇ ਚੌਂਕ ਵਿਚ ਦੁਕਾਨ ਖੋਲ੍ਹ ਲਈ। ਸਭ ਵਾਸਤੇ ਨਵੇਂ ਰੱਸੇ ਤੇ ਨਵੇਂ ਪੈੜੇ ਸਨ। ਜਿਹੜਾ ਕੰਮ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਜਚਿਆਂ ਉਸੇ ਨੂੰ ਹੱਥ ਪਾ ਲਿਆ।

ਦੁਕਾਨ ਦੇ ਲਾਗੇ ਇਕ ਮਸ਼ੀਨ ਸੀ। ਮਸ਼ੀਨ ਵਾਲੇ ਆਟਾ ਵੀ ਪੀਂਦੇ ਸਨ ਤੇ ਰੂੰ ਵੀ ਪਿੰਜਦੇ ਸਨ। ਭਾਈ ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਕਾਰਖਾਨੇ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਗਲ ਬਾਤ ਠਹਿਰਾ ਰਜ਼ਾਈਆਂ ਤਲਾਈਆਂ ਦਾ ਕੰਮ ਵੀ ਸੰਭਾਲ ਲਿਆ। ਇਹ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿਚੋਂ ਰਜ਼ਾਈਆਂ ਤਲਾਈਆਂ ਲੈ ਲੈਂਦੇ ਤੇ ਮਸ਼ੀਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਦੇ ਆਉਂਦੇ। ਇਸ ਕੰਮ ਬਦਲੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਮਿਸ਼ਨ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ। ਜਮਾਨਾ ਕਲਿਜੁਗੀ ਹੈ, ਪਹਿਲਾਂ ਮਨੁਖ ਪਿਆਰ ਪਾਂਦਾ ਹੈ, ਮੁੜ ਸਵਾਰਥ ਦੇ ਘੋੜੇ ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋ ਬਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਸਿਆਲ ਸਿਰੇ ਤੇ ਆ ਰਿਹਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਤੇ ਕਪੜਿਆਂ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ, ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਰਿੜ ਪਿਆ। ਪਰ ਥੋੜੋ ਚਿਰ ਪਿਛੋਂ ਮਸ਼ੀਨ ਵਾਲਿਆਂ ਘਪਲੇ ਮਾਰਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੇ। ਰੂੰ ਕੱਢਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੀ। ਰਜ਼ਾਈਆਂ ਪੂਰੀਆਂ ਨ ਉਤਰਨ। ਕਈਆਂ ਦੀ ਮਿਨਤ ਸਮਾਜਤ ਕਰਨੀ ਪਈ। ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਪੈਸੇ ਭਰਕੇ ਦਿਤੇ, ਪਰ ਜਦ ਅੰਬਰੀ ਵੇਲ ਰੁਖ ਨੂੰ ਘੇਰ ਲਵੇ ਫੇਰ ਰੁਖ ਦਾ ਬਚਾ ਕਿਵੇਂ।

ਲਾਗੇ ਇਕ ਹੋਰ ਰੂੰ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਸੀ। ਕੁਤੇ ਦਾ ਕੁਤਾ ਵੈਰੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਦਾਉ ਲਗ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਇਨਸਪੈਕਟਰ ਨੂੰ ਇਤਲਾਹ ਦਿਤੀ ਕਿ ਇਹ ਸਿੱਖ ਰੂੰ ਦੀ ਚੋਰੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅੰਨਾਂ ਕੀ ਭਾਲੇ ਦੋ ਅੱਖਾਂ, ਉਸ ਇਨਸਪੈਕਟਰ ਨੇ ਮੌਕੇ ਦੀ ਭਾਲ ਕਰਨੀ ਅਰੰਭ ਦਿਤੀ, ਚੋਰਾਂ ਦੇ ਕਪੜੇ ਡਾਂਗਾਂ ਦੇ ਗਜ਼, ਉਹ ਇਨਸਪੈਕਟਰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਛਿਲ ਲਾਹਕੇ ਰੇਸ਼ਮੀ ਰਜਾਈਆਂ ਭਰਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਭਾਈ ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਪਾਸ ਲੈ ਆਇਆ ਦੇ ਫਰਊਨ ਵਾਂਗੂ ਫੂੰਕਾਰੇ ਮਾਰਦਿਆਂ ਆਖਿਆ 'ਸਰਦਾਰੋ! ਖਿਆਲ ਰਖਣਾ। ਰੂੰ ਘਟੇ ਨਾ! ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਦੁਕਾਨ ਚੁਕਵਾ ਦਿਆਂਗਾ ਤੇ ਵਡੇ ਘਰ ਦੀ ਸੈਰ ਵੀ ਕਰਨੀ ਪਵੇਗੀ।'

ਭਾਈ ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ ਰਜ਼ਾਈਆਂ ਲੈ ਲਈਆਂ ਤੇ ਮਸ਼ੀਨ ਵਾਲੇ ਕੋਲ ਆਪ ਗਿਆ

ਤੰਗਿਆ ਤੇ ਸਮਝਾਇਆ 'ਇਹ ਰਜਾਈਆਂ ਇਨਸਪੈਕਟਰ ਦੀਆਂ ਹਨ। ਫਰਕ ਨ ਪਵੇ' ਪਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਲਹੂ ਲਗ ਚੁਕਾ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਦੰਦ ਮਾਰਨੋਂ ਕਦ ਬਾਜ਼ ਆਉਂਦੇ ਨੇ। ਰਜਾਈਆਂ ਕੰਡੇ ਰਖੀਆਂ ਤੇ ਉਹ ਵੀ ਅੱਧ ੨ ਸੇਰ ਘੱਟ।

ਇਕਰਾਰ ਮੂਜਬ ਇਨਸਪੈਕਟਰ ਰਜਾਈਆਂ ਲੈਣ ਆਇਆ ਤੇ ਰਜ਼ਾਈਆਂ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ। ਭਾਈ ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਆਪਣੇ ਕਾਕੇ ਨੂੰ ਆਵਾਜ਼ ਦਿਤੀ ਤੇ ਆਖਿਆ 'ਪੁਤਰ ! ਇਨਸਪੈਕਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਰਜ਼ਾਈਆਂ ਅੰਦਰੋਂ ਲਿਆ। ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅੰਦਰ ਤਾਂ ਚਲਾ ਗਿਆ, ਪਰ ਲਿਆਵੇ ਕੀ। ਉਹ ਤਾਂ ਅੱਧ 2 ਸੇਰ ਘਟ ਸਨ। ਅੰਦਰ ਜਾ ਕੇ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸਵਾਏ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਅਰਦਾਸ ਕਰਨ ਦੇ ਕੁਝ ਨ ਔੜਿਆ, 'ਹੇ ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ ! ਲਾਜ ਰਖ ਸਾਡੇ ਵਿਚ ਖੋਟ ਨਹੀਂ ਕਲਿਜੁਗੀ ਸੰਸਾਰ ਕੂੜ ਵਿਹਾਜ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੂੰ ਬਿਰਦ ਬਾਣੇ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰ। ਤੇਰੇ ਸਿੱਖ ਦੀ ਨਮੋਸ਼ੀ ਤੇਰੀ ਨਮੋਸ਼ੀ। ਤੂੰ ਭਾਈ ਕਟਾਰੂ ਦੀ ਕਾਬਲ ਵਿਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ। ਬਹੁੜੀ ਕਰ ! ਚਿੱਟੀ ਪੱਗ ਨੂੰ ਦਾਗ ਨ ਲਗੇ।' ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਰਦਾਸਾ ਸੋਧ ਰਜ਼ਾਈਆਂ ਲੈ ਕੇ ਬਾਹਰ ਆਇਆ। ਚਿਹਰੇ ਤੇ ਸਿਦਕ ਦੀ ਲਾਲੀ ਤੇ ਅਫਸੋਸ ਦੀ ਧੂੜੀ ਸੀ। ਪਰ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਉਤਰ ਦਿਤਾ, 'ਭਾਈਆ ਜੀ ! ਰਜ਼ਾਈਆਂ ਸਾਰੇ ਮਾਲ ਦੇ ਥਲੇ ਸਨ। ਕਢਦਿਆਂ ਦੇਰ ਹੋ ਗਈ ਏ।' ਰਜ਼ਾਈਆਂ ਕੰਡੇ ਤੇ ਰਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਤੇ ਵਟੇ। ਪਿਉ ਪੁਤ ਦਾ ਦਿਲ ਬਾਗੋ ਬਾਗ ਹੋ ਗਿਆ, ਜਦ ਕੰਡੇ ਦੀ ਸੂਈ ਪੂਰਾ ਤੋਲ ਦੇ ਰਹੀ ਸੀ। ਇਨਸਪੈਕਟਰ ਰਜ਼ਾਈਆਂ ਦੂਜੇ ਪੱਲੇ ਤੇ ਰਖਵਾਈਆਂ ਓਧਰ ਵੀ ਪੂਰਾ ਤੋਲ ਉਤਰਿਆ।

ਇਨਸਪੈਕਟਰ ਰਜ਼ਾਈਆਂ ਲੈ ਘਰ ਰਵਾਨਾ ਹੋਇਆ, ਪਰ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਭਾਈਆ ਜੀ ! ਅਜ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਗਰੀਬਾਂ ਦੀ ਲਾਜ ਰਖੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਤੋਲੀਆਂ ਸਨ। ਸੇਰ ਦਾ ਫਰਕ ਸੀ। ਹੁਣ ਦਸ ਮਿੰਟਾਂ ਪਿਛੋਂ ਪੂਰੀਆਂ, ਇਹ ਘਾਟ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਹਨ। ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸਿਧੀ ਪੱਗ ਨੂੰ ਦਾਗ਼ ਨਹੀਂ ਲਗਣ ਦਿਤਾ।'

ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਖੁਰਾਣਾ

ਗੰਢ–ਕੱਪ ਨੌਂ ਦੋ ਯਾਰਾਂ

ਬਹੁ ਗੁਣ ਮੇਰੇ ਸਾਹਿਬੈ ਭਾਈ ਹਉ ਤਿਸਕੈ ਬਲਿ ਜਾਉ ॥
ਓਹੁ ਨਿਰਗੁਣੀਆਰੇ ਪਾਲਦਾ ਭਾਈ ਦੇਇ ਨਿਥਾਵੈ ਥਾਉ ॥
ਰਿਜਕੁ ਸੰਬਾਹੇ ਸਾਸਿ ਸਾਸਿ ਭਾਈ ਗੂੜਾ ਜਾਕਾ ਨਾਉ ॥
ਜਿਸੁ ਗੁਰੁ ਸਾਚਾ ਭੇਟੀਐ ਭਾਈ ਪੂਰਾ ਤਿਸੁ ਕਰਮਾਉ ॥

(ਸੋਰਠਿ ਮਹਲਾ ੫ ਪੰਨਾ ੬੪੦)

'ਸਿੱਖਾ ! ਇਹ ਮਾਇਆ ਤੇਰੀ ਹੈ, ਇਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਭੜੂਆ ਤੈਥੋਂ ਲੈ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ।' ਅਰਦਾਸੇ ਪਿਛੋਂ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਭਾਈ ਜੈ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਗੂੰਜਣ ਲਗ ਪਏ।

ਸਤਿਗੁਰ !! ਮੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਏ, ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਭਾਈ ਜੈ ਸਿੰਘ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਲਿਸ਼ਕਾਂ ਮਾਰਨ ਲਗ ਪਿਆ ਅਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਮੇਰੇ ਅੰਗ ਸੰਗ ਹਨ। ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਭਾਈ ਹੁਰਾਂ 5 ਹਜ਼ਾਰ ਦੀ ਗਠੜੀ ਕੱਢਕੇ ਉਚਕਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿਖਾਈ ਤੇ ਆਖਿਆ 'ਮੇਰਾ ਸਤਿਗੁਰ ਮੈਨੂੰ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਕਿ ਇਹ ਮਾਇਆ ਮੇਰੀ ਹੈ। ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ।' ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੰਢ ਕਪਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਵਖਾਇਆ, ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਹੇਠੋਂ ਜ਼ਮੀਨ ਨਿਕਲ ਗਈ ਤੇ ਉਹ ਦਬੇ ਪੈਰੀਂ ਪਿਛਾਂ ਹੱਟ ਗਏ ਤੇ ਟਾਂਗੇ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਸੈਨਤ ਮਾਰੀ, ਉਸ ਵੀ ਵਾਂਗਾਂ ਚੁਕ ਲਈਆਂ ਤੇ ਸਾਰੇ ਨੌਂ ਦੋ ਯਾਰਾਂ ਹੋ ਗਏ।'

ਗਲ ਕੋਈ ਬਹੁਤੀ ਪੁਰਾਣੀ ਨਹੀਂ, 1943 ਦੇ ਨੇੜ ਤੇੜ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ, ਕਿ ਭਾਈ ਜੈ ਸਿੰਘ ਡਾਲਟਨ ਗੰਜੀਆ ਗੁਜਰਾਂਵਾਲੇ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਵੜੇਵੇਂ ਖਰੀਦਣ ਵਾਸਤੇ ਤਿਆਰ ਹੋਇਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਅਰਦਾਸਾ ਸੋਧਿਆ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਦੇ ਲੰਗਰ ਵਾਸਤੇ ਪੰਜ ਰੁਪਏ ਰਾਖਵੇਂ ਰਖੇ। ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਿਤਾ ਪ੍ਰਤੀ ਦਾ ਵਿਹਾਰ ਸੀ, ਕਿ ਜਦ ਬਾਹਰ ਕਾਰ ਵਿਹਾਰ ਤੇ ਤੁਰਨ, ਅਰਦਾਸ ਕਰਨ ਤੇ ਪੰਜ ਰੁਪਏ ਲੰਗਰ ਵਾਸਤੇ ਕੱਢ ਦੇਣੇ। ਭਾਈ ਜੈ ਸਿੰਘ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਦਾ ਬੰਦੋ-ਬਸਤ ਕਰ, ਨੋਟਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਥੈਲੇ ਵਿਚ ਪਾ ਲੱਕ ਦੁਆਲੇ ਬੰਨ ਸਟੇਸ਼ਨ ਨੂੰ ਰਵਾਨਾ ਹੋਇਆ। ਗੰਢ-ਕਪਾਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਪੈ ਗਈ, ਉਹ ਵੀ ਮਗਰ ਲਗ ਟੁਰੇ। ਸੰਤਾਂ

ਟਿਕਟ ਖਰੀਦੀ ਤੇ ਡੱਬੇ ਵਿਚ ਬਹਿ ਗਏ ਉਹ ਉਚਕੇ ਵੀ ਵਾਰੀ ਵਾਰੀ ਆ ਕੇ ਲਾਗੇ ਬਹਿੰਦੇ ਗਏ। ਲਗੇ ਏਧਰ ਓਧਰ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਮਾਰਨ। ਭਾਈ ਜੈ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਨੂੰ ਦਾਲ ਵਿਚ ਕੁਝ ਕਾਲਾ ਕਾਲਾ ਨਜ਼ਰੀਂ ਆਇਆ ਤੇ ਐਮਨਾਬਾਦੋਂ ਗਡੀਉਂ ਉਤਰ ਕੇ ਡੱਬਾ ਬਦਲ ਲਿਆ। ਪਰ ਜਿਹੜੇ ਗੰਢ-ਕਪੇ ਸੁਖਣਾ ਸੁਖ ਘਰੋਂ ਨਿਕਲੇ ਹੋਣ ਉਹ ਕਦ ਪਿਛਾ ਫ਼ੜਦੇ ਸਨ, ਉਹ ਵੀ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਉਸੇ ਡੱਬੇ ਪੁਜ ਗਏ। ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਸ਼ੱਕ ਹੋਰ ਵੀ ਪੱਕਾ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਲਗੇ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਜਪਣ। ਇਤਨੇ ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਦਾ ਸਟੇਸ਼ਨ ਆ ਗਿਆ ਤੇ ਭਾਈ ਜੈ ਸਿੰਘ ਗਡੀਉਂ ਉਤਰ, ਸਟੇਸ਼ਨੋਂ ਬਾਹਰ ਆ ਕੇ ਟਾਂਗਾ ਕੀਤਾ ਤੇ ਬਹਿ ਗਏ। ਉਹ ਨੌਸਰ ਬਾਜ਼ ਵੀ ਟਾਂਗੇ ਵਿਚ ਆ ਬੈਠੇ ਤੇ ਟਾਂਗੇ ਵਾਲੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸੀਟੀ ਰਲਾਈ। ਟਾਂਗੇ ਵਾਲਾ ਬਜਾਏ ਕਾਰਖਾਨੇ ਵਲ ਜਾਣ ਦੇ ਮੁਹੱਲੇ ਵਲ ਲੈ ਮੁੜਿਆ ਤੇ ਆਖਿਆ ਘੋੜੀ ਸਵੇਰ ਦੀ ਥੱਕੀ ਹੋਈ ਏ, ਦੂਸਰੀ ਨੂੰ ਲੈ ਲਈਏ। ਸੰਤ ਟਾਂਗੇ ਵਾਲੇ ਦੀ ਖੋਟੀ ਨੀਯਤ ਨੂੰ ਤਾੜ ਗਏ ਤੇ ਉਹ ਟਾਂਗਾ ਛੱਡ, ਦੂਜਾ ਟਾਂਗਾ ਫੜ ਲਿਆ, ਪਰ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਵੀ ਮਗਰ ਮਗਰ ਗਏ ਤੇ ਉਸ ਟਾਂਗੇ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਗੰਢ ਲਿਆ। ਉਹ ਟਾਂਗੇ ਨੂੰ ਉਜਾੜ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਲੈ ਟੁਰਿਆ।

ਹੁਣ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਹੋਰ ਜੁਗਤ ਨਾ ਸੁਝੀ ਬੈਠਿਆਂ ਬੈਠਿਆਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਲ ਧਿਆਨ ਕੀਤਾ ਤੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ। ਉਹ ਅਪੜ ਗਈ ਤੇ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਜੈ ਸਿੰਘ ਪਾਸ ਪੁਜ ਗਏ ਤੇ ਕੰਨ ਵਿਚ ਕਹਿ ਦਿਤਾ 'ਮੈਂ ਆ ਗਿਆ ਹਾਂ, ਤੂੰ ਫਿਕਰ ਨਾ ਕਰ।' ਇਤਨੇ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣਿਉਂ ਪੰਜ ਸੱਤ ਬੰਦੂਕਾਂ ਵਾਲੇ ਫੌਜੀ ਆਉਂਦੇ ਦਿਸ ਪਏ। ਬਦਮਾਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਭੁਲ ਗਈ ਤੇ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਦੀ ਪੈ ਗਈ। ਅੱਖ ਬਚਾ ਕੇ ਉਹ ਸਾਰੇ ਟਾਂਗੇ ਸਮੇਤ ਰਫੂ ਚੱਕਰ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਭਾਈ ਜੈ ਸਿੰਘ ਕਾਰਖਾਨੇ ਵਲ ਰੁਖ ਕੀਤਾ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਤ ਜੈ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨਾਲ ਇਕ ਹੋਰ ਘਟਨਾ ਵਾਪਰੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਬੀਬੀ ਦਾ ਕਾਰਜ ਸੁਧਾਇਆ ਤੇ ਆਪ ਸਾਮਾਨ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨ ਲਈ ਦਿਲੀ ਆਏ। ਕੁਝ ਮਨ ਮਰਜੀ ਦਾ ਕਪੜਾ, 20 ਤੋਲੇ ਸੋਨਾ ਤੇ ਹੋਰ ਸਮਗਰੀ ਖ੍ਰੀਦੀ। ਸੰਤ ਜੀ ਸੋਨਾਂ ਤਾਂ ਲੱਕ ਦੁਆਲੇ ਬੰਨ ਲਿਆ ਤੇ ਅਰਦਾਸਾ ਸੋਧ ਡਾਲਟਨ ਗੰਜ ਨੂੰ ਰਵਾਨਾ ਹੋਏ। ਉਨੀ ਦਿਨੀਂ ਸੋਨੇ ਬਾਰੇ ਨਵਾਂ ਨਵਾਂ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਿਆ ਸੀ ਤੇ 14 ਕੈਰਟ ਵਧ ਸੋਨੇ ਦਾਂ ਗਹਿਣਾ ਨਹੀਂ ਬਣ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਗਡੀ ਚਲਦੀ ਗਈ। ਇਕ ਸਟੇਸ਼ਨ ਐਸ਼ਾ ਆਇਆ ਕਿ ਪੁਲੀਸ ਅਫੀਮ ਦੇ ਸਮਗਲਰਾਂ ਦਾ ਪਿਛਾ ਕਰਦੀ ਉਸ ਡੱਬੇ ਵਿਚ ਆ ਧਮਕੀ। ਸਭ ਦੀ ਜਾਮਾ ਤਾਲਾਸ਼ੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਭਾਵੇਂ ਅਫੀਮ ਤਾਂ

ਨਹੀਂ ਸੀ, ਮਗਰ ਸੋਨਾ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਜਦ ਵਿਚ ਆ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਸਿਪਾਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਆਇਆ, ਸਾਮਾਨ ਵੇਖਿਆ, ਫੇਰ ਖੜਾ ਕਰਾ ਲਿਆ, ਸਿਰ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਲੱਕ ਤਕ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਵੇਰੀ ਟੋਹਿਆ। ਸੋਨੇ ਉਪਰ ਵੀ ਹੱਥ ਵਜਾ, ਮਗਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁਰਤੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਜੁੜੀ ਰਹੀ। ਇਹ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਆਈ ਕਿ ਪੁਲੀਸ ਨੇ ਗੰਢ ਵਾਲੇ ਥਾਂ ਦੀ ਕਿਉਂ ਛਾਣ ਬੀਣ ਨ ਕੀਤੀ, ਜਾਂ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਨੇ ਉਸ ਹੱਥ ਨੂੰ ਗੰਢ ਵੀ ਸਾਫ ਵਿਖਾਇਆ। ਇਸ ਦੇ ਭੇਤ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਾਣੇ। ਪੁਲੀਸ ਚਲੀ ਗਈ ਤੇ ਸੰਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਲੱਖ ਲੱਖ ਸ਼ੁਕਰ ਮਨਾਇਆ।

ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ 'ਦਿੱਲੀ'

ਹੈਂਕੜਬਾਜ ਚਰਨੀਂ

ਜੋ ਨਿੰਦਾ ਕਰੇ ਸਤਿਗੁਰ ਪੂਰੇ ਕੀ ਸੁ ਅਉਖਾ ਜਗ ਮਹਿ ਹੋਇਆ ॥
ਨਰਕ ਘੋਰ ਦੁਖ ਖੂਹ ਹੈ, ਓਥੈ ਪਕੜਿ ਓਹ ਢੋਇਆ ॥
ਜਿਸ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੇ ਪ੍ਰਭ ਆਪਣੀ ਤਿਸ ਸਤਿਗੁਰ ਕੇ ਚਰਣ ਧੋਇਆ ॥
ਗੁਰ ਸਤਿਗੁਰ ਪਿਛੈ ਤਰਿ ਗਇਆ ਜਿਉਂ ਲੋਹਾ ਕਾਠ ਸਗੋਇਆ ॥
(ਸਲੋਕ ਮ: ੪)

ਗੰਗਾ ਸਿੰਘ ਵਾਲਾ, ਡਿਚਕੋਟ ਦੇ ਲਾਗੇ ਜ਼ਿ: ਲਾਇਲਪੁਰ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਉਘਾ ਪਿੰਡ ਸੀ। ਉਥੇ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ, ਦਫੇਦਾਰ ਦਾ ਪੁਤਰ ਤੇ ਸੂਬੇਦਾਰ ਦਾ ਪੋਤਰਾ, ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੇ ਰਾਜ ਵੇਲੇ ਪੂਰਾ ਲਾਟ ਸਾਹਿਬ, ਘਮੰਡੀ ਆਕੜ ਖਾਨ। ਸੌ ਚੂਹੜੇ ਵੀ ਉਸਦੀ ਆਕੜ ਨਹੀਂ ਚੱਕ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਮੋਢਿਆਂ ਤੋਂ ਥੁਕਣਾਂ, ਰਾਹ ਜਾਂਦਿਆਂ ਨੂੰ ਟਿਚਕਰਾਂ ਕਰਨੀਆਂ, ਤੇ ਬੋਲੀਆਂ ਮਾਰਨੀਆਂ ਉਸ ਦਾ ਸੁਭਾ ਸੀ।

ਸੰਤ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਗੁੰਨੇ ਵਾਲਿਆਂ, ਸੰਤ ਬੇਲਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਹੋਰ ਅਨੇਕ ਮਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾ ਸਮਝਾਇਆ, ਪਰ ਨਿਰਾ ਪੱਥਰ ਸੀ ਪੱਥਰ। ਤਿੱਤਰ ਬਟੇਰੇ ਮਾਰਨੇ, ਕਬਾਬ ਭੁੰਨਣੇ, ਦਾਰੂ ਪੀਣਾ, ਇਸ ਦੇ ਨਿਤ ਦੇ ਕਰਮ ਸਨ। ਮੰਦਾ ਖਾਣਾ, ਮੰਦਾ ਪੀਣਾ ਤੇ ਮੰਦਾ ਹੀ ਬੋਲਣਾ ਇਸ ਦੇ ਖਮੀਰ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਸੀ।

ਇਸੇ ਨਗਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦਾ ਭੌਰਾ, ਰਲਾ ਸਿੰਘ ਮਜ਼ਬੀ ਸਿੰਘ ਵਸਦਾ ਸੀ। ਅੱਖਾਂ ਕਮਜ਼ੋਰ ਸਨ ਤੇ ਮਾਲੀ ਹਾਲਤ ਵੀ ਪਤਲੀ ਸੀ, ਪਰ ਦਿਲ ਦਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ। ਹਰ ਵੇਲੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ। ਇਕ ਦਿਨ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਰਲਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਤੇ ਹਸਦਿਆਂ ਆਖਿਆ "ਰਲਾ ਸਿੰਘ! ਤੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹਨ। ਕੁਝ ਖਾਇਆ ਪੀਆ ਕਰ। ਕੁਕੜ ਦੀ ਤਰੀ ਤੈਨੂੰ ਮੋਟਾ ਤਾਜ਼ਾ ਬਣਾ ਦੇਵੇਗੀ। ਰਲਾ ਸਿੰਘ ਕਹਿਆ, ਮੈਨੂੰ ਅਜਿਹੀ ਤਰੀ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਸਭ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਮੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਰੁਲਦੀਆਂ ਫਿਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਕਰਮ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕਰਨ ਤਾਂ ਮੁਰਦੇ ਜੀਉਂਦੇ ਹੋ ਉਠਣ। ਸ੍ਰਦਾਰਾ ਟਿਚਕਰਾਂ ਤੋਂ ਬਾਜ਼ ਆ ਜਾ।" "ਮੁਰਦੇ ਜੀਉਂਦੇ ਕਰ ਦੇਵੇ! ਮਿਹਰਾਂ ਕਰ ਦੇਵੇਂ! ਬੜੀਆਂ ਡੀਂਗਾਂ ਮਾਰ ਰਿਹਾ ਹੈਂ, ਸਤਿਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ. ਸਤਿਗੁਰੂ। ਉਹ ਤਾਂ ਸਾਡਾ ਭਰਾ ਹੈ। ਤਰਖਾਣ, ਐਵੇਂ ਫੜ੍ਹਾਂ ਨ ਮਾਰ। ਜੇ ਕੋਈ ਤਾਕਤ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਹੋ ਵਿਖਾਵੇ।"

ਡੇਰੇ ਦੀ ਮਾਈ ਪ੍ਰੇਮ ਕੌਰ ਵੀ ਸੁਣ ਰਹੀ ਸੀ, ਉਸ ਕੋਲੋਂ ਰਿਹਾ ਨ ਗਿਆ ਉਸ ਕਿਹਾ, 'ਸ੍ਰਦਾਰਾ! ਰਬ ਦਾ ਖੌਫ ਖਾਇਆ ਕਰ! ਭਜਨ ਬਾਣੀ ਵਲ ਧਿਆਨ ਧਰਿਆ ਕਰ! ਸਤਿਗੁਰ ਨੇ ਮਨੁੱਖਾ ਜਨਮ ਬਖਸ਼ਿਆ ਹੈ ਭੰਗ ਦੇ ਭਾੜੇ ਨ ਗਵਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਘੁਥਾ ਚੋਰਾਸੀ ਵਿਚ ਜਾ ਪਵੇਂਗਾ! ਸਤਿਗੁਰ ਨੂੰ ਆਕੜ ਨਹੀਂ ਭੇਂਦੀ।" "ਅੰਮਾ! ਤੈਨੂੰ ਭੁਲੇਖਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਸੱਚ ਆਖਦਾ ਹਾਂ। ਕੂਕੇ ਭੁਲੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ। ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ ਪਿਛੋਂ ਕੋਈ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਉਹ ਗੁਰੂ ਆਪ ਸ਼ੇਰ ਸੀ। ਮਾਸ ਖਾਣਾ ਸ਼ੇਰ ਦਾ ਧਰਮ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਉਸ ਦੇ ਸਿੱਖ ਹਾਂ ਸਾਨੂੰ ਮਾਸ ਦਾ ਕੋਈ ਪਾਪ ਨਹੀਂ ਸਾਰੇ ਕੂੜਿਆਂ ਨੂੰ ਤੜਕਾ ਲਾ ਕੇ ਖਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।" "ਚੰਗਾ ਬੱਚਾ! ਸਤਿਗੁਰ ਤੈਨੂੰ ਸੁਸੱਤ ਬਖਸ਼ਣ! ਤੈਨੂੰ ਚਾਨਣ ਹੋਵੇ।" "ਲਓ! ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਗੁਰੂ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਬਣਾ ਲਵੇ ਕੂਕਾ! ਤਦ ਮੈਂ ਜਾਣਾ। ਮੈਂ ਅਕਾਲੀ ਹਾਂ; ਅਕਾਲੀ ਹਾਂ; ਅਕਾਲੀ ਹਾਂ।"

ਦੇਵਨੇਤ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਦੇ ਇਕੋ ਇਕ ਪੁਤਰ ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬੁਖਾਰ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਉਹ ਘਟਦਾ ਘਟਦਾ ਆਖਰੀ ਸਵਾਸਾਂ ਤੇ ਪੁਜ ਗਿਆ। ਬਥੇਰੀ ਭੱਜ ਦੌੜ ਕੀਤੀ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਦਵਾਈ ਕਾਟ ਨ ਕੀਤੀ। ਅਗੇ ਉਸ ਦੇ ਦੋ ਬੱਚੇ ਮਰ ਗਏ ਸਨ। ਉਸ ਦੀ ਸਿਖਣੀ ਨੂੰ ਅਠਰ੍ਹਾ ਦੀ ਬੀਮਾਰੀ ਸੀ। ਬੱਚੇ ਦੀ ਇਹ ਹਾਲਤ ਵੇਖ ਉਸਦੀ ਖਾਨਿਉਂ ਗਈ। ਭੱਜਾ ਭੱਜਾ ਡਿਚਕੋਟ ਗਿਆ ਤੇ ਦਵਾਈ ਲਿਆਇਆ, ਗਲੀ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘਦਿਆਂ ਅਗੋਂ ਰਲਾ ਸਿੰਘ ਮਿਲ ਗਿਆ ਤੇ ਉਸਨੇ ਬੱਚੇ ਦੀ ਸੁੱਖ ਸਾਂਦ ਪੁਛੀ। ਪਰ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਬਿਨਾ ਉੱਤਰ ਦਿਤੇ ਅਗੇ ਨਿਕਲ ਗਿਆ। ਘਰੋਂ ਵਿਹਲਾ ਹੋ ਰਲਾ ਸਿੰਘ ਸੋਹਣ

ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਗਿਆ। ਅਗੇ ਕੁਰਲਾਟ ਮਚੀ ਪਈ ਸੀ। ਆਂਢੀ ਗੁਆਂਢੀ ਜੁੜੇ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਸਭ ਦੇ ਸਿਰ ਨੀਵੇਂ ਪਏ ਸਨ। ਰਲਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜਾਂਦਿਆਂ ਪੁਛਿਆ "ਕੁਲਦੀਪ ਦਾ ਕੀ ਹਾਲ ਏ ?" "ਸਵਾਸ ਪੂਰੇ ਹੋ ਗਏ। ਪਰ ਸੰਤਾ ! ਤੂੰ ਅਰਦਾਸ ਕਰ, ਖਬਰੇ ਮਿਹਰ ਹੋ ਜਾਵੇ" ਅਗੋਂ ਰਲਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਨਿਮ੍ਰਤਾ ਨਾਲ ਕਿਹਾ, "ਸੋਹਣ ਸਿੰਘਾ ! ਮੇਰੀ ਗਲ ਮੰਨੇ ਤਾਂ ਤੂੰ ਆਪ ਅਰਦਾਸਾ ਕਰ ! ਓਥੇ ਕੋਈ ਘਾਟਾ ਏ ? ਮਿਰਤਕ ਕਉ ਜੀਵਾਲਣ ਹਾਰ-ਤੂੰ ਤੇ ਸੰਤ ਕੌਰ ਦੋਵੇਂ ਅਰਦਾਸਾ ਕਰੋ।" ਸਰੋਤੇ ਬੁਤ ਬਣੇ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਕਦੇ ਅਰਦਾਸਿਆਂ ਨਾਲ ਮੋਏ ਜੀਵੇਂ ਹਨ। ਇਕ ਘੰਟਾ ਸਵਾਸ ਨਿਕਲਿਆਂ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਇਹ ਕਮਲਾਪਨ ਹੈ !" ਪਰ ਜਿਸ ਦੇ ਘਰ ਲਗੀ ਹੋਵੇ, ਉਹਦੇ ਵਾਸਤੇ ਹਰ ਪੌਣ ਦਾ ਬੁਲਾ ਮੀਂਹ ਦਾ ਛਰਲਾਟਾ ਹੁੰਦਾ ਏ। ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਅੰਦਰੋਂ ਅਰਦਾਸਾ ਸੋਧਿਆ, "ਹੇ ਹਾਜ਼ਰ ਨਾਜ਼ਰ ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਨਕ ! ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਗੁਨਾਹੀ ਦੇ ਔਗਣਾਂ ਨੂੰ ਨ ਚਿਤਾਰ ! ਮੈਂ ਪਾਪੀ ! ਮੈਂ ਅਪ੍ਰਾਧੀ, ਤੇਰੇ ਬੂਹੇ ਆ ਡਿਗਾ ਹਾਂ। ਡਿਗੇ ਨੂੰ ਨਰਾਸ਼ ਨ ਕਰ ! ਸਾਡੀ ਝੋਲੀ ਖਾਲੀ ਨ ਕਰ ! ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਦਿਖਾਈ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦਾ ਸੀ, ਇਸ ਕਲਯੁਗ ਨੇ ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਤੇ ਪਰਦਾ ਪਾਈ ਰਖਿਆ। ਤੁਠੋ ! ਖੈਰ ਪਾਓ ! ਮਿਹਰਾਂ ਦੇ ਸਾਈਂ ! ਮਿਹਰਾਂ ਕਰ !" ਅਰਦਾਸ ਕਰ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ। ਸਾਰਾ ਵਿਹੜਾ ਗਮਾਂ ਵਿਚ ਡੁਬਾ ਹੈਰਾਨ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਸੀ। ਪਰ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਚਿਹਰਿਆਂ ਤੇ ਇਕ ਰੌ ਉਸ ਵੇਲੇ ਝਲਕੀ, ਜਦ ਪੰਦਰਾਂ ਮਿੰਟਾਂ ਪਿਛੋਂ ਕੁਲਦੀਪ ਤੋਂ ਕਪੜਾ ਹਿਲਿਆ। ਸੰਤ ਕੌਰ ਦੇ ਠੰਡੇ ਹੱਥ ਅੱਗੇ ਵੱਧੇ। ਕਪੜਾ ਚੁਕਿਆ, ਪਿੰਡਾ ਛੂਹਿਆ ਤਾਂ ਪਿੰਡਾ ਗਰਮ ਭਾਸਿਆ। ਸੰਤ ਕੌਰ ਹੱਥ ਚੁਕਿਆ ਤਾਂ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਨਬਜ਼ ਟੋਹੀ। ਇਕ ਵੇਖ ਦੂਜਾ ਵੇਖ ਸਭ ਨੂੰ ਢਾਰਸ ਆਈ ਕਿ ਸਵਾਸ ਮੁੜ ਆਏ ਹਨ। ਕੁਰਲਾਟ ਸ਼ੁਕਰਾਨੇ ਵਿਚ ਬਦਲ ਗਈ। ਸ਼ਾਂਤੀ ਵਰਤ ਗਈ। ਸਭਨਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਜਾਹਰਾ ਕਰਾਮਾਤ ਵੇਖੀ। ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਵਿਹੜਾ ਖਾਲੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਮਸੋਸੇ ਆਏ ਖਿੜੇ ਗਏ। ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸੰਤ ਕੌਰ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਸਿਰਿਉਂ ਵਧਾਈਆਂ ਮਿਲਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈਆਂ।

ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮਾਤਾ ਪ੍ਰੇਮ ਕੌਰ ਪਾਸੋਂ ਭਜਨ ਪੁਛ ਲਿਆ ਤੇ 20 ਰੁਪਏ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ। ਸੰਤ ਕੌਰ ਨੂੰ ਵੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਉਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਹੋਈ। ਪਹਿਲਾਂ ਚੂੜੀਦਾਰ ਪਜਾਮੇ ਲਈ ਕਪੜਾ ਮੰਗਵਾਇਆ। ਖੱਦਰ ਦੇ ਕਪੜੇ ਤਿਆਰ ਹੋਏ। ਸੰਤ ਕੌਰ ਨੇ ਵੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਿਆ। ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਨੇ ਰਲਾ ਸਿੰਘ ਪਾਸ ਹੱਥ ਜੋੜੇ ਤੇ ਕਿਹਾ "ਜਿਹੜੀ ਮੱਝ ਚੰਗੀ ਲਗੇ ਹੱਥ ਲਾ ਦੇ। ਵੜੇਵਿਆਂ ਦੀ ਬੋਰੀ ਮੈਂ ਸੁਟਾਂ

ਦੇਂਦਾ ਹਾਂ" ਪੱਠੇ ਕੁਤਰੇ ਕਤਰਾਏ ਲੈ ਜਾਇਆ ਕਰ। ਤੈਨੂੰ ਹੁਣ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਵੀ ਮੇਰੇ ਘਰੋਂ ਛਕਿਆ ਕਰ। ਮੈਂ ਹੁਣ ਕੂਕਾ ਹਾਂ।"

ਰਲਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਸੀ, ਉਸ ਆਖਿਆ "ਸਰਦਾਰਾ ਜਿਸ ਬਖਸ਼ਸ਼ ਕੀਤੀ ਏ, ਉਸੇ ਨੂੰ ਮੱਝ ਦੇ।" ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਬਖਸ਼ੀਸ਼ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਰਵਾਨਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਜਾਂਦਿਆਂ ਸਤਿਗੁਰ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋ ਗਏ। ਬਖਸ਼ੀਸ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਾਰੀ ਵਾਰਤਾ ਸੁਣਾਈ। ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ ਜਲ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕੋਈ ਗਲ ਮੂੰਹੋਂ ਨਾ ਔੜੇ। ਮਿਹਰਾਂ ਦੇ ਸਾਈਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ "ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ! ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੇਲ ਹਰੀ ਰਖਣਗੇ ਬੂਟਾ ਸੁਕਦਾ ਨਹੀਂ, ਸਿੱਖੀ ਵਿਚ ਕਾਇਮ ਭਾਵੇਂ ਨਾ ਰਹੇ। ਸਾਨੂੰ ਅਜੇ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ, ਅਸੀਂ ਚੇਤ ਵਿਸਾਖ ਨੂੰ ਆਵਾਂਗੇ।"

ਰਲਾ ਸਿੰਘ ਮਜ਼ੂਬੀ

ਅਨੋਖਾ ਵਕੀਲ

ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਮੰਨਾ ਸਿੰਘ ਦੋ ਕਿਰਤੀ ਸਿੰਘ ਮੱਕੀ ਜ਼ਿਲਾ ਸ਼ੇਖੂਪੁਰਾ ਵਿਚ ਵਸਦੇ ਸਨ। ਲਕੜੀ ਤੇ ਲੋਹੇ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸਨ ਤੇ ਹੱਥ ਦੇ ਸੁਚੇ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭੈਣ ਲਛਮੀ, ਕੋਟ ਪਿੰਡੀ ਦਾਸ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ, ਉਸਤੇ ਵੀ ਅਪਾਰ ਕਿਰਪਾ ਸੀ, ਉਹ ਮਾਤਾ ਭਜਨ ਬਾਣੀ ਵੀ ਕਰਦੀ ਸੀ ਤੇ ਵਡੀ ਸੋਧ ਦੀ ਧਾਰਨੀ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਅਗਾਧ ਪਿਆਰ ਸੀ।

ਇਕ ਦਿਨ ਮਾਤਾ ਨੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕੀਤਾ ਤੇ ਭਜਨ ਪਾਠ ਕਰਦਿਆਂ ਮਿੱਸੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ। ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਿਆਂ ਨੂੰ ਤੱਕ ਕਹਿਣ ਲਗੀ। ਇਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਛਕਣ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਓਸੇ ਵੇਲੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ ਤੇ ਅਰਦਾਸ ਸਿਧੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਪਾਸ ਪੁਜ ਗਈ। ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ ਜੀ ਉਸ ਦਿਨ ਲਾਹੌਰ ਨੂੰ ਭਾਗ ਲਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਮਾਈ ਦੀ ਅੰਦਰਲੀ ਤਾਰ ਸੁਣ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸੰਤ ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਵਜ਼ੀਰ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੋਟ ਪਿੰਡੀ ਦਾਸ ਪਹੁੰਚੇ। ਮਾਤਾ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਮਸਤਾਨੀ ਹੋ ਗਈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ–"ਬੇਬੇ! ਲਿਆ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦੇ, ਬੜੀ ਭੁਖ

ਲਗੀਏ ।' ਮਾਤਾ ਉਠੀ ਤੇ ਥਾਲ ਮਾਜ ਧੋ, ਪ੍ਰਸ਼ਾਦੇ ਦਹੀਂ ਤੇ ਮਖਣ ਰਖ ਅਗੇ ਲਿਆ ਰਖੇ । ਸੇਵਕਾਂ ਵੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛਕਿਆ । ਜਿਹੜਾ ਛਕੇ ਉਹੀ ਅਰਸ਼ੀ ਹੁਲਾਰੇ ਖਾਣ ਲਗ ਪਵੇ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਬਚਨ ਕੀਤਾ—"ਜੋ ਸਵਾਦ ਅਜ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦੇ ਵਿਚੋਂ ਆਇਆ ਹੈ, ਪਹਿਲਾਂ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ।"

ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਮੰਨਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਇਕ ਜਾਣੂ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ, ਬਾੜੀਆਂ ਵਰਲੇ (ਜ਼ਿਲਾ ਸ਼ੇਖੂਪੁਰਾ) ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਮੱਤ ਦਾ ਉਲਟਾ । ਧੰਦਾ ਵੀ ਖੋਟਾ । ਪੈਸੇ ਬਨਾਉਣੇ ਤੇ ਟਿਚਕਰਾਂ ਕਰਨੀਆਂ । ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪੁਤਰ ਉਜਾਗਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸੁਹਬਤ ਮੰਗਲ ਨਾਲ ਹੋ ਗਈ । ਇਹ ਵੀ ਪੈਸੇ ਬਨਾਉਣ ਲਗ ਪਿਆ ਤੇ ਉਲਟੇ ਚਾਲੇ ਫੜ ਲਏ । ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਹਿਆ—"ਸੰਗ ਕੁਸੰਗੀ ਬੈਸਤੇ ਤਬ ਪੂਛੇ ਧਰਮਰਾਇ ॥ ਤੂੰ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸੰਗਤ ਛਡ ਦੇ, ਕਣਕ ਨਾਲ ਘੁਣ ਪੀਸਣ ਦਾ ਡਰ ਹੁੰਦਾ ਏ ।" ਪਰ ਉਜਾਗਰ ਸਿੰਘ ਕੰਨਾ ਰੋੜੇ ਮਾਰ ਛਡੀ, ਗਲ ਜਰਾ ਨਾ ਗੌਲੀ । ਮਾਇਆ ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਸਦਾ ਫਸ ਗਿਆ । ਮੰਦਾ ਕਰਮ ਲੁਕਦਾ ਨਹੀਂ । ਸੋ ਦਿਨ ਚੋਰ ਦਾ ਇਕ ਦਿਨ ਸਾਧ ਦਾ । ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਤੇ ਉਜਾਗਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪੈਸੇ ਬਨਾਉਣ ਦੀ ਖਬਰ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਹੋ ਪੁਲੀਸ ਛਾਪਾ ਮਾਰਿਆ, ਦੋਵੇਂ ਰੰਗੇ ਹਥੀਂ ਫੜੇ ਗਏ । ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਿਆ ਤੇ ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਸੱਤ ੨ ਸਾਲ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਹੋਈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਮਗਰ, ਪੇਸ਼ ਜਾਂਦੀ ਦਿਸੇ ਨਾ ।

ਮਨੁਖ ਜਦ ਆਪਣੇ ਹੀਲਿਆਂ ਤੋਂ ਹਾਰ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਰਬ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਉਜਾਗਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਪਾਸ ਘੱਲਿਆ । ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿਚ ਨਿਕਲ ਟੁਰਿਆ । ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ ਜੀ ਉਨ੍ਹੀਂ ਦਿਨੀਂ ਸਮੱਸੇ ਜ਼ਿਲਾ ਸ਼ੇਖੂਪੁਰਾ ਨੂੰ ਭਾਗ ਲਾ ਰਹੇ ਸਨ । ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਦੌਰੇ ਨਾਲ ਰਾਗੀ, ਜਥੇਦਾਰ, ਪ੍ਰਚਾਰਕ, ਸਾਧੂ, ਮਹੰਤ ਸਭ ਮੌਜੂਦ ਸਨ । ਦੋਵੇਂ ਭਰਾ ਸਮਸੇ ਪੁਜੇ ਤੇ ਅਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਅਥਰੂ ਕੇਰ-ਦਿਆਂ ਸਾਰੀ ਵਿਥਿਆ ਸੁਣਾਈ । ਹਥ ਜੋੜ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ—"ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ ! ਡੁਬਦਾ ਬੇੜਾ ਪਾਰ ਕਰੋ । ਇਸ ਵੇਲੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਆਪ ਮੁਦਈ ਹੈ । ਕੋਈ ਦਲ਼ੀਲ ਤੇ ਕੋਈ ਵਕੀਲ ਦਿਖਾਈ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ । ਤੁਸੀਂ ਦਰਗਾਹ ਦੇ ਵੀ ਵਕੀਲ ਹੋ ਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਵੀ ।" ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਾਰੀ ਵਿਥਿਆ ਸੁਣੀ ਤੇ ਹਸਦਿਆਂ ਬਚਨ ਕੀਤਾ—"ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ ! ਜੇ ਪੁਤ ਛੁਡਾਉਣਾ ਈਂ, ਤਾਂ ਮਾਰ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਦੇ ਸਿਰ ਜੁਤੀਆਂ ।" (ਸੰਤ ਹਾਕਮ ਸਿੰਘ ਕਾਲੋਕਿਆਂ ਨੂੰ ਭਜਨ ਬੰਦਗੀ ਸਦਕਾ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ ਕਹਿ ਸਤਿਕਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ।) ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਦਿਲ ਕੰਬ ਗਿਆ, ਪਰ ਮਮਤਾ ਦਾ ਬੱਧਾ ਸੰਤਾਂ ਵਲ ਜੁਤੀ ਲੈ ਕੇ ਵਧਿਆ । ਇਹ ਸਾਰਾ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਚੋਜ ਸੀ । ਜਦ

ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਲਾਗੇ ਗਿਆ ਤਾਂ ਸੰਤਾਂ ਬੋਲਾ ਕੀਤਾ—"ਧੰਨਾ ਸਿੰਘਾ ! ਉਜਾਗਰ ਸਿੰਘ ਬਰੀ ! ਉਜਾਗਰ ਸਿੰਘ ਬਰੀ !! ਉਜਾਗਰ ਸਿੰਘ ਬਰੀ !!!" ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਹਥੋਂ ਜੁਤੀ ਡਿਗ ਪਈ ਤੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਢਹਿ ਪਿਆ ।

ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਅਪੀਲ ਚਲ ਰਹੀ ਸੀ । ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਉਜਾਗਰ ਸਿੰਘ ਤਾਂ ਬਰੀ ਹੋ ਗਿਆ ਪਰੰਤੂ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਭੁਗਤਣੀ ਪਈ । ਉਜਾਗਰ ਸਿੰਘ ਰਿਹਾ ਹੋ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਚਰਨੀਂ ਜਾ ਲਗਾ ਤੇ ਅਗੋਂ ਤੋਂ ਕੰਨਾਂ ਨੂੰ ਹੱਥ ਲਾਏ । ਸਿੱਖ ਸਜ ਗਿਆ ।

—ਮਾਣੀ ਉਤਮਾ

ਮਸਤਾਨੀ ਦੀ ਸ਼ਰਧਾ

ਭਾਵਨੀ ਭਗਤਿ ਭਾਇ ਕੌਡੀ ਅਗਰ ਭਾਗ ਰਾਖੈ,
ਤਾਹਿ ਗੁਰੁ ਸਰਬ ਨਿਧਾਨ ਦਾਨ ਦੇਤ ਹੈ ॥ (ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ)

ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ ਜੀ ਵਲਟੋਹੇ ਨੂੰ ਭਾਗ ਲਾ ਰਹੇ ਸਨ । ਮਾਤਾ ਜਿੰਦੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਚਰਨ ਪਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ । ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ ਜੀ ਮਾਈ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਵੀ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰ ਲਈ । ਚਰਨ ਪਾਣ ਵਾਸਤੇ ਚਲ ਪਏ । ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸੰਤ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਚੇਲੇ ਕੇ ਅਤੇ ਪੰਡਤ ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ ਸਨ । ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ ਜੀ ਪੁਜੇ । ਸੰਗਤਾਂ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਆਈਆਂ । ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਖੜੇ ਹੋ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ । ਮਾਤਾ ਜਿੰਦੀ ਕੋਲ ਆ ਕੇ ਸਹਿਜੇ ਸਹਿਜੇ ਕਹਿਣ ਲਗੀ–"ਵੇ ਬਹਿ ਜਾ ! ਕਾਹਦੀ ਕਾਹਲੀ ਆ ?" ਮਾਈ ਨੂੰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਰੰਗ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਕਿ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਮੰਜੇ ਤੇ ਬਹਿ ਗਏ । ਦਸ ਪੰਦਰਾਂ ਮਿੰਟ ਗੁਜ਼ਰ ਗਏ । ਮਾਈ ਕੋਲੋਂ ਸੰਦੂਕ ਨ ਖੁਲ੍ਹੇ । ਇਕ ਸਾਧੂ ਅੰਦਰ ਗਿਆ ਤੇ ਸੰਦੂਕ ਖੋਲਿਆ । ਮਾਈ ਨੇ ਇਕ ਰੇਜਾ ਕਢਿਆ ਤੇ ਲਿਆ ਮਥਾ ਟੇਕਿਆ । ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਕਹਿਣ ਲਗੀ । "ਆਹ ਲੈ, ਇਹ ਟੋਟਾ ਭਾਵੇਂ ਆਪ ਸਵਾ ਲੈ ਜੀ ਕਰੇ ਤਾਂ ਮੁੰਡਿਆਂ ਨੂੰ ਸਵਾ ਦਦੀਂ" ਸੰਗਤ ਹੈਰਾਨ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ! ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ—"ਇਹੋ ਜਹੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਸਾਡੇ ਸਾਰੇ ਨਿਯਮ ਤੋੜ ਦੇਂਦੀਆਂ ਹਨ ।"

ਪੰ: ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ

ਮਾਈ ਦਾਨੀ

''ਰੱਬਾ ! ਇਹ ਕੂਕਣ !''

''ਕਿਉਂ ?''

''ਵੇਖਦਾ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਪਾਣੀ ਦੀ ਧਾਰ ਕਿਥੇ ਵਗਿਆ ਕਰਦੀ ਸੀ, ਅਜ ਪਿੰਡ ਿਦਆਂ ਪੈਰਾਂ ਵਿਚ ਆ ਖਲੋਤੀ ਏ, ਹੁਣ ਇਹ ਕੰਧਾਂ ਕੋਠੇ ਢਾਇਗੀ, ਉਜੜਨਾ ਪਵੇਗਾ।

''ਹੇ ਰੱਬਾ, ਰਹਿਮ !

ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਝਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਵੀ ਮੰਨ ਲੈਂਦਾ ਏ !'

'ਤੇਰੀ ਗਲ ਦੀ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਈ, ਇਹ ਤਾਂ ਬੁਝਾਰਤ ਏ।'

''ਤੂੰ ਵੀ ਕੇਡਾ ਭੋਲਾ ਏਂ, ਇਹ ਗਲ ਤਾਂ ਚੰਬੇ ਦਾ ਬੱਚਾ ਬੱਚਾ ਜਾਣਦਾ ਏ। ਨਿਰਾ ਚੰਬਾ ਈ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਸਾਰਾ ਆਲਾ ਦੁਆਲਾ ਜਾਣਦਾ ਏ। ਤੂੰ ਦਾਨੀ ਦਾ ਨਾਂ ਨਹੀਂ ਸੁਣਿਆਂ ? ਉਹ ਕਮਲੀ ਜੇਹੀ, ਝੱਲੀ ਜੇਹੀ, ਲੰਡੀ ਜੇਹੀ, ਜਿਹੜੀ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਬਕਰੀ ਵਾਂਗੂ ਮੂੰਹ ਮਾਰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਏ, ਜਿਸ ਕਈ ਮਾਲਾ ਘਸਾ ਦਿਤੀਆਂ ਨੇ, ਜਿਸ ਦੇ ਘਰ ਹਰ ਵੇਲੇ ਢੋਲਕੀ ਖੜਕਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਏ, ਕੁਣਕੇ ਦੇ ਗਫੇ ਉਡਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਸ਼ਰਦਾਈਆਂ ਦੇ ਰਗੜੇ ਲਗਦੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਪੈਲੀਆਂ ਵਿਚ ਭੈਣੀ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਘੋੜੀਆਂ ਚਰਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਨੇ ਓਹੀ ਦਾਨੀ।'

ਹਾਂ ! ਹਾਂ !! ਦਾਨੀ, ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ?

'ਸੁਣੀ ਜਾ' ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਇਕ ਦਿਨ ਇਹ ਬੁਢੜੀ ਲੰਡ ਮਾਰਦੀ ਤੜਕੇ ਬਾਹਰ ਆਈ ਤੇ ਇਸ ਨਦੀ ਵਲ ਹੱਥ ਮਾਰਕੇ ਆਖਣ ਲਗੀ, 'ਵੇ ਬੱਚਾ ! ਬੱਚਾ, ਮੇਰੇ ਹੱਡ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋ ਗਏ ਨੇ, ਮੈਂ ਤੁਰਨ ਜੋਗੀ ਨਹੀਂ ਰਹੀ, ਮੇਰੀਆਂ ਲੱਤਾਂ ਵਿਚ ਤਾਣ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ, ਤੂੰ ਜ਼ਰਾ ਉਰੇ ਆ ਜਾਵੇਂ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਪਿੰਡਾ ਤਾਂ ਗਿਲਾ ਕਰ ਲਿਆ ਕਰਾਂ।' ਬੱਸ ਉਸੇ ਦਿਨ ਤੋਂ ਇਹ ਪਾਣੀ ਦੀ ਧਾਰ ਪਿੰਡ ਵਲ ਵਧਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ। ਅਜ ਹੋਰ, ਕਲ੍ਹ ਹੋਰ, ਹੁਣ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਢਾ ਲਾਣ ਤਕ ਅਪੜ ਗਈ ਏ। ਰਬ ਵੀ ਕਮਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਸੁਣਦਾ ਏ, ਮਾਲੂਮ ਹੁੰਦਾ, ਉਹ ਸਤਰਿਆ ਬਹੱਤਰਿਆ ਗਇਆ ਏ ?'

'ਇਹ ਉਹ ਮਾਤਾ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਜਿਸਦਾ ਪੁਤ ਸ਼ਰੀਕਾਂ ਮਾਰ ਘਤਿਆ ਸੀ ?' ਹਾਂ ! ਹਾਂ !! ਇਹ ਉਹੋ ਬੁਢੜੀ ਜਿਸਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਪੁਤ ਮਰਨ ਤੇ ਅਥਰੂ ਨਹੀਂ

ਕਿਰਿਆ ਸੀ। ਸਗੋਂ ਗਲੀਆਂ ਵਿਚ ਗਾਉਂਦੀ ਫਿਰਦੀ ਸੀ। ਪੁਤ ਫੂਕਣ ਵਾਸਤੇ ਕੋਠੇ ਦੀਆਂ ਕੜੀਆਂ ਲਾਹ ਲਿਆਈ ਸੀ।'

'ਫੇਰ ਤਾਂ ਭਾਈ ਕਮਲੀ ਨ ਕਹੋ। ਜਿਹੜੀ ਪੁਤ ਮਰੇ ਤੇ ਪੱਲੂ ਨਹੀਂ ਪਾਂਦੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਕਮਲੀ ਕਹਿਣਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਤਾਂ ਰਬ ਦੀ ਧਿਆਰੀ ਜਾਪਦੀ ਏ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਪੁਤ ਮਰੇ ਸ਼ਰੀਕਾਂ ਹਥੋਂ ਤੇ ਡਾਡਾਂ ਨਾ ਨਿਕਲਣ ? ਇਹ ਹਰੇਕ ਦਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਕੇਵਲ ਸ਼ਾਕਰ ਹੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਨੇ, ਭਾਈ ਰੱਬ ਦੀ ਯਾਦ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਏ।'

'ਤੂੰ ਬੜਾ ਨਾਸਹ ਏਂ, ਤੇਰੀਆਂ ਪੋਲੀਆਂ ਪੋਲੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੇ ਮਾਈ ਦਾ ਰੂਪ ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋਰ ਲੈ ਆਂਦਾ ਏ।'

ਮੈਂ ਕੀ ਲਿਆਉਣਾ ਸੀ, ਮਾਈ ਜਾਪਦੀ ਏਵੇਂ ਈ ਏ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਪੁਤ ਮਰੇ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਸਿਰ ਗੋਦੀ ਲੈ, ਸ਼ੁਕਰ ਸ਼ੁਕਰ ਕਰੀ ਜਾਣਾ, ਇਹ ਕੰਮ ਅੱਲਾ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਈ ਏ, ਮੈਨੂੰ ਇਉਂ ਜਾਪਣ ਲਗ ਪਿਆ, ਚੌਦਾਂ ਤਬਕਾਂ ਦਾ ਸਾਂਈਂ ਉਸਦੀ ਬੁਕਲ ਵਿਚ ਖੇਡਦਾ ਏ।

'ਵਾਹ ਭਾਈ ਵਾਹ, ਤੂੰ ਵੀ ਕਮਾਲ ਕਰੀ ਜਾਨਾ ਏਂ !'

'ਮੈਂ ਕਮਾਲ ਕੀ ਕਰਨਾ ਏਂ, ਦਾਨੀ ਆਪ ਹੀ ਕਮਾਲ ਦੀ ਪੁਤਲੀ ਏ, ਮੁਰਸ਼ਦ ਵਾਲੀ ਏ। ਮੁਰਸ਼ਦ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਰਮਜ਼ਾਂ ਕੋਈ ਮੁਰਸ਼ਦ ਵਾਲਾ ਈ ਜਾਣਦਾ ਏ, ਹਮਾਤੜ ਤੁਮ੍ਹਾਤੜ ਤਾਂ ਨਿਰੀਆਂ ਝੇੜਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਜਾਣਦੇ ਆਂ। ਮੁਰਸ਼ਦ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿਚ ਇਲਾਹੀ ਨੂਰ ਹੁੰਦਾ ਏ, ਜਿਹੜਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਰਾਹ ਵਿਖਾਉਂਦਾ ਏ।'

ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਆ ਗਿਆ ਏ ਕਿ ਜਦੋਂ ਥਾਣੇਦਾਰ ਤਫਤੀਸ਼ ਤੇ ਆਇਆ ਤਾਂ ਦਾਨੀ ਆਖਣ ਲਗੀ, ਪੁਤ ! ਮੇਰੇ ਪੁਤ ਦਾ ਕੋਈ ਵੈਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਮੇਰਾ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਧੜਾ ਨਹੀ, ਸਾਰੇ ਮੈਨੂੰ ਸਕਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਵਧ ਸਤਿਕਾਰਦੇ ਨੇ, ਪਿਆਰਦੇ ਨੇ, ਮੇਰੇ ਥਾਂ ਜਾਨ ਦੇਂਦੇ ਨੇ, ਮੇਰਾ ਪੁਤ ਕਿਸ ਮਾਰਨਾ ਸੀ, ਮੇਰਾ ਪੁਤ ਓਸੇ ਮਾਰਿਆ, ਜਿਹੜਾ ਮਾਰ ਸਕਦਾ ਏ, ਜਿਹੜਾ ਜਿਵਾਲ ਸਕਦਾ ਏ, ਜਿਹੜਾ ਬਣਾ ਸਕਦਾ ਏ, ਜਿਹੜਾ ਢਾਹ ਸਕਦਾ ਏ। ਕੌਣ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਮਾਰ ਸਕਦਾ ਏ ? ਬੱਚਾ ਐਵੇਂ ਕਿਸੇ ਝੂਠੀ ਰਪਟ ਲਿਖਾਈ ਏ, ਤੈਨੂੰ ਖਾਹ ਮਖਾਹ ਖੇਚਲ ਹੋਈ ਏ, ਬੱਚਾ ਬਹਿ ਜਾ, ਪਰਸ਼ਾਦ ਛਕ ਕੇ ਜਾਵੀਂ, ਦੁਧ ਲਸੀ ਪੀ, ਗੁਰੂ ਦਾ ਬਖਸ਼ਿਆ ਬਥੇਰਾ ਏ, ਘੜੀ ਆਰਾਮ ਕਰ, ਪੁਤਰ ਮੇਰੇ ਦਾ ਫਿਕਰ ਨਾ ਕਰ, ਜਿੰਨੀ ਉਹ ਉਮਰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਕੋਲੋਂ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ ਸੀ, ਭੋਗ ਗਿਆ ਏ, ਸ਼ੁਕਰ ਏ, ਲੱਖ ਲੱਖ ਉਸ ਦਾ ਜਿਸ ਆਪਣੀ ਅਮਾਨਤ ਆਪ ਹੀ ਮੰਗ

ਲਈ ਏ । ਪੁਤ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛਕੇ ਬਿਨਾ ਨ ਜਾਵੀਂ, ਦੋ ਘੜੀਆਂ ਆਰਾਮ ਕਰ ਲੈ ।'

ਮਾਈ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਸੁਣ ਥਾਣੇਦਾਰ ਦਾ ਦਿਲ ਭਿਜ ਗਿਆ, ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਅਥਰੂ ਆ ਗਏ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲਗਾ—'ਅੰਮਾਂ ਤੂੰ ਧੰਨ ਏਂ ! ਤੇ ਧੰਨ ਤੇਰਾ ਗੁਰੂ ਏ !! ਜਿਸ ਤੈਨੂੰ ਏਨੀ ਉਚੀ ਮੱਤ ਬਖਸ਼ੀ ਏ । ਓਸ ਕੋਲ ਮੇਰੇ ਲਈ ਦੁਆ ਕਰ ਕਿ ਮੇਰਾ ਵੀ ਭਲਾ ਹੋਵੇ ।'

———

'ਭਿੰਨੀ ਰੈਨੜੀਏ ਚਮਕਣ ਤਾਰੇ,
ਜਾਗਣ ਸੰਤ ਜਨਾਂ ਮੇਰੇ ਰਾਮ ਖਿਆਰੇ ।'

ਰਾਤ ਢਲ ਗਈ । ਖਿਤੀਆਂ ਔਹ ਗਈਆਂ, ਰੱਬ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਾਲੇ ਉਠੇ, ਖੂਹਾਂ, ਸਰੋਵਰਾਂ ਤੇ ਦਰਿਆਵਾਂ ਦਾ ਰਾਹ ਫੜਿਆ, ਟੁਭੇ ਲਾਏ ਤੇ ਅਰਸ਼ਾਂ ਕੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਨਾਲ ਗਲੀਂ ਬਾਤੀਂ ਰੁਝ ਗਏ ।

ਦਾਨੀ ਜਿਹੜੀ ਨਾਉਂ ਕਰਕੇ ਦਾਨੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਸਗੋਂ ਸੱਚੀਂ ਮੁਚੀ ਦਾਨੀ ਸੀ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਮਿਹਰ ਦਾ ਸਦਕਾ ਦਾਨਾਈ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਬਣ ਖਲੋਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਮਿਠੇ ਤੇ ਨਿਘੇ ਸੁਭਾਓ ਕਰਕੇ ਨਿਰੇ ਚੰਬੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਵਰਿਆਂ, ਬੰਗਾਲੀਪੁਰ, ਚੋਲਾ, ਢੱਟੀਆਂ ਤੇ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ਬੋ ਦਿਤੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਨਿਯਮ ਅਨੁਸਾਰ ਉਠੀ । ਥੋੜਾ ਜੇਹਾ ਜਲ ਛਕਿਆ, ਇਕ ਹੱਥ ਗੜਵਾ, ਦੂਜੇ ਹੱਥ ਬਿਰਧਾਂ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲੈ ਬੂਹਾ ਭੀੜ,ਭੁੰਬਲ ਮਾਰ ਸਹਿਜੇ ਸਹਿਜੇ ਦਰਿਆ ਦਾ ਰਾਹ ਲਿਆ ਤੇ ਰਾਹਕਾਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਗਲ ਬਾਤ ਕੰਨੀ ਪਈ । ਸੋਚਣ ਲਗੀ ਮੈਂ ਕੌਣ ਪਾਪਣ ? ਸੱਤਾ ਹੀਣ ? ਅਬਲਾ ?

ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਕੋਲ ਇਸ ਪਿੰਡੇ ਨੂੰ ਜ਼ਰਾ ਗਿਲਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਤਰਲਾ ਮਾਰਿਆ ਸੀ ਇਹ ਕਹਿਣ ਲਗ ਪਏ ਨੇ, ਪਿੰਡ ਢਹਿਣ ਲਗ ਪਿਆ ਏ ਓਸੇ ਵੇਲੇ ਭੁਲ ਬਖਸ਼ਾਈ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਪਾਸ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ ਤੇ ਹਿਮਾਲਾ ਦੀ ਪੁਤਰੀ ਨੂੰ ਆਖਿਆ— 'ਬੱਚੀ ! ਮੈਂ ਏਥੇ ਹੀ ਆ ਜਾਇਆ ਕਰਾਂਗੀ.ਹੁਣ ਅਗੇ ਨਾ ਆਵੀਂ ! ਬੱਚੀ ! ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਹੁਕਮਏ ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਵਾਹ ਲਗੇ ਕਿਸੇ ਦਾ ਕੰਮ ਸਵਾਰੀਏ,ਭਲਾ ਕਰੀਏ । ਵਸਦੇ ਨਾ ਉਜਾੜੀਏ, ਕਿਸੇ ਦਾ ਝੁਗਾ ਨਾ ਢਾਹੀਏ ।'

ਮਾਈ ਇਹ ਕਹਿੰਦਿਆਂ, ਗੜਵਾ ਮਾਂਜਿਆ, ਦਾਤਣ ਕੀਤੀ, ਟੁਭਾ ਲਾਇਆ ਤੇ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ । ਘਰ ਨੂੰ ਮੁੜੀ ਡੇਰੇ ਪੁਜੀ, ਆਸਨ ਵਿਛਾ-ਇਆ ਤੇ ਪਸ਼ੂਆਂ-ਪ੍ਰੇਤਾਂ ਦੀ ਕਲਿਆਣਕਾਰੀ ਸ੍ਰੀ ਆਸਾ ਜੀ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਪਾਠ ਅਰੰਭ

ਕੀਤਾ। ਪਾਠ ਕਰਦਿਆਂ ਅਜੇ ਏਥੇ ਹੀ ਪੁਜੀ ਸੀ :—

ਮਹਲਾ ੨- ਜੇ ਸਉ ਚੰਦਾ ਉਗਵਹਿ, ਸੂਰਜ ਚੜੈ ਹਜ਼ਾਰ।
ਚੇਤੇ ਚਾਨਣ ਹੋਂਦਿਆਂ, ਗੁਰ ਬਿਨ ਘੋਰ ਅੰਧਾਰ।

'ਗੁਰ ਬਿਨ ਘੋਰ ਅੰਧਾਰ' ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਮੂੰਹੋਂ ਨਿਕਲੇ ਹੀ ਸਨ ਕਿ ਸੁਰਤ ਇਕ ਦਮ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਪੁਜ ਗਈ। ਸਰੀਰ ਢਿਲਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਹਥ ਢਿਲਕ ਪਏ। ਮਾਲਾ ਹਥੋਂ ਜਾ ਪਈ। ਮਾਈ ਆਸਣ ਤੇ ਢਹਿ ਪਈ। ਦਾਨੀ ਪਈ ਰਹੀ, ਪਈ ਰਹੀ, ਕੋਈ ਦੋ ਘੰਟੇ। ਲਾਗੇ ਚਾਗੇ ਦੀਆਂ ਮਾਈਆਂ ਬੀਬੀਆਂ ਉਠੀਆਂ। ਮਾਈ ਨੂੰ ਆਸਣ ਤੇ ਡਿਗਾ ਵੇਖ ਘਬਰਾ ਗਈਆਂ। ਇਕ ਵਡੇਰੀ ਉਮਰ ਦੀ ਬੁਢੜੀ ਨੇ ਮਾਂ ਦਾਨੀ ਦੀ ਨਬਜ਼ ਤੇ ਹਥ ਰਖਿਆ ਤੇ ਆਖਣ ਲਗੀ, ਅਜੇ ਹੈ !'

ਓਸੇ ਵੇਲੇ ਦਾਨੀ ਨੂੰ ਦੋ ਜਣੀਆਂ ਚੁਕ ਕੇ ਮੰਜੇ ਤੇ ਜਾ ਪਾਇਆ, ਘੁਟਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਤਲੀਆਂ ਝੱਸੀਆਂ ਤੇ ਮਾਈ ਨੇ ਅੱਖ ਖੋਲ੍ਹ ਲਈ। ਉਠ ਬੈਠੀ ਤੇ ਪੁਛਣ ਲਗੀ—'ਤੁਸੀਂ ਉਦਾਸ ਕਿਉਂ ਖੜੀਓ ? ਮੈਂ ਕਮਲੀ ਦਾ ਖਿਆਲ ਨਾ ਕਰਿਆ ਕਰੋ। ਐਵੇਂ ਪਾਠ ਕਰਦਿਆਂ ਸਤਿਗੁਰਾ ਦੀ ਯਾਦ ਆ ਗਈ। ਇਹ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਦਾਨੀ ਦਾ ਗਲਾ ਰੁਕ ਗਿਆ। ਉਹ ਅਗੋਂ ਕੁਝ ਨਾ ਬੋਲ ਸਕੀ ਤੇ ਆਢਣਾਂ ਗਵਾਂਢਣਾਂ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਗਈਆਂ।

———

'ਲਾਲ ਸਿੰਘਾ।'

'ਹਾਂ ਭਾਈ।'

'ਕੀ ਕਰ ਰਹਿਆ ਏਂ ?' ਤਿਆਰੀ

'ਕਿਧਰ ਨੂੰ ?'

'ਇਹ ਹੁਕਮ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਜਾਨਣ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਹੁਕਮੀ ਬੰਦਾ ਹਾਂ।'

ਤੁਰਨ ਵੇਲੇ ਤਾਂ ਘੋੜਿਆਂ ਦੀ ਖਰੀਦ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਸੀ ਤੇ ਅਜ ਹੈ ਵੀ ਨੀਲਾਮੀ ਦੇ-'ਪਾਤਸ਼ਾਹਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਏਵੇਂ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਨੇ, ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸ ਵੇਲੇ ਅਪੜਨਾ ਏਂ, ਕੀ ਕਰਨਾ ਏਂ ਤੇ ਕਿਸ ਵੇਲੇ ਮੁੜਨਾ ਏਂ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਕੰਮ ਥੋੜਾ ਏ। ਕੀ ਪਤਾ ਕਿਹੜੇ ਪਾਸਿਓਂ ਸੱਦਾ ਆ ਗਿਆਏ।'

'ਤੂੰ ਠੀਕ ਆਖਦਾ ਏਂ, ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਭਗਵਾਨ ਦਰੋਪਤੀ ਦੀ ਪੁਕਾਰ ਸੁਣ ਮਥਰਾ ਤੋਂ ਉਠ ਦੌੜੇ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ, ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਸੁਣ, ਹਜਾਰਾਂ ਮੀਲਾਂ ਤੋਂ ਚਲਕੇ ਸੁਲਤਾਨ ਪੁਰ ਆ ਗਏ। ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ, ਬੁਢੜੀ ਭਾਗਭਰੀ ਦਾ ਲਗੂਣਾ ਖੱਦਰ ਦਾ ਚੋਲਾ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਪਹਾੜਾਂ ਨੂੰ ਚੀਰਦੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਜਾ ਪੁਜੇ ਸਨ।

ਧਰਮ ਦੀ ਚਾਦਰ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਮੱਖਣ ਸ਼ਾਹ ਦਾ ਜਹਾਜ਼ ਕੱਢਦੇ ਕਢਦੇ ਆਪਣਾ ਮੋਢਾ ਹੀ ਪੱਛਾ ਆਏ । ਸਾਹਿਬ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਨੰਦਪੁਰੀ ਨੂੰ ਤਿਆਗ, ਜੋਗਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕੰਜਰੀ ਦੇ ਚੁਬਾਰੇ ਚੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਖਾਤਰ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਦੀਆਂ ਗਲੀਆਂ ਵਿਚ ਪਹਿਰਾ ਦੇਂਦੇ ਰਹੇ । ਚੀਨੀ ਵਾਲੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ, ਭਾਈ ਰਾਏ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਰਾਤੋ ਰਾਤ ਸੈਂਕੜੇ ਕੋਹਾਂ ਦਾ ਪੈਂਡਾ ਚੂਰ, ਭੁਖੇ ਸ਼ੇਰ ਤੋਂ ਜਾ ਬਚਾਇਆ ਸੀ। ਇਹ ਵੀ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਨੇ । ਕੀ ਪਤਾ ਕਿਸ ਨੇ ਸਦ ਬੁਲਾਇਆ ਏ ।

'ਭਾਈ ।'

'ਜੀ ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ।'

'ਤਿਆਰੀ ਏ ?'

'ਹਾਂ ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ !!'

'ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵਾਜ ਮਾਰ ।'

'ਗੱਡੀ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਏ ਪਾਤਸ਼ਾਹੋ ।'

ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਅਰਦਾਸਾ ਸੋਧਿਆ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੂੰ ਛਲਕਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਤੇ ਸਿਸਕੀਆਂ ਭਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਛਡ ਛਡਾ ਮੋਟਰ ਵਿਚ ਜਾ ਬੈਠੇ ਤੇ ਹੁਕਮ ਹੋਇਆ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ' ਸੰਤ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਸਟੀਅਰਿੰਗ ਤੇ ਹੱਥ ਰਖਿਆ ਤੇ ਗਡੀ ਸਟਾਰਟ ਹੋ ਗਈ। ਖੜੀ ਸੰਗਤ ਨੇ ਜੈਕਾਰਾ ਛਡਿਆ । ਜੈਕਾਰੇ ਦੀਆਂ ਆਕਾਸ਼ ਗੂੰਜਾਊ ਲਹਿਰਾਂ, ਖੇਤੀਆਂ, ਨਦੀਆਂ, ਬਨਾਂ, ਗਰਾਵਾਂ, ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ ਉਤੋਂ ਦੀ ਤਾਰੀਆਂ ਲਾਂਦੀਆਂ, ਸਾਰੇ ਵਾਯੂ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਮ ਝਰਾਟੇ ਛੇੜਦੀਆਂ, ਨਚਦੀਆਂ, ਗਾਉਂਦੀਆਂ ਅਤੇ ਲੰਘਦਿਆਂ ਲੰਘਦਿਆਂ ਮਾਈ ਦਾਨੀ ਦੇ ਕੰਨ ਵਿਚ ਕਹਿ ਗਈਆਂ 'ਬੇਬੇ ! ਘਬਰਾ ਨਾ, ਤੇਰਾ ਮਹਿਬੂਬ, ਜਿਸ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਤੂੰ ਗਵਾਚੀ ਫਿਰਦੀ ਏਂ, ਤੇਰੇ ਪ੍ਰੇਮ ਸੰਗਲਾਂ ਦਾ ਬੱਝਾ, ਸਭ ਕੁਝ ਵਿਚ ਛਡ ਛਡਾ ਤੇਰੇ ਵਲ ਆ ਰਿਹਾ ਏ ।'

ਮਾਈ ਇਹ ਵਾਜਾਂ ਸੁਣ ਉਠ ਬੈਠੀ ਤੇ ਸੇਵਕ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਪਿੰਡ ਪਿੰਡ ਹੋਕਾ ਦੇਂਦੀ ਸੁਨੇਹੇ ਸੁਣਾਂਦੀ ਮਸਤਾਨੀ ਦਸਾ ਵਿਚ ਵਰਿਆਹੀਂ ਪੁਜ ਗਈ ।

ਮੋਟਰ ਚਲਦੀ ਗਈ, ਚਲਦੀ ਗਈ, ਪਿੰਡ ਪਿੱਛੇ ਰਹਿ ਗਏ, ਸਰਗੋਧਾ, ਚਨਿਊਟ, ਪਿੰਡ ਭਟੀਆਂ, ਸ਼ੇਖੂਪੁਰਾ, ਲਾਹੌਰ ਤੇ ਪੁਜ ਗਈ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ।

ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰੋਂ ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਵਲ ਮੁੜਨ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਹੋਇਆ । ਸੇਵਕ ਹੁਕਮ ਦੇ ਬੱਧੇ ਰਜ਼ਾ ਦੀਆਂ ਡੀਕਾਂ ਲਾ ਲਾ ਭੁਖ ਤਰੇਹ ਬੁਝਾਂਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ

ਘੋੜੇ ਦੌੜਾ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਸ਼ੁਕਰ ਸ਼ੁਕਰ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਜੋ ਅਚਨਚੇਤ ਵਰਿਆਂਹ ਵਲ ਗੇੜ ਮੁੜਿਆ, ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਸਮਝ ਆਈ ਕਿ ਇਹ ਮਾਈ ਦਾਨੀ ਦੀਆਂ ਖਿੱਚਾਂ ਨੇ।

———

ਵਰਿਆਹੀਂ ਜਾ ਮਾਈ ਘਰ ਘਰ ਸੁਨੇਹੇ ਸੁਣਾਉਣ ਲਗੀ, "ਲੱਛੋ ! ਕੰਮ ਕਾਜ ਕਰ ਲੈ, ਹੁਣੇ ਮੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਆਉਣਾ ਏ, ਬੇਬੇ ਭਗਵਾਨੋ ! ਦੂਰ ਨਾ ਜਾਈਂ, ਸਤਿ-ਗੁਰੂ ਬਸ ਆਉਣ ਈ ਵਾਲੇ ਨੀ, ਭੈਣ ਨਿਹਾਲੋ ! ਤੂੰ ਵੀ ਭੁਲ ਨਾ ਜਾਈਂ, ਬਸ ਹੁਣ ਘੜੀਆਂ ਪਲਾਂ ਦੀ ਦੇਰ ਈ ਬੇਬੇ ਹੁਕਮੀਏਂ ! ਤੈਨੂੰ ਤਾਂ ਦੱਸਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ, ਤੂੰ ਤਾਂ ਅਗੇ ਈ ਸਭ ਕੁਝ ਜਾਣਦੀ ਏਂ।" ਮਾਈ ਨੇ ਹੱਥੀਂ ਝਾੜੂ ਫੜ ਲਿਆ, ਗਲੀਆਂ ਸਾਫ ਕਰਨ ਲਗ ਪਈ। ਬਹੁਕਰ ਮਾਰਦੀ ਜਾਵੇ ਤੇ ਕੂਕਦੀ ਜਾਵੇ :—

ਮੈਂ ਗਲੀਆਂ ਕਰ ਰਹੀ ਸਾਫ, ਰਾਮ ਘਰ ਆਵਣਗੇ ਮਰੇ।

ਅੰਵਾਣੇ ਸਮਝ ਰਹੇ ਸਨ, ਮਾਈ ਦਾ ਦਿਮਾਗ਼ ਹਿਲ ਗਿਆ ਏ, ਇਸ ਦੀ ਹੋਸ਼ ਟਿਕਾਣੇ ਨਹੀਂ ਰਹੀ। ਸਤਿਗੁਰ ਐਵੇਂ ਭਜੇ ਫਿਰਦੇ ਨੇ, ਜੋ ਮੂੰਹ ਆਏ ਕਹੀ ਜਾਂਦੀ ਏ !"

ਰਾਮ ਆ ਰਹੇ ਨੇ—ਰਾਮ ਆ ਰਹੇ ਨੇ—ਮਾਈ ਸੁਨੇਹੇ ਸੁਣਾਂਦੀ, ਝਾੜੂ ਦੇਂਦੀ ਨੰਬਰਦਾਰ ਚੂਹੜ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਅਪੜ ਗਈ ਤੇ ਉੱਚੀ ਸਾਰੀ ਬੋਲਾ ਕੀਤਾ, "ਨੰਬਰ-ਦਾਰਨੀਏ ! ਮੰਜਾ ਵਿਛਾ ਦੇ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਆਏ ਕਿ ਆਏ।"

ਬੇਬੇ ਨੰਬਰਦਾਰਨੀ ਹੱਸੀ ਤੇ ਆਖਣ ਲਗੀ, "ਅੰਮਾਂ ! ਧੰਨ ਭਾਗ ਜੇ ਮੇਰੇ ਘਰ ਆਉਣ।" ਉਸ ਭੈਣ ਨੇ ਅਜੇ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਸਮਾਪਤ ਹੀ ਕੀਤੇ ਸਨ ਕਿ ਬਾਹਰ ਮੋਟਰ ਦੀ ਘੂਕਰ ਸੁਣਾਈ ਦਿਤੀ, ਸਭ ਨੇ ਕੰਨ ਚੁਕ ਲਏ। ਦਾਨੀ ਵੈਰਾਗਣ ਬਾਹਰ ਦੌੜੀ।

ਗਲੀ ਵਿਚ ਮੋਟਰ ਖੜੀ ਸੀ। ਪਿੰਡ ਦੇ ਨਰ ਨਾਰ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਗਏ। ਜੈਕਾਰੇ ਗਜਾਏ ਗਏ। ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੋਟਰ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਆਏ। ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਚਰਨ ਪਰਸੇ। ਮਾਈ ਦੇ ਕੇਸ ਖੁਲ੍ਹੇ ਸਨ। ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹਦੀ ਆਵੇ :—

"ਅੰਙਣਾ ਸੁਹਾਵਾ ਮੇਰਾ। ਅੰਙਣਾ ਸੁਹਾਵਾ ਮੇਰਾ॥"

ਮਾਈ ਦੇ ਨੇਤਰ ਸਜਲ ਸਨ। ਵਾਹੋਦਾਹੀ ਅਗੇ ਵਧੀ ਤੇ ਧੜੁਮ ਕਰ ਕੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਢਹਿ ਪਈ। ਇੱਕੋ ਰੱਟ ਲਾਈ ਜਾਏ, "ਬਖਸ਼ ! ਬਖਸ਼ !! ਬਖਸ਼ !!!"

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਮਿਹਰ ਭਰਿਆ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, "ਬੱਸ ! ਬੱਸ !!" ਮਾਈ ਚਰਨਾਂ ਤੋਂ ਉਠੀ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਜੱਫਾ ਮਾਰ ਲਿਆ। ਦਰਸਕ ਇਹ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਵੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਸਨ ਕਿ ਦਾਨੀ ਨੂੰ ਕੀ ਹੋ ਗਿਆ ਏ। ਮਗਰ ਸੂਝਵਾਨ ਇਹ ਨਜ਼ਾਰਾ ਵੇਖ, ਧੰਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ! ਧੰਨ ਸਤਿਗੁਰੂ !! ਧੰਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ !!! ਕਹਿ ਵਜਦ ਵਿਚ ਆ ਰਹੇ ਸਨ।

ਅਲ੍ਹੜ ਭੋਲੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਮਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਜਾਨਣ । ਹਾਸ਼ਮ ਐਸੇ ਭੱਦਰ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਤਕ ਹੀ ਕਹਿਆ ਸੀ :—

ਮੂਰਖ ਲੋਕ ਸਦਾ ਸੁਖ ਸੌਂਦੇ, ਰੋਜ਼ ਕਮਾਵਣ ਪੈਸਾ ।
ਨ ਕੁਝ ਊਚ ਨਾ ਨੀਚ ਪਛਾਨਣ, ਪ੍ਰੇਮ ਨ ਜਾਨਣ ਕੈਸਾ ।

'ਨਿਖਾਖੀਏ ! ਬਹੁਤਾ ਤੰਗ ਨਾ ਕਰਿਆ ਕਰ । ਕਿੰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕੰਮ ਸੀ ! ਕੋਈ ਵੇਲਾ ਕੁਵੇਲਾ ਵੀ ਵੇਖ ਲਿਆ ਕਰ ।'

'ਵੇ ਬੱਚਾ ! ਮੈਂ ਨਿਖਾਖੀ ਦੀ ਸੜ ਜਾਏ ਜੀਭ ਜਿਹੜੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਬੱਚਾ ਕਹਿੰਦੀ ਏ, ਪਰ ਸਤਿਗੁਰਾ ! ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਹਾਲ ਵੀ ਵੇਖ । ਮੈਂ ਚੀਨੀ ਵਾਲੇ ਦੇ ਲੜ ਲਗੀ ਆਂ, ਮੈਂ ਨਿਖਾਖੀ ਕਿਵੇਂ ? ਖਸਮਾਂ ਨੂੰ ਖਾਣੇ ਖਸਮ ਤਾਂ ਹੱਡ ਚੰਮ ਦੇ ਗਾਹਕ ਹੁੰਦੇ ਨੇ, ਮੇਰੇ ਵਰਗਾ ਪਤੀ ਕਿਸੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਏ । ਪਰ ਹੁਣ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਸਭ ਕੁਝ ਓ ! ਕਿਰਪਾ ਕਰਿਆ ਕਰੋ । ਲੰਮੀਆਂ ਨਾ ਲਾਇਆ ਕਰੋ ।'

'ਜਾ ਬਹੁਤੀਆਂ ਗਲਾਂ ਨਾ ਮਾਰ । ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛੱਕ ।'

ਮੈਂ ਤਦ ਛਕਾਂਗੀ ਜੇ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪ ਛਕੋਗੇ । ਤੁਹਾਡੇ ਸੇਵਕ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਦੋਂ ਦਾ ਕੁਝ ਛਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜੋ ਮੈਂ ਪਾਪਣ ਲਈ ਆਏ ਹੋ, ਪਰ ਮੈਂ ਕਰਾਂ ਕੀ ਮੇਰੇ ਵਸ ਦੀ ਗਲ ਨਹੀਂ, ਤੇਰੇ ਬਿਨਾ ਮੇਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਸੁੰਞੀ ਜਾਪਦੀ ਏ, ਇਹ ਠੰਡੀ ਵਾ ਪੀੜਾਂ ਛੇੜਦੀ ਏ । ਸੂਰਜ ਬਾਣ ਮਾਰਦਾ ਏ, ਕੰਧਾਂ ਵਢਣ ਪੈਂਦੀਆਂ ਨੇ । ਕੋਠੇ ਦੀਆਂ ਕੜੀਆਂ ਸਪਣੀਆਂ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਫੁੰਕਾਰੇ ਮਾਰਦੀਆਂ ਨੇ । ਫੇਰ ਤੁਸੀਂ ਦਸੋ ਮੈਂ ਕਿਧਰ ਜਾਵਾਂ ? ਕਿਹੜਾ ਪਾਠ ਪੜ੍ਹਾਂ ?

'ਜਿਹੜਾ ਪਾਠ ਤੂੰ ਪੜ੍ਹਦੀ ਏਂ, ਉਹ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਮੋਟਰ ਦੇ ਪਹੀਆਂ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਖਲੋਂਦਾ ਏ । ਏਸ ਪਾਸਿਓਂ ਦੀ ਲੰਘਾਂ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਚਿਰ ਇਹ ਅਗੇ ਨਹੀਂ ਰਿੜ੍ਹਦੇ ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਤੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਹੋ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ । ਵੇਖ ਅਜ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਤੋਂ ਤੂੰ ਪਿਛੇ ਪਈ ਏਂ । ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਘੋੜਿਆਂ ਦੀ ਨੀਲਾਮੀ ਛਡ ਛੜਾ ਸਰਗੋਧਿਓਂ ਤੁਰਨਾ ਪਿਆ । ਰਾਹ ਵਿਚ ਪਰਸ਼ਾਦ ਛਕਣ ਲਗਾ, ਤੂੰ ਉਹ ਵੀ ਛਕਣ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ । ਘੜੀ ਆਰਾਮ ਕਰਨ ਲਗਾ ਤੂੰ ਫੇਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਟਿਕਣ ਦਿਤਾ । ਦਸ ਤੂੰ ਹੋਰ ਕੀ ਆਖਦੀ ਏ ?' ਮਾਈ ਮੁੜ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਢਹਿ ਪਈ ਤੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, ਪਾਤਸ਼ਾਹੋ ! ਇਹ ਤੁਹਾਡੀ ਮਿਹਰ ਏ । ਮੈਂ ਨਿਮਾਣੀ ਕੌਣ ਹਾਂ । ਹੁਣ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛਕੋ ।' ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ ਜੀ ਮੰਜੇ ਤੇ ਜਾ ਬੈਠੇ । ਸੇਵਕ ਆ ਚਰਨ ਪ੍ਰਸਦੇ । ਲੰਗਰ ਓਥੇ ਈ ਹੋਇਆ । ਘਰ ਘਰ ਮਾਈ ਦਾਨੀ ਦੀਆਂ ਗਲਾਂ ਚਲ ਪਈਆਂ । ਮਾਈ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੀ ਏ, ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ।

ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਕਬੀਰ

ਕਬੀਰ ਮਨ ਨਿਰਮਲ ਭਇਆ ਜੈਸੇ ਗੰਗਾ ਨੀਰ ।
ਪਾਛੈ ਲਾਗਾ ਹਰਿ ਫਿਰੈ, ਕਹਿਤ ਕਬੀਰ ਕਬੀਰ ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੇ ਭੌਰੇ ਸੰਤ ਮੀਹਾਂ ਸਿੰਘ, ਪੁਤਰ ਫਤਿਹ ਸਿੰਘ ਜੰਡੂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸਿਆਲਕੋਟ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ । ਹਰ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਦਾ ਰੂਪ ਜਾਣਦੇ, ਆਏ ਗਏ ਸਾਧ ਦੀ ਸੇਵਾ ਤਨੋਂ ਮਨੋਂ ਹੋ ਕੇ ਕਰਦੇ । ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਨਿਰਾਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਨਾ ਜਾਣ ਦੇਂਦੇ ।

ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਮਸਤਾਨਾ ਵਸਾਵਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਹੋਈ ਕਿ ਉਹ ਮੀਹਾਂ ਸਿੰਘ ਕੋਲ ਗਿਆ ਤੇ ਆਖਣ ਲਗਾ, ''ਮੀਹਾਂ ਸਿੰਘ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸਿੱਖਣੀ ਦੇ ਦੇ ।'' ਅੱਜ ਦੇ ਯੁਗ ਅਜੇਹੀ ਮੰਗ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੀ ਜੋ ਦੁਰਦਸ਼ਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਉਹੋ ਹੀ ਜਾਣ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਪਰ ਸੰਤ ਮੀਹਾਂ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਬੀਰ ਦੀ ਸਾਖੀ ਸਿਧ ਕਰ ਦਿਤੀ । ਉਸ ਨੇ ਚੋਰ ਤੇ ਪਰ ਉਪਕਾਰ ਕਰਦਿਆਂ, ਵਾਹਰ ਨੂੰ ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਸੀ 'ਕਿ ਏਥੇ ਕੋਈ ਚੋਰ ਨਹੀਂ ਆਇਆ । ਇਹ ਲੋਈ ਹੈ, ਇਹ ਕਮਾਲਾ ਤੇ ਕਮਾਲੇ ਦੀ ਘਰ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਇਹ ਮੇਰੀ ਧੀ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਮੇਰਾ ਜਵਾਈ ਹੈ ।' ਤਿਵੇਂ ਮੀਂਹਾਂ ਸਿੰਘ ਬਿਨਾ ਝਿਜਕ ਕਿਹਾ— 'ਧੰਨ ਭਾਗ ! ਮੇਰੀ ਸਿਖਣੀ ਹਾਜ਼ਰ ਹੈ । ਜ਼ਾ ਬਿਸ਼ਨ ਕੌਰ ਨੂੰ ਲੈ ਜਾ ।' ਬਿਜ਼ਨ ਕੌਰ ਦੁਧ ਰਿੜਕ ਰਹੀ ਸੀ ।

ਮੀਂਹਾਂ ਸਿੰਘ ਆਪਣੀ ਸਿਖਣੀ ਕੋਲ ਗਿਆ ਤੇ ਆਖਿਆ 'ਬਿਸ਼ਨ ਕੌਰੇ ! ਤੂੰ ਮਸਤਾਨੇ ਨਾਲ ਜਾ ਅਤੇ ਜੋ ਉਹ ਆਗਿਆ ਕਰੇ ਉਹ ਮੰਨ ।' ਬਿਸ਼ਨ ਕੌਰ ਵੀ ਨੇਕ ਦੁਧ ਦੀ ਪਲੀ ਸੀ । ਉਸ ਕੋਈ ਹੀਲ ਹੁਜਤ ਨਾ ਕੀਤੀ ਤੇ ਅਗੇ ਲਗ ਟੁਰੀ ਅਗੇ ਅਗੇ ਵਸਾਵਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਮਗਰ ਮਗਰ ਬਿਸ਼ਨ ਕੌਰ !

ਪਿੰਡੋਂ ਬਾਹਰ ਕੋਈ ਮੀਲ ਗਏ ਹੋਣਗੇ ਕਿ ਮਸਤਾਨੇ ਨੂੰ ਹੋਸ਼ ਆ ਗਈ । ਓਸ ਸਮਝਿਆ ਮੈਂ ਘੋਰ ਪਾਪ ਕੀਤਾ ਏ । ਵਸਾਵਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਕਹਿਆ—'ਭੈਣ ! ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਬਖਸ਼ ! ਮੇਰੀ ਮਤ ਤੇ ਪਰਦਾ ਪੈ ਗਿਆ । ਤੈਨੂੰ ਘਰੋਂ ਲੈ ਆਂਦਾ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਪਤੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰ । ਇਹ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਬਿਸ਼ਨ ਕੌਰ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਹਾਉਕੇ

ਭਰਨ ਲਗ ਪਿਆ। ਅਗੋਂ ਬਿਸ਼ਨ ਕੌਰ ਕਹੇ ਮੈਨੂੰ ਮੇਰੇ ਗੁਰਦੇਵ ਪਤੀ ਨੇ ਤੋਰਿਆ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਜਾਵਾਂਗੀ।' ਬਿਸ਼ਨ ਕੌਰ ਮੁੜੇ ਨਾ, ਮਸਤਾਨਾ ਖੜੇ ਨਾ। ਦੋਵੇਂ ਰੋਈ ਜਾਣ।

ਓਧਰ ਜਦ ਮੀਹਾਂ ਸਿੰਘ ਦੇ ਭਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਵਸਾਵਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਾਡਾ ਨੱਕ ਵਢ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਡਾਂਗਾਂ ਚੁਕ ਲਈਆਂ ਤੇ ਬਿਸ਼ਨ ਕੌਰ ਮਗਰ ਦੌੜੇ। ਪਰ ਜਦ ਮੀਲ ਕੁ ਬਾਹਰ ਆਏ ਤਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਵਰਲਾਪ ਕਰਦਿਆਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਹਥ ਧਰੀ ਵੇਖਿਆ। ਇਹ ਕਰੁਣਾਮਈ ਨਜ਼ਾਰਾ ਵੇਖ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਉਲਰੀਆਂ ਡਾਂਗਾਂ ਨੀਵੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿਥਿਆ ਸੁਣ, ਮੀਹਾਂ ਸਿੰਘ ਦੇ ਭਰਾਵਾਂ ਦੇ ਵੀ ਗਲੇਡੂ ਭਰ ਆਏ। ਵਸਾਵਾ ਸਿੰਘ ਬਿਸ਼ਨ ਕੌਰ ਨੂੰ ਖੜੇ ਨ, ਬਿਸ਼ਨ ਕੌਰ ਘਰ ਆਏ ਨਾ। ਅੰਤ ਇਸ ਦੇ ਦੇਉਰ ਜੇਠ ਦੇ ਜ਼ਿਮਾ ਲੈਣ ਤੇ ਬਿਸ਼ਨ ਕੌਰ ਵਾਪਿਸ ਮੁੜੀ ਤੇ ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਸਵਾਮੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਸਿਰ ਰਖਿਆ ਤੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ।

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਸਭ ਦੀ ਲਾਜ ਰਹਿ ਗਈ। ਮੀਹਾਂ ਸਿੰਘ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਲ ਧਿਆਨ ਕਰ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ। ਘਰ ਘਰ ਚਰਚਾ ਚਲ ਪਈ ਕਿ ਮੀਹਾਂ ਸਿੰਘ ਅਜ ਦੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਕਬੀਰ ਨੂੰ ਮਾਤ ਪਾ ਦਿਤਾ ਏ।

—ਪੰ: ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ

ਤਲਵਾਰਾਂ ਤੋਂ ਰਖਿਆ

ਜਿਥੇ ਖੰਡੇ ਲਸ ਲਸੇ ਸਾਂਗਾਂ ਦੀ ਹੋਇ ਬਹੀਰ।
ਓਥੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਬੋਲੀ ਚਾਹੀਦਾ ਜਿਥੇ ਅਉਖੀ ਬਣਦੀ ਭੀੜ।

ਹਾੜ ਦਾ ਮਹੀਨਾ ਸੀ। ਸੂਰਜ ਚਲਦਾ ਚਲਦਾ 4 ਘੰਟੇ ਆਪਣੀ ਯਾਤਰਾ ਮੁਕਾ ਚੁਕਾ ਸੀ। ਬਾਬਾ ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ ਮਸਤਾਨਾ ਸਿਰ ਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦੇ ਰਖ ਇਕ ਹੱਥ ਮਾਲਾ ਇਕ ਹੱਥ ਪਸ਼ੂਆਂ ਵਾਸਤੇ ਦਾਣਾ ਫੜੀ ਆਪਣੇ ਖੂਹ ਵਲ ਜਾ ਰਹਿਆ ਸੀ। ਅਜੇ ਨਹਿਰ ਲੰਘੀ ਤੇ ਬਰੂਟਿਆਂ ਦੇ ਕੋਲ ਰਕੜ ਵਿਚਾਲੇ ਪੁਜਾ ਸੀ, ਕਿ ਇਕ ਚਮਤਕਾਰ ਨਜ਼ਰੀਂ ਆਇਆ ਤੇ ਉਹ ਮਸਤਾਂ ਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਜਾ ਪੁਜਾ। ਪਰਸ਼ਾਦੇ ਔਹ ਜਾ ਪਏ। ਦਾਣਾ ਧਰਤੀ ਤੇ ਖਿਲਰ ਗਿਆ। 'ਧੰਨ ਮੇਰਾ ਸਤਿਗੁਰ, ਧੰਨ ਤੂੰ, ਤੂੰ, ਤੂੰ' ਦੀਆਂ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਨਿਕਲਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈਆਂ, ਜਦ ਸੁਰਤ ਹੇਠਾਂ ਉਤਰੀ ਤਾਂ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰੇ

ਅੱਗਾਂ ਲਗੀਆਂ ਵਿਖਾਈ ਦਿਤੀਆਂ। ਮਾਈਆਂ ਬਚਿਆਂ ਦੇ ਬੁਰੇ ਹਾਲ। ਵਿਚਾਰੇ ਸਿਰਾਂ ਤੇ ਗਠੜੀਆਂ ਚੁਕੀ ਇਧਰ ਉਧਰ ਸਿਰ ਲੁਕਾਈ ਹਿਤ ਦੋੜ ਭੱਜ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਮਸਤਾਨੇ ਨੇ ਅਰਦਾਸਾ ਸੋਧਿਆ 'ਹੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ, ਜੀਆਂ ਦਾ ਤੂੰਹੀਂ ਰਾਖਾ ਹੈਂ ; ਮਿਹਰ ਕਰੋ।'

ਇਤਨੇ ਨੂੰ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਆਵਾਜ਼ਾ ਸੁਣਕੇ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ, ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਮੁਨਸ਼ੀ ਤੇ ਸੁਲੇਮਾਨ ਭੱਜੇ ਆਏ। ਬਾਬਾ ਜੀ ਆਪਣੇ ਧਿਆਨੇ ਤੁਰੇ ਗਏ ਤੇ ਖੂਹ ਤੇ ਜਾਕੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਕਹਿਆ ਸਮਾ ਨੇੜੇ ਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਚਲੋ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਚਲੀਏ। ਇਸ ਗਲ ਤੇ ਸਾਰੇ ਰਾਜ਼ੀ ਹੋ ਗਏ ਪਰ ਜੈ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਲਾਹ ਕੁਝ ਢਿੱਲੀ ਮੱਠੀ ਸੀ। ਚੰਗਾ ਹੋਇਆ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਜੈ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸਮਾ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਆਪਣੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਹੈ।

ਇਨ੍ਹੀਂ ਦਿਨੀਂ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੰਗ ਸਿੰਘ ਵਾਲੇ ਆਪਣੇ ਸਹੁਰੇ ਘਰ ਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉਹ ਦੀ ਸਿੱਖਣੀ ਵੀ ਓਥੇ ਸੀ ਸੀ। ਭਾਦਰੋਂ ਚੜ੍ਹੇ ਮਸਤਾਨਾ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਤੇ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਗਏ। ਰਾਹ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮ ਕੋਟ ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਪਿੰਡ ਸੀ। ਉਸਦੇ 'ਚੋਂ ਲੰਘਣਾ ਸੀ। ਸਿੰਘਾਂ ਅਰਦਾਸਾ ਸੋਧਿਆ ਤੇ ਕੂਚ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਪਿੰਡ ਦੇ ਬਾਹਰ ਵਾਰ ਤਰਖਾਣਾਂ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਸੀ। ਉਥੇ ਗੁਲਾਮ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਉਸ ਕਹਿਆ ਸਿੰਘੋ ਇਧਰੋਂ ਦੀ ਨ ਜਾਓ। ਇਹ ਰਾਹ ਖਤਰੇ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਨਹੀਂ। ਬਾਬਾ ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੂਜਾ ਰਾਹ ਫੜ ਲਿਆ। ਅਜ ਸਿਮਰਨ ਬੜਾ ਫੁਰਦਾ ਸੀ। ਰਸਨਾ ਟਕ ਟਕ ਚਲ ਰਹੀ ਸੀ। ਦੋ ਮੀਲ ਗਏ ਸਨ ਕਿ ਸਰਕੜੇ ਦੇ ਬੂਜਿਆਂ ਪਿਛੋਂ ਦਸ ਬਾਰਾਂ ਜਣੇ ਡਾਚੀਆਂ ਚਾਰਦੇ ਦਿਸੇ। ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਈ ਕਹਿਣ ਲਗੇ "ਲਓ ਭਾਰੂ ਆ ਗਏ।' ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਖਾਨਿਓਂ ਗਈ, ਪਰ ਮਸਤਾਨੇ ਦੀ ਕੋਠੀ ਕਾਇਮ ਸੀ। ਉਸ ਮੁੜ ਨੇਤਰ ਮੁੰਦ ਲਏ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਦੀ ਆਰਾਧਨਾ ਕੀਤੀ ਤੇ ਟੁਰ ਪਏ, ਮਗਰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਜਣਾਇਆ ਕਿ ਉਹ ਜਦ ਕੋਲੋਂ ਦੀ ਲੰਘਣ ਲਗੇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੱਥ ਜੋੜੀ ਆਖਿਆ 'ਬਾਬਾ ਜੀ ਏਧਰ ਨ ਜਾਇਓ ਅਗੇ ਅੱਗਾਂ ਲਗੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ।' ਉਹ ਦੂਜੇ ਰਾਹ ਪੈ ਗਏ ਤੇ ਪੰਜ ਵਜੇ ਕੁਲ ਮੁਅਕਲ ਪੁਜ ਗਏ। ਓਥੇ ਜੰਗਾਂ ਤੋਂ ਸਾਰਾ ਪ੍ਰਵਾਰ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਓਸੇ ਵੇਲੇ ਮੁੜਨ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਕੁਝ ਛਕਿਆ ਛਕਾਇਆ ਤੇ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਤੇ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਮੁੜੇ। ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੇ ਪੁਜੇ। ਟਿਕਟਾਂ ਲੈ ਲਈਆਂ ਤੇ ਪਲੇਟ ਫਾਰਮ ਤੇ ਗਏ।

ਗਡੀ ਆਈ। ਗਡੀ ਵਿਚੋਂ ਨੌਂ ਗੁੰਡੇ ਉਤਰੇ। ਕਿਤੋਂ ਤਾਜ਼ਾ ਮਾਲ ਲੁਟ ਕੇ ਲਿਆਏ ਸਨ। ਮੂੰਹ ਨੂੰ ਲਹੂ ਲਗਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਤੇ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਖ਼ੂਨ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਘਾਘੂ, ਰਮਜ਼ਾਨ, ਦੀਨਾਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਾਕੀ ਸਾਥੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਕਿਆ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲਾਲੀਆਂ ਚੜ੍ਹ ਗਈਆਂ। ਬਾਬੇ ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਹੋਰ ਤਾਂ ਕੁਝ ਨ ਔੜਿਆ ਤੇ ਓਸ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਂਹਦਿਆਂ ਸਾਰ ਅਰਦਾਸਾ ਸੋਧਿਆ। ਹੈ ਵੀ ਠੀਕ। ਜਿਥੇ ਕੋਈ ਯਾਰ ਬੇਲੀ ਨਾ ਹੋਵੇ ਉਥੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਾਥ ਦੇਂਦਾ ਹੈ :—

ਜਿਥੇ ਖੰਡੇ ਲਸਲਸੇ ਸਾਂਗਾਂ ਦੀ ਹੋਏ ਵਹੀਰ।

ਉਥੇ ਸਤਿਗੁਰ ਬੇਲੀ ਚਾਹੀਦਾ, ਜਿਥੇ ਔਖੀ ਬਣਦੀ ਭੀੜ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੁੰਡਿਆਂ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਜਾਂਮਾ ਤਲਾਸੀ ਲਈ, ਮਸਤਾਨੇ ਦੀ ਜੇਬ ਵਿਚੋਂ ਮਾਲਾ ਨਿਕਲੀ। ਮਾਲਾ ਨੂੰ ਵੇਖ ਉਹ ਹੱਸ ਪਏ ਤੇ ਘਾਘੂ ਕਹਿਆ, "ਕਰਾੜਾ ਇਹ ਕੀ ਏ ?" "ਇਹ ਹੈ ਮਾਲਾ, ਮੇਰੀ ਤੋਪ, ਜਿਸ ਵਿਚ ੧੦੮ ਗੋਲੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਇਕ ਵੀ ਖਤਾ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ।" "ਕਰਾੜਾ ! ਇਹ ਤੇਰੀ ਮਾਲਾ ਕੀ ਕਰੇਗੀ ?" "ਇਹ ਮੇਰੇ ਗੁਰੂ ਵਲੋਂ ਬਖਸ਼ੀ ਹੋਈ ਏ। ਮੇਰਾ ਗੁਰੂ ਬੜਾ ਡਾਹਢਾ ਏ" 'ਵੇਖ ਲੈਂਦੇ ਆਂ ਤੇਰਾ ਗੁਰੂ। ਇਹ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਿਰ ਵਿਚ ਲਾਠੀਆਂ ਮਾਰੀਆਂ। ਉਸ ਦੇ ਸਿਰੋਂ ਲਹੂ ਵੱਗਣ ਲਗ ਪਿਆ। ਪਰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਬੁਢੇ ਮਸਤਾਨੇ ਦੇ ਹੱਡਾਂ ਵਿਚ ਕਿਥੋਂ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਹੜ੍ਹ ਆ ਗਿਆ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ 2 ਲਾਠੀਆਂ ਖੋਹ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੁਟਾਪਾ ਚਾੜ੍ਹਿਆ। ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸਤਿਗੁਰ ਨੇ ਕੀ ਕੌਤਕ ਵਰਤਾਇਆ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣਾ ਮਾਲ ਸਬਾਬ ਲੈ ਸਿਰ ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਰੱਖ ਹਰਨ ਹੋ ਗਏ। ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਿਛੇ ਗਿਆ ਜਿਸ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਪਸਤੌਲ ਦਾ ਫਾਇਰ ਕੀਤਾ ਤੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਲੱਤਾਂ ਫੱਟੜ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਇਹ ਮੁੜ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੇ ਆ ਗਏ। ਅਗੇ ਬਾਬੂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਸੀ। ਉਸ ਅੰਦਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਆ ਵਸਿਆ। ਉਸ ਕਹਿਆ, 'ਭਲਿਓ ਲੋਕੋ ! ਇਧਰ ਨਾ ਜਾਓ।' ਇਹ ਸਾਰੇ ਫਾਟਕ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਟੁਰ ਪਏ। ਰੇਲ ਦੀ ਪਟਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਬੂਜੇ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਪਿਛੋਂ ਪੰਜ ਦਸ ਮੁਸਲਮਾਨ ਨਿਕਲੇ। ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਬਰਛੇ ਤੇ ਕੁਹਾੜੀਆਂ ਸਨ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਕਹਿਆ, 'ਤੂੰ ਰੋਜ਼ ਸਤਿਗੁਰੂ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਆਖਦਾ ਥਕਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਜੇ ਮਾਰੇ ਗਏ ਤਾਂ ਫੇਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਆਉਣਗੇ।'

ਮੁੰਡੇ ਦੇ ਤਾਨ੍ਹਾਂ ਮਾਰਨ ਦੀ ਦੇਰ ਸੀ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੱਖ ਹੋਏ ਜਿਵੇਂ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਮਰਹੱਟੇ ਰੁਸਤਮ ਰਾਉ ਤੇ ਬਾਲਾ ਰਾਉ ਨੂੰ ਪੂਨੇ ਦੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਤੋਂ ਛੁਡਾਉਣ ਵੇਲੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਜਿਵੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਕੇ ਰਾਏ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸ਼ੇਰ ਤੋਂ ਬਚਾਇਆ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚਿੱਟੇ ਘੋੜੇ ਤੇ ਚਿੱਟੇ ਦਾੜ੍ਹੇ ਸਹਿਤ, ਹੱਥ ਵਿਚ ਨੇਜ਼ਾ, ਮਗਰੋ ਮਗਰ ਗੁਪਤ ਫੌਜਾਂ ਤਿਆਰ ਬਰ ਤਿਆਰ ਪਟੜੀ ਤੇ ਆ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿਤੇ। ਹਜ਼ੂਰ ਨੇ ਲਲਕਾਰਾ ਮਾਰਿਆ, 'ਖਬਰਦਾਰ !' ਖਬਰਦਾਰ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣਦਿਆਂ ਈ ਪਾਜੀ ਤੋਬਾ ਤੋਬਾ ਕਰਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਪੈਰ ਰੱਖ ਉਠ ਦੌੜੇ। ਮਸਤਾਨੇ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦਿਆਂ ਪਵਿੱਤਰ ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਤੋਂ ਫੁਰਮਾਇਆ, 'ਘਬਰਾਓ ਨਹੀਂ ! ਤੁਹਾਡਾ ਕੋਈ ਵਾਲ ਵਿੰਗਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਤੁਸੀਂ ਕੁਲ ਮੁਅੱਕਲ ਚਲੇ ਜਾਓ।' ਇਤਨਾ ਬਚਨ ਕਰ ਅਲੋਪ ਹੋ ਗਏ। ਇਹ ਤਿੰਨੇ ਜਣੇ ਮੁੜ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨਾਲ ਆ ਰਲੇ।

ਮਸਤਾਨਾ ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ।

ਮੌਤ ਦੇ ਭੰਵਰਾਂ ਚੋਂ

'ਧੰਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ! ਧੰਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ !! ਧੰਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ !'!'

'ਗੱਲ ਕੀ ?'

ਗੱਲ ਪੁਛੋ ਨ ! ਜਿੰਨੇ ਉਪਕਾਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਮੇਰੇ ਤੇ ਕੀਤੇ ਨੇ, ਗਿਣੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੇ। ਸਰੀਰ ਦੇ ਉਤਨੇ ਰੋਮ ਨਹੀਂ, ਜਿਤਨੇ ਉਪਕਾਰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ 'ਤੇ ਕੀਤੇ ਹਨ।'

'ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਿਬ ! ਕੋਈ ਘੁੰਡੀ ਵੀ ਖੋਹਲੋਗੇ, ਕਿ ਮਸਤੀ ਦੇ ਘੋੜੇ ਤੇ ਹੀ ਸਵਾਰ ਰਹੋਗੇ ?'

'ਮੂੰਹ ਛੋਟਾ ਏ, ਗੱਲ ਵੱਡੀ ਏ। ਡਰ ਲਗਦਾ ਏ ਕਿਤੇ ਉਪਕਾਰ ਦਸਦਿਆਂ, ਅਵੱਗਯਾ ਨਾ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਜੀਅ ਹੈ ਭੁਲਣਹਾਰ, ਫੇਰ ਅਲਪੱਗ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਗੁਣ ਤਾਂ ਬ੍ਰਹਮਾਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਗਾ ਸਕਦਾ।'

'ਨਹੀਂ ਭਾਈ ! ਇਉਂ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਬਣਦੀ, ਕੁਝ ਪੱਲੇ ਪਾ।'

'ਮਾਸਟਰ ਜੀ ! ਲਓ ਸੁਣੋ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤ੍ਰੈਕਾਲ ਦਰਸ਼ੀ ਸ਼ਨ। ਉਹ ਜਾਣਦੇ ਸਨ, ਕਿ ਭਾਣਾਂ ਵਰਤਣਾ ਏ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਬਲਦੀ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਖਾਤਿਰ, ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਵਿਉਂਤ ਬਣਾ ਲਈ ਤੇ ਸਰਸੇ ਤੋਂ 20-21 ਮੀਲ ਦੂਰ 30 ਲੱਖ

ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਕੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰ ਲਿਆ। ਉਸ ਥਾਂ ਵਿਚ ਮੈਂ ਵੀ ਅੱਧੇ ਮੁਰੱਬੇ ਦਾ ਖਰੀਦਾਰ ਬਣ ਗਿਆ। ਮੇਰੇ ਚਾਚੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵੀ ਇਕ ਮੁਰੱਬਾ ਖਰੀਦਿਆ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ, ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਮੀਨ ਲਈ ਏ, ਉਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਇਕ ਮੁਰੱਬਿਆਂ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਐਲਾਨ ਸੁਣ, ਮੈਂ ਮੁਰੱਬਿਆਂ ਤੇ ਪੁਜਾ। ਪਰ ਮਾਸਟਰ ਜੀ! ਤੁਸੀਂ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਿੱਖ ਹੋ, ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਝਾੜ-ਬੂਟ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਵਸੋਂ ਵੇਖ ਕੇ ਕੱਠੀ ਡੋਲ ਗਈ, ਮਨ ਕੰਬ ਗਿਆ ਤੇ ਆਖਿਆ, 'ਇਥੇ ਜ਼ਮੀਨ ਕਾਹਦੀ ਖਰੀਦੀ ਮੌਤ ਸਹੇੜ ਲਈ। ਇਹ ਲੁਟੇਰੇ ਮੁਸਲਮਾਨ, ਇਹ ਸ਼ੂਕਦੇ ਨਾਗ, ਬਕਰੇ ਦੀ ਮਾਂ ਕਦ ਤਕ ਖ਼ੈਰ ਮਨਾਇਗੀ।'

ਬੀਬੀ ਦਲੀਪ ਕੌਰ ਦਾ ਅਨੰਦ ਸੀ। ਉਹ ਨੌਹਰੌ ਆਈ ਹੋਈ ਸੀ। ਮੈਂ ਚਾਚੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਹਿਆ,'ਮੇਰਾ ਅੱਧਾ ਮੁਰੱਬਾ ਵੀ ਤੂੰ ਲੈ ਲੈ, ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਵਰਨਾਂ ਵਾਲੀਆਂ 8 ਪੈਲੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨ ਲੈ ਲਵਾਂਗਾ।' ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਉਸ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿਤੀ। ਖ਼ੈਰ ਮੁੜ ਉਹ ਮੰਨ ਗਿਆ! ਮੈਂ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨੰਬਰਦਾਰ, ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ ਤੇ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕੀਤੀ। ਉਹਨਾਂ ਵੀ ਹਾਂ ਨਾ ਭਰੀ ਤੇ ਕਹਿਆ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਪਾਸੋਂ ਆਗਿਆ ਲੈ ਲੈ। ਮੇਰੀ ਖੋਟੀ ਬੁਧ ਫੇਰ ਵੀ ਨਾ ਟਲਿਆ। ਸੰਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ ਪਾਸ ਜਾ ਪੁਜਾ, ਉਹਨਾਂ ਵੀ ਉਹੋ ਰਾਹ ਦੱਸਿਆ। ਮੈਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਪਾਸ ਕੱਠੀ ਗਿਆ। ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ ਤਾਊਸ ਬਜਾ ਬਹੇ ਸਨ। ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ ਤੇ ਅਰਜ ਕੀਤੀ। ਉਹਨਾਂ ਕੰਨੋ ਫੜ ਕੇ ਆਖਿਆ 'ਓਸ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਆਸ ਹਈ?' ਪਰ ਮੈਂ ਨੰਨਾਂ ਈ ਪੜ੍ਹੀ ਗਿਆ। ਉਹਨਾਂ ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਸਮਝਾਇਆ। ਪਰ ਮੂਰਖ ਮਨ ਅੜ੍ਹਿਆ ਰਹਿਆ। ਅਖੀਰ ਮੈਂ ਅੱਧੇ ਮੁਰੱਬੇ ਬਦਲੇ 8 ਪੈਲੀਆਂ ਲੈਣੀਆਂ ਕਰ, ਬੇਮੁਖਤਾ ਦਾ ਟਿਕਾ ਲਵਾ, ਗੰਗਾ ਨਗਰ ਚਲਾ ਗਿਆ।' ਓਥੇ 6 ਚੱਕ ਡਬਲਯੂ ਵਿਚ ਮੇਰੀ ਸਿਖਣੀ ਤੇ ਲੜਕੀਆਂ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਗੱਲ ਦੱਸੀ। ਪਰ ਮੇਰੀ ਸਿੱਖਣੀ ਅੰਦਰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਹੱਥ ਸੀ। ਉਸ ਭਲੀ ਲੋਕ ਕਹਿਆ ਤੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਬਚਨ ਨਾ ਭੰਨ ਤੇ ਓਥੇ ਨਾ ਜਾਹ। ਪਰ ਮੇਰੀ ਚਤੁਰਾਈ ਤੇ ਜਵਾਨੀ ਸਭ ਨੂੰ ਟਿਚ ਸਮਝਦੀ ਸੀ। ਉਹਨੂੰ ਇਹ ਆਖ, ਕਿ ਮੈਂ 15 ਅਗਸਤ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਂਭਾਂ ਕਰ ਕੇ ਪਹੁੰਚ ਜਾਵਾਂਗਾ ਤੂੰ ਫਿਕਰ ਨਾ ਕਰ। ਸਭੇ ਰੱਸੇ ਪੈੜੇ ਤੁੜਾ ਵਰਨੀ ਪੁਜ ਗਿਆ।'

ਭਾਗ ਭਰੀ 15 ਅਗਸਤ ਚੜੀ। ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਨਾਦ ਵਜਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ, ਪਰ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਧਰਤੀ ਗਮਾਂ ਦੇ ਬਦਲ ਛਾ ਗਏ। ਗਵਾਂਢੀ ਭਰਾ ਬਦੇਸ਼ੀਆ ਦੇ ਦਹੇ ਚੜ੍ਹ ਜਾਣ ਤੇ ਵੈਰੀ ਬਣ ਖਲੋਤੇ। ਲੁਟ ਮਾਰ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ। ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਅਗਾਂ

ਲਾ ਦਿਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਧੀਆਂ ਭੈਣਾਂ ਵਿੰਹਦਿਆਂ ਵਿੰਹਦਿਆਂ ਮਾਪਿਆਂ ਤੋਂ ਭੇਡਾਂ ਬਕਰੀਆਂ ਵਾਂਗੂੰ ਜਬਰੀ ਖੋਹ ਕੇ ਗੁੰਡਿਆਂ ਘਰੀਂ ਬਠਾ ਲਈਆਂ। ਰਾਵਲ ਪਿੰਡੀ ਦੇ ਲੋਕ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਰੁਲ ਰਹੇ ਸਨ। ਸ਼ੇਖੂ ਪੁਰੇ ਦੀ ਅਗ ਸੁਣ ਲਈ। ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦੀਆਂ ਕਤਲੇ ਆਮ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਟੁਰ ਪਈਆਂ। ਪਛਤਾਵਾ ਲਗਾ ਭੁਲ ਕੀਤੀ ਏ ਬਚਨ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ। ਪਿਤਾ ਜੀ ਕਹਿਆ—'ਪਿੰਡੋਂ ਦਾਣੇ ਭਿਆ ਲਿਆ, ਲੰਗਰ ਲਾਈਏ। ਦੁਖੀਆਂ ਦੇ ਪਰ੍ਹਿਆਂ ਦੇ ਪਰੇ ਆ ਰਹੇ ਨੇ। ਪਰ ਮੈਂ ਘੜੀਆਂ ਪਲਾਂ ਤੇ ਸਾਂ। ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦੀ ਕੁਰਲਾਹਟ ਲਹੂ ਸਾੜੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ, ਘੜੀ ਮੁੜੀ ਉਸ ਘੜੀ ਨੂੰ ਪਛ–ਤਾਵਾਂ ਤੇ ਆਖਾਂ ਆ ਫਾਬੜੀਏ ਤੈਨੂੰ ਕੌਣ ਛੁਡਾਏ। ਜਦ ਸਭ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਨਿਰਾਸ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਅਰਦਾਸਾ ਸੋਧਿਆ, 'ਹੇ ਦੀਨ ਦਿਆਲ ਮਨ ਮੁਖੀ ਕੀਤੀ, ਮਨਮਤਿ ਨੇ ਮੱਤ ਮਾਰ ਦਿਤੀ। ਏਥੇ ਆ ਮੌਤ ਸਹੇੜੀ, ਤੂੰ ਬਹੁੜੀ ਕਰ, ਤੂੰ ਬਖਸ਼ਿੰਦ ! ਤੇਰੇ ਬਿਨਾ ਕੋਈ ਵਾਹ ਨਹੀਂ ਸਤਿਗੁਰ ਸਦਾ ਦਿਆਲ ! ਸਤਿਗੁਰ ਸਦਾ ਮਿਹਰਬਾਨ !! ਉਹ ਸਦਾ ਬਖਸ਼ਿੰਦ !!

ਅਉਗਣ ਕੀਤੇ ਹਰਿ ਨਾ ਚਤਾਰੇ।

ਤੇ ਏਸੇ ਵਹਿਣ ਵਿਚ ਬਰਾਜ ਗਿਆ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਏ। ਬਰੂਹਾਂ ਵਿਚ ਖੜੇ ਹਨ। ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ ਉਪਰ ਸਦਰਲਾਂ ਨੂੰ ਪਾਏ ਹੋਏ ਤੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ—'ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ! ਤੂੰ ਬੀਕਾ ਨੇਰ ਚਲਾ ਆ। ਦੇਰ ਨ ਕਰ।' ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ 'ਆਵਾਂ ਕਿਵੇਂ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹੋ। ਚਾਰ ਚੁਫੇਰੇ ਤਾਂ ਅਗਾਂ ਲਗੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਨੇ' ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਸੱਜੇ ਹਥ ਨਾਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਤੇ ਕਹਿਆ—'ਤੂੰ ਟੁਰ ਪਓ, ਜਿਧਰ ਤੂੰ ਜਾਵੇਂਗਾ, ਤੇਰੀ ਵਾ ਵਲ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਵੇਖੇਗਾ। ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਅੰਗ ਸੰਗ ਹਾਂ।' ਰਸਤਾ ਪੁਛਣ ਈ ਲਗਾ ਸਾਂ ਕਿ ਕੋਲੋਂ ਅਨੋਖ ਸਿੰਘ ਵਾਜ ਮਾਰ ਦਿਤੀ 'ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ! ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ ਹੋ ਗਿਆ ਦੇ, ਉਠ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰੀਏ' ਉਬੜਵਾਹੇ ਉਠਿਆ ਤੇ ਕਹਿਆ—'ਅਨੋਖ ਸਿੰਘਾ ! ਤੂੰ ਮੰਦਾ ਕੀਤਾ, ਵਾਜ ਮਾਰ ਦਿਤੀ। ਸਤਿਗੁਰ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਰਾਹ ਪੁਛਣ ਲਗਾ ਸਾਂ, ਤੂੰ ਟੁੰਬ ਜਗਾਇਆ ਏ। ਖੈਰ ਤਿਆਰੀ ਕਰ, ਬੀਕਾ ਨੇਰ ਚਲੀਏ। ਪਿਤਾ ਜੀ ਬਥੇਰਾ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਪੁਤਰ ਅਸੀਂ ਰਲਕੇ ਵਸਦੇ ਸਾਂ, ਸਾਰਾ ਮੁਲਕ ਵਸਦਾ ਏ, ਫਿਕਰ ਵਾਲੀ ਗਲ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਹੁਣ ਕੌਣ ਸੁਣੇ। 'ਉਤਮ ਭਾਗ ਹੋਣ ਤਾਂ ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਮਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਚੰਗੇਰੇ ਹੋਣ ਤਾਂ ਮਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰਤੀਤ ਆਉਂਦੀ ਏ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸਭ ਹਵਾਈ ਕਿਲੇ ਵਿਖਾਈ ਦੇਂਦੇ ਹਨ।' ਖੈਰ ਮੈਂ ਸਭ ਸੁਣੀਆਂ ਅਣਸੁਣੀਆਂ ਕਰ ਛਡੀਆਂ ਤੇ ਬੀਕਾ

ਨੇਰ ਨੂੰ ਟੁਰਨ ਦਾ ਮਨ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਦਸ ਵਜੇ ਦੇ ਲਾਗੇ ਚਾਗੇ ਅਨੋਖ ਸਿੰਘ ਸਮਸਾ, ਕਾਲਾ ਸਿੰਘ ਭੁਚੋਕੇ, ਤੇ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਧੂਨੀਂ, ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਹੋ ਪਏ। ਗੜਵੇ ਡੋਰੀਆਂ, ਲੱਕੀਂ ਕੁਛਹਿਰੇ, ਥੋੜਾ ਬਹੁਤਾ ਥੈਲਿਆਂ ਵਿਚ ਸਾਮਾਨ, ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਕ੍ਰਿਪਾਨਾ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਅਰਦਾਸਾ ਸੋਧ ਰਵਾਨਾ ਹੋਏ। ਭੁਲੇ ਲੋਕੀਂ ਆਖਣ 'ਕੂਕੇ ਡਰਾਕਲ ਓਏ, ਇਹ ਨਿਰੇ ਦਾਲ ਪੀਣੇ, ਇਹ ਕੜਾਹ ਖਾਣੇ,' ਮਗਰ ਅਸੀਂ ਕੰਨੀਂ ਬੁਝੇ ਦੇ ਟੁਰੀ ਗਏ।' ਬਾਰ੍ਹਾਂ ਵਜੇ ਦੇ ਕਰੀਬ, ਕੁੰਜਰੀ, ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਕੋਲ ਪੁਜੇ। ਓਸ ਪੁਛਿਆ, 'ਸੰਗਤਾਂ ਕਿਧਰ ਤਿਆਰ ਹੋਈਆ ਨੇ?' 'ਬੀਕਾਨੇਰ।' ਉਸ ਸੁਣਦਿਆਂ ਸਾਰ ਕਹਿਆ 'ਦੁਹਾਈ ਏ, ਨਾ ਜਾਇਓ ਅਗੇ, ਬੁਟਰਾਂ ਤੋਂ ਲੋਕ ਮੁੜ-ਮੁੜ ਆਉਂਦੇ ਨੇ, ਬੁਰੀ ਹੁੰਦੀ ਏ, ਮੁੜ ਜਾਓ ਵਾਪਸ।' ਪਰ ਮੈਂ ਕਹਿਆ, 'ਮਿੱਤਰਾ ਅਰਦਾਸਾ ਕਰ ਕੇ ਟੁਰ ਪਏ ਹਾਂ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਆਪ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਕੇ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਏ, ਹੁਣ ਨਹੀਂ ਰੁਕਦੇ।' ਇਹ ਕਹਿ ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਬੁਲਾ, ਕਦਮ ਅਗ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੁਟ ਲਏ।

ਅਗੇ ਕੋਟਲਾ ਸੀ। ਸਾਰਾ ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਪਿੰਡ ਉਥੋਂ ਦੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਲਫੰਗਿਆਂ ਵੇਖਿਆ ਤੇ ਆਖਿਆ 'ਲਓ ਹੋਰ ਭਾਰੂ ਆ ਗਏ, ਐਲੀ ਐਲੀ ਕਰਦਿਆਂ ਰੋਲਾ ਮਚਾ ਦਿਤਾ! ਅਸੀਂ ਕਮਾਦੇ ਵੜ ਗਏ, ਉਹਨਾਂ ਕਮਾਦ ਨੂੰ ਘੇਰ ਲਿਆ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਇਥੇ ਰਖਿਆ ਕੀਤੀ। ਅਸੀਂ ਟਿਬੀ ਹੰਬੂਆਂ, ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਪਿੰਡ ਸੀ, ਓਧਰ ਚਲ ਪਏ। ਇਥੇ ਇਕ ਨੀਲੀ ਦਸਤਾਰ ਬੰਨ੍ਹੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਮਿਲਿਆ, ਜਿਹੜਾ ਹਿੰਦੂਆਂ ਤੇ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਧੋਖਾ ਦੇ ਕੇ ਮਰਵਾ ਦੇਂਦਾ ਸੀ, ਪਰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸਾਨੂੰ ਵੇਖ ਉਸ ਅੰਦਰ ਕੀ ਆਈ, ਓਸ ਕਹਿਆ 'ਖਾਲਸਾ ਜੀ! ਅਗੇ ਨਾ ਜਾਓ, ਓਥੇ ਕਰਿਫਿਊ ਲਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਮਾਰੇ ਜਾਓਗੇ।' ਅਸੀਂ ਪੈਲੀਆਂ ਬੰਨਿਆਂ ਤੋਂ ਹੁੰਦੇ ਸੰਤ ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ, ਮੰਨਾ ਸਿੰਘ, ਗੁਰੂ ਕੇ ਵਧੀਆ ਸਿੱਖਾਂ ਕੋਲ ਮੱਕੀ ਜਾ ਅਟਕੇ। ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛਕਿਆ, ਰਾਤ ਕੱਟੀ ਤੇ ਸਵੇਰ ਇਸ਼-ਨਾਨ ਪਾਨ ਕਰ, ਲੋੜੀਂਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛਕ ਅਗ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਿਕਲ ਟੁਰੇ। ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਇਥੇ ਹੀ ਰਹਿ ਪਇਆ।

ਅਸੀਂ ਭਜਨ ਬਾਣੀ ਕਰਦੇ ਟੁਰ ਪਏ। ਰਾਹ ਵਿਚ ਕਈ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹਲ ਵਾਹ ਰਹੇ ਸਨ, ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਹੱਕੇ ਬੱਕੇ ਹੋ ਗਏ, ਪਰ ਮੂੰਹੋਂ ਕੁਝ ਨਾ ਆਖਿਆ। ਇਉਂ ਭਾਸਿਆ ਜਿਵੇਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨ ਖਿੱਚੀ ਗਈ ਏ। ਅੱਗੇ ਖਰਲ ਪਿੰਡ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਇਕੋ ਇਕ ਮਾਲਕ ਸੀ। ਚੋਰਾਂ ਡਾਕੂਆਂ ਦਾ ਸਰਦਾਰ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਸੌ ਗੁੰਡੇ ਹਰ ਵੇਲੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਮੰਜੇ ਤੇ ਬੈਠਾ ਹੁਕਾ ਪੀ ਰਹਿਆ ਸ਼ੀ। ਬਦਮਾਸ਼ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰੇ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਸਾਨੂੰ ਵੇਖ ਲਿਆ। ਮੈਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਇਹ ਜਣਾਇਆ ਕਿ

ਇਥੋਂ ਭੱਜਣਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਮੈਂ ਨਾਲ ਦਿਆਂ ਨੂੰ ਕਹਿਆ ਤੁਸੀਂ ਬੋਲਿਓ ਨਾ, ਗੱਲ ਮੈਂ ਕਰਾਂਗਾ। ਖ਼ੈਰ ਅਸੀਂ ਰਵਾਂ ਰਵੀਂ ਉਹਨਾਂ ਕੋਲ ਚਲੇ ਗਏ। ਜਦ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਲਾਗੇ ਨਿਝਕ ਹੋ ਪੁਜੇ, ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਜਾਣਿਆ ਇਹਨਾਂ ਪਾਸ ਬੰਬ ਜਾਂ ਹੋਰ ਸਾਮਾਨ ਹੋਵੇਗਾ, ਪਰ ਮੈਂ ਉੱਚੀ ਬਾਂਹ ਕਰਕੇ ਕਹਿਆ 'ਭਰਾਵੋ! ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਲੁਕਵੀਂ ਖਤਰਨਾਕ ਸ਼ੈ ਨਹੀਂ, ਘਬਰਾਓ ਨਾ' ਅਸੀਂ ਨੇੜੇ ਜਾ ਪੁਜੇ। ਇਕ ਮੰਜਾ ਖਾਲੀ ਪਇਆ ਸੀ ਚੋਧਰੀ ਨੇ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ। ਅਸੀਂ ਉਸ ਤੇ ਬਹਿ ਗਏ। ਜਦ ਸਾਰੀ ਵਾਰਤਾ ਸੁਣਾਈ ਤਾਂ ਉਹ ਬੜੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋਏ ਤੇ ਆਖਿਆ ਤੁਸੀਂ ਵਰਨਾ ਤੋਂ ਚਲ ਕੇ ਇਥੋਂ ਤਕ ਆ ਕਿਵੇਂ ਗਏ। ਇਤਨੀ ਦੂਰ ਤਕ ਤੁਹਾਨੂੰ ਟਕਰਿਆ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਮੈਨੂੰ ਉੱਤਰ ਫੁਰਿਆ ਤੇ ਕਹਿਆ. 'ਅਸੀਂ ਇਕੱਲੇ ਨਹੀਂ, ਸਾਡਾਰਾਖਾ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਏ, ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਤੱਤੀ ਵਾਉ ਨਹੀਂ ਲਗਣ ਦੇਂਦਾ। ਉਹ ਸਾਡਾ ਸਤਿਗੁਰ ਏ।' ਚੋਧਰੀ ਨੇ ਪੁਛ ਪੜਤਾਲ ਕਰਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ 'ਕਿਸੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਹੋ? ਅਸੀਂ ਜੰਡਿਆਲੇ ਸ਼ੇਰ ਖਾਂ ਦੇ ਵਾਕਫਕਾਰਾਂ ਦੇ ਨਾਉਂ ਲਏ। ਚੋਧਰੀ ਕਹਿਆ, ਤੁਸੀਂ ਰੋਟੀ ਟੁਕ ਖਾਓ, ਕਲ੍ਹ ਵਾਪਸ ਮੁੜ ਜਾਇਓ। ਬੰਦਾ ਮੈਂ ਨਾਲ ਦਿਆਂਗਾ' ਪਰ ਅਸਾਂ ਕਹਿਆ 'ਸਰਦਾਰਾ! ਮਰਦੇ ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ। ਸਾਡਾ ਰਾਖਾ ਬੜਾ ਡਾਢ੍ਹਾ ਏ, ਉਹ ਇਸ ਲੋਕ ਤੇ ਅਗਲੇ ਲੋਕ ਵਿਚ ਵੀ ਬਾਹੀਂ ਫੜੀ ਰਖਦਾ ਏ। ਤੂੰ ਸਾਨੂੰ ਖੂਹ ਦੱਸ ਅਸੀਂ ਘੁਟ ਪਾਣੀ ਪੀ ਲਈਏ।' ਉਹਨਾਂ ਖੂਹ ਦੱਸਿਆ ਸ਼ਕਰ ਲਿਆ ਕੇ ਦਿਤੀ। ਅਸਾਂ ਜਲ ਬਣਾ ਕੇ ਛਕਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮੁੰਡੇ ਨੂੰ ਘੋੜੀ ਤੇ ਨਾਲ ਚੜ੍ਹਾ ਤੋਰਿਆ ਤੇ ਆਖਿਆ 'ਪੁੱਤਰ! ਤੂੰ ਇਹਨਾਂ ਸਰਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜੂਹ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕਢਿਆ, ਅਗੋਂ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਕਿਸਮਤ।' ਉਹ ਸਵਾਰ ਅਗੇ ਅਗੇ ਹੋ ਟੁਰਿਆ, ਅਸੀਂ ਮਗਰ ਮਗਰ। ਉਹ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਕੋਹਾਂ ਤੋਂ ਮੁੜ ਆਇਆ।

ਅਸੀਂ ਸ਼ਕਰਪੁਰ ਤੋਂ ਆ ਰਹੀ ਸੜਕ ਦੇ ਲਾਗੇ ਪੁਜ ਗਏ। ਸਾਡੇ ਵੇਖਦਿਆਂ ਵੇਖਦਿਆਂ 80 ਟਰੱਕ ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਫੋਜੀਆਂ ਦੇ ਲੰਘੇ। ਉਹਨਾਂ ਪਿਛੋਂ ਇਕ ਟਾਂਗੇ ਵਿਚ ਚਾਰ ਅਫਸਰ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਵੀ ਸਾਥੋਂ ਪੁਛ ਗਿੱਛ ਚੰਗੀ ਕੀਤੀ। ਉਹ ਵੀ ਬੜੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋਏ ਕਿ ਇਹ ਵੀਹ ਕੁਹ ਪੈਂਡਾ ਕਿਵੇਂ ਬਚ ਕੇ ਆ ਗਏ। ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਟਕਰਿਆ ਨਹੀਂ। ਚਲੋ ਚੰਗਾ ਹੋਇਆ ਤੁਸੀਂ ਟਿਕਾਣੇ ਪੁਜ ਗਏ ਓ। ਸਾਡੇ ਮਗਰੇ-ਮਗਰ ਆ ਜਾਓ। ਇਹ ਕਹਿ ਟਾਂਗੇ ਦੇ ਸਵਾਰ ਅਗੇ ਨਿਕਲ ਗਏ। ਪਰ ਸਤਿਗੁਰ ਦੇ ਰਾਹ ਬੜੇ ਨਿਆਰੇ ਨੇ। ਉਹ ਇਹ ਕਹਿ ਨਿਕਲੇ ਹੀ ਸਨ ਕਿ ਲਾਗਿਉਂ ਈ ਇਕ ਬਿਰਧ ਖੜਾ ਦਿਸ ਪਇਆ। ਉਸ ਆਖਿਆ ਨੱਸ ਜਾਓ! ਅਗੇ ਬੁਰੀ ਹੋ ਰਹੀ ਏ,

ਜ਼ਾਲਿਮ ਬੜੇ ਤਸੀਹੇ ਦੇ ਦੇ ਮਾਰ ਰਹੇ ਨੇ, ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਤੇਲ ਪਾ ਕੇ ਫੂਕਿਆ ਏ, ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਰੁਖਾਂ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਲੱਤਾਂ ਤੋਂ ਕੱਟ ਕੱਟ ਤੜਫ਼ਦਿਆਂ ਦਾ ਤਮਾਸ਼ਾ ਵੇਖਦੇ ਨੇ, ਉਥੇ ਤਾਂ ਦੋਜ਼ਖ ਬਣਿਆ ਪਇਆ ਏ। ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਰਾਹ ਛੱਡ ਜਾਓ। ਅਸੀਂ ਤਿੰਨੇ ਰਾਹੋਂ ਲਾਂਭੇ ਹੋ ਗਏ। ਰਾਤ ਕਾਲਾ ਸਿੰਘ ਪਾਸ ਭੁਦੋਕੇ ਚਲੇ ਗਏ। ਬੀਬੀ ਸੰਤੋ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਈ ਪਰ ਫਿਰ ਚਿਹਰੇ ਤੇ ਪਲਿਤੱਣ ਛਾ ਗਈ ਕਿ ਇਹ ਗਰੀਬ ਵੀ ਆ ਫਸੇ, ਉਸ ਆਖਿਆ 'ਭਰਾਵੋ! ਨਿਕਲਣ ਦਾ ਉਪਾ ਕਰੋ।' ਇਤਨੇ ਨੂੰ ਮੁਸਲਮਾਨ ਢੋਲ ਵਜਾਂਦੇ ਆ ਗਏ। ਉਹਨਾਂ ਹੱਲਾ ਬੋਲ ਦਿਤਾ। ਅਗੋਂ ਬੰਦੂਕਾਂ ਦੀ ਵਾਛੜ ਹੋਈ, ਸਾਰੀ ਮੁਸਲਕੜ ਨੱਸ ਗਈ। ਰਾਤ ਨੂੰ ਬੜੀ ਵਰਸ਼ਾ ਹੋਈ। ਚਾਰ ਚੁਫੇਰੇ ਪਾਣੀ ਪਾਣੀ ਵਖਾਈ ਦੇਵੇ। ਮਨ ਵਿਚ ਆਖੀਏ 'ਸਤਿਗੁਰ! ਵਾਹ ਤੇਰੇ ਚੋਜ।' ਜੀਆਂ ਦੇ ਭਾਗ ਇਕ ਪਾਸੇ ਅੱਗ, ਦੂਜੇ ਬੰਨੇ ਪਾਣੀ, ਤੇਰੀਆਂ ਖੇਡਾਂ ਤੇਰੀ ਮੌਜਾ। ਪਿਛਲੇ ਪਹਿਰ ਮਿਲਟਰੀ ਆ ਗਈ, ਉਸ ਇਕ ਪਾਸਿਓਂ ਤੇਲ ਪਾ ਅੱਗ ਲਾਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੀ। ਨੱਸਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਗੋਲੀਆ ਨਾਲ ਭੁੰਨਿਆਂ। ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਕਰਬਲਾ ਦਾ ਸੀਨ ਬਣਿਆ ਰਹਿਆ। ਅਸੀਂ ਮੌਕਿਆ ਪਾ ਕੇ ਪਿਛਲੇ ਪਹਿਰ ਲਹਿੰਦੇ ਪਾਸਿਓਂ ਨਿਕਲ ਤੁਰੇ। ਰਾਤ ਰਾਵੀ ਦੇ ਬਰੇਤੇ ਤੇ ਗੁਜ਼ਾਰੀ। ਸਵੇਰ ਸਾਰ ਆਮ ਹਜੂਮ ਨਾਲੋਂ ਵੱਖ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਕੂਕਿਆਂ ਦੇ ਬੋਹੜ ਵਾਲੇ ਪੱਤਨ ਤੇ ਜਾ ਪੁਜੇ।

ਕਾਲਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਮਲਾਹ ਆਪਣੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਕਪੜਾ ਹਿਲਾਇਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਬੇੜੀ ਲੈ ਕੇ ਆ ਜਾਣਗੇ। ਮੈਂ ਕਿਰਪਾਨ ਨਾਲ ਪਰਨਾ ਬੰਨ ਲਟਕਾਇਆ,ਕਿਰਪਾਨ ਹਿਲਾਈ ਤਾਂ ਉਹ ਬੇੜੀ ਨੂੰ ਉਰਲੇ ਪਾਸੇ ਲੈ ਆਏ। ਜਦ ਬੇੜੀ ਕੰਢੇ ਤੇ ਪੁਜੀ ਤੇ ਅਸੀਂ ਬੈਠਣ ਲਗੇ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਪੁਛਿਆ 'ਤੁਸੀਂ ਕੌਣ ? ਕਿਥੋਂ ਆਏ ਓ ?' ਅਸੀਂ ਸਾਰੀ ਰਾਮ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣਾਈ ਤੇ ਆਖਿਆ ਸਾਨੂੰ ਕਾਲਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਭੇਜਿਆ ਏ; ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਇਕੋ ਨੰਨਾ ਫੜੀ ਰਖਿਆ। ਅੰਤ ਹਾਰ ਹੁਟ ਮੈਂ 100 ਰੁਪਿਆ ਤੇ ਇਕ ਟੂੰਬ ਦੇਣੀ ਕੀਤੀ ਪਰ ਅੜਬ ਮੁੰਡੇ ਦੇ ਕੰਨ ਤੇ ਜੂੰ ਨ ਸਰਕੀ। ਮੁੜ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਤੇ ਅੰਦਰੋਂ ਅੰਦਰੀਂ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ ਤੇ ਵਾਸਤਾ ਪਾਇਆ 'ਹੇ ਸੱਚੇ ਤਾਤਸ਼ਾਹ! ਹਲਤ ਪਲਤ ਦੇ ਰਾਖੇ, ਤੈਥੋਂ ਮੰਗਣਾਂ ਤਾਂ ਸਿੱਖੀ ਦਾਨ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਵੇਲੇ ਤੇਰੇ ਸਿੱਖ ਤੇ ਸਿੱਖੀ ਦੋਵੇਂ ਘੁਮਣ ਘੇਰੀ ਵਿਚ ਫਸੇ ਪਏ ਹਨ। ਅਗੇ ਅੱਗ ਤੇ ਪਿਛੇ ਪਾਣੀ ਏ ਘਰੋਂ ਦੂਰ ਆਂ। ਰਾਹ ਵਿਚ ਲੋਥਾਂ ਨ ਰੁਲਣ। ਤੇਰੇ ਬਿਨਾ ਕੋਈ ਕੋਈ ਬੌਹੜੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ।'

'ਅਪਨੇ ਸੇਵਕ ਕੀ ਆਪੇ ਰਾਖੇ'

ਠੀਕ ਉਸ ਦਿਨ ਸਿੱਧ ਹੋਇਆ। ਅਰਦਾਸ ਸੁਣੀ ਗਈ ਤੇ ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੋ ਗਈ। ਸਤਿਗੁਰ ਬਿਰਦ ਮਲਾਹ ਅੰਦਰ ਆ ਵਸਿਆ, ਤਾਂ ਓਸ ਨੇ ਪੁਤਰ ਨੂੰ ਕਹਿਆ 'ਪੁਤ ! ਵੇਖ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨਾਲ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਧ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ। ਇਹ ਕਿੰਨੇ ਅੱਲਾ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਜਾਪਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਮੱਥੇ ਦਾ ਜਲਾਲ ਦੱਸਦਾ ਏ ਕਿ ਇਹ ਖ਼ੁਦਾ ਦੀ ਯਾਦ ਵਾਲੇ ਨੇ, ਇਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਤਸਬੀਆਂ ਕਿੰਨੀਆਂ ਸੋਹਣੀਆਂ ਨੇ।' ਬਿਰਧ ਦੇ ਇਤਨਾ ਕਹਿਣ ਦੀ ਦੇਰ ਸੀ ਕਿ ਗਭਰੋਟਾ ਵੀ ਪਸੀਜ ਗਿਆ। ਅਸੀਂ ਬੇੜੀ ਵਿਚ ਬੈਠ ਗਏ। ਉਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਪਿਓ ਪੁਤਰਾਂ ਪਾਰ ਕਰ ਦਿਤਾ ਤੇ ਪੈਸੇ ਵੀ ਨਾ ਲਏ। ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਰਾਵੀ ਪਾਰ ਮਾਂਗੇ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕਿਆ, ਆਰਾਮ ਕੀਤਾ ਤੇ ਸਵੇਰੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬਣਿਆ। ਰਸਦਾਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਇਤਨੇ ਨੂੰ ਲਹੌਰੋਂ ਫੌਜੀ ਆ ਗਏ। ਉਹਨਾਂ ਚੋਣਵੇਂ ਚੋਣਵੇਂ ਬੰਦੇ ਟ੍ਰਕਾਂ ਵਿਚ ਭਰ ਲਏ। ਉਹਨਾਂ ਟਰੱਕਾਂ ਵਿਚ ਸੂਬਾ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਵੀ ਸੀ ਓਸ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰ ਕੇ ਬੁਲਾਇਆ ਤੇ ਆਖਿਆ, 'ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਹੱਥ ਜੋੜ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰ ਅਰਜ ਕਰਨੀ ਕਿ ਮੇਰੀ ਬੰਦ ਖਲਾਸੀ ਕਰਾਉਣ। ਉਹਨਾਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਬੇਲੀ ਨਹੀਂ। ਉਹੀ ਦੀਨ ਤੇ ਉਹੀ ਦੁਖੀ ਦੇ ਰਾਖੇ ਹਨ।' ਇਤਨੇ ਨੂੰ ਫੌਜੀਆਂ ਨੇ ਟਰੱਕ ਸਟਾਰਟ ਕਰ ਦਿਤੇ ਤੇ ਉਹ ਘੜੀਆਂ ਪਲਾਂ ਵਿਚ ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਸੇ ਸ਼ੇਰਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ ਉਹਲੇ ਹੋ ਗਏ। ਬਾਕੀ ਪਿੰਡ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਸਾਹ ਸੁਕ ਗਏ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਘਰਾਂ ਦੇ ਬੂਹੇ ਖੁਲ੍ਹੇ ਛੱਡ ਨਿਕਲਣ ਦੀ ਕੀਤੀ। ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਤੁਰਦੇ ਰਹੇ ਤੇ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਨ ਨਾਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਲੋਂ ਆ ਰਹੀ ਨਹਿਰ ਦੇ ਕੰਢੇ ਤੇ ਪੁਜ ਗਏ। ਅਗੋਂ ਮਿੰਟਗੁਮਰੀ ਤੋਂ ਇਕ ਕਾਫਲਾ ਆ ਰਹਿਆ ਸੀ। ਸਿੱਖ ਮਿਲਟਰੀ ਨਾਲ ਸੀ, ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਗਏ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਕੋਟਾਨ ਕੋਟ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ।'

ਇਸ ਕਾਫਲੇ ਨਾਲ ਇਕ ਪੜਾ ਰਾਏ ਜੰਗਾਂ ਤੇ ਦੂਜਾ ਖਰੜ ਕੀਤਾ। ਰਾਤ ਨਾਰਲੀ ਸ: ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਕੱਟੀ। ਸਵੇਰੇ ਜਲ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕਿਆ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨੂੰ ਚਾਲੇ ਪਾ ਦਿਤੇ। ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਅੰਮਿਤਸਰ ਠਹਿਰੇ, ਪਾਕਿਸਤਾਨੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਬੁਰੇ ਦਿਨ ਤੇ ਬਾਂਕੇ ਹਾਲ ਤਕੇ ਤੇ ਰੋਂਦਿਆਂ ਨੂੰ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਅੱਥਰੂ ਪੂੰਜਦਿਆਂ ਨੂੰ ਛਡ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਆ ਦਮ ਮਾਰਿਆ। ਇਥੇ ਆ ਕੇ ਇਹ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਪ੍ਰਬਲ ਹੋਈ ਕਿ ਕਿਸ ਵੇਲੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਾਂ ਤੇ ਭੁਲਾਂ ਬਖਸ਼ਾਵਾਂ। ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਫਸਿਆਂ ਨੂੰ ਕਢਣ ਖਾਤਰ ਏਧਰ ਓਧਰ ਦੌਰੇ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ।

ਮੈਂ ਇਸ਼ਨਾਨ ਪਾਨ ਕੀਤਾ ਤੇ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਿਆ, ਤਬੇਲੇ ਵਿਚ ਘੋੜੀ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ

ਯਾਕੀ ਨੂੰ ਖਰਾਬ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਹ ਨੂੰ ਜਾ 'ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਬੁਲਾਈ' ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਪੁਛਿਆ। ਗਲਾਂ ਬਾਤਾਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਕਿ ਮਗਰੋਂ ਇਕ ਹੱਥ ਅਚਾਨਕ ਮੇਰੇ ਮੋਢੇ ਤੇ ਵਜਾ। ਮੈਂ ਤ੍ਰਭਕ ਉਠਿਆ, ਜਦ ਮੂੰਹ ਪਿਛਾਂ ਮੋੜਿਆ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਏ। ਬਸ ! 'ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਖਿਤ ਦੋਖ ਨਸੇ।' ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਸੀਸ ਰਖਿਆ। ਨਾਲ ਹੀ ਭੁਬਾਂ ਨਿਕਲ ਗਈਆਂ। ਮੂੰਹੋਂ ਗਲ ਨਾ ਨਿਕਲੇ। ਘਿਘੀ ਬੱਝ ਗਈ। ਕਿਤਨਾ ਚਿਰ ਨੂਰਾਨੀ ਮੁਖੜੇ ਨੂੰ ਤਕਦਾ ਤਕਦਾ ਵਿਸਮਾਦ ਹੋ ਗਿਆ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਕਰ ਕਮਲਾਂ ਨੂੰ ਮੇਰੀ ਕੰਢ ਤੇ ਫੇਰਿਆ ਤੇ ਡੋਲਿਉਂ ਪਕੜ ਸਾਰਾ ਹਾਲ ਪੁਛਿਆ। ਹਾਲ ਤਾਂ ਅਗੇ ਜਾਣਦੇ ਹੀ ਸਨ, ਰਾਹ ਦੇ ਛਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪ ਚੁਕ ਚੁਕ ਪਰ੍ਹਾਂ ਵਧਾਂਦੇ ਤੇ ਸਪਾਂ ਨਾਗਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾ ਕੇ ਲਿਆਏ ਸਨ। ਪਰ ਫੇਰ ਵੀ ਰਾਹ ਦਾ ਹਾਲ ਸੁਣਨਾ ਚਾਹਿਆ। ਮੈਂ ਅੱਥਰੂਆਂ ਦੀ ਝੜੀ ਲਾਈ ਜਿਵੇਂ ਬੀਤੀ ਸੀ, ਤੇ ਰਖਿਆ ਹੋਈ ਸੀ, ਵਾਰਤਾ ਸੁਣਾਈ। ਜਦ ਸੂਬਾ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਬਾਰੇ ਦਸਣ ਲਗਾ ਤਾਂ ਹੁਕਮ ਹੋਇਆ, ਕਿ 'ਨਿਤਨੇਮ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਦੱਸੀਂ'।

ਗੋਲ ਮੰਦਰ ਲਾਗੇ ਨਿਤਨੇਮ ਹੋਇਆ। ਤੇ ਪਿਛੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮੈਨੂੰ ਮੁੜ ਬੁਲਾਇਆ ਤੇ ਮੈਂ ਸਾਰੀ ਵਿਥਿਆ ਸੁਣਾਈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਓਸੇ ਵੇਲੇ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਉਚੇਚਾ ਬੰਦਾ ਭੇਜ ਬਰਗੇਡੀਅਰ ਚਿਮਨੀ ਦੇ ਦਫਤਰ ਖਬਰ ਭਿਜਵਾਈ ਤੇ ਓਸੇ ਵੇਲੇ ਫੌਜੀ ਲਾਹੌਰ ਨੂੰ ਚਾਲੇ ਪਾ ਗਏ, ਤੇ ਸੂਬੇ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਮੁੜੇ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਸੂਬਾ ਜੀ ਨੇ ਰਾਮ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣਾਦਿਆਂ ਕਹਿਆ,—'ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੀ ! ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਤੁਹਾਡੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਜੇ ਅੱਧਾ ਘੰਟਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਭੇਜੇ ਫੌਜੀ ਨਾ ਪੁਜਦੇ ਤਾਂ ਅਗੇ ਹੀ ਮੇਲੇ ਹੋਣੇ ਸਨ। ਜਦ ਸਾਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਤੇ ਅਗੇ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਹਿੰਦੂ ਸਿੱਖ ਵਡੀਆਂ ਵਡੀਆਂ ਪੱਗਾਂ ਬੰਨੀ ਬੈਠੇ ਮੌਤ ਦੀਆਂ ਘੜੀਆਂ ਗਿਣ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਿਸੇ ਵਾਰਡ ਵਿਚੋਂ ਛਲੀਆਂ ਦੇ ਕੁਟਣ ਵਾਂਗੂੰ ਧੜੰਮ ਧੜੰਮ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਆ ਰਹੀ ਸੀ। ਕਿਤੋਂ ਦਰਦ ਭਰੀਆਂ ਚੀਖਾਂ ਸੁਣਾਈ ਦੇਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਸਾਡੇ ਵਾਰਡ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ ਖਾਸ ਜਾਲ ਤਾਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਦੋ ਦੋ ਚਾਰ ਚਾਰ ਨੂੰ ਬੁਲਾਉਣਾ ਤੇ ਕਹਿਣਾ,—'ਖਾਲਸਿਓ, ਜਾਓ ਤੁਹਾਡੀ ਮਿਲਟਰੀ ਆਈ ਏ, ਬਾਹਰ ਜਾਕੇ ਟਰੱਕਾਂ ਵਿਚ ਸਵਾਰ ਹੋ ਜਾਓ।' ਉਹ ਗਰੀਬ ਜੇਹਲੋਂ ਬਾਹਰ ਦਸ ਕਦਮ ਹੀ ਜਾਂਦੇ ਕਿ ਅਗੋਂ ਛੁਰੇ ਬਾਜ ਘੇਰ ਲੈਂਦੇ ਤੇ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੁਹਦੇ। ਜਦ ਉਹ ਦਮ ਤੋੜ ਠੰਡੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਤਾਂ ਅਗਲਾ ਬੈਚ ਭੇਜ ਦਿੰਦੇ। ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਸਭ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰੀ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਸਾਂ ਕਿ ਜਮ ਲੈ ਚਲੇ ਨੇ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਬੇਲੀ ਨਹੀਂ।

ਹਿਲ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਨਰਕੀ ਕੁਰਲਾਟ ਸੁਣਦੇ ਪਰ ਮਾਲਾ ਹੱਥੋਂ ਨਾ ਛਡੀ । [illegible]
ਲਦੀ ਰਹੀ । ਸੁਰਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਜੁੜੀ ਰਹੀ । ਨੇਤਰ
ਦ ਸਨ । ਕਿ ਜੇਲਰ ਨੇ ਜੰਦਰਾ ਖੋਲਿਆ ਤੇ ਆਖਿਆ,—'ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਕੂਕਾ
ਹਰ ਆਵੇ ਉਸ ਦੇ ਵਾਰਸ ਆ ਗਏ ਹਨ ।' ਮੈਂ ਜਾਣਿਆ ਆਏ ਗਿਦੜਾਂ ਦੇ ਭਤੇ
ਲੇ । 'ਹਾਏ ! ਪਹਿਲਾਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਬਚਨ ਨਾ ਮੰਨਿਆ, ਹੁਣ ਕਸਾਈਆਂ ਹੱਥੋਂ
ਨ ਗਵਾਵਾਂਗਾ । ਚੰਗਾ ਜਿਵੇਂ ਰਜ਼ਾ, ਵਿਸਾਰੀਂ ਨਾ ! ਆਪਣੇ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਲਈਂ
ਹ ਗਿਣਤੀਆਂ ਗਿਣਦਿਆਂ ਜਦ ਵਡੇ ਫਾਟਕ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਠੀਕ ਜਿਵੇਂ
ਲਟਰੀ ਖੜੀ ਦਿਸੀ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੁਛਿਆ,—ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਖੁਦਪੁਰ [illegible] ਤੇਰੇ
ਰਸ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਉਡੀਕ ਰਹੇ ਹਨ । ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਨਾਉਂ ਕੰਨੀਂ ਪੈਣ
ੀ ਡੇਰ ਸੀ, ਦਿਉਂ ਮਾਲੂਮ ਹੋਇਆ ਜਿਵੇਂ ਭਖਦੇ ਅੰਗਾਰਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਫੁਲਾਂ
ੀ ਸੇਜ ਤੇ ਆ ਬਰਾਜਿਆ ਹਾਂ, ਕੰਡਿਆਂ ਤੋਂ ਧਰੂਟੀ ਜਾਂਦਾ ਮਖਮਲੀ ਵਿਛੌਣਿਆਂ ਤੇ
ਾ ਟਿਕਿਆ ਆਂ, ਮਝਧਾਰਾਂ ਵਿਚ ਗੋਤੇ ਖਾਂਦਾ ਸ਼ਹੁ ਸਾਗਰੋਂ ਪਾਰ ਹੋ [illegible]
ਚ ਮੌਜ ਨਾਲ ਘੁੰਮ ਰਿਹਾ ਹਾਂ । ਪ੍ਰੇਮ-ਛੱਲ ਅਜੇਹੀ ਕਿ ਹੰਝੂਆਂ ਨਾਲ ਨੇਤਰ ਜਲਥਲ
ਗਏ । ਗਲਾ ਬੰਦ ਹੋ ਗਿਆ, ਕੇਵਲ ਇਤਨਾ ਕਹਿ ਸਕਿਆ,—'ਧੰਨ ਧੰਨ ਮੇਰੇ
ਕ ਪ੍ਰਲੋਕ ਦੇ ਰਾਖੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮੈਨੂੰ ਨਰਕਾਂ ਵਾਲੇ [illegible]
ੜ ਆਪਣੇ ਚਰਨਾਂ ਵਲ ਖਿਚ ਲਿਆ । ਇਹ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਟਰੱਕ ਵਿਚ ਬੈਠ
ਇਆ । ਅਗੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਹਿੰਦੂ ਸਿੱਖ ਬੈਠੇ ਸਨ । ਗਡੀ ਚਾਲੇ ਪਾਏ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਥੋੜੇ
ਣੇ ਘੰਟੇ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਪੁਜ ਗਏ ਤੇ ਥੋੜੇ ਸਮੇਂ ਪਿਛੋਂ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ
ਾਹਿਬ ਆ ਸਾਹ ਲਿਆ ।'

ਮੈਂਬਰ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ [illegible]

ਫਾਇਰ ਮਿਸ

ਤ੍ਰਿਕਾਲ ਦਰਸੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਵੰਡਾਰੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸ੍ਰੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਦੀ ਭੋਏ 30 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਖਰੀਦੀ। ਇਥੋਂ ਦੇ ਧਾੜਵੀ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਫਿਕਰ ਪੈ ਗਿਆ। ਚਿੰਤਾ ਚੰਬੜ ਗਈ ਕਿ 'ਇਹ ਬਾਵਾ ਕਿਥੋਂ ਆ ਗਿਆ। ਕੌਣ ਹੈ ਸਾਡੇ ਰਾਹ ਵਿਚ ਰੋੜੇ ਅਟਕਾਣ ਵਾਲਾ ? ਇਹ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਥਿਰਕ ਨਹੀਂ ਸਕੇਗਾ। ਇਕੋ ਹੱਲਾ ਘਾਸ ਫੂਸ ਨੂੰ ਉਡਾ ਦੇਵੇਗਾ।' ਇਕ ਦਿਨ ਕੁਝ ਲਫੰਗਿਆਂ ਮਤਾ ਪਕਾਇਆ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਪਾਰ ਬੁਲਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਜੋ ਹੋਵੇ ਸੋ ਹੋਵੇ।

ਪਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦਾ ਚੌਧਰੀ ਜ਼ੁਹੀਰਦੀਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਵਲੀ ਅੱਲਾ ਜਾਣਦਾ ਸੀ। ਉਸਦੇ ਖਿਆਲ ਅਨੁਸਾਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਨੂਰ ਕੀ ਚਰਿੰਦ, ਕੀ ਪ੍ਰਿੰਦ, ਕੀ ਦਿਰੰਦ ਸਭ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਮੂੰਹ ਜੋਰ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਇਸ ਬਾਵੇ ਨੂੰ ਮਾਮੂਲੀ ਨਾ ਜਾਣੋਂ। ਇਹ ਖਾਕੀ ਪੁਤਲਾ ਨਹੀਂ ਹਜ਼ਰਤ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਹੈ। ਇਸਦੀ ਇਤਾਇਤ ਕਬੂਲ ਕਰੋ' ਮਗਰ ਉਹ ਭੂਤਰੇ ਸ਼ੈਤਾਨ ਕਦ ਸੁਣਦੇ ਮਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਹਿਆ,—'ਕਿਬਲਾ ! ਅਸੀਂ ਅਜ ਹੀ ਇਸਦੀ ਪਾਰਸ਼ਾਈ ਕਢ ਦੇਣੀ ਏ। ਆਪ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੋ।' ਪਰ ਜ਼ੁਹੀਰਦੀਨ ਨੇ ਕਹਿਆ,—'ਜੇ ਨਹੀਂ ਟਹਿ ਸਕਦੇ ਤਾਂ ਘਰੋਂ ਅਜ਼ਮਾ ਕੇ ਟੁਰੋ। ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਬੰਦੂਕਾਂ ਉਸ ਪਾਸੇ ਮੂੰਹ ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੀਆਂ, ਜੇ ਓਧਰ ਮੂੰਹ ਕਰ ਚਲ ਪੈਣ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੀ ਫਤਹਿ, ਜੇ ਨਾਂ ਚਲਣ ਤਾਂ ਉਸਦੀ ਕਦਮ-ਬੋਸੀ ਹਾਸਲ ਕਰੋ।' ਉਹ ਜਵਾਨ ਸਹਿਮਤ ਹੋ ਗਏ। ਸਾਰਿਆਂ ਬੰਦੂਕਾਂ ਭਰ ਲਈਆਂ, ਤੋੜੇ ਕਸ ਲਦੇ। ਇਕ, ਦੋ, ਤੀਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਜਵਾਨਾਂ ਬੰਦੂਕਾਂ ਦੇ ਘੋੜੇ ਦਬਾਏ, ਮਗਰ ਗੋਲੀਆਂ ਜਵਾਬ ਦੇ ਗਈਆਂ। ਦੂਜੀ ਵੇਰ ਫੇਰ ਕਲਾ ਆਜ਼ਮਾਈ ਕੀਤੀ ਪਰ ਨਤੀਜਾ ਢਾਕ ਕੇ ਤੀਨ ਪਾਤ। ਤੀਜੀ ਵਾਰ ਫੇਰ ਗੋਲੀਆਂ ਭਰੀਆਂ ਮਗਰ ਫੌਜੀ ਜਵਾਨਾ ਦੇ ਹਥੋਂ ਬੰਦੂਕਾਂ ਔਹ ਜਾ ਪਈਆਂ। ਸਭ ਹਕੇ ਬਕੇ ਰਹਿ ਗਏ। ਸਭ ਨੇ ਕੰਨਾਂ ਨੂੰ ਹੱਥ ਲਾਏ। ਤੋਬਾ ਕੀਤੀ। ਸਾਡੀ ਗਲਤੀ ਏ !' ਸਾਰੇ ਇਕ ਜ਼ਬਾਨ ਹੋ ਬੋਲੇ।' 'ਬਾਬਾ ਤੇਰਾ ਬਾਵਾ ਬੜਾ। ਅਸੀਂ ਹਾਰੇ ਤੁਸੀਂ ਜਿਤੇ। ਅਗੋਂ ਕਦੀ ਅਜੇਹੇ ਖਿਆਲ ਮਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਿਆਵਾਂਗੇ।

ਸ: ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ
ਮੁਖਤਾਰੇ ਆਮ

ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਗੋਲੀ

ਸੂਰਜ ਢਲ ਚੁਕਾ ਸੀ ਤੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਆਪਣੇ ਕੰਮਾਂ ਕਾਜਾਂ ਤੇ ਜਾ ਚੁਕੀ ਸੀ। ਕੁਝ ਵਿਹਾਰੀ ਸਜਣ ਹੁਕਮ ਦੀ ਉਡੀਕ ਵਿਚ ਖੜੇ ਸਨ, ਕਿ ਮਿਸਟਰ ਸਕਸੈਨਾ ਰੀਟਾਇਰਡ ਫੌਜੀ, ਸੁਪ੍ਰਿੰਟੈਂਡੈਂਟ ਪੁਲੀਸ ਸਰਸਾ ਤੇ ਸ: ਬਹਾਲ ਸਿੰਘ ਡੀ. ਐਸ. ਪੀ. ਵਣੀ ਆਦਿ ਪਿੰਡਾਂ ਦਾ ਦੋਰਾ ਕਰਦੇ ਸ੍ਰੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਆਏ। ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਨੇ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਮਹਿਮਾਨ ਖਾਨੇ ਕੁਰਸੀਆਂ ਤੇ ਬਿਠਾਇਆ ਤੇ ਸ: ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਬੈਠ ਕੁਝ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰਾ ਕਰਨ ਲਗ ਪਏ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਇਤਲਾਹ ਦਿਤੀ ਗਈ। ਉਹ ਵੀ ਭਾਈ ਵਜੀਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਵਿਚ ਘਿਰੇ ਮਹਿਮਾਨ ਖਾਨੇ ਆ ਗਏ। ਸਭ ਸਜਣ ਸਤਿਕਾਰ ਵਜੋਂ ਖੜੇ ਹੋ ਗਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੁਰਸੀ ਤੇ ਸ਼ਸ਼ੋਭਤ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਦੋਵੇਂ ਅਫਸਰ ਵੀ ਬੈਠ ਗਏ। ਸੇਵਾਦਾਰ ਇਕ ਪਾਸੇ ਹੋ ਖਲੋਤੇ।

ਗਲਾਂ ਬਾਤਾਂ ਚਲ ਪਈਆਂ। ਕਿਵੇਂ ਜ਼ਮੀਨ ਖਰੀਦੀ ਗਈ, ਕਿਵੇਂ ਸਿੰਘ ਜਾਣ ਮਾਰ ਅਬਾਦ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕੁਝ ਖੋਟੀ ਸੰਗਤ ਕਾਰਨ ਮਾਸ, ਚੋਰੀ ਆਦਿ ਦੀ ਵੀ ਚਰਚਾ ਚਲ ਪਈ। ਡੀ. ਐਸ. ਪੀ. ਨੇ ਕਿਹਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਵਾਕਿਆਤ ਨਹੀਂ ਹੋਣੇ ਚਾਹੀਦੇ। ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬੜੀ ਕੋਮਲਤਾ ਨਾਲ ਆਖਿਆ, ਤੁਸੀਂ ਠੀਕ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹੋ. ਪਰ ਜੇ ਸਰਕਾਰ ਮਿਲ ਵਰਤੋਂ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਮਸਲਾ ਹੱਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।' ਸਕਸੈਨਾ ਸਾਹਬ ਨੇ ਕਿਹਾ 'ਸਰਕਾਰ ਜ਼ਰੂਰ ਮਿਲ ਵਰਤੋਂ ਦੇਵੇਗੀ, ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਚਨ ਕੀਤਾ—'ਦੁਖ ਤਾਂ ਇਸੇ ਗਲ ਦਾ ਹੈ, ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਮਿਲ ਵਰਤੋਂ ਨਹੀਂ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ' ਕੁਝ ਸਾਧਾਰਨ ਲੋਕ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ ਤੇ ਚਲਕੇ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡਦੇ ਹਨ। ਸਾਡਾ ਧਰਮ ਜੀਵ-ਹਤਿਆ ਸਹਾਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਹਾਂ। ਅਸਾਂ ਲਿਖਕੇ ਲਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡਣਾ ਮਨਾ ਹੈ। ਪਰ ਵਿਰੋਧੀ ਤੇ ਸ਼ਰਾਰਤੀ ਮਨ ਮਰਜੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸਰਕਾਰ ਮਿਲ ਵਰਤੋਂ ਕਰੇ। ਮਾਸ ਸ਼ਰਾਬ, ਚੋਰੀ ਜਾਰੀ ਆਪੇ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਧਰਮ ਦੀ ਕਿਰਤ ਵਧੇਗੀ। ਲੋਕ ਭੈੜੇ ਕੰਮ ਤੋਂ ਬਚਣਗੇ। ਜਦ ਮੂੰਹ ਜ਼ੋਰ ਕੁਕਰਮ ਕਰਦੇ

ਹਨ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦਖਲ ਨਾ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਅਮਨ ਕਿਵੇਂ ਹੋਵੇ ?' ਮਿਸਟਰ ਸਕਸੀਨਾ ਐਸ. ਪੀ. ਸਰਕਾਰੀ ਤਰਜਮਾਨੀ ਕਰਦਿਆਂ ਬੋਲਿਆ, 'ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ! ਸ਼ਿਕਾਰ ਬੰਦ ਕਰਨਾ ਬੜਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ । ਲੋਕ ਰਾਈਫਲਾਂ ਲੈਂਦੇ ਹਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਲਾਈਸੈਂਸ ਹਨ। ਕਾਨੂੰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ । ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ।' 'ਤੁਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ' ਸੁਣਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬੀਰ ਰਸ ਵਿਚ ਆ ਗਏ ਤੇ ਚਰਨਾਂ ਦੇ ਜੋੜੇ ਨੂੰ ਉਤਾਂਹ ਕਰਕੇ ਗਰਜਵੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਕਹਿਆ—'ਤੁਹਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦੀ, ਮਗਰ ਮੇਰਾ ਧਰਮ ਰੋਕ ਪਾ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡਣ ਨਹੀਂ ਦਿਆਂਗਾ । ਤੁਹਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਮੇਰੀ ਜੁਤੀ ਥਲੇ । ਜਿਹੜਾ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਇਧਰ ਆਇਆ ਉਸ ਨੂੰ ਮੈਂ ਗੋਲੀ ਨਾਲ ਉੜਾ ਦੇਵਾਂਗਾ ।' ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣਕੇ ਮਿਸਟਰ ਸਕਸੀਨਾ ਉਬਾਲੇ ਖਾਂਦੀ ਢੱਕੀ ਹਾਂਡੀ ਵਾਂਗੂ ਵਿਚੇ ਵਿਚੇ ਕਰਿਜਦਾ ਤੇ ਦੰਦ ਕਰੀਚਦਾ ਰਿਹਾ ਪਰ ਬੋਲ ਕੁਝ ਨ ਸਕਿਆ । ਸ: ਬਹਾਲ ਸਿੰਘ ਬੜੇ ਠਰੰਮੇ ਨਾਲ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ 'ਨਹੀਂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ । ਭਾਵੇਂ ਸ਼ਿਕਾਰ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਹੈ, ਮਗਰ ਤੁਹਾਡੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਵੀ ਪਾਲਣਾ ਸਤਿਕਾਰ ਸਹਿਤ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ । ਤੁਹਾਡੀ ਆਪਣੀ ਸਰਕਾਰ ਹੈ, ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਮਿਲਕੇ ਕਿਉਂ ਨਾ ਚਲੇਗੀ । ਤੁਹਾਡਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।'

ਸ: ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਮੁਖਤਾਰੇ ਆਮ

ਗੁਬਲਦਨ ਦੀ ਲਾਜ

ਸੁਧ ਜਬ ਤੇ ਹਮ ਧਰੀ ਬਚਨ ਗੁਰ ਦਯੇ ਹਮਾਰੇ ॥
ਪੂਤ ਇਹੈ ਪ੍ਰਣ ਤੋਹਿ, ਪ੍ਰਾਨ ਜਬ ਲਗ ਘਟ ਥਾਰੇ॥
ਨਿਜ ਨਾਰੀ ਕੇ ਸੰਗ ਨਿਹੁ ਤੁਮ ਨਿੱਤ ਬਢੈਯੋਹੁ॥
ਪਰ ਨਾਰੀ ਕੀ ਸੇਜ ਭੂਲ ਸੁਪਨੇ ਹੂੰ ਨ ਜੈਯਹੋ ॥

ਭਾਗਾਂ ਭਰਿਆ 15 ਅਗਸਤ 1947 ਦਾ ਦਿਨ ਬੜੇ ਚਾ ਮਲਾਰਾਂ ਨਾਲ ਚੜ੍ਹਿਆ । ਦਿੱਲੀ, ਬੰਬਈ, ਕਲਕੱਤਾ ਤੇ ਬਾਕੀ ਸੂਬਿਆਂ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀਆਂ ਨਵੀਂ ਨਵੀਲੀ ਲਾੜੀ ਵਾਂਗੂੰ ਸਜਾਈਆਂ ਗਈਆਂ । ਅਜ ਹਰ ਭਾਰਤੀ ਹਿੱਕ ਕਢਕੇ ਤੁਰਨ ਵਿਚ ਮਾਣ ਸਮਝਦਾ

ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਜ਼ੰਜੀਰਾਂ ਨਾਲ ਜਕੜੀ ਭਾਰਤ ਮਾਂ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋਈ ਸੀ। ਸ੍ਰ: ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ, ਲਹਿਣਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਗਿਆ ਜਿਹੜੀ ਉਹਨਾਂ ਤੋਪ ਸਾਹਮਣੇ ਖੜੇ ਹੋ ਕੇ ਲਈ ਸੀ 'ਬਿਲਿਆ ! ਤੂੰ ਸਾਨੂੰ ਤੋਪ ਨਾਲ ਉਡਾ ਕੇ ਇਹ ਨਾ ਸਮਝ ਬੈਠੀਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਚੜ੍ਹ ਗਏ ਹਾਂ। ਨਹੀਂ ਵੇਖ ਕਿਸੇ ਜੱਟੀ ਦਾ ਪੇਟ ਨੌਂ ਮਹੀਨੇ ਗੰਦਾ ਕਰ ਕੇ ਆਏ ਕਿ ਆਏ। ਜਦ ਤਕ ਤੈਨੂੰ ਦੇਸ਼ੋਂ ਕੱਢ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੇ ਜਨਮ ਧਾਰਦੇ ਰਹਾਂਗੇ ਤੇ ਦਮ ਨਹੀਂ ਲਵਾਂਗੇ।' ਸੋ ਸ੍ਰ: ਭਗਤ ਸਿੰਘ, ਬੀ. ਕੇ. ਦੱਤ, ਕਾਮਾਂ ਗਾਟਾ ਦੇ ਬੀਰ ਸਪਾਹੀ ਤੇ ਆਜ਼ਾਦ ਹਿੰਦ ਫੌਜ ਦੇ ਸਿਰਲੱਥ ਸੂਰਮੇ ਤੇ ਹੋਰ ਅਨਗਿਣਤ ਹਿੰਦੂ, ਸਿੱਖ, ਮੁਸਲਮਾਨ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਤੇ ਦੇਵੀਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇਸ਼ ਖਾਤਰ ਜਾਨਾਂ ਕੁਰਬਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰਨਾਮ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦਾ ਫਲ ਪ੍ਰਤੱਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮਗਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੀ ਕੁਟਲ ਨੀਤੀ ਸਦਕਾ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਬੰਗਾਲ ਵਿਚ ਇਸ ਸੁਭਾਗ ਪਹੁ ਫੁਟਾਲੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਫਿਰਕੂ ਭਾਂਬੜ ਮੱਚ ਉਠੇ। ਲਾਟਾਂ ਆਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਛੋਹਣ ਲਗ ਪਈਆਂ। ਸਾਰਾ ਵਾਯੂ ਮੰਡਲ ਧੁਆਖਿਆ ਗਿਆ। ਸਾੜ ਫੂਕ ਤੇ ਕੱਟ ਵੱਢ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ। ਕੁਝ ਮੁਸਲਮਾਨ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦਾ ਹੱਥ ਠੋਕਾ ਬਣ ਪਾਗਲ ਹੋ ਗਏ। ਹਿੰਦੂਆਂ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਬਦਲੇ ਦੀ ਅੱਗ ਭੜਕ ਉਠੀ। ਬੇ-ਮਸੂਮ ਬੱਚੇ ਬੱਚੀਆਂ ਦਾ ਲਹੂ ਵੀਟਿਆ ਗਿਆ। ਸੁਹਾਗਣਾਂ ਦੇ ਸੁਹਾਗ ਦਿਨ ਦੀਵੀਂ ਲੁਟੇ ਗਏ। ਧਰਤੀ ਲਹੂ ਨਾਲ ਰੰਗੀ ਗਈ। ਆਕਾਸ਼ ਹਾਉਂਕਿਆਂ ਨਾਲ ਧੁਆਖਿਆ ਗਿਆ।

ਰੱਬ ਨੇ ਪੰਜੇ ਉਂਗਲਾਂ ਇਕ ਬਰਾਬਰ ਨਹੀਂ ਬਣਾਈਆਂ। ਇਸ ਘੋਰ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਵੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਈ ਥਾਈਂ ਲਿਸ਼ਕਾਂ ਮਾਰਦਾ ਰਿਹਾ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਿਥੇ ਸ਼ੇਖੂਪੁਰੇ, ਬਗਦਾਦ ਦੇ ਹੋਲੇ ਸਮੇਂ ਖੁਲ੍ਹੇ ਤੌਰ ਤੇ ਇਸ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਘਲੂਘਾਰੇ ਤੋਂ ਖਬਰਦਾਰ ਕਰ ਦਿਤਾ ਸੀ, ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਨਾਮਧਾਰੀਆ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਜਾਨ ਮਾਲ ਤੇ ਇਜ਼ੱਤ ਦੀ ਰਾਖੀ ਵਾਸਤੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿਤਾ ਸੀ, ਓਥੇ ਘਰੋਂ ਬੇ-ਘਰ ਹੋ ਰਹੇ ਭਰਾਵਾਂ ਦੀ ਜਾਨ ਮਾਲ ਤੇ ਇਜ਼ੱਤ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਦਿਆਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਥਾਂ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਦੀ ਪੱਕੀ ਵੀ ਨਾਲ ਹੀ ਕਰ ਦਿਤੀ ਸੀ। ਸ਼ਾਵਾ ਸ਼ੇ ਨਾਮ-ਧਾਰੀਆਂ ਦੇ ! ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਤੇ ਫੁਲ ਚੜ੍ਹਾਏ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਨਵੇਂ ਵਸਾਏ ਸ੍ਰੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ, ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਉਖੜੇ ਪੁਖੜੇ ਮੁਸਲ-ਮਾਨਾਂ ਦੀ ਵਿਤ ਅਨੁਸਾਰ ਖਾਣ ਪੀਣ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ। ਸੰਤ ਤਰਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਦ ਬੀਗੜ ਦਾ ਕਾਫਲਾ ਨਹਿਰੋਂ ਨਹਿਰ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ

ਵੇਖ ਘਬਰਾ ਗਏ, ਪਰ ਭਾਈ ਘਣੀਟਾ ਸਿੰਘ, ਕੰਧਾਰਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੋਰ ਸਨਧ-ਬਧ ਸਾਥੀਆਂ ਜਾ ਕੇ ਤਸੱਲੀ ਦੇਂਦਿਆਂ ਕਹਿਆ 'ਭਰਾਵੋ ! ਘਾਬਰੋ ਨਾ, ਕੂਕਿਆਂ ਦੀ ਹੱਦ ਅੰਦਰ ਤੁਹਾਡੀ ਵਾ ਵਲ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਵੇਖ ਸਕਦਾ । ਨਿਸਚਿੰਤ ਹੋ ਕੇ ਜਾਓ, ਇਹ ਸਾਡੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ ।' ਜਦ ਭਾਈ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਕਹੇ ਤਾਂ ਪੰਜ ਸੱਤ ਭੁਖੀਆਂ ਜਨਾਨੀਆਂ ਲੁਕੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਝਾੜੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਕਾਫਲੇ ਨਾਲ ਆ ਰਲੀਆਂ ਤੇ ਨਿਸਚਿੰਤ ਹੋ ਕੇ ਨਵੇਂ ਟਿਕਾਣੇ ਤੇ ਗਈਆਂ ।

ਇਸ ਰਾਮ ਰੌਲੇ ਵਿਚ ਗੁਲਬਦਨ ੧੬-੧੭ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਤੇਲਣ ਕੁੜੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਮਾਪੇ ਛੋਟੀ ਕਰ ਕੇ ਵਾਜ ਮਾਰਦੇ ਸਨ, ਪ੍ਰਵਾਰ ਨਾਲੋਂ ਵਿਛੜ ਗਈ ਤੇ ਨਵੇਂ ਪਿੰਡ ਦੇ ਵਾਸੀਆਂ ਦੇ ਕਾਬੂ ਆ ਗਈ । ਛੋਟੀ ਨੂੰ ਹੁਸਨ ਵੀ ਰੱਬ ਨੇ ਖੁਲ੍ਹ ਦਿਲੀ ਨਾਲ ਬਖਸ਼ਿਆ ਸੀ । ਲੰਮੀ, ਉੱਚੀ, ਮਮੋਲਿਆਂ ਵਰਗੀਆਂ ਅੱਖਾਂ, ਸੁਡੌਲ ਛਾਤੀਆਂ, ਗੁਦ-ਗੁਦਾ ਸਰੀਰ ਪਾਟੀਆਂ ਲੀਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸੁੰਦਰਤਾ ਡੁਲ੍ਹ ਡੁਲ੍ਹ ਪੈਂਦੀ ਸੀ । ਗੁੰਡੇ ਉਸ ਨੂੰ ਲੁਧਿਆਣੇ ਲੈ ਆਏ ਇਕ ਹੋਟਲ ਵਿਚ ਲੈ ਵੜੇ । ਰੱਬ ਮਿਹਰਬਾਨ, ਕੁਲ ਮਿਹਰਬਾਨ । ਕੁਦਰਤ ਨਾਲ ਸ੍ਰ: ਚੰਨਨ ਸਿੰਘ ਮੋਢੇ ਬੰਦੂਕ ਲਟਕਾਈ ਉਸੇ ਹੋਟਲ ਵਿਚ ਗਿਆ । ਸਹਿਮੀ ਕੂੰਜ ਨੂੰ ਬਾਜਾਂ ਦੇ ਪੰਜਿਆਂ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਪੁਛਿਆ 'ਤੁਸੀਂ ਕੌਣ ਹੋ ? ਇਸ ਭੋਲੀ ਭਾਲੀ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਕਿਉਂ ਬੈਠੇ ਹੋ ?' ਸ੍ਰ: ਚੰਨਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪਿਆਰ ਭਰੇ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣ ਛੋਟੀ ਡੁਲ੍ਹ ਪਈ । ਮਾਂ, ਪਿਓ, ਭੈਣ, ਭਰਾਵਾਂ, ਦਾ ਪਿਆਰ ਅੱਖਾਂ ਰਾਹੀਂ ਵਹਿ ਟੁਰਿਆ ਤ੍ਰਪ ਤ੍ਰਪ ਅੱਥਰੂ ਕੇਰਨ ਲਗ ਪਈ, ਪਰ ਗੁੰਡਿਆਂ ਕਹਿਆ 'ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਘਰੋਂ ਮਾਪਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਕੁੜੀਆਂ ਵਿਛੜਨ ਤਾਂ ਦਿਲ ਭਾਰਾ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਕਰੋ ।' ਸਰਦਾਰ ਸਮਝ ਗਿਆ ਦਾਲ ਵਿਚ ਕੁਝ ਕਾਲਾ ਕਾਲਾ ਏ, ਉਹ ਕੁਝ ਦਸੇ ਪੁਛੇ ਬਿਨਾ ਥਾਣੇ ਗਿਆ ਤੇ ਥਾਣੇਦਾਰ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਹੋਟਲ ਵਿਚ ਪੁਜਾ । ਥਾਣੇਦਾਰ ਵੀ ਰਬ ਦੇ ਭੌ ਵਾਲਾ ਸੀ ਉਸ ਆ ਕੇ ਪੁਛਿਆ—ਸਿੰਘੋ ! ਕੀ ਗਲ ਏ ਇਸ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਉਂਗਲੀ ਲਾਈ ਫਿਰਦੇ ਹੋ ?' 'ਨਹੀਂ ਜਨਾਬ ! ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਬਦਮਾਸ਼ਾਂ ਕੋਲੋਂ ਛੁਡਾ ਕੇ ਲਿਆਏ ਹਾਂ । ਘੜੀ ਦੋ ਆਰਾਮ ਕਰਕੇ ਘਰ ਚਲੇ ਜਾਵਾਂਗੇ । ਹੁਣ ਇਸ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਕੋਈ ਡਰ ਨਹੀਂ' ਮਗਰ ਗੁੰਡਿਆਂ ਦੀਆਂ ਇਹ ਗਲਾਂ ਸੁਣ ਗੁਲਬਦਨ ਫਿਜ ਪਟੀ ਪਰ ਮੂੰਹੋਂ ਕੁਝ ਨਾ ਬੋਲੀ । ਥਾਣੇਦਾਰ ਨੇ ਕਹਿਆ—'ਬੀਬੀ ਤੂੰ ਕਿਧਰ ਜਾਣਾ ਹੈਂ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਜਵਾਨਾਂ ਨਾਲ ਜਾਂ ਇਸ ਸਰਦਾਰ ਨਾਲ ?' ਗੁਲਦਬਨ ਨੇ ਸਰਦਾਰ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਸੱਚਾ ਮਨੁਖੀ ਜਜ਼ਬਾ ਤੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਹਮਦਰਦੀ ਤਕੀ ਤਾਂ ਸਿਸਕੀਆਂ ਭਰਦਿਆਂ ਕਹਿਣ ਲਗੀ—ਮੈਂ ਬਾਬੇ

ਨਾਲ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹਾਂ।' ਥਾਣੇਦਾਰ ਨੇ ਓਸੇ ਵੇਲੇ ਗੁਲਬਦਨ ਨੂੰ ਸਰਦਾਰ ਨਾਲ ਤੋਰ ਦਿਤਾ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੁੰਡਿਆਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਲਾਲ ਹੋ ਗਈਆਂ ਤੇ ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਨ ਸਿੰਘ ਵਲ ਇਉਂ ਵੇਖਣ ਲਗ ਪਏ ਜਿਵੇਂ ਕਾਮਾਤਰ ਰਿਛਾਂ ਪਾਸੋਂ ਬਕਰੀ ਖੋਹ ਲਈ ਜਾਵੇ। ਬਦਮਾਸ਼ ਓਸੇ ਵੇਲੇ ਬੁੜ ਬੁੜ ਕਰਨ ਲਗ ਪਏ ਤੇ ਦੂਰ ਤਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਗੁਲਬਦਨ ਨੂੰ ਵੇਖਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਤੇ ਲਲਕਾਰ ਕੇ ਆਖਿਆ—'ਬੁਢਿਆ ਇਸ ਪੰਛੀ ਨੂੰ ਤੂੰ ਲੈ ਤਾਂ ਚਲਿਆ ਹੈਂ ਚੰਗਾ ਇਸ ਦੇ ਬਦਲੇ ਤੇਰੀ ਕੁੜੀ ਚੁਕਾਂਗੇ। ਖਬਰਦਾਰ ਰਹਿਣਾ' ਚੰਨਨ ਸਿੰਘ ਗੁਲਬਦਨ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਰਬੋਂ ਪੁਜਾ ਤੇ ਸਾਰੀ ਵਾਰਤਾ ਸੁਣਾਈ।

ਸਰਦਾਰਨੀ ਗੁਲਬਦਨ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ। ਪੀੜ੍ਹੀ ਦਿਤੀ। ਨਹਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਪਾਣੀ ਦਿਤਾ। ਕਪੜੇ ਲਤੇ ਦਿਤੇ। ਰੋਟੀ ਖਵਾਈ। ਰੋਟੀ ਖਾਕੇ ਗੁਲਬਦਨ ਸੌਂ ਗਈ। ਘੂਕ ਸੌਂ ਗਈ ਜਦ ਜਾਗੀ ਤਾਂ ਮਸੂਸ ਕੀਤਾ ਜਿਵੇਂ ਛਾਪਿਆਂ ਤੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਮਖਮਲ ਤੇ ਆ ਬੈਠੀ ਹੈ। ਲਹਿੰਦੇ ਵਲ ਮੂੰਹ ਕਰ ਰੱਬ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰ ਕੀਤਾ, ਕਿ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਅਜੇ ਐਸੇ ਇਨਸਾਨ ਹਨ, ਜਿਨਾਂ ਅੰਦਰ ਰੱਬ ਦਾ ਭੌ ਹੈ।

ਗੁਲਬਦਨ ਰਬੋਂ ਤਾਂ ਚਲੀ ਗਈ, ਪਰ ਬਦਮਾਸ਼ਾਂ ਪਿਛਾ ਨ ਛਡਿਆ। ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਦੇ ਪਿਛੇ ਹੱਥ ਧੋਕੇ ਪੈ ਗਏ ਕਿ ਕਦ ਮੌਕਾ ਮਿਲੇ ਤੇ ਜਾਂ ਗੁਗਬਦਨ ਨੂੰ ਚੁਕ ਲੈ ਜਾਈਏ ਜਾਂ ਚੰਨਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪਾਰ ਬੁਲਾਈਏ। ਖੈਰ ਸਰਦਾਰ ਨੇ ਗੁਲਬਦਨ ਦੀ ਰੇਖ ਦੇਖ ਵਾਸਤੇ ਪੂਰੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰ ਦਿਤੇ ਤੇ ਉਹ ਵੀ ਪਰਵਾਰ ਨਾਲ ਰਚ ਮਿੱਚ ਗਈ। ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਪਰਦੇ ਰਖਣ ਵਾਸਤੇ ਉਸਨੂੰ ਪਿਆਰੋ ਕਰਕੇ ਪੁਕਾਰਨ ਲਗ ਪਏ ਤੇ ਆਖਿਆ ਇਸਦੇ ਮਾਪਿਆਂ ਦਾ ਰੌਲੇ ਗੋਲੇ ਵਿਚ ਕੁਝ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਬੀਬੀ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਹੈ।'

ਸੂਰਜ ਡੁਬ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਲੋਕ ਬਾਹਰੋਂ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਆ ਰਹੇ ਸਨ। ਸ: ਬਾਹਰੋਂ ਇਕਲਾ ਹੀ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਬਦਮਾਸ਼ ਮੌਕੇ ਦੀ ਤਾੜ ਵਿਚ ਸਨ ਪੰਜ ਸਤ ਗੰਡਾਸੀਆਂ ਨਾਲ ਇਉਂ ਟੁਟ ਪਏ ਜਿਵੇਂ ਹਲਕੇ ਗਿਦੜ ਰਾਹੀਆਂ ਤੇ ਹੱਲਾ ਕਰਕੇ ਪੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸਰਦਾਰ ਕੁਝ ਟਾਕਰਾ ਕੀਤਾ, ਪਰ ਬਹੁਤਿਆਂ ਅਗੇ ਇਕਲੇ ਦੀ ਕੀ ਪੇਸ਼ ਜਾਣੀ ਸੀ, ਅੰਤ ਹਫ ਕੇ ਡਿਗ ਪਿਆ, ਡਿਗਣ ਦੀ ਡੇਰ ਸੀ ਤੇ ਕੁਝ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਦੀ ਸੋ ਸੁਣ ਬਦਮਾਸ਼ ਨੌਂ ਦੋ ਯਿਆਰਾਂ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਸਰਦਾਰ ਨੂੰ...

...ਹਸਪਤਾਲ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਗਿਆ। ਡਾਕਟਰ ਨੇ ਮੁਆਇਨਾਂ ਕਰਕੇ ਰਪੋਰਟ ਕੀਤੀ ਪੂਰੇ 32 ਜ਼ਖਮ ਨਿਕਲੇ। ਥਾਣੇ ਵੀ ਰਪਟ ਦਰਜ ਹੋ ਗਈ। ਸਰਦਾਰ ਦੀ

ਸਰਕਾਰੇ ਦਰਬਾਰੇ ਇਜ਼ਤ ਮਾਣ ਸੀ, ਪੰ: ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਤਕ ਰਸਾਈ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੂਰੇ ਗਹੁ ਨਾਲ ਇਲਾਜ ਕੀਤਾ।

ਇਧਰ ਸ: ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ, ਸ: ਚੰਨਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਜਵਾਤਰੇ ਨੇ ਸਮਝਿਆ ਕਿ ਸਰਦਾਰ ਦਾ ਕੋਈ ਦੋਖ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਇਹ ਸਾਰਾ ਕਾਰਾ ਗੁਲਬਦਨ ਕਰਕੇ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਰਖਸ਼ਤ ਥਾਂ ਤੇ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਖਾਤਰ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਲੈ ਗਿਆ ਤੇ ਹਰਦਿਆਲ ਕੌਰ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਗਲ ਸਮਝਾ ਦਿਤੀ। ਖਾਣ ਪੀਣ ਦੀ ਭਾਵੇਂ ਕੋਈ ਪ੍ਵਾਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮਗਰ ਇਕ ਸਰਦਾਰ ਚੰਨਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਹੱਲੇ ਤੇ ਦੂਜੇ ਮਾਪਿਆਂ ਦਾ ਵਿਛੋੜੇ ਦੀ ਯਾਦ ਕਈ ਵਾਰੀ ਨਿਮੋਂਝੂਣ ਬਣਾ ਦੇਂਦੀ। ਪਰ ਸ੍ਰਦਾਰਨੀ ਹਰਦਿਆਲ ਕੌਰ ਉਸਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਰਖਣ ਵਾਸਤੇ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਰਾਹ ਕਢ ਹੀ ਲੈਂਦੀ।

ਜਦ ਇਥੇ ਕੁਝ ਦਿਨ ਬਤੀਤ ਹੋਏ ਤਾਂ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮੇਲੀਆਂ ਗੇਲੀਆਂ ਨੂੰ ਪਿਆਰੋ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਲਗ ਗਿਆ ਤੇ ਲਗੇ ਸਰਦਾਰ ਨੂੰ ਉਲਟੀ ਮਤ ਦੇਣ। ਸਰਦਾਰ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਇਸ ਨੂੰ ਮਾਪਿਆਂ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਯਾਰ ਦੋਸਤ ਕਹਿਣ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਇਥੇ ਹੀ ਕਿਸੇ ਸਿਖ ਮੁੰਡੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ। ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸੁਣ ਸੁਣ ਚੇਤੰਨ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਕੇਵਲ ਨਾਉਂ ਦਾ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਸਗੋਂ ਮਨ ਦਾ ਵੀ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਸੀ। ਜਦ ਉਸ ਨੂੰ ਨਿਜੀ ਦੋਸਤ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰੋ ਦੇ ਵਿਆਹ ਬਾਰੇ ਕਹਿਆ ਤਾਂ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਲਾਲ ਹੋ ਗਈਆਂ ਤੇ ਇਕ ਜਬਾਨ ਹੋ ਬੋਲਿਆ—'ਤੁਸੀਂ ਠੀਕ ਆਖਦੇ ਹੋ ਕਿ ਨੌਜਵਾਨ ਲੜਕੀ ਜਾਂ ਲੜਕੇ ਨੂੰ ਵਰ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਜੇ ਪਿਆਰੋ ਦਾ ਮਨ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਜਾਣ ਦਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਘਰ ਬਿਠਾਣਾ ਪਾਪ ਹੈ। ਚੰਗਾ ਘਰ ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਵੀ ਉਹ ਔਖੀ ਰਹੇਗੀ।

ਤੂੰ ਛੱਡ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਿਆਨਾਂ ਨੂੰ, ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਦਾ ਵਾਧਾ ਕਰਨਾ ਹਰ ਵਡੇ ਛੋਟੇ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ। ਫੇਰ ਕੋਈ ਜਬਰਦਸਤ ਨਹੀਂ, ਉਧਾਲਿਆ ਨਹੀਂ, ਗੁੰਡਿਆਂ ਕੋਲੋਂ ਤੁਸਾਂ ਬਚਾਇਆ, ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਸਿਖੀ ਧਰਮ ਦਾ ਪਲਾ ਫੜਾਓ। ਕੌਮ ਦਾ ਭਲਾ ਹੋਵੇਗਾ। 'ਤੁਸੀਂ ਬਹੁਤਾ ਗਿਆਨ ਨ ਘੋਲੋ, (ਗੁਲਬਦਨ) ਮੂੰਹੋਂ ਬੋਲੇ। ਉਸ ਦਾ ਜਾਮਾ ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਘਰ ਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਮੁਹੰਮਦੀ ਸ਼ਰਾਅ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਬਦਲਨਾ ਯੋਗ ਨਹੀਂ।' ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ—'......ਬਗਾਨੀ ਅੰਸ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਨ ਲੈਣੀ, ਨਾ ਖੋਹ ਕੇ ਨਾ ਚੁਰਾ ਕੇ, ਜੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਡਿਗੀ ਚੀਜ਼ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਵੀ ਹੋਕਾ ਦੇ ਵਾਪਸ ਕਰਨੀ...।'

'ਸਰਦਾਰਾ ! ਤੂੰ ਸਮਝਦਾ ਨਹੀਂ, ਧਰਮ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਕਰਨਾ ਪਾਪ ਹੈ ? ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਤੇ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ, ਪੰਥ ਨੂੰ ਚੜ੍ਹਦੀਆਂ ਕਲਾਂ ਵਿਚ ਵੇਖਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ? ਅਸੀਂ ਕੋਈ ਉਧਾਲ ਕੇ ਲਿਆਏ ਹਾਂ ? ਤੈਨੂੰ ਜ਼ਰਾ ਸੋਚਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।'

ਮੈਂ ਸੋਚ ਲਿਆ ਹੈ। ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੋਚ ਲਿਆ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਖੂਹ ਵਿਚ ਡਿਗੀ ਗਊ ਦੇ ਗਲੇ ਤੇ ਛੁਰੀ ਫੇਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ। ਧਰਮ ਤਾਂ ਹੈ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਸੱਚ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰੋ, ਦਲੀਲਾਂ ਨਾਲ ਕਾਇਲ ਕਰੋ, ਫੇਰ ਜੇ ਕੋਈ ਮਨ-ਮਰਜੀ ਨਾਲ ਹੱਥ ਜੋੜ ਬੇਨਤੀ ਕਰੇ ਮੈਨੂੰ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਦਾ ਰਾਹ ਦਸੋ, ਫੇਰ ਤਾਂ ਸਵਾਦ ਹੈ, ਪਰ ਜੇ ਫੁੰਡੀ ਘੁਗੀ ਦੇ ਗਲੇ ਤੇ ਛੁਰੀ ਫੇਰਨੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਧਰਮ ਦੀ ਵੇਲ ਵਧੀ ਜਾਣੋ ! ਇਹ ਧਰਮ ਥੋੜਾ ਹੈ, ਇਹ ਤਾਂ ਉਲਟਾ ਪਾਪ ਹੈ, ਪਾਪ ਨਹੀਂ, ਘੋਰ ਪਾਪ, ਗੁਨਾਹਿ ਕਬੀਰਾ। ਤੁਸੀਂ ਨਹੀਂ ਸੁਣਿਆ ਸਿੱਖ ਜਦ ਲੜਦੇ ਲੜਦੇ ਵੈਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਭਜਾਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਲੈ ਜਾ ਸਕਦੇ ਸਨ, ਤਾਂ ਸਿਖ ਬੀਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਬਲਾਵਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਬੱਚੀਆਂ ਵਾਂਗੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਾਰਸਾਂ ਤਕ ਸਹੀ ਸਲਾਮਤ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਏਸ ਬੇਜ਼ਬਾਨ ਨੂੰ ਘਰ ਰਖਕੇ ਅਸਾਂ ਜਮਰੌਦ ਦਾ ਕਿਲਾ ਨਹੀਂ ਜਿੱਤ ਲੈਣਾ ?' ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਕਿਹਾ 'ਪਰ ਓਧਰ ਪਾਕਸਤਾਨੀਆਂ ਬਥੇਰੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਘਰੀਂ ਇਠਾ ਲਈਆਂ ਹਨ; ਜੇ ਅਸਾਂ ਇਕ ਰਖ ਲਈ ਤਾਂ ਕਿਹੜੀ ਗਲ ਏ, ਫੇਰ ਅਸੀਂ ਕੋਈ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ! ਗੁੰਡਿਆਂ ਹਥੋਂ ਛੁੜਾ ਕੇ ਲਿਆਏ ਹਾਂ।'

'ਵਾਹ ਭਾਈ ਵਾਹ ! ਲਹੂ ਨਾਲ ਕਦੇ ਲਹੂ ਨਹੀਂ ਧੋਤਾ ਜਾਂਦਾ। ਲਹੂ ਨੂੰ ਕੇਵਲ ਨਿਰਮਲ ਜਲ ਸਾਫ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਬਦਮਾਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਇਆ, ਇਹ ਨੇਕੀ ਹੈ, ਪਰ ਹੁਣ ਉਸ ਨੂੰ ਦੀਨੋਂ ਬੇ-ਦੀਨ ਕਰਨਾ ਸਖਤ ਅਨੀਤੀ ਏ, ਅਧਰਮ ਏ, ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦਾ, ਮੈਂ ਇਹ ਕੰਮ ਕਦਾਚਿਤ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦੇਣਾ।' ਹਿੱਕ ਤੇ ਹੱਥ ਮਾਰਦਿਆਂ ਬੜੇ ਜੋਰ ਨਾਲ ਕਿਹਾ,—'ਇਸ ਗਰੀਬਣੀ ਖਾਤਰ ਜੇ ਕੋਈ ਮੁਸੀਬਤ ਝੱਲਣੀ ਪਈ ਤਾਂ ਖਿੜੇ ਮਥੇ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕਰਾਂਗਾ। ਉਤਨਾ ਚਿਰ ਦਮ ਨਹੀਂ ਲਵਾਂਗਾ ਜਦ ਤਕ ਇਸ ਨੂੰ ਅਸਲ ਵਾਰਸਾਂ ਤਕ ਪਹੁੰਚਾ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ। ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਛੋਟੀ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਪਰ ਉਸਨੂੰ ਬਹੁਤਾ ਫਿਕਰ ਛੋਟੀ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਮਾਪਿਆਂ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚਾਣ ਦਾ ਸੀ। ਲਾਹੌਰ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਯੂਨੀਅਨ ਵਿਚ ਅਜ਼ੀਜ ਅਹਿਮਦ ਉਸਦਾ ਚੰਗਾ ਦੋਸਤ ਸੀ। ਉਸਨੂੰ ਸਾਰੀ ਗਲ ਲਿਖ ਭੇਜੀ। ਉਸ ਨੇ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ-ਬਾਜੀ ਕੀਤੀ ਪੰਜ ਮਹੀਨਿਆਂ ਪਿਛੋਂ ਅਜ਼ੀਜ ਅਹਿਮਦ ਦੀ ਚਿਠੀ ਆਈ ਕਿ ਛੋਟੀ (ਗੁਲਬਦਨ) ਦੇ ਮਾਪਿਆਂ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗ ਗਿਆ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਉਸਨੂੰ ਬਾਰਡਰ ਤਕ ਲੈ

ਆਓ। ਇਕਬਾਲ ਛੋਟੀ ਦਾ ਤਾਇਆ ਆ ਕੇ ਲੈ ਜਾਵੇਗਾ। ਤਾਰੀਖ ਮਿਥੀ ਗਈ। ਛੋਟੀ ਨੂੰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਭੇਜਣ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰ ਲਏ।

ਦੂਜੇ ਬੰਨੇ ਹਰਦਿਆਲ ਕੌਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਵਾਮੀ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਕਰ ਇਕ ਦੋ ਵਧੀਆ ਜੋੜੇ ਕਪੜਿਆਂ ਦੇ ਸਿਲਵਾ ਦਿਤੇ। ਛੋਟੀ ਕਪੜੇ ਟਰੰਕ ਵਿਚ ਪਾ ਬਾਰਡਰ ਤੇ ਜਾਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਪਈ। ਸਰਦਾਨੀ ਨੇ ਰਾਹ ਵਾਸਤੇ ਪੰਜੀਰੀ ਤਿਆਰ ਕਰ ਇਕ ਡੱਬੇ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿਤੀ ਤੇ ਦੂਜੇ ਡੱਬੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਂਠੇ, ਆਲੂ ਤੇ ਅਚਾਰ। ਉਹ ਇਉਂ ਤਿਆਰ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਦੁਹਤਰ ਰਾਣੀ ਨਾਨਕਿਆਂ ਤੋਂ ਮਾਪਿਆਂ ਕੋਲ। ਛੋਟੀ ਦਾ ਰੂਪ ਨਿਖਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਸਾਦੇ ਮੁਰਾਦੇ ਕਪੜਿਆਂ ਵਿਚ ਇਉਂ ਫਬਦੀ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਦੇਵਪੁਰੀ ਦੀ ਅਪੱਸ਼ਰਾ। ਹਰਦਿਆਲ ਕੌਰ ਨੇ ਛੋਟੀ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਦਿਤਾ। ਛੋਟੀ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਡੁਲ੍ਹ ਪਈਆਂ। ਸਰਦਾਰ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਛੋਟੀ ਬਸ ਅੱਡੇ ਵਲ ਰਵਾਨਾ ਹੋਏ। ਕੋਈ ਤਿੰਨ ਘੰਟਿਆਂ ਵਿਚ ਬਾਰਡਰ ਤੇ ਪੁਜੇ।

ਭਾਰਤੀ ਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਕੌਂਸਲਰਾਂ ਨੂੰ ਬਕਾਇਦਾ ਇਤਲਾਹ ਦਿਤੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਛੋਟੀ ਨਾਲ ਬਸ ਤੋਂ ਉਤਰਿਆ ਟਰੰਕ ਛੋਟੀ ਨੇ ਚੁਕਿਆ। ਹੱਦ ਤੇ ਪੁਜੇ। ਇਕਬਾਲ, ਅਜ਼ੀਜ਼, ਅਹਿਮਦ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਾਕੀ ਸਨਬੰਧੀ ਵੀ ਆਏ ਸਨ। ਜਦ ਤਾਏ ਨੇ ਛੋਟੀ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਦੋਹਾਂ ਤਾਏ ਤੇ ਭਤਰੀ ਦੀਆਂ ਅਖਾਂ ਤਰ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਬਾਕੀ ਪ੍ਰਵਾਰ ਦਾ ਵੈਰਾਗ ਠਲਿਆ ਨ ਜਾਵੇ। ਸਿਕਿਉਰਿਟੀ ਅਫਸਰਾਂ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕੀਤੀ ਤੇ ਛੋਟੀ ਨੂੰ ਤਾਏ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕੀਤਾ। ਛੋਟੀ ਮਾਂ ਦੇ ਗਲੇ ਲਗੀ। ਪ੍ਰੇਮ ਦੀ ਕੁਰਲਾਹਟ ਨਾਲ ਬਾਰਡਰ ਹਿਲ ਗਿਆ। ਛੋਟੀ ਦੇ ਤਾਏ ਨੇ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਨੂੰ ਛੂਹਿਆ ਤੇ ਭਰੇ ਗਲੇ ਨਾਲ ਆਖਿਆ, 'ਸਰਦਾਰਾ! ਸੁਣਦੇ ਸਾਂ ਕਿ ਸਿੱਖ ਸੂਰਮੇ, ਬਹਾਦਰ ਤੇ ਪਰਾਉਪਕਾਰੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਤੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰ ਵਖਾਇਆ।' 'ਮੀਆਂ ਜੀ! ਇਹ ਤਾਂ ਇਨਸਾਨੀ ਫਰਜ਼ ਹੈ। ਫਰਜ਼ ਤੋਂ ਵਧ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ।' ਕੋਲੋਂ ਗੁਲਬਦਨ ਅੱਖਾਂ ਪੂੰਜਦਿਆਂ ਆਖਿਆ 'ਤਾਊ! ਸਿਖ ਕਾਮਲ ਇਨਸਾਨ ਹਨ, ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਨਾਮਧਾਰੀਏ ਅਰਸ਼ੀ ਫਰਿਸ਼ਤੇ।'

ਹਜ਼ਾਰਾ ਸਿੰਘ 'ਮਾਫ਼ੀ'

ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਤੋਂ ਸੇਵਾ

ਜਿਸ ਭਾਵੈ ਤਿਸ ਆਪਨ ਨਾਇ ਲਾਵੈ ॥
ਜਿਸ ਭਾਵੈ ਤਿਸ ਖੇਲ ਖਿਲਾਵੈ ॥
ਬੇਸੁਮਾਰ ਅਥਾਹ ਅਗਨਤ ਅਤੋਲੈ ॥
ਜਿਉ ਬੁਲਾਵਹੁ ਤਿਉ ਨਾਨਕ ਦਾਸ ਬੋਲੈ ॥

ਗਉੜੀ ਸੁਖਮਨੀ (ਪੰਨਾ ੨੯੨)

ਅੱਜ ਪੰਡਿਤ ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਖਾਸ ਕਿਰਪਾ ਸੀ। ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਅਰਦਾਸ ਸੋਧ ਬੰਦਨਾਂ ਅਰੰਭੀ। ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਢੋਲਕੀਏ ਨੇ ਢੋਲਕੀ ਤੇ ਥੱਪਾ ਮਾਰਿਆ ਤੇ ਥੱਪੇ ਨੇ ਸਾਰੇ ਦਿਲਾਂ ਨੂੰ ਧੂਹ ਪਾ ਦਿਤੀ। ਕੁੰਦਨ ਸਿੰਘ ਭਗੌਤਾ ਤੇ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੇ ਛੈਣਿਆਂ ਦੀ ਗੁੰਜਾਰ ਨਾਲ ਚੁੰਬਕ ਦਾ ਅਸਰ ਵਿਖਾਇਆ। ਬੰਦਨਾਂ ਉਪ੍ਰੰਤ ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਨੂਰਜਹਾਂ ਤੇ ਆਸਿਫਜਾਹ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਅਰੰਭਦਿਆਂ ਧਾਰਨਾ ਲਈ :—

'ਕਿਉਂ ਜ਼ੁਲਮ ਕਮਾਨਾਂ ਏਂ, ਪਾਪੀਆ ਰਾਜ ਸਦਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ'

ਇਕ ਭਾਰਤ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ, ਦੂਜਾ ਇਨਸਾਫ ਨਾ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤੀਜਾ ਜਥੇ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬਲ ਉਤਸ਼ਾਹ ਸਰੋਤਿਆਂ ਤੇ ਰਾਹ ਜਾਂਦਿਆਂ ਨੂੰ ਵੈਰਾਗੀ ਬਣਾਈ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਨੇ ਸਾਖੀ ਨੂੰ ਸੰਖੇਪ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਉਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ :—

'ਅਸਿਫਜਾਹ ਨੂਰਜਹਾਂ ਦਾ ਭਰਾ ਲਾਹੌਰ ਦਾ ਸੂਬੇਦਾਰ ਸੀ। ਸੂਬੇਦਾਰੀ ਪਾ ਕੇ ਵੈਲੀ ਤੇ ਵਸ਼ਈ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਨਸਾਫ ਭੁਲਾ ਬੈਠਾ। ਕੇਵਲ ਆਪਣੇ ਐਸ਼ੋ ਇਸ਼ਰਤ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖਦਾ।

ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਆਸਿਫਜਾਹ ਦੇ ਮਹਲ ਲਾਗੇ ਇਕ ਗਰੀਬ ਬੁਢੇ ਦੇ ਘਰ ਪਿਛਲੇਰੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਬੱਚੇ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ, ਬਿਰਧ ਮਾਪਿਆਂ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਵਾਜੇ ਵਜਵਾਏ। ਆਸਿਫਜਾਹ ਦੀ ਅਖ ਉਖੜ ਗਈ। ਓਸੇ ਵੇਲੇ ਗੁਸੇ ਵਿਚ ਲਾਲ ਪੀਲਾ ਹੁੰਦਿਆਂ ਬੁੱਢੇ ਤੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਬੁਲਵਾਇਆ ਤੇ ਤਰਲੇ ਮਾਰਦਿਆਂ ਤੇ ਲਿਲੜੀਆਂ ਲੈਂਦਿਆਂ ਬੁੱਢੇ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰਵਾ ਦਿਤਾ।

ਬਿਰਧ ਜਹਾਂਗੀਰ ਪਾਸ ਪੁਜਾ। ਸਾਰੀ ਵਿਥਿਆ ਸੁਣਾਈ ਜਹਾਂਗੀਰ ਇਨਸਾਫ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਦਿਵਾਇਆ ਤੇ ਵਾਪਿਸ ਮੋੜਿਆ। ਥੋੜੇ ਸਮੇਂ ਉਪ੍ਰੰਤ ਜਹਾਂਗੀਰ ਨੂਰਜਹਾਂ ਸਮੇਤ ਲਹੌਰ ਆਇਆ ਤੇ ਨੂਰਜਹਾਂ ਨੂੰ ਬਿਨਾ ਨਾਉਂ ਦਸਿਆਂ ਘਟਨਾ ਸੁਣਾਈ। ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਜਹਾਂਗੀਰ ਵਾਰਤਾ ਸੁਣਾਏ ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਨੂਰਜਹਾਂ ਦਾ ਚਿਹਰਾ ਬਦਲਦਾ ਜਾਏ। ਜਦ ਜਹਾਂਗੀਰ ਨੇ ਨੂਰਜਹਾਂ ਤੋਂ ਰਾਇ ਪੁਛੀ ਤਾਂ ਨੂਰਜਹਾਂ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਕਿ, 'ਯਿਹ ਭੀ ਕੋਈ ਬਾਤ ਹੈ, 'ਖੂਨ ਕਾ ਬਦਲਾ ਖੂਨ' ਔਰ ਐਸੇ ਹਾਕਮੋਂ ਕੋ ਲੋਗੋਂ ਕੇ ਸਾਮਨੇ ਸਜਾ ਮਿਲਨੀ ਚਾਹੀਏ।' ਜਦ ਨੂਰਜਹਾਂ ਦਾ ਮਨ ਪੱਕਾ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਬੁੱਢੇ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਰੋ ਰੋ ਵਿਥਿਆ ਸੁਣਾਈ ਤੇ ਦਰਬਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਰੁਆਇਆ, ਨੂਰਜਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਲਹੂ ਉਤਰ ਆਇਆ। ਆਸਿਫਜਾਹ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ। ਹੁਣ ਇਕ ਪਾਸੇ ਭਰਾ ਸੀ, ਇਕ ਪਾਸੇ ਇਨਸਾਫ ਸੀ। ਸਾਰੇ ਦਰਬਾਰੀਆਂ ਨੂਰਜਹਾਂ ਅਗੇ ਤਰਲੇ ਮਿਨੱਤਾਂ ਕੀਤੇ ਕਿ ਆਸਫਜਾਹ ਨੂੰ ਮਾਫ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਮਗਰ, ਨੂਰਜਹਾਂ ਬਿਜਲੀ ਵਾਂਗੂੰ ਕੜਕ ਕੇ ਬੋਲੀ 'ਆਸਫ਼ ਕੋ ਮੁਆਫ ਨਹੀਂ ਕਿਆ ਜਾ ਸਕਤਾ, ਮੈਂ ਮੁਆਫ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਤੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਬੱਚੇ ਕੀ ਮਾਂ ਮੁਆਫ ਨਹੀਂ ਕਰਤੀ।' ਇਤਨਾ ਕਹਿ ਨੂਰਜਹਾਂ ਆਪ ਤਲਵਾਰ ਚਲਾਈ ਤੇ ਆਸਿਫਜਾਹ ਦਾ ਸਿਰ ਧਰਤੀ ਤੇ ਤੜਫਨ ਲਗ ਪਿਆ। ਇਸ ਨਜ਼ਾਰੇ ਨੂੰ ਇਕ ਕਵੀ ਇਉਂ ਨਿਰੂਪਣ ਕੀਤਾ ਏ :—

ਆਸਿਫਜਾਹ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਤੜਫਦਾ ਏ।
ਨੂਰ ਨੂਰਜਹਾਂ ਤੇ ਬਰਸਦਾ ਏ।
ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਇਨਸਾਫ ਨੂੰ ਲਾਲ ਚੰਦਾ,
ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਸਾਡਾ ਪਿਆ ਤਰਸਦਾ ਏ।

ਇਸ ਕਥਾ ਉਪ੍ਰੰਤ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਸਿਖਰ ਤੇ ਪੁਜ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ ਸਰੋਤੇ ਰਾਤ ਦੇ ਭਿਜਣ ਨਾਲ ਮਸਤੀ ਵਿਚ ਤਾਰੀਆਂ ਲਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਬੁਤ ਬਣੇ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਜਿਵੇਂ ਲੋਹਾਰ ਲੋਹੇ ਨੂੰ ਲਾਲ ਕਰ ਸੱਟਾਂ ਮਾਰ ਮਨ ਮਰਜ਼ੀ ਦਾ ਢਾਲ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਕਥਾ ਉਪ੍ਰੰਤ ਆਤਮਕ ਮੰਡਲਾਂ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਣ ਵਾਸਤੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਲੋੜ ਦਰਸਾਈ। ਪ੍ਰੋੜ੍ਹਤਾ ਵਜੋਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਦੀ ਬਾਣੀ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ :—

ਜੇ ਸਉ ਚੰਦਾ ਉਗਵਹਿ ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹਹਿ ਹਜ਼ਾਰ ॥
ਏਤੇ ਚਾਨਣ ਹੋਂਦਿਆਂ ਗੁਰ ਬਿਨ ਘੋਰ ਅੰਧਾਰ ॥

ਇਹਨਾਂ ਤੁਕਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦਿਆਂ ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਬ੍ਰਹਮਾਂ, ਨਾਰਦ, ਵਿਆਸ ਤੇ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚੋਂ ਝਾਕੀਆਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਤੇ ਦਰਸਾਇਆ ਕਿ

ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਗਿਆਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਬਾਣੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ:

ਭਾਈ ਰੇ ਗੁਰ ਬਿਨ ਗਿਆਨ ਨ ਹੋਇ ॥
ਪੂਛਹੁ ਬ੍ਰਹਮੈ ਨਾਰਦੈ ਬੇਦ ਬਿਆਸੈ ਕੋਇ ॥

ਇਸ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਹਿਤ ਆਪ ਨੇ ਕਿਹਾ ''ਗਿਆਨ'' ਵੇਦ ਸ਼ਾਸ਼ਤਰ, ਸਿਮ੍ਰਤੀਆਂ, ਪੁਰਾਣ, ਅੰਜੀਲ, ਕੁਰਾਨ ਤੇ ਤੋਰੇਤ ਪੜ੍ਹਨ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਇਹ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਪਾਸੋਂ ਅੱਖ ਦੇ ਪਲਕਾਰੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਕ ਕਵੀ ਠੀਕ ਆਖਿਆ ਹੈ:

ਯਿਹ ਮੁਮਕਨ ਹੈ, ਕਿ ਕੋਹਿ ਗ੍ਰਾਂ ਫੂਕੋਂ ਸੇ ਹਿਲ ਜਾਏ।
ਯਿਹ ਮੁਮਕਨ ਹੈ, ਕਿ ਬੇ ਮੌਸਿਮ ਫੂਲ ਖਿਲ ਜਾਏ।
ਯਿਹ ਮੁਮਕਨ ਹੈ, ਕਿ ਧਾਗੇ ਸੇ ਨਦੀ ਕਾ ਪੇਟ ਸਿਲ ਜਾਏ।
ਹਲਾਹਲ ਸੇ ਪਿਆਸੇ, ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਮੁਮਕਨ ਹੈ ਮਿਲ ਜਾਏ।
ਮਗਰ ਯਿਹ ਹੋ ਨਹੀਂ ਸਕਤਾ, ਗੁਰੂ ਬਿਨ ਗਿਆਨ ਮਿਲ ਜਾਏ।

ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਨੇ ਦੀਵਾਨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਿਰ ਹਿਲਾ ਦਿਤੇ, ਤੇ ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਸੁਤਰੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਚਲੀ ਗਈ।

ਹੁਣ ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਕਾਲ ਵਿਚ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਵਲੋਂ ਪੁਆਏ ਰੌਲੇ, ਕਿ ਗ੍ਰੰਥ ਗੁਰੂ ਹੈ ਦਾ ਨਿਤਾਰਾ ਕਰਨ ਹਿਤ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦਿਤੇ ਕਿ ਗੁਰੂ ਹੋ ਈ ਦੇਹਧਾਰੀ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ 'ਗ੍ਰੰਥ' ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।

1, ਮਾਈ ਚਰਨ ਗੁਰ ਮੀਠੇ, ਵਡੈ ਭਾਗ ਦੇਵਹਿ ਪ੍ਰਮੇਸੁਰ ਕੋਟ ਫਲਾ ਦਰਸਨ ਗੁਰਿ ਡੀਠੇ।...
2. ਸਮਰੱਥ ਗੁਰੂ ਸਿਰ ਹੱਥ ਧਰਿਓ...
3. ਧਨੁ ਧੰਨੁ ਪਿਤਾ, ਧਨੁ ਧੰਨੁ ਕੁਲੁ, ਧਨੁ ਧਨੁ ਸੁ ਜਨਨੀ ਜਿਨਿ ਗੁਰੂ ਜਣਿਆ ਮਾਇ।
4. ਤਿਸੁ ਗੁਰ ਕਉ ਛਾਦਨ ਭੋਜਨ ਧਾਟ ਪਟੰਬਰ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਸਤਿ ਕਰਿ ਮੁਖ ਸੰਚਹੁ ਤਿਸ ਪੁਨ ਕੀ ਫਿਰ ਤੋਟਿ ਨ ਆਵੈ।
5. ਗੁਰ ਰਸਨਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬੋਲਦੀ।
6. ਸੋਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪੁਰਖੁ ਹੈ ਜਿਨ ਪੰਜੇ ਦੂਤ ਕੀਤੇ ਵਸ ਛਿਕੇ
7. ਨਿਹਤੇ ਪੰਜ ਜਵਾਨ ਗੁਰੂ ਥਾਪੀ ਦਿਤੀ ਕੰਢਿ ਜੀਉ।

ਉਪਰਲੇ ਬਾਣੀ ਦੇ ਮਹਾ ਵਾਕ ਇਹ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦੇਹਧਾਰੀ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਕਰੋੜਾਂ ਫਲਾਂ ਦੀ

ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਹੱਥ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਮਸਤਕ ਤੇ ਰੱਖ ਕੇ ਰੇਖ ਵਿਚ ਮੇਖ ਮਾਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਉਹ ਕੁਲ ਧੰਨ ਹੈ, ਉਹ ਮਾਤਾ ਪੂਜਣ ਯੋਗ ਹੈ, ਉਹ ਪਿਤਾ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਗ੍ਰਿਹਿ ਗੁਰੂ ਅਵਤਾਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

ਅਜੇਹੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਵਧੀਆ ਭੋਜਨ, ਵਧੀਆ ਵਧੀਆ ਕਪੜੇ ਭੇਟਾ ਕਰੋ, ਫੇਰ ਕਿਸੇ ਗੱਲ ਦੀ ਘਾਟ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗੀ।

ਬਲਵਾਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਮੋਹ, ਅੰਹਕਾਰ ਤੇ ਪੂਰਾ ਪੂਰਾ ਕਾਬੂ ਪਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਖੁਲੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਦਸਿਆ ਕਿ ਗੁਰੂ ਤਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੀ ਦੇਹ ਧਾਰੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਰਹੇਗਾ ਮਗਰ ਕੇਵਲ ਉਨ੍ਹੀਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਕਾਲ ਦੇਦੌਰਾਨ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਵਾਲੀ ਘਾੜਤ ਘੜੀ ਗਈ ਉਕਾ ਹੀ ਨਿਰਮੂਲ ਹੈ।

ਇਸ ਤੋਂ ਉਪਰੰਤ ਉਦਾਹਰਨਾਂ ਦੇ ਕੇ ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਕਰਦਾ ਕੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਗਿਆਨ ਦਾ ਚਰਾਗ ਬਾਲਣ ਹਿਤ ਪਹਿਲਾਂ ਕੰਨ ਵਿਚ ਮੰਤਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਾਣੀ ਪਾਸ ਮੰਤਰ ਨਾ ਹੋਵੇ ਉਹ ਅਭਾਗਾ ਪੁਰਸ਼ ਕਾਵਾਂ, ਕੁਤਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਭੈੜਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ :—

ਗੁਰ ਮੰਤਰ ਹੀਣੋਸ ਜੋ ਪਰਾਣੀ,
ਧ੍ਰਿਗੰਤਿ ਜਨਮ ਭ੍ਰਸਟਣੇਹ।
ਕੂਕਰਹਿ ਸੂਕਰਹ ਗਰਧਭਹ,
ਕਾਕਹ ਸਰਪ ਨਹ ਤੁਲਿ ਖਲਹ।

ਪਰ ਜਿਹੜੇ ਪੁਰਸ਼ ਪ੍ਰਤੱਖ ਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਵਿਛੜਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਕਿਹੜਾ ਸਰਟੀਫੀਕੇਟ ਹੈ ?

ਹੋਂਦੇ ਪ੍ਰਤੱਖ ਗੁਰ ਜੋ ਵਿਛੁੜੇ ਤਿਨ ਦਰ ਢੋਈ ਨਾਹੀ
ਕੋਈ ਜਾਏ ਮਿਲੇ ਤਿੰਨ ਨਿੰਦਕਾਂ
ਮੁਹ ਫਿਕੇ ਥੁਕ ਥੁਕ ਮੁਹਿ ਪਾਈ।

ਹੁਣ ਰਾਤ ਸਿੱਖਰ ਨੂੰ ਛੂਹਣ ਲਗ ਪਈ ਤੇ ਲਾਊਡ ਸਪੀਕਰ ਵਾਲੇ ਸ਼ਾਹੀ ਹੁਕਮ ਸੁਣਾਇਆ ਕਿ ਇਸ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਅਗੇ ਲਾਊਡ ਸਪੀਕਰ ਚਲਾਣਾ ਕਾਨੂੰਨਨ ਮਨਾ ਹੈ ਤੇ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਨਾ ਡੰਨ ਤੇ ਕੈਦ ਹੈ। ਪੰਡਤ ਜੀ ਤਾ ਬਹਿ ਗਏ, ਪ੍ਰੰਤੂ ਸਰੋਤਿਆਂ ਪੂਰੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜ਼ੁਰਮਾਨੇ ਅਸੀਂ ਭਰਾਂਗੇ ਤੇ ਕੈਦਾਂ ਵੀ ਕਟਾਂਗੇ, ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਕਿਰਪਾ

ਕਰਦੇ ਜਾਨ।

ਇਤਨੇ ਨੂੰ ਸੰਤ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਧਾਰਨ ਚੁਕ ਲਈ :—

ਤੂੰ ਜਨਮ ਗੁਆਇਆ ਹੀਰਾ ਕੌਡੀਆਂ ਦੇ ਸੰਗ ਲਗ ਕੇ।

ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਇਸੇ ਪੰਗਤੀ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਅਰੰਭ ਕੀਤੀ ਤੇ ਜਨਮ ਸਵਾਰਨ ਹਿਤ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਿਤੀ :—

ਕਾਜ ਸਵਾਰੀਂ ਆਪਣਾ, ਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਕੇ, ਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਕੇ।
ਜਨਮ ਸਵਾਰੀਂ ਆਪਣਾ,
ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲਕੇ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲਕੇ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲਕੇ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲਕੇ ਕਾਫੀ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਉਪ੍ਰੰਤ ਏਧਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ, ਓਧਰ ਗੁਰੂ ਸੰਵਾਰੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਮਈ ਬਾਣੀ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਰਸ ਮਾਣਨ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨਾਲ ਨੇਤਰਾਂ ਨੂੰ ਠਾਰਨ ਨਮਿਤ ਖੂਹਾਂ ਦੁਆਲੇ ਪ੍ਰਕਰਮਾਂ ਕਰਨ ਲਗ ਪਏ।

ਪੰਡਿਤ ਜੀ। ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਨੂੰ ਸੰਕੋਰਦਿਆਂ ਹੋਕਾ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਕੌਣ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਹੱਟੀ ਦੇ ਸੌਦੇ ਦਾ ਗਾਹਕ ? ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਤੋਂ ਜਾਨ ਵਾਰਨ ਵਾਸਤੇ ਤਿਆਰ ਹੋਈ ਬੈਠੀ ਸੀ, ਸਾਰਾ ਦੀਵਾਨ ਈ ਉਲਟ ਪਇਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਪ ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਦੀ ਰਸਨਾਂ ਤੇ ਬੋਲ ਰਹੇ ਸਨ। ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਕਹਿਆ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹ ਆਉਣ ਜਿਹੜੇ ਸ਼ਰਾਬਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਅਭਖ ਖਾਜ ਮਾਸ ਨੂੰ ਖਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਪ੍ਰਣ ਕਰਨ, ਨਹੀਂ ਖਾਵਾਂਗੇ, ਸ਼ਰਾਬ ਨਹੀਂ ਪੀਵਾਂਗੇ, ਪ੍ਰਾਈ ਧੀ ਭੈਣ ਆਪਣੀ ਹੀ ਭੈਣ ਜਾਣਾਂਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਰਗਾਹ ਦੀਆਂ ਟਿਕਟਾਂ ਮਿਲਣਗੀਆਂ। ਅਜੇਹਿਆਂ ਕੁਕਰਮੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਜਿਹੜੀ ਪੂਰੀ 435 ਸੀ। ਸਭ ਦੇ ਕੰਨ ਵਿਚ ਫੂਕ ਮਾਰੀ ਗਈ। ਭਜਨ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਸਭ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਜੈ ਜੈ ਕਾਰ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ, ਤੇ ਵਾਯੂ ਮੰਡਲ ਧੰਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ, ਧੰਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਤੇ ਧੰਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲ ਗੂੰਜ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਭਗੌਤਾ ਸਿੰਘ
ਸੇਵਕ ਪੰਡਿਤ ਜੀ

ਸਤਿਗੁਰਿ ਸੁਨੇਹਾ

ਜਥੇਦਾਰ ਨਾਹਰ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਜਥੇ ਸਮੇਤ ਟਾਹਲੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਮੇਲਾ ਕਰਕੇ ਆ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੰਘਦਿਆਂ ਲੰਘਦਿਆਂ ਖਿਆਲ ਆਇਆ ਕਿ ਜਾਜਿਓਂ ਜ਼ਿਲਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਹੁੰਦੇ ਚਲੀਏ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਜਸ ਕਰਦੇ ਫਿਰ ਦੂਜੇ ਪਿੰਡੀਂ ਜਾਈਏ। ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ, ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ, ਕਿਹਰ ਸਿੰਘ, ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦਰਜੀ, ਰੰਗਾ ਸਿੰਘ, ਜਗਨ ਢੋਲਕੀਆ, ਗਿਆਨੀ ਮਾਲਕ ਸਿੰਘ ਵਾਜਾ ਮਾਸਟਰ ਤੇ ਖਜ਼ਾਨ ਸਿੰਘ ਲਾਂਗਰੀ ਭਜਨ ਕਰਦੇ ਲੰਘ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਇਕ ਬਿਰਧ ਤੇ ਨਜ਼ਰ ਪਈ ਉਸ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ 'ਬਾਬਾ ਜਾਜਾ ਕਿਹੜੇ ਪਾਸੇ ਏ ?' ਉਸ ਨੇ ਜਦ ਇਹ ਸਾਧੂ ਟੋਲਾ ਵੇਖਿਆ ਤੇ ਆਖਿਆ—'ਮਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ੋ ! ਇਧਰ ਕੀ ਲੈਣ ਜਾਣਾ ਏ ? ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨਗਰ ਦਾ ਰਾਹ ਫੜੋ ਜੇਹੜੇ ਸਾਧੂ ਜਾਜੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਇਹ ਲੋਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੇ-ਇਜ਼ਤੀ ਕਰਦੇ ਨੇ। ਗੰਗੂ ਬਦਮਾਸ਼ ਸਾਧਾਂ ਫਕੀਰਾਂ ਤੋਂ ਸਖਤ ਨਫਰਤ ਕਰਦਾ ਏ। ਲੋਕ ਬੜੇ ਉਲਟੀ ਮਤ ਵਾਲੇ ਨੇ।' ਸਾਰੇ ਸਰੀਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਹ ਗਲ ਸੁਣ ਪੈਰਾਂ ਤੇ ਰੁਕ ਗਏ। ਜਥੇਦਾਰ ਪੁਛਿਆ ਕਾਰਨ ਕੀ ਏ, ਤਾਂ ਬਿਰਧ ਰਲਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਤਰ ਦਿਤਾ—'ਇਸ ਨਗਰ ਇਕ ਭਗਵੇਂ ਕਪੜਿਆਂ ਵਾਲਾ ਸਾਧੂ ਆਇਆ। ਲੋਕਾਂ ਬੜੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ। ਮਗਰ ਉਹ ਸਾਧ ਦੇ ਭੇਸ ਵਿਚ ਬਦਮਾਸ਼ ਸੀ। ਓਸ ਇਕ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਸੱਤ ਭੰਗ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਨਿਕਲਿਆ ਕਿ ਉਹ ਜਾਨ ਬਚਾ ਕੇ ਰਾਤੋ ਰਾਤ ਖਿਸਕ ਗਿਆ। ਓਦਣ ਤੋਂ ਪਿੰਡ ਵਾਸੀ ਸਾਧਾਂ ਨੂੰ ਵੜਨ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦੇ ਤੇ ਜੇ ਕੋਈ ਭੁਲ ਭੁਲੇਖੇ ਚਲਾ ਜਾਏ ਤਾਂ ਵਿਚਾਰੇ ਦੀ ਬੜੀ ਦੁਰਗਤ ਕਰਦੇ ਨੇ। ਚੰਗਾ ਹੋਵੇ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਪਾਸੇ ਧਿਆਨ ਨ ਕਰੋ।' ਸੰਤਾਂ ਕਹਿਆ, 'ਸਾਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਸ ਪਿੰਡ ਦਾ ਹੁਕਮ ਲਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਜ਼ਰੂਰ ਜਾਵਾਂਗੇ। ਅਗੋਂ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਭਾਵੇ।' ਰਲਾ ਸਿੰਘ ਘਾਹ ਖੇਤਣ ਲਗ ਪਿਆ ਤੇ ਸਿੰਘ ਜਾਜੇ ਨੂੰ ਟੁਰ ਪਏ।

ਜਥਾ ਜਾਜੇ ਪੁਜਾ ਤੇ ਮੁੰਡੇ ਕੁੜੀਆਂ ਲਗੇ ਉਂਗਲਾਂ ਕਰਨ। ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਪਿੰਡ ਦੀ ਧਰਮਸਾਲਾ ਪੁਜਣ ਤਕ ਚੰਗਾ ਜਲੂਸ ਬਣ ਗਿਆ। ਧਰਮਸਾਲਾ ਦੇ ਬਾਹਰ ਹੀ ਥੜਾ ਸੀ। ਸਿੰਘ ਅੰਦਰ ਗਏ। ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਵੇਖਿਆ। ਗੋਡੇ ਗੋਡੇ ਮਿੱਟੀ ਘੱਟਾ। ਪੀੜੇ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਜਾਲੇ। ਇਧਰ ਓਧਰ ਚੂਹਿਆਂ ਦੀਆਂ ਮੇਂਗਣਾਂ। ਕਮਰਾ ਬਦਬੂ ਮਾਰੇ।

ਸਿੰਘਾਂ ਰਲ ਕੇ ਜਾਲੇ ਲਾਹੇ, ਰੁਮਾਲੇ ਝਾੜੇ। ਪੀੜੇ ਨੂੰ ਸਾਫ ਕੀਤਾ। ਚਮਤਾ ਝਾੜਿਆ ਪੂੰਝਿਆ। ਬਾਹਰ ਥੜੇ ਤੇ ਝਾੜੂ ਦਿਤਾ। ਅੰਦਰ ਬਾਹਰ ਪਾਣੀ ਛਿੜਕਿਆ ਤੇ ਆਪ-ਣੀਆਂ ਚਾਦਰਾਂ ਵਿਛਾ ਢੋਲਕੀ ਖੋਲ੍ਹ ਲਈ।

ਅਗੇ ਇਸ ਥਾਂ ਤੇ ਰਾਸਾਂ ਪੈਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਨਾਚੇ ਆਉਂਦੇ ਸਨ। ਨਾਚੀਆਂ ਨੱਚ-ਦੀਆਂ ਤੇ ਪੈਸੇ ਬਟੋਰਦੇ ਸਨ। ਅਜ ਚਿੱਟੇ ਦਿਨ ਢੋਲਕ ਛੈਣਿਆਂ ਦੀ ਗੂੰਜ ਸੁਣ ਨਰ ਨਾਰੀ ਇਕੱਠੇ ਹੋਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ। ਜਥੇਦਾਰ ਜਾਣਿਆਂ ਇਹ ਪਿੰਡ ਸਹਿਜ ਧਾਰੀਆਂ ਦਾ ਹੈ। ਸੰਤਾਂ ਧਾਰਨ ਲਈ, 'ਕਈ ਬੇਨ ਵਜਾਈਓਂ ਵੇ, ਭੁਲ ਗਇਆ ਦੁਧ ਦਹੀਂ।' ਪਿੰਡ ਦੇ ਮੁਖੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਭਗਤ ਸਿੰਘ, ਸਿੰਘਾਂ ਬਾਰੇ ਪੁਣ-ਛਾਣ ਕਰਨ ਆਇਆ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਵੇਖਦਿਆਂ ਰੰਗ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ। ਲਗਾ ਨਮਸਕਾਰਾਂ ਕਰਨ। ਉਸ ਦੀ ਇਹ ਦਸ਼ਾ ਵੇਖ ਕੁਝ ਮੁੰਡੀਰ ਹਸ ਪਈ, ਪਰ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਰਸਨਾ ਤੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਵਾਸਾ ਸੀ, ਜੋ ਮੂੰਹ 'ਚੋਂ ਬਚਨ ਨਿਕਲਦਾ ਸੀ ਸੀਨੇ ਜਾ ਕੇ ਵਜਦਾ ਸੀ ਤੇ ਵਿੰਨਦਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਮੁੰਡਿਆਂ ਨੂੰ ਹਸਦਿਆਂ ਤਕ ਧਾਰਨ ਬਦਲ ਲਈ ਤੇ ਕੰਨਾਂ ਤੇ ਹੱਥ ਰੱਖ ਉੱਚੀ ਬਾਂਹ ਕੱਢ ਇਹ ਪੜ੍ਹਿਆ :—

ਦੁਖੀ ਵੇਖ ਗਰੀਬ ਨੂੰ ਹੱਸੀਏ ਨਾ
ਉਹ ਪਾਸ ਪਿਆਰੇ ਦੇ ਰੋ ਦੇਗਾ।
ਜਬ ਸੁਨੇਗਾ ਮਾਲਕ ਫਰਿਯਾਦ ਉਸਕੀ
ਉਸੇ ਜੜ ਸੇ ਵੋਹ ਖੋ ਦੇਗਾ।

ਵਾਜੰਤਰੀ ਨੇ ਤਾਨ ਉਡਾਈ ਤੇ ਢੋਲਕੀਏ ਨੇ ਧੱਪਾ ਮਾਰਿਆ ਤਾਂ ਸਰੋਤਿਆਂ ਦੇ ਨੇਤਰ ਸਜਲ ਹੋ ਗਏ।

ਇਤਨੇ ਨੂੰ ਗੰਗੂ ਬਦਮਾਸ਼ ਵੀ ਲੰਮੀ ਡਾਂਗ ਫੜੀ ਆ ਗਿਆ, ਮੁਲਖੀਏ ਜਾਣਿਆਂ ਹੁਣ ਖ਼ੈਰ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਜਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਆਪ ਸਹਾਈ ਹੋਣ ਤਾਂ ਡਾਗਾਂ ਸੋਟੇ ਕੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਗੰਗੂ ਦਾ ਦਿਲ ਵੀ ਦ੍ਰਵ ਗਿਆ, ਉਸ ਇਕ ਰੁਪਈਆ ਕੱਢਿਆ ਤੇ ਰਵਦੀਆਂ ਵਾਂਗੂੰ ਵੇਲ ਕਰਨ ਲਈ ਜਥੇਦਾਰ ਨੂੰ ਦਿਤਾ। ਪਰ ਜਿਥੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਮੁਲ ਸਿਰ ਹੋਵੇ, ਓਥੇ ਰੁਪਏ ਦੀ ਕੀ ਵਟਕ ? ਸੰਤਾਂ ਨੋਟ ਫੜਿਆ ਤੇ ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਕਰ ਫੂਕ ਮਾਰੀ ਤੇ ਪੌਣ ਵਿਚ ਉਡਾ ਦਿਤਾ। ਸਰੋਤੇ ਜਨ ਤਾਂ ਹੁਣ ਹੈਰਾਨਗੀ ਤੇ ਸੱਤਵੇਂ ਤਬਕ ਤੇ ਪੁਜ ਗਏ। ਇਤਨੇ ਨੂੰ ਇਕ ਸਿੰਘ ਮਸਤਾਨਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਸਿੱਖ ਦੇ ਮਸਤਾਨਾ ਹੋਣ ਦੀ ਦੇਰ ਸੀ, ਇਕ ਮੁਸਲਮਾਨ ਵੀ ਨੱਚਣ ਲਗ ਪਿਆ ਤੇ 'ਅੱਲਾ ਹੂ ! ਅੱਲਾ ਹੂ !! ਅੱਲਾ ਹੂ !!! ਨੇ ਮੁਸਲਮ ਭਰਾਵਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਵਿਚ ਚਿਰਾਗ਼ ਰੌਸ਼ਨ ਕਰ ਦਿਤੇ। ਹੁਣ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਕਢਵਾਏ ਜਿਸ ਨੇ ਨਰ ਨਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਵਖ ਪਸ਼ੂ ਪੰਛੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਹੁਲਾਰੇ ਅੰਦਰ ਲੈ ਆਂਦਾ।

ਦਿਲ ਆਸ਼ਕਾਂ ਦਾ ਅਕਲੋ ਆਈਨਾ ਹੁੰਦਾ ਏ।
ਟੁਟ ਜਾਨ ਵਾਲੀ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਕੀ ਜੀਨਾਂ ਹੁੰਦਾ ਏ।
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪੀਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਲੇ ਉਹ ਸ਼ਰਾ-ਸ਼ਰਾਬੋਂ ਦੂਰ ਹੂਏ
ਉਹਨਾਂ ਛੁਰੀ ਚਲਾਣੀ ਕਿਸ ਉਤੇ
ਆਪ ਜੋ ਚਕਨਾ ਚੂਰ ਹੂਏ
ਗੋਸ਼ਤ ਗੋਸ਼ ਨਸ਼ੀਨੀ ਕਰ ਸਬਰ ਸ਼ੁਕਰ ਭਰਪੂਰ ਹੂਏ
ਡਰੇ ਨ ਛਾਲ ਚਿਖਾ ਵਿਚ ਮਾਰੀ
ਬੁਝ ਗਈ ਅੱਗ ਅੰਗਾਰ ਹੂਏ।
ਨ ਆਪ ਰਹੇ ਨ ਖਾਕ ਰਹੀ
ਮਿਲ ਨੂਰ ਸੇ ਨੂਰੋ ਨੂਰ ਹੂਏ।

ਹੁਣ ਤਾਂ ਮਸਤੀ ਦਾ ਹੜ੍ਹ ਕੰਢਿਆਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆ ਗਿਆ। ਮਰਦ ਇਸਤਰੀਆਂ, ਮੁੰਡੇ ਕੁੜੀਆਂ ਦੇ ਸਿਰ ਹਿਲਣ ਲਗ ਪਏ। ਤੇ ਸਭ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਨਿਕਲ ਰਿਹਾ ਸੀ :

ਨ ਆਪ ਰਹੇ ਨ ਖਾਕ ਰਹੀ
ਮਿਲ ਨੂਰ ਸੇ ਨੂਰੋ ਨੂਰ ਹੂਏ।

ਡਾ: ਸਿਰੀ ਰਾਮ ਨੇ ਕਹਿਆ 'ਸੰਤ ਜੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਜਾਣ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਸੁਣਾਓ।' ਜਥੇਦਾਰ ਹੁਰਾਂ ਸੁਰ ਚੁਕੀ ''ਚੁਪ ਕਰਕੇ ਗਡੇ ਉਤੇ ਬਹਿ ਗਿਆ, ਜਾਂਦਾ ਕੁਝ ਕਹਿ ਨਾ ਗਿਆ, ਹਾਏ! ਵਿਛੋੜਾ ਸਾਨੂੰ ਪੈ ਗਿਆ।' ਜਥੇ ਵਾਲਿਆਂ ਵੈਰਾਗੀ ਦਸ਼ਾ ਵਿਚ ਅਲਾਪ ਕੀਤਾ। ਸਰੋਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜਲ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਂ ਬਹਿਣ ਲਗ ਪਈਆਂ।

ਸੂ: ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਰੀਟਾਇਰਡ ਫੌਜੀ ਸੂਬੇਦਾਰ ਨੇ ਲੰਗਰ ਵਾਸਤੇ ਅਰਜ ਕੀਤੀ। ਸੰਤਾਂ ਕਹਿਆ ਮਾਸ ਸ਼ਰਾਬ ਛਡੋ ਫਿਰ ਲੰਗਰ ਕਰਾਂਗੇ। ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਮਾਸ ਸ਼ਰਾਬ ਛਡਣਾਂ ਤਾਂ ਨਾ ਮੰਨੇ, ਮਗਰ ਲੰਗਰ ਵਾਸਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇਵੇ। ਸੰਤ ਪ੍ਰਵਾਨ ਨਾ ਕਰਨ। ਇਹ ਰਗੜਾ ਚਲਦਾ ਰਿਹਾ। ਪੇਂਡੂ ਹੈਰਾਨ ਸਨ ਇਹ ਕਿਸ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵਾਸੀ ਹਨ, ਲੰਗਰ ਪ੍ਰਵਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਰਾਤ ਦੇ 11 ਵਜ ਗਏ। ਫੈਸਲਾ ਹੋਇਆ ਜੇ ਸਾਡਾ ਗੁਰੂ ਕਾਮਲ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਤੁਹਾਥੋਂ ਮਾਸ ਸ਼ਰਾਬ ਛੁਡਾ ਦੇਵੇਗਾ। ਸਭ ਬ੍ਰਾਜ ਗਏ ਤੇ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਪਾਨ ਕਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ

ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਬਿਰਤੀਆਂ ਜੋੜ ਲਈਆਂ। ਓਧਰ ਸ਼ਹੀਦ ਸਿੰਘ ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਜਾ ਹੋਏ। ਉਹ ਇਤਨਾ ਭੈ ਭੀਤ ਹੋਇਆ ਕਿ ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋ ਢਾਹ ਮਾਹੀ ਤੇ ਭਜਨ ਪੁਛਣ ਲਈ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ। ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਭਜਨ ਪੁਛਣ ਨਾਲ ਅਨੇਕਾਂ ਨਰ ਨਾਰੀਆਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਜਹਾਜ਼ ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋਏ।

ਲਾਂਗਰੀ ਸਿੰਘਾਂ ਲੰਗਰ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ। ਜਥੇਦਾਰ ਢੋਲਕੀ ਛੈਣਿਆਂ ਨਾਲ ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹ ਦੇ ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਗਏ। ਇਸ ਨਜ਼ਾਰੇ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਲਈ ਮਾਈਆਂ ਬੀਬੀਆਂ ਕੋਠਿਆਂ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਖਲੋਤੀਆਂ। ਸੰਤਾਂ ਲੰਗਰ ਛਕਿਆ। ਤੇ ਮੁੜਨ ਲਗੇ ਪਰ ਗੰਗੂ ਡਾਂਗ ਫੜ੍ਹ ਰਾਹ ਰੋਕ ਖਲੋ ਗਿਆ ਕਿ ਸੰਤ ਜੀ ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹਦੇ ਚਲੋ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇਹ ਡਾਂਗ ਲੱਤਾਂ ਤੋੜ ਦੂੰ। ਸੰਤਾਂ ਰੰਗ ਵਿਚ ਹੋ ਕਹਿਆ ਗੰਗੂ ਡਾਂਗ ਚੁਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਰੱਖ ਦੇ ਨਹੀਂ ਤਾਂ... ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਗੰਗੂ ਨੂੰ ਕੀ ਨਜ਼ਾਰਾ ਵਿਖਾਇਆ ਕਿ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਕਹਿਣ ਦੀ ਦੇਰ ਸੀ ਕਿ ਓਸ ਡਾਂਗ ਚੁਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਸੁਟ ਦਿਤੀ ਤੇ ਭਜਨ ਵਾਸਤੇ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਚਲਿਆ ਗਿਆ। ਸੰਤਾਂ ਉਸ ਤੇ ਬਖਸ਼ਸ਼ ਕੀਤੀ। ਉਹ ਭੀ ਨਾਮ ਦੇ ਜਹਾਜ਼ ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋਇਆ।

ਓਸੇ ਨਗਰ ਸੇਠ ਮੁਨਸ਼ੀ ਰਾਮ ਬੜਾ ਧਨਾਢ ਸੀ। ਮਾਇਆ ਵਿਚ ਖੇਡੇ। ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਬਾਂਸ ਦੇ ਹੁੱਕੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਉਸਦਾ ਚਾਂਦੀ ਦਾ ਹੁੱਕਾ ਸੀ। ਉਸ ਵਿਅੰਗਮਈ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕਹਿਆ ਸੰਤ ਜੀ ਮੇਰੇ ਘਰ ਭੀ ਲੰਗਰ ਕਰੋ। ਸੰਤਾਂ ਕਹਿਆ ਵਾਹ ਭਾਈ। ਮੁਨਸ਼ੀ ਰਾਮ ! ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਤਾਂ ਕਲਿਜੁਗ ਵਿਚ ਸਤਿਜੁਗ ਲਾਣਾ ਏ। ਤੇ ਕਲਿਜੁਗ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਏ ਝੂਠ, ਜੂਠ ਤੇ ਤੰਬਾਕੂ। ਤੰਬਾਕੂ ਪੀਣ ਵਾਲਾ ਤਾਂ ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਏ ਪਿੰਡ ਦਾ ਸੂਰ ਬਣਦਾ ਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਦ ਨਾਮ ਬਾਣੀ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਹ ਚਲਾਇਆ ਤਾਂ ਹੁੱਕੀਆਂ ਤੇ ਹੁੱਕੇ ਭੰਨ ਫੂਕ ਦਿਤੇ। ਗਿਆਨੀ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ :—

ਹੁਕੇ ਛੁਡਵਾਏ ਰਖਵਾਏ ਕੇਸ ਮੋਨਿਯੋਂਕੇ
ਸੁਧਾ ਛਕ ਥਾਏ ਸਿਖ ਭਾਗ ਜਿਨੈ ਜਾਗਿਓ।
ਫੈਲਿਓ ਜਸ ਭਾਰੀ ਸਿਖ ਥੀਏ ਤਾਹਿਕੇ ਅਪਾਰੀ
ਸਿਖ ਪੰਥ ਬਿਰਧਾਨੋ ਨਾਮ ਰਸ ਪਾਗਿਓ।
ਫੀਮ ਭੰਗ ਪੋਸਤ ਸ਼ਰਾਬ ਮਾਸ ਚੋਰੀ ਯਾਰੀ
ਠਗੀ ਤਜ ਥੀਏ ਸੰਤ ਸਤਿਜੁਗ ਆ ਗਿਓ।

ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਘੋੜਾ ਤੰਬਾਕੂ ਵਾਲੇ ਖੇਤ ਵਿਚੋਂ ਨਹੀਂ ਲੰਘਿਆ ਸੀ, ਤੁਸੀਂ ਹੁੱਕਾ ਪੀਂਦਿਆਂ ਲੰਗਰ ਵਾਸਤੇ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹੋ। ਇਹ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਉਸ ਤੇ ਮਿਹਰ ਹੋਈ। ਮੁਨਸ਼ੀ ਰਾਮ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੁੱਕਾ ਭੰਨ ਦਿਤਾ। ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਭਜਨ ਪੁਛਿਆ। ਸੰਤਾਂ ਲੰਗਰ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰ ਲਿਆ। ਜੱਥਾ ਦੋ ਦਿਨ ਓਥੇ ਰਹਿਆ। ਰੰਗ ਲਗਾ ਰਿਹਾ। ਜਦ ਸੰਤ ਟੁਰਨ ਲਗੇ ਤਾਂ ਪਿੰਡ ਵਾਲਿਆਂ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ, 'ਮਹਾਰਾਜ ! ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹਦੇ ਜਾਓ।' ਸੰਤਾਂ ਢੋਲਕੀਏ ਨੂੰ ਢੋਲਕੀ ਵਜਾਉਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿਤਾ। ਢੋਲਕੀ ਵਜਣੀ ਅਰੰਭ ਹੋਈ, ਛੈਣਿਆਂ ਨੇ ਘੁਮਕਾਰ ਪਾਈ। ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹਿਆ :—

ਨਦੀਆਂ ਦੇ ਵਹਿਣ ਵਿਛੜੇ, ਮੇਲੇ ਹੋਣਗੇ ਸੰਜੋਗੀ ਰਾਮ।

'ਮੇਲੇ ਹੋਣਗੇ ਸੰਜੋਗੀ ਰਾਮ' ਨੇ ਸਾਰਾ ਵਾਤਾਵਰਣ ਈ ਵੈਰਾਗੀ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ, ਮੁਨਸ਼ੀ ਰਾਮ, ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਗੰਗੂ ਹੱਥ ਜੋੜ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨ 'ਸੰਤ ਜੀ ! ਤੁਸਾਂ ਮੋਇਆਂ ਨੂੰ ਜਿਵਾਇਆ ਏ। ਤੁਸਾਂ ਸਾਨੂੰ ਨਰਕੋਂ ਕੱਢਿਆ ਏ। ਭੁਲਿਓ ਨਾਂ ! ਸ਼ਬਦੇ ਕਿਰਪਾ ਕਰਿਓ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਅਰਦਾਸ ਰੱਖਣੀ ਕਿ ਉਹ ਵੀ ਮਿਹਰਾਂ ਕਰਨ।'

ਜਥੇਦਾਰ ਨਾਹਰ ਸਿੰਘ।

ਇੰਦਰ ਮੋਹਣੀਆਂ

ਕਦੇ ਖਾਲੀ ਕਾਰਤੂਸ ਨਹੀਂ ਚਲਦੇ। ਗੋਲੀ ਭਰਪੂਰ ਹੋਵੇ ਨਿਸ਼ਾਨਚੀ ਪੱਕਾ ਹੋਵੇ; ਫੇਰ ਉਸਦਾ ਅਭਿਆਸ ਹੋਵੇ; ਅਗੋ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਵੀ ਠੀਕ ਹੋਵੇ ਫੇਰ ਵਾਰ ਖਾਲੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੇ ਉਸਤਾਦ ਹੋਵੇ, ਕਥਿਤ ਹੋਵੇ, ਫਿਲਾਸਫ਼ਰ ਹੋਵੇ ਪਰ ਜੇ ਉਸਦਾ ਆਪਣਾ ਆਚਰਨ ਨ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਗਲ ਸਿਰੇ ਚੜ੍ਹਦੀ ਨਹੀਂ। ਸੰਤ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਸਤਾਦਾਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਚਾਰਕਾਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਫਿਲਾਸਫਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਸਨ। ਅਤਰ ਨਾਉਂ ਰਖਾ ਕੇ ਕੇਵਲ ਆਪ ਹੀ ਅਤਰ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਸਗੋਂ ਜਿਥੇ ਖਲੋ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਅਤਰ ਦੀਆਂ ਬੋਤਲਾਂ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਇਤਨੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਸੀ, ਕਿ ਸੰਤ ਜਿਧਰੋਂ ਲੰਘ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਉਸ ਗਲੀ, ਬਾਜ਼ਾਰ, ਗਰਾਂ, ਸ਼ਹਿਰ ਸਭਸ ਨੂੰ ਅਤਰ ਹੀ ਅਤਰ ਵਰਤਾਈ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਦੂਜਾ ਸੰਤਾਂ ਵਿਚ

ਇਹ ਵਾਧਾ ਸੀ ਕਿ ਆਤਮਕ ਮੰਡਲਾਂ ਦੇ ਅਤਰ ਦੇ ਭੰਡਾਰੇ ਭਰਨ ਨਮਿਤ ਰਾਤ ਢਲਦਿਆਂ ਹੀ ਇਸ਼ਨਾਨ ਪਾਨ ਕਰ, ਵਖਰੀ ਥਾਂ ਲਭਕੇ ਝੁੰਬਲ ਮਾਰ ਘੰਟਿਆਂ ਬਧੀ ਬੂੰਦ 2 ਇਕੱਠਾ ਕਰ ਅਤਰ ਦੇ ਮਟਕਿਆਂ ਦੇ ਮਟਕੇ ਭਰ ਲੈਂਦੇ ਸਨ। ਪਰ ਜਦ ਵਰਤਾਉਣ ਲਗਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਗਾਗਰਾਂ ਦੀਆਂ ਗਾਗਰਾਂ ਉਲਟਾਈ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ।

ਬਸੰਤ ਪੰਚਮੀਂ ਦਾ ਪਵਿਤਰ ਦਿਹਾੜਾ ਸੀ। ਕੁਦਰਤ ਚੌਂਤਰਫੀ ਮੌਲ ਰਹੀ ਸੀ। ਵੰਨ ਸੁਵੰਨੇ ਫੁਲ ਗੁਟਕਦੇ ਅਰਸ਼ੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੀ ਆਮਦ ਦੇ ਸੁਨੇਹੇ ਸੁਣਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਦੀ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦੇ ਕੀਰਤਨ ਉਪਰੰਤ ਜਲ ਪਾਣੀ ਛਕ, ਸੰਤਾਂ ਸ਼ੇਖੂਪੁਰੇ ਦੀ ਧਰਮਸਾਲ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਅਰਦਾਸਾ ਸੋਧ ਦੀਵਾਨ ਅਰੰਭਿਆ। ਸੰਤ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਢੋਲਕ ਤੇ ਧੱਪਾ ਮਾਰਿਆ ਤੇ ਬਲੀ ਸਿੰਘ, ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ, ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ, ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ, ਭਗਤ ਸਿੰਘ, ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਜਗੀਰ ਸਿੰਘ ਤ੍ਰਿਗੜੀ ਤੇ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਮਸੇ ਨੇ ਛੈਣਿਆਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਿਆ। ਲਗੀਆਂ ਗੂੰਜਾਂ ਉਠਣ। ਬੰਦਨਾਂ ਉਪਰੰਤ ਸੰਤਾਂ ਧਾਰਨ ਲਈ :-

'ਸਤਿਗੁਰ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜਗ ਵਿਚ ਆਇਆ,
ਪਾਪੀਆਂ ਦੇ ਤਾਰਨੇ ਨੂੰ।'

ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦਿਆਂ ਸੰਤਾਂ ਪੰਜੇ ਐਬ ਸ਼ਰਈ ਬਾਬਾ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ, ਜਿਹੜਾ ਪਰਲੇ ਦਰਜੇ ਦਾ ਵੈਲੀ, ਮਾਸੀ, ਅਫੀਮੀ ਤੇ ਸ਼ਰਾਬੀ ਸੀ ਤੇ ਜਿਹੜਾ ਸ਼ਰਾਬ ਦੀ ਲਾਹਣ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਹਿਤ ਪੰਜ ਪੰਜ ਸੋ ਤਿੜੇ, ਸੌ ਸੌ ਮੁਰਗੇ, ਪੰਜ ਪੰਜ ਬਕਰਿਆਂ ਦਾ ਮਾਸ ਪਾਇਆ ਕਰਦਾ, ਜਦ ਚੀਨੀ ਵਾਲੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਮਿਹਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਇਕ ਦਮ ਬਕਰਿਆਂ ਦੇ ਗਲਾਂ ਤੋਂ ਰਸੀਆਂ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿਤੀਆਂ। ਕੁਕੜਾਂ ਦੇ ਡਾਲੇ ਤੋੜ ਦਿਤੇ। ਸ਼ਰਾਬ ਦੀਆਂ ਬੋਤਲਾਂ ਭੰਨ ਦਿਤੀਆਂ। ਲਾਹਣਾ ਡੋਲ੍ਹ ਦਿਤੀਆਂ ਤੇ ਇਕ ਦਮ ਦੇਵਤਾ ਬਣ ਗਿਆ .ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਤਿਵੇਂ ਖਤਰਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ, ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜਿਹੜੇ ਸ਼ਬਦ ਕੀਰਤਨ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਜਾ ਕੇ ਲੁਚੇ ਲਫੰਗਿਆਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਰੰਗ ਵਿਚ ਭੰਗ ਪਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਇਕ ਇਸ਼ਾਰਾ ਪਾ ਕੇ ਮਸਤ ਬਣ ਖਲੋਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਸੁਣਾਈਆਂ ਤਾਂ ਮਨੁਖ, ਪਸ਼ੂ, ਪੰਛੀ ਸਭ ਅਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਹੁਲਾਰੇ ਲੈਣ ਲਗ ਪਏ।

ਧਰਮ ਸਾਲ ਦੇ ਲਾਗੇ ਮੜ੍ਹੀਆਂ 'ਚ ਇਕ ਬੜ੍ਹੇ ਤੇ ਇਕ 7 ਫੁਟ ਲੰਮਾ, ਜਟਾ-ਧਾਰੀ, ਤੀਹ ਪੈਂਤੀ ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਨਾਗਾ ਸਾਧੂ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਕਾੜ੍ਹਨੀਆਂ ਦਾ ਦੁਧ ਪੀ ਪੀ ਇਤਨਾ ਮੋਟਾ ਹੋ ਚੁਕਿਆ ਸੀ, ਕਿ ਲਾਗੇ ਦੀ ਬੋਹੜ ਤੇ ਸਾਧੂ ਦੇ ਪੇਟ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ

ਸੀ ਜਾਪਦਾ । ਸਾਹਨੇ ਵਾਂਗੂੰ ਧੌਣ ਅਕੜਾਈ ਬੇ-ਧਿਆਨਾ ਸ਼ਬਦ ਕੀਰਤਨ ਵਲੋਂ ਲਾ-ਪ੍ਰਵਾਹੀ ਦਸ ਰਿਹਾ ਸੀ । ਸ਼ਬਦੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਸਿੰਘ ਉਠਿਆ ਤੇ ਨਾਂਗੇ ਪਾਸ ਜਾਕੇ ਹਥ ਜੋੜ ਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ "ਸੰਤ ਜੀ ! ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਉਚੇ ਥਾਂ ਸੋਭਦੇ ਨਹੀਂ, ਹੇਠਾਂ ਆ ਜਾਓ ।" ਬਗਾ ਸਿੰਘ ਅਜੇ ਨਾਉਂ ਦਾ ਬਗਾ ਸੀ, ਤੇ ਅੰਦਰੋਂ ਕਾਲਾ ਧੂਤ ਸੀ । ਨੱਕ ਚਾੜ੍ਹ ਬੋਲਿਆ :—

'ਹਮ ਨਾਨਕ ਕੋ ਨਹੀਂ ਮਾਨਤੇ, ਤੁਮ ਨਾਨਕ ਕੇ ਹੋ ਪੜ੍ਹੋ ਨਾਨਕ ਕੀ ਬਾਣੀ, ਹਮ ਲਿਵਲੀਨ ਹੈਂ, ਤੁਮਾਰਾ ਹਮ ਸੇ ਕਿਆ ਵਾਸਤਾ, ਹਮਾਰੇ ਕਾਮ ਮੇਂ ਦਖਲ ਮਤ ਦੋ ।"

ਸੰਤ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਆਵਾਜ਼ ਦੇ ਕੇ ਸਿਖ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਤੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ— "ਵੇਖੋ ਸਤਿਗੁਰ ਦੇ ਰੰਗ ।"

ਇਹ ਕਹਿ ਸੰਤਾਂ ਇੰਦਰ ਮੋਹਣੀਆਂ ਫੜ ਲਈਆਂ ਤੇ ਲਗੇ ਜਲਾਲ ਵਿਚ ਆਉਣ । ਮਸਤ ਹੋ ਲਗੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਨੂੰ ਮਸਤੀ ਵੰਡਣ । ਦੀਵਾਨ ਦੇ ਲਾਗਿਓਂ ਇਕ ਖੁਲਾ ਸਿੱਖ ਲੰਘ ਰਿਹਾ ਸੀ । ਉਸ ਟਿਚਕਰ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ—'ਕੂਕੇ ਕੜਾਹ ਖਾ ਖਾ ਤੇ ਗਾੜ੍ਹੀਆਂ ਸਰਦਾਈਆਂ ਪੀ ਪੀ ਖੜਤਾਲਾਂ ਨੂੰ ਇੰਦਰ ਮੋਹਣੀਆਂ, ਇੰਦਰ ਮੋਹਣੀਆਂ ਆਖ ਰਹੇ ਹਨ, ਕਦੇ ਭੇਡਾਂ ਹੂਰਾਂ ਨਹੀਂ ਬਣ ਖਲੋਤੀਆਂ' ਸੰਤਾਂ ਇਹ ਬਚਨ ਸੁਣ ਲਿਆ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬਾਹੋਂ ਫੜ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਬਿਠਾ ਲਿਆ । ਆਖਿਆ 'ਭਲਿਆ ਲੋਕਾ ਬਹਿ ਜਾ ਵੇਖ ਮੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰ ਦੇ ਰੰਗ ।' ਗਭਰੂ ਵੀ ਬਹਿ ਗਿਆ ਤੇ ਨਾਂਗਾ ਵੀ ਗੋਡੇ ਤੇ ਲੱਤ ਰਖ ਲੇਟ ਗਿਆ ।

ਹੁਣ ਇਕ ਵਜ ਚੁਕਾ ਸੀ ਤੇ ਸੰਤ ਇਸ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਚੋਜ, ਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਤਪਸਿਆ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀਆਂ ਮਿਹਰਾਂ ਸੁਣਾਂ ਸੁਣਾਂ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਸੱਚ ਖੰਡ ਦੇ ਹੁਲਾਰੇ ਦਵਾ ਰਹੇ ਸਨ । ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੈਦਖਾਂ ਦਾ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਚਰਨੀ ਲਗਣਾਂ । ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਨਿਹੰਗ ਦੇ ਵਲ ਕਢਣੇ ਤੇ ਅਨੇਕ ਪਾਮਰਾਂ ਨੂੰ ਦੇਵਤੇ ਬਨਾਉਣ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਸੁਣਾ ਸੁਣਾ ਜਨਮਾਂ ਜਨਮਾਂ ਦੀ ਮੈਲ ਮਨਾਂ ਤੋਂ ਲਾਹ ਰਹੇ ਸਨ, ਪਰ ਹੁਣ ਸੰਤਾਂ ਇੰਦਰ ਮੋਹਣੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸਿਰ ਤੇ ਮਟਕੀ ਰਖ ਲਈ ਤੇ ਕਦੇ ਦੀਵਾਨ ਦੇ ਚੜ੍ਹਦੇ ਪਾਸੇ, ਕਦੇ ਨਾਂਗੇ ਵਲ ਕਦੇ ਕੰਧਾਂ ਤੇ ਛਾਲਾਂ ਮਾਰ ਚੜ੍ਹਨ, ਮੁੜ ਛੱਤਾਂ ਤੋਂ ਛਾਲਾਂ ਮਾਰਨ । ਮਗਰ ਮਟਕੀ ਸਿਰ ਤੋਂ ਹਿਲੇ ਨਾ, ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਵੈਰਾਗੀ ਹੋਈ :—

ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਤੇ ਮਟਕੀ ਵੇ, ਮੈਂ ਵੇਚਾਂ ਦੁਧ ਦਹੀਂ ॥

ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਤੇ ਮਟਕੀ ਵੇਂ ਲੈ ਲਓ ਦੁਧ ਦਹੀਂ ।...

ਗੂੰਜਾਰਾਂ ਉਠ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਚੰਗਾ ਰੰਗ ਬਝਾ । ਖਾਣਾ ਪੀਣਾ ਸਭ ਨੂੰ ਭੁਲ ਗਿਆ ।

ਇਤਨੇ ਨੂੰ ਪੂਰਬੋਂ ਇਕ ਬਦਲੀ ਨਿਕਲੀ ਤੇ ਮਗਰੇ ਮਗਰ ਉਸਦੀਆਂ ਸਖੀਆਂ ਸਹੇਲੀਆਂ ਆ ਝੁਰਮਟ ਪਾਇਆ । ਲਗੀ ਕਣਮਣ ਹੋਣ ਤੇ ਤਮਾਸ਼ਬੀਨ ਲਗੇ ਖਿਲਰਨ । ਜਿਹੜਾ ਉਠੇ ਸੰਤ ਉਸਨੂੰ ਮੋਢਿਉਂ ਫੜ ਬਿਠਾ ਦੇਣ । ਕਣਮਣ ਅਰੰਭ ਹੋਣ ਸਮੇਂ ਮਸਤਾਨਿਆਂ ਨਾਲ ਦੀਵਾਨ ਭਰ ਗਿਆ । ਸੰਤ ਵੀ ਗੇੜੇ ਲਾਈ ਜਾਣ ਤੇ ਮਸ਼ਤਾਨੇ ਵੀ ਲੋਟਣ ਕਬੂਦਰ ਬਣਦੇ ਜਾਣ । ਇਕ ਵੇਰ ਸੰਤਾਂ ਬਦਲਾਂ ਵਲ ਕਮਲ ਮੁਖੜਾ ਕਰਕੇ ਇਤਨਾ ਉਚਾਰਿਆ—

ਵਰਖੋ ! ਵਰਖੋ !! ਵਰਖੋ !! ਕਿਰਪਾ ਧਾਰ ਵਰਖੋ ।

ਬਸ ਇਕ ਦਮ ਛਰਲਾਟੇ ਛੁਟ ਪਏ । ਵਿਰਕ ਭਲਵਾਨ ਦੀ ਬੰਦੂਕ ਔਹ ਜਾ ਪਈ । ਦਸਤਾਰ ਦਾ ਪਤਾ ਨ ਲਗੇ । ਸੰਤ ਮੌਜ ਵਿਚ ਆਏ ਤੇ ਨਾਗੇ ਕੋਲ ਗਏ । ਮੁਛਹਿਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵੱਟ ਚਾੜ੍ਹ, ਨੇਤਰ ਲਾਲ ਕਰ ਨੀਜ ਲਾ ਕੇ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਅੱਖਾਂ ਪਾਈਆਂ, ਅੱਖਾਂ ਚਾਰ ਹੋਣ ਦੀ ਡੇਰ ਸੀ, ਬੱਗਾ ਸਿੰਘ ਥੜੇ ਤੋਂ ਔਹ ਜਾ ਡਿਗਾ । ਲਗਾ ਲੋਟਣੀਆਂ ਖਾਣ । ਓਧਰ ਪਾਣੀ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਂ ਵਹਿ ਰਹੀਆਂ ਸਨ । ਓਧਰ ਬੱਗਾ ਸਿੰਘ ਲੋਟਣੀਆਂ ਖਾਂਦਾ ਦੀਵਾਨ ਵਲ ਇਉਂ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਜਿਵੇਂ ਸ਼ੇਸ਼ ਕੀਲਿਆ ਖੀਰ ਸਮੁੰਦਰ ਨੂੰ ਚੀਰਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਹੁਣ ਵਰਸ਼ਾ ਥੰਮ ਚੁਕੀ ਸੀ । ਸੰਤਾਂ ਬੱਗਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕੰਨ ਵਿਚ ਫੂਕ ਮਾਰ ਦਿਤੀ । ਬੱਗਾ ਸਿੰਘ ਠੀਕ ਅੰਦਰੋਂ ਬਾਹਰੋਂ ਬੱਗਾ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਬਾਕੀ ਜੀਵਨ ਬੱਗਿਆਂ ਵਿਚ ਗੁਜ਼ਾਰਿਆ । ਨਾਂਗੇ ਨੂੰ ਭਜਨ ਲੈਂਦਿਆਂ ਤਕ ਸੈਂਕੜੇ ਧੋਤੀਆਂ ਤੇ ਤੰਬਿਆਂ ਵਾਲਿਆਂ ਭਜਨ ਲਿਆ ਤੇ ਮਾਸ ਸ਼ਰਾਬ ਛਡਣ ਦਾ ਪ੍ਰਣ ਕਰ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨਾਲ ਰਲ ਗਏ ।

ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ, ਸੰਤਨਗਰ

ਗੁਪਤ ਖਜ਼ਾਨੇ

ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਸ: ਸੁਚਾ ਸਿੰਘ ਸੋਖੀ ਦੇ ਕੁਆਰਟਰ ਤੋਂ ਮਡੀ ਹਿਮਾਚਲ ਨੂੰ ਭਾਗ ਲਾਉਣ ਹਿਤ ਸੰਤ ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੋਇਆ 'ਅਸੀਂ ਦਸ ਪੰਦਰਾਂ ਦਿਨ ਮੰਡੀ ਰਹਿਣਾ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਨਾਲ ਚਲੋ।' 'ਸਤਿ ਬਚਨ ! ਆਗਿਆ ਦਿਓ, ਘਰੋਂ ਕਛ ਪਰਨਾ ਲੈ ਆਵਾਂ।' 'ਤੁਸੀਂ ਗਡੀ ਵਿਚ ਬੈਠੋ, ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਕਛ ਪਰਨਾ ਹੈ।' ਨੇੜੇ ਹੀ ਗਿ: ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਖੜਾ ਸੀ। ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਉਸਨੂੰ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ 'ਤੁਸੀਂ ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਦੇ ਘਰ ਕਹਿ ਦੇਣਾ, ਉਹ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ।' ਗਡੀ ਚਲ ਪਈ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਰਾਤ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਰਹੇ। ਸਵੇਰ ਸਾਰ ਮੰਡੀ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਹੋਈ, ਸੰਤ ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ 'ਗਰੀਬ ਨਿਹਾਜ ! ਕਿੰਨੀ ਕੁ ਮਾਇਆ ਨਾਲ ਲੈ ਚਲੀਏ।' ਹੁਕਮ ਹੋਇਆ ਛੇ ਸੌ। ਸੰਤਾਂ ਛੇ ਸੌ ਰਖ ਲਿਆ ਤੇ ਬਾਕੀ ਮਾਇਆ ਬਾਥੇ ਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਪਾਸ ਜਮਾਂ ਕਰਾ ਦਿਤੀ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਰਦਾਸਾ ਸੋਧਿਆ ਤੇ ਪਠਾਨਕੋਟ ਨੂੰ ਰਵਾਨਾ ਹੋਏ। ਓਥੋਂ ਤੇਲ ਪਵਾਇਆ, ਸਬਜ਼ੀ ਲਈ, ਫਲ ਖਰੀਦੇ, ਲਗ ਪਗ ਸੋ ਰੁਪਿਆ ਖਰਚ ਹੋ ਗਿਆ। ਬਾਕੀ ਪੰਜ ਸੋ ਬਚੇ। ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਮੰਡੀ ਪੁਜੇ। ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਆਈ। ਓਸ ਦਿਨ 30/- ਮੱਥਾ ਟਿਕਿਆ। ਸਵੇਰੇ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਵਿਚ 90/- ਹੋਏ, ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ ਜੀ ਜਲ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛਕਿਆ, ਮੁੜ ਕਈ ਸੇਵਕਾਂ ਘਰੀਂ ਚਰਨ ਪਾਏ। ਉਸ ਦਿਨ 300/- ਹੋਰ ਆਇਆ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਮੁੜ ਚਰਨ ਪਾਏ ਤੇ 90/- ਮਥਾ ਟਿਕਿਆ, ਤੀਸਰੇ ਦਿਨ ਸੁਕੇਤ ਗਏ। ਓਥੇ 205/- ਹੋਏ।

ਸੁਕੇਤੋਂ ਮੁੜੇ ਤਾਂ ਸਰਦਾਰ ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਦਾ ਗ੍ਰਿਹ ਪਵਿਤਰ ਕੀਤਾ। ਲੰਗਰ ਵੀ ਛਕਿਆ। ਟੁਰਨ ਵੇਲੇ ਬਾਬੂ ਜੀ 51/- ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਰਖੇ। ਬਾਬੂ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਆਕੇ ਮੁੜ ਅਠ ਦਸ ਦਿਨ ਮੰਡੀ ਨੂੰ ਭਾਗ ਲਾਏ, ਇਸ ਦੌਰਾਨ 350 ਲੰਗਰ ਵਾਸਤੇ ਆਏ। ਮੰਡੀਉਂ ਵਾਪਸ ਮੁੜੇ ਤਾਂ 60- ਦਾ ਤੇਲ ਪੁਆਇਆ। ਸੰਤ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਕੁਝ ਫਲਾਂ ਤੇ ਖਰਚ ਕੀਤੇ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੋੜ 30/- ਦੇ ਲਗ ਪਗ ਬਣਿਆਂ ਦਸੂਹਇਉਂ 91- ਆਏ, ਰਾਤ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਪੁਜੇ। ਇਹ ਦਿਨ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਰਹੇ। ਸਾਧ ਸੰਗਤ

ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਮੇਲੇ ਦਿਤੇ। ਅਗਲੀ ਸਵੇਰ ਦਿਲੀ ਨੂੰ ਟੁਰਨਾ ਸੀ, 500/-ਕੋਲ ਰਖਕੇ ਬਾਕੀ ਬਾਬੇ ਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਪਾਸ ਜਮਾਂ ਕਰਾਉਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੋਇਆ। ਸਾਡੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਚੌਦਾਂ ਜਾਂ ਪੰਦਰਾਂ ਸੌ ਕੋਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਭਾਈ ਵਜ਼ੀਰ ਸਿੰਘ ਕੁੜਤੀ ਦੀਆਂ ਸਭ ਨੁਕਰਾਂ ਫੋਲ ਢੇਰੀ ਲਾਈ। ਮਾਇਆ ਗਿਣੀ ਗਈ ਤਾਂ 3700/- ਹੋਇਆ, 500/- ਕੋਲ ਰਖੇ ਤੇ ਬਾਕੀ ਜਮਾ ਕਰਾਏ। ਭਾਈ ਜੀ ਨਾਲੇ ਰੁਪਏ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਨਾਲ ਹੀ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਹ ਮਾਇਆ ਕਿਥੋਂ ਆਈ। ਅੰਦਰੋਂ ਉਤਰ ਮਿਲਿਆ ਲੰਗਰ ਵਾਸਤੇ ਮਾਇਆ ਏਵੇਂ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਇਹ ਚੜ੍ਹਾਵਿਆਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਚਲਦਾ : ਇਥੇ ਧੁਰ ਦਰਗਾਹੋਂ ਰਸਦਾਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਸੂਬਾ ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ, ਦਿਲੀ

ਗੁਰੂ ਕਾ ਲੰਗਰ

ਗਰਮੀ ਦੀ ਰੁਤ ਸੀ, ਪਰ ਬੰਬਈ ਦਾ ਪੌਣ ਪਾਣੀ ਲਗ-ਪਗ ਸਾਰਾ ਸਾਲ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ! ਕਲਿਜੁਗੀ ਜੀਆਂ ਨੂੰ ਤਾਰਦੇ ਤਾਰਦੇ ਬੰਬਈ ਦੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਨਿਹਾਲ ਕਰਨ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਬਣਾਇਆ। ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਸੂਚਨਾ ਦਿਤੀ ਗਈ। ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਸੁਣਦਿਆਂ ਸਾਰ ਹੀ ਲਾਲੀਆਂ ਚੜ੍ਹ ਗਈਆਂ। ਸਭ ਸੁਣ ਕੇ ਹਰੇ ਹੋ ਗਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਸੇਵਕਾਂ, ਸੰਤ ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ, ਵਜੀਰ ਸਿੰਘ, ਰਤਨ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਮੁਹਕਮ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਨਿਧਾਨ ਸਿੰਘ 'ਆਲਿਮ'; ਸੰਤ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚਕ੍ਰਵਰਤੀ, ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ 'ਅਰਸ਼ੀ ਫਰਿਸ਼ਤਾ' ਤੇ ਸੰਤ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਜੱਥੇ-ਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਨਿਊ-ਕਸਟਮ ਹਾਊਸ ਵਿਚ ਜਾ ਉਤਾਰਾ ਕੀਤਾ। ਸ੍ਰ: ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ, ਸ੍ਰ: ਮੁਬਾਰਕ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਆਦਿ ਜਾਮਿਆਂ ਵਿਚ ਫੁੱਲੇ ਨਾ ਸਮਾਉਣ।

ਦੁਪਹਿਰ ਉਪ੍ਰੰਤ ਰਾਗੀਆਂ ਕੀਰਤਨ ਅਰੰਭਿਆ। ਹਰ ਭੇਖ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਇਲਾਹੀ ਕੀਰਤਨ ਸੁਣ ਕੇ ਗਦ ਗਦ ਹੋ ਉਠੇ। ਸ੍ਰੀ ਆਲਿਮ ਜੀ ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਸੰਤ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚਕ੍ਰਵਰਤੀ ਦੇ ਆਲਮਾਨਾ ਵਖਿਆਨਾਂ ਨੇ ਸਰੋਤਿਆਂ ਨੂੰ ਬੁਤ ਬਣਾ ਦਿਤਾ ਤੇ ਉਹ ਇਸੇ ਅਗੰਮੀ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਤਾਰੀਆਂ ਲਾਉਂਦੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜੇ। ਰਾਤ ਨੂੰ ਸੰਤ ਅੱਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ 'ਇੰਦਰ ਮੋਹਣੀਆਂ' ਨਾਲ ਹੱਲੇ ਦਾ

ਦੀਵਾਨ ਲਾਇਆ। ਦੀਵਾਨ ਦੀ ਕੀ ਉਪਮਾਂ ਕਰਨੀ ਏ। ਸਭ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਗਏ। ਇਕ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ, ਦੂਜੇ ਭੂਤਾਂ ਪ੍ਰੇਤਾਂ ਦਾ ਕਲਿਆਣ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ, ਸਰੋਤਿਆਂ ਨੂੰ ਮੁਗਧ ਕਰੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ।

ਸੰਤ ਮੌਜ ਵਿਚ ਆਏ ਤੇ ਸ਼ਿਕਾਗੂ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਲਾਗੇ ਦੀ ਦੀਵਾਰ ਤੇ ਛਾਲ ਮਾਰ ਜਾ ਚੜ੍ਹੇ ਤੇ ਨ੍ਰਿਤਕਾਰੀ ਅਰੰਭ ਦਿਤੀ। ਸਰੋਤੇ ਤੇ ਦਰਸ਼ਕ ਹੈਰਾਨ ਸਨ, ਤੇ ਡਰ ਸੀ, ਕਿ ਸੰਤ ਕਿਤੇ ਡਿਗ ਕੇ ਹੱਡੀ ਪਸਲੀ ਹੀ ਨਾ ਤੁੜਾ ਬੈਠਣ। ਹੋਸ਼ਾਂ ਵਾਲੇ ਚਾਦਰਾਂ ਪਕੜ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਖਲੋ ਗਏ। ਪਰ ਜਿਹੜੇ ਮਾਲਕ ਨਾਲ ਇਕ ਮਿਕ ਹੋਣ ਡਿਗਦੇ ਨਹੀਂ, ਤੇ ਜੇ ਡਿਗ ਵੀ ਪੈਣ ਤਾਂ ਪੱਥਰ ਫੁੱਲਾਂ ਵਿਚ ਬਦਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਸੂਤਰੀ ਹੋ ਗਈ। ਹੁੰਦੀ ਵੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਜਦ ਆਸ਼ਕਾਂ ਦੀ ਮਜਲਿਸ ਹੋਵੇ ਤੇ ਆਸ਼ਕ ਮਸ਼ੂਕ ਆਹਮਣੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋਣ ਤਾਂ ਫੇਰ ਮਸਤਾਨੇ ਭੰਭਰਾਂ ਕਿਉਂ ਨਾ ਪਾਉਣ ? ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਹੁਣ ਕੰਧ ਉਤੇ ਹੀ ਧਾਰਨਾ ਚੁਕ ਲਈ :—

'ਤਪ ਹੋ ਗਿਆ ਤਪੱਸੀਆ ਪੂਰਾ, ਫੇਰਾ ਪਾ ਪੰਜਾਬ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ।'

ਰਾਤ ਭਿਜਣ ਨਾਲ ਸੁਰਤਾਂ ਵਧੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਜਾ ਜੁੜੀਆਂ। ਹੁਣ ਸੰਤਾਂ ਹੋਰ ਪ੍ਰਮਾਣ ਛੋਹਿਆ:—

ਕਾਪੜ ਤਨ ਨ ਸੁਖਾਵੈ, ਮਰੀਐ ਹਾਵੈ ਦਾਮਨ ਚਮਕ ਡਰਾਵੈ ॥
ਫੇਰਾ ਪਾ ਪੰਜਾਬ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ, ਕਾਪੜ ਤਨ ਨ.........।'

ਇਹ ਕਹਿਣ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਤਨ ਦਾ ਕੁੜਤਾ ਲੀਰੋ ਲੀਰ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਇਸ ਇਸ਼ਾਰੇ ਨੇ ਸ੍ਰ: ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵੈਰਾਗ ਦਾ ਕਟਕ ਚਾੜ੍ਹ ਦਿਤਾ ਤੇ ਉਹ ਵੀ ਲਗਾ ਬੰਨੇ ਚੰਨੇ ਤੋੜਨ। ਸ੍ਰ: ਜੀ ਪਤਲੂਣ ਕੋਟ ਉਤਾਰ ਕੇ ਜਾ ਮਸਤਾਨਿਆਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਇਆ। ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਸੂਤਰੀ ਹੋਣ ਦੀ ਦੇਰ ਸੀ ਕਿ ਨੀਲੀਆਂ ਪੱਗਾਂ ਵੀ ਹਿੱਲਣ ਲਗ ਪਈਆਂ। ਸੰਤ ਕੰਧ ਤੇ ਨਿਰਤ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਤੇ ਸ੍ਰ: ਜੀ ਬਿਰਹਾ ਕੁਠੇ ਹਾਲੋਂ ਬੇਹਾਲ ਹੋ ਕੰਨ ਤੇ ਹੱਥ ਧਰ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦਿਆਂ ਇਹ ਕੰਵਾਲੀ ਛੁਹ ਦਿਤੀ :

ਖਬਰਦਾਰ ਨਾਮ ਇਸ਼ਕ ਦਾ ਲੈ ਨ ਬਹੀਂ ਵੇ।
ਜੇ ਆਸ਼ਿਕ ਭੀ ਹੈਂ, ਤਾਂ ਮੂੰਹੋਂ ਕਹਿ ਨ ਬਹੀਂ ਵੇ।
ਖਤਰਨਾਕ ਮੰਜ਼ਿਲ ਸਫਰ ਦੂਰ ਦਾ
ਇਰਾਦਾ ਬੁਰਾ ਤੇਰੇ ਦਸਤੂਰ ਦਾ
ਤੇਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਾਮ ਕਾਫੂਰ ਦਾ
ਤੂੰ ਬਚ ਹਿਰਸ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ 'ਚ ਬਹਿ ਨ ਰਹੀਂ ਵੇ......

ਜ਼ਬਹ ਕਿਬਲ ਆਸ਼ਿਕ ਹੋਏ ਬਾਰਜ਼ਾ
ਤੂੰ ਭੀ ਬਨ ਆਸ਼ਿਕ
ਸਰ ਨੂੰ ਕਟਾ
ਜੇ ਮਰਦੇ ਖ਼ੁਦਾ ਹੈਂ
ਤਾਂ ਕਰਕੇ ਵਖਾ
ਪਰ ਇਹ ਦੁਨੀਆਂ ਈ ਤਿਲਕਣ
ਕਿਤੇ ਢਹਿ ਨਾ ਪਈਂ ਵੇ..............
ਜਿਵੇਂ ਤੇਰੀ ਗੁਜਰੇ ਤੂੰ ਸਦਕੇ ਲੰਘਾ !
ਸਬਰ ਕਰ ਨਾ ਪਰਦਾ ਸਜਣ ਦਾ ਉਠਾ !
ਇਹੀ ਫੱਕਰ ਦਰਵੇਸ਼ ਦੀ ਹੈ ਸਦਾ !
ਤੂੰ ਬਚ ਝੂਠ ਤੋਂ ਸਚ ਵੀ ਕਹਿ ਨਾ ਬਹੀਂ ਵੇ......
ਕੋਈ ਨਹਿਰ ਸ਼ੀਰੀ ਦੇ ਵਿਚ ਜਾ ਪਇਆ !
ਕੋਈ ਸ਼ਹਿਰ ਲੈਲਾ ਦੇ ਫਿਰਦਾ ਰਹਿਆ !
ਕੋਈ ਹੈਦਰੀ ਸੂਲੀ ਤੇ ਕਹਿ ਗਿਆ !
ਖਬਰਦਾਰ...............................

ਸੂ: ਜੀ ਦੇ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਕੀ ਸਨ ? ਪ੍ਰੇਮ ਚੰਗਾੜੇ ਸਨ, ਜਿਸ ਨੇ ਰਾਮ ਵਿਜੋਗੀਆਂ ਅੰਦਰ ਭਾਂਬੜ ਮਚਾ ਦਿਤੇ । ਕੋਈ ਰੂਹ ਹੋਵੇਗੀ ਜਿਹੜੀ ਨਚਾਰਾ ਤਕ ਪੁਕਾਰ ਨਾ ਉਠੀ ਹੋਵੇ । ਇਸ ਵੇਲੇ ਤਾਂ ਹੋਸ਼ਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਹੋਸ਼ ਗੁੰਮ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ । ਉਹ ਕੀ ਜਾਨਣ ਇਹ ਕੀ ਮਾਜਰਾ ਹੈ ?

ਨੇੜੇ ਹੀ ਪਾਰਸੀਆਂ ਦਾ ਬੰਗਲਾ ਸੀ । ਇਕ ਪਾਰਸਨ ਨਵਯੁਵਤੀ ਦੌੜੀ ਦੌੜੀ ਆਈ ਤੇ ਮਾਤਾ ਲਛਮੀ ਨੂੰ ਆ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲਗੀ, 'ਬਾਈ ! ਬਾਈ !! ਢੋਲਕ ਬੰਦ ਕਰਾਓ, ਅਗਰ ਹਮੇਂ ਭੀ ਕੁਛ ਹੋ ਗਿਆ, ਤੋ ਫਿਰ ਕਿਆ ਬਨੇਗਾ, ਬਾਈ ! ਜਲਦੀ ਕਰੋ ! ਮੈਂ ਹਾਥ ਜੋੜਤੀ ਹੂੰ, ਢੋਲਕ ਬੰਦ ਕਰਾਓ, ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਕੋ ਭੀ ਕੁਛ ਕੁਛ ਹੋਨੇ ਲਗਾ ਹੈ ।' ਮਾਤਾ ਜੀ ਕਹਿਆ, 'ਬਾਈ ਚਿੰਤਾ ਮਤ ਕਰ ! ਇਹ ਈਸ਼ਵਰ ਦੀ ਭਗਤੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਤੈਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ । ਜੇ ਹੋਇਆ ਵੀ ਤਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਵੀ ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਹਾਂ ।' ਉਹ ਵਿਚਾਰੀ ਚੁਪ ਕਰ ਗਈ ਮਗਰ ਦਿਲ ਡੁਬਦਾ ਡੁਬਦਾ ਜਾਵੇ । ਖੈਰ ਉਸ ਰਾਤ ਨੂੰ ਬਾਰਾਂ ਇਕ ਵਜੇ ਭੋਗ ਪਾਇਆ । ਸੰਗਤਾਂ ਓਥੇ ਈ ਬਿਰਾਜੀਆਂ ।

ਸਵੇਰ ਸਾਰ ਵਾਰ ਉਪ੍ਰੰਤ ਜਲ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਸਾਰਿਆਂ ਓਥੇ ਹੀ ਛਕਿਆ । ਆਲਾ–

ਦੁਆਲਾ ਵਾਹ ਵਾਹ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪਰ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ ਤੇ ਨ ਸਾਰੇ ਅਪ੍ਰੇਮੀ। ਕੁਝ ਪੱਛਮੀ ਤਹਿਜ਼ੀਬ ਦੇ ਅਸਰ ਹੇਠ ਆਇਆਂ ਵਡੇ ਕਸਟਮ-ਆਫੀਸਰ, ਮਿਸਟਰ ਹਾਜ਼ ਪਾਸ ਲਿਖਤੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਭੇਜੀ ਕਿ ਰਾਤ ਨੂੰ ਢੋਲਕ ਛੈਣਿਆਂ ਦੀ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਤਕ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਬੇ ਆਰਾਮ ਕਰਦੀ ਰਹੀ ਏ, ਨੀਂਦ ਨਹੀਂ ਪਈ, ਸਿਹਤ ਖਰਾਬ ਹੋਣ ਦਾ ਡਰ ਹੈ।' ਪ੍ਰੰਤੂ ਮਿਸਟਰ ਹਾਜ਼ ਤੇ ਖਾਸ ਕਿਰਪਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਬੜਾ ਅਨੰਦ ਆਇਆ ਸੀ। ਮਨ ਵਿਚ ਕਹਿਆ 'ਮੁਝੇ ਤੋ ਕੋਈ ਤਕਲੀਫ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਝੂਠ ਹੈ।' ਉਸ ਨੇ ਦਰਖਾਸਤਾਂ ਤਾਂ ਪਾੜ ਦਿਤੀਆਂ, ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜਵਾਬ ਦਿਤਾ 'ਟੁਮ ਘਬਰਾਓ ਮੱਟ, ਮੈਂ ਸ: ਟੇਜਾ ਸਿੰਘ ਕੋ ਬੋਲ ਡੂੰਗਾ ਕਿ ਬਹੁਤ ਡੇਰ ਟੱਕ ਕੀਰਤਨ ਨ ਕਰਾਏਂ।' ਏਵੇਂ ਕਈ ਦਿਨ ਤੇ ਰਾਤਾਂ ਮੰਗਲਾ ਚਰਨ ਕਰਦਿਆਂ ਗੁਜ਼ਰੀਆਂ। ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਕਈ ਘਰੀਂ ਚਰਨ ਪਾ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਗ੍ਰਿਹਿ ਪਵਿੱਤਰ ਕੀਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਮਨੋ ਕਾਮਨਾਵਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰ ਕੇ ਤੇ ਸਵੇਰ ਸ਼ਾਮ ਦੀਵਾਨ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਚਕੋਰ ਨੇਤਰਾਂ ਨੂੰ ਠੰਡਕ ਬਖਸ਼ਦੇ।

ਇਕ ਦਿਨ ਗੁਜਰਾਂ ਵਾਲੀਏ ਠੇਕੇਦਾਰ ਲਾਲਾ ਈਸ਼ਰ ਦਾਸ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਲੰਗਰ ਮੇਰੇ ਵਲੋਂ ਹੋਵੇ। ਸ: ਜੀ ਠੇਕੇਦਾਰ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰ ਲਈ। ਉਹਨੀਂ ਦਿਨੀਂ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਰਾਸ਼ਨ ਸਿਸਟਮ ਸੀ। ਠੇਕੇਦਾਰ ਨੇ ਕੋਈ 40-50 ਸਰੀਰਾਂ ਦੇ ਲੰਗਰ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਸ ਦਿਨ ਐਲੀਫੈਂਟਾ ਕੇਵ ਦੇ ਜੀਵਾਂ ਜੰਤੂਆਂ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਮੁਕਤ ਕਰਨ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਬਣਾ-ਇਆ। ਐਲੀਫੰਟਾ ਕੇਵ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਵਿਚ ਇਕ ਰਮਨੀਕ ਥਾਂ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਵੇਖਣ ਵਾਸਤੇ ਯਾਤਰੂਆਂ ਦਾ ਤਾਤਾਂ ਬੱਧਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਦ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਐਲੀਫੰਟਾ ਕੇਵ ਜਾਣਾ ਏਂ ਤਾਂ ਸਭਨਾਂ ਨਾਲੇ ਪੁੰਨ ਨਾਲੇ ਫਲੀਆਂ ਜਾਣਿਆਂ। ਇਕ ਸੈਰ ਸਪਾਟਾ ਦੂਜਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ। ਖੂਬ ਹੁਮ ਹੁਮਾ ਕੇ ਸੰਗਤਾਂ ਆਈਆਂ। ਚੰਗੀ ਗਹਿਮਾ ਗਹਿਮ ਹੋਈ।

ਇਤਨੀ ਸੰਗਤ ਤੇ ਹੋਰ ਦਰਸ਼ਕ ਵੇਖ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਤੇ ਮਾਤਾ ਲੱਛਮੀ ਜੀ ਸੋਚਾਂ ਵਿਚ ਪੈ ਗਏ। ਕਿ ਰਾਸ਼ਨ ਤਾਂ 40-50 ਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਘਰੋਂ ਲਿਆਂਦਾ ਮਿਲਾ ਕੇ ਸੌ ਕੁ ਸੱਜਣ ਦਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਪੰਜ ਛੇ ਸੌ ਦੀ ਉਧਰ ਪੂਰਤੀ ਕਿਵੇਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਗੁਰੂ ਕਾ ਲੰਗਰ ਹੈ। ਮੋੜਿਆ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਜਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਕਿਵੇਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਘੁਸਰ ਮੁਸਰ ਕਰਦਿਆਂ ਵੇਖ ਸੰਤ ਬਹਾਦੁਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਉਹਨਾਂ ਕੋਲ ਆਏ ਤੇ ਪੁਛਿਆ, 'ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਕੀ ਗੱਲ ਏ?'

'ਕੋਈ ਨਹੀਂ।'

'ਗੱਲ ਜ਼ਰੂਰ ਏ ।'

'ਤੁਸੀਂ ਜਾਣੀ ਜਾਣ ਓ ! ਸੰਗਤ ਅੰਦਾਜ਼ੇ ਨਾਲੋਂ ਵਧ ਏ । ਰਸਦ ਥੋੜੀ ਏ, ਜੰਗਲ ਵਿਚੋਂ ਮਿਲਣੀ ਵੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਏ । ਹੋਰ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ।'

'ਫੇਰ ਤੁਸੀਂ ਇਕ ਪਾਸੇ ਹੋ ਜਾਓ, ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਮੈਂ ਲਗਦਾ ਹਾਂ, ਵੇਖੋ ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਰੰਗ ।'

ਸੰਤਾਂ ਬਰਤਨ ਆਪ ਮਾਂਜੇ, ਆਟਾ ਆਪ ਗੁੰਨਿਆਂ । ਦਾਲਾ ਧਰਵਾ ਦਿਤਾ । ਲੰਗਰ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ । ਉਪਰ ਸਵੱਛ ਕਪੜਾ ਪਾ ਦਿਤਾ ਤੇ ਅਰਦਾਸਾ ਸੋਧ ਲੰਗਰ ਵਰਤਾਉਂਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ । ਭਜਨ ਕਰੀ ਜਾਣ ਤੇ ਲੰਗਰ ਵਰਤਾਈ ਜਾਣ । ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਲਗੀ ਛਕਣ । ਪੂਰੇ 600 ਸਜਣ ਤੇ ਸਜਣੀਆਂ ਨੇ ਛਕਿਆ, ਛੱਕ ਕੇ ਤ੍ਰਿਪਤ ਹੋ ਗਏ । ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਨੇ ਤਾਂ ਅਨੰਦ ਕਹਿਣਾ ਹੀ ਸੀ, ਪਰ ਪੈਂਟਾਂ ਪਤਲੂਨਾਂ ਤੇ ਟੋਪੀਆਂ ਨੇ ਵੀ ਛੱਕ ਕੇ ਏਹੋ ਕਿਹਾ, ਕਿ ਬੜਾ ਸਵਾਦ ਆਇਆ ਏ । ਦਾਲੇ ਭਾਜੇ ਵਿਚ 36 ਪਦਾਰਥਾ ਦੇ ਸਵਾਦ ਸਨ । ਸਭ ਛੱਕ ਛੱਕਾ ਗਏ, ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦੇ ਵੀ ਬੱਚ ਗਏ ਅਤੇ ਦਾਲਾ ਵੀ ਕਾਇਮ ਰਿਹਾ । ਆਏ ਮਜੂਰ ਮਜੂਰਨੀਆਂ ਨੂੰ ਛਕਾਇਆ, ਉਹ ਵੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਗੁਣ ਗਾਉਂਦੇ ਗਏ ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਰਾਮ-ਅਸਥਾਨ ਤੋਂ ਉਠੇ ਤੇ ਬਾਹਰ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿਤੇ । ਚਾਰ ਕੁ ਕਦਮ ਗਏ ਸਨ, ਤੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ 'ਭਾਈ ਲਿਆ ਬਰਸਾਤੀ ।' ਭਾਈ ਵਜੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਰਸਾਤੀ ਲੈ ਆਏ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਰਸਾਤੀ ਗਲੇ ਪਾ ਲਈ । ਸੰਤ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਆਇਆ ਕਿ ਉਤੋਂ ਗਰਮੀ ਹੈ । ਸੂਰਜ ਚਮਕ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਰਸਾਤੀ ਪਾ ਫਿਰ ਤੁਰ ਰਹੇ ਹਨ । ਬੰਬਈ ਦੇ ਪਾੜ੍ਹੇ ਕੀ ਕਹਿਣਗੇ ਕਿ ਕੂਕਿਆਂ ਦੇ ਗੁਰੂ ਨਿਰਮਲ ਅਕਾਸ਼ ਵਿਚ ਬਰਸਾਤੀ ਪਾਈ ਫਿਰਦੇ ਹਨ । ਪਰ ਅੰਤਰ-ਯਾਮੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਭ ਕੁਝ ਜਾਣਦੇ ਸਨ । ਫਰਿਸ਼ਤੇ ਹੁਰਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਇਹ ਫੁਰਨਾ ਆਇਆ ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਪੱਛਮ ਵਾਲੇ ਪਾਸਿਓਂ ਘਟਾ ਉਠੀ ਤੇ ਆਨਨ ਫਾਨਨ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਆਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਬੁੱਕਲ ਵਿਚ ਲੈ ਲਿਆ ਤੇ ਲਗੀ ਛਮ ਛਮ ਵਰਖਾ ਹੋਣ । ਸਭ ਦੇ ਸ਼ੰਕੇ ਨਵਿਰਤ ਹੋ ਗਏ । ਦਰਸ਼ਕ ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਮੂੰਹ ਜੋੜ ਇਉਂ ਗਲਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ :— 'ਇਹ ਗੁਰੂ ਬੜਾ ਸ਼ਕਤੀ ਵਾਲਾ ਏ । ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਵਿਚ ਸਵਾਦ, ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਅਨੰਦ, ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਚਿਹਰਿਆਂ ਤੇ ਖੇੜਾ, ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਰਸ, ਏਥੇ ਸਵਾਦ ਈ ਸਵਾਦ ਏ, ਅਨੰਦ ਹੀ ਅਨੰਦ ਏ, ਖੇੜਾ ਹੀ ਖੇੜਾ ਏ, ਰਸ ਹੀ ਰਸ ਏ ।'

ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਤਾਪ ਨਗਰ ।

ਕੋਠੇ ਤੋਂ ਕੋਠੀ

ਜੇ ਕੋ ਹੋਵੈ ਦੁਬਲਾ ਨੰਗ ਭੁਖ ਕੀ ਪੀਰ ।
ਦਮੜਾ ਪਲੈ ਨ ਪਵੈ ਨਾਕੋ ਦੇਵੈ ਧੀਰ ।
ਸੁਆਰਥ ਸੁਆਉ ਨ ਕੋ ਕਰੇ ਨਾ ਕਿਛ ਹੋਵੈ ਕਾਜੁ ।
ਚਿਤਾ ਆਵੈ ਓਸੁ ਪਾਰ ਬ੍ਰਹਮ ਤਾ ਨਿਹਚਲੁ ਹੋਵੈ ਰਾਜੁ ॥

ਸ੍ਰੀ ਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੫

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਰੋਹਤਕ ਰੋਡ ਦੇ ਪੰਜ-ਸੱਤ ਲੱਖ ਦਾ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਬੰਗਲਾ, ਰੋਸ਼ਨਆਰਾ ਰੋਡ ਤੇ ਮਿੰਟਗੁਮਰੀ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਕੰਪਨੀ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸ਼ਾਲੀ ਦਫਤਰ ਯੂ. ਪੀ. ਬਾਰਡਰ ਦੇ ਲਾਗੇ ਵਧੀਆ ਮਾਲ ਗੋਦਾਮ, ਬੰਬਈ ਵਰਗੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਇਕ ਕਾਰੋਬਾਰੀ ਅੱਡਾ, ਇਹਨਾਂ ਸਭਨਾਂ ਦੇ ਮਾਲਕ ਦੋਵੇਂ ਸ੍ਰ: ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਹਨ । ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਵਖ ਟਰੱਕ, ਕਾਰਾਂ, ਜੀਪਾਂ ਦੀ ਰੇਲ ਪੇਲ ਏ । ਕੋਠੀ ਵਿਚ ਰੀਫਿਰਜਰੇਟਰ, ਕਪੜੇ ਧੋਣ ਦੀ ਮਸ਼ੀਨ, ਰੇਡੀਓ, ਟੈਲੀਵੀਜਨ ਸੈਟ ਘਰ ਦੀ ਰੌਣਕ ਵਧਾ ਰਹੇ ਹਨ । ਇਹ ਸਾਰੀ ਕਿਰਪਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਦੀ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੱਖਾਂ ਵਿਚ ਰੁਲਦੀਆਂ ਨੂੰ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਬਖਸ਼ ਦਿਤੀ ।

ਅੱਜ ਤੋਂ 40 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਲ ਝਾਲ ਮਾਰੀਏ ਤਾਂ ਜ਼ਮੀਨ ਆਸਮਾਨ ਦਾ ਫਰਕ ਹੈ, ਵੱਡਾ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਚਾਚੇ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ, ਆਪਣੀ ਕਿਸਮਤ ਅਜਮਾਉਣ ਹਿਤ, ਜਨਮ ਭੂਮੀ ਜ਼ਿਲਾ ਸਿਆਲਕੋਟ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਘਰੋਂ ਨਿਕਲ ਟੁਰਿਆ ਤੇ 6 ਚੱਕ ਜ਼ਿਲਾ ਲਾਇਲਪੁਰ ਵਿਚ ਸ੍ਰ: ਰਵੇਲ ਸਿੰਘ ਪਾਸ ਚਲਿਆ ਗਿਆ ਪਰ ਓਥੇ ਵੀ ਕੰਮ ਦੇ ਆਸਾਰ ਬਣਦੇ ਨਜ਼ਰ ਨ ਆਏ । ਭਾਵੇਂ ਸ੍ਰ: ਰਵੇਲ ਸਿੰਘ ਕੋਈ ਕਸਰ ਨ ਛੱਡੀ, ਮਗਰ ਜਦ ਤਕ ਕਿਸਮਤ ਸਾਥ ਨਾ ਦੇਵੇ ਕੋਈ ਹੀਲਾ ਬਹਾਨਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਨਹੀਂ । ਇਥੋਂ ਟੁਰੇ ਤੇ ਮਿੰਟਗੁਮਰੀ ਚਲੇ ਗਏ ਤੇ ਦਾਲਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਅਰੰਭਿਆ । ਪਰ ਰੋਟੀ ਦਾਲ ਵੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਸੀ ।

ਦੂਜੇ ਪਾਜੇ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਪੁਤਰ ਸ੍ਰ: ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਘਰੋਂ ਨਿਕਲਿਆ ਤੇ ਨੀਲੀ ਬਾਰ ਬਸ ਸਰਵਿਸ ਵਿਚ ਕਲੀਨਰ ਭਰਤੀ ਹੋ ਗਿਆ । ਪਰ ਜੀਵਨ ਤੇ ਪਿਤਾ ਵਾਲੀ ਮੁਹਰ ਛਾਪ ਸੀ । ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਤੜਕੇ ਉਠਦਾ, ਇਸ਼ਨਾਨ ਪਾਠ ਕਰ, ਨਿਤਨੇਮ ਤੋਂ ਵਿਹਲਾ

ਹੋ ਬਸ ਚਲਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅੱਡੇ ਤੇ ਚਲਿਆ ਜਾਂਦਾ। ਝਾੜ ਪੂੰਝ, ਪਾਣੀ ਧਾਣੀ ਘੜ ਤਿਆਰ ਬਰ ਤਿਆਰ ਹੁੰਦਾ। ਬਸ ਮੰਡੀ ਬੂਰੇਵਾਲ ਤੋਂ ਚਲਦੀ ਲਾਹੌਰ ਪੁਜਦੀ ਤੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ਮੁੜ ਬੂਰੇਵਾਲ ਆ ਖਲੋਂਦੀ। ਮਾਲਕ ਤਾਂ ਨੋਟਾਂ ਦੇ ਥੱਦੇ ਸਾਂਭ ਘਰ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ, ਪਰ ਇਹ ਨੌਜਵਾਨ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛੱਕ ਚੌਂਕੜਾ ਮਾਰ ਬਹਿ ਜਾਂਦਾ ਤੇ ਕਈ ਵਾਰੀ ਓਸੇ ਚੌਂਕੜੇ ਤੋਂ ਡਿਗ ਨੀਂਦ ਦੀ ਗੋਦ ਵਿਚ ਜਾ ਬਰਾਜਦਾ ਤੇ ਤੜਕੇ ਮੁੜ ਸੇਵਾ ਤੇ ਹਾਜ਼ਰ ਹੁੰਦਾ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਕਲੀਨਰੀ ਸੀ, ਕੇਵਲ ਲੂਣ ਪਾਣੀ ਚਲਦਾ। ਤਨ ਢਕਣ ਨੂੰ ਕਪੜਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਤੇ ਪੈਰੀਂ ਜੁੱਤੀ ਵੀ ਘਟ ਵਧ ਹੁੰਦੀ। ਇਸੇ ਵਾਸਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਇਸ ਦੇ ਸਾਥੀ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨੰਗੇ ਪੈਰਾਂ ਵਾਲਾ ਕਹਿ ਕੇ ਪੁਕਾਰਦੇ ਸਨ।

ਕਿਸਮਤ ਅਜਮਾਉਣ ਹਿਤ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਲੀਨਰੀ ਛੱਡ ਦਿਤੀ ਤੇ ਆਪਣੀ ਭੈਣ ਹਰ ਕੌਰ ਪਾਸੋਂ 500/- ਰੁਪਿਆ ਉਧਾਰਾ ਲੈ ਕੇ ਸ੍: ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਪਾਸੋਂ ਇਕ ਮੋਈ ਹੋਈ ਬਸ ਲੈ ਲਈ। ਊਂਟ ਰੇ ਊਂਟ ਤੇਰੀ ਕੌਣ ਸੀ ਕਲ ਸੀਧੀ, ਵਾਲੀ ਗਲ ਇਸ ਬਸ ਦੀ ਸੀ। ਬਰੇਕਾਂ ਲੂਜ, ਬਾਡੀ ਖੜ ਖੜਾਂਦੀ, ਸੀਟਾਂ ਪਾਟੀਆਂ, ਹਾਰਨ ਢਿਲਕਵਾਂ, ਰੰਗ ਲਾਪਤਾ। ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਬਸ ਨੂੰ ਲੈ ਐਸ. ਪੀ. ਦੇ ਦਫਤਰ ਕੋਲ ਗਿਆ। ਸਾਹਬ ਛਟਿਆ ਫੂਕਿਆ ਸੀ। ਬਸ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਸਾਰ ਪਾਰਾ 100 ਡਿਗਰੀ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ, ਮੱਥੇ ਤੇ ਤਿਊੜੀਆਂ ਪੈ ਗਈਆਂ, ਅੱਖਾਂ ਲਾਲ ਕਰ ਕੇ ਕੜਕ ਕੇ ਬੋਲਿਆ, 'ਕੰਮਬਖਤ ਕਹੀਂ ਕਾ! ਯੇਹ ਗਾੜੀ ਹੈ, ਲੋਗੋਂ ਕੀ ਜਾਨ ਲੇਗੇ।' ਇਹ ਕਹਿੰਦਿਆਂ ਦੋ ਤਿੰਨ ਬੂਟਾਂ ਦੇ ਠੁਡੇ ਵੀ ਜੜ ਦਿਤੇ। ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਆਪਣਾ ਮੂੰਹ ਲੈ ਵਾਪਸ ਮੁੜਿਆ।

ਦੇਵ ਨੇਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਓਸ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ ਭਾਗ ਲਾਣ ਗਏ। ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਚਾ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ। ਜਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਣੇ ਸਨ, ਇਹ ਆਪਣੀ ਗਡੀ ਲੈ ਪਹਿਲਾਂ ਜਾ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੇ ਖਲੋਤਾ। ਵਡਾ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਵੀ ਨਵੀਂ ਬਸ ਲੈ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਇਆ। ਹੁਣ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਛੋਟੇ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰ ਆਇਆ, ਨਵੀਂ ਗੱਡੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਮੇਰੀ ਪੁਰਾਣੀ ਗੱਡੀ ਤੇ ਕਿਸ ਪੈਰ ਧਰਨੇ ਹਨ, ਪਰ ਬਾਬਾ ਜੰਗ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਖਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ—'ਚਿਕੜ ਭਿਜੀਆਂ ਨੂੰ ਲਏ ਗਲ ਲਾ, ਇਥੇ ਮਾਣ ਨਹੀਂ ਹਾਰ ਤੇ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਦਾ' ਇਥੇ ਇਹ ਠੀਕ ਸਿਧ ਹੋਇਆ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆਏ। ਸੰਗਤਾਂ ਜੈਕਾਰੇ ਛੱਡੇ। ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਛੋਟੇ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮੋਡੇ ਤੇ ਹਥ ਰਖ ਪੁਛਿਆ,—'ਤੇਰੀ ਗੱਡੀ ਕਿਹੜੀ ਏ ?'

ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਇਉਂ ਮਾਲੂਮ ਹੋਇਆ ਜਿਵੇਂ ਸੱਤਾਂ ਵਲੈਤਾਂ ਦੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ

ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਏ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਗਡ਼ੀ ਵਿਚ ਬਹਿ ਗਏ ਤੇ ਦੂਸਰੀ ਬਸ ਵਿਚ ਸੰਗਤਾਂ ਬਹਿ ਗਈਆਂ ਸ੍ਰ: ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਉਤਾਰਾ ਹੋਇਆ । ਇਥੋਂ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਉਪਰੰਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮੁਲਤਾਨ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ 95 ਤੇ 23 ਚੱਕ ਨੂੰ ਭਾਗ ਲਾਏ । ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ 24 ਘੰਟੇ ਹਾਜ਼ਰ ਰਿਹਾ । ਮਨ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕਾਪਾ ਨਹੀਂ ਖਾਧਾ ਕਿ ਅਗੇ ਰੋਜ਼ਗਾਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਤੇ ਹੁਣ ਇਹ ਤਿੰਨ ਹਫਤੇ ਲੰਘ ਗਏ ਹਨ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਚੂੰਨੀਆਂ ਪੁਜੇ ਤਾਂ ਸੂਬਾ ਲੱਧਾ ਸਿੰਘ ਗਲ਼ ਵਿਚ ਪੱਲਾ ਪਾ ਅਗੇ ਖਲੋ ਗਿਆ ਤੇ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ—

'ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ ! ਸਿੱਖ ਬੜਾ ਬੀਬਾ ਏ, ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੀ ਸੇਵਾ ਬੜੀ ਕਰਦਾ ਏ, ਪਰ.........।'

'ਪਰ ਕੀ ?' ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਪਿਆਰ ਕਰਦਿਆਂ ਪੁਛਿਆ ।

'ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਗਰੀਬੀ ਬੜੀ ਏ ।'

'ਸੂਬਾ ਜੀ ! ਜਿਹੜਾ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਏ, ਉਸਨੂੰ ਕਦੇ ਘਾਟਾ ਹੋ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ । ਨੌਂ ਨਿਧਾਂ ਤੇ ਬਾਰਾਂ ਸਿੱਧਾਂ ਉਸ ਦੇ ਪਿਛੇ ਲਗੀਆਂ ਫਿਰਦੀਆਂ ਹਨ ।'' ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਅੱਖਾਂ ਸਜਲ ਹੋ ਗਈਆਂ ਤੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਢਹਿ ਪਿਆ, ਨਿਮ੍ਰਤਾ ਨਾਲ ਬੋਲਿਆ—'ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਚਾਹੀਦੀ ਏ ।' ਇਧਰੋਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਓਧਰੋਂ ਐਸ. ਪ੍ਰਤਾਪ ਐਸ. ਪੀ. ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਜਾ ਵਸੇ । ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਬਖਸ਼ੀ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਚਲੇ ਗਏ ਤੇ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੂਰ ਨੇੜੇ ਚਕਰ ਲਾਂਦਾ ਰਿਹਾ । ਕਈ ਦਿਨਾਂ ਪਿਛੋਂ ਜਦ ਇਹ ਮਿੰਟਗੁਮਰੀ ਵਲ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ ਗਡੀ ਉਵਰਲੋਡ ਸੀ । ਤਾਂ ਸਾਹਮਣਿਓਂ ਪੁਲੀਸ ਦੀ ਗੜੀ ਆਉਂਦੀ ਨਜ਼ਰ ਪਈ । ਗੜੀ ਵਿਚ ਪੁਲੀਸ ਕਪਤਾਨ ਆਪ ਸੀ ਇਹ ਵੇਖ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਹਥੋਂ ਤੋਤੇ ਉਡ ਗਏ, ਮਗਰ ਬਸ ਛਡ ਕੇ ਜਾ ਕਿਧਰ ਸਕਦਾ ਸੀ । ਜਦ ਬਸ ਜੀਪ ਦੇ ਲਾਗੇ ਬਰਾਬਰ ਪੁਜੀ ਤਾਂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਹੱਥ ਨਾਲ ਗੱਡੀ ਰੋਕਣ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ' ਜਦ ਬਸ ਵਿਚ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨਜ਼ਰੀਂ ਪਿਆ ਤਾਂ ਬਿਨਾਂ ਪੁਛ ਪੜਤਾਲ ਕੀਤੇ ਲੰਘ ਜਾਣ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਦੇ ਦਿਤਾ । ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਵਾਹੋ ਦਾਹੀ ਗੜੀ ਲੈ ਅਗੇ ਪੁਜਾ ਪਤ ਅਤੇ ਡਰਾਈਵਰਾਂ ਇਕ ਦਮ ਕਾਵਾਂ ਰੌਲੀ ਮੱਚਾ ਦਿਤੀ 'ਨੰਗੇ ਪੈਰਾਂ ਵਾਲਾ ਆ ਗਿਆ' । ਨੰਗੇ ਪੈਰਾਂ ਵਾਲਾ ਆ ਗਿਆ । 'ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਹੈਰਾਨ ਸੀ । ਪੁਛਿਆ ਕੀ ਗਲ਼ ਏ । ਸਾਰਿਆਂ ਇਕ ਜ਼ਬਾਨ ਹੋ ਕਿਹਾ—'ਤੇਰੀ ਭਾਲ ਹੋ ਰਹੀ ਏ । ਸਾਹਿਬ ਆਪ ਵੀ ਲੰਘਦਾ ਟੱਪਦਾ ਝਾਤ ਮਾਰ ਗਿਆ ਏ । ਇਕ ਦੋ ਵੇਰ ਉਸ ਦਾ ਚਪੜਾਸੀ, ਪੁਲਸੀਆ ਵੀ ਚਕਰ ਲਾ ਗਿਆ

ਝੇ।' ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪਿਸੂ ਪੈ ਗਏ ਕਿ ਬਿਨਾਂ ਪਾਸ ਕਰਾਏ ਗਡੀ ਚਲਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀ ਵਾਪਰਨੀ ਏ। ਓਸੇ ਵੇਲੇ ਅੱਖ ਬਚਾ ਕੇ ਬਸ ਅੱਡੇ ਤੋਂ ਲੈ ਨਿਕਲਿਆ ਤੇ ਆਰਫ ਵਾਲੇ ਜਾ ਕੇ ਬਸ ਖੜੀ ਕਰ ਦਿਤੀ ਤੇ ਆਪ ਕੋਟ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਚਲਿਆ ਗਿਆ ਐਸ. ਪੀ. ਨੇ ਪਤਾ ਕਢਕੇ, ਉਚੇਰਾ ਸਿਪਾਹੀ ਭੇਜਿਆ ਤਾਂ ਕਿ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਿਆਏ।

ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪੁਰਾਣੀ ਗਡੀ ਸਿਪਾਹੀ ਨੇ ਘੇਰ ਲਈ, ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਭਾ ਦੀ ਬਣੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਇਕ ਦੋ ਰੁਪਏ ਦੇ ਕੇ ਸਿਪਾਹੀ ਨੂੰ ਮਗਰੋਂ ਲਾਹੁਣਾ ਚਾਹਿਆ, ਪਰ ਉਸਨੂੰ ਸਾਹਿਬ ਵਲੋਂ ਪੱਕੀ ਸੀ, ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਨਾ ਸੁਣੀ। ਮਰਦਾ ਕੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ?' ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਿਪਾਹੀ ਦੇ ਨਾਲ ਹੋ ਟੁਰਿਆ। ਗਿਣਤੀਆਂ ਗਿਣੀ ਜਾਵੇ, ਕਿ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀ ਬੀਤਣੀ ਏ। ਗਡੀ ਬਿਨਾਂ ਪਾਸ ਕਰਾਏ ਹੀ ਵਾਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਓਵਰਲੋਡ ਗਡੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਪ ਵੇਖ ਲਈ ਸੀ। ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਦਫਤਰ ਨੇੜੇ ਆਵੇ, ਤਿਉਂ ਤਿਉਂ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਰੰਗ ਉਡਦਾ ਜਾਵੇ। ਆਖਰ ਦੋਵੇਂ ਜਣੇ ਦਫਤਰ ਲਾਗੇ ਪੁਜੇ। ਸਪ੍ਹਾਟਾ ਇਤਲਾਹ ਦੇਣ ਅੰਦਰ ਚਲਾ ਗਿਆ ਤੇ ਸਾਹਿਬ ਬਾਹਰ ਆਇਆ। ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅਦਾਬ ਅਰਜ਼ ਕੀਤਾ।

ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘਾ! ਕਿਥੇ ਰਿਹਾ ਏਂ? ਬਸ ਕਿਥੇ ਈ? ਕੁਝ ਰੰਗ ਰੂਪ ਬਦਲਿਆ ਈ?' ਐਸ. ਪੀ. ਨੇ ਪੁਛਿਆ।

'ਨਹੀਂ ਸਾਹਿਬ ਕੁਝ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਕਰਾਇਆ',

ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਤਾਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਮਹੀਨਾ ਖੰਡ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਬੱਸ ਆਰਫ ਵਾਲੇ ਖੜੀ ਏ।

'ਲਿਆ ਬੱਸ, ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖੀਏ।'

''ਜਨਾਬ ਤੇਲ ਜੋਗੇ ਪੈਸੇ ਨਹੀਂ, ਗੱਡੀ ਕਿਵੇਂ ਲਿਆਵਾਂ?''

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਪਰੇਰੇ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਬਿਨਾਂ ਦੇਖੇ ਹੀ ਗਡੀ ਪਾਸ ਕਰ ਦਿਤੀ ਤੇ ਸਰਟੀਫੀਕੇਟ ਦੇ ਦਿਤਾ। ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਹਿਮਿਆਂ ਸਹਿਮਿਆਂ ਗਿਆ ਸੀ, ਹਸਦਾ ਹਸਦਾ ਮੁੜਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਲੱਖ ਲੱਖ ਸ਼ੁਕਰ ਕੀਤਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਿਹਰ ਕਾਰਨ ਇਹ ਕਾਰਜ ਸਿਰੇ ਚੜ੍ਹਿਆ।

ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਉਪ੍ਰੰਤ ਬਸ ਵੇਚ ਦਿਤੀ ਤੇ ਮੁੜ ਦੁਕਾਨ ਪਾ ਲਈ। ਕੰਮ ਤਾਂ ਚੰਗਾ ਚਲਿਆ ਮਗਰ ਭੱਠੇ ਦੇ ਮਜ਼ੂਰ 500/700 ਲੈ ਕੇ ਨੱਸ ਗਏ। ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਗਰ ਤਾਂ ਗਿਆ ਪਰ ਪੱਲੇ ਕੁਝ ਵੀ ਨਾ

ਪਿਆ। ਸਰਦਾਰ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਲਾਹ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੁੜ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਦਾ ਕੰਮ ਅਰੰਭ ਦਿਤਾ। ਸ: ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ, ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਵਡਾ ਤੇ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਛੋਟਾ ਤਿੰਨੇ ਵੱਡੇ ਹਿੱਸੇਦਾਰ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਪਹਿਲਾਂ ਮੌਲਵੀ ਅਬਦਲ ਰਹਿਮਾਨ ਤੇ ਅਬਦਲ ਵਾਹਦ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕੂਕਿਆਂ ਵਾਲਾ ਇਸ਼ਕ ਸਤਾਂਦਾ ਸੀ। ਜਦ ਕਦੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਜਾਂਦੇ ਮਸਤ ਹੋ ਨਚਦੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਜ਼ੋਰਾਂ ਤੇ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਹਲਾ ਸ਼ੇਰੀ ਦਿਤੀ ਤੇ ਆਖਿਆ ਸਰਦਾਰਾ! ਫਿਕਰ ਨ ਕਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਮਿਹਰਾਂ ਕਰਨਗੇ। ਤਗੜਾ ਹੋ, ਅੱਲਾ ਖੈਰ ਕਰੇ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੀ ਪੂਰੀ ਪੂਰੀ ਮਦਦ ਕਰਾਂਗੇ,' ਉਨ੍ਹਾਂ ਚੰਗਾ ਹੱਥ ਵਟਾਇਆ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਮਿਹਰਾਂ ਨਾਲ ਲਛਮੀ ਪ੍ਰਕਰਮਾਂ ਕਰਨ ਲਗ ਪਈ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਜਦ ਸਤਿਗੁਰ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਸੁਵੱਲੀ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਰਾਹ ਜਾਂਦੇ ਵੀ ਮਦਦ ਵਾਸਤੇ ਆ ਖਲੋਂਦੇ ਹਨ। ਜਦ ਤੋਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਸੂਬਾ ਲੱਧਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਦਿਆਂ, ਮਿਹਰਾਂ ਬਖਸ਼ੀਆਂ ਫੇਰ ਤਾਂ ਪੈਰ ਅਗ੍ਹਾਂਹ ਦਾ ਅਗ੍ਹਾਂ ਹੀ ਵਧਦਾ ਗਿਆ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਲੱਖਾਂ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਏ। ਹੁਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਸਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਛੱਡ ਦਿਤਾ ਤੇ ਮਿੰਟਗੁਮਰੀ ਟਰਾਂਸਪੋਰਟ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ ਰਖੀ। ਗਹਿਮਾ ਗਹਿਮ ਹੋਣ ਲਗ ਪਈ। ਜਿਸ ਕੰਮ ਨੂੰ ਹੱਥ ਪਾਇਆ, ਉਹ ਸੰਪੂਰਨ, ਜਿਸ ਮੁਹਿਮ ਤੇ ਚੜੇ ਉਹ ਸਰ, ਰਾਜ ਦਰਬਾਰ ਵੀ ਮਾਣ ਵਧ ਗਿਆ।

ਬਟਵਾਰੇ ਉਪ੍ਰੰਤ ਦਿਲੀ ਆ ਡੇਰਾ ਲਾਇਆ, ਪੈਸਾ ਪਾ ਕੇ ਵੀ ਨਿਮ੍ਰਤਾ ਨਹੀਂ ਛਡੀ। ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਹੇਰਾ ਫੇਰੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਕਿਸੇ ਗਰੀਬ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦੁਖਾਇਆ ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਵਾਹ ਲੱਗੀ ਯਤੀਮਾਂ ਅਨਾਥਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕੀਤੀ।

(ਬਾਬਾ ਜੈਮਲ ਸਿੰਘ)

ਬੰਗਲੇ ਦੀ ਸਾਈ

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਤੋਂ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਆਰਾਮ ਬਾਗ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਭੋਗ ਉਪ੍ਰੰਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਮੌਜ ਨਾਲ ਟਹਿਲ ਰਹੇ ਸਨ। ਮਾਤਾ ਵੀਰਾਂ ਗੀਟੀਆਂ ਗਿਣਦੀ ਉਹ ਵੀ ਪੁਜੀ। ਉਹ ਘਰ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਗੁੱਠਾਂ ਫੋਲ ਫਰਾਲ ਕੇਵਲ 5 ਆਨੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਆਰਾਮ ਬਾਗ ਪਹੁੰਚੀ। ਉਸ ਦੇ ਦੇਰ ਨਾਲ ਪੁਜਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਵੀ ਇਹੋ ਸੀ, ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣ ਵਾਸਤੇ ਕੁਝ ਔੜ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਅੰਤ ਉਸ ਨੇ ਪੰਜ ਆਨੇ ਲੈ ਕੇ ਹੀ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨੇ ਮੁਨਾਸਬ ਜਾਣਿਆਂ ਪਰ ਹੁਣ ਮੱਥਾ ਕਿਵੇਂ ਟੇਕੇ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤਾਂ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚੋਂ ਉਠ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਉਹ ਪੰਜ ਆਨੇ ਕਿਥੇ ਖਿਲਾਰੇ, ਇਸੇ ਵਾਸਤੇ ਉਹ ਆ ਕੇ ਵੀ ਇਧਰ ਉਧਰ ਤਕ ਰਹੀ ਸੀ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜਾਣੀ ਜਾਣ ਬੀਬੀ ਵਲ ਤਕਿਆ ਤੇ ਵੀਰਾਂ ਦੀ ਅੰਦਰਲੀ ਹਾਲਤ ਜਾਣ ਇਕ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ 'ਇਸ ਮਾਈ ਪਾਸੋਂ ਪੰਜ ਆਨੇ ਲੈ ਆ। ਇਹ ਪੰਜ ਆਨੇ ਨਹੀਂ ਪੰਜ ਲੱਖ ਹੈ।' ਬੀਬੀ ਨਾਲੇ ਪੈਸਿਆਂ ਦੀ ਗੰਢ ਖੋਲ ਰਹੀ ਸੀ। ਨਾਲ ਹੀ ਤ੍ਰਿਪ ਤ੍ਰਿਪ ਪ੍ਰੇਮ ਹੰਝੂ ਕੇਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਪੈਸੇ ਦਿਤੇ ਤੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ ਤੇ ਘਰ ਨੂੰ ਮੁੜੀ! ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਠੀਕ ਹੀ ਆਖਿਆ ਹੈ :—

ਭਾਵਨੀ ਭਗਤਿ ਭਾਏ ਕੋਡੀ ਅਗਰ ਭਾਗ ਰਾਖੈ।
ਸਤਿਗੁਰ ਸਰਬ ਨਿਧਾਨ, ਤਾਹੇਂ ਦੇਤ ਹੈ।

ਮਾਤਾ ਵੀਰਾਂ ਘਰ ਪੁਜੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਰੰਗ ਲਿਆਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ। ਅਜ ਹੋਰ, ਕਲ ਹੋਰ। ਮਾਇਆ ਲਗੀ ਪ੍ਰਕਰਮਾਂ ਕਰਨ। ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਬੋਹਲ ਉਸਰ ਗਿਆ। ਅਜ ਮਾਤਾ ਵੀਰਾਂ ਦੇ ਸਪੁਤਰ ਅਨੰਦ ਪੂਰਵਕ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਪਾਸ ਲਗ ਪਗ ਇਕ ਲੱਖ ਦੀ ਕੋਠੀ ਹੈ। ਰੇਡੀਓ ਹੈ, ਟੈਲੀਵੀਜ਼ਨ ਹੈ। ਘਰ ਵਿਚ ਖੂਹੀ ਹੈ। ਦੂਜਾ ਪੁਤਰ ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਡਬਲ ਐਮ. ਏ. ਹੈ। ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਚੰਗਾ ਨਿਰਬਾਹ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮਾਤਾ ਵੀਰਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਕੇਵਲ ਮਾਲਾ ਫੇਰਨਾ ਹੈ, ਬਾਕੀ ਜ਼ੁਮੇਵਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮੁਕਤ ਹੈ। ਤੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਲੱਖ ਲੱਖ ਸ਼ੁਕਰ ਕਰਦੀ ਹੈ।

(ਮਾਤਾ ਵੀਰਾਂ)

ਟਰੈਕਟਰ ਤੇ ਟਿਊਬਵੈਲ

ਏਕ ਜੇ ਸਰੀਰ ਕੇ ਬਪ ਹੋਵੈ ਕੋਟ ਕੋਟ,
ਛਿਅੰਨਵੇਂ ਕਰੋੜ ਰੋਮ ਏਕ ਏਕ ਸਰੀਰ ਕੇ ।
ਏਕ ਏਕ ਰੋਮ ਪਰ ਸੀਸ ਹੋਵੈ ਕੋਟ ਕੋਟ,
ਏਕ ਏਕ ਸੀਸ ਪੈ ਮੁਖ ਹੋਵੈ ਚੀਰ ਕੇ ।
ਏਕ ਏਕ ਮੁਖ ਮੈਂ ਜਿਹਬਾ ਹੋਵੈ ਕੋਟ ਕੋਟ,
ਏਕ ਏਕ ਜੇਹਬਾ ਭਣੈ ਗੁਣ ਜਗਦੀਸ਼ ਕੇ ।
ਕਹੇ ਗੁਰਦਾਸ ਭੱਲਾ ਤਉ ਭੀ ਹਉ ਅੰਞਾਣ ਮਤ,
ਕਹਿ ਭੀ ਨ ਸਕਉ ਗੁਣ ਸਤਿਗੁਰ ਸਰੀਰ ਕੇ ।

(ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ)

ਮੈਂ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦਾ ਕਿ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਕਦੋਂ ਤੇ ਕਿਸ ਸਮੇਂ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤਾ, ਪਰ ਮੇਰਾ ਪੂਰਨ ਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕਬਿਤ ਸਾਹਿਬ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਵਿਚ ਪੂਰਾ ਉਤਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਪਾਪੀਆਂ ਨੂੰ ਪਾਵਨ ਬਣਾਇਆ ! ਰਾਖਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਦੇਵਤੇ ਕੀਤਾ : ਰੋਗੀਆਂ ਦੇ ਰੋਗ ਦੂਰ ਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦੇਹਾਂ ਨੂੰ ਕੁੰਦਨ ਬਣਾ ਦਿਤਾ। ਦਰ ਦਰ ਦੀਆਂ ਠੋਕਰਾਂ ਖਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀਆਂ ਬਖਸ਼ੀਆਂ। ਕੇਵਲ ਇਕ ਨਹੀਂ, ਕਲਮ ਲਿਖ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ, ਜੀਭ ਦਸ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ ਇਕ ਕਵੀ ਦਾ ਕਥਨ ਹੈ :—

ਤਾਰੇ ਗਿਣੇ ਜਾਤ ਹੈਂ, ਨਾ ਤਾਰੇ ਗਿਣੇ ਜਾਤ ਹੈਂ ।

ਦੂਜਿਆਂ ਦੀ ਗਲ ਛੱਡੋ ਆਪਣੀ ਹਡ ਬੀਤੀ ਦਸਣ ਵਿਚ ਸਵਾਦ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਕੀ ਸਾਂ ? ਗੋਡੇ ਗੋਡੇ ਗਰੀਬੀ ਸੀ, ਵਾਲ ਵਾਲ ਕਰਜੇ ਨਾਲ ਵਿੰਨਿਆ ਪਇਆ ਸੀ। ਸਵੇਰ ਨੂੰ ਖਾਧੀ ਤਾਂ ਰਾਤ ਦਾ ਫਿਕਰ ਸੀ। ਹਜ਼ਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵਿਆਹਿਆ ਉਹ ਵੀ ਧੰਨੋਂ ਨੂੰ ਦੇ ਕੇ। ਵਿਚਾਰੀ ਮਾਸੀ ਸ਼ਰਾਬੀਆਂ ਦੇ ਘਰ ਗਈ। ਕੋਈ ਸਾਡੀ ਸਾਖ ਸੀ ?

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਕਿਰਪਾ ਕੀਤੀ ਮੇਰੇ ਤਾਏ ਜਗਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੀ ਜਾਗ ਲਗ ਗਈ। ਉਹ ਮਹੀਨਿਆਂ ਬੱਧੀ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ। ਜਦ ਕਦੀ ਆ ਕੇ ਸਾਡਾ ਹੱਥ ਵਟਾਉਂਦਾ ਤਾਂ ਫਸਿਆ ਗੱਡਾ ਰਿੜ ਪੈਂਦਾ। ਚਿਹਰਿਆਂ ਤੇ ਲਾਲੀ ਚੜ੍ਹ ਜਾਂਦੀ ਤੇ ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਨਚਣ ਲਗ ਪੈਂਦੀਆਂ। ਸਮਸੇ ਦੌਰਾ ਸੀ। ਅਨੋਖ ਸਿੰਘ, ਤ੍ਰਿਲੋਕ ਸਿੰਘ, ਲੱਧਾ ਸਿੰਘ ਕਾਰੀਗਰ ਸਿੰਘ ਮੁਕਤੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਬੜੇ ਗੁਰਮੁਖ ਪਿਆਰੇ। ਦਸਾਂ ਨਵਾਂ ਦੀ ਕਿਰਤ ਕਰਦੇ, ਹੱਥ ਦੇ ਸੁਚੇ, ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਸਮਸੇ ਗਏ ਬੜਾ ਸਵਾਦ ਆਇਆ। ਸ਼ਬਦ ਕੀਰਤਨ ਸੁਣਿਆਂ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਰਲਕੇ ਮੁਕਤੇ ਚਰਨ ਪਾਣ ਵਾਸਤੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਝੁਠ ਪਏ। ਬੇਨਤੀ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰ ਲਈ ਤੇ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਮੇਲਾ ਸਾਡੇ ਨਗਰ ਆ ਗਿਆ। ਬੜੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਚੜੀਆਂ ਰੰਗ ਬੱਝਾ। ਸੱਜਣ ਸਿੰਘ ਬੜਾ ਨੌਸਰ ਬਾਜ ਸੀ। ਉਹ ਸੰਤ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਦੀਵਾਨ ਸੁਣਨ ਗਿਆ, ਬਸ ਜਾਂਦਿਆਂ ਈ ਫਾਹਿਆ ਗਿਆ। ਸੰਤਾਂ ਸਹੁੰਏ ਕੋਈ ਪੇਸ਼ ਨ ਗਈ। ਸੰਤਾਂ ਕੰਨ ਵਿਚੋਂ ਫੂਕ ਮਾਰ ਦਿਤੀ। ਉਸ ਦੇ ਸਿੰਘ ਸੱਜਣ ਨਾਲ ਚੰਗਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਿਆ। ਹੋਰਨਾਂ ਕਈਆਂ ਭਜਨ ਪੁਛ ਲਿਆ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਉਤਾਰਾ ਸਾਡੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਸੀ। ਜਿਸ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਛਪੜ ਸਨ ਤੇ ਕੰਧਾਂ ਤੇ ਗੋਡੇ ਗੋਡੇ ਸਲਾਬਾ। ਉਸ ਰਾਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਰਾਜ ਨਾ ਸਕੇ। ਬਾਹਰ ਫਿਰ ਟੁਰ ਕੇ ਰਾਤ ਗੁਜ਼ਾਰੀ ਤੇ ਸੰਤ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਬਚਨ ਕੀਤਾ—'ਰਤਨ! ਮੈਨੂੰ ਸੁਖ ਦੀ ਨੀਂਦ ਓਦਣ ਆਵੇਗੀ ਜਦ ਅਜੇਹੇ ਸਿੰਘ ਰਜ ਕੇ ਰੋਟੀ ਖਾਣਗੇ ਤੇ ਪਕਿਆਂ ਚੁਬਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਵਸਣਗੇ।

ਬਸ ਉਸੇ ਦਿਨ ਤੋਂ ਰੇਖ ਵਿਚ ਮੇਖ ਵਜ ਗਈ। ਦਿਨ ਬਦਲਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ। ਅਜ ਹੋਰ ਕਲ ਹੋਰ। ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਲਛਮੀ ਪ੍ਰਕਰਮਾਂ ਅਰੰਭ ਦਿਤੀ। ਇਕ ਜੱਟ ਪਾਸੋਂ ਭੋਏਂ ਠੇਕੇ ਤੇ ਲਈ 20-22 ਰੁਪਏ ਕਿਲੇ ਦਾ ਠੇਕਾ ਸੀ। ਭਾ ਵੀ ਨਰਮ ਸਨ। ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਗੱਲਾਂ ਚਲ ਪਈਆਂ। ਸਿਖ ਦੀ ਕਿਵੇਂ ਪੂਰੀ ਪਵੇਗੀ। ਦੇ ਕੇ ਛੁਟੇਗਾ। ਜਟ ਵੀ ਟਿਚਕਰਾਂ ਕਰੇ—'ਧਰਮ ਕੀ ਬਾਤ ਏ! ਧਰਮ ਕੀ ਬਾਤ!! ਬਚਕੇ ਨਿਕਲਣਗੇ ਤਾਂ ਜਾਂਣਾਗੇ।' ਮਗਰ ਜਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸਵੱਲੀ ਨਜ਼ਰ ਹੋਵੇ, ਫੇਰ ਭਾ ਕਿਤੇ ਚਲੇ ਜਾਣ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਸਾਰਾ ਠੇਕਾ ਸਾਉਣੀ ਵਿਚੋਂ ਪੂਰਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਬਲ ਬਲ ਹੋ ਗਈ 250 ਮਣ ਕਣਕ ਵਖ ਹੋ ਗਈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਖਰੀਦਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ। ਕਣਕ ਵੇਚ ਕੁਝ ਹੋਰ ਇਧਰੋਂ ਉਧਰੋਂ ਇਕਠਾ ਕਰ ਪੈਸੇ ਜਮਾ ਕਰਾ ਦਿਤੇ। ਜ਼ਮੀਨ ਕਾਹਦੀ ਏ ਨਿਰਾ ਸੋਨਾ। ਇਹ

ਬਖਸ਼ਸ਼ਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਸਾਡੇ 12 ਖੋਤੇ ਸਨ ਅਜ ਦੋ ਟਰੈਕਟਰ ਹਨ ਤੇ 3 ਟਿਊਬਵੈਲ। ਹੋਰ ਮਾਇਆ ਸਾਂਭੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ। ਇਹ ਸਾਰੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਗੁਣ ਬ੍ਰਹਮਾ ਵੀ ਗਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ।

(ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਸੰਤ ਨਗਰ)

'ਬਾਪੂ'

'ਚੌਲਿਆਂ ਦੇ ਦਾਲੇ ਵਿਚੋਂ, ਖੀਰ ਦਾ ਸਵਾਦ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।'

ਇਹ ਬੋਲ ਮਾਤਾ ਜੀ ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ ਆਖਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਸੰਤ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ 'ਚੌਲੇ' ਸਨ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੈਕਿਆਂ ਵਿਚ ਮੰਨੇ ਪ੍ਰਮੰਨੇ 'ਬਾਪੂ' ਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਸਨ। ਸੰਤ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਦੋ ਗਲਾਂ ਯਾਦ ਰਖਣ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ :—

1. ਮੁਕਦਮਾ ਨਹੀਂ ਲੜਨਾ।
2. ਹਸਪਤਾਲ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਉਹ ਦੋਹਾਂ ਗਲਾਂ ਤੇ ਹੀ ਪੂਰੇ ਉਤਰੇ।

ਬਾਪੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਸਿਆਮ ਗਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਮਿਹਰ ਨਾਲ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਚਲ ਪਿਆ। ਬਾਜਾਰ ਵਿਚ ਸਾਖ ਵੀ ਚੰਗੀ ਜੰਮ ਗਈ। ਘਰ ਮਾਨ ਸਤਿਕਾਰ ਸੀ, ਸਾਰੇ ਪੁਛ ਕੇ ਟੁਰਦੇ ਸਨ। ਪਰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਮੌਜ: ਇਕ ਪੁਤਰ ਦੀ ਘਾਟ ਸੀ। ਤਿੰਨ ਪੁਤਰੀਆਂ ਸਨ। ਪੁਤਰ ਬਿਨਾਂ ਘਰ ਭਾਂ ਭਾਂ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਵਿਹੜਾ ਸੁੰਨਾ ਵੇਖ ਕੇ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਅਰਧੰਗੀ ਕਰਤਾਰ ਕੌਰ ਉਦਾਸ ਰਹਿੰਦੀ। ਕਈ ਉਪਾ ਕੀਤੇ। ਵੈਦਾਂ ਤੇ ਡਾਕਟਰਾਂ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ, ਸਾਧਾਂ ਫਕੀਰਾਂ ਦੀਆਂ ਮੰਨਤਾਂ ਮੰਨੀਆਂ, ਪਰ ਕਿਤੋਂ ਖੈਰ ਨਾ ਪਿਆ।

ਦੇਵਤਾ ਸਰੂਪ ਸੰਤ ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੰਕੌਕ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਬੜੇ 2 ਮਗਰਮੱਛਾਂ ਨੂੰ ਨੱਥਿਆ ਸੀ, 'ਤੇ ਵਡੇ ਵਡੇ ਪਹਿਲਵਾਨਾਂ ਦੀ ਕੰਢ ਲਾਈ ਸੀ। ਮਾਤਾ ਕਰਤਾਰ ਕੌਰ ਸੰਤਾਂ ਕੋਲ ਗਈ ਅਤੇ ਮਨ ਦੀ ਵਿਥਿਆ ਦਸੀ। ਸੰਤਾਂ ਬਚਨ ਕੀਤਾ—'ਬੀਬੀ! ਭਜਨ ਕਰਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿਘ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਅਰਜ ਕਰਿਆ ਕਰ।

ਉਹ ਕਿਰਪਾ ਕਰਨਗੇ।' ਕਰਤਾਰ ਕੌਰ ਖੁਲ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਧੀ, ਕੱਟੜ ਸਿੰਘ ਸਭੀਆਂ ਦੇ ਅਸਰ ਹੇਠ ਪਲੀ ਠਠੰਬਰ ਕੇ ਬੋਲੀ—

'ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ? ਉਹ ਕੌਣ ? ਮੈਂ ਦਸਾਂ ਗੁਰੂਆਂ ਉਪਰੰਤ ਕਿਸੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੀ।'

ਪਰ ਸੰਤ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਸੀ ਉਹ ਸਦਾ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਅਨੰਦ ਮਾਣਦੇ। ਸੰਤ ਧਿਆਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ :—

ਬੀਬੀ ! ਤੇਰੇ ਪਤੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਹਨ। ਤੇਰੇ ਮਨ ਦੀ ਬਿਰਤੀ ਹੋਰ ਹੈ। ਸਵਾਲ ਟੇਡਾ ਏ, ਤੈਨੂੰ ਇਹ ਗਲ ਛਡਣੀ ਪਵੇਗੀ। ਦੋ ਬੇੜੀਆਂ ਦੇ ਸਵਾਰ ਕਦੇ ਪਾਰ ਨਹੀਂ ਲੰਘਦੇ। ਤੈਨੂੰ ਵੀ ਪਤੀ ਦੇਵ ਵਾਲੀ ਬੇੜੀ ਤੇ ਚੜ੍ਹਨਾ ਹੋਵੇਗਾ; ਤਦ ਘਰ ਵਿਚ ਮੰਗਲਾਚਾਰ ਹੋਵੇਗਾ।'

ਮਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪੁਤਾਂ ਦਾ ਮੇਵਾ ਹਰ ਵਸਤ ਨਾਲੋਂ ਮਿਠਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਪੁਤਰ ਖਾਤਰ ਮਾਂ ਸੌ ਜਫਰ ਜਾਲਦੀ ਹੈ। ਹਾਰ ਕੇ ਸੰਤਾਂ ਅਗੇ ਮਥਾ ਟੇਕ ਦਿਤਾ ਤੇ ਭਜਨ ਪੁਛ ਲਿਆ। ਹੁਣ ਦੰਪਤੀ ਜੋੜਾ ਲਗਾ ਰਲਕੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਘਰ ਸੁਣੀ ਗਈ ਅਤੇ ਮਿਹਰਾਂ ਹੋ ਗਈਆਂ। 40 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਉਪਰੰਤ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਪੁਤਰ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ। ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਸਵੇਰ ਸਾਰ ਧਰਮਸਾਲੋਂ ਖਬਰ ਪੁਜ ਗਈ। ਸੰਗਤਾਂ ਅੰਦਰ ਵੀ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਦਾ ਹੜ੍ਹ ਆ ਗਿਆ। ਢੋਲਕੀ ਛੈਣਿਆਂ ਨਾਲ ਸ਼ਬਦ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦਿਆਂ ਵਧਾਈਆਂ ਦੇਣ ਆਈਆਂ। ਪੁਤਰ ਦਾ ਜਨਮ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦਾ ਫਲ ਸਮਝਿਆ ਗਿਆ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਬੱਚੇ ਦਾ ਨਾਉਂ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਰਖਿਆ।

ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਉਪਰੰਤ ਬਾਪੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਦਾ ਕੰਮ ਨਰਮ ਪੈ ਗਿਆ। ਮਾਇਆ ਦਾ ਕੋਈ ਵਿਸਾਹ ਨਹੀਂ। ਨਿਰੀ ਢਲਦੀ ਛਾਇਆ, ਹੁਣ ਇਥੇ, ਘੜੀ ਪਲ ਨੂੰ ਓਥੇ, ਖੂਹ ਦੀਆਂ ਟਿੰਡਾਂ ਕਦੇ ਭਰੀਆਂ ਕਦੇ ਸੱਖਣੀਆਂ; ਕਾਂਗ ਬਨੇਰੇ ਦਾ ਅਜ ਇਸ ਘਰ ਕਲ ਉਸ ਘਰ। ਸਲਾਹਕਾਰਾਂ ਕਈ ਸਲਾਹਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸੱਪ ਵੀ ਮਰ ਜਾਏ ਤੇ ਲਠ ਵੀ ਬਚੀ ਰਹੇ। ਆਪ ਮੌਜਾਂ ਮਾਣੋ ਸ਼ਾਹ ਢਾਹ ਮਾਰ ਮਾਰ ਰੋਣ। ਪਰ ਬਾਪੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਹੋਰ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਵਸਨੀਕ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਹ ਪਟੀ ਨਾ ਪੜ੍ਹੀ ਤੇ ਲਹਿਣੇਦਾਰਾਂ ਦੀ ਕੋਡੀ ਕੌਡੀ ਚੁਕਾਈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਆਖਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ :—

'ਮੇਰੇ ਬਾਪੂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ, ਕਰਜਾ ਲੈਣਾ ਲੈ ਕੇ ਨਾ ਦੇਣਾ ਚੋਰੀ ਧਾੜੇ ਤੋਂ ਵੀ ਬੜਾ ਪਾਪ ਹੈ, ਪ੍ਰਾਈ ਚੀਜ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲੈਣੀ ਨਾ

ਖੋਹ ਕੇ ਨਾ ਚੁਰਾ ਕੇ। ਸਗੋਂ ਡਿਗੀ ਚੀਜ ਹੋਕਾ ਦੇਕੇ ਵਾਪਿਸ ਕਰਨੀ।''

ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਦੇ ਝੂਠ ਨਾ ਬੋਲਿਆ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਹੇਰਾ ਫੇਰੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਇਸੇ ਵਾਸਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿਆਮ ਦੇ ਮਿਤਰਾਂ ਨੂੰ ਹੰਝੂ ਕੇਰਦਿਆਂ ਛਡ ਮਾਤਾ ਕਰਤਾਰ ਕੌਰ ਦੇ ਭਰਾ ਡਾ: ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ ਸੇਠੀ ਡਿਸਟ੍ਰਿਕਟ ਹੈਲਥ ਆਫੀਸਰ ਕੋਲ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆਉਣਾ ਪਿਆ। ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬ ਚੰਗੇ ਸੁਭਾ ਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਨਾਲ ਮਿੰਟਗੁਮਰੀ ਦੇ ਲਾਗੇ ਕੁਝ ਠੇਕਾ ਮਿਲ ਗਿਆ।

ਮਗਰ ਇਸ ਜਮਾਨੇ ਵਿਚ ਠੇਕੇਦਾਰੀ ਵਿਚ ਉਹ ਸਫਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਸ 420 ਦਾ ਕੋਰਸ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ। ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੋਵੇ। ਮਜ਼ੂਰਾਂ ਦੇ ਪੈਸੇ ਮਾਰਨ ਵਿਚ ਉਸਤਾਦ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਬਾਪੂ ਇਸ ਪਾਸਿਉਂ ਕਦੇ ਲੰਘਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਉਹ ਇਸ ਵਿਚ ਸਫਲ ਨਾ ਹੋਏ।

ਤਿੰਨਾਂ ਬੀਬੀਆਂ ਦਾ ਸਿਰ ਤੇ ਭਾਰ ਸੀ। ਕੁੜੀਆਂ ਦੇ ਮਾਮੇ ਸਲਾਹ ਦਿਤੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਰਦੇ ਪੁਜਦੇ ਘਰੀਂ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ 'ਮੁੰਡੇ ਕੌਣ ਹਨ?' 'ਸੋਹਣੇ, ਸੁਚੱਜੇ ਤੇ ਚੰਗੇ ਕਮਾਊ।' 'ਮਾਸ ਸ਼ਰਾਬ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦੇ? ਕੂਕੇ ਹਨ?' 'ਕੂਕੇ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਖਾਣ ਪੀਣ ਦਾ ਰਵਾਜ ਚਲ ਪਿਆ ਹੈ' 'ਵੈਸੇ ਚੰਗੇ ਅਹੁਦਿਆਂ ਤੇ ਹਨ।' ਬਾਪੂ ਇਕੋ ਗਲ ਕਹਿ ਮਾਮਲਾ ਸਾਫ ਕਰ ਦਿਤਾ ਕਿ—'ਇਹ ਕੁੜੀਆਂ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਘਰੀਂ ਜਾਣਗੀਆਂ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਗਰੀਬ ਹੋਣ।' ਹੁਣ ਇਸ ਤੋਂ ਅਗੇ ਕੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਡਾਕਟਰ ਸੇਠੀ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਾਏ ਅਗੇ ਝੁਕਣਾ ਪਿਆ ਤੇ ਬੀਬੀਆਂ ਕੂਕਿਆਂ ਘਰੀਂ ਗਈਆਂ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰੋਂ ਬਾਪੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਕਿਸਮਤ ਅਜ਼ਮਾਈ ਵਾਸਤੇ ਬੰਬਈ ਚਲਿਆ ਗਿਆ। ਓਥੇ ਦੁਕਾਨ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ! ਉਨ੍ਹੀਂ ਦਿਨੀ ਗੁਰਮੁਖ ਪਿਆਰਾ ਸ: ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਆਸ਼ਿਕ, ਬੰਬਈ ਵਿਚ ਕਸਟਮ ਆਫੀਸਰ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਘਰ ਆਉਣ ਜਾਣ ਹੋ ਗਿਆ। ਸਿੱਖੀ ਹੋਰ ਦ੍ਰਿੜ ਹੋ ਗਈ। ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਅਨੰਦ ਮਾਨਣ ਲਗ ਪਿਆ।

ਮਾਘ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਬਸੰਤ ਦੇ ਲਾਗੇ 1940 ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਅਰੰਭਿਆ। ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਅੰਦਰ ਸੇਵਾ ਦਾ ਚਾਉ ਉਤਪੰਨ ਹੋਇਆ। ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਪਿਤਾ ਪਾਸੋਂ ਆਗਿਆ ਮੰਗੀ। ਕੰਮ ਨਰਮ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਂਹ ਨੁਕਰ ਕੀਤੀ, ਮਗਰ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਅਗੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਝੁਕਣਾ ਪਇਆ ਤੇ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਸਿਧਾ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਪੁਜਾ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਪਾਸ ਕਿਸੇ ਸੇਵਾ ਵਾਸਤੇ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬੜੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ ਤੇ ਜੋੜਿਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੌਂਪ ਦਿਤੀ।

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਵਰੋਸਾਏ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ
ਅਨਿਨ ਸੇਵਕ ਸੰਤ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਿੱਲੀ

ਇਸ ਨੌਜਵਾਨ ਬੜੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਹੀ। ਜਦ ਕਦੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਪਵੇ, ਬੜੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਬਖਸ਼ਣ।

ਮਹੀਨਾ ਮੁਕਣ ਤੇ ਆ ਗਿਆ। ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੀ ਗਹਿਮਾ ਗਹਿਮ ਹੋਣ ਲਗ ਪਈ। ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਧਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ। ਸਃ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਹਰ ਮੇਲੇ ਸਮੇਂ ਦੀਵਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤਾ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਆ ਕੇ ਜੋੜਿਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਜਥੇ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਦਿਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਬੋਰਡ ਲਾਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੇ। ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸੇਵਾ ਖੁਸਣ ਦਾ ਬੜਾ ਦੁਖ ਹੋਇਆ। ਇਸਨੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ, 'ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ! ਇਹ ਸੇਵਾ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਰਹੇ।' ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਸਰਦਾਰ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਤੇ ਸੇਵਾ ਬਦਲਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਪੁਛਿਆ। ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਕਿਹਾ, 'ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ! ਇਹ ਜਥਾ ਹਰ ਮੇਲੇ ਤੇ ਜੋੜਿਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਮੁੰਡੇ ਕੋਲ ਸਾਥੀ ਥੋੜੇ ਹਨ। ਜੋੜੇ ਗੁਆਚਣ ਦਾ ਡਰ ਹੈ, ਇਸੇ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਸੇਵਾ ਇਸ ਜਥੇ ਨੂੰ ਦਿਤੀ ਹੈ।' ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, 'ਇਹ ਸੇਠ ਮੁੰਡਾ ਮਹੀਨੇ ਤੋਂ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਸਾਰੇ ਜੋੜੇ ਗੁੰਮ ਹੋ ਜਾਣ, ਇਹ ਸੇਵਾ ਇਸੇ ਕੋਲ ਰਹੇਗੀ।' ਸ: ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਚੁਪ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਲੈ ਬੰਬਈ ਚਲਿਆ ਗਿਆ।

ਸਾਧੂ ਬੋਲਿਆ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾ ਸਾਧ ਦਾ ਬੋਲਿਆ ਬਿਰਥਾ ਨ ਜਾ। ਪਰ ਸਤਿਗੁਰ ਤਾਂ ਚੋਰਾਂ ਨੂੰ ਸੰਤ ਬਨਾਉਣ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਘਰ ਆ ਵਿਹਾਰ ਕਰਨ ਲਗ ਪਿਆ। ਥੋੜੇ ਸਮੇਂ ਪਿਛੋਂ ਸਾਰਾ ਪ੍ਰਵਾਰ ਪੰਜਾਬ ਮੁੜ ਆ ਗਿਆ। ਸੇਠੀ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਗਵਰਨਮਿੰਟ ਡਾਈਇੰਗ ਪ੍ਰਿੰਟਿੰਗ ਐਂਡ ਕੈਲੀਕੋ ਇਨਸਟੀਚਿਊਟ, ਸ਼ਾਹਦਰਾ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਕਰਾ ਦਿਤਾ। ਟਰੇਨਿੰਗ ਪਿਛੋਂ ਕੇ. ਡੀ. ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ, ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਵਿਚ ਰੰਗਾਈ ਦਾ ਠੇਕਾ ਲੈ ਲਿਆ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ 'ਸੇਠਾਂ' ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਨੇ ਸੁਤੀ ਕਿਸਮਤ ਨੂੰ ਟੁੰਬਿਆ। ਅਜ ਹੋਰ ਕਲ ਹੋਰ। ਦਿਨ ਫਿਰਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ। ਜਿਥੇ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਸਫਲਤਾ ਪੈਰ ਚੁੰਮੇਂ।

15 ਅਗਸਤ 1947 ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਵੰਡਾਰਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਨਾਲ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਦਾ ਕੰਮ ਛੱਡ, ਪ੍ਰਤਾਪ ਬਾਗ ਦਿਲੀ, ਸਃ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕੁਆਰਟਰਾਂ ਵਿਚ ਆ ਡੇਰਾ ਲਾਇਆ। ਇਥੇ ਇਸ ਦੇ ਭੈਣ ਭਣੂਜੇ ਵੀ ਸਾਰੇ ਰਲਕੇ ਰਹਿਣ ਲਗ ਪਏ। ਰੰਗਾਈ ਦਾ ਕੰਮ ਅਰੰਭਿਆ ਤੇ ਕਮਲਾ ਨਗਰ ਕਰਿਆਨੇ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਖੋਲ੍ਹ ਲਈ। ਇਹ ਦਿਨ ਰੌਲੇ ਗੌਲੇ ਦੇ ਸਨ। ਸ਼ੈਤਾਨ ਐਸੀ ਫੂਕ ਚਾੜ੍ਹੀ ਕਿ

ਹਮਸਾਏ ਮਾਂ ਪਿਉ ਜਾਏ ਲਹੂ ਤਿਹਾਏ ਬਣ ਗਏ। ਜਿਸ ਦਾ ਦਾਉ ਲਗਿਆ ਦੂਜੇ ਦਾ ਘਰ ਫੂਕ ਤਮਾਸ਼ਾ ਵੇਖਿਆ। ਖੂਬ ਖਿਲੀ ਮਚੀ।

ਪ੍ਰਤਾਪ ਬਾਗ ਦੇ ਲਾਗੇ ਮੁਸ਼ਲਮਾਨ ਗਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਘਰ ਸਨ, ਰੌਲਾ ਪੈਣ ਤੇ ਉਹ ਗਊਆਂ ਮੱਝਾਂ ਛਡ ਸਾਕ ਸਬੰਧੀਆਂ ਕੋਲ ਭਜ ਗਏ। ਇਕ ਵਧੀਆ ਗਊ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਆ ਗਈ। ਬਾਪੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ। ਕਰੋ ਸੇਵਾ ਤੇ ਪੀਉ ਦੁਧ। ਮਗਰ ਬਾਪੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕੂਕ ਪੁਣੇ ਜ਼ੋਸ਼ ਮਾਰਿਆ ਤੇ ਆਖਿਆ—'ਮੇਰੀ ਗਲ ਸਾਰੇ ਵਡੇ ਛੋਟੇ ਸੁਣ ਲਵੋ। ਮੈਨੂੰ ਮੇਰਾ ਬਾਪੂ ਕਹਿੰਦਾ ਏ, 'ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ! ਇਹ ਦੁਧ ਨਹੀਂ, ਜ਼ਹਿਰ ਹੈ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਹੀਂ ਬਿਖ ਹੈ। ਇਸ ਦੁਧ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪੀਣਾ! ਇਸ ਨੂੰ ਘਰੋਂ ਕਢ ਦਿਉ।' ਚੂੰਕਿ ਬਾਪੂ ਜੀ ਨੂੰ ਅਗੇ ਵੀ ਕਈ ਵੇਰ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨਾਲ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਅਗੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਹਥਿਆਰ ਸੁਟ ਦਿਤੇ ਤੇ ਘਰ ਆਈ ਗਊ ਨੂੰ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਕਿਲਿਉਂ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿਤਾ।

ਉਨ੍ਹੀਂ ਦਿਨੀਂ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਮੁਕੰਦ ਸਿੰਘ ਕਮਲਾ ਨਗਰ ਵਾਲੀ ਦੁਕਾਨ ਛਡ ਕੇ ਪਹਾੜ ਗੰਜ ਵਿਚ ਲਾਈਟ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿਤਾ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਖੰਡ, ਮੈਦੇ ਦਾ ਕੋਟਾ ਮਿਲ ਗਿਆ। ਕੰਮ ਚੰਗਾ ਚਲ ਪਿਆ ਪਰ ਮੰਨ ਰਜਦਾ ਨਹੀਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਖਿਆਲ ਕੀਤਾ ਇਹ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਕਰਾਏ ਤੇ ਦਈਏ ਤੇ ਆਪ ਹੋਰ ਕੰਮ ਕਰੀਏ। 700/- ਰੁਪਏ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਠੇਕੇ ਦੀ ਗਲ ਬਾਤ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ ਤੇ ਸਾਈ ਲੈ ਲਈ। ਪਰ ਬਾਪੂ ਜੀ ਪੁਛਿਆ—'ਮੁੰਡਿਓ! ਦੁਕਾਨ ਦੇਣ ਲਗਿਓ ਕੀ ਕੀ ਸ਼ਰਤਾਂ ਹਨ?' 'ਬਾਪੂ ਜੀ! ਸ਼ਰਤਾਂ ਕਾਹਦੀਆਂ। ਅਸਾਂ ਠੇਕਾ ਲੈਣਾ ਏ।' 'ਜੇ ਉਹ ਮਾਸ ਬਨਾਉਣ?' 'ਤਾਂ ਕੀ? ਸਾਨੂੰ ਤਾਂ ਪੈਸੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।' 'ਮਤਲਬ ਅਸੀਂ ਮਾਸ ਖਾਣ ਲਗੇ ਆਂ' ਉਹ ਕਿਵੇਂ? ਚੰਗਾ ਮੇਰੀ ਰੋਟੀ ਅਜ ਤੋਂ ਬੰਦ। ਤੁਸੀਂ ਖਾਓ ਕਮਾਈਆਂ...'

ਪਿਉ ਪੁਤ ਦੀ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਸਭ ਸੌਂ ਗਏ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸੁਪਨਾ ਆਇਆ। ਸੁਚਾ ਸਿੰਘ 'ਸੋਖੀ' ਦੇ ਕੁਆਰਟਰ ਅਗੇ ਦੀਵਾਨ ਲਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਠਾਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਨਿਹਾਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਕਾਹਲੀ ਕਾਹਲੀ ਪੁਜਾ ਤੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋ ਇਕ ਰੁਪਿਆ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇਤਰ ਲਾਲ ਕਰ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਬਚਨ ਕੀਤਾ—'ਚੁਕ ਰੁਪਿਆ! ਤੂੰ ਮਾਸ ਖਾਣ ਲਗ ਪਾਇਆ ਏਂ।' ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਅਥਰੂ ਧਾਰਾਂ ਬੰਨ ਟੁਰੇ ਬੜੀ ਅਧੀਨਗੀ ਨਾਲ ਅਰਜ ਕੀਤੀ, 'ਨਹੀਂ ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ! ਮੈਂ ਮਾਸ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦਾ। ਕਿਸੇ ਚੁਗਲੀ ਲਾਈ

ਏ ।' 'ਮੇਰੇ ਅਗੇ ਪਰਦੇ ਪਾਂਦਾ ਏਂ, ਮੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਰਪੋਰਟ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਚਲ ਦੂਰ ਹੋ। ਮਾਸ ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਦਾ ਰੁਪਿਆ ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ।' ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸੌਂਹ, ਮੈਂ ਮਾਸ ਦੇ ਲਾਗੇ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ' 'ਤੇਰੀ ਸਹੁੰ ਝੂਠੀ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਤੇਰੀ ਸਹੁੰ ਤੇ ਇਤਬਾਰ ਨਹੀਂ, ਚਲ ਦੂਰ ਹੋ! ਭਾਈ! ਮੋੜ ਰੁਪਿਆ' ਇਸ ਤੇਜਸ਼ਵੀ ਬਚਨ ਨਾਲ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਭੁਬਾਂ ਨਿਕਲ ਗਈਆਂ ਤੇ ਅੱਖ ਖੁਲ ਗਈ। ਪਵਨਜੀਤ ਕੌਰ, ਅਰਧੰਗੀ ਨੇ ਇਹ ਡੁਸਕੇ ਸੁਣੇ ਤਾਂ ਪਤੀ ਦੇਵ ਨੂੰ ਹਿਲਾਇਆ। ਕੀ ਗਲ ਏ? ਰੋ ਕਿਉਂ ਰਹੇ ਹੋ? ਹੋਸ਼ ਕਰੋ।' ਘੰਟੇ ਪਿਛੋਂ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਸਾਹ ਨਾਲ ਸਾਹ ਰਲਿਆ ਤੇ ਸੁਪਨੇ ਦੀ ਵਾਰਤਾ ਸੁਣਾਈ, ਪਵਨਜੀਤ ਨੇ ਕਹਿਆ—'ਬਾਪੂ ਜੀ ਨਾਲ ਝਗੜ ਰਹੇ ਸਉ, ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਕੀ, ਅਸਾਂ ਕਰਾਇਆ ਲੈਣਾ ਏ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਮਾਸ ਬਨਾਉਣ। ਤੁਸੀਂ ਬਾਪੂ ਜੀ ਦੀ ਗਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸੁਣੀ। ਹੁਣ ਬਾਪੂ ਜੀ ਦੇ ਬਾਪੂ ਨੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਰਾਹੇ ਪਾਇਆ ਏ ਕਿ ਇਸ ਮਾਸ ਦੀ ਕਮਾਈ ਵਿਚੋਂ ਖਾਣਾ ਮਾਸ ਖਾਣ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ। ਬਾਪੂ ਜੀ ਤੋਂ ਮਾਫੀ ਮੰਗੋ' ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਸਵੇਰ ਸਾਰ ਸਾਈ ਮੋੜ ਦਿਤੀ ਤੇ ਬਾਪੂ ਤੋਂ ਮਾਫੀ ਮੰਗੀ।

ਪਹਾੜ ਗੰਜ ਦਾ ਕੰਮ ਛੱਡ ਦਿਤਾ ਤੇ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਨਾਲ ਪਟਿਆਲੇ ਆ ਗਿਆ ਤੇ ਡਰਾਈਕਲੀਨਿੰਗ ਦਾ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ, ਮੁੜ ਰੰਗਾਈ ਵਾਲਾ ਪਾਸਾ ਫੜ ਲਿਆ। ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦੇ ਆਸਣ ਵੀ ਖੁਲ੍ਹਣ ਲਗ ਪਏ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਈ ਵੇਰ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਂਦੇ ਤੇ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਬਖਸ਼ਦੇ। ਇਥੇ ਮਾਤਾ ਕਰਤਾਰ ਕੌਰ ਨੂੰ ਬੜਾ ਚੰਦਰਾ ਰੋਗ ਚੰਬੜ ਗਿਆ। ਡਾਕਟਰਾਂ ਭਾਵੇਂ ਕਹਿਆ ਇਹ ਨਾਮਰਾਦ ਛੂਤ ਦਾ ਰੋਗ ਏ, ਮਗਰ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਆਪਣੀ ਮਾਤਾ ਦੀ ਪੂਰੀ ਪੂਰੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਅੰਤ ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਲਈ ਵਿਛੋੜਾ ਦੇ ਗਈ।

ਹੁਣ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਭਣੇਵੇਂ ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕੰਮ ਵਿਚ ਰਲਾ ਲਿਆ ਤੇ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਬਾਦ ਮੁੜ ਦਿਲੀ ਡੇਰਾ ਆ ਜਮਾਇਆ, ਏਥੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀਆਂ ਮਿਹਰਾਂ ਭਰੀਆਂ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਰੰਗ ਲਿਆਉਣ ਲਗੀਆਂ। ਬਾਪੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਿਦਕ; ਭਰੋਸੇ, ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਤੇ ਹਥ ਦੀ ਸੁਚਮਤਾ ਦਾ ਬੀ ਬੀਜਿਆ ਉਗਣ ਲਗਾ ਭਾਗ ਜਾਗਣ ਲਗ ਪਏ।

ਇਕ ਦਿਨ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਨਵੇਂ ਥਾਂ ਤੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਵਾਸਤੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲਤਾ ਸਹਿਤ ਚਰਨ ਪਾਏ ਤੇ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾ ਬਚਨ ਕੀਤਾ :—

'ਇਥੇ ਪਟਿਆਲੇ ਨਾਲੋਂ ਚੰਗੇ ਰਹੋਗੇ।'

ਬਸ!

ਅਜ ਹੋਰ ਕਲ ਹੋਰ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ ਮਾਇਆ ਅਗੇ ਪਿਛੇ ਪ੍ਰਕਰਮਾ ਕਰਨ ਲਗੀ। ਪਰ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਅੰਦਰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲਤਾ ਨਾਲ ਹਉਮੈ ਨਹੀਂ ਆਈ। ਇਹ ਮਾਇਆ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰ ਚਰਨਾਂ ਤੋਂ ਨਿਛਾਵਰ ਕਰਨ ਨੂੰ ਤਤਪਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸਦੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਔਖੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਸਮੇਂ ਖਿੜੇ ਮਥੇ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਸਹਾਰਨ ਦਾ ਬਲ ਬਖਸਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਡੋਲਣ ਤੋਂ ਬਚਾਇਆ ਤੇ ਤੁਛ ਸੇਵਾ ਤੋਂ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਬੇਅੰਤ ਭੰਡਾਰੇ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿਤੇ। ਇਸ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮਾਲਿਕ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹਨ।

—ਦਿਲਜੀਤ ਕੌਰ

ਮੋਟਰ ਸਾਈਕਲ ਤੇ ਮੋਟਰਕਾਰ

ਮਨਮੋਹਣ ਅਜੇ ਤਿੰਨ ਕੁ ਸਾਲ ਦਾ ਸੀ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਦਾਸ ਨੂੰ ਮਾਡਰਨ ਕਾਲਿਜ ਫਾਰ ਗਰਲਜ਼ ਰਾਵਲ ਪਿੰਡੀ ਤੋਂ ਨੌਕਰੀ ਛੁਡਾ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਪੁਜਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿਤਾ। ਸਨੇਹੀਆਂ ਤੇ ਸੰਬੰਧੀਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਗਲ ਪਸੰਦ ਨ ਆਈ। ਅੰਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰੋਕਣ ਹਿਤ ਕਈ ਨਰਮ ਗਰਮ ਹੀਲੇ ਕੀਤੇ। ਪਰ ਸਨਬੰਧੀਆਂ ਦੀ ਗਲ ਦਾ ਅਸਰ ਚਿੰਦੀ ਸਿਲ ਤੋਂ ਪਾਣੀ ਤਿਲਕਣ ਜਿਨਾਂ ਨਾ ਹੋਇਆ ਅਤੇ 1945 ਵਿਚ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਇਮਤਿਹਾਨਾਂ ਤੋਂ ਵਿਹਲਾ ਹੋ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਪੁਜਾ। ਮਾਸਟਰ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਬੜੇ ਸਰਧਾਲੂ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਬੜਾ ਪਿਆਰ ਵਿਖਾਇਆ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਉਧਰੇਵੇਂ ਨੂੰ ਦਿਲ ਤਕ ਪੁਜਣ ਨਾ ਦਿਤਾ। ਦਿਲਜੀਤ ਕੌਰ ਮਾਪਿਆਂ ਤੋਂ ਵਿਛੜ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਰਹਿਣ ਤਾਂ ਲਗ ਪਈ, ਮਗਰ ਦਿਲ ਉਡਾਰੀਆਂ ਖਾਵੇ।

ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਲੰਘਿਆ ਡੇਰੇ ਵਾਲਿਆਂ ਪੂਰੇ ਪਿਆਰ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕੀਤਾ। ਇਕ ਦਿਨ ਕੁਝ ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਉਸਾਰੀ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪ ਬਚਿਆਂ ਨੂੰ ਟਰੱਕ ਤੇ ਚੜ੍ਹਾ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਨੇ ਨਾਲ ਤੋਰ ਸੇਵਾ ਲੈ ਰਹੇ ਸਨ। ਡੇਰੇ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਸਾਹਮਣੇ

ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੋਂ ਵਰੋਸਾਏ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ
ਅਨਿਨ ਸੇਵਕ ਸੰਤ ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਿੱਲੀ

ਟਰੱਕ ਖੜਾ ਸੀ । ਨਿਕੇ ਮੋਟੇ ਬੱਚੇ ਟਰੱਕ ਵਲ ਦੌੜੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ । ਮਨਮੋਹਣ ਵੀ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਤੋਂ ਅੱਖ ਬਚਾ ਕੇ ਟਰੱਕ ਵਲ ਦੌੜਿਆ । ਜਦ ਦਿਲਜੀਤ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਾ ਤੇ ਇਹ ਵੀ ਮਨਮੋਹਣ ਪਿਛੇ ਦੌੜੀ ਅਤੇ ਫੜ ਕੇ ਲਿਆਉਣ ਲਗੀ । ਮਨਮੋਹਣ ਨੇ ਜ਼ਿੱਦ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਧਰਤੀ ਤੇ ਲੇਟਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬੱਚੇ ਦੀ ਇਹ ਦਸ਼ਾ ਵੇਖੀ ਅਤੇ ਮਾਂ ਪੁਤਰ ਦਾ ਸੰਘਰਸ਼ ਤਕਿਆ ਤੇ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਮਨਮੋਹਣ ਨੂੰ ਪਿਆਰਦਿਆਂ ਬਚਨ ਕੀਤਾ,'ਕਾਕਾ ਤੂੰ ਟਰੱਕ ਤੇ ਕਿਉਂ ਚੜ੍ਹਦਾ ਏਂ । ਅਸੀਂ ਤੈਨੂੰ ਕਾਰਾਂ ਤੇ ਚੜ੍ਹਾਵਾਂਗੇ । ਜਾ ਰੋ ਨਾ ।' ਦਿਲਜੀਤ ਮਨਮੋਹਣ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਮੁੜੀ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਸੁਨਾਏ । ਉਸ ਵੇਲੇ ਮੈਂ ਦਿਲਜੀਤ ਨੂੰ ਕਹਿਆ: 'ਲੈ ਭੋਲੀਏ ! ਲੱਕੀ ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ ਵਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ । ਸਾਨੂੰ ਬਿਨਾ ਸੇਵਾ ਕੀਤਿਆਂ ਹੀ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਮਿਲ ਗਈਆਂ ਹਨ । ਯਾਦ ਰਖੀਂ ਮਨਮੋਹਣ ਵਾਸਤੇ ਕਾਰਾਂ ਹਾਜ਼ਰ ਰਹਿਣਗੀਆਂ । ਘਾਬਰਿਆ ਨਾ ਕਰ !"

ਅਜ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨ ਪ੍ਰਤੱਖ ਵਿਖਾਈ ਦੇ ਰਹੇ ਹਨ । ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਮਨਮੋਹਣ ਸਿੰਘ ਰਲਕੇ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ । ਟੈਂਪੂ, ਸਕੂਟਰ, ਮੋਟਰ ਸਾਈਕਲ ਅਤੇ ਕਾਰਾਂ ਹਾਜ਼ਰ ਹਨ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮਿਹਰਾਂ ਰਖਣ । ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਿਦਕ ਭਰੋਸਾ ਕਾਇਮ ਰਹੇ ।

(ਲੇਖਕ)

ਦਰੀਆ ਰਾਮ, ਦਰਿਆ ਰਾਮ

ਰਤਨ ! ਤੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕਾ ਤੇ ਇਹ ਲੰਡਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੂਠੇ ਭਾਂਡੇ ਮਾਂਜੇ । ਇਸ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਇਹੋ ਤਨਖਾਹ ਹੈ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਆਉਣੋਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ ਪਾਪ ਏ । ਇਹ ਕਿਹੜੀ ਅੱਗੇ ਸਾਧ-ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਆਈ ਸੀ । ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਸਭ ਠੀਕ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ । ਇਹ ਕੋਈ ਨਾਮਧਾਰਨ ਏ ।" ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਚਾਰੇ ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਜਗਤ ਸਿੰਘ ਘੋੜਿਆਂ ਵਾਲੇ ਨੇ ਮਾਈ ਨੂੰ ਕਾਲਾ ਘੱਗਰਾ ਪਾ ਕੇ ਆਉਣ ਤੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣ ਤੋਂ ਰੋਕਿਆ ਸੀ । ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮੈਨੂੰ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਕੋਲ ਈ ਬਠਾ ਲਿਆ ।" ਵਾਰਤਾ ਸੁਣਾਂਦਿਆਂ ਦਰੀਆ ਰਾਮ ਨੇ ਕਹਿਆ, 'ਮਾਸਟਰ ਜੀ ! ਉਸ ਵੇਲੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਦਾ ਤੇਜ ਝਲਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਂਦਾ, ਨੂਰੋ-ਨੂਰ, ਮੋਟੇ

ਨੇਤਰ, ਸੁੰਦਰ ਮੁਖੜਾ। ਬੜੇ ਉੱਤਮ ਬਚਨ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਮਾਨੋ ਮੁਖਾਰ-ਬਿੰਦ ਤੋਂ ਫੁਲ ਕਿਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਮੈਨੂੰ ਕੋਲ ਬਿਠਾ ਕੇ ਬੜੇ ਦਲਾਸੇ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਅੱਗ-ਪਿੱਛਾ ਪੁਛਿਆ। ਪਰ ਮੈਂ ਕੰਬ ਰਿਹਾ ਸਾਂ। ਕਦੇ ਵਡੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਗਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕੀਤੀ ਤੇ ਗਲ ਕਰਨੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਉਂਦੀ। ਪਰ ਮੈਂ ਥਿੜਕਦਿਆਂ-ਥਿੜਕਦਿਆਂ ਕਿਹਾ, "ਮੇਰੇ ਪਿਤਾ-ਪਿਤਾਮਾ 287 ਚੱਕ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲਾਇਲਪੁਰ ਵਿਚ ਵਸਦੇ ਸਨ। ਸਭ ਕੁਝ ਲੁਟਿਆ ਪੁਟਿਆ ਗਿਆ। ਪਿਉ ਵੀ ਸਿਰ ਤੇ ਨਹੀਂ। ਮੁੰਡ-ਪੁਣੇ ਵਿਚ ਸਿਖਿਆ ਵੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ। ਉਰਦੂ ਦੀਆਂ ਪੰਜ ਜਮਾਤਾਂ ਪੜ੍ਹੀਆਂ। ਅਜਕਲ ਰਾਣੀਆਂ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ।'

"ਇਥੋਂ ਦੀ ਦਸ ਕਿਸ ਪਾਈ ?"

'ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ! ਇਸ ਸੰਤਣੀ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਦਾ ਉੱਠਣ ਬਹਿਣ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸ ਕਿਹਾ, ਚਲੋ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੋਠੀ ਸਤਗੁਰਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਾ ਲਿਆਵਾਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਰਾਸ ਆ ਜਾਣਗੇ। ਮੈਂ ਮਾਂ ਤੇ ਸੰਤਣੀ ਨੂੰ ਸਾਈਕਲ ਤੇ ਬਿਠਾ ਕੇ ਲਿਆਇਆ ਹਾਂ। ਮੇਰੇ ਬੋਜੇ ਵਿਚ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣ ਨੂੰ ਪੈਸਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਸੰਤਣੀ ਨੇ ਇਹ ਰੁਪਿਆ ਵੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਦਿਤਾ, ਜਿਹੜਾ ਉਸ ਨੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ ਹੈ। ਕੋਈ ਸਹਾਰਾ ਨਹੀਂ, ਕੋਈ ਯਾਰ-ਬੇਲੀ ਨਹੀਂ ।" ਕੋਈ ਬਾਂਹ ਫੜਨ ਵਾਲਾ ਵਖਾਈ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦਾ। ਮੇਰੀ ਇਹ ਵਾਰਤਾ ਸੁਣ ਸੰਤ ਆਲਾ ਸਿੰਘ, ਸੂਬਾ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਤੇ ਬਾਕੀ ਸਿੰਘ ਦਰਵ ਗਏ। ਪਰ ਸਤਿਗੁਰ ਤਾਂ ਸਬ ਦਾ ਏ। ਉਸ ਨੂੰ ਕੀੜੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਹਾਥੀ ਦਾ ਫਿਕਰ ਏ।

"(ਉਹ) ਨਿਰਗੁਣਆਰੇ ਪਾਲਦਾ ਭਾਈ, ਦੇ ਨਿਥਾਵੇਂ ਥਾਂ।"

ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ 1947 ਸਮੇਂ ਤਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਏਹੋ ਕੰਮ ਸੀ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚੋਂ ਵਸਦੇ ਹਿੰਦੂ, ਸਿੱਖ ਇਜ਼ਤ ਨਾਲ ਏਧਰ ਆ ਜਾਣ। ਜਿਹੜਾ ਕੋਈ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਉਜੜਿਆ-ਥੁੜਿਆ ਮਿਲਿਆ ਉਸ ਦੀ ਉਹਨਾਂ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤਾ। ਨਿਆਸਰਿਆਂ ਨੂੰ ਆਸਰਾ ਦਵਾਉਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲਤਾ ਕੀਤੀ, ਨਿਥਾਵਿਆਂ ਨੂੰ ਥਾਂ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਅਸਲ ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਉਹ ਤਰੁਠ ਪੈਂਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਭਿਖਾਰੀ ਨੂੰ ਭੀ ਰਾਜਾ ਬਣਾ ਦੇਂਦੇ ਸਨ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਇਹ ਵਚਨ ਠੀਕ ਢੁਕਦਾ ਹੈ :—

ਛਿਨ ਮਹਿ ਨੀਚ ਕੀਟ ਕਉ ਰਾਜ ॥
ਪਾਰ ਬ੍ਰਹਮ ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ ॥

ਇਹਨਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਆਪਣੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਪਰੋੜ੍ਹਤਾ ਕੀਤੀ ਏ :

ਗਰੀਬੁਲ ਨਵਾਜ ਹੈ ਗਨੀਮਲ ਖਰਾਜ ਹੈ ।

ਪਰ ਹਨ ਮੌਜ ਦੇ ਮਾਲਿਕ ।

ਇਕ ਜਗੰਦੇ ਨਾ ਲਹਿਣ, ਇਕਨਾਂ ਸੁੱਤਿਆਂ ਦੇ ਉਠਾਲ ।

ਜੇ ਉਹ ਤੁਠ ਪੈਣ ਤਾਂ ਨੌ-ਨਿਧਾਂ ਤੇ ਬਾਰਾਂ ਸਿਧਾਂ ਪ੍ਰਕਰਮਾਂ ਕਰਦੀਆਂ ਫਿਰਨ, ਪਰ ?

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਧੀਰਜ ਦੇਂਦਿਆਂ ਪੁਛਿਆ, 'ਕਾਕਾ ਅਜਕਲ ਕੀ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਏਂ ?'

'ਜੀ ਸਾਈਕਲ ਵਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ । ਇਕ ਮਾੜੀ ਜਿਹੀ ਦੁਕਾਨ ਢੂਡੀਆਂ ਪਾਈ ਹੋਈ ਏ । ਦਿਨ ਪੂਰੇ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਏ ।'

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੁਤੇ ਵਚਨ ਕਰ ਦਿਤਾ, 'ਦਰੀਆ ਤੂੰ ਘਬਰਾ ਨਾ । ਤੇਰਾ ਬੜਾ ਕੰਮ ਚਲੇਗਾ । ਤੂੰ ਰਾਮ-ਰਾਮ ਕਰਿਆ ਕਰ । ਸਿਦਕ ਭਰੋਸੇ ਨਾਲ ਦਸਾਂ ਨੌਹਾਂ ਦੀ ਕਿਰਤ ਕਰੀ ਜਾ ।''

'ਸਤ ਬਚਨ ।'

'ਤਮਾਕੂ ਨਾ ਵਰਤੀਂ ।'

'ਨਹੀਂ ਵਰਤਦਾ ਜੀ ।'

'ਸ਼ਰਾਬ ਵੀ ਮੂੰਹ ਨਾ ਲਾਈਂ ।'

'ਬਹੁਤ ਅੱਛਾ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ।'

'ਮਾਸ ਦੇ ਲਾਗੇ ਵੀ ਨਾ ਜਾਂਈਂ ।'

'ਚੰਗਾ ਜੀ ।'

'ਵੇਖ ਰਾਮ-ਰਾਮ ਕਰਿਆ ਕਰ । ਪੈਸੇ ਕੋਲ ਆ ਜਾਣ ਤਾਂ ਕਈ ਵੇਲ ਚੰਬੜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।'

'ਤੁਹਾਡੀ ਰਹਿਮਤ ਚਾਹੀਦੀ ਏ ।'

'ਜਾਓ ! ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛਕੋ ।'

ਸੰਤ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਵਧੀਆ ਰਤਨ ਸੀ । ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਦਿਨ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਸੁਣਾਈ ਕਿ ਮਾਸਟਰ ਜੀ ! ਜਦ ਮੈਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਮਾਤਾ ਜੀਵਨ ਕੌਰ ਕੋਲ ਬਿਠਾ, ਸਿਰ ਤੇ ਮਿਹਰ ਭਰਿਆ ਹੱਥ ਰਖ ਕੇ ਕਿਹਾ 'ਕਾਕਾ ! ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਤਾਂ ਸੌ ਨੇ, ਤੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵੀ ਕਰੀਂ ਪਰ ਬਹੁਤਾ ਖਿਆਲ ਅੜਿਆਂ-ਥੁੜਿਆਂ ਦਾ ਰਖੀਂ । ਉਹ ਗਲ ਰਤਨ ਨੇ ਪੱਲੇ ਬੰਨ੍ਹੀ ਹੋਈ

ਸੀ। ਦਰੀਆ ਰਾਮ ਤੇ ਉਸਦੀ ਮਾਂ, ਯਸ਼ੋਦਾ ਬਾਈ, ਤੇ ਸੰਤ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰੋਂ ਬੀਬੀ ਬੰਤ ਕੌਰ ਨੂੰ ਬੜੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕਾਇਆ। ਉਚੇਚਾ ਘਿਓ ਵਰਤਾਇਆ। ਘਿਉ ਥਾਲੀ ਵਿਚ ਵੱਗਦਾ ਵੇਖ ਮਾਂ-ਪੁਤ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਨਾਲ ਫੁਲ ਕੇ ਜਾਮਿਆਂ ਵਿਚ ਨਾ ਸਮਾਉਣ। ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛਕ ਮਾਈ ਭਾਂਡੇ ਮਾਂਜਣ ਲੱਗੀ, ਪਰ ਜਗਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਹੱਥ ਫੜ ਲਏ ਤੇ ਕਿਹਾ, 'ਮਾਤਾ ! ਪਿਛਲੀ ਭੁਲ ਬਖਸ਼ ਦੇ। ਭਾਂਡੇ ਮਾਂਜਣ ਦਾ ਮੈਨੂੰ ਹੁਕਮ ਹੈ। ਮੈਂ ਮਾਂਜਾਂਗਾ।' ਯਸ਼ੋਧਾ ਬਾਈ ਕਿਹਾ, 'ਪੁਤ ! ਅਸੀਂ ਗਰੀਬ ਪ੍ਰਦੇਸੀ ਤੁਹਾਥੋਂ ਭਾਂਡੇ ਨਹੀਂ ਮੰਜਵਾਂਦੇ, ਪਰ ਸਿਘ ਨੇ ਹਥੋਂ ਭਾਂਡੇ ਫੜ ਲਏ ਤੇ ਮਾਂਜਣ ਲਗ ਪਿਆ। ਸਾਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰ ਰਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਆਏ।

ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਦਰਿਆ ਰਾਮ ਨੇ-ਸਾਈਕਲ ਫੜਿਆ ਤੇ ਢੂਡੀਆਂ ਜਾਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਪਿਆ। ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਦਿਆਂ ਦੋ ਸੱਜਣ ਮਿਲੇ। ਉਹਨਾਂ ਕਿਹਾ, 'ਹਰੀ ਪੁਰੇ ਜਾਣਾ ਈ ?'

ਮੈਂ ਬੜਾ ਖੁਸ਼ ਹੋਇਆ। ਕਿਸੇ ਭਲੇ ਦੇ ਮੱਥੇ ਲਗ ਨਿਕਲਿਆ ਹਾਂ।' ਘਰੋਂ ਨਿਕਲਦਿਆਂ ਈ ਸਵਾਰੀਆਂ ਮਿਲ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਰੁਪਿਆ ਕਰਾਇਆ ਚੁਕਾਇਆ ਤੇ ਨਹਿਰ ਦੀ ਪਟੜੀ ਫੜੀ। ਜਦ ਹਰੀ ਪੁਰ ਦੇ ਪੁਲ ਤੇ ਅਪੜੇ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦਸ ਦਾ ਨੋਟ ਕੱਢ ਵਖਾਇਆ ਤੇ ਆਖਿਆ "ਲਿਆ ਭਾਈ ਨੌਂ ਰੁਪਏ।" ਮੇਰੇ ਕੋਲ 9 ਕਿਥੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਭਾਨ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਉਸ ਜੰਗਲ ਵਿਚੋਂ ਭਾਨ ਲਭਦਾ ਵੀ ਕਿਥੋਂ ? ਉਹ ਇਹ ਆਖ ਕੇ 'ਭਾਈ ਜਦ ਕਦੇ ਫੇਰ ਮੇਲਾ ਹੋਵੇਗਾ ਤਾਂ ਦੇਵਾਂਗੇ', ਇਹ ਹਸਦੇ-ਹਸਦੇ ਅੱਗੇ ਨਿਕਲ ਗਏ। ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਚਾਰਾ ਵੀ ਕੀ ਸੀ ? ਗੀਟੀਆਂ ਗਿਣਦਾ ਢੂਡੀਆਂ ਪੁਜ ਗਿਆ ਤੇ ਜਾ ਦੁਕਾਨ ਖੋਲੀ। ਪਰ ਇਉਂ ਮਾਲੂਮ ਹੁੰਦਾ ਏ ਕਿ ਮੇਰੀ ਦੀਨਦਸ਼ਾ ਸੱਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਪੁਜ ਗਈ। ਮੇਰੀ ਅਰਦਾਸ ਉਹਨਾਂ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰ ਲਈ ਤੇ ਉਹ ਦਿਆਲਤਾ ਦੇ ਘਰ ਆ ਵਸੇ।

ਪਿਛਲੇ ਪਹਿਰ ਦੁਕਾਨ ਵਧਾਈ ਤੇ ਸਾਈਕਲ ਲਿਆ ਤੇ ਰਾਣੀਆ ਦਾ ਰਾਹ ਫੜਿਆ ਅਜੇ ਨਹਿਰ ਤੇ ਨਹੀਂ ਅਪੜਿਆ ਸਾਂ ਕਿ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਤਿੰਨ (3) ਨੋਟ ਸੌ ਸੌ ਦੇ ਪਏ ਨਜ਼ਰੀਂ ਆਏ। ਇਕ ਦਮ ਸਾਈਕਲ ਰੁਕ ਗਿਆ ਕਦੇ ਨੋਟਾਂ ਵਲ ਦੇਖਾਂ ਕਦੇ ਸਜੇ ਖੱਬੇ ਝਾਕਾਂ। ਮਨ ਵਿਚ ਗਥੋੜ ਲਾਵਾਂ ਖਬਰੇ ਹੁਣੇ ਨੋਟਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਆ ਜਾਵੇ ਤੇ ਨਾਲੇ ਨੋਟ ਲੈ ਲਵੇ ਨਾਲੇ ਸਾਈਕਲ ਵੀ ਖੋਂਦਾ ਹੋਵੇ। ਕੀ ਪਤਾ ਕਿਵੇਂ ਬੀਤੇ ? ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਅਵਾਜ਼ ਆਈ 'ਦਰੀਆ ਇਹ ਨੋਟ ਤੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ਹਨ, ਚੁਕ ਲੈ ਫਿਕਰ ਨਾ ਕਰ ਤੈਥੋਂ ਖੋਂਹਦਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ।' ਇਹ ਆਵਾਜ਼ ਉਹੀ ਸੀ ਜਿਸ ਕਿਹਾ ਸੀ 'ਤੇਰਾ

ਕੰਮ ਬੜਾ ਚਲੇਗਾ। ਰਾਮ-ਰਾਮ ਕਰਿਆ ਕਰ।' ਮੈਂ ਨੋਟ ਫੜ ਲਏ ਤੇ ਵਾਹੋ ਦਾਹੀ ਸਾਈਕਲ ਚਲਾਇਆ। ਪਰ ਦਿਲ ਵਿਚ ਧੁੜਕੂ ਲੱਗਾ ਰਿਹਾ। ਪਿਛਾਂ ਵੀ ਪਰਤ ਪਰਤ ਝਾਕਾਂ ਮਤੇ ਕੋਈ ਆ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ। ਘਰ ਪੁਜਾ। ਸਾਹ ਨਾਲ ਸਾਹ ਰਲਿਆ। ਮਾਂ ਦੀ ਤਲੀ ਤੇ ਨੋਟ ਰੱਖੇ। ਉਸ ਕਿਹਾ ਪੁਤ। ਇਹ ਕੋਠੀ ਵਾਲੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਬਖਸ਼ਸ਼ ਏ। ਆ ਉਸਦਾ ਸ਼ੁਕਰ ਕਰੀਏ।'

ਅਜ ਦਰੀਆ ਰਾਮ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦਾ ਸਦਕਾ ਦਰਿਆ ਰਾਮ ਬਣਿਆ ਹੈ। ਸੁੰਦਰ ਮਕਾਨ ਹੈ। ਸੜਕ ਤੇ ਦੁਕਾਨ ਹੈ। ਬੂਹੇ ਅਗੇ ਮੱਝਾਂ ਹਨ। ਸੁਖ ਨਾਲ ਦੁਧ ਹੈ। ਆਗਿਆਕਾਰੀ ਪੁਤ ਹਨ। ਆਂਢ ਗੁਆਂਢ ਵਿਚ ਆਦਰ ਸਤਿਕਾਰ ਹੈ। ਕੋਈ ਫਿਕਰ ਫਾਕਾ ਨਹੀਂ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਰੀਕਾਰਡ ਕੀਤੇ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਰਸੈਣੀ ਰਹੇ ਉਸ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਬਾਰਾਂ ਬਾਰਾਂ ਕੋਹ ਤਕ ਕੋਈ ਭੁਖਾ ਰਹੇ ਤਾਂ ਰਸੈਣੀ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਜਿਥੇ ਰਸੈਣੀਆਂ ਦਾ ਬਾਪੂ ਰਹਿੰਦਾ ਹੋਵੇ ਉਥੇ ਤਾਂ ਭੁਖ ਨੰਗ ਰਹਿ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ। ਅਜ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਮਿਹਰ ਸਦਕਾ ਨਾਲੀ ਦਾ ਇਲਾਕਾ ਅੰਨ ਦਾਣੇ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਹੈ। ਆਮ ਰੁਖਾਂ ਬ੍ਰਿਛਾਂ ਨਾਲ ਫਲ ਲਗਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਸ੍ਰੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਤੇ ਇਸਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਰੁਖਾਂ ਨਾਲ ਨੋਟ ਲਗਦੇ ਹਨ। ਮਾਇਆ ਦਾ ਦਰਿਆ ਵਗਦਾ ਹੈ ਤੇ ਦਰੀਆ ਰਾਮ ਵਿਚ ਖੁਲ੍ਹੀਆਂ ਤਾਰੀਆਂ ਲਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਦਰੀਆ ਰਾਮ ਰਾਣੀਆਂ

9-12-80

(ਨੋਟ)—ਦਰਿਆ ਰਾਮ ਨੇ 1980 ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਲਈਆਂ ਤੇ ਨਾਮ ਦੀ ਦਾਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ।

ਸਿੱਖ ਦੀ ਡੋਰੀ

ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਸਿਆਲਕੋਟ ਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਕੇ ਡੇਰਾ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਵਲ ਆ ਰਹੇ ਸਨ। ਰਾਹ ਵਿਚ ਜੱਸੜ ਤੇ ਅਲੀਆਬਾਦੀ ਤੇ ਭਿਖਾਰੀਵਾਲ ਦੇ ਵਿਚਾਲੇ ਕੱਚੀ ਸੜਕ ਖਰਾਬ ਸੀ। ਦਲਦਲ ਜੇਹੀ ਬਣੀ ਬਣੀ ਪਈ ਸੀ। ਡਰਾਈਵਰ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਕਾਰ ਚਲਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਗਡੀ ਆਈ ਤੇ ਦਲਦਲ ਵਿਚ ਫਸ ਗਈ। ਖੋਬਾ ਕਾਫੀ ਸੀ। ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬਥੇਰਾ ਜਤਨ ਲਾਇਆ ਮਗਰ ਗਡੀ ਨਿਕਲ ਨਾ ਸਕੀ। ਗੱਡੀ ਫਸੀ ਵੇਖ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਬੰਦੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੀ ਜਤਨ ਕੀਤਾ ਮਗਰ ਵਾਹ ਕੋਈ ਨਾ ਲਗੀ। ਬਲਦ ਵੀ ਜੋੜੇ ਪਰ ਜਦ ਗੱਡੀ ਘੱਰਰ ਕਰੇ ਤਾਂ ਬਲਦ ਤ੍ਰਬਕ ਕੇ ਨੱਸ ਜਾਣ। ਹੁਣ ਇਥੇ ਹਮਦਰਦ ਥੋੜੇ ਸਨ ਤੇ ਤਮਾਸ਼ਬੀਨ ਬਹੁਤੇ। ਬੁਕਲ ਵਿਚ ਮੂੰਹੋਂ ਪਾ ਹੱਸਣ ਕਿ ਵੇਖੀਏ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਹਾਲਤ। ਹੋਏ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਕੜਾਹ ਖਾਣੇ। ਜਦ ਕਿਸੇ ਪਾਸਿਉਂ ਵੀ ਸਫ਼ਲਤਾ ਨਾ ਹੋਈ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, 'ਤੁਸੀਂ ਪਿਛੇ ਹਟ ਜਾਉ। ਰਤਨ ਤੂੰ ਡੋਰੀ ਕੱਢ, ਮੈਂ ਇਕਲਾ ਈ ਗੱਡੀ ਖਿੱਚਸ਼ਾ।' ਇਹ ਗਲ ਸੁਣ ਤਮਾਸ਼ਬੀਣ ਹੋਰ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਮੂੰਹ ਜੋੜ ਕੇ ਕਹਿਣ, ਅਗੇ ਧਾੜ ਕੋਲੋਂ ਤਾਂ ਗੱਡੀ ਨਿਕਲੀ ਨਹੀਂ, ਹੁਣ ਇਕਲਾ ਗੁਰੂ ਖਿੱਚੇਗਾ। ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਪਤਾ ਕਿ ਇਥੇ ਇਸ ਦੇਹ ਵਿਚ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਬਲ ਏ। ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਡੋਰੀ ਕੱਢੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਲੱਕ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹੀ ਤੇ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਹਿਆ ਤੂੰ ਸਟੀਅਰਿੰਗ ਫੜ। ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ ਜੀ ਆਪ ਲਗੇ ਖਿਚਣ। ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਕਦਮ ਪੁਟਿਆ, ਮੋਟਰ ਦਾ ਪਹੀਆ ਸਰਕਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੂਸਰਾ ਕਦਮ ਪੁਟਿਆ, ਗੱਡੀ ਅਗੇ ਨਿਕਲ ਟੁਰੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਦਮ ਪੁਟਦੇ ਗਏ, ਗਡੀ ਰਿੜ੍ਹਦੀ ਗਈ। ਅੰਤ ਗਡੀ ਦਲਦਲ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਆਈ। ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਤਾਂ ਚਰਨ ਚੁੰਮਣੇ ਸਨ, ਪਰ ਤਮਾਸ਼ਾਈ ਇਉਂ ਗੁਣ-ਗੁਣ ਕਰਦੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ : 'ਇਹ ਬੰਦੇ ਦਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ, ਮੋਜਜ਼ਾ ਏ।' ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਡੋਰੀ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਦਿਆਂ ਕਹਿ ਰਹੇ ਸਨ, ਨਰਾਇਣ ਸਿੰਘ ਇਹ ਡੋਰੀ ਬੜੀ ਡਾਢੀ ਏ, ਜਿਸ ਨੇ ਸਿੱਖ ਦੀ ਲਾਜ ਰਖੀ।

ਨਰਾਇਣ ਸਿੰਘ ਰਾਣੀਆ

ਪਿਤਾ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ 3-3-82

ਚੋਜੀ ਪ੍ਰੀਤਮ

ਚੋਜੀ ਮੇਰੇ ਗੋਵਿੰਦਾ ਚੋਜੀ ਮੇਰੇ ਪਿਆਰਿਆ
ਹਰਿ ਪ੍ਰਭ ਮੇਰਾ ਚੋਜੀ ਜੀਓ ॥

ਪੁਰਖ ਪਰਮੇਸੁਰ ਜਦ ਦੇਹ ਧਾਰ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮਨੁਖਾਂ ਵਾਂਗੂ ਹੀ ਖੇਡਾਂ ਖੇਡਦਾ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਤੁਲਸੀ ਜੀ ਨੇ ਸਾਰੀ ਲੰਮੀ ਰਾਮਾਇਣ ਕਥਾ ਨੂੰ ਰਾਮ-ਮਾਨੁਸ-ਚ੍ਰਿਤਰ ਆਖਿਆ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀਵਨ ਸੰਘਰਸ਼ ਦਾ ਠੀਕ ਧੁਰਾ ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ :—

ਨਾਨਕ ਪੂਰਾ ਸਤਿਗੁਰ ਭੇਟੀਐ ਪੂਰੀ ਹੋਵੈ ਜੁਗਤਿ ॥
ਹਸੰਦਿਆ ਖੇਡੰਦਿਆਂ ਪਹਿਨੰਦਿਆਂ ਖਾਵੰਦਿਆਂ ਵਿਚੇ ਹੋਵੈ ਮੁਕਤਿ ॥

ਸਾਹਿਬ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਇਕ ਰੰਗ-ਮੰਚ ਆਖਿਆ ਹੈ :—

ਮੈਂ ਹਉ ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਕੋ ਦਾਸਾ ॥
ਦੇਖਣ ਆਇਓ ਜਗਤ ਤਮਾਸਾ ॥

ਦਸਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਜਿੰਨਾ ਸਮਾ ਵੀ ਦੇਹ ਕਰ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਵਿਚਰੇ, ਨਿਤ ਨਵੀਂ ਖੇਡ ਰਚੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਕ ਲੀਲ੍ਹਾ ਨੂੰ ਇਕ ਕਵੀ ਨੇ ਇਉਂ ਨਿਰੂਪਣ ਕੀਤਾ ਹੈ :

ਇਕ ਦਿਨ ਕਲਗੀ ਵਾਲੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ
ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਵਿਚ ਮੈਦਾਨ ਰਖਾਇਆ ਸੀ।
ਇਰਦ ਗਿਰਦ ਬਹਾਲ ਕੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ
ਉਤੇ ਕੁਤਿਆਂ ਤਾਈਂ ਛੁਡਾਇਆ ਸੀ।
ਕੁਤਪੁਣਾ ਖਲਾਰਿਆ ਕੁਤਿਆਂ ਨੇ
ਕੜਾਹ ਘੱਟੇ ਵਿਚ ਰੁਲਾਇਆ ਸੀ।
ਇਸ ਰਮਜ਼ ਦੇ ਨਾਲ ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ
ਗੁੱਝਾ ਭੇਦ ਸਿੱਖਾਂ ਤਾਈਂ ਸਮਝਾਇਆ ਸੀ।

ਉਪਰ ਵਰਨਣ ਕੀਤੇ ਕੌਤਕ ਨੂੰ ਬੀਤਿਆਂ ਲਗ ਪਗ ਤਿੰਨ ਸੌ ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ ਹੋਣਗੇ। ਮਾਗਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੌਤਕ ਆਮ ਸੰਗਤਾਂ

ਵਿਚ ਪ੍ਰਸਿਧ ਹਨ। ਗਲ ਬਹੁਤੀ ਪੁਰਾਣੀ ਨਹੀਂ । ਚੂਨੀ ਵਿਚ ਸਾਲਾਨਾ ਹੋਲੇ ਦਾ ਮੇਲਾ ਸੀ। ਇਹ ਹੋਲਾ 1987 ਬਿਕ੍ਰਮੀ ਵਿਚ ਹੋਇਆ। ਮੇਲੇ ਸਮੇਂ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਮਾਤਾ ਜੀਵਨ ਕੌਰ, ਸੰਤ ਭਗਤ ਸਿੰਘ, ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਅਰਸ਼ੀ ਫ਼ਰਿਸ਼ਤੇ ਜੀ, ਸ੍ਰੀ ਆਲਿਮ ਜੀ, ਸ੍ਰੀ ਚਕ੍ਰਵਰਤੀ, ਰਾਗੀ ਰਬਾਬੀ ਤੇ ਹੋਰ ਸਾਧੂ ਸੰਤਾਂ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿਤੇ। ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਕਥਾ ਕੀਰਤਨ, ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਹ ਚਲਦਾ ਰਹਿਆ। ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਘਨਘੋਰ ਨੇ ਵਾਯੂ ਮੰਡਲ ਨੂੰ ਸਵੱਛ ਤੇ ਪਵਿਤਰ ਕੀਤਾ। ਸੈਂਕੜੇ ਨਰ ਨਾਰੀਆਂ ਮਾਸ ਸ਼ਰਾਬ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰ ਸਤਿਜੁਗੀ ਮਾਰਗ ਨੂੰ ਅਪਨਾਇਆ।

ਹੋਲੇ ਦੇ ਭੋਗ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਲਾਂਗਰੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਹੋਇਆ ਕਿ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਬਣਾਓ, ਥੋੜ੍ਹਾ ਜੇਹਾ ਠੰਡਾ ਕਰਕੇ ਅਰਦਾਸਾ ਕਰ ਭੋਗ ਲਵਾਓ। ਬਾਕੀ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਦੇ ਕੜਾਹੇ ਦੋਹਾਂ ਚੂਨੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚਾਲੇ ਸਾਫ਼ ਸੁਥਰੀ ਥਾਂ ਤੇ ਪੋਚਾ ਦੇ ਕੇ ਰਖ ਦਿਓ ਤੇ ਆਪ ਪਿਛੇ ਹੱਟ ਜਾਓ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਲੋਕ ਇਹ ਕੌਤਕ ਦੇਖ ਰਹੇ ਸਨ। ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਚੁਬਾਰੇ ਤੇ ਕੁਰਸੀ ਡਾਹ ਕੇ ਬੈਠ ਗਏ। ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਲਾਂਗਰੀਆਂ ਨੂੰ ਕਹਿਆ, 'ਤੁਸੀਂ ਪਿਛਾਂਹ ਹਟ ਜਾਓ, ਕੋਈ ਸੋਧੀ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਨਾ ਵਰਤਾਏ। ਅਜ ਸਭ ਆਪਣੀ ਮਨਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਜਿੰਨਾ ਚਾਹੁਣ, ਲੈ ਜਾਣ। ਸਭ ਨੂੰ ਖੁਲ੍ਹੀ ਛੁਟੀ ਏ।' ਇਹ ਸੁਣਦਿਆਂ ਸਾਰੇ ਸਿੰਘ ਪਿਛਾਂਹ ਹਟ ਗਏ। ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਪਿਛਾਂਹ ਹਟਣ ਦੀ ਡੇਰ ਸੀ, ਖਲਕਤ ਇਕ ਦਮ ਕੜਾਂਹ ਤੇ ਟੁਟ ਪਈ। ਜਾ ਕੜਾਹਿਆਂ ਵਿਚ ਹੱਥ ਪਾਏ। ਹਰੇਕ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪਈ ਸੀ, ਧੱਕੇ ਤੇ ਧੱਕਾ। ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਗਰਮ ਸੀ। ਬੁਕ ਭਰਿਆ ਨਹੀਂ ਕਿ ਚੀਸਾਂ ਨਿਕਲੀਆਂ ਨਹੀਂ। ਕਈਆਂ ਥਾਲੀਆ ਭਰ ਲਈਆਂ। ਪਰ ਉਹ ਲੁਟੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਧੱਕੇ ਵਜੇ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਬਾਹਵਾਂ ਕੜਾਹੇ ਵਿਚ ਜਾ ਪਈਆਂ। ਉਹ ਝੁਲਸ ਗਈਆਂ। ਕਈਆਂ ਝੋਲੀਆਂ ਭਰ ਲਈਆਂ, ਪਰ ਝੋਲੀਆਂ ਕਿਨ ਰਹਿਣ ਦੇਣੀਆਂ ਸਨ। ਖਾਣਾ ਕਿਸੇ ਕੀ ਸੀ ? ਜੁਗਤੀ ਬਿਨਾ ਮੁਕਤੀ ਕਿਥੇ ? ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਘੱਟੇ ਕੌਡੀਆਂ ਰੁਲਿਆ। ਬਹੁਤਿਆਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਹੱਥ ਲੂਸੇ। ਕਈਆਂ ਦੇ ਕਪੜੇ ਪਾਟੇ। ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਵੇਖ ਵੇਖ ਮੁਸਕਰਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਬਚਨ ਕੀਤਾ, 'ਭਾਈ ਜੁਗਤ ਬਿਨਾ ਜਿਤੀ ਬਾਜ਼ੀ ਹਾਰ ਜਾਈਦੇ ਏ। ਕਦੇ ਵੀ ਬੇਜੁਗਤੀ ਨ ਵਰਤੋਂ। ਸਦਾ ਸਬਰ ਤੋਂ ਕੰਮ ਲਵੋ। ਕਾਹਲੀ ਅਗੇ ਸਦਾ ਟੋਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।'

ਪੰਡਿਤ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ
ਬਖਸ਼ੀ ਹਰਦੇਵ ਸਿੰਘ

ਨਾਗਣੀ ਨੂੰ ਲੱਤ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੇ ਭੌਰੇ ਸਰਦਾਰ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜਲ-ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛਕਿਆ ਤੇ ਅਰਦਾਸਾ ਸੋਧਿਆ, 'ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ। ਕੰਮ ਤੇ ਚਲਿਆਂ ਹਾਂ, ਉਹ ਕੰਮ ਕਰਾਈਂ ਜੋ ਤੈਨੂੰ ਭਾਵੇ। ਤੇਰੇ ਬਿਰਦ ਬਾਣੇ ਦੀ ਲਾਜ ਰਹੇ !'

ਐਸ. ਬੀ. ਸੂਗਰ ਮਿਲ ਬਿਜਨੌਰ ਆਪਣੇ ਦਫਤਰ ਵਲ ਰਵਾਨਾ ਹੋਇਆ। ਚਪੜਾਸੀ ਡਾਕ ਰਖਕੇ ਨਿਕਲਿਆ ਈ ਸੀ ਕਿ ਚੀਫ ਸਾਹਿਬ ਚਿਠੀਆਂ ਖੋਲੀਆਂ, ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਤੇ ਕਲਰਕ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਦਿਤੀਆਂ। ਅਖਬਾਰ ਖੋਲ੍ਹਿਆ, ਮੋਟੀਆਂ ਮੋਟੀਆਂ ਸੁਰਖੀਆਂ ਤੇ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰੀ। ਉਸ ਵਿਚ ਇਕ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਸੀ--ਅਮਰੋਹਾ ਸੂਗਰ ਮਿਲ ਵਿਕਾਊ। ਲੈਣ ਦੇ ਚਾਹਵਾਨ ਗਨੇਸ਼ ਫਿਲੌਰ ਮਿਲ ਲਾਇਲਪੁਰ ਵਿਚ ਚਿਠੀ ਪਤਰ ਕਰਨ ।

ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਸਾਰ ਲਾਲਾ ਕੁੰਦਨ ਲਾਲ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕੀਤੀ। ਉਹ ਇਹ ਸੁਣ ਇਤਨਾ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਇਆ ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਰਾਹੀ ਨੂੰ ਲੰਘਦਿਆਂ ਲੰਘਦਿਆਂ ਲਾਲ ਲਭ ਪੈਂਦਾ ਏ। ਸੇਠ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਹ ਐਸ. ਬੀ. ਮਿਲ ਦਾ ਵੈਸੇ ਹਿਸੇ ਦਾ ਪਤੀਦਾਰ ਸੀ। ਪਰ ਕਿਥੇ ਪਤੀਦਾਰੀ ਕਿਥੇ ਮਾਲਕੀ। ਕਿਥੇ ਰਾਜਾ ਭੋਜ ਕਿਥੇ ਗੰਗੂ ਤੇਲੀ। ਪੱਤੀ ਪੱਤੀ ਹੁੰਦੀ ਏ, ਮਾਲਕੀ ਮਾਲਕੀ। ਲਾਲਾ ਜੀ ਮਨ ਬਣਾਇਆ ਕਿ ਸੌਦਾ ਜਰੂਰ ਕਰਨਾ ਏ। ਚੀਫ਼ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਕਰ, ਲਾਲਾ ਚੀਫ ਸਾਹਿਬ, ਤੇ ਰਘਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੈਨਰਲ ਮੈਨੇਜਰ ਲਾਇਲਪੁਰ ਨੂੰ ਰਵਾਨਾ ਹੋ ਪਏ।

ਰਾਤ ਆਰਾਮ ਕੀਤਾ ਤੇ ਸਵੇਰ ਸਾਰ ਨਿਤਨੇਮ ਉਪ੍ਰੰਤ ਨਾਸ਼ਤਾ ਕਰ, ਗਣੇਸ਼ ਫਿਲੌਰ ਮਿਲ ਪੁਜੇ। ਗੱਲ ਬਾਤ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ। ਦਲਾਲ ਨੇ ਕਿਹਾ, 'ਲਾਲਾ ਜੀ ! 18 ਲਖ ਲਗ ਚੁਕਾ ਹੈ ਪਰ 20 ਲਖ ਲੈਣਾ ਏ।' ਥੋੜੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਗੱਲ ਬਾਤ ਉਪ੍ਰੰਤ ਸਾਰੀ ਪਾਰਟੀ ਡੇਰੇ ਮੁੜ ਆਈ। ਸੇਠ ਪ੍ਰਸਨ ਸੀ ਕਿ 19-20 ਲਖ ਕੋਈ ਬਹੁਤਾ ਨਹੀਂ। ਉਸ ਮਨ ਬਣਾ ਲਿਆ ਕਿ ਸੌਦਾ ਜਾਨ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ। ਅਜੇਹੇ ਮੌਕੇ ਕਿਸਮਤ ਨਾਲ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਸਰਦਾਰ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, 'ਸਰਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਚੂਕਣਾ ਨਹੀਂ ਸੌਦਾ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਦੇਖਣਾ ਕਹੀ ਮੌਕਾ ਖੋਹਨਾ ਜਾਵੇ ਪਰ ਅਕਲ

ਕਿਸੇ ਦੇ ਪਿਉ ਦੀ ਨਹੀਂ । ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਲਖਾਂ ਪਤੀ ਕੋਲ ਵਧੇਰੇ ਸਮਝ ਹੋਵੇ ਤੇ ਗਰੀਬ ਕੋਲ ਥੋੜ੍ਹੀ । ਸਰਦਾਰ ਨੇ ਠਰਮੇ ਨਾਲ ਕਹਿਆ, 'ਲਾਲਾ ਜੀ ! ਜਲਦੀ ਕੀ ਕੋਈ ਬਾਤ ਨਹੀਂ । ਪੰਜਾਬੀ ਮੇਂ ਮਿਸਾਲ ਹੈ ਕਾਹਲੀ ਅਗੇ ਟੋਏ । ਮੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕੀ ਤੋ ਮਿਲ ਕੇ ਮਾਲਿਕ ਆਪ ਹੋਂਗੇ । ਜ਼ਰਾ ਧੀਰਜ ਸੇ ਕਾਮ ਲੋ, ਬਾਤ ਮੈਂ ਕਰੂੰਗਾ ।' ਸਰਦਾਰ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਇਹ ਜਣਾਇਆ । ਦਲਾਲ ਨੇ ਫੜ ਮਾਰੀ ਏ ਇਸ ਪਾਸ ਕੋਈ ਗਾਹਕ ਨਹੀਂ ।

ਦੂਸਰੇ ਦਿਨ ਇਹ ਪਾਰਟੀ ਦਲਾਲ ਨੂੰ ਮਿਲੀ ਤੇ 13 ਲਖ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕੀਤੀ । ਦਲਾਲ ਨੇ ਮੁਸਕਰਾਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ, 'ਵਾਹ ਸਰਦਾਰ ! 18 ਲਖ ਮਿਲਦਾ ਏ । ਸੌਦਾ ਕਰਨਾ ਏ ਕਿ ਵੇਲਾ ਟਪਾਣਾ ਏ ?'

'ਨਹੀਂ ਲਾਲਾ ਜੀ ! ਕੋਈ ਘਰੋਂ ਵਿਹਲੇ ਨਹੀਂ । ਸੈਲ ਸਪਟਾ ਕਰਨ ਨਹੀਂ ਆਏ । ਪੈਸੇ ਦੇਣੇ ਹਨ ਮਾਲ ਲੈਣਾ ਏਂ ।' ਇਹ ਕਹਿ ਵਾਪਸ ਮੁੜ ਆਏ । ਤੀਸਰੇ ਦਿਨ ਫਿਰ ਮਿਲੇ ਤੇ ਇਸ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਇਆ । ਦਲਾਲ ਜ਼ਰਾ ਸਾਹ ਖਿਚਕੇ ਕਹਿਆ 'ਇਹ ਮੂੰਹ ਤੇ ਮਸਰਾਂ ਦੀ ਦਾਲ' । ਪਰ ਸਰਦਾਰ ਉਸ ਦੇ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਪੜ੍ਹ ਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਦਲਾਲਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਹੇਰਾਫੇਰੀਆਂ ਹਨ । ਗਾਹਕ ਇਹਨਾਂ ਪਾਸ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਇਹ ਗੱਲ ਕਹਿ ਪਾਰਟੀ ਵਾਪਸ ਬਿਜਨੌਰ ਨੂੰ ਮੁੜ ਆਈ ।

ਲਾਲਾ ਕੁੰਦਨ ਲਾਲ ਦਾ ਦਿਲ ਡੋਬੂ ਖਾਣ ਲਗ ਪਿਆ ਕਿ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਗਲਤੀ ਕੀਤੀ ਏ । ਸੌਦਾ ਗੁਆ ਬੈਠੇ ਹਾਂ । ਪਰ ਔਲੇ ਦਾ ਤੇ ਸਿਆਣੇ ਦੇ ਆਖੇ ਦਾ ਮੁਲ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ । ਜਦ ਇਹ ਪਾਰਟੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਉਤਰੀ ਤਾਂ ਨਾਲ ਦੇ ਡੱਬੇ ਵਿਚੋਂ ਦਲਾਲ ਉਤਰ ਆਇਆ ਤੇ ਮੁੜ ਗੱਲ ਛੇੜ ਦਿਤੀ । ਤਾਂ ਸਰਦਾਰ ਦ੍ਰਿੜ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਇਸ ਸੌਦੇ ਵਿਚ ਮੇਰੀ ਲਾਜ ਰਹਿਣੀ ਹੈ । ਇਹਨਾਂ ਪਾਸ ਕੋਈ ਬੜਾ ਗਾਹਕ ਨਹੀਂ । ਸਰਦਾਰ ਨੇ ਪੋਲਾ ਜਿਹਾ ਮੂੰਹ ਬਣਾਕੇ ਕਿਹਾ, 'ਲਾਲਾ ਜੀ 13 ਲਖ ਤੋਂ ਵਧ ਇਕ ਧੇਲਾ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ । ਜੇ ਤੁਹਾਡੇ ਗਾਹਕ ਹਨ ਤਾਂ ਵੇਚੋ ।' ਦਲਾਲ ਨੇ ਕਿਹਾ 'ਸਰਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ! ਹੁਣ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੇ ਨਹੀਂ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਆਪ ਆਵਾਂਗਾ ।' ਜਦ ਉਸ ਕਿਹਾ ਆਵਾਂਗਾ ਤਾਂ ਸਰਦਾਰ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸੇਠ ਕੁੰਦਨ ਲਾਲ ਨੂੰ ਭਰੋਸਾ ਦਵਾਉਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ, 'ਲਾਲਾ ਜੀ ! ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚੰਗਾ ਹੀ ਕਰਨਗੇ ।' ਪਰ ਲਾਲੇ ਦਾ ਚਿਹਰਾ ਚਮਕਿਆ ਹੋਇਆ ਮੁੜ ਪੀਲਾ ਪੈ ਗਿਆ । ਪਾਰਟੀ ਘਰ ਮੁੜ ਆਈ ।

ਮੁਕਰਰ ਤਾਰੀਖ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰੀਆ ਦਲਾਲ ਆ ਗਿਆ । ਜਲ ਪਾਣੀ

ਛਕਿਆ । ਕੁਦਰਤੀ ਲਾਲਾ ਕੁੰਦਨ ਲਾਲ ਨੂੰ ਲਖਨਊ ਜਾਣਾ ਪੈ ਗਿਆ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਪੁਤਰ ਨੂੰ ਕੋਰੇ ਚੈਕ ਤੇ ਦਸਖਤ ਕਰ ਕੇ ਦੇ ਗਿਆ ਤੇ ਸਰਦਾਰ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪਕੀ ਕਰ ਗਿਆ ਕਿ ਬਹੁਤੀ ਸਿਆਣਪ ਨਹੀਂ ਕਰਨੀ । ਸੌਦਾ ਜਾਣ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ। ਦਲਾਲ ਨਾਲ ਮੁੜ ਗੱਲ ਬਾਤ ਹੋਈ। ਚੀਫ਼ ਸਾਹਿਬ ਇਕੋ ਗੱਲ ਫੜੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤਾਂ 13 ਲਖ ਤੋਂ ਇਕ ਕੋਡੀ ਵਧ ਨਹੀਂ ਦੇਣੀ, ਮਗਰ ਦਲਾਲ ਨੇ ਨਿਮਰਤਾ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਕਿ ਨਹੀਂ ਸਰਦਾਰਾ ਇਹ ਗੱਲ ਬਣਦੀ ਨਹੀਂ ਕੁਝ ਵਧਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਆਖਰ 15 ਹਜ਼ਾਰ ਵਧਾ ਦਿਤਾ। ਦਲਾਲ ਕਹਿਆ ਪਕਾ ਸੌਦਾ ਦਿਲੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਪਰ ਬਾਹਰ ਗੱਲ ਕਢਣੀ ਨਹੀਂ। ਮੁਕਰਰ ਤਾਰੀਖ ਤੇ ਸਰਦਾਰ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਸਜਣ ਦਿਲੀ ਪੁਜੇ। ਲਾਲਾ ਨਰਾਇਣ ਦਾਸ ਦੇ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਨੇ ਚੰਗੀ ਖਾਤਰ ਤਵਾਜ਼ਾ ਕੀਤੀ। ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛਕ ਕੇ ਲਾਲਾ ਜੀ ਸਰਦਾਰ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਕ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਚਲੇ ਗਏ। ਦਲਾਲ ਜਾਂਦਿਆਂ ਜਾਂਦਿਆਂ ਸੇਠ ਦੇ ਕੰਨ ਵਿਚ ਕਹਿ ਗਿਆ ਕਿ ਸੌਦੇ ਦੀ ਕੁੰਜੀ ਸਰਦਾਰ ਦੇ ਹੱਥ ਏ। ਇਸ ਨੂੰ ਕਾਬੂ ਕਰੋ ! ਫਿਰ ਪੈਸੇ ਈ ਪੈਸੇ। ਲਾਲਾ ਹੰਡਿਆ ਵਰਤਿਆ ਸੀ। ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਸਭ ਵਲ ਛਲ ਜਾਣਦਾ ਸੀ। ਕਈ ਪਤਣਾਂ ਦਾ ਪਾਣੀ ਪੀ ਚੁਕਾ ਸੀ। ਉਹ ਤਾੜ ਗਿਆ ਕਿ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗੁਰੂ ਵਾਲਾ ਏ। ਇਸ ਨੂੰ ਵਸ ਵਿਚ ਕਰਨਾ ਸੌਖਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਸਾਡਾ ਕੀ ਹਰਜ ਏ। ਕਈ ਨੀਤੀਵਾਨ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਥੇ ਕੰਮ ਨਿਕਲਦਾ ਨਜਰੀਂ ਨਾ ਆਵੇ ਓਥੇ ਇਸਤਰੀ ਤੇ ਪੈਸਾ ਕੰਮ ਕੱਢ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਤੁਸੀਂ ਦਾਉ ਲਾ ਕੇ ਵੇਖੋ, ਵਜ ਗਿਆ ਤਾਂ ਤੀਰ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਤੁਕਾ ਹੀ ਸਹੀ। ਲਾਲੇ ਨੇ ਗੱਲ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ, ਵੇਖ ਸਰਦਾਰਾ ! ਜਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਅਜੇਹੇ ਮੌਕੇ ਘਟ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਵੇਲੇ ਦੀ ਨਮਾਜ਼ ਕੁਵੇਲੇ ਦੀਆਂ ਟਕਰਾਂ। ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਬੈਠਾ ਖਾਵੇਂਗਾ। ਪੁਤਰ ਪੋਤਰੇ ਮੌਜਾਂ ਕਰਨਗੇ ! ਵੇਲਾ ਖੁੰਝਿਆ ਹਥ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਸਾਡੀ ਮੰਗ 20 ਲਖ ਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਹੈ 13 ਲਖ ਦੀ, ਜਿਤਨਾ ਵਧ ਜਾਵੇ ਅੱਧੋ ਅੱਧ, ਬਸ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਮਾਇਆ ਦੋ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਬਣਾਈ ਏ ! ਜੜ ਤੇ ਚੇਤਨ । ਚੇਤਨ ਮਾਇਆ ਨੇ ਸਿਰੰਗੀ ਰਿਖੀ ਦਾ ਨਾਸ ਕੀਤਾ, ਰਾਵਨ ਮਹਾਨ ਪੰਡਿਤ ਚੇਤਨ ਮਾਇਆ ਤੇ ਡੁਲਾ, ਰਾਜ ਭਾਗ ਗੁਆ ਕਲੰਕ ਦਾ ਟਿਕਾ ਲਵਾ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਗਿਆ। ਇੰਦਰ ਚੇਤਨ ਮਾਇਆ ਤੇ ਭੁਲ ਗਿਆ। ਆਪ ਵੀ ਸਰਾਪਿਆ ਗਿਆ ਤੇ ਸਤੀ ਵਿਚਾਰੀ ਨੂੰ ਪੱਥਰ ਕੀਤਾ। ਇਕ ਇਕ ਦਾ ਕੀ ਕਹਿਣਾ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਮਾਇਆ ਨੇ ਘਾਇਲ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਸਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਤ ਸਤ ਇਉਂ ਕਾਫੂਰ ਹੋ

ਗਏ ਜਿਵੇਂ ਤੂਫਾਨੀ ਹੜ ਅਗੇ ਸੁਕਾ ਤੀਲਾ। ਜੇਹੜੀ ਮਾਇਆ ਦਿਸ ਤੋਂ ਚਾਰ ਹਿੱਸੇ ਵਧ ਹੈ। ਵੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਡੇ ਵਡੇ ਧੂਣੀਆਂ ਦੇ ਰਮਜੇ, ਤਪਸਵੀ, ਵੈਰਾਗੀ, ਤਿਆਗੀ ਅਤੇ ਬਾਨ ਪ੍ਰਸਤੀਏ, ਇਸਨੂੰ ਚਿਮਟੇ ਨਾਲ ਨ ਛੂਹਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਛਣਕਾਰ ਤੇ ਲਿਸ਼ਕ ਵਿਖਾਈ, ਸਭ ਦੇ ਆਸਣ ਡੋਲ ਗਏ। ਪਰ ਸਰਦਾਰ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅੰਦਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਮਿਹਰ ਭਰਿਆ ਹੱਥ ਸੀ। ਜਦ ਸਰਦਾਰ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਇਹ ਗਲ ਸੁਣੀ ਤਾਂ ਇਕ ਦਮ ਅੱਖਾਂ ਬੰਦ ਕਰ ਲਈਆਂ। ਅੰਦਰ ਕੀ ਵੇਖਿਆ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਰਾਜਮਾਨ ਹਨ। ਠੰਡ ਪੈ ਗਈ ਤੇ ਮਨ ਨੂੰ ਕੀ ਆਖਿਆ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ! ਵੇਖ ਇਕ ਪਾਸੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ! ਇਕ ਪਾਸੇ ਨਾਗਨੀ ! ਚੁਣ ਕਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਚੁਣਨੀਆਂ। ਇਹ ਮਾਇਆ ਢਲਦੀ ਛਾਉਂ, ਕਾਗ ਬਨੇਰੇ ਦਾ। ਅਜ ਇਸ ਘਰ, ਕਲ ਉਸ ਘਰ, ਜਿਸਦਾ ਨਾ ਕੋਈ ਥਾਂ ਨਾ ਟਿਕਾਣਾ। ਇਹ ਡੰਗ ਮਾਰ ਪਾਗਲ ਕਰ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਹੈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜਿਸਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਲਾਲ, ਹੀਰੇ, ਮੋਤੀ, ਯਾਕੂਤ ਜ਼ੁਮੁਰਦ ਰੁਲਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ। ਚੁਣ ਲੈ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚੋਂ। ਕਰ ਸਤਿਗੁਰ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਲ ਧਿਆਨ। ਮਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਠੀਕਰੀਆਂ ਨੂੰ ਲਤ। ਇਹ ਅਜ ਦੀ ਗਲ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਘਟਨਾ ਸੰਨ 1956 ਦੀ ਹੈ, ਜਦ ਮਾਇਆ ਮਹਿੰਗੀ ਸੀ। ਜਿਸਦੀ ਜੇਬ ਵਿਚ ਨਗੂਣੇ 10 ਨੋਟ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਾਰੂੰ ਸਮਝਦਾ ਸੀ। ਮਸਤੀ ਚੜ੍ਹੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇਸ ਧਰਤੀ ਦਾ ਬੰਦਾ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਸੀ। ਆਕਾਸ਼ੋਂ ਉਤਰਿਆ ਸਮਝਦਾ ਸੀ।

ਸਰਦਾਰ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਨੇਤਰ ਖੋਲੇ ਤੇ ਕਿਹਾ, ਲਾਲਾ ਜੀ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਗਾਂ ਖਵਾਉਣ ਲਗੇ ਓ ! ਭੜੂਏ ਪੈਸੇ ਨਾਲ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣੇ। ਅੰਤ ਧਰਮ ਨੇ ਬਾਂਹ ਫੜਨੀ ਏ। ਮੈਨੂੰ ਫੁਲਾਂ ਦੀ ਸੇਜ ਤੋਂ ਡੇਗਕੇ ਕੰਡਿਆਂ ਤੇ ਘਸੀਟਨ ਲਗੇ ਓ। ਤਖਤ ਤੋਂ ਸੁਟ ਦਲ ਦਲ ਵਿਚ ਫਸਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ। ਮੈਂ ਮਾਲ ਲੈਣ ਆਇਆ ਹਾਂ ਕਿ ਧਰਮ ਗਵਾਉਣ ? ਇਹ ਸੁਣਦਿਆਂ ਸਾਰ ਲਾਲਾ ਜੀ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਦੇ ਤੋਤੇ ਉਡ ਗਏ। ਪਸੀਨਾ ਪਸੀਨਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਸਵਾਰਥ ਦੀ ਹਾਰ ਵੇਖ ਸਹਿਮ ਗਿਆ। ਕਦੇ ਸਰਦਾਰ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨੂਰਾਨੀ ਮੁਖੜੇ ਵਲ ਤਕੇ, ਕਦੇ ਛਤ ਵਲ ਵੇਖੇ। ਸੱਚੇ ਗ੍ਰਿਸਤੀਆਂ ਦੀ ਗਲ ਛਡੋ ਵਡੇ ਅਖਾੜਿਆਂ ਵਾਲੇ ਮਹੰਤ, ਗਦੀ ਦਾਰ, ਦਿਗੰਬਰਾਂ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਅਨੇਕਾਂ ਵਰ ਤੇ ਅਸੀਸਾਂ ਦੇਂਦੇ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਇਹ ਚਾਰ ਪੰਜ ਸੌ ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਸਿਖ ਲਖਾਂ ਰੁਪਿਆਂ ਵਲ ਅਖ ਉਠਾ ਕੇ ਨਹੀਂ ਦੇਖਦਾ।

ਕੁਝ ਚਿਰ ਬਾਅਦ ਹੌਸਲਾ ਕਰਕੇ ਬੋਲਿਆ, ਸਰਦਾਰਾ ! ਤੂੰ ਜਿਤਿਆ ਮੈਂ ਹਾਰਿਆ ! ਪਰ ਕੁਝ ਵਧਾ । ਸਰਦਾਰ ਨੇ ਕਹਿਆ, ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੇ ਤਾਂ ਲਵੋ ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ਹੋਰ ਇਕ, ਦੋ, ਤਿੰਨ, ਬਸ । ਹੁਣ ਲਾਲਾ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਰਾਇਣ ਕੁਝ ਬੋਲ ਨ ਸਕਿਆ ਤੇ ਪੇਸ਼ਗੀ ਵਾਸਤੇ ਆਖਿਆ । ਚਾਰ ਲਖ ਦੀ ਪੇਸ਼ਗੀ ਦਿਤੀ ਗਈ । ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਤੇ ਰਜਿਸਟਰੀ ਹੋਣੀ ਮਿਥੀ, ਇਕਰਾਰ ਨਾਮਾ ਤੈ ਹੋ ਗਿਆ । ਤਹਿਰੀਰ ਲਿਖੀ ਗਈ ।

ਰਜਿਸਟਰੀ ਅਜੇ ਹੋਣੀ ਸੀ । ਲਾਲਾ ਕਿਰਪਾ ਨਰਾਇਣ ਲਾਲਾ ਕੁੰਦਨ ਲਾਲ ਨੂੰ ਮਿਲੇ । ਰਜਿਸਟਰਾਰ ਦੀ ਮੇਜ਼ ਤੇ 11 ਲਖ 20 ਹਜ਼ਾਰ ਰਖਿਆ ਤੇ ਰਜਿਸਟਰੀ ਹੋ ਗਈ । ਜਦ ਰਜਿਸਟਰੀ ਹੋ ਗਈ ਤਾਂ ਲਾਲਾ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਰਾਇਣ ਨੇ ਕੁੰਦਨ ਲਾਲ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਦਸਦਿਆਂ ਬਹੁਤ ਬਹੁਤ ਵਧਾਈ ਦਿਤੀ ਅਤੇ ਆਖਿਆ, ਲਾਲਾ ਜੀ ਤੁਸੀਂ ਭਲੀ ਭ੍ਾਂਤ ਸਫਲ ਰਹੋਗੇ । ਜਿਸ ਸਖਸ਼ ਕੇ ਪਾਸ ਸਰਦਾਰ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੈਸੇ ਧਰਮਾਤਮਾ, ਈਮਾਨਦਾਰ ਔਰ ਦੇਵਤਾ ਸਰੂਪ ਕਾਮ ਕਰਨੇ ਵਾਲੇ ਹੋਂ ਵਹਾਂ ਕਭੀ ਅਸਫਲਤਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਤੀ ।

ਰਜਿਸਟਰ ਹੋ ਗਈ । ਬਾਕੀ ਯਾਰਾਂ ਬਾਰਾਂ ਲਖ ਦਾ ਸਟੋਰ ਸੀ । ਉਸਨੂੰ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਖਾਲੀ ਕਰਨਾ ਸੀ । ਫੇਰ ਲਾਲਾ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜਵਾਤਰੇ ਕਿਰਪਾਨਾਰਾਇਨ ਨੂੰ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਦੀ ਥੈਲੀ ਦੇ ਕੇ ਭੇਜਿਆ ਤਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਟੋਰ ਚੁਕਣਾ ਨ ਪਵੇ । ਕਿਰਪਾ ਨਾਰਾਇਨ ਆਇਆ ਤੇ ਥੈਲੀ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਦੇ ਅਗੇ ਰਖੀ ਤੇ ਆਖਿਆ ਸਰਦਾਰ ਜੀ ਕੇਵਲ ਫਲ ਫਰੂਟ ਹੈ । ਨਜਰਾਨਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ । ਸਟੋਰ ਵਿਕ ਜਾਵੇ । ਸਰਦਾਰ ਅੰਦਰ ਮੁੜ ਉਹ ਕੂਕਿਆਂ ਵਾਲੀ ਰੂਹ ਆਈ ਤੇ ਆਖਿਆ, ਲਾਲਾ ਜੀ ਜੇ ਮੈਨੂੰ 3 ਲਖ ਲੈਣ ਤੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਬਚਾਇਆ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਦਸ ਹਜਾਰ ਨਾਲ ਮੈਂ ਜ਼ਰੂਰ ਮੂੰਹ ਕਾਲਾ ਕਰਨਾ ਏਂ । ਤੁਸੀਂ ਘੜੀ ਮੁੜੀ ਪਰਚੇ ਨ ਪਾਉ ਜਿਸਤਰ੍ਹਾਂ ਬਣੇਗਾ ਸਟੋਰ ਲੈ ਲਵਾਂਗੇ ਪਰ ਇਸ ਮਾਇਆ ਜਾਲ ਤੋਂ ਬਚਾਓ । ਜਦ ਇਸ ਘਟਨਾਂ ਦੀ ਖਬਰ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲੀ ਤਾਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸਰਦਾਰ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਛਾਤੀ ਨਾਲ ਲਾਇਆ ਤੇ ਬੜੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਬਖਸ਼ੀਆਂ ਤੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ! ਤੇਰੇ ਇਸ ਕਰਤਵ ਨੇ ਮੇਰੀ ਛਾਤੀ ਚੋੜੀ ਕਰ ਦਿਤੀ ਏ । ਪਰ ਸਰਦਾਰ ਨੇ ਛਲਕਦੇ ਹੰਝੂਆਂ ਨਾਲ ਸੀਸ ਨਿਵਾਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ, ਗ੍ਰੀਬਨਿਵਾਜ ਇਹ ਤੇਰੀ ਮਿਹਰ, ਸਭ ਤੇਰੀ ਬਖਸ਼ਸ਼ !! ਮੈਂ ਕੌਣ ਵਿਚਾਰਾ !!!'

ਯਰਕਾਨ

ਸਰਦਾਰਨੀ ਕਰਮ ਦਈ, ਮੇਰੀ ਸੱਸ ਤੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰਵਾਰ ਸ੍ਰੀ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਕਤਕ ਦੀ ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਦੇ ਮੇਲੇ ਤੇ ਗਏ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ। ਸੰਤ ਨਿਧਾਨ ਸਿੰਘ ਆਲਿਮ ਦਾ ਮਨੋਹਰ ਵਖਿਆਨ, ਸੰਤ ਭਗਤ ਸਿੰਘ, ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਅਰਸ਼ੀ ਫਰਿਸ਼ਤੇ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਭਿਜੇ ਹੋਲੇ ਦੇ ਦੀਵਾਨ, ਸੰਤ ਭੂਰੀ ਵਾਲੇ ਤੇ ਰਲਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਖਿੜੇ ਮਸਤਕਾਂ ਤੇ ਨੂਰਾਨੀ ਝਲਕਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਵਖ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ, ਬਾਲ ਲੀਲ੍ਹਾ, ਤੰਬੂ ਸਾਹਿਬ, ਕਿਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਮਾਲ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਕਰ ਮਨ ਬੜਾ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਇਆ।

ਮੇਲੇ ਦਾ ਭੋਗ ਪੈ ਗਿਆ ਤੇ ਵਾਪਸੀ ਦੀਆਂ ਤਿਆਰੀਆਂ ਅਰੰਭੀਆਂ। ਸਰਦਾਰਨੀ ਜੀ ਦਾ ਇਹ ਸੁਭਾਉ ਸੀ ਕਿ ਜਦ ਕਦੇ ਮੇਲੇ ਤੋਂ ਆਉਣਾ ਤਾਂ ਦਾਲਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਨਾਲ ਜਰੂਰ ਲੈ ਕੇ ਆਉਣਾ ਤੇ ਘਰ ਆ ਕੇ ਸਵਾਇਆ ਸਵਾਇਆ ਸਭ ਨੂੰ ਵਰਤਾਉਣਾ। ਜਦ ਮੇਲੇ ਉਪ੍ਰੰਤ ਅਸੀਂ ਕਿਸ਼ਨ ਗੜ੍ਹ ਜ਼ਿਲਾ ਸ਼ੇਖੂਪੁਰਾ, ਮੁਰਬਿਆ ਤੇ ਪੁਜੇ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦਾਲਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਵਰਤਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ।

ਮੁਨਸ਼ੀ ਹਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਯਰਕਾਨ ਨਾਲ ਮੋਇਆ ਪਿਆ ਸੀ। ਮਹੀਨਾ ਭਰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਛਕਿਆ। ਕੋਈ ਦਵਾਈ ਵੀ ਕਾਰਗਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਈ। ਡਾਕਟਰ ਬਥੇਰੀ ਵਾਹ ਲਾ ਥਕੇ। ਬੇ ਜੀ ਕਿਹਾ 'ਹਰਦਿਤ ਸਿੰਘ। ਆਹ ਲੈ ਤੂੰ ਵੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ, ਹੁਣੇ ਬੁਖਾਰ ਉੱਡ ਜਾਸੀ।' ਹਰਦਿਤ ਸਿੰਘ ਬੜਾ ਡਰਿਆ, ਅਗੇ ਕੋਈ ਦਵਾਈ ਕਾਟ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ। ਇਹ ਲੰਗਰ ਦਾ ਬਿਹਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਤੇ ਮਾਂਹ ਦਾ ਦਾਲਾ, ਆਂਦਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਣਾ ਨਹੀਂ, ਵੇਖਦਿਆਂ ਸਾਰ ਸਿਰ ਫੇਰਿਆ, ਪਰ ਬੇ ਜੀ ਕਿਹਾ 'ਡਰਦਾ ਕਿਉਂ ਏ? ਇਹ ਗੁਰੂ ਕੇ ਲੰਗਰ ਦਾ ਪ੍ਰਸਾਦਾ ਏ। ਜਨਮ ਜਨਮਾਂਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਕੋੜ੍ਹ ਦੂਰ ਕਰ ਦੇਸੀ, ਘਬਰਾ ਨਾ।' ਬੇ ਜੀ ਦੇ ਇਤਨੇ ਸ਼ਰਧਾ ਭਰੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬੋਲ ਨਾ ਸਕਿਆ ਤੇ ਦਾਲਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਹੋਲੀ 2 ਨਿਗਲ ਗਿਆ।

ਇਹ ਸੁਣ ਗਿਆਨੀ ਤੇ ਵਿਗਿਆਨੀ ਹੱਕੇ ਬੱਕੇ ਰਹਿ ਜਾਣਗੇ ਕਿ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਅੰਦਰ

ਜਾਣ ਦੀ ਦੇਰ ਸੀ, ਯਰਕਾਣ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਾ ਕਿਹੜੇ ਪਾਸੇ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਅਜ ਹੋਰ ਕਲ੍ਹ ਹੋਰ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਮੋੜਾ ਪੈ ਗਿਆ। ਜਿਥੇ ਡਾਕਟਰਾਂ ਦੀ ਦਵਾਈ ਦਾ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦਾ ਉਥੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦੇ ਨੇ ਰੋਗ ਨੂੰ ਦਾਬਾ ਚਾੜ੍ਹਿਆ ਬੇ ਜੀ ਕਿਹਾ 'ਹਰਦਿਤ ਸਿੰਘਾ ਵੇਖਿਆ ਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਦੇ ਲੰਗਰ ਦਾ ਸਵਾਦ। ਇਹ ਘਰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਘਰ ਹੈ।'

ਸਰਦਾਰਨੀ ਲੀਲ੍ਹਾ ਵੰਤੀ

ਬਵਾਸੀਰ

ਬਾਬਾ ਟੇਕ ਸਿੰਘ ਗੁਰੂ ਕੇ ਲਾਡਲੇ, ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵੰਡਾਰੇ ਪਿਛੋਂ ਸਰਸੇ ਵਿਚ ਆ ਨਿਵਾਸ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਵਾਸੀਰ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਸੀ, ਸਰਦਾ ਪੁਜਦਾ ਸੀ। ਬੜੇ ਬੜੇ ਕਾਬਲ ਵੈਦਾਂ, ਹਕੀਮਾਂ ਤੇ ਸਰਜਨਾਂ ਕੋਲੋਂ ਦਵਾਈਆਂ ਲਈਆਂ ਪਰੰਤੂ ਆਰਾਮ ਕਿਤੋਂ ਨਾ ਆਇਆ।

ਹਾਰ ਹੁਟ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ, ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ਼ ਤਰੁਠ ਪਏ ਤੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ 'ਟੇਕ ਸਿੰਘਾ! ਮੂਲੀ ਲੈ ਕੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਚਾਰ ਫਾਗਾਂ ਲੂਣ, ਕਾਲੀ ਮਿਰਚ ਲਾ, ਰਾਤ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਤਰੇਲ ਵਿਚ ਟੰਗ ਦਿਆ ਕਰ, ਸਵੇਰ ਸਾਰ ਉਸਨੂੰ ਛਕ ਬਾਹਰ ਖੇਤਾਂ ਵਲ ਨਿਕਲ ਜਾਇਆ ਕਰ, ਪਰ ਭਜਨ ਕਰਦਾ ਮੁੜੀਂ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਿਹਰ ਕਰਨਗੇ।

ਟੇਕ ਸਿੰਘ ਸਤਿ ਬਚਨ ਕਹਿ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਦਿਤਾ। ਉਸੇ ਸਮੇਂ ਇਕ ਹੋਰ ਸਿੰਘ ਵੀ ਪਾਸ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਵੀ ਬਵਾਸੀਰ ਦੀ ਤਕਲੀਫ਼ ਬਾਰੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕਿਹਾ ਜੀ ਮੈਂ ਵੀ ਟੇਕ ਸਿੰਘ ਵਾਂਗੂ ਕਰਾਂ। ਬਿਮਾਰੀ ਦੋਹਾਂ ਦੀ ਇਕੋ ਜੇਹੀ ਸੀ। ਉਮਰ ਵੀ ਲਗ ਭਗ ਬਰਾਬਰ ਸੀ, ਮਗਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਫੁਰਮਾਇਆ 'ਤੈਨੂੰ ਨਵਾਂ ਨੁਸਖਾ ਦਸਾਂਗੇ।'

ਸੰਤ ਟੇਕ ਸਿੰਘ ਹੁਕਮ ਮੰਨ ਅਮਲ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ। ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਫ਼ਰਕ ਪੈ ਗਿਆ ਅਤੇ ਝਬਦੇ ਹੀ ਰੋਗ ਬਿਸਤਰਾ ਬੋਰੀਆ ਬੰਨ੍ਹ ਕੂਚ ਕਰ ਗਿਆ। ਟੇਕ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਰਾਜ਼ੀ ਵੇਖ ਉਸ ਸਿੰਘ ਵੀ ਇਹੋ ਨੁਸਖਾ ਅਜ਼ਮਾਇਆ, ਮਗਰ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਾ ਪਿਆ ■

ਯਰਕਾਨ

ਸਰਦਾਰਨੀ ਕਰਮ ਦਈ, ਮੇਰੀ ਸੱਸ ਤੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰਵਾਰ ਸ੍ਰੀ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਕਤਕ ਦੀ ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਦੇ ਮੇਲੇ ਤੇ ਗਏ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ। ਸੰਤ ਨਿਧਾਨ ਸਿੰਘ ਆਲਿਮ ਦਾ ਮਨੋਹਰ ਵਖਿਆਨ, ਸੰਤ ਭਗਤ ਸਿੰਘ, ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਅਰਸ਼ੀ ਫਰਿਸ਼ਤੇ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਭਿਜੇ ਹੋਲੇ ਦੇ ਦੀਵਾਨ, ਸੰਤ ਭੂਰੀ ਵਾਲੇ ਤੇ ਰਲਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਖਿੜੇ ਮਸਤਕਾਂ ਤੇ ਨੂਰਾਨੀ ਝਲਕਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਵਖ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ, ਬਾਲ ਲੀਲ੍ਹਾ, ਤੰਬੂ ਸਾਹਿਬ, ਕਿਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਮਾਲ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਕਰ ਮਨ ਬੜਾ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਇਆ।

ਮੇਲੇ ਦਾ ਭੋਗ ਪੈ ਗਿਆ ਤੇ ਵਾਪਸੀ ਦੀਆਂ ਤਿਆਰੀਆਂ ਅਰੰਭੀਆਂ। ਸਰਦਾਰਨੀ ਜੀ ਦਾ ਇਹ ਸੁਭਾਉ ਸੀ ਕਿ ਜਦ ਕਦੇ ਮੇਲੇ ਤੋਂ ਆਉਣਾ ਤਾਂ ਦਾਲਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਨਾਲ ਜਰੂਰ ਲੈ ਕੇ ਆਉਣਾ ਤੇ ਘਰ ਆ ਕੇ ਸਵਾਇਆ ਸਵਾਇਆ ਸਭ ਨੂੰ ਵਰਤਾਉਣਾ। ਜਦ ਮੇਲੇ ਉਪ੍ਰੰਤ ਅਸੀਂ ਕਿਸ਼ਨ ਗੜ੍ਹ ਜ਼ਿਲਾ ਸ਼ੇਖੂਪੁਰਾ, ਮੁਰਬਿਆ ਤੇ ਪੁਜੇ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦਾਲਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਵਰਤਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ।

ਮੁਨਸ਼ੀ ਹਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਯਰਕਾਨ ਨਾਲ ਮੋਇਆ ਪਿਆ ਸੀ। ਮਹੀਨਾ ਭਰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਛਕਿਆ। ਕੋਈ ਦਵਾਈ ਵੀ ਕਾਰਗਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਈ। ਡਾਕਟਰ ਬਥੇਰੀ ਵਾਹ ਲਾ ਥਕੇ। ਬੇ ਜੀ ਕਿਹਾ 'ਹਰਦਿਤ ਸਿੰਘ। ਆਹ ਲੈ ਤੂੰ ਵੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ, ਹੁਣੇ ਬੁਖਾਰ ਉੱਡ ਜਾਸੀ।' ਹਰਦਿਤ ਸਿੰਘ ਬੜਾ ਡਰਿਆ, ਅਗੇ ਕੋਈ ਦਵਾਈ ਕਾਟ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ। ਇਹ ਲੰਗਰ ਦਾ ਬਿਹਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਤੇ ਮਾਂਹ ਦਾ ਦਾਲਾ, ਆਂਦਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਣਾ ਨਹੀਂ, ਵੇਖਦਿਆਂ ਸਾਰ ਸਿਰ ਫੇਰਿਆ, ਪਰ ਬੇ ਜੀ ਕਿਹਾ 'ਡਰਦਾ ਕਿਉਂ ਏ? ਇਹ ਗੁਰੂ ਕੇ ਲੰਗਰ ਦਾ ਪ੍ਰਸਾਦਾ ਏ। ਜਨਮ ਜਨਮਾਂਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਕੋੜ੍ਹ ਦੂਰ ਕਰ ਦੇਸੀ, ਘਬਰਾ ਨਾ।' ਬੇ ਜੀ ਦੇ ਇਤਨੇ ਸ਼ਰਧਾ ਭਰੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਬੋਲ ਨਾ ਸਕਿਆ ਤੇ ਦਾਲਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਹੋਲੀ 2 ਨਿਗਲ ਗਿਆ।

ਇਹ ਸੁਣ ਗਿਆਨੀ ਤੇ ਵਿਗਿਆਨੀ ਹੱਕੇ ਬੱਕੇ ਰਹਿ ਜਾਣਗੇ ਕਿ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਅੰਦਰ

ਜਾਣ ਦੀ ਦੇਰ ਸੀ, ਯਰਕਾਣ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਾ ਕਿਹੜੇ ਪਾਸੇ ਚਲਾ ਗਿਆ। ਅਜ ਹੋਰ ਕਲ੍ਹ ਹੋਰ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਮੋੜਾ ਪੈ ਗਿਆ। ਜਿਥੇ ਡਾਕਟਰਾਂ ਦੀ ਦਵਾਈ ਦਾ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦਾ ਉਥੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦੇ ਨੇ ਰੋਗ ਨੂੰ ਦਾਬਾ ਚਾੜ੍ਹਿਆ ਬੇ ਜੀ ਕਿਹਾ 'ਹਰਦਿਤ ਸਿੰਘਾ ਵੇਖਿਆ ਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਦੇ ਲੰਗਰ ਦਾ ਸਵਾਦ। ਇਹ ਘਰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਘਰ ਹੈ।'

ਸਰਦਾਰਨੀ ਲੀਲ੍ਹਾ ਵੰਤੀ

ਬਵਾਸੀਰ

ਬਾਬਾ ਟੇਕ ਸਿੰਘ ਗੁਰੂ ਕੇ ਲਾਡਲੇ, ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵੰਡਾਰੇ ਪਿਛੋਂ ਸਰਸੇ ਵਿਚ ਆ ਨਿਵਾਸ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਵਾਸੀਰ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਸੀ, ਸਰਦਾ ਪੁਜਦਾ ਸੀ। ਬੜੇ ਬੜੇ ਕਾਬਲ ਵੈਦਾਂ, ਹਕੀਮਾਂ ਤੇ ਸਰਜਨਾਂ ਕੋਲੋਂ ਦਵਾਈਆਂ ਲਈਆਂ ਪਰੰਤੂ ਆਰਾਮ ਕਿਤੋਂ ਨਾ ਆਇਆ।

ਹਾਰ ਹੁਟ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ, ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ਼ ਤਰੁਠ ਪਏ ਤੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ 'ਟੇਕ ਸਿੰਘਾ! ਮੂਲੀ ਲੈ ਕੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਚਾਰ ਫਾਗਾਂ ਲੂਣ, ਕਾਲੀ ਮਿਰਚ ਲਾ, ਰਾਤ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਤਰੇਲ ਵਿਚ ਟੰਗ ਦਿਆ ਕਰ, ਸਵੇਰ ਸਾਰ ਉਸਨੂੰ ਛਕ ਬਾਹਰ ਖੇਤਾਂ ਵਲ ਨਿਕਲ ਜਾਇਆ ਕਰ, ਪਰ ਭਜਨ ਕਰਦਾ ਮੁੜੀਂ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਿਹਰ ਕਰਨਗੇ।

ਟੇਕ ਸਿੰਘ ਸਤਿ ਬਚਨ ਕਹਿ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਦਿਤਾ। ਉਸੇ ਸਮੇਂ ਇਕ ਹੋਰ ਸਿੰਘ ਵੀ ਪਾਸ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਵੀ ਬਵਾਸੀਰ ਦੀ ਤਕਲੀਫ਼ ਬਾਰੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕਿਹਾ ਜੀ ਮੈਂ ਵੀ ਟੇਕ ਸਿੰਘ ਵਾਂਗੂ ਕਰਾਂ। ਬਿਮਾਰੀ ਦੋਹਾਂ ਦੀ ਇਕੋ ਜੇਹੀ ਸੀ। ਉਮਰ ਵੀ ਲਗ ਭਗ ਬਰਾਬਰ ਸੀ, ਮਗਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਫੁਰਮਾਇਆ 'ਤੈਨੂੰ ਨਵਾਂ ਨੁਸਖਾ ਦਸਾਂਗੇ।'

ਸੰਤ ਟੇਕ ਸਿੰਘ ਹੁਕਮ ਮੰਨ ਅਮਲ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ। ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਫ਼ਰਕ ਪੈ ਗਿਆ ਅਤੇ ਝਬਦੇ ਹੀ ਰੋਗ ਬਿਸਤਰਾ ਬੋਰੀਆ ਬੰਨ੍ਹ ਕੂਚ ਕਰ ਗਿਆ। ਟੇਕ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਰਾਜ਼ੀ ਵੇਖ ਉਸ ਸਿੰਘ ਵੀ ਇਹੋ ਨੁਸਖਾ ਅਜ਼ਮਾਇਆ, ਮਗਰ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਾ ਪਿਆ।

ਮਾਲ ਵਾਸਤੇ । ਘੋੜੀ ਘੋੜੀਆਂ ਆਉਂਦੇ, ਮਨ ਮਰਜ਼ੀ ਦਾ ਖਾਂਦੇ, ਮਨ ਮਰਜ਼ੀ ਦਾ ਲਤਾੜਦੇ । ਘੋੜਿਆਂ ਦੇ ਸੇਵਾਦਾਰ ਭਜਨ ਬਾਣੀ ਕਰਦੇ ਤੇ ਗਫੇ ਵੀ ਲਾਂਦੇ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀਆਂ ਖਾਸ ਮਿਹਰਾਂ ਸਨ ।

ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਦੋ ਪੁਤਰ ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਸਨ । ਸਤਿਗੁਰ ਦੀ ਰਜ਼ਾ, ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਾਤਾ ਨਿਕਲੀ ਤੇ ਮਾਤਾ ਦੇ ਨਿਕਲਣ ਨਾਲ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਚਿਟੇ ਪੈ ਗਏ, ਚੰਨ ਵਰਗੇ ਮੂੰਹ ਤੇ ਦਾਗ ਲਗ ਗਏ । ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮਾਤਾ ਠਾਕਰੀ ਨੂੰ ਬੜਾ ਫਿਕਰ ਲਗਾ । ਬਥੇਰਾ ਡਾਕਟਰਾਂ, ਹਕੀਮਾਂ ਪਾਸ ਭੱਜੀ ਪਰ ਕੁਝ ਲਾਭ ਨਾ ਹੋਇਆ । ਸਭ ਡਾਕਟਰਾਂ ਇਹ ਫਤਵਾ ਦਿਤਾ 'ਮਾਤਾਂ ! ਚੀਚਕ ਕਾਰਨ ਚਿਟਿਆਂ ਦਾ ਕੋਈ ਇਲਾਜ ਨਹੀਂ ।' ਮਾਤਾ ਬੜੀ ਨਰਾਸ਼ ਹੋਈ ਪਰ ਮੁੜ ਖਿਆਲ ਆਇਆ ਕਿ ਮੈਂ ਡਾਕ੍ਟਰਾਂ, ਵੈਦਾਂ, ਹਕੀਮਾਂ ਪਾਸ ਭੱਜੀ ਫਿਰਦੀ ਹਾਂ, ਕਿਉਂ ਨਾ ਵਡੇ ਡਾਕਟਰ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂ ।

ਉਨ੍ਹੀਂ ਦਿਨੀਂ ਸ਼ਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤਰਨਤਾਰਨ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਜੀਅ ਦਾਨ ਬਖਸ਼ ਰਹੇ ਸਨ । ਮਾਤਾ ਠਾਕੁਰੀ ਵੀ ਪੁਜੀ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਬਚਨ ਕੀਤਾ 'ਮਾਤਾ ! ਬੁਲਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ।' ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਇਆ, ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਮਥਾ ਟੇਕਿਆ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਬਚਨ ਕੀਤਾ 'ਰਤਨ ਸਿਆਂ ਲਿਆ ਜਲ ਦਾ ਗੜਵਾ' ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਜਲ ਲੈ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਇਆ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਆਪਣੇ ਕਰ ਕਮਲਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਛਿੱਟੇ ਮਾਰੇ । ਛਿੱਟੇ ਮਾਰਨ ਦੀ ਡੇਰ ਸੀ, ਨੇਤਰ ਮਮੋਲਿਆਂ ਵਾਂਗੂੰ ਨਿਕਲ ਆਏ । ਮਾਂ ਪੁਤਰ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਜਸ ਕਰਦੇ ਘਰ ਨੂੰ ਮੁੜੇ ।

ਪੰਡਿਤ ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ

ਸਿਫਲਸ

ਧਾਰਾ ਸਿੰਘ ਡਰਾਈਵਰ ਨੂੰ ਸਿਫਲਸ ਦਾ ਰੋਰ ਚਿੰਬੜ ਗਿਆ । ਉਸ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ; ਸਤਿਗੁਰ ਸਦਾ ਮੌਜ ਦੇ ਮਾਲਕ । ਮੌਜੀ ਨੇ ਡਾਕਤਰ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜਲੰਧਰ ਵਲ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖਵਾ ਦਿਤੀ । ਧਾਰਾ ਸਿੰਘ ਬਚਨ ਮਨ ਜਲੰਧਰ ਚਲਾ ਗਿਆ । ਧਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜਾ ਕੇ ਡੋਕਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਚਿੱਠੀ ਦਿਤੀ ਤੇ ਹਾਲ ਵੀ

ਦਸਿਆ । ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਵੇਖਿਆ ਅਤੇ ਆਖਿਆ ਇਹ ਮੇਰੇ ਵਸ ਦਾ ਰੋਗ ਨਹੀਂ । ਤੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਵਡੇ ਹਸਪਤਾਲ ਚਲਾ ਜਾ । ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਉੱਤਰ ਸੁਣ ਧਾਰਾ ਸਿੰਘ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਮੁੜ ਆਇਆ, ਆ ਕੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ ਤੇ ਆਖਿਆ ਤੁਸੀਂ ਮੋਇਆਂ ਨੂੰ ਜਿਵਾਂਦੇ ਹੋ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਡਾਕਟਰਾਂ ਪਾਸ ਭੇਜਦੇ ਹੋ ।' ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੰਤ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਤੇ ਆਖਿਆ ''ਰਤਨ ! ਇਹ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਗਲ ਪੈ ਗਿਆ ਈ । ਜਾਹ ਇਸ ਨੂੰ ਦੇ ਗੋਲੀ ।'

'ਕਿਹੜੀ ਗੋਲੀ ?'

'ਜਿਹੜੀ ਹੱਥ ਆਉਂਦੀ ਆ ।'

ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਧਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਦਵਾਈ ਦਿਤੀ ਤੇ ਧਾਰਾ ਸਿੰਘ ਥੋੜੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਨੌ ਬਰ ਨੌ ਹੋ ਗਿਆ, ਕੁੰਦਨ ਵਰਗੀ ਦੇਹ ਨਿਕਲ ਆਈ । ਧਾਰਾ ਸਿੰਘ ਮੁੜ ਕਿਸੇ ਕਾਰਜ ਜਲੰਧਰ ਗਿਆ ਤੇ ਓਥੇ ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਤੇ ਪੁਜਾ, ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬ ਜਾਣੂ ਪਛਾਣੂ ਸੀ ਉਸ ਕਿਹਾ 'ਧਾਰਾ ਸਿਆਂ ! ਤੇਰੇ ਤੇ ਬੜੀ ਕਿਰਪਾ ਹੋ ਗਈ । ਤੂੰ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਜਲਦੀ ਰਾਜ਼ੀ ਬਾਜ਼ੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈਂ । ਕਿਸ ਡਾਕਟਰ ਤੋਂ ਦਵਾਈ ਲਈ ਆ ।' ਧਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਨਿਮਰਤਾ ਸਾਹਿਤ ਉੱਤਰ ਦਿਤਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਡਾਕਟਰਾਂ ਦੇ ਡਾਕਟਰ ਹਨ, ਇਹਨਾਂ ਕਿਰਪਾ ਕੀਤੀ ਏ ।

ਧਾਰਾ ਸਿੰਘ

ਹਜ਼ੂਰੀ ਡਰਾਈਵਰ

ਅੰਧਾ-ਪੰਨ

ਵੈਦ ਸਵਾਮੀ ਅਨੰਦ ਮੋਹਨ ਹਰੀ ਸੁਭਾਗ ਨਾਲ ਮੰਡੀ ਹਿਮਾਚਲ ਗਏ । ਉਸ ਸਮੇਂ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਵੀ ਮੰਡੀ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਤਾਰ ਰਹੇ ਸਨ । ਸਵਾਮੀ ਅਨੰਦ ਮੋਹਨ ਦੇ ਭਾਗ ਵੀ ਜਾਗੇ, ਇਹ ਵੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਇਆ, ਗੁਰੂ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ । ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਮਨ ਵਿਚ ਨਵਾਂ ਅਨੂਠਾ ਖੇੜਾ ਆਇਆ ਤੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਸ਼ਰਧਾ ਭਾਵਨਾ ਦਾ ਚਸ਼ਮਾ ਫੁਟ ਪਿਆ ।

ਇਸਨੇ ਆਪਣੀ ਜਾਣ ਪਛਾਣ ਕਰਾਂਦਿਆਂ ਗੁਰੂ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ,

'ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ਼' ਮੇਰਾ ਜਨਮ ਪਤਤੀ ਟਾਪੂ ਨਗਰ (ਜੰਮੂ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਨਗਰ ਵਿਚਾਲੇ) ਹੈ। ਮੇਰਾ ਪਿਤਾ ਭੀਮ ਬਹਾਦਰ ਡੋਗਰਾ ਪਲਟਨ ਵਿਚ ਰਾਈਫਲਮੈਨ ਸੀ। ਪਰ ਮੈਂ ਪਿਤਾ ਵਾਲਾ ਪੇਸ਼ਾ ਗ੍ਰਹਿਣ ਨਾ ਕੀਤਾ ਤੇ ਸਗੋਂ ਇਕ ਸੰਨਿਆਸੀ ਸਾਧ (ਜੋ ਬੰਗਾਲੀ ਸੀ) ਸੈਰ ਕਰਦਾ ਮਿਲ ਗਿਆ ਉਹ ਹਿਕਮਤ (ਵੈਦਗੀ) ਦਾ ਪੰਡਿਤ ਸੀ। ਮੈਂ ਤਕਰੀਬਨ ਬਾਰ੍ਹਾਂ ਸਾਲ ਉਸਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ, ਇਤਨੇ ਚਿਰ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਵੈਦਗੀ ਵਿਚ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਪੁੰਨ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਹੋਰ ਬੀਮਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਮੈਂ ਦਮੇ ਦੀ ਬੀਮਾਰੀ ਦਾ ਸ਼ਰਤੀਆ ਇਲਾਜ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਉਸ ਦੀ ਗੱਲ ਬਾਤ ਸੁਣਕੇ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ ਤੇ ਉਸਨੂੰ ਬੜਾ ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ। ਹੋਣੀ ਬੜੀ ਪ੍ਰਬਲ ਹੈ, ਸਮਾਂ ਪਾ ਕੇ ਸੰਨਿਆਸੀ ਅਨੰਦ ਮੋਹਨ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਬੰਦ ਹੋ ਗਈਆਂ, ਜ਼ਿਸਦੇ ਕਾਰਨ ਉਹ ਬੜਾ ਦੁਖੀ ਹੋਇਆ। ਮਨ ਵਿਚ ਧਾਰ ਲਿਆ ਕਿ ਹੁਣ ਇਸ ਜੀਵਨ ਨਾਲੋਂ ਆਤਮਘਾਤ ਕਰਕੇ ਮਰ ਜਾਣਾ ਹੀ ਚੰਗਾ ਹੈ ? ਜਦੋਂ ਇਸ ਸੰਨਿਆਸੀ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਅਜਿਹਾ ਫੁਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਉਸ ਵਕਤ ਇਹ ਸੰਨਿਆਸੀ ਪਿੰਡ ਪੰਨਵਾਂ ਜ਼ਿਲਾ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਮਿਸਤ੍ਰੀ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਦਮੇ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਬਾਹਰ ਧਰੇਕਾਂ ਹੇਠਾਂ ਮੰਜੇ ਤੇ ਲੇਟਿਆ ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਕਰਦਾ ਕਰਦਾ ਅਧੋਰਾਣੀ ਸੋਂ ਗਿਆ ਕਿ ਏਸੇ ਅਧੋਰਾਣੀ ਨੀਂਦ ਵਿਚ ਇਸਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਏ ਅਤੇ ਬਾਹੋਂ ਫੜ ਕੇ ਹਲੂਣਾ ਦੇਂਦਿਆਂ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਕਿ 'ਅਨੰਦ ਹਰੀ' ਇਤਨਾ ਸਿਆਣਾ ਹੋ ਕੇ ਆਤਮਘਾਤ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਹੈਂ ?

ਉਸ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਸੰਨਿਆਸੀ ਨੇ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ, ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ਼ ਹੋਰ ਕੀ ਕਰਾਂ ਇਸ ਜੀਵਨ ਨਾਲੋਂ ਤਾਂ ਮੌਤ ਕਈ ਦਰਜੇ ਚੰਗੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਜੀਉਣ ਬੇਕਾਰ ਹੈ ?

ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਹੁਕਮ ਦਿਤਾ, ਸਵਾਮੀ ਉਦਾਸ ਨਾ ਹੋ ! ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਇਕ ਦਵਾਈ ਪਈ ਹੈ, ਤੂੰ ਉਹ ਦਵਾਈ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਪਾ ! ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੇਹਰ ਕਰਨਗੇ !

ਬਸ ਇਤਨਾ ਹੁਕਮ ਕਰਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਲੋਪ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਸਵਾਮੀ ਦੀ ਜਾਗ ਖੁਲ ਗਈ ਤੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਉਠ ਕੇ ਮੰਜੇ ਤੇ ਬੈਠ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸੇਵਾਦਾਰ ਨੂੰ ਸਦ ਕੇ ਥੈਲੇ ਵਿਚੋਂ ਉਹ ਦਵਾਈ ਕਢਵਾਈ ਅਰ ਇਕ ਸਲਾਈ ਦੋਹਾਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਪਾਈ।

ਸੰਨਿਆਸੀ ਨੂੰ ਇਉਂ ਲੱਗਾ ਜਿਵੇਂ ਦਵਾਈ ਦਵਾਰਾ ਕਿਸੇ ਅਗੰਮੀ ਵੈਦ ਨੇ ਅੱਖਾਂ ਦਾ ਅਪ੍ਰੇਸ਼ਨ ਹੀ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਥੋੜੇ ਦਿਨ ਸੰਜਮ ਨਾਲ ਦਵਾਈ ਵਰਤਨ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਰਦਿਆਂ ਦੋਵੇਂ ਅੱਖਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਠੀਕ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਸਮਾਂ ਪਾ ਕੇ ਉਸ ਸੰਨਿਆਸੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਵੇਦਨਾ ਦੱਸੀ। ਆਮ ਸਰੀਰਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲ ਬਾਤ ਕਰਦਿਆਂ ਉਹ ਸੰਨਿਆਸੀ ਆਖਿਆ ਕਰਦਾ ਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਵੈਦਾਂ ਦਾ ਵੈਦ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ।

ਸ਼ੂਗਰ

''ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬ ! ਮੈਂ ਮਿੱਠਾ ਕਿਉਂ ਛੱਡਾਂ ? ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਗੋਂ ਸੇਵੀਆਂ ਵਿਚ ਸ਼ਕਰ ਪਾਕੇ ਖਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਸ਼ਕੰਜਵੀ ਗਾੜੇ ਮਿਠੇ ਵਾਲੀ ਪੀਂਦਾ ਹਾਂ, ਸਰਦਾਈ ਦੇ ਗਾੜੇ ਗਫੇ ਲਾਂਦਾ ਹਾਂ, ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਵੀ ਛਕਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਕੋਈ ਤੁਹਾਡੀ ਦਵਾਈ ਵਰਤੀ ਏ। ਜਿਸ ਡਾਕਟਰ ਦੀ ਦਵਾਈ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਨੋ ਬਰ ਨੋ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਏ ਉਸ ਮਿੱਠਾ ਛਡਣ ਵਾਸਤੇ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ। ਵੈਸੇ ਤੁਹਾਡਾ ਬਹੁਤ ਬਹੁਤ ਧੰਨਵਾਦ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਸੁਨੇਹ ਕਰਦਿਆਂ ਵਿਹ ਰਾਏ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਪਰ ਮਿੱਠਾ ਨਹੀਂ ਛੱਡ ਸਕਦਾ।''

''ਉਜਾਗਰ ਸਿੰਘਾ ! ਉਹ ਤੈਨੂੰ ਕਿਹੜਾ ਡਾਕਟਰ ਮਿਲ ਗਿਆ ਜਿਸ ਸ਼ੂਗਰ ਵਰਗੀ ਨਾ ਮੁਰਾਦ ਬਿਮਾਰੀ ਤੋਂ ਤੈਨੂੰ ਛੁਡਾਇਆ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮਿੱਠਾ ਖਾਣ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਵਰਜਿਆ ?''

''ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀਓ ! ਉਹ ਡਾਕਟਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਧਨੰਤਰ, ਅਫਲਾਤੂੰ ਤੇ ਅਰਸਤੂ ਵਰਗੇ ਚੇਲੇ ਹਨ। ਸਭ ਹਿਕਮਤਾਂ ਉਸੇ ਤੋਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਈਆਂ ਹਨ।''

''ਹੈਂ ਹੈਂ ! ਤੂੰ ਕੀ ਕਹਿ ਰਹਿਆ ਹੈਂ ? ਕਿਤੇ ਕੂਕਿਆਂ ਪਾਸੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਛਕ ਆਇਆ, ਕਿ ਧਨੰਤਰ ਤੇ ਅਫਲਾਤੂਨ ਦਾ ਗੁਰੂ ਦਸਨ ਲਗ ਪਿਆ ਏਂ ?''

''ਨਹੀਂ ਨਹੀਂ, ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬ ਮਜ਼ਾਕ ਨਹੀਂ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਸਿਫਤਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ।''

ਪੜੇ ਭਟਕਤੇ ਹੈਂ ਲਾਖੋਂ ਪੰਡਿਤ, ਕਰੋੜੋਂ ਦਾਨਾਂ ਹਜ਼ਾਰੋਂ ਸਿਆਨੇ

ਪਰ ਜੋ ਦੇਖਾ ਯਾਰ ਆਖਿਰ, ਖ਼ੁਦਾ ਕੀ ਬਾਤੇਂ ਖ਼ੁਦਾ ਹੀ ਜਾਨੇ ।

ਵਾਲਾ ਹਿਸਾਬ ਹੈ । ਸੁਣੋ ! ਇਹ ਕੇਵਲ ਆਸਾਧ ਰੋਗਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਛੁਟਕਾਰਾ ਨਹੀਂ ਦਵਾ ਸਕਦਾ, ਸਗੋਂ ਧਰਮ ਰਾਜ ਦੇ ਦੂਤਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਬੰਦ ਖਲਾਸ ਕਰਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ।''

''ਜਥੇਦਾਰਾ ! ਤੂੰ ਜਥੇਦਾਰਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਈ ਨਾ ਰੇੜੀ ਜਾ ਕੋਈ ਸਿਰੇ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰ ।''

''ਸਿਰੇ ਦੀ ਗਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਡਾਕਟਰ ਨਿਰਗੁਣ ਤੋਂ ਸਰਗੁਣ ਬਣਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਸੰਸਾਰੀਆਂ ਵਾਂਗੂ ਵਿਚਰਦਾ ਹੈ । ਸੰਸਾਰੀਆਂ ਵਾਂਗੂ ਹਸਦਾ ਖੇਡਦਾ ਹੈ, ਬਚਨ ਬਿਲਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੁਖ ਸੁਖ ਦਾ ਭਾਈਵਾਲ ਬਣਦਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਸਾਧ ਰੋਗਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਂਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਜਿਸ ਤੇ ਤਰੁੱਠ ਪਵੇ ਉਸਦਾ ਵਾਲ ਵਿੰਗਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੰਦਾ ।''

''ਤੂੰ ਬਹੁਤੀ ਗਲ ਲਮਕਾ ਨਾ ਸਾਫ਼ ਗਲ ਕਰ ।''

''ਸੁਣੋ ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬ ! ਹੱਡ ਬੀਤੀ ਜਾਂ ਜਗ ਬੀਤੀ ?''

''ਜਗ ਬੀਤੀ ਕਾਹਨੂੰ ਸੁਨਣੀ ਏਂ, ਹਡ ਬੀਤੀ ਸੁਣਾਓ ।''

''ਮੈਂ ਕੋਈ ੧੯ ਸਾਲ ਦਾ ਸਾਂ ਕਿ ਬੁਖਾਰ ਚੰਬੜ ਗਿਆ । ਵਾਢੀਆਂ ਦੇ ਦਿਨ ਸਨ । ਕਣਕ ਗਾਂਹਦਿਆਂ ਗਾਂਹਦਿਆਂ ਈ ਬੁਖਾਰ ਨੇ ਆ ਦਬੋਚਿਆ । ਖਬਰੇ ਗਰਮੀ ਕਾਰਨ ਤ੍ਰਿਹ ਡੱਕੀ ਗਈ ਤੇ ਬੁਖਾਰ ਪਿੱਛਾ ਨਾ ਛੱਡੇ । ਬਥੇਰੀ ਵਾਹ ਲਾਈ । ਕੋਈ ਡਾਕਟਰ, ਕੋਈ ਵੈਦ, ਕੋਈ ਹਕੀਮ ਨਾ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿਸਨੂੰ ਵਖਾਇਆ ਨਾ ਹੋਵੇ । ਮਾਇਆ ਵੀ ਖਰਚ ਕੀਤੀ, ਪਰ ਕਿਤੋਂ ਫਰਕ ਨਾ ਪਿਆ । ਸੁੱਕ ਕੇ ਤੀਲਾ ਨਿਕਲ ਆਇਆ । ਨਿਰੀ ਹੱਡੀਆਂ ਦੀ ਮੁਠ । ਪਰ ਭਜਨ ਬੜਾ ਫੁਰੇ । ਜਿਹੜਾ ਕੋਈ ਭਰਾ ਭਾਈ ਖਬਰ ਲੈਣ ਆਵੇ, ਮਨ ਵਿਚ ਕਹੇ 'ਮੁੰਡੇ ਨੇ ਬਚਣਾ ਨਹੀਂ । ਇਸ ਦਾ ਅਨ ਜਲ ਮੁਕ ਗਿਆ ਏ ।' ਉਸ ਸਮੇਂ ਮੇਰੇ ਤਾਏ ਹਰਵੇਲ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪੁਤਰ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਚੜ ਗਿਆ । ਉਸਦਾ ਨੜੋਆ ਨਿਕਲਣਾ ਸੀ । ਮੇਰੀ ਮਾਂ ਨੇ ਮੇਰਾ ਮੰਜਾ ਚੁਕਵਾ ਕੇ ਪਿਛਲੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਡੂਹਾ ਬਾਹਰੋਂ ਕੁੰਡਾ ਮਾਰ ਬੂਹੇ ਅਗੇ ਬਹਿ ਗਈ ਤਾਂ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਮਰਨ ਦੀ ਖਬਰ ਮੇਰੇ ਕੰਨੀਂ ਨਾ ਪੈ ਜਾਵੇ, ਮਤੇ ਮੇਰਾ ਦੀਵਾ ਗੁਲ ਹੋ ਜਾਵੇ । ਅੰਦਰ ਪਿਆਂ ਪਿਆਂ ਮੈਂ ਕੀ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਧਰਮ ਰਾਜ ਦੇ ਦੂਤ ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਕੇ ਬਹਿ ਗਏ ਤੇ ਲਗੇ ਮੇਰੇ ਸੁਆਸਾਂ ਨੂੰ ਖਿਚਣ ਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆ ਦਰਸ਼ਨ ਦਿਤੇ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਉਂਦਿਆਂ ਆਪਣਾ ਖੂੰਡਾ ਖੜਾ ਕੀਤਾ ਤੇ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਬਜਨ ਕੀਤਾ, ''ਖਬਰ-ਦਾਰ ਇਸਨੂੰ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਲਾਉਣਾ ਇਹ ਸਾਡਾ ਏ । ਇਸ ਤੋਂ ਅਸਾਂ ਸੇਵਾ ਲੈਣੀ ਏ;

ਵਾਪਿਸ ਚਲੇ ਜਾਓ।" ਧਰਮ ਰਾਜ ਦੇ ਦੂਤ ਇਹ ਸੁਣਦਿਆਂ ਸਿਰ ਤੇ ਪੈਰ ਰੱਖ ਨੌਂ ਦੋ ਗਿਆਰਾਂ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਮੇਰਾ ਸਰੀਰ ਹੌਲਾ ਫੁਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਸ਼ਬਦ ਕੀਰਤਨ ਆਰੰਭ ਹੋ ਗਿਆ। ਦੇਵਤੇ ਤੇ ਦੇਵੀਆਂ ਦੀ ਸਭਾ ਲਗ ਗਈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਮੰਜੇ ਤੋਂ ਉਠਿਆ ਤੇ ਜਾਕੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ। ਮੈਨੂੰ ਜਾਂਦਿਆਂ ਈ ਹੁਕਮ ਲਗ ਗਿਆ, ਉਜਾਗਰ ਸਿੰਘਾ ਤੂੰ ਪਹਿਰੇ ਤੇ ਖੜਾ ਹੋ ਜਾ।' ਮੈਂ ਖੜਾ ਹੋ ਕੇ ਪਹਿਰਾ ਦਿਤਾ।"

"ਤੂੰ ਇਥੋਂ ਦੀ ਗਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈਂ ਕਿ ਹੋਰ ਜਨਮ ਦੀ?"

"ਨਹੀਂ ਨਹੀਂ ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬ ਇਸੇ ਜਨਮ ਦੀ, ਅਜ ਤੋਂ ਕੋਈ ੩੫-੩੬ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਏ। ਪਰ ਮੰਜੇ ਤੇ ਪਿਆਂ ਬੁਖਾਰ ਨਾਲ ਬੇਹੋਸ਼ ਜਾਣ ਮੇਰੀ ਮਾਤਾ ਨੇ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕਢਿਆ ਪਰ ਮੇਰਾ ਸਰੀਰ ਹੌਲਾ ਫੁੱਲ ਸੀ।

"ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਮੈਂ ਮੁੜ ਮੰਜਾ ਅੰਦਰ ਕਰ ਲਿਆ ਤੇ ਮੁੜ ਉਹ ਨਜ਼ਾਰਾ। ਸ਼ਬਦ ਕੀਰਤਨ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਤੇ ਮਸਤਾਨਿਆਂ ਦੀਆਂ ਕਿਲਕਾਰੀਆਂ। ਮੈਨੂੰ ਮੁੜ ਪਹਿਰੇ ਦਾ ਹੁਕਮ ਲਗਾ। ਮੈਂ ਉਸ ਬਿਮਾਰੀ ਵਿਚ ਚਾਰ ਦਿਨ ਪਹਿਰਾ ਦਿਤਾ। ਹੁਣ ਬਿਮਾਰੀ ਮੈਨੂੰ ਛੱਡ ਗਈ। ਥੋੜੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਮੈਂ ਨੌ ਬਰ ਨੌ ਹੋ ਗਿਆ।

"ਸਿਆਲ ਲੰਘਿਆ। ਚੇਤ ਦੇ ਦਿਨ ਸਨ ਕਿ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਤ੍ਰਿਗੜੀ ਵਿਰਕਾਂ ਦੀ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭਾਗ ਲਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਸੰਗਤਾਂ ਦੂਰੋਂ ਨੇੜਿਓਂ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਮੈਨੂੰ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਪੁਤਰ ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਕਹਿਆ, 'ਉਜਾਗਰ ਸਿੰਘ! ਚਲ ਦਰਸ਼ਨ ਮੇਲਾ ਕਰ ਆਈਏ। ਇਹ ਤ੍ਰਿਗੜੀ ਤਾਜੋਕਿਆਂ ਤੋਂ ਕੋਈ ਪੰਜ ਕੋਹ ਤੇ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਤੁਰ ਪਿਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਲੇ ਜਦ ਮਿਰਜ਼ੇ ਪੁਜੇ ਤਾਂ ਮਨ ਵਿਚ ਖਿਆਲ ਆਇਆ ਜੇ ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਅੱਜ ਪਹਿਰੇ ਤੇ ਖੜਾ ਕਰਨ ਤਾਂ ਜਾਣਾ।

'ਗਿਟੀਆਂ ਗਿਣਦਿਆਂ ਤ੍ਰਿਗੜੀ ਪੁਜ ਗਏ। ਅਗੇ ਕੀਰਤਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸੰਤ ਨਿਧਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਲਿਮ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਮਸਤਾਨੇ ਨਿਰਤ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਰੰਗ ਬੜਾ ਪਿਆ ਸੀ। ਜਾ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮੈਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਮੁਸਕਰਾ ਪਏ। ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬ! ਉਹ ਮੁਸਕਣੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਬਰਮਾ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਤੇ ਸ਼ਿਵ ਤਰਸਦੇ ਹਨ। ਮੇਰਾ ਮਨ ਹਰਿਆ ਭਰਿਆ ਹੋ ਗਿਆ। ਹੁਕਮ ਹੋਇਆ ਏਥੇ ਪਹਿਰੇ ਤੇ ਖੜਾ ਹੋ ਜਾ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਮੁਖਾਰ ਬਿੰਦ ਤੋਂ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਨਿਕਲਨੇ ਸਨ ਕਿ ਲੂੰ ਲੂੰ ਵਿਚ ਪੁਰਕਾਵਲੀ ਛਾ ਗਈ। ਬੜੀ ਹੁਸ਼ਿਆਰੀ ਨਾਲ ਪਹਿਰਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਥੋਂ ਦੌਰਾ

ਬੁਧੋ ਪੁਰ ਦੋ ਫਰਲਾਂਗ ਤੇ ਸੀ, ਉਥੇ ਦੀਵਾਨ ਸਜਿਆ ਦੋ ਪਹਿਰੇ ਉਥੇ ਦਿਤੇ । ਮਨ ਮੰਨ ਗਿਆ ਕਿ ਇਹੋ ਸ਼ਕਤੀ ਸੀ ਜਿਸਨੇ ਮੌਤ ਦੇ ਮੂੰਹੋਂ ਬਚਾਇਆ ਸੀ ਤੇ ਜਿਹੜੇ ਚਾਰ ਉਥੇ ਪਹਿਰੇ ਦੀ ਸੇਵਾ ਲਾਈ ਉਹ ਪ੍ਰਤਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵੀ ਚਾਰ ਪਹਿਰੇ ਪੂਰੇ ਕਰ ਵਖਾਏ ਸਨ । ਏਥੇ ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਭੋਗ ਪਾ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਬਖਸ਼ਦੇ ਮੋਤਲੇ, ਬੁਗਰੇ ਤੇ ਅਰਛੜਾਂ ਨੂੰ ਤਾਰਣ ਚਲੇ ਗਏ । ਅਸੀਂ ਵਾਪਸ ਪਿੰਡ ਆ ਗਏ ।

'ਏਡਾ ਬਲੀ ਏ ਤੁਹਾਡਾ ਸਤਿਗੁਰ ।'

'ਹਾਂ ਹਾਂ । ਉਸਦਾ ਪਾਰਾਵਾਰ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ।'

ਅਤ ਊਚਾ ਤਾਕਾ ਦਰਬਾਰ
ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਕਿਛ ਪਾਰਾਵਾਰ

ਇਹ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਆਪਣੀ ਕਥਾ ਹੈ । ਤੁਸੀਂ ਘੁੜਾਮ ਦੇ ਸਰਦਾਰ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸੰਤਨਗਰ ਦੇ ਮਲੂਕ ਸਿੰਘ ਪਾਸੋਂ ਜੋ ਜੀਉਂਦੀਆਂ ਜਾਗਦੀਆਂ ਮੂਰਤੀਆਂ ਹਨ, ਉਹ ਵੀ ਧਰਮ ਰਾਜ ਦੀ ਕਚਹਿਰੀ ਨੂੰ ਹੱਥ ਲਾ ਆਏ ਹਨ । ਉਨਾਂ ਤੋਂ ਪੁਛ ਲਵੋ । ਅਜੇ ਹੋਰ ਬਥੇਰੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਆ ਰਹੇ ।''

''ਸ਼ੂਗਰ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਦੀ ਗਲ ਵਿਚ ਪਈ ਰਹੀ ਉਹ ਨਹੀਂ ਦਸੀ ?''

''ਹੁਣ ਸੁਣੋ ! ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਮੌਤ ਦੇ ਜਬਾੜਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਸੇਵਾ ਲਈ । ਉਸ ਉਪੰਰਤ ਲੱਗ ਭਗ 35-36 ਸਾਲ ਲੰਘ ਗਏ, ਕੋਈ ਖਾਸ ਘਟਨਾ ਨਹੀਂ ਵਾਪਰੀ । ਦਸਾਂ ਨੌਂਹਾਂ ਦੀ ਕਿਰਤ ਕਰਨੀ ਤੇ ਸੇਵਾ ਗੁਰੂ ਦੀ ਜਿਥੋਂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਆ ਜਾਵੇ । 1978 ਵਿਚ ਸ਼ੂਗਰ ਦੀ ਬੀਮਾਰੀ ਲਗ ਗਈ । ਸ਼ਰਲਾ ਆਵੇ ਤੇ ਠੰਡੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਲੋੜ ਪਵੇ । ਹੱਡੀਆਂ ਖੁਰਨੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈਆਂ । ਬਾਹਾਂ ਫੂਲਣ ਲਗ ਪਈਆਂ, ਹੱਡ ਪੈਰ ਟੁਟਣ । ਕੰਮ ਨੂੰ ਜੀ ਨਾ ਕਰੇ । ਕਈ ਡਾਕਟਰਾਂ ਵੈਦਾਂ ਦੀ ਦਵਾਈ ਵਰਤੀ ਪਰ ਰੋਗ ਵਧਦਾ ਗਿਆ । ਇਕ ਰਾਤ ਤਾਂ ਇਥੋਂ ਤਕ ਆ ਪੁਜੀ ਤੇ ਪਸ਼ਾਬ ਕਰਕੇ ਉਠਿਆ ਤੇ ਪਾਣੀ ਪੀਣ ਲਗਾ ਲੱਤਾਂ ਸਾਥ ਛਡ ਦਿਤਾ । ਧੜੱਮ ਕਰਕੇ ਡਿੱਗਾ । ਪਤੀਲੇ ਤੇ ਸਿਰ ਵਜਾ ਪਰ ਦਸਿਆ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਾ । ਸਵੇਰੇ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਪਤੀਲੇ ਨੂੰ ਚਿੱਬ ਪਿਆ ਨਜ਼ਰੀਂ ਆਇਆ । ਅਜੇ ਵੀ ਉਹ ਪਤੀਲਾ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਰਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਮੇਰੀ ਹਾਲਤ ਨਿਘਰਦੀ ਵੇਖ ਮੇਰੀ ਸਿੰਘਣੀ ਸਵਰਨ ਕੌਰ ਨੂੰ ਬੜਾ ਫਿਕਰ ਲਗਾ । ਉਸ ਕਿਹਾ ਤੁਸੀਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਅਰਜ਼ ਕਰੋ । ਇਹੋ ਗਲ ਠੇਕੇਦਾਰ ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ ਮਾਸਟਰ ਸੰਪੂਰਣ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਬਦਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵੀ ਕਹੀ ਕਿ ਜਥੇਦਾਰਾ ਤੂੰ ਤਾਂ ਨਿਘਰਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਜਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ । ਪਰ ਮੇਰਾ ਉਤਰ ਸੀ ਕੀ ਉਹ ਜਾਣਦੇ

ਨਹੀਂ, ਉਸ ਨੂੰ ਕੁਝ ਭੁਲਾ ਹੋਇਆ ਏ, ਮੈਂ ਵੀ ਉਦੋਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਨੀ ਏ ਜਦ ਪੁਛਣਗੇ। ਮੇਰੇ ਹਿਤੈਸ਼ੀ ਚੁਪ ਕਰਕੇ ਬਹਿ ਗਏ।

'ਸ੍ਰੀ ਪਾਲਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਭੋਗ ਸਰਸੇ ਪੈਣਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਭੋਗ ਤੇ ਗਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਾਰ ਵਿਚੋਂ ਉਤਰੇ ਮੈਂ ਨਮਸਕਾਤ ਕਰ ਨਾਲ ਹੋ ਟੁਟਿਆ। ਜਾਣੀ ਜਾਣ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪੁਛਿਆ, ਚੀਮਾਂ ਗੱਗੜ ਕਿਥੇ ਗਈ ?' ਕਿਹਾ, 'ਜੀ, ਬੈਠਾਂਗੇ ਤੇ ਦਸਾਂਗਾ।' ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਆਸਣ ਤੇ ਬਰਾਜਮਾਨ ਹੋ ਗਏ। ਸੰਗਤਾਂ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣ ਲਗ ਪਈਆਂ। ਜਦ ਜ਼ਰਾ ਵੇਹਲ ਹੋਈ ਤਾਂ ਮੁੜ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ, 'ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ਼ ਸ਼ੂਗਰ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਖੋਹ ਸੁਟਿਆ।'

'ਚੀਮਾਂ, ਤੂੰ ਸੜਕ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਬਦਲ ਲਈ ? ਅਗੇ ਤੂੰ ਡਾਕਟਰ ਡਾਕਟਰ ਕਰਦਾ ਮਹਾਰਾਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਨਾਉਂ ਲਿਆ ਸੀ ਹੁਣ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਨਾਉ ਲੈਣ ਲਗ ਪਇਆ ਏਂ ?'

'ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬ ! ਮੇਰੀ ਗਲ ਜ਼ਰਾ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣੋ। ਡਾਕਟਰ ਉਹੋ ਈ ਏ। ਇਹੋ ਡਾਕਟਰ ਸਤਿਜੁਗ ਵਿਚ ਸੀ। ਜੁਗ ਬਦਲਦੇ ਗਏ ਡਾਕਟਰ ਨਹੀਂ ਬਦਲਿਆ। ਕੇਵਲ ਨਾਉ ਬਦਲੇ। ਇਹੋ ਰਾਮ ਸੀ, ਇਹੋ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਭਗਵਾਨ ਕਲਿਜੁਗ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਾਉ ਧਰਾਇਆ। ਇਹੋ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਹਾਂਦਾ ਏ। ਇਸ ਦੀ ਦਵਾਈ ਤੀਰ ਬਾਹਦਫ, ਅਰਜਨ ਬਾਣ, ਅਚੂਕ ਮਗਰ ਹੈ ਬੜਾ ਬੇਪਰਵਾਹ। ਮੌਜ ਦਾ ਮਾਲਕ। ਦਿਲ ਚਾਹੇ ਤਾਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਮੀਲਾਂ ਤੇ ਬੈਠੇ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਜੋਦੜੀ ਸੁਣ ਉਥੇ ਹੀ ਨਵਾਂ ਨਰੋਆ ਕਰ ਦੇਵੇ। ਪਰ ਜੇ ਰਜ਼ਾ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਦੁਆਲੇ ਪ੍ਰਕਰਮਾਂ ਕਰਦੇ ਤੇ ਨਾ ਤਰੁਠੇ। ਹੈ ਇਸ ਦਾ ਸੁਭਾ ਮੁਢ ਕਦੀਮਾਂ ਤੋਂ ਅਜ ਨਵਾਂ ਨਹੀਂ।'

'ਚੰਗਾ ! ਤੂੰ ਆਪਣੀ ਵਾਰਤਾ ਦਾ ਭੋਗ ਪਾ ਮੇਰੇ ਮਰੀਜ਼ ਵੀ ਉਡੀਕ ਰਹੇ ਹੋਣਗੇ।'

'ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬ ! ਮੈਨੂੰ ਹੁਕਮ ਹੋਇਆ ਕਿ ਤੂੰ ਸੰਤ ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਸਿੰਘ ਸਿੰਘ ਪਾਸੋਂ ਦਵਾਈ ਲੈ, ਪਰ ਉਸਨੇ ਤੈਨੂੰ ਟਾਲ ਛਡਣਾ ਏਂ, ਤੂੰ ਕਹੀਂ ਹੁਕਮ ਹੈ ਉਹ ਫੇਰ ਤੈਨੂੰ ਦਵਾਈ ਦੇਵੇਗਾ। ਮੈਂ ਉਵੇਂ ਜਾ ਦਬਕਿਆ। ਉਸ ਦਵਾਈ ਦਿਤੀ ਪਰ ਦਵਾਈ ਕਾਟ ਨਾ ਕੀਤੀ। ਮੁੜ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ। ਉਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਡਾਕਟਰ ਤ੍ਰਲੋਕ ਸਿੰਘ ਦਾ ਨਾਉਂ ਲਿਆ। ਡਾਕਟਰ ਤ੍ਰਲੋਕ ਸਿੰਘ ਦਾ ਨਾਉ ਸੁਣ ਦਿਲ ਨੂੰ ਡੋਬੂ ਪੈਣ ਲਗਾ ਕਿ ਤੇ ਉਹ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਗੋਤੇ ਦੇਵੇਗਾ। ਖੈਰ ਉਹਨਾਂ ਵੀ ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਗਲ ਸੁਣੀ। ਦਵਾਈ ਵੀ ਦਿਤੀ। ਪਰ ਦਵਾਈ ਕਾਟ ਨਾ

ਕੀਤੀ। ਦਵਾਈ ਕਾਟ ਕਿਵੇਂ ਕਰਦੀ, ਡਾਕਟਰ ਤਾਂ ਅਜੇ ਮੈਨੂੰ ਅਜ਼ਮਾ ਰਹਿਆ ਸੀ ਕਿ ਦਵਾਈ ਦਾ ਹਕਦਾਰ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ।

'ਅੰਤ ਮੈਂ ੧੯੭੯ ਦੀ ਵਿਸਾਖੀ ਤੇ ਜਿਥੇ ਹੋਲੇ ਬਾਰੇ ਫੈਸਲਾ ਹੋਣਾ ਸੀ, ਆਪਣੇ ਸੰਗੀਆਂ ਸਾਥੀਆਂ ਨਾਲ ਗਿਆ ਤੇ ਚੁਬਾਰੇ ਚੜ੍ਹ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਮੁੜ ਜੋਦੜੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਹੁਣ ਮੈਂ ਦਵਾਈ ਨਹੀਂ ਖਾਣੀ ਜੇ ਰਾਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੀ ਰਜ਼ਾ। ਵਡੇ ਸਤਿਗੁਰ ਜਮਾਂ ਦੇ ਫੰਦਿਆਂ ਵਿਚ ਫਸੇ ਨੂ ਕਢ ਲਿਆਏ ਸਨ ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਫੰਦਿਆਂ ਵਿਚ ਫਿਰ ਫਸਾਉਣਾ ਏ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੀ ਰਜ਼ਾ। ਲਕੜੀਆਂ ਬਾਲਣ ਦਾ ਪਰਬੰਧ ਕਰਵਾ ਲਵੋ। ਬਸ ! ਦਵਾਈ ਨਹੀਂ ਖਾਣੀ। ਇਹ ਸੁਣ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮੁਸਕਰਾ ਪਏ ਪਰ ਉਤਰ ਕੋਈ ਨਾ ਦਿਤਾ।

''ਪਿਛਲੇ ਪਹਿਰ ਦਾ ਦੀਵਾਨ ਸਜਿਆ। ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਗਹਿਮਾ ਗਹਿਮ ਸੀ। ਮੈਂ ਪਹਿਰੇ ਤੇ ਖਲੋ ਗਿਆ ਤੇ ਪਹਿਰਾ ਛੱਡ ਕੇ ਇਕ ਦੋ ਵਾਰ ਪੇਸ਼ਾਬ ਕਰਨ ਗਿਆ। ਮੇਰੀ ਇਹ ਤਰਸ ਯੋਗ ਹਾਲਤ ਵੇਖ ਤਰੁੱਠ ਪਏ। ਇਕ ਵੇਰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਮੈਂ ਪਾਪੀ ਵਲ ਤਕਿਆ। ਨਦਰੀ ਨਦਰ ਨਿਹਾਲ ਕਰ ਦਿਤਾ ! ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬ ! ਉਸ ਕਿਰਪਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨੇ ਮੇਰੇ ਤੇ ਜਾਦੂ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਸੈਂਕੜੇ ਮਣਾਂ ਦਾ ਭਾਰ, ਜਿਹੜਾ ਮੈਨੂੰ ਜਾਪ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ; ਸਰੀਰ ਹੌਲਾ ਫੁਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਕਦਮਾਂ ਵਿਚ ਫੁਰਤੀ ਆ ਗਈ। ਜਿਥੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ੬-੬ ਜਾਂ ੭-੭ ਵਾਰੀ ਸ਼ਰਲਾ ਛਡਦਾ ਸਾਂ ਤੇ ਮੁੜ ਠੰਡਾ ਜਲ ਛਕਦਾ ਸਾਂ, ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਪਈ। ਹੁਣ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਖੜਾ ਹਾਂ, ਪ੍ਰਤੱਖ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਣ ਕੀ ?''

੯-੧੨-੧੯੮੦

—ਉਜਾਗਰ ਸਿੰਘ

ਤਾਜੋ ਕੇ, ਤਸੀਲ ਡਸਕਾ, ਜ਼ਿਲਾ ਸਿਆਲਕੋਟ

ਹਾਲ ਰਾਣੀਆ (ਸਰਸਾ)

ਰੋਗੀ ਹਸਪਤਾਲੋਂ ਨਸਿਆ

ਸਾਤਿ ਪਾਈ ਗੁਰਿ ਸਤਿਗੁਰਿ ਪੂਰੇ ॥
ਸੁਖ ਉਪਜੇ ਵਾਜੇ ਅਨਹਦ ਤੂਰੇ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥
ਤਾਪ ਪਾਪ ਸੰਤਾਪ ਬਿਨਾਸੇ ॥
ਹਰਿ ਸਿਮਰਤ ਕਿਲਵਿਖ ਸਭਿ ਨਾਸੇ ॥੧॥

ਬਿਲਾਵਲ ਮਹਲਾ ੫ (੮੦੬)

ਮਸਤਾਨ ਗੜ੍ਹ ਦੇਸ ਪ੍ਰਦੇਸ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸਿਧ ਹੈ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਆਪਣੇ ਅਨਿਨ ਸੇਵਕ ਮਸਤਾਨਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਨਾਉਂ ਨਾਲ ਇਸ ਪਵਿਤਰ ਥਾਂ ਨੂੰ ਸਬੰਧਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲਤਾ ਕੀਤੀ । ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਉਨਾਂ ਤੇ ਇਤਨੀ ਮਿਹਰ ਸੀ, ਕਿ ਉਹ ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਓਸੇ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਿਆ ਕਰਨ । ਭਾਈ ਜਗਤ ਸਿੰਘ ਲਪਾਂਗ ਨਿਵਾਸੀ ਰਾਹੋਂ ਘੁੱਥਾ ਓਜੜ ਟੱਕਰਾਂ ਮਾਰ ਰਿਹਾ ਸੀ । ਅਚਾਨਕ ਉਸਨੂੰ ਮਸਤਾਨਾ ਜੀ ਮਿਲ ਪਏ ।

ਇਹ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀ ਗਲ ਹੈ, ਜਦ ਜਗਤ ਸਿੰਘ ਖੁਰਾਟ ਦੁਕਾਨ ਕਰਦਾ ਸੀ । ਸਿਰ ਤੇ ਜਵਾਨੀ ਦਾ ਭੂਤ; ਦੂਜੇ ਖੋਟੀ ਸੰਗਤ । ਇਸੇ ਵਾਸਤੇ ਖਾਓ ਪੀਓ ਤੇ ਮੌਜ ਮੇਲੇ । ਮਾਸ ਸ਼ਰਾਬ ਤੇ ਹੋਰ ਵੈਲ ਭੂੰਗੇ ਦੇ ।

ਸਉ ਉਲਾਂਭੇ ਦਿਨੈ ਕੇ, ਰਾਤੀ ਮਿਲਣ ਸਹੰਸ ॥
ਸਿਫਤ ਸਾਲਾਹਣ ਛਡ ਕੈ, ਕੁਰੰਗੀ ਲਗਾ ਹੰਸ ॥

ਇਕ ਦਿਨ ਜਗਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸ਼ਰਾਰਤ ਸੁੱਝੀ ਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਚਿੜਾਨ ਵਾਸਤੇ ਖੂਹ ਵਿਚ ਸਾਬਣ ਦੀ ਗਾਚੀ ਸੁਟ, ਇਹ ਧੁਮਾ ਦਿਤਾ, ਕਿ ਖੂਹ ਵਿਚ ਕੁਕੜ ਦੀ ਸਿਰੀ ਵਢ ਕੇ ਸੁਟੀ ਏ । ਰੌਲਾ ਪੈ ਗਿਆ । ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਬੜਾ ਦੁਖ ਲਗਾ, ਮਗਰ ਜਗਤ ਸਿੰਘ ਬੁਕਲ ਵਿਚ ਮੂੰਹ ਕਰਕੇ ਹਸ ਛਡੇ । ਆਖਿਰ ਸਿਆਣਿਆਂ ਕਿਹਾ, ਇਸ ਨਾਲ ਫੇਰ ਨਿਬੜਾਂਗੇ, ਪਹਿਲਾਂ ਖੂਹ ਵਿਚੋਂ ਗੰਦ ਤਾਂ ਕਢੀਏ । ਇਕ ਸਜਣ ਖੂਹ ਵਿਚ ਉਤਰਿਆ; ਉਸ ਏਧਰ ਓਧਰ ਹਥ ਪੈਰ ਮਾਰੇ ਤਾਂ ਸਾਬਣ ਦੀ ਗਲੀ ਗਾਚੀ ਹਥ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਗਈ, ਉਸ ਸਮਝਿਆ ਸਿਰੀ ਗਲ ਗਈ ਹੈ ਤੇ ਹਥੋਂ ਤਿਲਕ ਗਈ ਏ । ਟੋਬੇ

ਮੁੜ ਹਥ ਪਾਇਆ ਤਾਂ ਕਾਬੂ ਆ ਗਈ, ਹੋਰ ਕੁਝ ਨ ਲਭਾ ਅੰਤ ਜਗਤ ਸਿੰਘ ਮੰਨ ਗਿਆ ਕਿ ਉਸਨੇ ਹਾਸੇ ਠੱਠੇ ਖਾਤਿਰ ਇਹ ਕਾਰਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪਰ ਜਗਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬਰਾਦਰੀ ਦਾ ਡੰਨ ਭਰਨਾ ਪਿਆ ਤੇ ਮਾਫੀ ਮੰਗੀ। ਅਖੀਰ ਸੰਤ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਜਗਤ ਸਿੰਘ ਖੋਟੀ ਸੰਗਤ ਛਡ ਗਿਆ ਤੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਭਜਨ ਬੰਦਗੀ ਵਲ ਮੂੰਹ ਕਰਨ ਦੀ ਦੇਰ ਸੀ, ਦਿਨ ਵੀ ਨਾਲ ਫਿਰਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ। ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਉਪਰੰਤ ਖੁਰਾਟ ਛਡ ਲਪਾਂਗ ਆ ਗਿਆ।

ਸੰਨ ੧੯੫੨ ਵਿਚ ਸਰੀਰ ਕੁਝ ਢਿਲਾ ਪੈ ਗਿਆ। ਆਲਿਸ ਤੇ ਸੁਸਤੀ ਵਧ ਗਈ। ਲਕ ਵਿਚ ਦਰਦ ਰਹਿਣ ਲਗ ਪਿਆ। ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਔਖਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਵੈਦਾਂ ਹਕੀਮਾਂ ਪਾਸੋਂ ਦਵਾਈਆਂ ਲਈਆਂ। ਮਾਇਆ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਵਾਂਗ ਰੋੜ੍ਹਿਆ; ਮਗਰ ਫਰਕ ਨਾ ਪਿਆ। ਸਰੀਰ ਹੱਡੀਆਂ ਦੀ ਮੁਠ ਹੋ ਗਿਆ ਤੰਗ ਆ ਬੈਂਕੋਕ ਦੇ ਮਿਸ਼ਨ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿਚ ਜਾਕੇ ਐਕਸ-ਰੇ ਕਰਾਇਆ। ਡਾਕਟਰ ਫਿਲਮ ਵੇਖ ਇਸ ਸਿਟੇ ਤੇ ਪੁਜੇ ਕਿ ਰੀੜ ਦੀ ਹਡੀ ਗਲ ਗਈ ਏ, ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਕਢਣਾ ਪਵੇਗਾ, ਪਹਿਲਾਂ ਪਲਸਤਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਮਰੀਜ਼ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਲੇਟੇ ਰਹਿਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਏ। ਮੂੰਧੜੇ ਮੂੰਹ ਪਇਆ ਰਹਿਣਾ ਏ। ਹਿਲਣਾ ਜੁਲਣਾ ਉਕਾ ਨਹੀਂ। ਸਤ ਅਠ ਮਹੀਨੇ ਉਪਰੰਤ ਹਡੀ ਕਢ ਦਿਤੀ ਜਾਏਗੀ,ਹੋਰ ਸੰਗਲੀ ਪਾ ਦਿਤੀ ਜ਼ਾਵੇਗੀ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਤਕ ਡਾਕਟਰਾਂ ਦੀ ਹਦੈਤਾਂ ਤੇ ਚਲਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। 'ਮਰਦਾ ਕੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ?' ਜਗਤ ਸਿੰਘ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਡਾਕਟਰਾਂ ਨੇ ਪਲਸਤਰ ਕਰ ਦਿਤਾ।

ਅੱਠ ਪਹਿਰ ਬੀਤੇ ਸਨ ਕਿ ਜਗਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਡਾਕਟਰਾਂ ਦੇ ਡਾਕਟਰ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਜਾਗੋ ਮੀਟੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਏ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਚਨ ਕੀਤਾ 'ਜਗਤ ਸਿੰਘ ! ਪਲਸਤਰ ਲਾਹ ਦੇ। ਦਵਾਈ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰਨਗੇ।' ਜਗਤ ਸਿੰਘ ਤ੍ਰਬਕ ਉਠਿਆ ਤੇ ਆਪਣੀ ਸਿਖਣੀ ਗੁਰਚਰਨ ਕੌਰ ਨੂੰ ਸਾਰਾ ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ ਦਸਿਆ ਤੇ ਆਖਿਆ 'ਭਲੀਏ ਲੋਕਣੀਏ। ਮੇਰਾ ਪਲਸਤਰ ਕਟਦੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਮੇਰਾ ਇਲਾਜ ਕਰਨਗੇ। ਮੈਂ ਹਸਪਤਾਲ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ' ਗੁਰਚਰਨ ਕੌਰ ਦਲੀਲੀਂ ਪੈ ਗਈ। ਮਸਾਂ ਮਸਾਂ ਰੋਗ ਹੱਥ ਆਇਆ ਸੀ, ਜੇ ਇਲਾਜ ਛੱਡ ਦਿਤਾ ਪਤਾ ਤਾਂ ਨਹੀਂ...' ਮਗਰ ਜਗਤ ਸਿੰਘ ਅੰਦਰ ਪੂਰਾ ਭਰੋਸਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਬੱਝ ਗਿਆ, ਜਦ ਗੁਰਚਰਨ ਕੌਰ ਨੇ ਗਲ ਨ ਗੌਲੀ ਤਾਂ ਰਾਤੀਂ ਆਪ ਹੀ ਚਾਕੂ ਲੈ ਸਭ ਪਲਸਤਰ ਲਾਹ ਦਿਤਾ, ਤੇ ਡਾਕਟਰ ਨੂੰ ਬਿਨਾ ਦਸੇ ਰਾਤੋ ਰਾਤ ਹਸਪਤਾਲੋਂ ਨਿਕਲ ਟੁਰਿਆ। ਬਾਹਰ ਆ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਤਾਰ ਦਿਤੀ ਤੇ ਅੰਦਰੋਂ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ।

ਥੋੜੇ ਸਮੇਂ ਉਪ੍ਰੰਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਿਆਮ ਨੂੰ ਭਾਗ ਲਾਣ ਗਏ। ਮਸਤਨੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ 'ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ! ਜਗਤ ਸਿੰਘ ਬੀਮਾਰ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਓਸੇ ਵੇਲੇ ਲੰਪਾਗ ਜਾਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦੇ ਦਿਤਾ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹਜ਼ੂਰੀ ਸੇਵਕ ਭਾਈ ਵਜ਼ੀਰ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਵੱਖ ਸੇਠ ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ, ਸੇਠ ਤ੍ਰਿਲੋਕ ਸਿੰਘ, ਸੇਠ ਦੀਵਾਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਮਸਤਾਨਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਸਨ। ਦਰਸ਼ਨ ਦਿਤੇ ਤੇ ਮੁਖਾਰ ਬਿੰਦ ਤੋਂ ਬਚਨ ਕੀਤਾ 'ਜਗਤ ਸਿਆਂ। ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਸਾਡੀ ਲੰਪਾਂਗ ਵਸਦੀ ਏ।' ਜਗਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਹੰਝੂ ਡੁਲ੍ਹ ਪਏ, ਤੇ ਸੀਸ ਨਿਵਾਂਦਿਆਂ ਅਰਜ ਕੀਤੀ—

'ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ! ਤੇਰਾ ਆਸਰਾ ਏ! ਤੇਰੀ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦਾ ਆਸਰਾ ਏ।'

ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਪਾਸੋਂ ਕੇਵਲ 14 ਗੋਲੀਆਂ ਦਲਵਾਈਆਂ ਤੇ ਆਖੰਡ ਪਾਠ ਦਾ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਕਹਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੇਵਕਾਂ ਸਮੇਤ ਵਾਪਿਸ ਆ ਗਏ। ਜਗਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਗੋਲੀਆਂ ਵਰਤੀਆਂ ਤੇ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਵੀ ਕਰਵਾ ਦਿਤਾ। ਥੋੜੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਹਡੀ ਇਉਂ ਹੋ ਗਈ ਜਿਵੇਂ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੀ ਬਿਲਕੁਲ ਨਰੋਈ ਹਡੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਸਮਾਂ ਪਾਕੇ ਜਗਤ ਸਿੰਘ ਮੁੜ ਉਸੇ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿਚ ਗਿਆ ਤੇ ਐਕਸ-ਰੇ ਕਰਵਾਇਆ। ਡਾਕਟਰਾਂ ਬੜੇ ਗਹੁ ਨਾਲ ਹੱਡੀ ਦੇ ਫੋਟੋ ਨੂੰ ਵਾਚਿਆ ਤੇ ਘੋਖਿਆ। ਸਾਰੇ ਵੇਖ ਹੈਰਾਨ ਹੋਏ ਕਿ ਇਹ ਹੱਡੀ ਬਿਨਾਂ ਉਪਰੇਸ਼ਨ ਕਿਵੇਂ ਠੀਕ ਹੋ ਗਈ। ਇਹ ਕਿਸੇ ਦਵਾਈ ਦਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਕਰਾਮਾਤ ਹੈ।

(ਸੂਬਾ ਦੀਵਾਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਬੀਬੀ ਸੁਰਜੀਤ ਕੌਰ ਸਿਆਮ)

ਟੂਟੀ ਗੰਢਨਹਾਰ

ਟੂਟੀ ਗਾਢਨ ਹਾਰ ਗੋਪਾਲ।
ਸਰਬ ਜੀਆ ਆਪੇ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲ॥
ਸਗਲ ਕੀ ਚਿੰਤਾ ਜਿਸੁ ਮਨ ਮਾਹਿ।
ਤਿਸਤੇ ਬਿਰਥਾ ਕੋਈ ਨਾਹਿ॥

ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ 282

ਕੱਤਕ ਦੀ ਸੰਗਰਾਂਦ ਸੀ। ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਮੁਕਤਸਰੋਂ ਜਲੰਧਰ ਸ਼ਹਿਰ

ਸਹੁਰੇ ਜਾਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਮਾਂ ਨੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ''ਪੁੱਤਰ ! ਮੰਗਲਵਾਰ ਏ, ਸੰਗਰਾਂਦ ਦਾ ਦਿਨ ਏ, ਮੈਂ ਕੁਝ ਕਹਿ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ'' ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਬੜੀ ਅਧੀਨਗੀ ਨਾਲ ਉਤਰ ਦਿਤਾ—''ਬੇਬੇ ! ਸਤਿਗੁਰ ਨਾਲ ਏ, ਮੰਗਲਵਾਰ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਫੇਰ ਕੀ ?'' ਇਹ ਕਹਿ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਰਵਾਨਾ ਹੋਇਆ ਤੇ ਪਿਛਲੇ ਪਹਿਰ ਜਲੰਧਰ ਪੁਜਾ ।

ਮਸਤਾਨਾ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਉਨੀ ਦਿਨੀਂ ਵਾਈ ਰੋਗਾਂ ਹਿਤ ਇਕ ਦਵਾਈ ਬਣਾ ਰਿਹਾ ਸੀ । ਹਮਾਮ ਦਸਤੇ ਵਿਚ ਮਿੱਠਾ ਤੇਲੀਆ, ਮਘਾਂ, ਕਾਲੀਆਂ ਮਿਰਚਾਂ, ਸੁੰਢ ਤੇ ਮੋਟੀਆਂ ਲਾਚੀਆਂ ਨੂੰ ਰਗੜ ਰਿਹਾ ਸੀ । ਅਜੇ ਕੁਆਰ ਗੰਦਲ ਪਾਉਣੀ ਸੀ ਤਾਂ ਗੋਲੀਆਂ ਬਣਨੀਆਂ ਸਨ । ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਗੁਰਬਚਨ ਦੇ ਜੀ ਵਿਚ ਕੀ ਆਇਆ ਕਿ ਅਭੋਲ ਹੀ ਦੋ ਤਿੰਨ ਨਿਕੇ ਨਿਕੇ ਫੱਕੇ ਦਵਾਈ ਦੇ ਮਾਰ ਲਏ । ਦਾਦੜ ਦਵਾਈ ਅੰਦਰ ਜਾਣ ਦੀ ਦੇਰ ਸੀ ਕਿ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਹਫੜਾ ਦਫੜੀ ਮਚ ਗਈ, 12 ਵਜੇ ਤਕ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਨੀਮ-ਪਾਗਲ ਹੋ ਗਿਆ । ਬੀਬੀ ਮੁਹਿੰਦਰ ਕੌਰ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਨਾਲ ਗਲ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਦੇ ਸਾਈਂ ਦਵਾਈ ਖਾ ਗਏ ਨੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰੋ । ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਫਿਕਰ ਲਗ ਗਿਆ । ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਛੁਟੀ ਲੈ ਕੇ ਘਰ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉਹ ਜੀਜੇ ਦੀ ਭਾਲ ਵਾਸਤੇ ਨਿਕਲ ਟੁਰਿਆ ਤੇ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਰ ਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਜਦ ਦਾ ਆਇਆ ਏ, ਘੜੀ ਮੁੜੀ ਪਾਣੀ ਪੀ ਰਿਹਾ ਏ, ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀ ਗਲ ਏ ।

ਮਸਤਾਨਾ ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਉਸ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਇਕ ਡਾਕਟਰ ਕੋਲ ਲੈ ਗਏ, ਪਰ ਉਸ ਦੀ ਦਵਾਈ ਦਾ ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਾ ਹੋਇਆ । ਮੁੜ ਗਲੀ ਦੇ ਡਾਕਟਰ ਚਰਨ ਦਾਸ ਪਾਸ ਲੈ ਗਏ । ਉਹ ਬੜਾ ਲਾਇਕ ਡਾਕਟਰ ਸੀ । ਉਸ ਟੂਟੀਆਂ ਲਾਈਆਂ ਤੇ ਨਬਜ਼ ਵੇਖੀ । ਨਬਜ਼ ਕੂਹਣੀਆਂ ਤੱਕ ਪੁਜ ਚੁਕੀ ਸੀ । ਓਸ ਜਵਾਬ ਦੇ ਦਿਤਾ, ਪਰ ਮਿੰਨਤ ਸਮਾਜਤ ਕਰਨ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਕੁਝ ਟੀਕੇ ਲਾਏ ਤੇ ਦਵਾਈ ਵੀ ਦਿਤੀ । ਪਰ ਫ਼ਰਕ ਕੁਝ ਨਾ ਪਿਆ । ਕੇਵਲ ਉਲਟੀਆਂ ਆਈਆਂ, ਅੰਦਰੋਂ ਕੁਝ ਪਾਣੀ ਜੇਹਾ ਨਿਕਲਿਆ ਤੇ ਨਬਜ ਵੀ ਚੱਲ ਪਈ, ਪਰ ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਪਿਛੋਂ ਉਹ ਮੁੜ ਮਿਟੀ ਦੀ ਢੇਰੀ ਬਣ ਗਿਆ । ਡਾਕਟਰ ਨੇ ਕਿਹਾ—''ਇਸ ਨੂੰ ਸਿਵਲ ਹਸਪਤਾਲ ਲੈ ਜਾਓ ।'' ਮਸਤਾਨੇ ਨੇ 40 ਰੁਪਏ ਡਾਕਟਰ ਚਰਨ ਦਾਸ ਨੂੰ ਦਿਤੇ ਤੇ ਹਸਪਤਾਲ ਵਲ ਰਵਾਨਾ ਹੋਏ ।

ਜਦ ਹਸਪਤਾਲ ਵਲ ਟੁਰੇ ਤਾਂ ਇਕ ਸਜਣ ਨੇ ਕਿਹਾ—"ਡਾਕਟਰ ਤੁਹਾਡੀ ਕੋਈ ਸੁਣਨੀ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਜਾਣਾ ਜੇ ਤਾਂ...ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਜਾਓ।" ਇਹ ਅਰਦਾਸਾ ਕਰ ਟੁਰੇ ਹੀ ਸਨ ਕਿ ਉਹ ਸਿੰਘ ਵੀ ਮਿਲ ਗਿਆ ਤੇ ਨਾਲ ਹੋ ਟੁਰਿਆ। ਅਗੋਂ ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਡਿਊਟੀ ਬਦਲ ਰਹੀ ਸੀ ਤੇ ਸਿਵਲ ਸਰਜਨ ਅਸਿਸਟੈਂਟ ਨੂੰ ਡਿਊਟੀ ਸੰਭਾਲ, ਆਪ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ।...ਸਿੰਘ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਸੁਣ ਉਹ ਰੁਕ ਗਿਆ। ਹਸਪਤਾਲ ਜਾਂਦਿਆਂ ਤਕ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਤਾੜੇ ਲਗ ਗਈਆਂ। ਸਾਰਾ ਸਰੀਰ ਠੰਡਾ ਯੱਖ ਹੋ ਗਿਆ। ਡਾਕਟਰ ਨੇ ਸਾਰੀ ਵਿਥਿਆ ਸੁਣੀ ਤੇ ਜਵਾਬ ਦੇ ਦਿਤਾ। ਦਵਾਈ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਇਕ ਪੁਲਸੀਆ ਵੀ ਸੁਣ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਅੰਨ੍ਹਾ ਕੀ ਭਾਲੇ ਦੋ ਅੱਖਾਂ। ਓਸ ਥਾਣੇ ਜਾ ਦਸਿਆ। ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਥਾਣੇਦਾਰ ਕੁਝ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿਚ ਆ ਦਬੱਕਿਆ ਤੇ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਡਾਕਟਰ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰਦਿਆਂ ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ, ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਥਾਣੇ ਲੈ ਤੁਰਿਆ "...ਸਿੰਘ" ਅੰਦਰ ਸਤਿਗੁਰ ਆ ਵਸਿਆ ਤੇ ਉਸ ਥਾਣੇਦਾਰ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, "ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਮੈਨੂੰ ਡੱਕੋ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ ਮਰੀਜ਼ ਕੋਲ ਰਹਿਣ ਦਿਓ! ਮੈਂ ਜਾਮਨ ਹਾਂ।"

ਡਾਕਟਰ ਨੇ ਇਕ ਲੱਤ ਚੀਰੀ, ਲਹੂ ਕਢਿਆ ਤੇ ਗੁਲੂਕੋਸ ਚੜ੍ਹਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ—"ਬਾਬਾ! ਜੇ ਕੋਈ ਤੇਰਾ ਗੁਰੂ ਪੀਰ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰ ਲੈ। ਇਹ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।" ਮਸਤਾਨੇ ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਦੇ ਤੋਤੇ ਉਡ ਗਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿੰਹਦਿਆਂ 2 ਇਕ ਸੱਜੇ, ਇਕ ਖੱਬੇ ਤੇ ਇਕ ਪੁਆਂਦ ਦਾ ਮਰੀਜ਼ ਦਮ ਤੋੜ ਗਿਆ। ਚੀਕ ਚਿਹਾੜਾ ਮਚ ਗਿਆ। ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਉਹ ਲਾਸ਼ਾਂ ਬਾਹਰ ਕਢਵਾ ਦਿਤੀਆਂ। ਰੋਣਾ ਪਿਟਣਾ ਸੁਣ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਨਬੰਧੀ ਅੰਦਰ ਗਏ। ਅੱਖਾਂ ਸਭ ਦੀਆਂ ਤਰ ਤੇ ਗਲੇ ਬੰਦ ਸਨ। ਡਾਕਟਰ ਨੇ ਕਹਿਆ—"ਬੇੜਾ ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰੋ।", ਡਾਕਟਰ ਦੀ ਇਹ ਗਲ ਸੁਣ ਮਸਤਾਨੇ ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ ਅਰਦਾਸਾ ਸੋਧਿਆ ਤੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦਿਆਂ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮੇਹਣੇ ਮਾਰੇ "ਤੂੰ ਦਰੋਪਦੀ ਵੇਲੇ ਭਜ ਆਇਓਂ! ਤੂੰ ਨਾਮਦੇਵ ਵਾਰੀ ਸਾਰੇ ਸੁਖ ਤਿਆਗ ਦਿਤੇ! ਤੂੰ ਹਾਥੀ ਦੀ ਪੁਕਾਰ ਸੁਣ, ਸਮੁੰਦਰ ਵਿਚ ਗੋਤੇ ਖਾਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੋ ਪਇਓਂ, ਹੁਣ ਮੇਰੇ ਗਰੀਬ ਬਾਰੇ ਕਿਤੇ ਸੋਂ ਗਿਆ ਏਂ!" ਅਰਦਾਸ ਸਮਾਪਤ ਹੋਈ ਸੀ ਕਿ ਹਸਪਤਾਲ ਦੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਬੜਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਇਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ

ਜੀ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਆ ਖਲੋਤੇ ਤੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ "ਦੋ ਮਿੰਟ ਤਾਂ ਸਬਰ ਕਰ !" ਦੋ ਮਿੰਟ ਨਹੀਂ ਗੁਜ਼ਰੇ ਸਨ ਕਿ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਇਕ ਦਮ ਤੜਪ ਉਠਿਆ। ਨਬਜ਼ ਤੇ ਹਥ ਲਾਇਆ ਤਾਂ ਤਬਜ਼ ਮੋਹਢੇ, ਤੱਕ ਪੁਜ ਚੁਕੀ ਸੀ। ਘੜੀਆਂ ਪਲਾਂ ਵਿਚ ਸਾਰਾ ਸਰੀਰ ਭੱਖ ਉਠਿਆ। ਡਾਕਟਰ ਅੰਦਰੋਂ ਬਾਹਰ ਆਇਆ ਤੇ ਵੇਖ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲਗਾ "ਬਾਬਾ ! ਇਹ ਮੌਤ ਤੇਰੇ ਸਤਿਗੁਰ ਮੋੜਿਆ ਏ। ਸਾਡੇ ਵਲੋਂ ਤਾਂ ਕੋਰਾ ਜਵਾਬ ਸੀ।"

ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ ਮਸਤਾਨਾ

ਮੁਰਦੇ 'ਚ ਜਾਨ

ਮਿਰਤਕ ਕਉ ਜੀਵਾਲਨਹਾਰ ॥
ਭੂਖੇ ਕਉ ਦੇਵਤ ਆਧਾਰ ॥ (ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ 293)

ਟੇਕ ਸਿੰਘ ਕੋਟ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਜ਼ਿਲਾ ਮਿੰਟਗੁਮਰੀ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਬੇਦੀ ਸਾਹਿਬ-ਜ਼ਾਦਿਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਗੁਰੂ ਮੰਨਦੇ ਸਨ। ਸਮਾ ਆਇਆ ਤੇ ਟੇਕ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨ ਪਰਸੇ ਅਤੇ ਦੇਵਤਾ ਬਣ ਗਿਆ। ਸੁਖ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਰ ਵੀ ਤਗੜਾ ਸੀ। ਵਸਾਵਾ ਸਿੰਘ, ਸਉਣ ਸਿੰਘ, ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾ ਸਿੰਘ ਗੇਲੀਆਂ ਵਰਗੇ ਜਵਾਨ ਸਨ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਗੁਰੂ ਜਸ ਕਰਦੇ, ਮਗਰ ਸ਼ਰੀਕਾ ਐਵੇਂ ਕੋਲਿਆਂ ਵਾਂਗੂ ਭਖਦਾ ਰਹਿੰਦਾ।

ਸਤਿਗੁਰ ਦਾ ਭਾਣਾ, ਹਜਾਰਾ ਸਿੰਘ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਗਿਆ, ਮਗਰ ਉਸ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਪਿਤਾ ਵਰਗਾ ਪੂਰਾ ਸਿਖ ਨਿਕਲਿਆ। ਇਸ ਦੀ ਮਾਤਾ ਹਰਿ ਕੋਰ ਵੀ ਦੇਵੀ ਸੀ। ਉਸ ਤੇ ਵੀ ਬੜੀ ਬਖ਼ਸ਼ਸ਼ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਰਸਨਾ ਅੱਠੇ ਪਹਿਰ ਚਲਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਅਤੇ ਆਏ ਗਏ ਸਾਧੂ ਦੀ ਤਨੋਂ ਮਨੋਂ ਸੇਵਾ ਕਰਦੀ।

ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਬੱਚੇ ਹੋਣ ਪਰ ਬਚਣ ਨਾ। ਇਕ ਦਿਨ ਬਾਵੇ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਹਿਆ—"ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘਾ ! ਦਵਾਈ ਮੈਂ ਦੇਨਾਂ ਹਾਂ, ਸ਼ਰਤੀਆ ਲੜਕਾ ਹੋਵੇਗਾ।" ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਅੰਦਰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦਾ ਹਥ ਸੀ। ਓਸ ਉਤਰ ਦਿਤਾ—"ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ! ਮੈਨੂੰ ਜਦ ਲੜਕਾ ਮਿਲਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰੋਂ। ਤੇਰੀ ਦਵਾਈ ਨਾਲ ਮੈਂ ਲੜਕਾ ਨਹੀਂ ਲੈਣਾ।" ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਆਪਣਾ ਮੂੰਹ ਲੈ ਕੇ ਬਹਿ ਗਿਆ।

ਹੋਣੀ ਬੜੀ ਪ੍ਰਬਲ ਹੈ, ਮਗਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹੋਣੀ ਤੋਂ ਵੀ ਪ੍ਰਬਲ ਹੈ। ਜਦ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਲਗਪਗ 24-25 ਸਾਲ ਦਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਬੁਖਾਰ ਆ ਦਬਾਇਆ। ਬੁਖਾਰ ਐਸਾ ਚੰਬੜਿਆ ਕਿ ਪਿਛਾ ਨਾ ਛਡੇ। ਬਥੇਰੀਆਂ ਦਵਾਈਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਪਰ ਫਰਕ ਨਾ ਪਵੇ। ਮਾਤਾ ਹਰਿ ਕੌਰ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਦਵਾਈ ਨਾ ਲਿਆਵੇ। ਥੋਧੂ ਰਾਮ ਤੋਂ ਲਿਆਵੇ। ਇਕ ਦਿਨ ਐਸਾ ਆ ਗਿਆ ਕਿ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਦਾ ਸਰੀਰ ਬਿਲਕੁਲ ਠੰਡਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਬਾਬਾ ਜੈਮਲ ਸਿੰਘ, ਬੇਬੇ ਬਿਸ਼ਨੋ ਤੇ ਹੋਰ ਸਾਕ ਸਨਬੰਧੀ ਊਂਧੀਆਂ ਪਾਈ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਹਰਿ ਕੌਰ ਤਾਂ ਕਮਲੀ ਹੋ ਗਈ। ਕਦੀ ਅੰਦਰ ਜਾਵੇ ਕਦੀ ਬਾਹਰ। ਕਦੀ ਕੋਠੇ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਦਾ ਰਾਹ ਤਕੇ, ਕਦੀ ਵਾਜਾਂ ਮਾਰਨ ਲਗ ਪਵੇ। ਜਦ ਕੋਈ ਵਾਹ ਲਗਦੀ ਨਾ ਵੇਖੀ ਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਤਾਰ ਦਿਤੀ ਪੇਰ ਇਸ ਤਾਰ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹਰਿ ਕੌਰ ਆਪ ਅੰਦਰੋਂ ਇਕ ਤਾਰ ਦੇ ਚੁਕੀ ਸੀ। ਇਸੇ ਵਾਸਤੇ ਮਾਈ ਕਦੇ ਨਬਜ਼ ਤੇ ਹੱਥ ਰਖੇ, ਜਦ ਕੋਠੀ ਕੰਬਣ ਲਗੇ ਤਾਂ ਕੋਠੇ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਜਾਵੇ। ਤੇ ਦੁਹਾਈ ਦੇਵੇ—"ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ਼! ਬੋਹੜੀ ਕਰ! ਮੇਰਾ ਇਕੋ ਇਕ ਪੁਤਰ ਮੈਥੋਂ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਸੁੰਞੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਮੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ਹਨੇਰ ਛਾ ਜਾਇਗਾ। ਡਾਕਟਰ ਵੈਦ ਸਭ ਜਵਾਬ ਦੇ ਚੁਕੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਤੂੰ ਈ ਵੈਦਾਂ ਦਾ ਵੈਦ ਤੇ ਡਾਕਟਰਾਂ ਦਾ ਡਾਕਟਰ। ਤੇਰੇ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ! ਮੇਰੀ ਗਰੀਬਣੀ ਦੀ ਝੋਲੀ ਭਰਪੂਰ ਕਰ ਦੇ।" ਮੰਜੇ ਦੇ ਕੋਲ ਬੈਠੇ ਸਵਾਸ ਗਿਣ ਰਹੇ ਸਨ। ਨਬਜ਼ ਕਿਤੇ ਦਿਸੇ ਨਾ-ਸਾਹ ਵੀ ਛਾਤੀ ਤੱਕ ਪੁਜ ਗਿਆ, ਲੱਤਾਂ, ਪੈਰ ਸਭ ਯਖ ਬਰਫ ਸਨ। ਹਰਿ ਕੌਰ ਖੁਲੇ ਕੇਸਾਂ ਨਾਲ ਫੇਰ ਕੋਠੇ ਤੇ ਚੜ੍ਹੀ। ਧੂੜ ਉਡਦੀ ਦਿਸੀ। ਸਾਹ ਵਿਚ ਸਾਹ ਆਇਆ ਕਿ ਹੁਣ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਦਾ ਵਾਲ ਵਿੰਗਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਦੌੜਦੀ ਕੋਠੇ ਤੋਂ ਉਤਰੀ ਤੇ ਗਲੀ ਵਲ ਦੌੜ ਗਈ "ਔਹ ਮੇਰੇ ਪੁੱਤਰ ਦੇ ਡਾਕਟਰ ਆ ਗਏ ਔਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਆ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਮੇਰੇ ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਖੈਰ ਹੈ।" ਸਤਿਗੁਰ ਖਰਾਸ ਕੋਲ ਪੁਜ ਗਏ। ਸੰਗਤ ਵੀ ਜਾ ਖਲੋਤੀ। ਗਡੀ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ, ਸ੍ਰ: ਦਇਆ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਵਜ਼ੀਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਕਿਰਪਾ ਸਿੰਘ ਉਤਰੇ। ਰਵਾਂ ਰਵੀਂ ਅੰਦਰ ਗਏ। ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਰੀਰ ਤੇ ਹਥ ਫੇਰਿਆ ਤੇ ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਤੋਂ ਬਚਨ ਕੀਤਾ "ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘਾ! ਤਕੜਾ ਹੋ!" ਤਕੜਾ ਹੋ ਸ਼ਬਦ ਮੁਖੋਂ ਨਿਕਲਣੇ ਸਨ, ਕਿ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਅੱਖ ਪੱਟੀ। ਫੇਰ ਨਬਜ਼ ਮੁੜ ਪਈ। ਸਾਰਾ ਸਰੀਰ ਗਰਮ ਹੋ ਗਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਠਹਿਰ ਵਾਪਸ ਆ ਗਏ, ਅਤੇ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਨਵਾਂ ਨਰੋਆ ਹੋ ਗਿਆ।

ਜਦ ਜਰਾ ਅੰਦਰ ਬਾਹਰ ਜਾਣ ਜੋਗਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਮਾਤਾ ਹਰਿ ਕੌਰ ਪੁਛਿਆ— "ਬਚਾ ! ਕਿਵੇਂ ਬੀਤੀ ?" ਤਾਂ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਤਰ ਦਿਤਾ—"ਬੇਬੇ ! ਮੈਂ ਕੀ ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ, ਕਿ ਕੁਝ ਸੱਜਣ ਆਏ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਟੁਰੇ। ਅਸੀਂ ਕਾਫੀ ਦੂਰ ਗਏ ਸਾਂ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਘੋੜੇ ਤੇ ਸਵਾਰ ਮਿਲੇ। ਮੈਂ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਚਨ ਕੀਤਾ "ਇਸ ਨੂੰ ਛਡ ਦਿਓ, ਅਜੇ ਇਸ ਦੀ ਬੜੀ ਲੋੜ ਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਭਲਿਆਂ ਲੋਕਾਂ ਮੈਨੂੰ ਛਡ ਦਿਤਾ। ਮੈਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ ਤੇ ਘਰ ਮੁੜ ਆਇਆ ਪਰ ਜਦ ਮੇਰੀ ਅੱਖ ਖੁਲ੍ਹੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਮੰਜੇ ਤੇ ਸਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਖੜੇ ਸਨ।"

ਛਪਾਕੀ

ਸਿਆਮ ਵਿਚ ਸੇਠ ਲੱਧਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਰ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਲੱਧਾ ਸਿੰਘ ਫਿਲੌਕੇ ਵਿਚ ਸਧਾਰਨ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਲੱਧਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਭਾਗ ਜਾਗਣ ਤੇ ਆਏ। ਸੰਤ ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ ਘੋੜੀਆਂ ਵਾਲੇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਥਾ ਫਿਲੌਕੇ ਨੂੰ ਜਾ ਰਹਿਆ ਸੀ। ਲੰਘਦਿਆਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਮੁਸ਼ਟੰਡਿਆਂ ਤਕਿਆ ਤਾਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਰਲ ਸਾਧਾਂ ਨੂੰ ਟਿਚਕਰ ਨਾਲ ਬੋਲੀ ਮਾਰਨ ਖਾਤਰ, ਉਚੀ ਉਚੀ ਗਲਾਂ ਕਰਨ ਲਗ ਪਏ।

'ਇਹ ਧਾੜ ਕਿਧਰ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ?'

'ਲੱਧਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ।'

'ਉਜਾੜ ਦੇਣਗੇ-ਗਰੀਬ ਨੂੰ।'

ਇਹ ਗਲ ਸੰਤਾਂ ਤਕ ਵੀ ਪੁਜ ਗਈ। ਸੰਤ ਰੰਗ ਵਿਚ ਹੋ ਗਏ, ਬਚਨ ਕੀਤਾ— 'ਲੱਧਾ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਹਾਂ ਦਾ ਸਾਹ, ਲੱਧਾ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਹਾਂ ਦਾ ਸ਼ਾਹ, ਲੱਧਾ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਹਾਂ ਦਾ ਸ਼ਾਹ।'

ਚੰਦ ਬਨਾਸੇ ਸੂਰ ਬਨਾਸੇ, ਸਾਧ ਬਚਨ ਅਟਲਾਧਾ।

ਦਿਨ ਫਿਰਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ। ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ ਤੇ ਸਿਆਮ ਵਿਚ ਇਸ ਪ੍ਰਵਾਰ ਦਾ ਬੋਲ ਬਾਲਾ ਹੋ ਗਿਆ।

ਸੇਠ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਸਪੁਤ੍ਰ ਸੇਠ ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ, ਸੇਠ ਲੱਧਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਰ ਵਿਚੋਂ

ਹੀ ਹਨ। ਕੁਸੰਗਤ ਕਾਰਨ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਦਾੜੀ ਨੂੰ ਵਸਮਾ ਲਾਉਣ ਲਗ ਪਿਆ। ਓਧਰ ਛਪਾਕੀ ਨੇ ਆ ਦਬਾਇਆ। ਕਈ ਡਾਕਟਰਾਂ ਨੂੰ ਵਖਾਇਆ, ਬੜਾ ਕੁਝ ਕੀਤਾ ਮਗਰ ਫਰਕ ਨਾ ਪਾਇਆ। ਜਦ ਬੰਦਾ ਹਰ ਪਾਸਿਉਂ ਹਾਰ ਜਾਵੇ ਫੇਰ ਉਹ ਰਬ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਤੁਰਦਾ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਿਆਮ ਨੂੰ ਭਾਗ ਲਾਣ ਗਏ। ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸੰਤ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਦੁਖ ਵੰਡਾਇਆ ਤੇ ਦਵਾਈ ਲਈ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਗਲਾਂ ਕਰਦਿਆਂ ਸੁਣ ਲਿਆ ਤੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ—

'ਰਤਨ ! ਕੀ ਗਲ ਏ ?'

'ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹੋ ! ਸੇਠ ਸ਼ਮਸੇਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਛਪਾਕੀ ਬੜਾ ਦੁਖ ਦੇ ਰਹੀ ਏ।'

'ਇਸ ਨੂੰ ਦਵਾਈ ਮੈਂ ਦੇਂਦਾ ਹਾਂ।'

'ਸਤਿਬਚਨ ਜੀ।'

ਅਗੇ ਅਗੇ ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਮਗਰ ਮਗਰ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸੇਠ ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਟੁਰ ਪਏ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਸੇਠ ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਨੂੰ ਬਚਨ ਕੀਤਾ—

'ਸੇਠ ਜੀ ! ਤੁਸੀਂ ਪਿਛੇ ਠਹਿਰੋ।' ਸੇਠ ਜੀ ਰੁਕ ਗਏ। ਫੇਰ ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ—

'ਕੀ ਤਕਲੀਫ ਏ ?'

ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ ! ਛਪਾਕੀ ਬੜਾ ਦੁਖ ਦੇਂਦੀ ਏ। ਬੜਾ ਕੁਝ ਕੀਤਾ ਏ, ਅਰਾਮ ਨਹੀਂ ਆਇਆ।'

'ਲੈ ਫਿਰ ਦਾਹੜੀ ਨੂੰ ਵਸਮਾ ਨਾ ਲਾਇਆ ਕਰ, ਆਪੇ ਸਤਿਗੁਰ ਕਿਰਪਾ ਕਰਨਗੇ।'

ਸਤਿਬਚਨ ਕਹਿ ਮਥਾ ਟੇਕ ਦਿਤਾ। ਛਪਾਕੀ ਜਾਂਦੀ ਨਹੀਂ ਲੱਭੀ। ਕੁੰਦਨ ਵਰਗੀ ਦੇਹ ਨਿਕਲ ਆਈ।

—ਪੰਡਿਤ ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ।

ਚਰਨਾਮ੍ਰਿਤ

ਗਰੀਬ ਦਾਸ ਉੱਚਾ ਲੰਮਾ ਸਾਧੂ ਸੀ, ਮਗਰ ਸਰੀਰ ਪੀੜਤ। ਕਈ ਇਲਾਜ ਕਰਵਾਏ, ਡਾਕਟਰਾਂ, ਵੈਦਾ, ਹਕੀਮਾਂ ਨੂੰ ਨਬਜ਼ ਦਿਖਾਈ ਅਤੇ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਸਿਆ, ਪਰਹੇਜ਼ ਰਖ ਕੇ ਕੀਤਾ, ਪਰ ਲਾਭ ਨਾ ਹੋਇਆ। ਦੂਸਰੇ ਸਾਥੀ ਸਾਧੂਆਂ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਇਹ ਕਰਮ ਰੋਗ ਏ ਇਹ ਡਾਕਟਰਾਂ, ਹਕੀਮਾਂ ਦੇ ਵਸ ਦਾ ਨਹੀਂ ਕਿਸੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਚਰਨਾਮ੍ਰਿਤ ਲਵੋ, ਸ਼ਾਇਦ ਰੋਗ ਨਵ੍ਰਿਤੀ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਸਾਧੂ ਦੇ ਮਨ ਇਹ ਗਲ ਲਗੀ ਤੇ ਲਗਾ ਮਹਾਨਪੁਰਸ਼ ਦੀ ਭਾਲ ਕਰਨ। ਗਰੀਬ ਦਾਸ ਕਈ ਤੀਰਥਾਂ ਤੇ ਗਿਆ, ਬਿੰਦਰਾਬਨ, ਰਿਸ਼ੀਕੇਸ਼, ਕਾਂਸ਼ੀ ਆਦਿ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਪੁਜਾ ਮਗਰ ਰੋਗ ਨਵਿਰਤੀ ਕਾਹਦੀ, ਸਗੋਂ ਸਾਧੂਆਂ ਤੋਂ ਨਫ਼ਰਤ ਆਉਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ।

ਗਰੀਬ ਦਾਸ ਦਾ ਆਉਣਾ ਜਾਣਾ ਉਸਤਾਦ ਨੱਥਾ ਸਿੰਘ ਗੁਜਰਾਂਵਾਲੀਏ ਦੇ ਘਰ ਸੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਸਾਧੂ ਨੇ ਦਿਲ ਦਾ ਫੋਲਾ ਉਸਤਾਦ ਹੁਰਾਂ ਅਗੇ ਫੋਲਿਆ ਉਸਤਾਦ ਜੀ ਕਹਿਆ 'ਸੰਤ ਜੀ ! ਕੋਟ ਤੀਰਥਾਂ ਦੇ ਤੀਰਥ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹਨ। ਜਦ ਉਹ ਆਉਣਗੇ ਤਾਂ ਅਰਜ਼ ਕਰਾਂਗੇ।' ਸੁਭਾਗ ਨਾਲ ਝਬਦੇ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਗੁਜਰਾਂਵਾਲੇ ਆ ਗਏ। ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਵਾਲੀ ਸੜਕ ਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਧਰਮਸਾਲਾ ਵਿਚ ਦੀਵਾਨ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਸੀ। ਉਸਤਾਦ ਜੀ ਸਾਧੂ ਨੂੰ ਖਬਰ ਦਿਤੀ, ਸਾਧੂ ਦਾ ਤਨ ਮਨ ਖਿੜ ਗਿਆ ਕਿ ਹੁਣ ਕਲਿਆਣ ਹੋਵੇਗੀ। ਉਸਤਾਦ ਜੀ ਦਾ ਸਾਰਾ ਪ੍ਰਵਾਰ ਤੇ ਗਰੀਬ ਦਾਸ ਸਭ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਗਏ।

ਸਾਧੂ ਨੇ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ। ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦਿਆਂ ਮਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਂਤ ਆ ਗਈ। ਨਿਸ਼ਚਾ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸਰੋਵਰ ਹੈ। ਹੁਣ ਮੇਰੀ ਕਸ਼ਟ ਨਿਵਰਤੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਕੇ ਸਭ ਥਾਂ ਪਰ ਥਾਂ ਬਹਿੰਦੇ ਗਏ। ਭੋਗ ਉਪਰੰਤ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਠੇ ਤੇ ਲੰਗਰ ਵਲ ਪਵਿਤਰ ਕਦਮ ਰਖੇ। ਗਰੀਬ ਦਾਸ ਮੌਕਿਆ ਦੀ ਤਾੜ ਵਿਚ ਸੀ। ਲੰਗਰ ਦੇ ਬੂਹੇ ਅਗੇ ਹੱਥ ਧੋਣ ਵਾਸਤੇ ਬਾਟੀ ਸੀ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਮੈਲਾ ਕੁਚੈਲਾ ਜਲ ਸੀ। ਲੰਘਦਿਆਂ ਲੰਘਦਿਆਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਚਰਨ ਬਾਟੀ ਨੂੰ ਛੂਹ ਗਿਆ। ਸਾਧੂ ਦੇ ਸੁਤੇ ਭਾਗ ਜਾਗ ਪਏ। ਉਹ

ਅਗੇ ਵਧਿਆ ਤੇ ਬਾਟੀ ਨੂੰ ਜਾ ਹੱਥ ਪਾਇਆ। ਮੌਜੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਚਰਨ ਨਾਲ ਬਾਟੀ ਨੂੰ ਅਗ੍ਹਾਂ ਰੇੜਦੇ ਗਏ। ਸਾਧੂ ਪਿਛਾਂਹ ਖਿਚੇ ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਅਗ੍ਹਾਂ ਰੇੜਨ। ਇਕ ਦੋ ਮਿੰਟ ਚੰਗਾ ਮੌਜ ਮੇਲਾ ਬਣਿਆ। ਅੰਤ ਸਾਧੂ ਦੀ ਮੁਰਾਦ ਪੂਰੀ ਹੋਈ। ਬਾਟੀ ਉਸ ਦੇ ਹੱਥ ਆ ਗਈ, ਉਸ ਝਟ ਬਾਟੀ ਨੂੰ ਮੂੰਹ ਲਾ ਜਲ ਛਕ ਲਿਆ। ਸਭ ਦਵਾਈਆਂ ਖੂਹ ਵਿਚ ਵਗਾਹ ਮਾਰੀਆਂ। ਥੋੜੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਸਰੀਰ ਕੁੰਦਨ ਵਰਗਾ ਨਿਕਲ ਆਇਆ। ਪੀੜਾਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਨਾ ਦਿਸੀਆਂ। ਧੰਨ ਧੰਨ ਕਰਦਾ ਵਿਚਰਨ ਲੱਗਾ।

[ਪੰਡਤ ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ]

ਅੱਡੀ ਪੀੜ

ਜਦ ਮੇਰੀ ਉਮਰ ਪੰਜਤਾਲੀ ਛਤਾਲੀ ਸਾਲ ਦੀ ਹੋਈ ਤਾਂ ਸਵੇਰ ਉੱਠਣ ਸਮੇਂ ਅੱਡੀ ਵਿਚ ਦਰਦ ਹੋਇਆ ਕਰੇ। ਸਖਤ ਤਕਲੀਫ ਹੋਵੇ। ਸਿਆਣਿਆਂ ਹਕੀਮਾਂ ਪਾਸੋਂ ਸਲਾਹ ਵੀ ਲਈ ਅਤੇ ਦਵਾਈਆਂ ਵੀ ਖਾਧੀਆਂ ਪਰ ਫਰਕ ਨ ਪਵੇ। ਗਰਮ ਦਵਾਈਆਂ ਖਾ ਖਾ ਰੰਗ ਕਾਲਾ ਪੈ ਗਿਆ। ਬੜੀ ਚਿੰਤਾ ਲਗੀ।

ਇਕ ਦਿਨ ਸ੍ਰੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਆਇਆਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਅਗੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਵੇਦਨ ਦਸੀ। ਸਤਿਗੁਰ ਮੌਜ ਦੇ ਮਾਲਿਕ ਹੱਸ ਕੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, ਮੈਂ ਕੋਈ ਡਾਕਟਰ ਆਂ?" "ਤੁਸੀਂ ਡਾਕਟਰਾਂ ਦੇ ਡਾਕਟਰ ਓ, ਗ਼ਰੀਬ ਨਿਵਾਜ਼!" ਮੈਂ ਮੁੜ ਦੁਹਰਾਇਆ, ਮਗਰ ਕੋਈ ਕਿਰਪਾ ਨ ਹੋਈ।

ਉਸੇ ਸਾਲ ਮੁੜ ਦਸੰਬਰ ਵਿਚ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਆਇਆ ਤੇ ਅਰਜ ਗੁਜ਼ਾਰੀ। ਮਿਹਰਾਂ ਹੋ ਪਈਆਂ, ਸਹਿਜ ਸੁਭਾ ਬਚਨ ਕੀਤਾ 'ਕਈ ਵਾਰੀ ਮੂਲੀਆਂ ਦੇ ਪਾਣੀ ਪੀਣ ਨਾਲ ਫਰਕ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।' ਘਰ ਮੁੜਿਆ ਤੇ ਬਚਨ ਮੰਨੇ ਮੂਲੀ ਕੁਤਰਾ ਕਰ, ਪਾਣੀ ਨਿਚੋੜ ਵਰਤਣ ਲਗ ਪਿਆ। ਘਰ ਵਾਲਿਆਂ ਬਥੇਰਾ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਗੋਂ ਪਾਣੀ ਵੀ ਸਰਦ ਦਸਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਪਰ ਮੈਂ ਇਕ ਨ ਸੁਣੀ ਤੇ ਮੂਲੀ ਦਾ ਜਲ ਵਰਤਦਾ ਗਿਆ। ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਮੂਲੀਆਂ ਮਿਲੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਾਣੀ ਪੀਤਾ। ਸਿਆਲ

ਦੇ ਮੁਕਣ ਨਾਲ ਮੂਲੀਆਂ ਵੀ ਮੁਕ ਗਈਆਂ ਤੇ ਪੀੜ ਦਾ ਵੀ ਅੰਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਕ ਦਿਨ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘਦਿਆਂ ਡਾਕਟਰ ਸ਼ਿਵ ਸ਼ੰਕਰ ਸਰਸੇ ਨਿਵਾਸੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, 'ਤੁਸਾਂ ਮੈਨੂੰ ਦਵਾਈਆਂ ਖੁਆ ਖੁਆ ਹੁਲੀਆਂ ਵਿਗਾੜ ਦਿਤਾ ਸੀ, ਮੇਰੇ ਤੇ ਇਉਂ ਕ੍ਰਿਪਾ ਹੋਈ ਏ।' ਉਸ ਬੜੀ ਨਰਮੀ ਨਾਲ ਕਿਹਾ 'ਮਾਸਟਰ ਜੀ ! ਇਹ ਦਵਾਈ ਦੀ ਗਲ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਤਾ ਮਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਨੇ ਰਹਿਮਤਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਮਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਤਾਂ ਮਿਹਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਬੇੜ ਪਾਰ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।

—ਲੇਖਕ

ਨਾਮ ਦਾਰੂ

॥ ਸਰਬ ਰੋਗ ਕਾ ਅਉਖਦ ਨਾਮੁ ॥

[ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਾਵਾ ਸਿੰਘ ਪਿੰਡ ਬੰਗਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜਲੰਧਰ]

ਔਹ ! ਵੇਖੋ ਵੀਹ ਇਕੀ ਸਾਲਾ, ਤੁਰਦਾ ਫਿਰਦਾ ਆਇਆ ਮੁਰਦਾ।
ਹਾਰੇ ਹੋਏ ਜੁਆਰੀ ਵਾਂਗਰ, ਅੰਦਰੋ ਅੰਦਰੀ ਜਾਇ ਝੁਰਦਾ।
ਭਰੀ ਜੁਆਨੀ ਅੰਦਰ ਦੇਹਦੀ, ਖੁਰੀ ਜੁਆਨੀ ਵਾਂਙ ਪਤਾਸ਼ੇ।
ਰਹਿ ਗਿਆ ਇਕ ਹੱਡੀਆਂ ਦੀ ਮੁਠੀ, ਨਾਲ ਬਿਮਾਰੀ ਖੁਰਦਾ ਖੁਰਦਾ।
ਹਲਦੀ ਰੰਗੇ ਚੇਹਰੇ ਉਤੇ, ਥਾਉਂ ਥਾਈਂ ਪੈ ਗਏ ਲੁਤੇ।
ਹੜਬਾਂ ਏਹਦੀਆਂ ਨਿਕਲ ਆਈਆਂ, ਜਾਪਨ ਜਿਵੇਂ ਅਨਾਰ ਕਰੁਤੇ।
ਅਖਾਂ ਦੋਵੇਂ ਬਣੀਆਂ ਖੁਡੇ, ਵੇਖਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਇਉਂ ਲਗੇ।
ਲਗਾ ਹੋਇਆ ਜਿਵੇਂ 'ਡਰੌਣਾ' ਬਿਜਲੀ ਵਾਲੇ ਖੰਬੇ ਉਤੇ।
ਅੱਸੀ ਨੱਬੇ ਸਾਲਾ ਕਰ ਗਈ, ਇਸ ਨੂੰ ਇਸ ਦੀ ਭਰੀ ਜਵਾਨੀ।
ਰੱਤੀ ਰਤ ਰਹੀ ਨਹੀਂ ਅੰਦਰ, ਮੂੰਹ ਤੇ ਛਾਈ 'ਮੁਰਦੇ ਹਾਨੀ।'
ਕੰਬਦੇ ਕੰਬਦੇ ਹੋਠਾਂ ਵਿਚੋਂ, ਥਿੜਕ ਥਿੜਕ ਕੇ ਬੋਲ ਰਿਹਾ ਏ।
'ਵਡ ਪ੍ਰਤਾਪੀ' ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ, ਦਸ ਰਿਹਾ ਏ ਰਾਮ-ਕਹਾਣੀ :—
'ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ! ਕੀ ਦਸਾਂ ? ਤੈਨੂੰ, ਮੈਂਨੂੰ ਹੈ ਕੰਨਾਂ ਦਾ ਰੋਗ।
ਛੇ ਸਤਾਂ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਤੋਂ ਲਗਾ, ਮੈਂ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਜਿਸਨੂੰ ਭੋਗ।

ਮਾਸ ਲਹੂ ਤੇ ਚਰਬੀ ਸਾਰੀ, ਖਾਧਾ ਏ ਮੇਰਾ ਏਸ ਬਿਮਾਰੀ ।
ਨੁਚੜੇ ਹੋਏ ਨਿੰਬੂ ਵਾਂਙੂ, ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਖਲੋਤਾ ਫੋਗ ।
ਸੁਤੇ ਪਿਆਂ ਰਾਤ ਨੂੰ ਮੇਰੀ, ਛੇ ਛੇ ਘੰਟੇ ਅੱਖ ਨ ਲਗੇ ।
ਚੀਸਾਂ ਚਲਣ ਸਲਣ ਹਿਰਦਾ; ਕੰਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਰੇਸ਼ਾ ਵੱਗੇ ।
ਲਹੂ ਪਾਕ ਦੇ ਝਰਨੇ ਚਲਣ, ਲਿਬੜ ਜਾਂਦੀ ਦਰੀ ਤੁਲਾਈ ।
ਨੱਕ ਸਾੜਣੀ ਬੋ ਔਂਦੀ ਏ, ਘਿਰਨਾ ਕਰਦੇ ਭਾਈ ਸੱਗੇ ।
ਛੇ ਸੱਤ ਸਾਲ ਇਲਾਜ ਕਰਾਕੇ, ਥੱਕ ਗਏ ਮਾਪੇ ਪੈਸੇ ਲਾ ਕੇ ।
ਐ ਪਰ ਕਿਤੋਂ ਅਰਾਮ ਨਾ ਆਇਆ, ਹੋਰ ਵਧੇਰਾ ਜੀਅ ਘਬਰਾਇਆ ।
ਇਕ ਦਿਨ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲੇ ਅਚਾਨਕ, ਏਸੇ (ਮੇਰੇ) ਥੰਗੇ ਪਿੰਡ ਸਥਾਨਕ ।
ਸੂਬਾ ਸੰਤ ਖੇਮ ਸਿੰਘ ਪਿਆਰੇ, ਕਟੜ ਕੂਕੇ ਗੁਰੂ ਸਵਾਰੇ ।
ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਪਰਉਪਕਾਰੀ, ਸੁਣਕੇ ਮੇਰੀ ਵਿਥਿਆ ਸਾਰੀ ।
ਦਿਤਾ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਦਿਲਾਸਾ, ਆਖਿਆ ਹੁਣ ਨਾ ਹੋ ਨਿਰਾਸਾ ।
ਧਰਮ ਧੁਜਾ ਸਤਿਗੁਰ ਇਸ ਠੌਰਾ, ਛੇਤੀ ਦਰਸਨ ਨਿਜੀ ਦੌਰਾ ।
ਉਹ ਵੈਦਾਂ ਦਾ ਵੈਦ ਗੁਰੂ ਹੈ, ਉਹ ਸਯਦਾਂ ਦਾ ਸਯੈਦ ਗੁਰੂ ਹੈ ।
ਪੀਰਾਂ ਦਾ ਵੀ ਪੀਰ ਗੁਰੂ ਹੈ, ਮੀਰਾਂ ਦੇ ਸਿਰ ਮੀਰ ਗੁਰੂ ਹੈ ।
ਲੁਕਮਾਨ ਹਕੀਮ ਤੇ ਵੈਦ ਧਨੰਤਰ; ਸਿਖ ਇਸੇ ਕੋਲੋਂ ਮੰਤਰ ।
ਸਰਨ ਪਏ ਦੀ ਰਖਦੈ ਲਾਜ, ਕਰਸੀ ਤੇਰਾ ਉਹੀ ਇਲਾਜ ।
ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਮੈਂ ਲਾ ਉਡੀਕਾਂ, ਔਂਸੀਆਂ ਪਾਈਆਂ ਕਢ ਕਢ ਲੀਕਾਂ ।
ਰਾਤਾਂ ਕਟੀਆਂ ਗਿਣ ਗਿਣ ਤਾਰੇ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾ ਹੀ ਦਿਨ ਗੁਜ਼ਾਰੇ ।
ਤੇਰੇ ਔਣ ਦੀਆਂ ਕੰਨਸੋਆਂ, ਸੂਬਾ ਜੀ ਤੋਂ ਪੁਛੀਆਂ ਸੋਆਂ ।
ਭਾਗੀਂ ਭਰਿਆ ਅਜ ਦਿਹਾੜਾ, ਜਿਸਦੇ ਲਈ ਸਾਂ ਲੈਂਦਾ ਹਾੜਾ ।
ਮੇਰੇ ਕਰਮਾਂ ਨੂੰ ਹੈ ਆਇਆ, ਆ ਕੇ ਤੁਸਾਂ ਦਿਦਾਰ ਦਿਖਾਇਆ ।
ਸਰਨ ਪੜੇ ਕੀ ਰਾਖੁ ਦਇਆਲਾ ॥
ਨਾਨਕੁ ਤੁਮਰੇ ਬਾਲੁ ਗੁਪਾਲਾ ॥
ਬਾਵਾ ਸਿੰਘ ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਕਹਿੰਦਾ, ਗੁਰ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਢਹਿੰਦਾ ਢਹਿੰਦਾ ।
ਮਾਰ ਮਾਰ ਕੇ ਭੁੱਬਾਂ ਰੋਇਆ, ਥੰਮ ਦਿਲੇ ਦਾ ਹਿਲ ਖਲੋਇਆ ।
ਬਾਵਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਦਰਦ ਕਹਾਨੀ, ਉਸੇ ਦੀ ਹੀ ਸੁਣੀ ਜੁਬਾਨੀ ।
ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ 'ਪ੍ਰਤਾਪ' ਪਿਆਰੇ, ਦੁਖ ਦਰਦ ਕੇ ਹਰਨੇ ਹਾਰੇ ।

ਕ੍ਰਿਪਾ ਰੂਪੀ ਸਾਗਰ ਅੰਦਰ, ਸੁਖਾਂ ਦੇ ਰਤਨਾਗਰ ਅੰਦਰ ।
ਆਇਆ ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਜੁਆਰ, ਕਰ ਗਿਆ ਇਸਦੀ ਬੇੜੀ ਪਾਰ ।
ਖੇਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਝੱਟ ਬੁਲਾ ਕੇ, ਆਖਿਆ ਇਹਦਾ ਸ਼ਨਾਨ ਕਰਾ ਕੇ ।
ਸਰਬ ਰੋਗ ਕਾ ਆਉਖਦ ਨਾਮੁ ॥
ਕਲਿਆਣ ਰੂਪ ਮੰਗਲ ਗੁਣ ਗਾਮ ॥
ਇਹਦੇ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਦੇਹ ਪਾਈ, ਇਸ ਤੋਂ ਵਧ ਨਾ ਹੋਰ ਦਵਾਈ ।
ਝਟ ਪਟ ਗਿਆ ਹੁਕਮ ਬਜਾਇਆ, ਸਣ ਕੇਸੀ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਾਇਆ ।
ਨਿੱਕਰ ਕੱਛਾ ਗਿਆ ਲੁਹਾਇਆ, ਉਸਦੀ ਥਾਂ ਅਰੇਬ ਪੁਵਾਇਆ ।
ਕਲੀਆਂ ਵਾਲਾ ਚਿੱਟਾ ਜਾਮਾ, ਨਾਲੇ ਚੂੜੀਦਾਰ ਪਜਾਮਾ ।
ਬਾਵਾ ਸਿੰਘ ਜਦ ਧਾਰਨ ਕੀਤੇ, ਪਾਟੇ ਕਰਮ ਜਿਵੇਂ ਗਏ ਸੀਤੇ ।
ਕਾਂ ਤੋਂ ਬਣ ਗਿਆ ਸੁੰਦਰ ਹੰਸ, ਦਇਆ ਗੁਰ ਬਾਢੀ ਬੰਸ ।
ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਪਰਤਾਪ ਪਿਆਰੇ, ਸ੍ਰੀ ਮੁਖ ਤੋਂ ਆਦੇਸ ਉਚਾਰੇ ।
ਇਕ ਕਰਾ ਦੇ ਦੇਗ ਸ਼ਹੀਦੀ, ਨਾਲੇ ਕੀਤੀ ਇੰਞ ਤਕੀਦੀ ।
ਸਣਕੇਸੀ ਕਰਨਾ ਇਸ਼ਨਾਨ, ਨਾਗਾ ਪਵੇ ਨਾ ਇਸ ਵਿਚ ਜਾਣ ।
ਮੇਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਭੁਲ ਨਾ ਜਾਵੀਂ, ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਨਾ ਦਾਰੂ ਪਾਵੀਂ ।
ਜੇਕਰ ਭੁਲ ਭੁਲੇਖੇ ਪਾਈ, ਕੰਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਆਪ ਦੁਆਈ ।
ਸਾਡੀ ਨਹੀਂ ਫਿਰ ਜੁਮੇਵਾਰੀ, ਸੁਣਦੀ ਪਈ ਹੈ ਸੰਗਤ ਸਾਰੀ ।
ਬਾਵਾ ਸਿੰਘ ਬਾਢੀ ਅਧਮੋਇਆ, ਛੇਤੀ ਹੋ ਗਿਆ ਨਵਾਂ ਨਰੋਆ ।
ਪਿਲੱਤਣ ਦੇ ਥਾਂ ਫਿਰ ਗਈ ਲਾਲੀ, ਮੂੰਹ ਤੇ ਆ ਗਈ ਸਗੋਂ ਜਲਾਲੀ ।
ਚੰਗੇ ਬੀਤੇ ਬਾਰਾਂ ਸਾਲ, ਫੇਰ ਸਮੇਂ ਕੁਝ ਬਦਲੀ ਚਾਲ ।
ਧੰਨ ਦੌਲਤ ਖੱਟਣ ਦੀ ਖੱਟੀ, ਇਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਪੜ੍ਹਾਈ ਪੱਟੀ ।
ਮਿੱਤਰ ਮੰਡਲ ਇਸ ਨੂੰ ਖਿੱਚ, ਲੈ ਗਈ ਨਾਲ ਅਫਰੀਕਾ ਵਿਚ ।
ਸਮਝੋ ਆ ਗਏ ਦਿਨ ਅਭਾਗੇ, ਨਿਤਨੇਮ ਵਿਚ ਪੈ ਗਏ ਨਾਗੇ ।
ਕਈ ਦਿਨ ਤਕ ਇਸ਼ਨਾਨ ਨਾ ਕੀਤਾ, ਬਿਨਾ ਨਹਾਏ ਖਾਧਾ ਪੀਤਾ ।
ਰਾਮਕਾਰ ਮਰਯਾਦਾ ਵਾਲੀ, ਜਦੋਂ ਨਾ ਇਸ ਤੋਂ ਗਈ ਸੰਭਾਲੀ ।
ਉਹ ਬਿਮਾਰੀ ਚੋਰੀ ਚੋਰੀ, ਵੜ ਗਈ ਤਕ ਕੇ ਖੁਲ੍ਹੀ ਮੋਰੀ ।
ਚਲੀ ਕੰਨਾਂ ਅੰਦਰ ਪੀੜ, ਬਾਵਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਲਿਆ ਝਪੀੜ ।
ਬਾਵਾ ਸਿੰਘ ਘਬਰਾਏ ਹੋਏ, ਗੁਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਭੁਲਾਏ ਹੋਏ ।

ਸੁਤੀ ਸ਼ਾਮਤ ਆਪ ਜਗਾਈ, ਪਾ ਕੇ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਦੁਆਈ ।
ਤੜਪ ਤੜਪ ਕੇ ਕੱਢੀ ਰਾਤ, ਹੋਇਆ ਜਦੋਂ ਸਮਾਂ ਪ੍ਰਭਾਤ ।
ਵੇਖਿਆ ਹੋਇਆ ਭੈੜਾ ਹਾਲ, ਬਿਸਤਰ ਗੰਦੇ ਰੇਸ਼ੇ ਨਾਲ ।
ਬਚਨ ਗੁਰਾਂ ਦਾ ਆਇਆ ਯਾਦਾ, ਕਰਨ ਗਿਆ ਆਪਣੀ ਫਰਿਆਦ ।
ਸੂਬਾ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕੋਲ, ਦਸੀ ਸਾਰੀ ਵਿਥਿਆ ਫੋਲ ।
ਸੂਬਾ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਗੁਰ ਲਾਲ, ਬਣ ਗਏ ਇਸ ਦੀ ਸਮਝੋ ਢਾਲ ।
ਦਸੀ ਇਸ ਨੂੰ ਸੋਹਣੀ ਜੁਗਤੀ, ਜੁਗਤੀ ਰਾਹੀਂ ਕੀਤੀ ਮੁਕਤੀ ।
ਆਖਿਆ ਇਕ ਕਰਾਦੇ ਵਰਨੀ, ਵਰਨੀ ਨਾਲ ਬਿਮਾਰੀ ਮਰਨੀ ।
ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਹੋਰ ਉਪਾਅ ਨਹੀਂ, ਦੁਨੀਆਂ ਅੰਦਰ ਬਣੀ ਦਵਾ ਨਹੀਂ ।
ਸਤ ਬਚਨ ਬਾਵਾ ਸਿੰਘ ਕਹਿ ਕੇ, ਰਸਦ ਸਮਗਰੀ ਸ਼ਹਿਰੋਂ ਲੈ ਕੇ ।
ਵਰਨੀ ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਕਰਾਈ, ਸਦਕੇ ਕੂਕੇ ਮਾਈ ਭਾਈ ।
ਬਾਵਾ ਸਿੰਘ ਦਾਕਰਕੇ ਹਿਤ, ਹੋ ਕੇ ਫੇਰ ਇਕਾਗਰ ਚਿੱਤ ।
ਸੂਬਾ ਜੀ ਕੀਤੀ ਅਰਦਾਸ, ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾ ਪਾਸ ।
ਆਖਿਆ ਇਸ ਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਧਾਰੋ, ਹੋਈ ਇਸ ਦੀ ਖਤਾ ਵਿਸਾਰੋ ।
ਤੁਮ ਮਾਤ ਪਿਤਾ ਹਮ ਬਾਰਕ ਤੇਰੇ, ਤੁਮਰੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਮੈ ਸੂਖ ਘਨੇਰੇ ।
ਪਵੇ ਬਿਮਾਰੀ ਅੰਦਰ ਠੱਲਾ, ਕਰਨ ਰੋਗ ਹੁਣ ਛਡੇ ਪੱਲਾ ।
ਫਿਰ ਬੋਲੇ ਉਹ ਸਹਿਤ ਪਿਆਰ, ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਦੀ ਦੇਗ ਤਿਆਰ ।
ਸਤਿਗੁਰ ਇਸ ਨੂੰ ਭੋਗ ਲਗਾਵੋ, ਸਭ ਦੇ ਦਿਲ ਦੀ ਆਸ ਪੁਗਾਵੋ ।
ਤੇਰੇ ਭਾਣੇ ਦੀ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ, ਤੇਰੇ ਭਾਣੇ ਸਰਬਤ ਕਾ ਭਲਾ ।
ਓਸੇ ਦਿਨ ਤੋਂ ਕ੍ਰਿਪਾ ਭਈ, ਪਿਛਾ ਛੱਡ ਬਿਮਾਰੀ ਗਈ ।
ਬਾਕੀ ਸਾਰੀ ਉਮਰਾਂ ਤੋਦੀ, ਕੰਨਾਂ ਦੀ ਤਕਲੀਫ ਨਾ ਹੋਈ ।
ਕਹਿਤ ਕਵੀ 'ਬਲਵੰਤ ਗਿਆਨੀ', ਨਾਮੁ ਕੀ ਮਹਿਮਾ ਬਹੁਤ ਮਹਾਨੀ ।

ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ 'ਗਿਆਨੀ'
ਐਲਨਾਬਾਦ (ਹਰਿਆਣਾ)

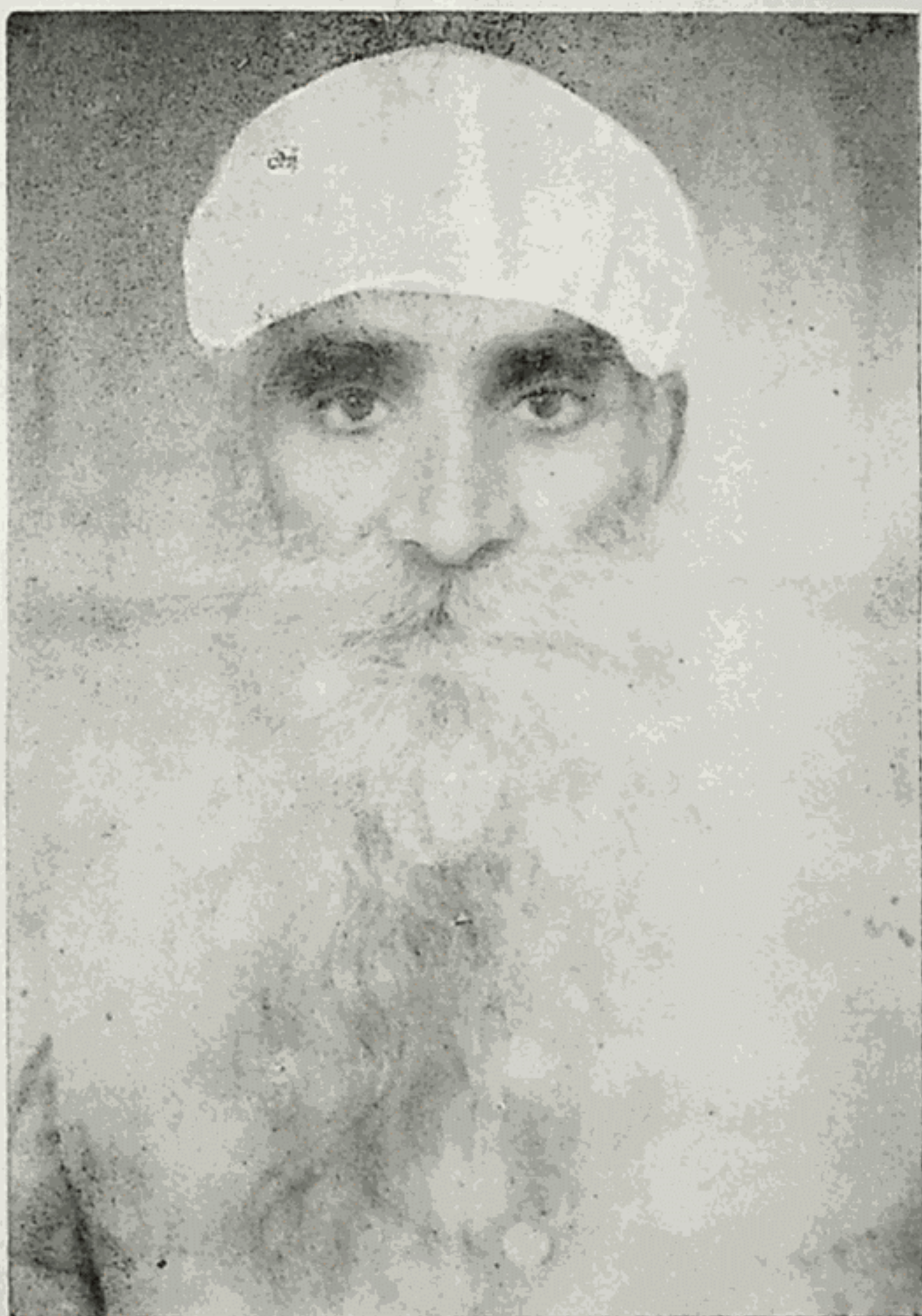
ਉਹ ਸੀ ਵੈਦ

ਬੀਮਾਰਾਂ ਦਾ○

ਜੀਉਣ ਕੌਰ ਦਾ ਰਾਜ ਦੁਲਾਰਾ, ਸੋਮਾ ਸੀ ਉਹ ਪਿਆਰਾਂ ਦਾ।
ਪਾਰਾਵਾਰ ਪਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ, ਸਤਿਗੁਰ ਦੇ ਉਪਕਾਰਾਂ ਦਾ।
ਉਸ ਦੇ ਤੇਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਦੇ ਅਗੇ, ਝੁਕ ਜਾਏ ਸੀਸ ਬਹਾਰਾਂ ਦਾ।
ਇਕੋ ਇਕ ਉਹ ਰਹਿਬਰ ਹੈਸੀ, ਲੱਖਾਂ ਅਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦਾ।
ਦੇ ਗਿਆ ਦਾਰੂ ਨਾਮ ਦਾ ਸਭ ਨੂੰ, ਉਹ ਸੀ ਵੈਦ ਬੀਮਾਰਾਂ ਦਾ।
ਗ਼ਾਉਂਦਾ ਉਸ ਦੇ ਗੀਤ ਰਸੀਲਾ, ਮਿਲ ਜਾਏ ਖੈਰ ਦੀਦਾਰਾਂ ਦਾ।

ਹ. ਸ. ਰਸੀਲਾ, ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰੀ।

○ ਆਦਿ, ਬਿਮਾਦਿ, ਉਪਾਦਿ ਦੇ ਰੋਗ।

ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਲੇਖਕ ਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ

ਖਿਮਾਂ

੧. ਸ: ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦਾਨੀ ਪਿਤਾ ਸ: ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੈਦਰਾਬਾਦ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਫੋਟੋ ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕੀ।

੨. ਲੇਖਕ ਦੀ ਗੈਰ ਹਾਜ਼ਰੀ ਸਦਕਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀਆਂ ਅਸ਼ੁੱਧੀਆਂ ਅਤੇ ਪਰੂਫ ਰੀਡਿੰਗ ਦੀਆਂ ਤਰੁਟੀਆਂ ਰੜਕਦੀਆਂ ਹਨ।

੩. "ਮੇਰੇ ਮਾਰਨ ਵਾਲੇ" ਪ੍ਰਸੰਗ ਸੋਧ ਤਲਬ ਹੈ, ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਪਿੰਡ ਗਹੁ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਗਹੁ ਪੁਜਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਉਸੇ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹ ਚੁੱਕਾ ਸੀ।

—ਲੇਖਕ

ਲੇਖਕ ਦੀ ਕਲਮ ਤੋਂ

1. ਬਾਈਕਾਟ
2. ਸਤਿਗੁਰ ਸਾਖੀਆਂ
3. ਸੀਤਲਤਾ ਦਾ ਸਰੋਤ
4. ਅਲੌਕਿਕ ਦਰਸ਼ਨ
5. ਚਮਤਕਾਰੇ
6. ਮੌਜੀ ਠਾਕੁਰ
7. **Enlighteners**
8. **Lord of Virtues & Fortunes**
9. ਬੇਅੰਤ ਲੀਲ੍ਹਾ (ਲੜੀ 1)
10. ਬੇਅੰਤ ਲੀਲ੍ਹਾ (ਲੜੀ 2)
11. ਬਾਲ ਸਿੱਖਿਆ
12. ਵਿਦਿਅਕ ਪਹਿਲੀ ਪੋਥੀ
13. ਮਾਤਾਂਵਾਂ

ਲੇਖਕ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ

ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ